Kur'nnı Kerim'in
TÜRKÇE MESLÎ
ALİŞİ VE
TEFŞİRİ

MUHARRİRİ :
EMEKLİ DİYANET İŞLERİ REİSİ
* FATİH DEBSİAMLARINDAN

Ömer Nasuhi BİLMEN

5 . CII.T

BİLMEN

YAYINEVİ
SERDAR BİLMEN
P.K. 28 Fatih - İstanbu! Tel.: 521 78 82

Elif Ofset Tesisleri
Cağaloğlu - istanbuJ Tel.: 527 34 49

BASKI TARİHİ: 1985

HAC SUREİ CELİLESİ

Bu mübarek surenin birçok âyetleri Mekkei Mükerreme'de, bir kısım âyetleri de Medinei Münevvere'de nazil olmuştur, yetmiş sekiz âyeti kerimeden müteşekkildir. İbrahim Aleyhisselâm'ın vazifei haccı nasıl ifa etmiş olduğunu, bu ümmeti merhumenin de bu hac vazifesiyle nasıl muvazzaf bulunduğunu bildirdiği için kendisine «Suretül Hac» unvanı verilmiştir.

Bu kutsî surede bundan evvelki surei enbiyanın ahirinde ihtar buyurulmuş olan müstakbel azaptan, mes'uliyetten halâs için tekvaya tevessül edilmesini tavsiye buyuruyor. İbadetlere, fezaili islâmiye, ibret amiz kıssalara, cihada, sulha dair âyetleri muhtevi bulunuyor. Ahiret hayatını isbat edecek tyir kısım vâzih emsal ve hâdiseleri nazarı mülâhazaya vaz'ediyor. Bir takım insanların nasıl cahilane bir gaflet ve dalâlet içinde yaşadıklarım ve bir kısım eski ümmetlerin dinsizlikleri yüzünden başlarına gelmiş olan felâketleri bildiriyor. Müminler ile ehli küfrün âkibetterine nazarı intibahı celhederetf müminlerin kavuşacakları mükâfatlar ile kâfirlerin uğrayacakları mücazatlan bildiriyor. Bu mukaddes sûre, farizei haccın ehemmiyetine, haiz olduğu ulvî menfaatlere işaret ediyor. Allah yolunda mucahedede, mukatelede bulunanların nail olacakları nusretleri, uhrevî nimetleri tebşir eyliyor. Allah Tealâ'dan başkasını mabut ittihaz edenlerin ne kadar dalâlete düşmüş olduklarını ihtar ediyor, müslümanlara uhdelerine teveccüh eden kutsal ibadetlere devam etmelerini emir ve tavsiye buyurmaktadır ve kudreti ilâhiyyeyi gösteren birnice hilkat bedialanna enzan dikkati celbeylemektedir. Mukaddesatı diniyeyi, islâm varlığını muhafaza ve müdafaa için cihadın farz olduğunu bildirmektedir. Bu surei celile, vukuu muhakkak olan kıyametin ne zaman kopacağını Allah Tealâ'dan başkasının bilmediğini bildiriyor. Ve Resûli Ekrem Efendimize tesliyetbahş olan ve onun fütuhata muaffak olacağını bildiren âyetleri de muhtevidir ki bunların istikbale ait olan bu

haberleri bilâhara tehakkuk etmiş, Kur'anı Kerimin bir mucize olduğu bu suretle de tecelli etmiştir.

**

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْۚ اِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظ۪يمٌ ﴿١﴾
يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّٓا اَرْضَعَتْ وَتَضَعُ
كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارٰى وَمَا هُمْ بِسُكَارٰى
وَلٰكِنَّ عَذَابَ اللّٰهِ شَد۪يدٌ ﴿٢﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللّٰهِ
بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَر۪يدٍ ﴿٣﴾ كُتِبَ عَلَيْهِ اَنَّهُ مَنْ
تَوَلَّاهُ فَاَنَّهُ يُضِلُّهُ وَيَهْد۪يهِ اِلٰى عَذَابِ السَّع۪يرِ ﴿٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(1) : Ey insanlar!. Rabbinizden korkunuz. Şüphe yok ki, kıyametin zelzelesi, pek büyük bir şeydir.

(2) : Onu göreceğiniz gün her emzikli kadın, emzirdiğinden gaflet eder __onu___unutur ve her yüklü kadın, yükünü düşürür ve insanları serhoşlar gö-

riirsün, ve halbuki, onlar serhoş değildirler velâkin Allahın azabı şiddetlidir.

(3) : İnsanlardan öylesi de vardır ki, Allah hakkında bilmeksizin mücadelede bulunur ve herbir inatçı şeytana uyar.

(4) : Onun üzerine yazılmıştır ki, muhakkak herkim onu dost tutarsa elbette o, onu sapıtır ve onu alevli azap ateşine götürür.

**

İ Z A H

(1) : Bu mübarek âyetler, insanları medarı halâsları olacak olan tekvaya davet ediyor, kıyamete ait en müthiş bir hâdisenin vuku bulacağını bildiriyor, dinî ilâhî hususunda cahilane münakaşalarda bulunup da şeytana uyan ve haktan yüz çeviren kimselerin ne fecî azaplara uğrayacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ey **insanlar!.)** Ey mükellef olan zümrei beşeriye!. **(Rabbinizden korkunuz)** sizi yaratan, besleyen, nice nimetlere nail buyurmakta olan Halikı keriminize âsi olmayınız, o'nun azabını düşününüz. Ezcümle: **(Şüphe yok ki, kıyametin zelzelesi, pek büyük bir şeydir.)** insanlar bir gün ansızın böyle tasavvurların fevkinde korkunç bir haileye uğrayacaklardır. Evet.. Yerler şiddetle hareket edecek, nice kimseler birden bire hayattan mahrum kalacaklardır. Bu zelzelenin vakti, bazı zatlara göre kıyamet günüdür, diğer bazı zatlara göre de güneşin mağrıp tarafından doğacağı zamandır. Bu zaman kıyamete en yakın bir vakittir.

(2) : Evet. O zelzele, pek müthiştir. Şöyle ki: **(Onu** göreceğiniz gün) fevkalâde bir korku içinde kalınılacaktır. **(her emzikli kadın)** o zelzelenin verdiği bir havf ve heyecan ile **(emzirdiğinden gaflet eder)** onu emzirmekte olduğunu **(unutur)** kendi derdine düşer, titrer durur **(ve her yüklü kadın)** da o zelzelenin şiddetinden dolayı **(yükünü düşürür)** yüklü olduğu çocuğunu iskat eder, büyük bir havf ve dehşetin tesiri altında kalır **(ve insanları)** o zaman uğradıkları dehşet ve hayretten dolayı (serhoşlar görürsün) onları görecek olsan şarabın tesiriyle sermest olmuş kimseler sanarsın **(ve halbuki, onlar serhoş değildirler)** öyle şarabın ve sairenin tesiriyle o hâle gelmiş olmayacaklardır. **(Velâkin Allah'ın azabı şiddetlidir.)** işte o zelzele de bu azap cümlesindendir, onun tesiriyle insanlar öyle akü ve fikirden mahrum bir hâle düşmüş olurlar. Azabı ilâhî, işte böyle şedittir. Artık bütün insanlar daha hayattalarken bunu düşünüp de hareketlerini güzelce tanzim, güzel bir itikat ve amel ile muttasif olmalı değil midirler?.

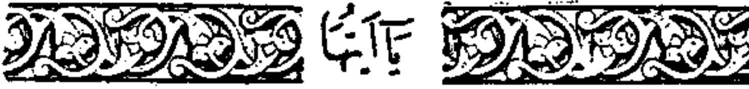
(3) : Hayfa ki: **(İnsanlardan öylesi de vardır ki,)** nefsini ıslaha, itikadını tashihe ve ahlâkım tanzime çalışmaz da **(Allah hakkında bilmeksizin mücade-**

lede bulunur) o Halikı azimin kudretiyle öyle müthiş hailelerin, kıyamet alâmetlerinin vesairenin zuhura geleceğini inkâra cür'et eder, hakkı ilâhîde bir **takım bâtıl kanaatlarda bulunur (ve her bir inatçı şeytana uyar.)** insanlardan ve **cinlerden olan biraice** dinsizlerin, müfsitlerin telkinatına kıymet verir, mukaddesata **karşı** hasmane **bir** vaziyet **alır,** bâtılane münakaşalara cür'et eder.

§ **Rivayete nazaran bu** âyeti kerime, «Nazrubnülhars» **hakkında** nazil **olmuştur. Bu, mücadeleci bir** münkir imiş, melekler Allah'ın kızlarıdır. Kur'an **evvelkilerin esatirinden** ibarettir, öldükten sonra dirilmek yoktur dermiş. İşte bu âyeti **kerime, onun ve onun** gibi mütemmerrid kimselerin öyle bâtıl iddialarını red ve **takbih buyurmaktadır.**

(4) : (Onun) o lâin şeytanın **(üzerine yazılmıştır ki)** öyle kat'i surette **takdiri ilâhî tehakkuk etmiştir ki: (Muhakkak berkim onu dost tutarsa)** ona tâbi **olursa, onun vesveselerine** uyarsa **(elbette o)** şeytan **(onu)** o kendisini dost tutanı **(sapıtır)** onu tariki haktan, sahai cennetten uzak düşürür **(ve onu alevli azap ateşine götürür.)** böyle bir azabı müstelzim olan çirkin, bâtıl şeyleri bezeyerek bunları **o** idlâl ettiği kimseye güzel gösterir, onun hidayetten mahrum, cehennem azabına mâniız kalmasına sebebiyet vermiş olur. Artık öyle şeytan tabiatlı kimselerin sözlerine kıymet verip de yevmi kıyamet gibi vesaire gibi bir takım hakikatları inkâra cür'et etmek nasıl muvafık olabilir?.

***

يَا اَيُّهَا

النَّاسُ اِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِنَ الْبَعْثِ فَاِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تُرَابٍ
ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُضْغَةٍ مُخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ
مُخَلَّقَةٍ لِنُبَيِّنَ لَكُمْ وَنُقِرُّ فِي الْاَرْحَامِ مَا نَشَاءُ اِلَى اَجَلٍ
مُسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوا اَشُدَّكُمْ وَمِنْكُمْ
مَنْ يُتَوَفَّى وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ اِلَى اَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا
يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا وَتَرَى الْاَرْضَ هَامِدَةً فَاِذَا
اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَاَنْبَتَتْ مِنْ كُلِّ

زَوْجٍ بَهِيجٍ ٥

MEALİ ÂLİSİ

(5) : Ey insanlar!. Eğer siz öldükten sonra tekrar dirilmekten bir şüphede iseniz —düşününüz ki— biz sizi topraktan, sonra safi bir sudan, sonra kırmızı bir kan parçasından, sonra da tam yaratılmış veya tam yaratılmamış bir et parçasından yarattık, size açıkça anlatalım —diye— ve dilediğimizi rahimlerde muayyen bir vakte kadar durduruyoruz, sonra sizi bir çocuk olarak çıkarıyoruz, sonra da kemâle eresiniz —deye yaşatıyoruz— ve sizden kimi vefat ettiriliyor, ve sizden kimi de ihtiyarlık çağına itiliverilh-, tâki, bilgiden sonra bir şey bilmez olsun. Ve yeryüzünü kurumuş bir halde görürsün. Vaktaki, onun üzerine suyu indiriveririz, harekete gelir ve kabarır ve her güzel çiftten otlan bitirir.

**

İ Z A H

(5) : Bu âyeti celile, öldükten sonra tekrar hayata ereceğimizi isbat için delliler irad ederek hilkati beşeriye hakkındaki kudreti ilâhiyyeye işaret ediyor. İnsanların etvarı hayatiyelerine ve yer yüzündeki çeşit çeşit nebatatın nasıl lâtif bir manzara teşkil etmeğe başladığına enzan intibahımızı celbetmekte bulunuyor. Şöyle ki: **(Ey insanlar!.)** Ey bütün nâs!. Veya ey ahiret hayatını inkâr eden kimseler! **(eğer siz öldükten sonra tekrar dirilmekten bir şüphede iseniz)** onu imkânsız görerek ona dair bir delile hacet görüyorsanız, bir kere düşününüz, mebdei hilkate nazar ediniz, **(biz sizi topraktan)** yarattık, bir kere büyük pederiniz Hazreti Âdem topraktan yaratılmıştı, sonra onun evlât ve ahfadı olduğunuz için bu yaratılış, onun yaratılışı zımnında size de şâmildir. Maamafih bütün insanlar, gıda vasıtasiyle dünyaya gelmekte ve yaşamaktadırlar. Gıda denilen şevler ise hayvanat ve nebatat kısımlarına ayrılır. Bunlar ise binnetice yerden, sudan neşet ediyor, teveüütde bulunmuş oluyor. Bu itibar ile de bütün insanlar topraktan yaratılmış demektir. **(Sonra)** Ey insanlar!. Sizi nutfe denilen **(safi bir sudan)** yarattık. Bu ise topraktan daha garip bir menşei hayat. Çünki, nutfe, beyaz, saf, ince, seyelan eden ve çekilip uzanan bir şeyden ibarettir, böyle olduğu halde vesilei hayat kılınmıştır, (sonra) alâka denilen, uyuşmuş **(kırmızı bir kan parçasından)** yarattık ki, o donmuştur, onda seyelâna kabiliyet yoktur **(sonra da tam yaratılmış veya tam yaratılmamış)** müzga denilen ufak **(bir et parçasından yarattık)** insanları böyle tertib ve tedrice tâbi tuttuk, kimisini tamülhilka olarak vücude getirdik, kimisini de sükuta maruz bıraktık veya bazı azasını noksan yaratmış olduk. Bütün hilkati beşeriyedeki bu safhalar, dereceler, kudreti ilâhiyyeye birer şahittir. Bunların böyle yaratılışı, birer hikmete müstenittir ve bahusus **(size açıkça anlatalım)** hikmet ve kudretimizi göstermiş olalım diye sizi böyle muhtelif vasıtalarla alettedric sahai hilkate getirdik. Artık bunları düşünen bir insan, kudreti ilâhiyye ile insanların öldükten sonra tekrar hayata kavuşacaklarını nasıl istibad edebilir, nasıl muhal görebilir. Bir şeyi yoktan ibda eden bir zat onu iadeye kadir olamaz mı? Elbette kadir olur. Evet.. Bir kere düşününüz ki, ey insanlar!. (Ve) sizden **(delidiğimizi rahimlerde)** veldelerinin içlerinde **(muayyen bir vakte kadar durduruyoruz)** bu müddetin en azı altı aydır, en çoğu da iki veya dört senedir. Rahimlerin kuvveti ve za'fı gibi sebepler ile gebelik müddeti böyle tebeddül eder. **(sonra sizi bir çocuk olarak)** veldelerinizin içerilerinden dışarıya **(çıkarıyoruz.)** artık analarınızın içerilerinde kalarak onların perişan bir hâle gelmelerine sebebiyet verilmemiş oluyor, **(sonra da)** Ey insanlar!. Büyüyüp **(kemâle eresiniz)** diye sizi öyle dışarıya çıkarılmış kılıyoruz, sizi yaşatıyoruz, tâki kuvvet, akıl, kesbi malûmat itibariyle derecei kemâle ermiş olabilesiniz. Deniliyor ki, bu müddet, otuz ile kırk yaş arasındaki müddeti hayattır. **(Ve sizden kimi)** daha genç iken **(vefat ettiriliyor)** fazla yaşatılmıyor **(ve sizden kimi de)** erzeli ömr denilen **(ihtiyarlık çağına hiliverilir)** çokça yaşatılmış olur. Bu

kuvvetlerin zaafa uğradığı; akıla halel geldiği, vücuttaki âletlerin lâyıkile işlemediği bir kocalık zamanıdır, **(tâki, bilgiden sonra bir** şey **bilmez olsan)** yeniden tufuliyet haline iade edilmiş gibi bulunsun, bu suretle de bu dünyanın fâni, kudreti ilâhiyyenin her şeye kâfi, bütün varlıkların, inkılâpların meşiyeti rabbaniye ile hasıl olduğu anlaşılsın. İşte beşeriyete ait bu halleri, bu inkilâpları vücude getirmeğe kadir olan bir Halikı Azim, elbetteki, onları öldürdükten sonra tekrar yaratmaya da, onlara tekrar kuvvet, akıl ve iz'an vermeğe de kadirdir. Amenna!. İşte bir numune daha!. Ey insan!. Sen vakit vakit **(yeryüzünü kurumuş,)** hazana uğramış, bir ölü gibi sükûna dalmış **(bir halde görürsün)** yeryüzü de âdeta hayattan mahrum kalmış gibi bir vaziyette bulunur. Fakat, **(vaktaki, onun üzerine suyu indiriveririz)** kudretimizle yağmurları yağdırır, mevsimleri değiştiririz. O zaman, yeryüzü yeniden **(harekete gelir)** nebatatı meydana çıkarmaya kabiliyet kazanır, **(ve kabarır)** yükselir, bir kuvvei inbatiyyeye nail olur **(ve her güzel çiftten otlan bitirir.)** Tatları, rayihaları; menfaatları, miktarları mütefavit ve pek lâtif, rengârenk ağaçları, çiçekleri, ekinleri vücude getirir, yeryüzü pek parlak bir lâvhai letafet kesilir. İşte bütün bunlarda kudreti ilâhîye ile vücude gelen şeylerdir. Öyle ölmüş bir halde bulunan kürei arzı yeniden bir feyzi bahar ile hayata kavuşturan Halikı Kerim Hazretleri, artık insanları da öldürdükten sonra tekrar hayata kavuşturamaz mı? Onlara lâyık oldukları vaziyetleri veremez mi?. Amenna bunların hepsine de maziyadetin kadirdir. Âkil olan, bu cihandaki hârikaları, bedialarını güzelce temaşa eyleyen bir insan, insanların tekrar hayata ereceklerini, bir ebediyet âlemine sevkedileceklerini asla inkâr edemez.

§ Hamide; ölmüş, kurumuş, nebattan hâli bulunmuş şey demektir.

§ İhtizaz, hareket etmek, titremek, depretmek manasınadır.

§ Rebet; kabardı, nema buldu, nebat ile yükseldi demektir.

§ Zevç, renk, vasıf, çift demektir.

§ Behic; de güzel, gayet revnaklı ve letafetti şey, ferih ve mesrur kimse manâsınadır. İbtihac da sürür, şad olmak demektir.

*
**

ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّهُ
يُحْيِي الْمَوْتَى وَأَنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ٦
وَأَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَأَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي
الْقُبُورِ ٧ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ
وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ ٨ ثَانِيَ عِطْفِهِ لِيُضِلَّ
عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ لَهُ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَنُذِيقُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
عَذَابَ الْحَرِيقِ ٩ ذَلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ يَدَاكَ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ
بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ١٠

MEALİ ÂLİSİ

(6) : O —yaradılış, şu sebepdendir ki— şüphesiz hak olan, o Allahtır ve muhakkak ki, o, ölüleri diriltir ve şüphe yok ki, o, her şey üzerine ziyadesiyle kâdirdir.

(7) : Ve muhakkak ki, kıyamet gelicidir, onda şüphe yoktur ve muhakkak ki, Allah kabirlerde olanları diriltip kaldıracaktır.

(8) : Ve insanlardan öylesi de vardır ki, ne bir ilme ve ne bir rehbere ve ne de aydınlatan bir kitaba sahip olmaksızın Allah hakkında mücadelede bulunur.

(9) : Boynunu böbürlenip bükerek, Allah yolundan şaşırtmak için — öyle mücadelede bulunur — onun için dünyada zillet vardır ve ona kıyamet gününde yangın azabını tattırırız.

(10) :—Denilir ki— bu —azab— senia ifci eîinin evvelce yaptığından dolayıdır. Ve şüphe yok ki, Allah kulları için hiçbir zulm eden değildir.

**

İ Z A H

(6) : Bu mübarek âyetler, Allah Tealânın her şeye kâdir ve her fiilinin bir hak ve hikmete mukterin olduğunu bildiriyor ve kıyametin herhalde kopacağını ve kabirlerde olanları Cenabı Hakkın dirilteceğini haber veriyor. İnsanlardan bir kısmının da bir bilgiye, bir esasa müstenit olmaksızın Hak Tealâ'ya karşı mücadelede bulunduklarını ve böyle münkirane hareketleriyle nâsı Allah yolundan alfkoymak istediklerini beyan ve onların bu yüzden ne müthiş âkibeüere uğrayacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (O) yaradılış, insanların ve yeryüzünün hayata nail kılınmaları (şu sebeptendir ki) yani: Ey insanlar!. Sizin bilip anlamanız içindir ki (şüphesiz hak olan) bizzat sabit olup zatında, sıfatında ve efalinde muhik bulunan (o Allah'tır) bütün o evsafi kemalâtı haiz olan Halikı Azimdir, başkaları ise hadistirler, fânidirler, hâlikiyet sıfatını haiz değildirler (ve muhakkak ki, o) Hâlikı Kadim, (ölüleri diriltir) buna her veçhile kadirdir. Bir katre sudan insanı yaratan, kurumuş kalmış olan yeryüzüne yeniden hayatbahş olan bir Halikı Kerîm, elbetteki ölüleri de diriltebilir (ve şüphe yok ki, o) Hallâkı Âlem (her şey üzerine ziyade kadirdir.) onun dairei kudretinde olmayan hiç bir hâdise mutasavver değildir, dilediği şey hakkında bir kerre ol deyince o şey hemen oluverir. İşte içinde yaşadığımız bu âlemdeki pek mükemmel, muazzam varlıklarda o Halikı Hakimin varlığına, kudret ve azametine şehadet edip durmaktadır.

(7) : (Ve muhakkak ki, kıyamet gelicidir) ileride zuhura gelecektir, ölüler diriltilerek mahşere sevkedileceklerdir (onda şüphe yoktur) Cenabı Hak, onun vücude geleceğini haber vermiştir, Hak Tealâ'nın her beyanı ise bir hakikattir, o hâşa hilafı hakikat bir şeyi beyan buyurmaz ve onun kudreti de bu kıyameti vücude getirmeğe maziyadetin kâfidir. Artık kıyametin vukuunda nasıl şek ve şüphe edilebilir?, (ve muhakkak ki, Allah kabirlerde olanları diriltip kaldıracaktır) onları mahşer yerine sevkedecektir, onları dünyadaki amellerinin mükâfatına ve mücazatına kavuşturacaktır, bütün bunlar, Cenab-ı Hakkın dairei kudretindedirler ve onun muktezayı hikmetidir. Artık bunlarda şüpheye, tereddüde asla mahal yoktur.

(S) : (Ve insanlardan öylesi de vardır ki) kendi cehaletini görmez, kâinatın yaradılışını düşünemez (ne bir ilme) bir zaruri bilgiye, selâhiyetli bir zatdan telâkki edilen bir habere (ve ne bir rehbere) kendisine marifetbahş olacak sahih bir nazara, bir istidlâl tarikine veya kendisini irşad edecek bir mürşide (ve ne de

aydınlatan bir kitaba) hakkı izhar eden bir vahye **(sahip olmaksızın) böyle üç** kısım esbabı mârifeten mahrum bulunduğu halde **(Allah hakkında mücadelede bulunur)** Cenab~ı Hak'kın kudretini takdir edemez, onun dinî hükümlerini inkâra cür'et eder, kıyametin vukuuna kail olmaz, Peygamberi Zişanm beyanatına karşı cahilane münakaşalarda bulunur durur.

§ Bu âyeti kerime İbni Abbas Hazretlerinden rivayet olunduğuna göre Ebu Cehil hakkında nazil olmuştur ki, hükmü onun gibi sair kâfirlere de şâmildir. O habis, nâsı idlâle çalışarak Resuli Ekrem'e tâbi olmaktan men etmek isterdi.

(9) : İşte öyle cahil bir şahıs, kendi cehaletini görmez de mütekebbirane bir vaziyet alır **(boynunu böbürlenip bükerek)** îmandan kaçınır, öyle bir halde mücadelede bulunur **(Allah yolundan)** başkalarını da **(şaşırtmak için)** öyle mücadeleye cür'et göstermiş olur. Artık **(onun için)** o mücadeleci kâfir hakkında **(dünyada zillet vardır.)** nihayet zelilâne bir halde ölür gider. Nitekim Ebu Cehl de Bedir gazvesinde katledilmiş, zillete uğramış oldu. (ve **ona)** o mütekebbir kâfire **(kıyamet gününde de yangın azabını tattırırız.)** Onu müebbeden cehenneme atmış oluruz, lâyık olduğu âkibete kavuşmuş olur.

§ Sanie itfihi; küfründen, teazzümünden dolayı zikrden kaçınan, hakkı kabul etmeyen, hakkı istihfaf eden, arkasını döndürüp duran kimse demektir.

(10) : Ve kıyamette öyle bir kâfire hitaben denilir ki; veya lisanı hâl ile denilmiş olur ki: (Bu) senin uğradığın dünyevî ve uhrevî azap **(senin iki elinin evvelce yaptığından dolayıdır.)** senin dünyada iken yaptığın amellerin, münkirane hareketlerin, mücadelelerin bir neticesidir. Bu azaplara sebebiyet veren, senin kötü muamelelerindir. İnsanlar, birçok işlerini kendi elleriyle gördükleri için yaptıkları işler böyle ellerine nisbet edilmiştir ki, bu bir muktezayı âdettir. **(Ve şüphe yok İd, Allah kulları için hiçbir zulüm eden değildir.)** Hak Tealâ Hazretleri, bir âdili mutlaktır, zulümden münezzehtir, hiçbir kulunu günahları olmadıkça muazzep kılmaz. Münkirlerin uğradıkları daimî azaplar ise, kendi kötü hareketlerinin, inançlarının bir neticesidir. Bu da muktezayı hikmettir, bu teklif âleminin icabatından bulunmuştur.

***

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللّٰهَ عَلٰى حَرْفٍ
فَاِنْ اَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَاَنَّ بِهٖ وَاِنْ اَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلٰى
وَجْهِهٖ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةَ ذٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ
﴿١١﴾ يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَضُرُّهُ وَمَا لَا يَنْفَعُهُ ذٰلِكَ
هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ ﴿١٢﴾ يَدْعُوا لَمَنْ ضَرُّهُ اَقْرَبُ مِنْ نَفْعِهٖ
لَبِئْسَ الْمَوْلٰى وَلَبِئْسَ الْعَشِيرُ ﴿١٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ
#£ عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ
اِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿١٤﴾

MEÂLt ÂLİSİ

(11) : Ve insanlardan öylesi de vardır ki, Allah'a bir tereddüt üzere ibadet eder. Eğer ona bir hayır dokunursa onunla yüreği rahat eder ve eğer bir mihnet dokunursa yüzü üzerine geri döner. Dünyada da ahirette de ziyana uğramıştır. İşte apaçık ziyan budur, bu.

(12) : Allah'tan başka kendisine ne zarar ve ne de menfaat veremiyecek olan şeye ibadet eder. İşte bu, en uzak sapıklıktır.

(13) : Zararı faidesinden daha yakın olan ldmseye ibadet eder. Ne fena yardımcı ve ne fena sahip*.

(14) : Muhakkak ki; Allah, îman eden vesalih salih amellerde bulunanları altlarından ırmaklar akan cennetlere girdirir. Şüphesiz ki, Allah dilediği şeyi işler.

*.

İ Z A H

(11) : Bu mübarek âyetler, bazı insanların sırf şahsî menfaat mülâhazasiyle Allah'a ibadet edip kendilerine bir zarar dokununca da hemen irtidatkârane harekette bulunur olduklarını ve bu yüzden hüsrana uğradıklarını bildiriyor. Kimseye bir faide ve bir zarar veremiyecek olan putlara veya zararları faidelerinden daha ziyade olan kimselere tapınanların da pek çirkin durumlarını gösteriyor. Halisane îmanda ve salih salih amellerde bulunanların da ne kadar ebedî nimetlere nail olacaklarını tebşir ve Cenab-ı Hak'kın her şeye kadir olduğuna beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Ve insanlardan öylesi de vardır ki,)** dini islâmı, bir yakine müstenit, kat'î bir kanaatle, kemâli samimiyetle kabul etmiş değildir. Belki **(Allah'a bir tereddüt üzere ibadet eder)** yani: Bir tepenin bir kenarı üzerinde düşmek tehlikesine mâruz bir vaziyette bulunuyormuş gibi bir halde, şek ve şüphe içinde ibadette bulunur.

(Eğer ona), sıhhat, servet gibi **(bir hayır dokunursa onunla),** o dokunan hayır sebebiyle **(yüreği rahat eder)** mutmain olur, dini üzerine sebat eder. **(ve eğer bir mihnet dokunursa)** yani: Nefsine, ehline, malına hastalık gibi. zarar ve ziyan gibi bir tecrübe ve imtihan vesilesi olacak bir hâdise isabet ederse hemen **(yüzü üzerine geri döner)** yine küfrüne rucû etmiş olur. Çünkü onun dini kabulü temiz bir kanaate, bir ulvî maksada müstenit değildir. Maddî faideler uğrunda her türlü mukaddesatı feda edecek bir kabiliyettedir. Artık öyle bir kimse, şüphe yok ki: **(dünyada da ahirette de ziyana uğramıştır.)** ümit ettiği faidelerden mahrum kalmış din namına yapmış olduğu ameller zayi olmuş, irtidadı sebebiyle ebedî azaba namzet bulunmuştur, **(işte apaçık ziyan budur.)** bu bildirilen dünyevî ve uhrevî hüsrandır, evet (bu) dur. Çünki, bunun gibi bir hüsran olamaz.

§ Rivayete göre bu âyeti kerime badiyelerden Medinei Münevvere'ye muhaceret eden bir takım agrabiler hakkında nâzil olmuştur. Bunlardan biri Medinei Münevvere'de sıhhat, rahat, servet bulunca zevcesi erkek çocuk doğurunca islâmiyet güzel bir din, onun sayesinde bayıra nail oldum der, kalben mutmain olurmuş. Emir ber aks olup da böyle maddî bir faide göremeyince, meselâ hasta veya fakir düşünce ben şerre uğramış oldum, başka değil diyerek dini islâmdan dönüverirmiş. Bir rivayete göre «müellefetülkulub» denilen kimseler hakkında nazil olmuştur.

§ Bir kerre düşünmelidir ki, dindar olmaktan asıl gaye, ebedî hayatı temin etmek, şerefi imana nail olup rızayı ilâhîyi kazanmaktır. Azabı uhrevîden emin olup ebedî saadetlere kavuşmaktır. Bu dünyada mümin olanlarda, olmayanlarda bazan musibetlere, sıkıntılara mâruz kalabilirler. Evet.. Bir kere düşünmelidir ki, Hâlikı Kerim, kullarını bu dünyada yaşatıyor, kendilerini bir çok nimetlere nail buyuruyor, bir kısmını da bazan hastalık gibi, fakirlik gibi arızalara uğratıyor, elbeîteki bunda da bir hikmet vardır, bahusus takdiri ilâhîye

rıza göstererek bu gibi ârızalara karşı sabr eden müminler bunun mükâfatını dünyada olmasa bile ahirette göreceklerdir. Artık böyle muvakkat bir arızadan dolayı münfail olup da dine muhalif harekete nasıl cüret edilebilir. Böyle bir cüfetin şeameti, pek korkunç âkibeti düşünülmeli değil midir?.

§ Herf; kelimesi, taraf, bir tepenin kenarı uçurum yer mânasında olup tereddütten, ıstıraptan, şek ve şüpheden, dinin bir kenarında bulunup onun ortasında, kalbgâhında bulunmamaktan kinayedir.

(12) : Evet.. Ne büyük bir hüsran ki, o dini ilâhîden mahrum kalan kimse Cenabı Allah'a ibadeti bırakırda **(Allah'tan** başka kendisine **ne** zarar ve ne de **menfaat veremiyecek olan** şeye) cemadât kabilinden olan putlara **(ibadet eder)** Evet.. O putlar, kendilerine ibadet edenlere bir faide veremiyecekleri gibi kendilerine ibadet etmeyenlere de bir zarar veremezler. Artık öyle âciz, mahlûk şeylere nasıl ibadet edilebilir?, **(işte** bu) o putlara ibadet, haktan, hidayetten, âkilâne hareketten **(en uzak sapıklıktır.)** artık bunun kadar korkunç, felâketâver bir hareket bulunamaz.

(13) : Öyle kâfirlerden bir kısmı da (zararı faidesinden daha yakın olan **kimseye ibadet eder)** meselâ Firavun, Nemrut gibi reislerine tapınırlar, onların dünyevî varlıklarına bakarak, kendilerinden maddî menfaatler umarlar. Halbuki, bunlar **(ne fena yardımcı ve ne fena** sahip) kimselerdir!. Çünki bunlara tapanlar, dünyada katle, hakarete müstahik olurlar, ahirette ise en şiddetli azaplara ebediyen uğrarlar. O taptıkları şahıslardan ümit ettikleri dünyevî menfaatler ise ya hiç tehakkuk etmez, veya etse de seriüzzevâl olup mes'uliyeti müstelzim olacağından onun da ne kıymeti olabilir?. Artık böyle ebedî felâketlere sebep olan bir harekete, insan perestliğe aklı başında olan bir insan nasıl cür'et edebilir?.

§ Aşir; kelimesi, zevç, sahip, kabile manasınadır. Cem'i aşayirdir. On cüzden birisi mânasını da ifade eder «öşr» gibi.

(14) : Fakat bir kerre düşünmelidir ki: Yalnız Allah Tealâ'ya ibadet edenler, ne kadar mes'ut, istikballeri ne kadar müemmen zatlardır. Evet*, **(muhakkak ki, Allah)** Tealâ Hazretleri, kendisine **(îman eden ve)** namaz gibi, oruç gibi zekât ve sadaka gibi **(salih salih amellerde bulunanları)** dünyada da, ahirette d-? hayra, selâmete erdirir, fütuhata nail kılar **(altlarından ırmaklar akan** cennetlere **girdirir)** onları dünyada nice güzide ülkelere hâkim kılar, onları ahirette de ebedî cennetlere kavuşturur. Cenab-ı Hak, bunların hepsine kadirdir. Evet.. O Halikı Azimdir **(şüphesiz ki, Allah)** o mâbudi kerim **(dilediği** şeyi işler) her dilediğini vücude getirir. Binaenaleyh iman ve itaat sahiplerini her türlü selâmet ve saadete kavuşturacaktır, kendisine îman ve itaat etmeyenleri de her çeşit azaplara, felâketlere uğratacaktır. Onun için bir dafi[1] ve mâni yoktur, âmenna..

***

مَنْ كَانَ يَظُنُّ اَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللّٰهُ
فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ اِلَى السَّمَٓاءِ
ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ مَا يَغِيظُ ﴿١٥﴾
وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَاَنَّ اللّٰهَ يَهْدِي مَنْ يُرِيدُ
﴿١٦﴾ اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِـِٔينَ
وَالنَّصَارٰى وَالْمَجُوسَ وَالَّذِينَ اَشْرَكُوا اِنَّ اللّٰهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ
يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿١٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(15) : Her kim o'na —Peygambere— Allah'ın ne dünyada ve ne de ahirette yardım etmiyeceğini zannediyor ise semaya bir ip uzatsın, sonra onunla intihar etsin, artık baksın ki, kendisinin bu hilesi, onun nefret ettiği şeyi giderecek mi?.

(16) : Ye işte onu böyle açık açık âyetler olarak indirdik. Ve şüphe yok ki, Allah dilediğine hidayet eder.

(17) : Muhakkak o kimseler ki, iman ettiler ve o kimseler ki, Yahudi oldular ve sabiîler ve Nasranîler ve mecusîter, ve şirke düşenler yok mu, muhakkak ki; Allah Tealâ kıyamet gününde onlann aralarım ayıracaktır, şüphe yok ki, Allah Tealâ her şeyi görüp bilendir.

***

İ Z A H

(15) : Bu mübarek âyetler, Allah Tealâ'nin Resuli Zişanına nusret etmiyeceği kuruntusunda bulunan münafıkların ne kadar yanlış düşündüklerini, kendi nefislerini feda etseler bile o nusrete mâni olamayacaklarını bildiriyor ve Kur'-an, âyetlerinin birer vâzih hüccet olduğunu ve Cenab-ı Hak'kın dilediği kuluna nusret ve hidayet ihsan buyuracağını telkin buyuruyor ve müminler ile sair milletlerin aralarını her şeyi bihakkın görüp bilen Allah.Teala'nin kıyamet gününde ayıracağını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Hak Tealâ Hazretleri, Peygamberi Muhammed Aleyhisselâm'a elbetteki, dünyada da, âhirette de yardım ede çektir, **(her kim ona)** o Resuli Âlişan'a **(Allah'ın ne dünyada ve ne de âhirette yardım etmiyeceğini zannediyorsa)** bu nusretin vukuunu arzu etmiyorsa buna mâni olmak için **(semaya)** göğe veya hanesinin tavanına **(bir ip uzatsın)** onu boynuna takıp havaya yükselmek istesin **(sonra onunla intihar etsin)** yerden alâkasını keserek gebersin gitsin, **(artık baksın ki, kendisinin bu hilesi)** böyle bir vasıtaya sarılması, nusret-i ilâhîyyeyi bertaraf etmek hususundaki böyle bir çareye başvurması **(onun nefret ettiği** şeyi) Resulullaha olan nusreti ilâhîyyeyi **(giderecek mi?.)** Ne mümkün, elbette nusreti ilâhîye, ilâyı din tecelli edecektir. Onu istemeyenler ise gayz ve adavetlerinden dolayı mahvolup gitsinler.

§ Bu âyeti kerime, bir takım din düşmanlarının ve bilhassa «Gatfan» ve «Beni esed» kabilelerinden bazı kimselerin haklarında nazil olmuştur. Bunlar, Cenabı Hakkın Peygamberine nusret etmiyeceğini zannediyorlar ve nusret etmesini istemiyorlardı. Bunlar islâmiyete davet edilince bundan kaçmıyorlardı. Ve diyorlardı ki: Bizimle Yahudi'ler arasında bir muahede vardır, onlar bize zahire, hurma gibi, erzak veriyorlar, eğer biz müslüman olursak bu erzaktan mahrum kalırız, Peygamberin nusrete nail olacağını ise ummuyoruz. İşte bu âyeti celile öyle âdi, dünyevî bir menfaat uğrunda dini ilâhî gibi sebebi saadet olan bir muazzam, ebedî nimeti feda edenlerin o pek çirkin, cahilane düşüncelerini, hareketlerini red ve takbih etmektedir.

(16) : Evet.. Cenab-ı Hak, Resuline nusret verecektir, Kur'anı Kerimin âyetleri bunu müjdelemektedir. (İşte **onu)** o Kur'anı Kerimi **(böyle açık açık âyetler)** lâfzan ve hükmen birer mucize, birer bediai kelâm **(olarak indirdik)** o Peygambere ihsan ettik, onun naili nusret olacağını bu vasıta ile de kendisine tebşir buyurmuş olduk. **(Şüphe yok ki, Allah dilediğine hidayet eder.)** Onu hidayette sabit kılar, ona maddî ve manevî nimetlerini, nusretlerini ihsan buyurur. Artık buna o münkirler, o hainler mi mâni' olacak?. Ne mümkün!. Nitekim hakkı nebevide nusreti ilâhîyye tecelli etmiş, az bir zaman içinde düşmanlarına galip olarak Mekkei Mükerremeyi ve saireyi fetheylemiş, islâmiyet nurları şark ve garbı tenvire devam buyurmuştut.

(17) : Evet,. Hak Tealâ dilediğine hidayet eder ve dilediğini hidayetten mahrum bırakır. İşte **(muhakkak ki, o kimseler ki, îman ettiler)** Aliah Tealâ'yı ve bütün Peygamberleri, semavî kitapları tasdik eylediler, elbetteki, onlar hidayete mazhar olan zatlardır, **(ve o kimseler ki, Yahudi oldular)** dini Yahudiyeti kabul etmiş bulundular, sonra birnice hükümleri tebdil ve bir kısım Peygamberleri inkâr ettiler (ve) onlar ki **(sabiîler)** dir, bazı yıldızlara tapan ve âsarı hilkati o yıldızlara isnat eden bir taifedir (ve) onlar ki **(nasraniler)** dir. Dini nasraniyeti iltizam etmiş, sonra Hazreti İsa'ya Allah'ın oğludur demeğe cürr'et göstermiş kimselerdir. (Ve) onlar ki **(mecusiler)** dir. Peygamberlere inanmayıp güneşe, aya, ateşe tapan ve bu âlem için nur ile zulmetten ibaret iki asıl vardır demekte bulunan kimselerdir **(ve şirke düşenler)** dir. Peygamberleri tasdik etmeyip esnam denilen putlara tapan bir yığın cahillerdir. İşte bunlar **(yok mu)** böyle altı kışıma ayrılan edyan erbabı varya. **(muhakkak ki, Allah Tealâ kıyamet gününde onların aralarını ayıracaktır.)** muhik olanlar ile mubtil olanları tâyin buyuracaktır. Her veçhile vâzih bir hakikattir ki, bu muhtelif edyan arasında yalnız dini islâm, bir dini ilâhîdir, bütün Peygmberler ümmetlerine esasen bu dinî ilâhîyi tebliğ etmişlerdir. Diğer dinler ise muherreftir ve bâtıldır, şeytanî bir nw-, hiyette bulunmaktadır. Edyan arasında güzelce tetkikatta bulunanlar bu hakikatı itirafa mecbur olurlar. **(Şüphe yok ki, Allah Tealâ 1ıer şeyi görüp bilir.)** hiç bir şey, Hak Tealâ'nm sahai müşahedesinden dairei ilmi ezelisinden hâriç olamaz. Artık muhakkaktır ki, ahirette de hükmi ilâhîsi tecelli edecektir. Muhik olanlar ile mubtil olanları tâyin buyuracaktır. Muhik olan ehli imanı cennetlere, birnice tecelliyata erdirecektir, küfre düşmüş olanları da cehenneme sevk buyuracaktır, her kul, lâyık olduğu âkibete kavuşmuş olacaktır. Adaleti ilâhiyye, hikmeti subhaniye bunu iktiza etmektedir.

أَلَمْ تَرَ

أَنَّ اللّٰهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ
وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ
مِنَ النَّاسِ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَنْ يُهِنِ اللّٰهُ فَمَا
لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ إِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ (١٨) هٰذَانِ خَصْمَانِ
اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ
يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُؤُسِهِمُ الْحَمِيمُ (١٩) يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ
وَالْجُلُودُ (٢٠) وَلَهُمْ مَقَامِعُ مِنْ حَدِيدٍ (٢١) كُلَّمَا أَرَادُوا
أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ
(٢٢)

MEALİ ÂLİSİ

(18) : Görmedin mi ki, muhakkak Allah'a göklerde olanlarda ve yerde olanlar da ve güneş, ay, yıldızlarda ve dağlar, ağaçlar ve bütün hayvanaida ve insanlardan bir çoğu da secde ederler. Ve birçokları da vardır ki, onun üzerine de azap hak olmuştur ve kimi ki, Allah şekavete düşürürse artık onu saadete erdirecek bir kimse yoktur. Şüphesiz ki, Allah dilediğini işler.

(19) : Şu ikisi, iki düşmandır. Rableri hakkında jnuhasemede bulunmuşlardır. Artık o kimseler ki, kâfir olmuşlardır, onlar için ateşten esvab biçilmiştir. Başlarının üzerine de kaynar su dökülür.

(20) : Onunla karınlarındakiler ile derileri eritilir.

(21) : Onlar için demirden kamçılar da vardır.

(22) : Her ne zaman ondan, gamdan çıkmak isterlerse onun içine iade edilirler ve yangın azabını tadın denilir.

*
* *

İ Z A H

(18) : Bu mübarek âyetler, göklerde ve yerde bulunan bütün ecramın, bütün asarın ve insanlardan bir çoklarının Cenab-ı Hak'ka karşı secdei tazime kapanmakta olduklarını ve insanlardan bir çoklarının da —küfrleri yüzünden— azaba mahkûm, muavenetten mahrum bulunduklarını bildiriyor. Bu iki zümreden küfre düşmüş olanların ne kadar ateşin azaplara mâruz kalacaklarını ve ateşten her çıkmak istedikleri zaman tadınız o yangın azabını diye kendilerine hitabedilerek ve ateşe iade edileceklerini ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey mükellef, bilgi kabiliyetini haiz insan!. **(Sen görmedin mi?.)** güzelce düşünüp bilmedin mi ki, **(muhakkak Allah'a)** o Halikı mükevvenata **(göklerde olanlarda ve yerde olanlar da)** bütün semalarda ve yer yüzünde bulunan melekler de sair ruhanî mahlûklar da secde ederler, yani o MâTıki Azimin takdir ve tedbirine tamamiyle inkiyatta bulunurlar, bütün varlıkları, parlaklıkları, neşvünemaları birer kudreti ilâhîyye eseri olduğundan hepsi de vahdaniyeti ilâhîyyeye delâlet ve şehadet eder durur. Bu bakımdan bütün insanlar da, cinler de böyle bir inkiyad ve delâleti haizdirler, (ve) böyle yalnız akıl sahipleri değil (güneş) de (ay) da **(yıldızlar)** da **(ve dağlar, ağaçlar)** da ve bütün **(hayvanat da)** secde ederler yani: İradei ilâhiyyeye her veçhile inkiyad eder teslimiyette bulunurlar. Artık böyle birer mahlûk, iradei ilâhiyyeye tâbi olan şeylere nasıl mâbudiyet ve ulûhiyet isnât edilebilir?. **(Ve insanlardan bir çoğu da secde ederler)** yani mümin, salih olan insanlar. Cenabı Hakkı tevhit, ibadet ve taate devam ve bilihtiyar vakit vakit secdei ubudiyete kapanırlar, (ve) insanlardan **(birçokları da vardır ki)** secdeden kaçınır, bilihtiyar ibadette bulunmaz **(onun üzerine de azap hak olmuştur.)** İşte kâfirler, muktezayı iman olan secdeden kaçındıkları için haklarında bir azabı ebedî mukadder bulunmuştur. **(Ve kimi ki Allah şekavete düşürürse) yani:** Hangibir şahıs ki kendi ihtiyarını şerre ve küfre sarfettiği için hakkında şekavet mukadder bulunursa **(artık onu saadete) erdirecek bir kimse yoktur)** onu dalâletten kurtarıp hidayete erdirecek bir sahip kerem bulunamaz. Çünki buna Cenabı Hak'tan başkası kadir değildir. **(Şüphesiz ki, Allah dilediğini işler)** muktezayı hikmete göre iradesi tecelli eder. Elbette ki, mümin olan kullarının hidayete, saadete ermeleri, kâfir olanların da dalâlete ihanete düşmeleri, birer muktezayı hikmet olup meşiyeti ilâbiyye cümlesindendir.

§ Bu âyeti kerime altıncı secde âyetidir.

(19) : İşte (Şu **ikisi)** mümin olan zümre ile kâfir olan taife **(iki düşmandır)** birbirlerine hasım olan iki fırkadır. Onlar **(Rableri hakkında)** o Halikı Azimin dini, zat ve sıfatı hususunda birbirleriyle münakaşada **(muhasemede bulunmuşlardır)** müminlerden müteşekkil fırka, cuddei hakikati takibeder, vahdaniyeti ilâhiyeye mutekit bulunur, bütün Peygamberleri, semavî kitapları tasdik ve tebcil eder. Diğer fırka efradı ise bâtıl itikatlarda bulunurlar, bunların bir takımı bir kısım Peygamberleri, mukaddesatı inkâr ederler, bir takımı da ecramı semaviyeye vesair mahlûkata ulûhiyet isnâd ederek putlara taparlar, **(artık** p **kimseler ki, kâfir olmuşlardır)** dini tevhitten ayrılmış bulunmaktadırlar **(onlar için ateşten esvab biçilmiştir.)** kendileri için vücutlarını her veçhile ihata edecek olan cehennem ateşi, öyle müthiş bir haile mukadder bulunmuştur, **(başlarının üzerine de)** o cehenneme atıldıkları zaman **(kaynar su dökülür)** Ibni Abbaş Radiallahu anh demiştir ki: Eğer o sudan bir katre dünya dağlan üzerine damlayacak olsa elbette ki, onları eritiverir.

§ Bu âyeti celilenin sebebi nüzulü hakkında müteaddit rivayetler vardır. Bir rivayete göre Bedir gazvesinde eshabı kiram ile müşrikler arasında vuku bulan mübareze hakkmda nazil olmuştur..Şöyle ki: Müşriklerden Utbe, Şeybe ve Velid ibni Utbe, meydanı harbe atılmışlar, -kendilerine karşı ensarı kiramdan bazı zatlar mukabelede bulunmak isteyince müşrikler böbürlenerek demişler ki: Bunlar bizim eşimiz değildirler, bize karşı Kureyiş'ten emsalimiz olan kimseler savaşa atılmalıdırlar. Bunun üzerine Hazreti Ali, Hazreti Hamza, ve Hazreti Übeyde meydana atılmışlar, Hazreti Ali, Şeybe'yi, Hazreti Hamza da Utbeyi öldürmüş, Hazreti Ubeyde Velid ile harb ederken Hazreti Ali ,gelip onu öldürmüştür. Diğer bir rivayete göre d« bu âyeti kerime, müslümanlar ile ehli kitap denilen münkirler arasındaki bir münakaşa üzerine nazil olmuştur. Şöyle ki: Ehli kitaptan olanlar, demişler ki: Ey müslümanlar!. Bizim Peygamberimiz sizin Peygamberinizden mukaddemdir, bizim kitabımız da sizin kitabınızdan mukaddemdir. Binaenaleyh biz sizden indallâh evlâyız. Müslümanlar da demişler ki: Hayır.. Biz indallâh evlâyız. Çünki bizim kitabımız bütün kitaplar üzerine hâkimdir, bizim Peygamberimiz de Hâtemülenbiyadır. Maamafih biz bütün semavî kitaplara ve sizin Peygamberinize de îman etmiş bulunuyoruz, siz ise bizim Peygamberimizi de, bizim kitabımızı da bildiğiniz halde onları bir haset saikasiyle inkâr ediyorsunuz. Filhakika munsifane düşünen bir insan, müslümanlann ne kadar haklı, islâm dininin ne kadar ulvî, ne kadar cihanşümul ve tab'ı selime ne kadar muvafık olduğunu itiraf eder.

(20) : Evet cehennemdeki sıcak su öyle şiddetlidir ki: **(Onunla)** o suyun şiddetli hararetiyle o içine atılacak kâfirlerin **(karınlarındakiler ile)** barsakları, iç yağları gibi şeyler ile **(derileri eritilir)** o kâfirlerin böyle içerileri ile dışarıları **da** böyle ateşin bir azaba tutulmuş olur.

(21) : Maahaza **(onlar için)** o cehenneme atılacak kâfirlere ait **(demirden kamçılar)** çomaklar, kırbaçlar **(da vardır)** bunlar ile yüzlerine vurulur, böyle çeşit çeşit azaba uğrar dururlar.

§ Hamim; kaynar su demektir. Şiddetli sıcak zamanında yağan yağmur, hakkında ihtimam gösterilen kerib kimse mânasında da müstameldir.

§ İshar; da eritmek ve ulaştırmak demektir. «Mekamı' da; makma'ın cem'idir ki: Bir şeyi menetmek ve demirden yapılmış çomak, kamçı mânasınadır.

(22) : Artık **o** cehennemdeki kâfirler, **(her ne zaman ondan)** o cehennem ateşinden veya o ateşin ^baslardan, evet.. O pek şiddetli **(gamdan çıkmak isterlerse)** kendilerinin, cehennemden dışarıya atılmalarını arzuda bulunurlarsa **(önün)** o âteşin **(içine)** zebaniler vasıtasiyle **(iadie edilirler)** demir kırbaçlar ile cehennemi»' dibine red olunurlar. (Ve) kendilerine hitaben **(yangın azabını)** o pek şiddetli ve her tarafa yayılmış olan cehennem ateşini **(tadın)** denilir. Oradan çıkmalarına asla müsaade edilmez. İşte küfrün en mühlik, en müebbet cezası:

***

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ
مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ٢٣
وَهُدُوا إِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ وَهُدُوا إِلَى صِرَاطِ الْحَمِيدِ
٢٤ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ
وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعَاكِفُ
فِيهِ وَالْبَادِ وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِإِلْحَادٍ بِظُلْمٍ نُذِقْهُ مِنْ
عَذَابٍ أَلِيمٍ ٢٥

MEALİ ÂLİSİ

(23) : Şüphe yok ki, Allah Teaiâ, îman edenleri ve sailh salih amellerde bulunanları altlarından ırmaklar akan cennetlere girdirecektir. Orada al tundan bilezikler ile ve inci ile süslenecekierdir ve oradaki libasları ipektir.

(24) : Ve onlar sözden en temiz olana hidayet olunmuşlarda- ve hem de ziyade ham de müstahik olan —Allah Tealâ— nzn yoluna erdirilmişlerdir.

(25) : Muhakkak o kimseler ki, kâfir oldular ve Allah'ın yolundan ve yerliler ile taşradan gelenler için müsavi kıldığımız mescidi haramdan —nâsı— men ederler, ve her kim ki, orada zulnıa meyletme!; arzusunda bulunur ona bir acıklı azaptan tattıracağızdır.

***

İ Z A H

(23) : Bu mübarek âyetler, îman ve âmâii saliha sahiplerinin ahirette nail olacakları nimetleri bildiriyor, onların nekadar lâtif, nezih sözlere ve Allah Tealâ'nın yoluna irşad edilmiş bulunduklarını tebşir ediyor. Kâfir olanların ve Allah'ın yolundan, mescidi haramdan nâsı men edip zulme mütemayil bulunanlaıın da müthiş akıbetlerini şöylece ihtar buyurmaktadır. **(Şüphe yok ki, Allah Tealâ, iman edenleri)** zatı ehadiyvetine ve Resuli Ekrem'ine ve sair dinî hükümlerine **(îman edenleri)** tasdikte bulunanları (ve) îmanlarını göste/en, îmanlanndaki sebatlarına şehadet eden **(salih salih amellerde bulunanları)** uhdelerine düşen farizeleri vesair mendub, hâlis muameleleri ifa edenleri **(altlarından ırmaklar akan cennetlere girdirecektir)** pek lezzetli sulara, çok **lâtif** manzaralara nail kılacaktır. O muhterem kullar **(orada)** o cennetlerde melekler vasıtasiyle **(altımdan bilezikler ile ve inci ile süslenecekierdir)** haiz oldukları hüsnücemâl. bu vesile ile de arttırılmış olacaktır, (ve) böyle cennetlere girecek zatların **(oradaki libasları ipektir.)** ibrişimden vücude getirilmiş, bînazir kumaşlardır.

Evet,. Mümin olan erkekler için dünyada ipekten libaslar giymek haramdır. Bu libaslar dünyada kadınlara mahsustur. Erkeklerin dünyadaki vaziyetleri, mesaileri bu gibi ipek kumaşlar ile bezenmelerine mânidir ve bu bir muktezayı hikmettir. Fakat ahiret âlemi, müminler için bir ebedî istirahat ve saadet âlemi olduğundan mümin olan erkekler orada ipekten libaslar giyerler, dünyadaki emre imtisâllerinin orada böyle mükâfatını görürler.

§ Esavir; esvircnin ve sivarın ccm'idir ki, bilezikler demektir.

(24) : (Ve onlar) o cennetlere nail olan mes'ut kullar **(sözden en temiz)** lâtif, nezih, kutsal **(olana hidayet olunmuşlardır)** onlar dünyada iken kelimei şehadet ile lisanlarını tezyin ve kalplerini tenvir ederlerdi veya Kur'anı Azimi tilâveti şerefine nail bulunurlardı veyahut: Bize vâad bulunmuş olduğunda sadık olan,, bizi böyle cennetlere erdiren Allahımıza hamdolsun derler. **(Ve hem. de ziyade ham de müstahik olanın)** yani Hak Tealâ'nın **(yoluna)** o mümin zatlar **(erdirilmişlerdir)** yani: Onlar dünyadalarken tariki diyaneti takibetmiş, dini ilâhî ile muttasif bulunmuşlardır. İşte bu güzel hallerinin mükâfatı olarak öyle en şerefli, en saadet karin birer ebedî ikametgâh olan cennetlere nail ve öyle pek güzeke tezyinata muvaffak olacaklardır.

(25): **(Muhakkak o kimseler ki, kâfir oldular)** dünyada iken küfrü iltizam ederek nimeti îmandan mahrum bulundular **(ve Allânın yolundan)** tariki islâmiyetten, şehrahi diyanetten onu bunu menetmeğe çalışıp durdular (ve) ezcümle **(yerliler ile taşradan gelenler için)** yani: Mekke ahalisi ile badiyelerden vesair ülkelerden gelecek misafirler için **(müsavi kıldığımız)** hepsi için de ziyaretine müsaade vermiş olduğumuz **(mescidi haramdan)** nâsı **(menederler)** orada şeairi diniyeden olan Beytullahı tavaf gibi, namazları ikame gibi, erkânı haccı ve umreyi ifa gibi güzel amellerin yapılmasına mâni olurlar. (Ve **her kim** ki **orada)** harem dairesinde **(zulme meyletmek arzusunda bulunur)** meselâ Haremi şerifte halka zulmetmek kasdinde bulunur veya müşrikâne bir hareketi veya memnu olan herhangi bir şeyi veyahut gayrımeşru lâkırdıları iltizam eder veya harem dairesine ehramsız girmeğe cür'et gösterirse artık (ona) bu gibi memnuatı herhangi bir irtikâb edene **(bir acıklı azaptan tattıracağı/dır.)** binaenaleyh her mümin için lâzımdır ki, Beytullaha hürmetde bulunsun, orada âdabı diniye dahilinde harekete dikkat eylesin. Şeairi islâmiyeye lâyık olmayan şeylerden tamamen kaçınsın.

§ Rivayete nazaran bu âyeti kerime, Resulullah ile ashabı kiramını Hudeybiyye senesinde hac ve umre etmekten ve haramı şerifte kurban kesmekten men etmiş olan Ebu Süfyan ile arkadaşları hakkında nazil olmuştur. Peygamber Efendimiz umre için ehrama girmiş olduğu için onlar ile cihatta bulunmayı muvafik görmemiş, bir sene sonra gelip hac etmesi için onlar ile müsalehade bulunmuştu. Surei feth tefsirine müracaat!.

§ Mescidi haram tâbiri Mekkei Mükerreme'deki harem dairesi denilen bütün malûm sahaya da şâmildir. İmamı azama ve birçok fukehaya göre bu harem dairesindeki yerler, arazi, bütün müslümanlar arasında müsavi bir mahiyette bulunduğundan satılıp kimseye temlik edilemez.

§ İlhad; kaçınmak, îgraz etmek, haktan rücu eylemek, küfre düşmek, memnuatı şerîyeyi irtikâpta bulunmak demektir.

***

وَاِذْ بَوَّاْنَا لِاِبْرٰهٖيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ
اَنْ لَا تُشْرِكْ بٖى شَيْـًٔا وَطَهِّرْ بَيْتِىَ لِلطَّٓائِفٖينَ وَالْقَٓائِمٖينَ
وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿٢٦﴾ وَاَذِّنْ فِى النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ
رِجَالًا وَعَلٰى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتٖينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمٖيقٍ ﴿٢٧﴾
لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ فٖٓى اَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ
عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهٖيمَةِ الْاَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا
وَاَطْعِمُوا الْبَٓائِسَ الْفَقٖيرَ ﴿٢٨﴾ ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ
وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتٖيقِ ﴿٢٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(26) : Ve yâdet ki, İbrahim'e Beyti şerifin yerini bir makam kılmıştık, bana bir şeyi şerik koşma ve benim beytimi tevaf edenler için ve mukim olanlar için ve rükû ve secde edenler için tertemiz tut diye —hazırlamıştık—.

(27) : Ve nâs arasında baccı ilân et, sana piyade olarak ve her bir geniş, uzak yoldan gelen zayıf develer üzerine binmiş olarak geliversinler.

(28) : Tâki, kendileri için bir takım menfaatlere şahit olsunlar ve kendilerini merzuk etmiş olduğumuz dört ayaklı kurbanlık hayvanlar üzerine malûm olan günlerde Allah'ın ismini ansınlar. Artık onlardan yiyin ve yoksul fakirlere yediliniz.

(29) : Sonra kirlerini gidersinler ve adaklarını yerine getirsinler ve Beyti atiki tavaf etsinler.

*
**

İ Z A H

(26) : Bu mübarek âyetlerde İbrahim Aleyhisselâm'ın Kâbei Muazzamayı yeniden inşaya ve onu bütün ziyaret edecek zatlar için tertemiz bir halde bulundurmaya tarafı ilâhîden mükellef bulunmuş olduğunu bildiriyor. Hazreti ibrahim'in Beyti şerifi ziyarete nâsı davete memur olup ziyaretçilerin de ne yolda harekette bulunacaklarını ve bu ziyaretten maksadı aslinin ve hikmeti şeriyenin neden ibaret buludduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (ve) Resuli Zişanımî. **(yâd et ki, İbrahim'e)** halilullah denilen o pek muhterem Peygambere **(Beyti şerifin)** yani: Kâbei Muazzamanın **(yerini bir makam kılmıştık)** o mübarek yerini kendisine bildirmiştik. **(Bana bir** şeyi **şerik koşma)** yani bu Beyti şerifi mahza benim rızam için yeniden inşa et, ibadet ve taad hususunda hiçbir kimseyi bana şerik ittihaz etme, yapacağın bu mukaddes mâbed, hakka itaatden başka bir garaza müstenit olmasın **(ve benim Beytimi)** Kâbei Muazzama'yı her taraftan gelip (tavaf **edenler için)** ve Mekke'de **(mukim olanlar için ve)** içinde namaz kılarak (rükû ve secde **edenler için tertemiz tut diye)** emir etmiş o muazzam mabeti umumî yerini hazırlamıştık.

§ Tefsirlerde yazılı olduğu üzere kendisinin mahza büyük bir mübedi ilâhî bir mukaddes mekân olduğuna işaret için «Beytullah» denilen kâbei muazzama evvelce kırmızı yakuttan müteşekkildi, tufan günlerinde semaya kaldırılmıştır, sonra Cenab-ı Hak, onun yerini Hazreti İbrahim'e gönderdiği bir rüzgâr ile veya bir bulut ile harikulade bir surette bildirmiş, İbrahim Aleyhisselâm da o yerde beyti şerifi yeniden bina kılmıştır. Ve şöyle de denilmektedir ki: Kâbei Muazzamay» ilk evvel bina eden. Hazreti İbrahim'dir, yeryüzünde ilk evvel yapılan mescidi şerif budur. Bundan kırk sene sonra da «Beyti mukaddes» yapılmıştır. Maahaza şöyle de mervidir ki: Kâbei Muazzama beş defa bina edilmiştir. Birincisini melekler bina etmişlerdi, kırmızı yakuttan müteşekkildi. Sonra tufan zamanında göğe kaldırılmıştır. İkincisi, İbrahim Aleyhisselâm tarafından yapılmıştır, üçüncüsünü de Kureyiş kabilesi, devri cahiliyette bina etmişlerdir. Bunun yapılışında Resuli Ekrem Efendimiz de hazır bulunmuştur. Dördüncüsünü de İbnüzzübeyir bina etmiştir. Beşincisini de Haccac bina etmiştir. Asıl mukaddes olan yeri daima mahfuz bulunmuştur. Asıl bir mâbedi ulvî olan da onun bu yeridir, kıyamete değin ehli îmanın mübarek bir ziyaretgâhı, bir mâbedi bulunacaktır.

(27) : (Ve) Hak Tealâ İbrahim Aleyhisselâma vehyen emretti ki **(nâs arasında haccı ilân** et) haccın bir kutsal ibadet olduğunu bildir, bu hususa dair nidada bulun, Beyti şerifi ziyaret için insanları davet eyle **(sana)** senin bina ettiğin Beyti şerife (piyade olarak) gelsinler **(ve her bir geniş, uzak yoldan** gelen zayıf develer üzerine binmiş olarak geliversinler) böyle bir fedakârlıkta bulunarak büyük büyük sevaplar kazansınlar.

(28) : **(Tâki)** gelsinlerde **(kendileri** için **bir takım)** azim, dinî ve dünyevî **(menfaatlere şahit olsunlar)** çünki hac farizesi, dinimizin beş mübarek esasından biridir, malî ve bedenî bir ibadettir. Nail olduğumuz sıhhatin ve servetin bir şükran vazifesidir, mabudumuza karşı en büyük tazimatı hâvidir, bu ulvî ibadet, ruhları ziyadesiyle münşerih eder, müslümanlarca en mübârek olan bir beldeyi ziyarete vesile olur. şark ve garpten gelen birnice müslümanlar bir arada müttehiden ibadetde bulunarak aralarındaki vahdeti .diniye, uhuvveti islâmiye güzelce tecelli etmiş bulunur. Maahaza birçok müslümanlar en güzel, en faideli bir seyyahat olan hac seferine nailiyet için servet kazanmaya çalışırlar, bu vesile ile de müslümanlar arasında iktisadî faaliyet artar, birçok hayırlı işler yapılır, bu sayede bir hayli malûmat da elde edilmiş olur. (ve) böylece hacca muvaffak olan zatlar **(kendilerini merzuk etmiş olduğumuz dört ayaklı kurbanlık hayvanlar üzerine)** kurban olarak kesilen deve, sığır ve koyunlar üzerine **(malûm olan günlerde)** geldikleri zaman **(Allah'ın ismini ansınlar)** onları tekbir ile kesiversinler. Malûm günlerden murat, eyyamı nahr denilen günlerdir ki, kurban bayramının birinci, ikinci ve üçüncü günüdür. **(Artık onlardan)** o kesilecek kurbanların etlerinden ey onları kesenler!. Siz de **(yiyin)** bu size mubahtır (ve **yoksul** fakirlere) de ihtiyaç içinde kalmış âciz kimselere de (yediriniz) bu da bir vecibedir.

(29) : **(Sonra)** o vazifei haccı ifa eden zatlar (kirlerini girlersinler) üstbaşlarının temizliğini temin ^etsinler, fazla olan bıyıklarını, tırnaklarını kessinbr, koltuklarının, kasıklarının kıllarını gidersinler. nezafete dikkat eylesinler (ve adaklarını yerine getirsinler) nezretmiş olduklarını alıp kessinler, vesafr nezrettikleri meşru şeyleri usulü dairesinde ifa eylesinler (ve Beyti atiki) kadim, düşman tasallutundan emin, umum ehli îman için ilk evvel tesis edilmiş-olan Kâbei Muazzamayı. o mümin kullar (tavaf etsinler) ö mukaddes beytin etrafında dolaşsınlar.

§ Tavaf: lügatte ziyaret etmek, bir şeyin etrafında dolaşmakdır. Istılahı şer'î de: Kâbei Muazzamanın çevresinde ibadet maksadiyie yedi defa dolaşmaktır ki, oradaki «haceri esad» denilen mübarek bir taşın bulunduğu köşeden tevafo başlanır, mübarek kâbenin kapısı önünden sağa gidilmek suretiyle devir yapılır, böyle her devir yine haceri esadın yanına gelmekle nihayet bulur.

§ Tavaflar beş kısımdır. (1): Tavafı kudümdür ki: Mekkei Mükerremc' ye başka beldelerden *blen zatların hemen yaptıkları tavaftır ki, bu, sünnettir. Buna tavafı lika da denir. (2): Tavafı ziyarettir ki: Araf attan inildikten sonra yapılan tavaftır. Buna «tavafı ifaze» de denir. Bu, haccın iki rüknünden biridir. Bunun dört şevti, yani dört defa devir yapılması farzdır. Bunun vakti müsaittir, derhal yapılması lâzım değildir, fakat ergeç bu yapılmadıkça hac farizesi tamam olmuş olmaz. (3) : Tavafı saderdir ki. hac esnasında miyna mevkiinden Mekkei Mükerreme'ye inildiği vakit yapılan tavaftır. Buna «tavafı veda» da denir.

Bu hâriçten gelenler için vâciptir. (4) : Tevafı tetevvudur ki: Mekkei Milkerreme'de bulunan zatların vakit vakit yaptıkları tavaftır ki, bu nafiledir. (5) :• Tavafı umredir ki: Haccı umrede bulunanların yapacakları tavaftır ki, bunun dört defa devir edilmesi, umrenin rüknü bulunmaktadır. Binaenaleyh lâzımdır. Bunsuz umre tamam olmaz.

§ Tavaf; bir mühim ibadettir, tekbir ile tehlil ile, selâtüselâm ile yapılır. Tavaf, ulvî tefekküratın, dinî hissiyatın güzel bir nişanesidir. Tavaf, islâm cemiyetinin bir vahdet teşkil ettiğini, aynî gayeye müteveccih bulunduklarını gösterir, mekândan ve zamandan münezzeh olan bir Halikı Zişana, onun kutsal dinine müslümanların pek kavi, ruhanî bir merbutiyetle merbut olduklarına şehadet eder. Tavaf, arşı ilâhînin etrafında teşbih ve tehlil ile dolaşan kutsî meleklerin o ulvî, ruhanî şekli ibadetlerine yeryüzünün en mübarek bir bükasında bir nazire vücude getirmiş gibi olur. Tavaf, dini islâma fevkalâde bir merbutiyet göstermek, ahdi ezeliye riayetin devamını arzetmek, feyzi ilâhînin tecellisini bir heyecan ile temennide bulunmak için yapılan bir ubudiyet vazifesidir, işte ibrahim Aleyhisselâm, fevkalâde bir surette olmak üzere nâsı hacca, böyle tavafı hâvi kutsal bir ibadete davete mintarafîllâh memur olmuştu..

§ Rivayete göre Hazreti İbrahim, safa mevkiine çıkarak «ey nâs!. Allah Tealâ size hac vazifesini, bu mukaddes beyti ziyaret etmeği farz kılmıştır.» gibi bir surette nida etmiş, bu yüksek nidayı yer ile gök arasında bulunan her şey, bütün ervahı beşeriye duymuş, bu davete «lebbeyk allahümme lebbeyk» diyerek icabet eden her ruh sahibi, hac etmeğe bilâhare muvaffak olmuş ve olmakta bulunmuştur. Hattâ bu nidaya defaat ile icabet eden zatlar ise defaat ile hacca muvaffak bulunmaktadırlar. Kudreti ilâhiyyeye nazaran bu gibi hârikaların vukuunu hiçbir âkil kimse gayri mümkün jgöremez. •

§ Hac meseleleri için bekara suresinin (196 ve 197) inci âyetleri izahında müracaat!.

ذلك ومن يعظم حرمات الله فهو خير له عند
ربه وأحلت لكم الأنعام إلا ما يتلى عليكم فاجتنبوا
الرجس من الأوثان واجتنبوا قول الزور ﴿٣٠﴾
حنفاء لله غير مشركين به ومن يشرك بالله فكأنما خر من السماء
فتخطفه الطير أو تهوي به الريح في مكان سحيق ﴿٣١﴾ ذلك ومن
يعظم شعائر الله فإنها من تقوى القلوب ﴿٣٢﴾ لكم
فيها منافع إلى أجل مسمى ثم محلها إلى البيت العتيق ﴿٣٣﴾

MEÂLI ÂLİSİ

(30) : Emir, böyledir ve her kim Allah'ın hürmetlerine tazim ederse bu onun için Rabbinin indinde bir hayırdır ve sizin için enam helâl kılınmıştır. Ancak size —hürmetleri— tilâvet olunanlar müstesnâ!. Artık putlardan ibaret olan pislikten kaçının ve yalan lâkırdıdan kaçının.

(31) : Âdil kimseler olduğunuz, Allah için şerik ittihaz etmemiş bulunduğunuz halde —o fenalıklardan kaçınınız— ve her kim Allah'a şerik koşarsa artık o sanki gökten düşmüşte kendisini kuşlar kapışmıştır veya onu rüzgâr uzak bir yere atıvermiştir, gibi bulunur.

(32) : İşte bu, böyledir. Her kim Allah'ın şeairinc tazim ederse, artık şüphe yok ki, o, kalplerin tekvasındandır.

(33) : Sizin için onlar da —kurbanlarda— bir muayyen müddete kadar menfaatler vardır. Sonra da onların varacakları yer, Beyti atika kadardır.

***

ذٰلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللّٰهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ
رَبِّهِ وَاُحِلَّتْ لَكُمُ الْاَنْعَامُ اِلَّا مَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا
الرِّجْسَ مِنَ الْاَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ ﴿٣٠﴾
حُنَفَاءَ لِلّٰهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَكَاَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ
فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ اَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ ﴿٣١﴾ ذٰلِكَ وَمَنْ
يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللّٰهِ فَاِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ ﴿٣٢﴾ لَكُمْ
فِيهَا مَنَافِعُ اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَا اِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿٣٣﴾

MEÂLI ÂLİSİ

(30) : Emir, böyledir ve her kim Allah'ın hürmetlerine tâzim ederse bu onun için Rabbinin indinde bir hayırdır ve sizin için enam helâl kılınmıştır. Ancak size —hürmetleri— tilâvet olunanlar müstesna!. Artık putlardan ibaret olan pislikten kaçının ve yalan lâkirdıdan kaçının.

(31) : Âdil kimseler olduğunuz, Allah için şerik ittihaz etmemiş bulunduğunuz halde —o fenalıklardan kaçınınız— ve her kim Allah'a şerik koşarsa artık o sanki gökten düşmüşte kendisini kuşlar kapışmıştır veya onu rüzgâr uzak bir yere alıvermiştir, gibi bulunur.

(32) : İşte bu, böyledir. Her kim Allah'ın şeairinc tazim ederse, artık şüphe yok ki, o, kalplerin tekvasındandır.

(33) : Sizin için onlar da —kurbanlarda— bir muayyen müddete kadar menfaatler vardır. Sonra da onların varacakları yer, Beyti atika kadardır.

⁂

İ Z A H

(30) : Bu mübarek âyetler, Allah Tealâ'nm haram kıldığı şeylere riayetin lüzumuna, faidesine işaret ediyor, helâl olan hayvanlardan istifadenin cevazını bildiriyor, müşrikâne hareketlerden ve yalan söylemekten kaçınmanın lüzumunu ihtar ediyor. Müslümanca yaşamayı emir ile şirke düşenlerin ne müthiş felâketlere uğrayacaklarını pek korkunç iki misâl ile tasvir buyuruyor. Cenabı Hak'km rızası için kesilecek kurbanların faidelerini ve nereye sarfedileceklerini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (emir **böyledir)** yani: Kendisine riayet edilmesi lâzım gelen hal ve şan böyle beyan olunduğu veçhiledir. (Ve her **kim Allah'ın .hürmetlerine tazim ederse)** ilâhî hükümlere, kendilerine muhalefet edilmesi caiz olmayan dinî mes'elelere, ezcümle şeairi hacca hürmette, riayette bulunursa (bu) tâzimkârane harekette bulunması **(onun için Rabbinin indinde bir Ir.ıvırdır)** ahirette bunun mükâfatını görür, **(ve sizin için enam helâl kılınmıştır)** yani: Develer, sığırlar, koyunlar helâldir. Bunlar usulü dairesinde kesilince etlerinden yiyebilirsiniz **(ancak** size) hürmetleri, yiyiimelerinin ademi cevazı **(tilâvet olunanlar)** haklarında tahrim âyetleri bulunanlar **(müstesna)** onlardan yiyemezsiniz. Mevte denilen kendi kendine ölmüş veya putlar namına kesilmiş hayvanlar gibi. **(artık putlardan** ibaret olan pislikten kaçının) çünki onlardan her tab"ı selim, nefret eder, onlar manen pek mülevves, muzır, hayatı ebediyeyi zehirleyen şeylerdir, (ve **yalan lâkırdıdan)** da **(kaçının)** her türlü yalandan ve hilafı hakikat şehadetlerde bulunmaktan ve bâhusus putlara mâbudiyet isnadı büyük bir yalan olduğu için bütün bu gibi yalanlardan da kaçınmalıdır ki. ebedî selâmet ve saadet temin edilebilsin.

(31) : Evet.. Ey insanlar!. Siz **(hanif kimseler olduğunuz)** islâmiyetten başka dinlere meyil etmeyip samimî surette müslüman bulunduğunuz halde ve **(Allah için şerik ittihaz etmemiş bulunduğunuz halde)** yaşayınız, o putperestlik gibi fenalıklardan kaçınınız **(ve herkim Allah'a şerik koşarsa)** öyle bir küfrü ir tikâbederse **(artık o)** şahıs **(sanki gökten düşmüş de kendisini kuşlar kapışmıştır)** evet., o, en âli olan evci tevhitten hazizi küfre düşmüş, binlerce yırtıcıların pençesinde parça parça olmuş gibi olur. **(Veya onu rüzgâr uzak bir yere atıvermiştir.)** zamanın mühlik cereyanları, şeytanî telkinleri onu yakalamış, kendisini kurtulamıyacağı uzak bir yere, bir dalâlet vadisine atmış **(gibi bulunur)** işte dinî ilâhîye muhalif hareketin müthiş neticesi!.

(32) : Evet.. **(İşte bu, böyledir)** bunu nazara alarak ona göre hayatı tanzime, muhafazaya, çalışmalıdır. **(Herkim Allah'ın şeairine tazim ederse)** Mekkci Mükerremeye gönderilecek kurbanlara dikkatde bulunur onların en değerlilerini alır, hak yolunda faziaca fedakârlık gösterirse **(artık şüphe yok ki, o)** tazim etmek, hacca ait nişanlı, alâmetli kurbanların güzidelerini intihab eylemek **(kalplerin tekvasındandır.)** böyle bir hareket, kalplerinde nurı tekva parla-

yan hâlis müminlerin iltizam edecekleri pek güzel amellerdendir.

(33) : Ey müminler'.. **(Sizin için onlarda)** o Mekkei Mükerrcme haremine göndereceğiniz «hedaya» denilen kurbanlar da **(bir** muayyen müddete **kadar)** kesilecekleri, etlerinin tesadduk edileceği zamana kadar (menfaatler vardır) onlar üzerine bazı şeyler konulabilir, sütlerinden, yünlerinden istifade olunabilir, **(sonra da onların varacakları yer)** boğazlanmalarının vücubi veya vakti **(Beyti atika)** Kâbei Muazzamanın haremine **(kadardır)** o mübarek kurbanlar, orada muayyen günlerde kesilirler, etleri fukaraya tevzi edilir. Velhasıl: Hac vazifesi, pek mühim ve pek mübarek bir ibadettir. Bu vazifeyi kemâli mahzuziyet ile ifaya çalışanlar, bunun erkân ve âdabına güzelce riayet edenler, mübarek ziyaretgâhlan ziyaret edip her taraftan gelmiş olan binlerce din kardeşleriyle beraber Cenab-ı Hakkı tevhit ve teşbihte bulunanlar, hak yolunda kurbanlar keserek din uğrunda bu suretle de fedakârlık nişanesi gösterenler, fakir ve zayıf olan bir kısım dindaşlarına bu vesile ile de yardımda bulunmuş olanlar, elbette ki, bir çok sevaplara, mükâfatlara nail olacaklardırlar.

* * *

وَلِكُلِّ اُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ
مِنْ بَهٖيمَةِ الْاَنْعَامِ فَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَلَهُٓ اَسْلِمُوا وَبَشِّرِ
الْمُخْبِتٖينَ ﴿٣٤﴾ اَلَّذٖينَ اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرٖينَ
عَلٰى مَٓا اَصَابَهُمْ وَالْمُقٖيمِي الصَّلٰوةِ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ
﴿٣٥﴾ وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَٓائِرِ اللّٰهِ لَكُمْ فٖيهَا خَيْرٌ
فَاذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا صَوَٓافَّ فَاِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا
مِنْهَا وَاَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ كَذٰلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ
تَشْكُرُونَ ﴿٣٦﴾ لَنْ يَنَالَ اللّٰهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَٓاؤُهَا وَلٰكِنْ يَنَالُهُ
التَّقْوٰى مِنْكُمْ كَذٰلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا
هَدٰيكُمْ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنٖينَ ﴿٣٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(34) : Ve her ümmet için kurban kesecek bir yer kılmışızdır ki, Allah'ın ismini kendilerini merzuk ettiği dört ayaklı hayvanların üzerine —kesecekleri /ama»— ansınlar. İşte ilâhınız, bir tek ilâhtır. Artık ona inkiyatta bulunun, ve mütevazi olanları müjdele.

(35) : Onlar ki, Allah zikr olunduğu vakit kalpleri korkudan titrer ve kendilerine isabet etmiş olana sabır edenlerdir ve nsmazı ikame edenlerdir ve kendilerini merzuk ettiğimiz şeylerden infakta bulunurlar.

(36) : Ve develeri de sizin için Allah'ın şeairinden kıldık. Sizin için onlarda hayır vardır. Artık onlann üzerlerine birer ayakları bağlı, üçeT ayaklan üzeniıne kaim bulundukları halde Allah'ın İsmini zikredin. Yanlan üzerine yere düşünce de artık etlerinden yiyin haline kanaat edip istemeyene de ve isteyene de yediriniz. Onları size öylece musahhar kıldık, tâki şükr edesiniz.

(37) : Elbetteki, onların ne etleri ve ne de kanları Allah'a erecek değildir. Ve lâkin ona sizden tekva erecektir. Onları öylece size musahhar kılmıştır, tâki size hidayet buyurduğundan dolayı Allah'a tekbirde bulunasınız ve muksıı olanlan müjdele..

*
**

î Z A H

(34) : Bu mübarek âyetler, vaktiyle sair ümmetler için de kurban kesip zikrullahta bulunacakları mahaller tâyin buyurulmuş olduğunu bildiriyor, bütün milletlerin ilâhı, yalnız Allah Tealâ olup ancak ona ubudiyetle mükellef bulunmuş olduklarını ihtar ediyor. Cenab-ı Hak'ka karşı muti, mütevazi bir halde ibadet ve taatte bulunan kulların evsafını bildirerek kendilerini tebşir buyuruyor. Kurbanların dinî alâmetlerden olup ne suretle kesileceklerini ve onlardan nasıl istifade edileceğini ve kimlere etlerinin tevzi olunacağını bildirmektedir. İnsanlara musahhar olan kurbanlardan maksadı aslinin rızayı ilâhîyi tahsilden ve ihsanı ilâhîye karşı arzı şükrandan ibaret bulunduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Ve her ümmet için)** her ehli din için, bu ümmeti muhammediyeden evvel dünyaya gelip ahirete irtihâl etmiş olan mümin cemaatler için **(kurban kesecek bir yer kılmışızdur ki)** o ümmetlere içinde ibadet edecek, civarında kurbanlarını kesecek bir yer tâyin etmişizdir ki, **(Allah'ın ismini)** yalnız Cenabı Hak'kın ismi akdesini **(kendilerini merzuk ettiği)** enam denilen ve etleri yenilen **(dört ayaklı hayvanların)** yani: Develerin, sığırların ve koyunların **(üzerine)** onları kesecekleri zaman **(ansınlar)** yani: Allahu ekbef lâ ilahe illallah vallahu ekber. Allahümme minke ve ileyke «diye zikr etsinler.» **(işte)** ey insanlar!. Size kurbanları ihsan eden, size ahkâmı şer'iyesini bildiren **(ilâhınız, bir tek ilâhtır)** o, şerik ve nazirden münezzehtir, **(artık ona inkiyadda bulunun)** onun emirlerine ve nehiylerine zahiren ve bâtınen riayetten, teslimiyetten ayrılmayınız, kurbanlarınızı yalnız onun rızasını kazanmak için kesiniz, (ve) Ey Resuli Zişanım sende ümmetinden **(mütevazi)** muti veya muhlis **(olanlan müjdele)** onlar bu tevazu ve itaatlarının mükâfatını elbette ki, göreceklerdir.

§ İhbat; korkmak, tevazu göstermek demektir «muhbitin» de mütevazi muti, haşyetullah ile muttasif, hâlisülitikat olan zatlardan ibarettir.

(35) : **(Onlar ki)** o mütevazi, muti olan zatlar ki, onlarda şu alâmetler bulunur. **(Allah zikr olunduğu vakit)** azameti ilâhîyeyi düşünerek **(kalpleri korkudan** titrer) Celâli ilâhî ıgözleri önünde mütecelli olur artık kendilerinde te vazu; tazarru ve niyaz gibi ulvî hasletler görülür durur, **(ve kendilerine isabet etmiş olana)** bir takım musioetlere, mıiziç arızalara karşı **(sabr edenlerdir)** bu husustaki takdiri ilâhînin bir hikmete müstenit olacağını düşünerek müteselli olmaya çalışırlar, **(ve namazı)** vaktinde **(ikame edenlerdir)** bir takım arızalar, meşakkatler onları ibadet ve taatdan geri bırakmaz (ve **kendilerini merzuk ettiğimiz şeylerden infakta bulunurlar)** servetlerini vücuhi hayra sarfederler, hac yolunda fedakârlıktan kaçınmazlar, en kıymetli kurbanları alır keserler, muhtaç ailjanlara yardımdan geri durmazlar.

(36) : (Ve) Ey müslümanlar!. **(develeri de sizin için Allah'ın şeanrlndeit)** dini ilâhîye ait alâmetlerden **(kıldık)** onların kurban kesilmelerini meşru ve pek makbul kılmış olduk **(sizin için onlar da)** o develerde **(hayır vardır)** dünyevî ve uhrevî menfaat mevcuttur. Bahusus onları kurban keserek büyük sevaplara **nail** olursunuz, **(artık onların üzerine birer ayakları bağlı, üçer ayakları üstüne kaim bulundukları halde)** boğazlanırken **(Allah'ın ismini zikredin)** usuli dairesinde tekbir alınız, **(yanları üzerine yere düşünce de)** yani: Kesilip de yere düşerek ölünce de **(artık etlerinden yiyin)** bu size mübahtır. Ve onların etlerinden **(hâline kanaat edip istemeyene de ve isteyene** de)^arzı ihtiyaçta bulunana da **(yediliniz)** kendilerine birer miktar veriniz, bu suretle bir nevi ziyafette bulunmuş olursunuz. Ve **(onları)** o develeri (size öylece) ayakta kurban kesilmeleri için **(musahhar kıldık)** o kadar kuvvetli, büyük hayvanları insanlara karşı muti, munkad eyledik, onların serkeşliklerine, vahşiyane hareketlerine meydan vermedik **(tâki)** Ey insanlar!, **(şükredesiniz)** Cenab-ı Hak'kın bu lûtfunu da düşünerek vazifei şükranı ifada kusur etmeyesiniz.

§ Büdn; Bedenenin cem'idir ki, Kurban için boğazlanan develer demekth.

§ Sevaf; bir ayağı bağlı üç ayağı üzerine kaim olarak kesilen devedir.

§ Kani'; kendi yanında olana ve kendisine istemeksizin verilene razı olan kimsedir.

§ Muter; teseülde bulunan isteyip arzı ihtiyaç eden kimsedir.

(37) : Ey kurban kesen müminler!, **(elbette ki, onların)** o kesilen kurbanların **(ne etleri)** tasadduk edilen et parçaları (ve ne de) yerlere akıtılan **(kanlan Allaha erecek değildir.)** bunlar haddizatında rızayı ilâhîyi calip, kabule karin olamaz, **(vclâkin ona)** o Hâlikı Azime **(sizden tekva erecektir.)** bu kurbanları mahza emri ilâhîye riayet, rızayı hakkı temenni için kestiğinizden dolayı bu ameliniz bir eseri tekva olacağı cihetle kabuli ilâhîye mazhar, sevaba vesile olacaktır. Cenabı Hak **(onları)** o büyük, kuvvetli hayvanları **(öylece size musahhar kılmıştır.)** onları kurban kesmeye sizleri muktedir kılmaktadır, **(tâki size hidayet buyurduğundan dolayı)** sizi şerefi islâmiyete nail, size hac vesaire gibi dinî vazifelerinizi emir ve teshil ederek kurbanlarınızı kesmeğe muktedir kıl-

dığından dolayı **(Allah'a)** şükrederek (tekbîrde **bulunasınız)** meselâ: «Allahuekber Allahu ekber Elhamdülillah Elhamdülillâh» diye arzı ubudiyete çalışasınız. (ve) Ey Resuli Zişan!. sen de ümmetinden **(muhsin olanları)** yaptıkları ibadetleri muhlisane bir surette yapanlar:, ezcümle kestikleri kurbanları mahza rızayı ilâhî için kesip etlerini fakirlere vesaireye dağıtanları **(müjdele)** onların bu amelleri indallâh makbul olup kendileri bu yüzden eltafı iiâhîyeye nail olacaklardır. «Rivayete nazaran bu âyeti kerime bir âdeti cahiliyeyi red ve ibtâl için nazil olmuştur. Şöyle ki: Cahiliye zamanında kesilen kurbanların kanlarını Kâbenin duvarlarına sürerler, etini de fakirlere verirlerdi; böyle bir hareketi bir ibadet sanarlardı. Halbuki, kurbandan maksat, öyle mübarek yerleri kanlar ile telvis etmek değildir. Belki insaniyete hizmet etmek, rızayı ilâhîyi temennide bulunmaktır. İşte bu mukaddes âyet, buna işaret buyurmaktadır.

**

إِنَّ اللّٰهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ
آمَنُوا إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ ﴿٣٨﴾
أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا وَإِنَّ اللّٰهَ عَلٰى نَصْرِهِمْ
لَقَدِيرٌ ﴿٣٩﴾ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا
أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللّٰهُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللّٰهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ
لَهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا
اسْمُ اللّٰهِ كَثِيرًا وَلَيَنْصُرَنَّ اللّٰهُ مَنْ يَنْصُرُهُ إِنَّ اللّٰهَ
لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٤٠﴾ الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلٰوةَ
وَآتَوُا الزَّكٰوةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَلِلّٰهِ
عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴿٤١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(38) : Şüphe yok ki, Aîlah Tealâ îman eden kimselerden kâfirlerin eziyetlerini defeder. Muhakkak ki, Allah Tealâ herhangi bir haini, nankörü sevmez.

(39) : Kendileriyle mukatelede bulunulanlara zulm olunduklarından dolayı izin verildi, vç şüphe yok ki, Allah onlara yardım etmeğe elbette kadirdir.

(40) : Onlar ki, haksız yere, ancak Rabbimiz Allah'tır, demelerinden dolayı yurtlarından çıkarıldılar. Eğer nâsın bazılarını bazıları ile Allahın defetmesi olmasa idi manastırlar, îdliseler, havralar, ve içlerinde Allah'ın adı çok zikredilen mescitler elbette ki, yıkılırdı, ve elbette ki **Allah** kendi dinine yar-

dun edenlere yardım eder. Şüphe yok ki, Allah elbette pek kuvvetlidir, pek izzetlidir.

(41) : Onlar ki, eğer onları yeryüzünde yerleştirirsek — bir makamı iktidara getirirsek — namazı dosdoğru kılarlar ve zekâtı verirler ve maruf ile emir ederler ve münkerden nehy eylerler ve bütün işlerin âkibeli ise Allah Tealâya aittir.

***

İ Z A H

(38) : Bu mübarek âyetler, Allah Tealânın müminleri vazifei diniyelerini îfa etmelerine engel olan kâfirlere karşı müdafâya ve nusrete nail buyuracağını tebşir ediyor; Öyle zulme uğratılmış, yurtlarından çıkarılmış olduklarından dolayL müslümanların cihada mezun olduklarını ve cihadın meşruiyetindeki hikmet ve maslahatı bildiriyor. Ve Cenabı Hak'kın ne gibi evsafı âliyeyi haiz olan kullarına yardım edeceğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Allah Tealâ, müminlere yardım edeceğine vâd buyurmuştu. Bu vâd'i ilâhîsini teyid ve bunun sebebine işaret için de şöyle buyuruyor: **(Şüphe yok ki, iman eden kimselerden kâfirlerin eziyetlerini defeder)** müminler kalben mutmain olsunlar, Hak Tealâ, düşmanlarına karşı müminlere nusret bahş olacaktır, onları hac gibi, vazifei diniyelerini ifadan men edemiyeceklerdir. **(Muhakkak ki, Allah Tealâ herhangi bir haini)** yani: Herhangi emanetlere, Hak Tealânın emirlerine ve nehiylerine hiyanet edenleri ve herhangi **(nankörü)** Cenabı Hak'kın verdiği nimetleri inkâr edenleri, küfr ve şirke düşmüş olanları (sevmez) onlar muhabbeti ilâhiyyeye lâyık olamazlar.

(39) : **(Kendileriyle mukatelede bulunanlara)** yani: Kendilerine karşı kâfirler tarafından savaşa başlanılmış olan müslümanlara **(zulm olunduklarından dolayı)** onların hayatlarına, yurtlarına, dinlerine. tecavüzler vuku bulmakta olduğu için bu sebeple müslümanların cihadda bulunmalarına o zalim kâfirlere karşı savaşa atılmalarına **(izin verildi)** artık kendilerine ruhsat verilmiştir. **(Ve şüphe yok ki, Allah onlara)** o zulme uğramış olan müslümanlara **(yardım etmeğe)** onları nusrete nail buyurmaya **(elbette kadirdir.)** onun kudreti ilâhiyesi her şeye maziyadetin kâfidir, bunda asla tereddüt edilemez. Bu beyanı ilâhî, müslümanların nusretlere nail olacaklarına dair bir tebşiri hâvidir. Nitekim **o** zulme uğramış olan müsiümanlar az sonra birnice nusretlere fütuhata nail olmuşlardır.

§ Bu âyeti kerime, cihada müsaade için ilk nazil olmuş olan bir âyeti celiledir. Hicreti nebeviyeden evvel eshabı kiram, müşriklerden pek çok eziyet görmekte idiler.. Bu zatlar Resuli Ekrem'e müracaat ettikçe kendilerine

sabır etmelerini tavsiye ediyordu. «Bana kıtal için emir verilmemiştir» diye buyuruyordu. Vaktaki hicret vuku buldu, artık cihada mezuniyet hakkında bu âyeti kerime nazil oldu. Halbuki, bundan evvel yetmişten ziyade âyet ile mukateleden nehy edilmişti. İşte müslüriıanlıkta savaşın meşruiyeti, öyle bir zulm ve tecavüze karşı bir müdafaa zaruretine mebni meşru kılınmıştır.

- (40) : **(Onlar ki,)** o zulma uğradıklarından dolayı kendilerine cihat için izin verilen zatlar ki **(haksız yere)** yurtlarından çıkanlmasmı mucip bir sebep olmaksızın **(ancak Rabbimiz Allah'tır demelerinden)** tevhidi ilâhîde bulunmalarından, öyle yurtlarında kalmalarını icabeden bir ulvî ikrarlarından dolayı **(yurtlarından çıkarıldılar)** Mekkei Mükerreme'den çıkıp Habeşe'ye, Medinei Münevvere' ye vesair yerlere hicrete mecbur edildiler. İşte bu mağdur, mazlum zatlar, o düşmanlarına karşı cihada mezundurlar, bu cihat, bir muktezayı hikmettir. Evet.. **(Eğer nâsın bazılarını bazılariyte Allah'ın defetmesi olmasa idi)** yani: Eğer Hak Tealâ, mukateleyi takdir buyunnasa idi, müminleri her asırda kâfirlerin üzerine musallat, o kâfirler ile cihada mezun kılmasa idi, elbette bir takım dinsizler, kendi zamanlarındaki muhtelif milletler üzerine saldırır, onların yurtlarını istilâ eder, mabetlerini harab eder dururlardı. Artık rahiplere ait **(manastırlar)** hıristiyanlara ait **(kiliseler)** ve Yahudilere ait olup da ibranice seluta ve muarrebine «selevat» denilen **(havralar ve)** müslümanlara ait olup da **(içlerinde Allah'ın adı)** mukaddes isimleri **(çok zikredilen mescitler) islâm** mabetleri, camileri **(elbetteki, yıkılırdı.)** Birçok dinsiz zalimler cür'et göstererek bu gibi ibadet mahallerini tahribe çalışır dururlardı. Fakat her asırda dindar olan ümmetlerin dinî ilâhîyi müdafaa için cihada mezun olmaları sair kavimlerin de birbirleriyle çarpışıp durmaları mabetlerin öyle umumî surette tahrib edilmesine mâni olmuştur, **(ve elbetteki)** andolsun ki, **(Allah kendi dinine)** kendisinin velilerine, mümin kullarına **(yardım edenlere yardım eder.)** nitekim Hak Tealâ Hazretleri müminler hakkındaki bu vadini yerine getirmiş, muhacirini kiramı, enşan zevilihtirami arap müşriklerine, rum kayserlerine, acem kisralarına galip kılmış, islâm orduları o düşmanları mağlûp ederek onların ülkelerine sahip olmuşlardır, **(şüphe yokki, Allah elbette pek kuvvetlidir)** her dilediğini vücude getirmeğe kâ dirdir. İşte ehli islâma nusreti de bu cümledendir. Ve o Halikı Azim, **(pek izzetlidir)** en büyük bir azamet ve galibiyet sahibidir. Onun iradesinin tecellisine mâni olacak bir kuvvet, mutasavver değildir. Hak Tealâ'nm bu âlemdeki hikmeti karin mukadderatı daima gözlere çarpacaktır. Meselâ: Sovyetler gibi bir takım dinsizler, bütün dinleri mahvetmek, bütün ibadethaneleri yeryüzünden kaldırmak istemektedirler. Halbuki, Cenabı Hak, buna meydan vermemektedir, de inşaallah kıyamete kadar kendi varlığını, kendi mukaddesatını muhafazaya muvaffak olacaklardır.

Onların karşısında bir çok milletler, hükümetler bulunarak kendi yurtlarını, mabetlerini müdafaaya, muhafazaya çakıyorlar muaffak oluyorlar, islâm âlemi-

de inşaallah kıyamete kadar kendi varlığını kendi mukaddesatını muhafazaya muaffak olacaktır.

(41): **(Onlar ki)** o müslümanlar ki, o yurtlarından çıkarılmış muhacirler ile onlara yardım eden ensarı kiram ki, o pek muhterem sehabei güzin ki (eğer **onları yeryüzünde yerleştirirsek)** onları bir makamı iktidara getirirsek, cihada mezun olduklarından dolayı islâm varlığını müdafaaya başlarlarsa onlar dinin direği, arzı ubudiyetin en muazzam vesilesi olan **(namazı dosdoğru kılarlar)** dünya ile meşguliyetleri bu ulvî ibadetlerine mâni olmaz. (Ve) o muhterem zatlar **(zekâtı verirler)** milletin fakirlerini himaye ederek onlara kendi servetlerinden bir hisse ayırırlar, sırf kendi menfaatlerini düşünmezler. **(Ve mâruf ile emir ederler)** bütün beşeriyetin hayrını, selâmetini arzu ettikleri için onları irşada çalışır, onlara güzel, hayırlı, faideli şeyleri tavsiyede bulunurlar (ve) o hayırhah zatlar nâsı **(münkerden)** muzır, çirkin, selâmeti âmmeye münafi şeylerden (nehy **ederler)** bütün insaniyeti fenalıklardan korumak ister, herkesin de bir fazilet, bir huzur, bir selâmet dairesinde yaşamasını isterler. Ne muazzam kemalâtı insaniye!. Filhakika Cenabı Hak'kın vaktiyle beyan buyurmuş olduğu bu evsafı âliye, bütün eshabı kiramda bihakkın zuhura gelmiş, o muhterem zatlar fütuhata nail olunca hem bizza tibadet ve taate maziyadetin devam etmekte bulunmuşlar, hem de bütün beşeriyetin güzel bir heyeti içtimâiye halinde yaşamasını temin için çalışmışlar, bütün cihanı beşeriyeti nasihatlariyle tenvir ve ıslaha çalışmışlardır. **(Ve bütün** işlerin âkibeti ise Allah Tealâya aittir) Evet.. Bütün hâdisatı kevniyye Halikı Hakimin hikmetine, takdirine racidir. Bütün kâinatta müs-Onlarm karşısında birçok milletler, hükümetler bulunarak kendi yurtlarını, mâtakilen hâkim, tasarruf ata kadir olan ancak o mübudi Azimüşşandır. âhiret âleminde de yalnız onun hükmü tecelli edecektir, onun izni olmadıkça hiç bir kimse bir söz söylemeğe bile kadir olamayacaktır.

***

وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ
قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَثَمُودُ ﴿٤٢﴾ وَقَوْمُ إِبْرٰهِيمَ وَقَوْمُ لُوطٍ ﴿٤٣﴾
وَأَصْحَابُ مَدْيَنَ وَكُذِّبَ مُوسٰى فَأَمْلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ
ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٤﴾ فَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ
أَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلٰى عُرُوشِهَا وَبِئْرٍ
مُعَطَّلَةٍ وَقَصْرٍ مَشِيدٍ ﴿٤٥﴾ أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ
قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى
الْأَبْصَارُ وَلٰكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ ﴿٤٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(42) : Ve eğer seni tekzib ederlerse —üzülme— muhakkak ki, onlardan evvel Nuh, Âd ve Semud kavmi de —Peygamberlerini— tekzib etmişti.

(43) : Ve İbrahim'in kavmi ve Lût'un kavmi de tekzib etmişti.

(44) : Medyen ahalisi de —tekzib etti— Musa da tekzib olundu. Nihayet o kâfirler için bir mühlet verdim, sonra onları yakaladım. Artık —onların yaptıklarını— inkârım nasıl oldu bir düşünmeli!.

(45) : Evet.. Nice beldeyi o zalim olduğu halde onu helak ettik ki, onun duvarları, tavanları üzerine yıkılmış, ve nice muattal kuyu ve nice yüksek köşk •—sahipsiz bırakılmıştır—.

(46) : Yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı ki, kendileri için onlar ile düşünecekleri kalpler olsun veya onlar ile işitecekleri kulaklar olsun. Velhasıl —onların— gözleri körleşmez velâkin sineleri içindeki kalperi körlesin

*

İZ Aff

(42) : Bu mübarek âyetler, Resuli Ekrem'den evvelki Peygamberlerin de kavimleri tarafından tekzib edilmiş olduklarım beyan ile Peygamber efendimize tesliyet bahş oluyor. O tekzib eden eski kavimlerin nasıl müthiş birer suretle helak olduklarını nazarı mülâhazaya vazzediyor. Zamanı saadetteki münkirlerin yeryüzünde gezip de akvamı salifenin nasıl mahvolup gitmiş olduklarını nazarı ibrete almadıklarını takbih buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) Ey Hâtemülmürselin!. **(Eğer)** kavmin **(seni tekzib ederlerse)** senin risaletini inkâr ederek sana ve eshabına zahmet verirlerse, sizi hicrete mecbur kılarlarsa üzülma sabr et **(muhakkak ki, onlardan evvel)** o seni inkâr edenlerden mukaddem **(Nuh, Âd ve Semud kavmi de)** Peygamberlerini **(tekzib etmişti)** onlar, büyük kuvvetlere, büyük cüsselere, muhteşem yurtlara mâlik idiler. Fakat sonra tekzipleri yüzünden nasıl felâketlere uğradılar!. Bir düşünülmeli!.

(43) : **(Ve İbrahim'in)** o mütekebbir, zulûmkâr **(kavmi ve Lût'un)** pek mülevves ahlâk ve etvar sahibi kimseler olan **(kavmi de)** o muhterem Peygamberlerini **(tekzib etmişti)** onlar da bu tekzibleri yüzünden kahrı ilâhîye uğradılar.

(44) : **(Medyen ahalisi de)** o pek çok servet ve sâmana mâlik olan şahıslar da kendilerine gönderilmiş olan Peygamberleri Şüayb Aleyhisselâmı tekzib ettiler, nihayet bu yüzden bir sayhai azap ile helak olup gittiler. Bahusus birnic^ mucizeler ile müeyyed olan **(Musa da tekzib olundu)** o muhterem zat, kavminin vesairenin ne kadar ezasına, zulüm ve gadrine mâruz kaldı **(nihayet o kâfirler için bir mühlet verdim)** onları o tekziblerini müteakip hemen helak etmedim, hücceti ilâhîyem tamam olmak için onları bir uyanabilecekleri miktar daha yaşattım. Fakat onlar uyanmadılar, küfrleriride devam ettiler **(sonra onları yakaladım)** o kavimlerden her birini kendisine verilen mühleti müteakip tutup helake uğrattım **(artık)** onların, o Peygamberlerini tekzib eden kavimlerin yaptıklarını, kötü amellerini, hareketlerini **(inkârım)** çirkin, gayrı meşru görüşüm **(nasıl oldu!)** haklarında ne gibi ukubetleri ceibetti, herbiri nasıl bir felâkete uğrayarak helak olup gitti!. Bu tarihî faciaları şimdiki tekzib eden kâfirlerin bir düşünmeleri icabetmez mi? Artık resulüm sen de müteselli ol, seni inkâr edenlerin âkibetleri de öyle birer felâketten başka olmayacaktır.

(45) : **(Evet. Nice beldeyi)** bir çok eski şehirler ahalisini (o) beldeler ahalisi **(zalim olduğu halde)** küfre düşmüş, Peygamberlerini tekzib eylemiş bulundukları için **(helak ettik ki, onun)** o beldelerden her birinin **(duvarları tavanları üzerine yıkılmış)** dır. Yani: Birer sebebi azap ile tavanları çökmüş, sonra duvarları da o tavanların üzerine yıkılmış, pek ibretbahş bir manzara vücude gelmiştir, **(ve nice kuyu)** sahiplerinin helâkiyle metruk bir halde kalmıştır, **(ve nice yüksek köşk)** de sahiplerinin ölmeleriyle başıboş bırakılmıştır. Bütün bunlar ne mühim birer levhai ibret!.

(46) : Artık Ey Hâtemülmürselin!. Seni tekzib eden kâfirler de **(yer yüzünde gezip dolaşmadılar mı ki)** bir kısmı ticaret vesaire maksadiyle dolaşmakta bulunmuşlardır, bir kısmı da bir seyyahate çıkıp da o ibretbahş tarihî beldeleri, o helake uğramış kavimlerin eski yurtlarını, eserlerini görmeli değil midirler ki, **(kendileri için onlar ile)** öyle gözleriyle gördükleri ve görecekleri şeyler sebebiyle **(düşünecekleri kalpler olsun)** o tarihî haileleri kalben düşünebilsinler, **(veya kendileriyle işitecekleri kulaklar olsun)** o kulaklar ile helake uğramış eski kavimlere ait tarihî haberleri dinleyip duymuş bulunsunlar. **(Velhasıl)** hülâsa! kelâm onlann **(gözleri körleşmez)** onların zahirî gözleri görüp duruyor, sapsağlam **(velâkin sineleri içindeki kalpleri körleşir)** akıllarını zâyederler, hava ve hevese kapılırlar, bir takım hâdiselerden ibret almak için tefekküre dalmazlar, bu suretle asıl kalben körleşmiş bulunurlar. Artık onlar, gün gibi zahir olan bir Peygamberi Zişanın risaletini, dînini inkâra cür'et ederler, kendilerini ebedî azaba mâruz bırakmış olurlar.

***

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُخْلِفَ اللّٰهُ وَعْدَهُ وَاِنَّ يَوْمًا
عِنْدَ رَبِّكَ كَاَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ ﴿٤٧﴾ وَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ
اَمْلَيْتُ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ اَخَذْتُهَا وَاِلَيَّ الْمَصِيرُ ﴿٤٨﴾
قُلْ يَا اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّمَا اَنَا لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٤٩﴾ فَالَّذِينَ
اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٥٠﴾
وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي اٰيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ اُولٰئِكَ اَصْحَابُ الْجَحِيمِ
﴿٥١﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(47) : Ye senden azabın acele gelmesini isterler. Halbuki, Allah vadinde asla hulf etmez ve şüphe yok ki, Rabbin indindeki birgün, sizin sayacaklarınızdan bin yıl gibidir.

(48) : Ve nice belde vardır ki, o zalim olduğu halde ona mühlet verdim. Sonra da onu yakaladım. Ve bütün dönüş de banadır.

(49) : De ki: Ey insanlar!. Muhakkak ki, ben sizin için ancak apaçık bir korkutucuyum.

(50) : O kimseler ki, iman ettiler ve salih salih amellerde bulundular, onlar için bir mağfiret vardır ve kerim bir rızk vardır.

(51) : Ve o kimseler ki, bizim âyetlerimiz hakkında muacizler olarak koşuşmuşlardır, işte onlar cehennemin sahipleridir.

***

İ Z A H

(47) : Bu mübarek âyetler, azaplarını istihza tarikiyle alelacele isteyen münkirleri tehdit etmektedir. Nice münkir kavimlerin nihayet helak olup azaplara kavuştuklarını ihtar buyuruyor. Mümin, salih olan kulların nail olacakları mükâfatları, münkirlerin, ibtalı hakka koşup duranların da pek fecî âkibetlerini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Resuli Zişanım!. Münkirlerin bir gün azabı ilâhîye uğrayacaklarını kendilerine tehdit için bildirdiğin zaman, onu inkâra devam ederler (ve) o münkirler; (senden **azabın acele gelmesini)** bir istihza tarikiyle **(isterler)** inkârlarından vazgeçmezler **(halbuki, Allah vadinde asla hulf etmez)** mev'ud olan azap herhalde zuhura gelecektir, velevki, lihikmetin bir müddet tehire uğrasın. Cenabı Hak. halimdir, hakimdir, ukubetleri tacil etmeyip bir müddet tehire bırakması da bir hikmet muktezasıdır. **(ve şüphe yok yi, Rabbin indindeld bir gün)** yani: Ahirette kâfirlerin azap görecekleri bir jgün **(sizin)** dünyada **(sayacaklarınız)** seneler **(den bin yıl gibidir)** o bir gün. böyle bin seneye muadildir. Artık öyle şiddetli devamlı bir azap gününü ne için Öyle alelacele istiyorlar. Allah Tealâ halim, sabur olduğu için onların azabını bir müddet tehire bırakmış oluyor. Maamafih onların bir çoğu bir müddet sonra Bedir gazvesinde katledilerek mevud cezalarına kavuşmuşlardır.

(48) : O münkirler; tarihten ibret almalı değil midirler?. Cenabı Hak buyuruyor ki **(ve nice belde vardır ki, o)** beldenin ahalisi de o münkirler gibi **(zalim olduğu halde ona)** o belde ahalisine de vaktiyle **(mühlet verdim)** şimdi bu münkirlere verilen mühlet de o kabildendir, **(sonra da onu yakaladım)** azaba uğrattım **(ve bütün dönüş de banadır)** hepsi de ölüp mahşere sevkedileceklerdir, hiç birisi kendisini kurtaracak bir kimseye iltica edemiyecektir. O azaplarını istical edenler de bu cümledendirler. Artık lâyık oldukları azaplardan nasıl kaçıp kurtulabilirler ki, o azapları inkâr ederek müstehziyane» bir surette istemekte bulunuyorlar?.

(49) : Ey Resulüm!. O münkirlere, bütün kavmine vesair insanlara hitaben **(de** ki,)-Ey nâs!. Ey mükellef olan zümrei beşeriye!. **(Muhakkak İd, ben sizin için ancak apaçık bir korkutucuyum)** benim vazifei risaletim, size Allah'ın azabını bildirerek sizi îman ve salah dairesinde yaşamaya davet etmektir. O azabın münkirlere ne zaman teveccüh edeceğini ise ancak Cenabı Hak bilir. Onu benden sormanıza mahal yok.

(50) : **(Artık o kimseler ki îman ettiler)** dini ilâhîyi kabul ve ikrar ederek **(salih salih amellerde bulundular)** îman iddialarını tasdik ve teyid eden namaz gibi, oruç gibi güzel ibadetlere devam ettiler, haram olan şeylerden kaçındılar **(onlar için- bir mağfiret vardır)** hasbelbeşeriye kendilerinden sudur eden bazı günahları, kusurları Cenabı Hak, af ve setreder (ve) onlar çin **(kerîm)** devamlı, mebzul **(bir rızk vardır)** onlar dünyada ganimetlere vesaireye nail olurlar, âhirette de cennetin gayrımütenahi nimetlerine kavuşmuş bulunurlar.

(51) : (Ve) bilâkis (o **kimseler** ki,) îmandan mahrum oldular **(bizim âyetlerimiz hakkında)** Kur'anı Azimi —haş<v— ibtal, kıymetini izale, müminleri ona intisaptan men etmek kasdiyle **(muacizler olarak)** yani: Hazreti Peygambere tâbi olanları âciz sayarak, onları îmandan geri bırakmak isteyerek **(koşuşmuşlardır)** öyle lâinane bir sây ve gayrette bulunmuşlardır **(işte onlar)** için devamlı azap vardır, onlar **(cehennemin sahipleridir.)** onlar o cehennem azabına ebedî surette müstahik olmuş kimselerdir. Artık onlar, asıl âciz ve azaplara müstahik olan kimselerin kendilerinden ibaret olduğunu bilmeli değil midirler?.

*

(49) : Ey Resulüm!. O münkirlere, bütün kavmine vesair insanlara hitaben **(de** ki,)-Ey nâs!. Ey mükellef olan zümrei beşeriye!. **(Muhakkak ki, ben sizin için ancak apaçık bir korkutucuyum)** benim vazifei risaletim, size Allah'ın azabını bildirerek sizi îman ve salah dairesinde yaşamaya davet etmektir. O azabın münkirlere ne zaman teveccüh edeceğini ise ancak Cenabı Hak bilir. Onu benden sormanıza mahal yok.

(50) : **(Artık o kimseler ki îman ettiler)** dini ilâhîyi kabul ve ikrar ederek **(salih salih amellerde bulundular)** îman iddialarını tasdik ve teyid eden namaz gibi, oruç gibi güzel ibadetlere devam ettiler, haram olan şeylerden kaçındılar **(onlar için- bir mağfiret vardır)** hasbelbeşeriye kendilerinden sudur eden bazı günahları, kusurları Cenabı Hak, af ve setreder (ve) onlar çin **(kerim)** devamlı, mebzul **(bir rızk vardır)** onlar dünyada ganimetlere vesaireye nail olurlar, âhirette de cennetin gayrımütenahi nimetlerine kavuşmuş bulunurlar.

(51) : (Ve) bilâkis (o **kimseler** ki,) îmandan mahrum oldular **(bizim âyetlerimiz hakkında)** Kur'anı Azimi —haş*v— ibtal, kıymetini izale, müminleri ona intisaptan men etmek kasdiyle **(muacizler olarak)** yani: Hazreti Peygambere tâbi olanları âciz sayarak, onları îmandan geri bırakmak isteyerek **(koşuşmuşlardır)** öyle lâinane bir sây ve gayrette bulunmuşlardır **(işte onlar)** için devamlı azap vardır, onlar **(cehennemin** sahipleridir.) onlar o cehennem azabına ebedî surette müstahik olmuş kimselerdir. Artık onlar, asıl âciz ve azaplara müstahik olan kimselerin kendilerinden ibaret olduğunu bilmeli değil midirler?..

*

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا
تَمَنَّى أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ فَيَنْسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ
ثُمَّ يُحْكِمُ اللَّهُ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٢﴾ لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِي
الشَّيْطَانُ فِتْنَةً لِلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ
وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿٥٣﴾ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ أُوتُوا
الْعِلْمَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ قُلُوبُهُمْ
وَإِنَّ اللَّهَ لَهَادِ الَّذِينَ آمَنُوا إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٥٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(52) : Ve senden evvel bir Resul bir nebi göndermedik ki, illâ bir temennide bulunduğu zaman onun temennisine şeytan bir şey atıvermiştir. Fakat Allah şeytanın attığım defeder, sonra Allah âyetlerini muhkem kılar ve Allah âlimdir, hakimdir.

(53) : —Şeytanın bu vesvesesine müsaade verilmesi ise— şeytanın atıvcrdṡği şeyin kalplerinde maraz olan kimselere ve yürekleri katı olanlara bir imtihan kılınması içindir. Ve şüphe yok ki, zalimler bir uzak ayrılık içindedirler.

(54) : Ve bir de kendilerine ilim verilmiş olanların bilmesi içindir ki, şüphesiz o. —Kur'an— Rabbin tarafından —gelmiş— bir hakikattir. Artık ona iman ctsinlerde onun için kalplerinde bir itminan husule gelmiş olsun. Ve şüphe yok ki, Allah, îman edenleri elbette müstakim bir yola hidayet edicidir.

***

İ Z A H

(52) : Bu mübarek âyetler, Peygamberani izamın ümmetleri hakkında temenni edip beyan buyurdukları şeylerin yanlış telâkki edilmeleri için şeytanın nâsa vesvese ilka eder olduğunu, Cenabı Hak'kın ise o vesveseyi def ve izale edip Peygamberlerinin beyanatını tesbit buyurduğunu bildirmektedir. Ve öyle bir vesveseye müsaade edilmesinin ise kalplerinde bir manevî maraz ve kasavet bulunanlar hakkında bir imtihan için olduğunu, o vesveseyi red edip ve Peygamberlerin beyanatını mahzı hakikat bilen ehli ilim için de bir vesilei sevap bulunduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) Ey Hâtemülmürselin!. **(Senden evvel)** bir çok kavimlere **(bir Resul)** vahyi ilâhîye, semavî bir kitaba veya sahifelere nail bir Peygamber **(ve bir nebi)** vahyi ilâhîye nail, bir Resulün kitabiyle âmil, onun ahkâmını ümmetine tebliğe memur bir Peygamber **(göndermedik ki, illâ)** o Peygamber **(bir temennide bulunduğu zaman)** ümmetine karşı bir hükmi diniyi tebliğ veya kendi tarafından diyanete, ahlâk ve fazilete dair bir şeyi beyan ve onun kabul edilmesini kalben arzu ettiği vakit **(onun)** bu **(temennisine)** o Peygamberin öyle ulvî arzusuna **(şeytan bir** şey **atıvermiştir.)** Onu dinleyenlerin kalplerine bir vesvese düşürmek istemiştir. O Peygamber tarafından tebliğ edilen şeylerin yanlış telâkki edilip güzelce takdir edilmemesini iltizam etmiştir.

§ Bütün Peygamberler, mâsum oldukları için bir hükmü diniyi ümmetlerine bir hatâ neticesi olarak yanlış bir surette telkin etmiş olmazlar. Ancak sonra şeytan veya şeytan tiynetinde olan bir takım müfsit kimseler **o** telkini yanlış göstermeğe çalışırlar. Nitekim: Kadı Iyaz merhum «Kitabüşşifa» da diyor ki: Bütün ümmetin icmaı vardır ki, Peygamberimiz Aleyhisselâtı vesselam, tebliğ eylediği şeylerde masumdur. Öyle hiç bir şeyin hilafını ne kasden, ne âmden, ne sehven, ne de galet olarak haber vermiş değildir. Binaenaleyh bütün Peygamberlerin tebligatında yanlışlık vuku bulmuş değildir. Belki şeytanlar, **o** tebligatın yanlış anlaşılması için bazı kimselere vesvesede bulunmuş olurlar. Bunun hilâfına olan rivayetler, bâtıldır, mevzuat kabilindendir, onlara iltifat olunamaz. Evet.. O şeytanlar, bir sui maksatla öyle vesveselerde bulunurlar: **(Fa* kat Allah şeytanın attığını)** kalplere düşürdüğü yanlış fikirleri, tevilleri **(defeder)** onların butlanını zahire çıkarır. **(Sonra Allah âyetlerim muhkem kılar)** onların ulvî mahiyetleri mütecelli olur. Cenabı Hak, elbette buna kadirdir. **(ve Allah âlimdir)** mahlûkatınm bütün ahvalini bilir ve **(hakimdir)** bütün emirleri, nehiyleri ve her vücude getirdiği şey bir hikmete, bir maslahata müstenittir. Peygamberlerin temenniyatına, saigaıyretlerine karşı şeytanların öyle vesveselerde bulunmalarına, o temenniyatı yanlış göstermeğe çalışmalarına meydan verilmesi de bir hikmete mebnidir.

(53) : Evet... Şeytanın öyle vesvesesine meydan verilmesi de **(şeytanın atıverdiği şeyin) o** Peygamberlerin telkinatının yanlış anlaşılması için yaptığı vesvesenin **(kalplerinde maraz olan kimselere)** şek ve nifak bulunanlara **(ve yürekleri katı olanlara)** hakkı kabulden kaçınan müşriklere **(bir imtihan)** bir tecrübe sebebi **(kılınması içindir)** bu dünya bir imtihan âlemidir, birçok kimseler çeşit çeşit imtihanlara tâbi tutulurlar, bununla mahiyetleri meydana çıkarılmış olur. Fıtreti selimesini muhafaza eden, bu imtihanda muvaffak olur, hakka sarılır, şeytanî vesveselere kapılmaz, lâyık olduğu âkibete kavuşur. **(Ve şüphe yok ki, zalimler)** öyle marazı kalbe, kasveti tab'a tutulmuş olanlar, hakikâtları tağyir etmeğe çalışan, nâsı mukaddesatından uzak düşürmek isteyenler **(bir uzak ayrılık içindedirler)** onlar, Allah'ın mümtaz kullarından ayrılmış, bunlara karşı şiddetli bir adavette, tam bir muhalefette bulunmuş durmuş kimselerdir.

-u-

(54) : (Ve) şeytanın öyle vesveselerine, hakikâtları yanlış göstermelerine meydan verilmesi: **(Kendilerine ilim verilmiş olanların)** dimağları ilim ve irfan ile mücehhez, beyanatı diniyeyi aklî ve naklî deliller ile bilip takdir etmeğe kâdir bulunanların **(bilmesi içindir ki, şüphesiz o)** Peygamberlerin bildirdikleri ilâhî hükümler, tebliğ eyledikleri semavî kitaplar, ezcümle Kur'anı Mübin **(Rabbin tarafından gelmiş bir hakikattir)** bir hakkı mahzdır. **(Artık)** o zatlar, böyle bir kanaati kalbiyede bulunup **(ona)** o kendilerine tebliğ edilen ve sıhhati zahir bulunan dinî beyanata, kütübi ilâhîyeye **(iman etsinler de anın için)** o tebliği hakikat için, o kitabı ilâhî için **(kalplerinde bir itminan husule gelmiş olsun)** şeytanî vesveselerin butlanını bilerek onlara iltifat eylemesinler, bu vesile ile de büyük sevaplara nail olmuş olsunlar (ve **şüphe yok ki, Allah îman edenleri)** Peygamberlerinin tebligatını olduğu gibi kabul ve tasdik eden, şeytanın o tevilâtına iltifat eylemeyen kullarını **(elbette müstakim bir yola)** tariki islâmiyete **(hidayet edicidir.)** artık onlar, dini ilâhîyi kabule vesile olan bir nazarı sahihe, bir kanaatıkalbiyeye nail bulunmuş olurlar. İşte şeytan tabiatlı kimselerin iğfalâtına, yanlış telkinatına kıymet vermeyip de dini islâmın her veçhile akla, hikmete muvafık olan ahkâmını, telkinatını güzelce tasdik eden, onları tebcil eyleyen zatlar için böyle ebedî bir selâmet ve saadet mukadderdir. Cenabı Hak, cümlemizi bu gibi hakikatbin, mümtaz zümrelerden ayırmasın. Amin.

§ İhbat; Huşu, tevazu, itminan manasınadır.

***

وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ
السَّاعَةُ بَغْتَةً أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَقِيمٍ ٥٥
الْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فَالَّذِينَ آمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ٥٦ وَالَّذِينَ
كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ
مُهِينٌ ٥٧

MEALİ ÂLİSİ

(55) : Ve kâfir olanlar ise kendilerine kıyamet ansızın gelinceye veya onlara kısır bir günün azabı gelinceye kadar ondan —Kur'andan— bir şek içinde bulunur, dururlar.

(56) : Mülk o günde Allah'a mahsustur. Onların arasında hükm eder. Artık îman edenler ve salüı salih amellerde bulunanlar naim cennetlerindedir.

(57) : Ve o kimseler ki, kâfir oldular ve bizhn âyetlerimizi tekzib eylediler, artık onlar için şedit bir azap vardır.

***

İ Z A H

(55) : Bu mübarek âyetler, kâfirlerin ölüp gidinceye kadar şek ve şüpheden ayrılmış olmayacaklarını bildiriyor. Kıyamet kopunca da Cenabı Hak'kin mâlikiyet ve hâkimiyeti tamamen tecelli edip îman ve salâhı hâl sahiplerinin nimetleri mebzul cennetlere nail olacaklarını, âyatı ilâhîyeyi tekzib eden kâfirlerin de şiddetli azaplara uğrayacaklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Ve kâfir olanlar** ise) tab'an münkir, küfr ile muttasıf bulunan kimseler ise **(kendilerine kıyamet)** veya eşratı kıyamet veya ölüm **(ansızın gelinceye)** kadar **(veya onlara kısır bir günün)** yani kıyamet gününün veya kâfirler için hiçbir hayrı olmayıp onları reyhi akim gibi mahveden, zürriyyetten mahrum bırakan Bedr gününün

mağlûbiyeti gibi bir kahr ve tenkil **(azabı gelinceye kadar)** o kâfirler **(ondan)** o Kur'anı mübinden, onun Resulullaha nazil olan bir kitabı ilâhî olduğundan **(bir şek içinde bulunur dururlar)** bu hâl, kendilerinden ölüp gidinceye kadar zail olmaz.

(56) : **(Mülk)** bütün mükevvenatın varlığı, memlûkiyeti **(o günde)** o kıyamet zamanında **(Allah'a mahsustur)** bütün mahlûkatı üzerinde hâkimiyeti ve tasarruf atı müstakıllen câri olur, o gün hiç bir kimse bir hâkimiyete, bir tasarrufa mâlik, kadir olamaz. Şöyle ki, o Halikı Azim **(onların)** müminler ile kâfirlerin **(arasında hükmeder)** onların haklarında lâyık oldukları hükümleri verir **(artık îman edenler)** Kur'anı Kerimi tasdik etmiş olanlar **(ve salih salih amellerde bulunanlar)** Cenabı Hak'kın Kur'anı mübin vasıtasiyle emir etmiş olduğu güzel ibadetlere hareketlere devam etmiş zatlar **(naim cennetlerindedirler)** nimet, lezzet, emniyet mahalli olan cennetlere nail olmuş olurlar, haklarında hükmi ilâhî böyle tecelli etmiş olur.

(57) : **(Ve o kimseler ki)** bilâkis dünyada iken **(kâfir oldular)** vahdaniyeti ilâhiyeyi inkâr ettiler, gözleri önünde parlayan vahdaniyet delillerinden göz yumdular, onları setretmeye çalıştılar **(Ve bizim âyetlerimizi tekzib eylediler)** Kur'anı Azim gibi bir kitabı ilâhîyi inkâr ederek onun ne kadar büyük bir mucizei ebediye olduğunu düşünmediler, dini ilâhînin ulviyetine hakkıyyetine şehadet eden binlerce delilleri, hüccetleri görüp anlamak istemediler, fıtretlerini, kabiliyetlerini suiistimal ettiler, **(artık onlar için** şedit **bir azap vardır)** işte bu onların dini ilâhîyi inkâr, mukaddesata ihanet etmelerinin ebedî bir cezasıdır.

*

mağlûbiyeti gibi bir kahr ve tenkil **(azabı gelinceye kadar)** o kâfirler **(ondan)** o Kur'anı mübinden, onun Resulullaha nazil olan bir kitabı ilâhî olduğundan **(bir şek içinde bulunur dururlar)** bu hâl, kendilerinden ölüp gidinceye kadar zail olmaz.

(56) : **(Mülk)** bütün mükevvenatın varlığı, memlûkiyeti **(o günde)** o kıyamet zamanında **(Allah'a mahsustur)** bütün mahlûkatı üzerinde hâkimiyeti ve tasarruf atı müstakıllen câri olur, o gün hiç bir kimse bir hâkimiyete, bir tasarrufa mâlik, kadir olamaz. Şöyle ki, o Halikı Azim **(onların)** müminler ile kâfirlerin **(arasında hükmeder)** onların haklarında lâyık oldukları hükümleri verir **(artık îman edenler)** Kur'anı Kerimi tasdik etmiş olanlar **(ve salih salih ameller-de bulunanlar)** Cenabı Hak'kın Kur'anı mübin vasıtasiyle emir etmiş olduğu güzel ibadetlere hareketlere devam etmiş zatlar **(naim cennetlerindedirler)** nimet, lezzet, emniyet mahalli olan cennetlere nail olmuş olurlar, haklarında hükmi ilâhî böyle tecelli etmiş olur.

(57) : **(Ve o kimseler ki)** bilâkis dünyada iken **(kâfir oldular)** vahdaniyeti ilâhiyeyi inkâr ettiler, gözleri önünde parlayan vahdaniyet delillerinden göz yumdular, onları setretmeye çalıştılar **(Ve bizim âyetlerimizi tekzib eylediler)** Kur'anı Azim gibi bir kitabı ilâhîyi inkâr ederek onun ne kadar büyük bir mucizei ebediye olduğunu düşünmediler, dini ilâhînin ulviyetine hakkıyyetine şehadet eden binlerce delilleri, hüccetleri görüp anlamak istemediler, fıtretlerini, kabiliyetlerini suiistimal ettiler, **(artık onlar için şedit bir azap vardır)** işte bu onlann dini ilâhîyi inkâr, mukaddesata ihanet etmelerinin ebedî bir cezasıdır.

. *

وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ قُتِلُوا
أَوْ مَاتُوا لَيَرْزُقَنَّهُمُ اللَّهُ رِزْقًا حَسَنًا وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ
خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿٥٨﴾ لَيُدْخِلَنَّهُمْ مُدْخَلًا يَرْضَوْنَهُ
وَإِنَّ اللَّهَ لَعَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴿٥٩﴾ ذَلِكَ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ
مَا عُوقِبَ بِهِ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لَيَنْصُرَنَّهُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ
لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٦٠﴾ ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ
فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ
بَصِيرٌ ﴿٦١﴾ ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ
مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٦٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(60) : Bu böyledir. Ve her kim kendisine yapılan bir eziyete misliyle ezidürüldüler veya öldüler elbette onları Allah güzel bir rızk ile merzuk edecektir. Ve şüphe yok ki, Allah, elbette o, rızk verenlerin hayırlıyıdır.

(59) : Elbette onları hoşnut olacakları bir meskene girdirir. Şüphe yok ki Allah, elbette pek bilendir, pek hilm sahibidir.

(60) : Bu böyledir. Ve her kim kendisine yapılan bir eziyete misliyle eziyette **bulunur da** sonra yine kendisine zulm edilirse elbette ona Allah yardım eder. Şüphe yok ki, Allah elbette af edicidir, yarlıgavıcıdır.

(61) : Bu **böyledir, çünki** Aüah geceyi gündüzün içine girdirir ve gündüzü **de** gecenin içine girdirir. Ve şüphe yok !û. Alla'.;, **tamamiyle işitişidir,** görücüdür.

(62) : İşte **bu** böyledir. Çünki hak olan, ancak **Allah'tır. Ondan başka ibadet ettikleri** ise **o batıldır** ve **muhakkak ki, en** yüce ve **en** büyük **olan ancak Allah'tır.**

**

İ Z A H

(58) : Bu mübarek âyetler, Allah yolunda muhacerette bulunanların nail olacakları mükâfatları bildiriyor. Düşmanları tarafından eziyetlere uğrayan ve onlara o eziyetle mukabelede bulunmakla beraber sonra daha fazla zulümlere mâruz kalan müminlere Allah Tealânın nusretbahş olacağını tebşir ediyor. Bu kâinatta her veçhile tasarrufatta bulunan Halikı Azimin bütün evsafı kemâliyeyi cami olduğunu ve halikıyet ve mâbudiyet sıfatlarının zatı ahadiyyetine münhasır bulunduğunu bilbeyan o Halikı Azimin çlilediği kullarına yardım buyuracağına işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: Zamanı nebevide eshabı kiramdan bir kısmı, Mekke müşriklerinin tehakkümü altında kalmışlardı, Cenabı Hak, onları muhacerete tergib ve hallerini beyan için şöyle buyuruyor: **(Ve o kimseler** ki, **Allah yolunda)** din uğrunda, nail oldukları dini islâmı muhafaza için **(muhacerette bulundular)** vatanlarını, aşiretlerini terkettiler, Mekkei Mükerremeden Medinei Münevvereye hicret ettiler **(sonra)** hicreti müteakip cihada atılarak din düşmanları tarafından **(öldürüldüler)** şehit edildiler (veya **öldüler)** düşmanları tarafından öldürülmüş olmadılar **(elbette onları)** o iki islâm zümresini **(Allah güzel bir rızk ile merzuk edecektir)** onlar indallâh berhayat bulunmaktadırlar, kendilerini cennetlerde gayrımütenahi nimetlere nail buyuracaktır, **(ve şüphe yok ki, Allah)** o Halikı Kâinat o kullarını ihya ve imateye kadir olan mâbudı kerîm **(rızk verenlerin hayırlısıdır)** çünki o kerîm Halik, kullarını bigayri hisap merzuk buyurur. Hakikaten razık olan, ancak o'dur, insanlara razık denilmesi mecazdır, rızkı ilâhîyi bazı kimselere kavuşturmaya vesile oldukları için kendilerine bu vasıf mecazen verilmiştir.

(59) : Evet.. Rezzakı âlem olan Allah Tealâ **(elbette onları)** o iki zümreyi **(hoşnut olacakları bir meskene)** cennete **(girdirir) orada fevkalâde güzel** bir surette merzuk eder, orada hatır ve hayale gelmeyen nimetlere nail kılar **(şüphe yok ki, Allah)** o rahmeti âlemşümul, azameti muhayyiriilukûl olan Halikı Kâinat **(elbette pek bilendir)** kullarının bütün amellerine, maksatlarına âlimdir ve

(pek hilm sahibidir) kullarının birçok kusurlarını af eder, kendilerini alelacele ukubete uğratmaz, kendilerine bir tövbe ve istiğfar mühleti ihsan buyurur.

§ Rivayet olunuyor ki: Eshabı kiramdan bazı zatlar, Resulullah Efendimize müracaat ederek: Ey nebiyyullah!. Allah yolunda katledilenlere Cenabı Hak'kın hayırdan neler i'ta buyuracağını biliyoruz, biz de onlar gibi seninle beraber cihatda bulunuyoruz, ya biz katledilmez de seninle beraber vefat edersek bizim için ne vardır? demişler. Bunun üzerine bu iki âyeti kerime nazil olmuştur. Buyurulmuş oluyor ki, öyle mücahit zatlar, harp sahasında şehit edilmiş olmasalar da yine şehitler gibi mükâfatlara nail olacaklardır. Onlar, güzel niyetlerinden, yüksek fedakârlıklarından dolayı şehit gibi cennetlere, atifetlere kavuşacaklardır. Ne büyük bir tebşiri ilâhî!.

(60) : **(Bu böyledir)** evet.. Allah Tealâ'nın evsafına, eltafına dair verilen bilgi, beyan olunduğu, veçhiledir. (Ve) müminlerden **(herkim kendisine)** müşrikler tarafından zulmen **(yapılan bir eziyete misliyle eziyette bulunur da)** onların mücadele ve mudarebesine karşı aynı surette mukabelede bulunur da **(sonra yine kendisine)** o müşrikler atrafından **(zulm edilirse)** meselâ: Yurdundan çıkarılırsa, malları elinden alınırsa **(elbette ona)** o zulme uğrayan müslümana **(Allah yardım eder)** o zalimden intikamını alır..

(Şüphe yok ki, Allah elbette af edicidir.) öyle düşmanından intikam alan mümin kulunu af eder, onu mazur görür ve o Halikı Kerîm **(yarlıgayıcıdır)** o mümin kulunun evlâ olan ef ve sabr cihetini iltizam etmeyip de intikam cihetini tercih etmiş olduğundan dolayı onu muaheze buyurmaz, kusuru olsa da setreder.

§ Bu âyeti kerimede işaret buyurulmuş oluyor ki: Bazı tecavüzlere, eziyetlere karşı hissi intikam beslemeyip de af ile, sabr ile muamele yapılması evlâdır, bir âlicenaplık alâmetidir. Nitekim Cenabı Hak, da: «Afetmeniz tekvaya daha karibtir» diye buyurmuştur.

(61) : Evet.. **(Bu böyledir.)** Allah Tealâ müminlere nusret eder, o her şeye kâdirdir **(çünki Allah geceyi gündüzün içine girdirir)** kullarının maslahatları için geceleri kısaltır, gündüzlerin ziyalariyle gecelerin zulmetlerini giderir **(ve gündüzü de gecenin içine girdirir)** gündüzün ziyasını giderir, geceleri uzatır, kullarının istirahat zamanlarını arttırmış olur. Böyle mahlûkatından bazısını bazısı üzerine galip kılar, böyle biribirine muhalif şeyleri vücude getirir. Binaenaleyh o Halikı Azim, kullarına yardım etmeğe de pek ziyade kadirdir, **(ve şüphe yok ki, Allah tamamiyle işiticidir.)** her söyleneni işitir, müminler aleyhinde o düşmanlarının lâkırdılarını da işitmektedir, bilmektedir. Ve o mâbudi hakîm **(görücüdür)** her yapılan şeyi görür, ona karşı hiç bir şey gizli kalamaz. O düşmanların bütün harekât ve sekenatını da görmektedir. İşitmek için gecenin sükûnetine, görmek için gündüzün ziyasına muhtaç değildir. Kullarının gizli ve âleni hiç bir sözü, hiçbir hareketi o Hallakı Aziire karşı gizli kalamaz, âmenna.

(62) : Evet.. **(İşte bu böyledir)** Cenabı Hak, kemâli kudretle, gaynmütena-

(pek hilm sahibidir) kullarının birçok kusurlarını af eder, kendilerini alelacele ukubete uğratmaz, kendilerine bir tövbe ve istiğfar mühleti ihsan buyurur.

§ Rivayet olunuyor ki: Eshabı kiramdan bazı zatlar, Resulullah Efendimize müracaat ederek: Ey nebiyyullah!. Allah yolunda katledilenlere Cenabı Hak'km hayırdan neler i'ta buyuracağını biliyoruz, biz de onlar gibi seninle beraber cihatda bulunuyoruz, ya biz katledilmez de seninle beraber vefat edersek bizim için ne vardır? demişler. Bunun üzerine bü iki âyeti kerime nazil olmuştur. Buyurulmuş oluyor ki, öyle mücahit zatlar, harp sahasında şehit edilmiş olmasalar da yine şehitler gibi mükâfatlara nail olacaklardır. Onlar, güzel niyetlerinden, yüksek fedakârlıklarından dolayı şehit gibi cennetlere, atifetlere kavuşacaklardır. Ne büyük bir tebşiri ilâhî!.

(60) : **(Bu böyledir)** evet.. Allah Tealâ'nın evsafına, eltafına dair verilen bilgi, beyan olunduğu, veçhiledir. (Ve) müminlerden **(herkim kendisine)** müşrikler taralından zulmen **(yapılan bir eziyete misliyle eziyette bulunur da)** onların mücadele ve mudarebesine karşı aynı surette mukabelede bulunur da **(sonra yine kendisine)** o müşrikler atrafından **(zulm edilirse)** meselâ: Yurdundan çıkarılırsa, malları elinden alınırsa **(elbette ona)** o zulme uğrayan müslümana **(Allah yardım eder)** o zalimden intikamını alır..

(Şüphe yok ki, Allah elbette af edicidir.) öyle düşmanından intikam alan mümin kulunu af eder, onu mazur görür ve o Halikı Kerîm **(yarlıgayıcıdır)** o mümin kulunun evlâ olan ef ve sabr cihetini iltizam etmeyip de intikam cihetini tercih etmiş olduğundan dolayı onu muaheze buyurmaz, kusuru olsa da setreder.

§ Bu âyeti kerimede işaret buyurulmuş oluyor ki: Bazı tecavüzlere, eziyetlere karşı hissi intikam beslemeyip de af ile, sabr ile muamele yapılması evlâdır, bir âlicenaplık alâmetidir. Nitekim Cenabı Hak, da: «Afetmeniz tekvaya daha karibtir» diye buyurmuştur.

(61) : Evet.. **(Bu böyledir.)** Allah Tealâ müminlere nusret eder, **o** her şeye kâdirdir **(çünki Allah geceyi gündüzün içine girdirir)** kullarının maslahatları için geceleri kısaltır, gündüzlerin ziyalariyle gecelerin ^zulmetlerini giderir **(ve gündüzü de gecenin içine girdirir)** gündüzün ziyasını giderir, geceleri uzatır, kullarının istirahat zamanlarını arttırmış olur. Böyle mahlûkatından bazısını bazısı üzerine galip kılar, böyle biribirine muhalif şeyleri vücude getirir. Binaenaleyh o Halikı Azim, kullarına yardım etmeğe de pek ziyade kadirdir, **(ve şüphe yok ki, Allah tamamiyle işiticidir.)** her söyleneni işitir, müminler aleyhinde **o** düşmanlarının lâkırdılarını da işitmektedir, bilmektedir. Ve o mâbudi hakîm **(görücüdür)** her yapılan şeyi görür, ona karşı hiç bir şey gizli kalamaz. O düşmanların bütün harekât ve sekenatını da görmektedir. İşitmek için gecenin sükûnetine, görmek için gündüzün ziyasına muhtaç değildir. Kullarının gizli ve aleni hiç bir sözü, hiçbir hareketi o Hallakı Azime karşı gizli kalamaz, âmenna.

(62) : Evet.. **(İşte bu böyledir)** Cenabı Hak, kemâli kudretle, gayrımütena-

hî ilm ile muttasiftir, onun iîmi herşeye şâmildir. **(Çünki hak olan)** lizatihi, sabit, vacibilvücud olan **(ancak Allah'tır)** o bütün mükevvenatın yegâne halikıdır, mürebbisidir **(ondan başka ibadet ettikleri)** o müşriklerin mabut tanıdıkları herhangi şey (ise **o bâtıldır)** haddizatında madumdur, ulûhiyet vasfını asla haiz olmayan şeylerden ibarettir. **(Ve muhakkak ki, en yüce, en büyük olan)** kudretiyle her şeyden âli ve azametiyle bütün mükevvenattan kebir bulunan **(ancak Allah[5] tor)** Evet.. Bütün mahlûkat, onun kudreti altında bulunmaktadır, onun birer eseri hilkatidir. Artık onun bu mahlûkatından ıierhangi bir şey, o Halikı Azimin nasıl şerik ve naziri olabilir?. O mâbudi Kadimin varlığına, birliğine, azamet ve kudretine, şehadet ve delâlet eden nice vâzih, parlak, kafi deliller mevcuttur âmenna..

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَتُصْبِحُ الْأَرْضُ
مُخْضَرَّةً إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿٦٣﴾ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ
وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٦٤﴾
أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ وَالْفُلْكَ تَجْرِي
فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا
بِإِذْنِهِ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿٦٥﴾ وَهُوَ الَّذِي
أَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ ﴿٦٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(63) : Görmedin mi ki, muhakkak Allah, gökten bir su indirdi de yeryüzü yemyeşil olarak sabahlar oldu. Şüphe yok ki, Allah çok lûtufkârdır, çok haberdardır.

(64) : Göklerde olanlarda ve yerde olanlar da onundur. Ve şüphe yok ki Allah elbette o, ganidir, hamittir.

(65) : Görmedin mi ki, muhakkak Allah, sizin için yerde olanları ve emriyle denizde cereyan eden gemileri de musahhar kıldı ve göğü de izni olmaksızın yerin üzerine düşmekten tutuyor. Şüphe yok ki, Allah insanlara çok refetlidir, çok merhametlidir.

(66) : Ve o, o zattır ki, sizi diriltmiştir, sonra sizi öldürecektir, sonra sizi diriltecektir. Şüphe yok ki, insan elbette çok nankördür.

**

İ Z A H

(63) : Bu mübarek âyetler, Allah Tealâ'nın kudretine, nimetlerine delâlet ve şehadet eden altı nevi hilkat bedialarını, kudret eserlerini, enzarı intibaha vazzediyor. O Hâlikı kerimin evsafı âliyesini beyan ve birnice insanların küfranı nimette bulunur olduklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey mükellef insan!. **(Görmedin mi ki,)** elbette ki, bakıp görmüş, anlamışşmdır ki, **(Allah gökten bir su indirdi)** rüzgârları gönderdi, bulutları kaldırdı, yeryüzüne yağmurları yağdırdı **(da yeryüzü)** kurumuş, âdeta ölü bir halde bulunmuş iken **(yemyeşil olarak sabahlar oldu)** vakit vakit feyzi bahar ile yeniden hayat bularak güzel bir manzara teşkil eder bulundu, âmmenin menfaatlerine hâdım oldu. **(şüphe yok ki, Allah)** kullarına **(çok lûtufkârdır)** yağmurlar ile nebatatı vücude getirerek kullarını bol bol merzuk buyurur. Ve o Hâlikı ker'm **(tamamen haberdardır)** mahlûkatının mesalihini, menafiini ve onların gizli ve alenî ahvalini, temenniyatını bihakkın bilir. İşte bu birinci nevi bir delili kudrettir.

(64) : Evet.. **(Göklerde olanlar da)** ezcümle lâtif sularda **(ve yerde olanlar. ila)** çeşit çeşit nebatat vesairede **(onundur)** o Hâlikı kerimin birer eseri kudretidir, mülken ve hilkaten ona aittir. **(Ve şüphe yok ki, Allah elbette o)** Halikı Azim **(ganidir)** her şeyden bizzat müstağnidir, hiç bir şeye hâşâ muhtaç değildir ve o **(hamittir)** bütün evsaf ve ef'ali itibariyle hamd-u senaya müstahiktir. Bu da ikinci nevi bir delili kudrettir.

(65) : Ey âkil insan!. **(Görmedin mi ki,)** malûm bir hakikattir ki **(muhakkak Allah, sizin için yerde- olanları)** musahhar kılmıştır, yeryüzü emrinize amadedir. İstediğiniz yerlere gidersiniz, istediğiniz taraflara yollar açarsınız, bir çok hayvanattan istifade edersiniz, bütün ekinlerden, ağaçlardan maişetinizi temine muktedir olursunuz. Bu da üçüncü nevi bir delili kudrettir. (Ve) **o** Halikı Kerim **(emriyle)** iradei ezeliyesiyle **(denizde cereyan eden gemileri de)** size **(musahhar kıldı)** o muazzam nakil vasıtalariyle denizlerde seyrü seferde bulunursunuz, **o** gemiler o kadar büyük, o kadar ağır oldukları halde denizlerin dibine batmıyorlar, suların yüzünde, dalgalar arasında yüzüp gidiyorlar, beşeriyet için nice

menfaatleri temine vesile oluyorlar. Bunlar da dördüncü nevi bir delili kudrettir. (Ve) o Halikı kadir **(göğü de izni olmaksızın yerin üzerine düşmekten tutuyor)** o kadar muazzam bir varlık, kendisindeki milyonlarca büyük büyük nuranî ecram ile beraber fevkimizden sabit bir halde bulunuyor, başımızın üzerine düşmüyorlar. Meğer ki, izni ilâhî sâdır olsun, o zaman düşerler, kıyamette olacağı gibi. Maamafih bazan bir vesilei intibah olmak üzere bazı saikalar ve saireler bazı yerlere düşerek onların ne kadar büyük kuvvetleri haiz oldukları görülmüş oluyor. Bunlar da beşinci nevi bir kudret delilidir, **(şüphe yok ki, Allah)** Tealâ Hazretleri insanlara çok **(refetlidir)** onları çok esirgeyicidir, haklarında himayei Uâhîyesi daima tecelli etmektedir ve **(çok merhametlidir)** onlar için nice menfaat kapıları açmış, kendilerine istifade kabiliyeti vermiştir. Kendilerini muzır şeylerden vikaye buyurmuş, kendilerine selâmet ve saadete ermelerine vesile olacak ahkâmı bildirmiştir.

(66) : (Ve o) Hâlikı kerim (o) zatı Azimüşşan **(dır** ki,) Ey insanlar!. **(Sizi diriltmiştir)** ademden, bir katre sudan yaratıp vücude getirmiştir **(sonra)** mukadder eceliniz tamam olunca (sizi öldürecektir) tâki, bu inkilâbı hayat, basiret sahipleri için bir mevize mahiyetinde bulunmuş olsun **(sonra sizi)** Ey insanlar!. O Halikı Azim, bas günü yine **(diriltecektir)** adaleti ilâhîyyesi tecelli ederek herkesi dünyadaki amellerinin- mükâfat ve mücazatina kavuşturacaktır. İşte bu da altıncı nevi bir delili kudrettir. **(Şüphe** yok **ki, insan)** küfr ve şirke düşmüş olan herhangi bir taifei beşeriye **(elbette** çok **nankördür)** o kadar nimetlere nail oldukları ve gözlerinin önünde bu kadar kudret ve azamet delilleri, eserleri parlayıp durduğu halde onlar yine küfranı nimette bulunmaktan geri durmazlar, yine dinsizliklerinde devam eder dururlar. Ne büyük bir hamakat!. Nè vahim bir cür'et!.

*
*

لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ فَلَا يُنَازِعُنَّكَ
فِي الْأَمْرِ وَادْعُ إِلَى رَبِّكَ إِنَّكَ لَعَلَى هُدًى مُسْتَقِيمٍ ﴿٦٧﴾
وَإِنْ جَادَلُوكَ فَقُلِ اللّٰهُ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٦٨﴾ اَللّٰهُ يَحْكُمُ
بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٦٩﴾ أَلَمْ تَعْلَمْ
أَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّ ذٰلِكَ فِي كِتَابٍ إِنَّ
ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ ﴿٧٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(67) : Herbir ümmet için bir şeriat kıldık ki, onlar onunla amel edenlerdi. Artık emri dinde seninle münazaada bulunmasınlar. Ve Rabbine davet et. Şüphe yok ki, sen elbette dosdoğru vâzih bir din üzerindesin.

(68) : Ve eğer seninle mücadelede bulunurlarsa artık de ki: Sizin ne yapar olduğunuzu Allah pek iyi bilendir.

(69) : Allah, kendisinde ihtilâf eder olmuş olduğunuz şeyler hakkında kıyamet günü aranızda hüküm edecektir.

(70) : Bitmedin mi ki, şüphesiz Allah, gökte ve yerde olanı bilir. Muhakkak ki, o bir kitaptadır. Hakikaten o, Allah'a göre pek kolaydır.

İ Z A H

(67) : Bu mübarek âyetler, Cenabı Hak'kın vaktiyle de her ümmeti bir şeriate nail buyurmuş olduğundan artık Hâtemülmürselinin şeriatını inkâra mahal bulunmadığını bildiriyor. Buna rağmen Resuli Ekreme karşı mücadelede bulundukları takdirde Hazreti Peygamberin onlara nasıl mukabelede bulunacağını beyan buyuruyor. Ve Allah Tealâ göklerde ve yerlerde oTan her şeyi bi-

hakkın bildiğinden onların da o mücadelelerini bilip tesbit buyurmuş olduğu cihetle haklarında lâzım gelen hükmü vereceğine işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Her bir ümmet için)** o kadim zamandan beri **(bir şeriat kıldık ki onlar onunla)** o şeriatiyle **(amel edenlerdi)** meselâ: Hazreti Musa zamanında onun ümmeti onun şeriatiyle, onun kitabı olan Tevrat ile amel ederlerdi. Sonra İsa Aleyhisselâm Peygamber gönderilince zamanındaki ümmeti onun şeriatiyle, kitabı olan İncil ile amele başlamışlardı. Binaenaleyh bilâhara Hâtemülmürselin Hazretleri de yeni bir şeriatle, yeni bir kitap ile bütün beşeriyete Peygamber gönderilmiş olduğundan artık bütün beşeriyet, onun ümmeti olmak üzere bir vahdet teşkil etmektedir, yalnız onun şeriatiyle, onun kitabı ile amel etmekle mükellef bulunmuşlardır. Bu, mukarrer bir emri dinîdir. **(Artık)** böyle bir **(emirde)** Resulüm!. Seninle o münkirler **(münazaada bulunmasınlar)** öyle bir münazaaya, münakaşaya selâhiyetleri yoktur, hakikati mes'ele, erbabı ukulca pek vâzihen malûmdur (ve) Resulüm!. Sen bütün ümmetini, bütün beşeriyeti **(Rabbine)** o muhsin olan mabudunun dini olan islâmiyete **(davet et)** zira **(şüphe yok ki, sen elbette dosdoğru, vâzih bir din üzerindesin)** senin dînin bir dini hidayettir, bir dini saadettir, beşeriyeti ona davet etmek, beşeriyet hakkında pek büyük bir hayırhahlıktan başka değildir.

(68) : (Ve) böyle hak, zahir bulunmuş ve böyle bir hayırhahlık gösterilmiş olduğuna rağmen bir takım münkir muannitler **(eğer)** Resulüm!, **(seninle)** emri dinde **(mücadelede bulunurlarsa artık)** onlara bir tehdit ve irşat maksadiyle **(de ki, sizin ne yapar olduğunuzu Allah pek iyi bilendir.)** Sizin bütün ahvalinizi ve böyle, bâtıl yere mücadelenizi de şüphe yok ki, bilmektedir, elbette ki, sizi lâyık olduğunuz cezalara kavuşturacaktır.

(69) : Ey Peygamberi Zişan!. O seninle mücadeleye cür'et edenlere şunu da de ki: **(Allah kendisinde ihtilâf eder olmuş olduğunuz şeyler hakkında)** dinî meseleler hususunda **(kıyamet günü aranızda hüküm edecektir)** sizi muhakemeye tâbi tutacak, sizinle müminler arasında ihtilâfı hal ve fasl edecek, sizin ne kadar vahi bir surette mücadeleye cür'et etmiş olduğunuz meydana çıkacak, ona göre hakkınızda ceza tertip edilecektir. Artık o müthiş muhakeme gününü bir düşünmeniz icab etmez mi?.

(70) : Ey Habibi Âlikadr!. Onların o münkirane hareketlerinden fazla müteessir olma!. **(Bilmedin mi ki,)** elbette ki, pek iyi bilirsin ki, **(şüphesiz Allah, gökte veyerde olanı bilir)** o Halikı Azime hiçbir şey gizli kalamaz. İşte o münkirlerin dedikoduları da bu cümledendir. Onların o haksız münazaaları da indallâh malûmdur. **(Muhakkak ki, o)** gökte ve yerde her ne varsa, her ne oluyor ve olacak ise **(bir kitaptadır)** levh-i mahfuzda daha huduslarından evvel bir kalemi kudretle yazılmış, tesbit edilmiş bulunmaktadır. **(Hakikaten p)** her şeyin lavhı mahfuzda yazılmış olması, ilmi ilâhînin her şeyi muhit bulunması **(Allah'a**

göre pek kolaydır) bu, asla ostibad edilemez. Çünki o **Halikı Azimin ilmi, kudreti** kendi zatının muktezasıdır, ona hiç bir şey gizli kalamaz; **ve hiçbir mümkün onca müşkil bulunamaz, onun** mukaddes ilim ve kudreti **bütün mükevvenata** şâmildir. Artık şüphe yok ki, o münkirlerin o bâtıl **iddialarım da bilir, onların** ona göre cezalarını verir. Sen müteessir olma. Ey Peygamberi Zişan!.

*

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَمْ
يُنَزِّلْ بِهٖ سُلْطَانًا وَمَا لَيْسَ لَهُمْ بِهٖ عِلْمٌ وَمَا لِلظَّالِمٖينَ
مِنْ نَصٖيرٍ ﴿٧١﴾ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ تَعْرِفُ فٖى
وُجُوهِ الَّذٖينَ كَفَرُوا الْمُنْكَرَ يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذٖينَ
يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ اٰيَاتِنَا قُلْ اَفَاُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ ذٰلِكُمْ اَلنَّارُ
وَعَدَهَا اللّٰهُ الَّذٖينَ كَفَرُوا وَبِئْسَ الْمَصٖيرُ ﴿٧٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(71) : Ve Allah'tan başka öyle bir şeye ibadet ederler ki, ona dair bir hüccet İndirmemiştir. Ve onlar için ona ait bir bilgi' de yoktur ve zalimler için bir yardımcı da yoktur.

(72) : Onlara karşı âyetlerimiz apaçık oldukları halde okunduğu zaman o kâfir olanların yüzlerinde bir inkâr —bir gayz ve gazab alâmeti görür— anlarsın. Onlar, kendilerine karşı âyetlerimizi okuyanlara az kalır ki, saldınversinler. De ki: Size o inkârınızdan daha şerlisini haber vereyim mi!. — o — ateştir. Onu Allah âfir olanlar için vad etmiştir. Ve ne fena gidilecek-yer!.

*

İ Z A H

(71) : Bu mübarek âyetler, kâfirlerin nekli ve aklî bir delile müsyenit olmaksızın bir takım putlara tapınıp durduklarını berayı takbih haber veriyor. O münkirlerin kendilerine karşı tilâvet olunan Kur'anı Mübine ve onu tilâvet edenlere ne kadar adavet göstermekte olduklarını ve bu yüzden pek şiddetli bir ateşe atılacaklarını ve hiç bir yardımcı bulamıyacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) o müşrik kimseler (Allah'tan başka) rübubiyet, mâbudiyet sıfatını asla haiz olmayan (öyle bir şeye) bir takım putlara, âciz ve fanî şeylere (ibadet ederler ki) Allah Tealâ (ona dair) onlara ibadetin cevazına ait (bir hüccet) bir delili şer'i (indirmemiştir) bilâkis onlara ibadetin caiz olmadığını bildiren birçok hüccetler, ihtarlar vardır, (ve onlar için) o müşriklere mahsus (ona ait) o putlara ibadetin cevazına dair (bir bilgi de yoktur) onlara ibadetin cevazına dair aklî bir delil de mevcut değildir. Onlar Öyle hiçbir esasa dayanmaksızın cahilâne bir surette putlara tapınır dururlar. (Ve) bu küfrü irtikâb eden o (zalimler için bir yardımcı da yoktur) onların böyle butlanı bedihi olan tapınmalarını mazur gören, bu hareketlerine müsaade edep. onlardan azabı ilâhîyi defedebilecek bulunan bir muin de mevcut değildir. Onlar ahirette ebedî azaplara uğrayıp duracaklardın

(72) : Evet.. O müşrikler böyle bir buhrana, bir ebedî felâkete uğrayacaklardır. Çünki (onlara karşı) kendilerini uyandırmak için (âyetlerimiz) Kur'anı Mübinin hükümleri, öğütleri (apaçık oldukları halde) vâzih bir surette (okunduğu zaman o kâfir olanların yüzlerinde bir inkâr) o âyetlere karşı bir gayz ve gazap alâmeti görür (anlarsın) onların yüzleri, ahvâli ruhiyelerini göstermeğe kifayet eder. Onlar o derecede bir heyecana, adavete kapılırlar ki, (onlar) o müşrikler (kendilerine karşı âyetlerimizi okuyanlara az kalır ki, saldırıversinler) O dinsizler. Cenabı Hak'kın vahdaniyetine, mukaddes evsafına vesair dinî ahkâma ait âyetlerin tilâvetinden son derece muğber gazebnâk olarak kendilerinde öyle kâfirane bir heyecan zuhura gelir. İşte söylenilen hak sözlere karşı münkirlerin, nefislerinin havalarına mağlûp olanların haleti ruhiyeleri böyle düşmanane, leimane hareketlerden başka değildir. Ey Resuli Ekrem!. O gibi münkirlere (de ki: Size o inkârınızdan) öyle hakkın kelâmından muğber olup da heyecanlara, ıstıraplara kapılmanızdan (daha şerlisini haber vereyim mi?) nedir mi o diyorsunuz?. (O) muhakkak ki, (ateştir) Nar-ı cehennemdir. Evet.. Öyle tilâveti Kur'andan muğber olanlar, ıstıraplara düşenler, yarın ahirette bu hallerinden binlerce kat elemâver olan cehennem ateşleri içinde kalacaklardır. (Onu) o cehennem ateşini (Allah kâfir olanlar için vâd etmiştir.) o kâfirler o ateşe herhalde atılacaklardır. Ne korkunç bir vaid!. (Ve) o ateş (ne fena gidilecek yer!.) artık o kâfirler, bü ebedî cezayı hiç düşünmezler mi?. Onlar, kendilerini uyan-

dıracak olan âyetleri, emirleri ve nehiyleri hiç dinlemeyip de o cehaletlerine bir nihayet vermezler mi? Nedir o kadar cehalet ve delâlet!.

⁂

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَاسْتَمِعُوا لَهُ اِنَّ الَّذ۪ينَ تَدْعُونَ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوِ اجْتَمَعُوا لَهُ وَاِنْ يَسْلُبْهُمُ
الذُّبَابُ شَيْـًٔا لَا يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ
٧٣ مَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِه۪ اِنَّ اللّٰهَ لَقَوِيٌّ عَز۪يزٌ ٧٤ اَللّٰهُ
يَصْطَف۪ي مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ اِنَّ اللّٰهَ سَم۪يعٌ بَص۪يرٌ
٧٥ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْد۪يهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ
الْاُمُورُ ٧٦

MEALİ ÂLİSİ

(73) : Ey insanlar!. Bir mesel irâd edildi, onu artık dinleyiniz!. Şüphe yok ki, Allah'tan başka kendilerine ibadet ettikleriniz, bir sinek bile yaratamazlar, velev ki onun için hepsi de toplansınlar ve eğer sinek onlardan bir şey kapacak olsa onu ondan geri de alamazlar. İsteyen de, istenilen de zayıf olmuştur.

(74) : Allah'ın kadrini bihakkın takdir edemediler, şüphe yok ki, Allah elbette kavidir, azizdir.

(75) : Allah meleklerden Resuller ihtiyar eder ve insanlardan da. Muhakkak ki, Allah tamamen işiticidir, görücüdür.

(76) : Onların ilerilerinde olanı da ve arkalarında olanı da bilir. Ye Allaha bütün işler döndürülür.

⁂

İ Z A H

(73) : Bu mübarek âyetler, bir takım mâbud ittihaz edilen âciz, fanî şeylerin mâbudiyet evsafından ne kadar uzak olduklarını bir beliğ nükte ile bildiriyor. Meleklerin de mâbudiyet vasfını haiz olmayıp bir kısmının risalet şerefine nail bulunmuş olduklarına işaret ediyor. Allah Tealâ'iıın ise bütün evsafi kemalâtı câmi ve bütün mükevvenatın yegâne mercii mukaddesi olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ey insanlar!.) ey küfrün, cehaletin eseri bulunan bir takım kimseler!, (bir mesel irâd edildi) sizin güzelce düşünüp de cehaletinizi, gayrı mâkul hareketlerinizi anlayabilmeniz için bu Kur'anı mübinde bir garip düşünülmeye lâyık bir kısse, bir vâzih misâl beyan buyuruldu. (onu) o meseli intibah bahşı (artık dinleyiniz) onu bir sükûnetle tefekküre dalınız. Şöyle ki: Siz bir takım cemâdat kabilinden putlara tapınıp duruyorsunuz, (şüphe yok ki, Allah'tan başka kendilerine ibadet ettikleriniz) o putlar, akıldan, fikirden mahrum, başkalarına ve hattâ kendilerine bile bir faide vermekten âciz şeylerdir. Onlar (bir sinek bile yaratamazlar) öyle pek küçük bir hayvancağızı bile var edemezler (velev ki, onun için) o sineği yaratmak için o putların (hepsi de toplansınlar) bir araya gelsinler, yine öyle naçiz bir şeyi bile yaratmaya kadir olamazlar. Artık daha büyüğünü hiç yaratmaya kadir olabilirler mi?. Ne mümkün (ve eğer sinek onlardan bir şey kapacak olsa onu) o putlar, kendilerinden o kapılan şeyi (ondan) o kapan sinekten (geri alamazlar) o putların bu kadar cüz'i bir şeye de kudretleri yoktur. İşte (isteyen de istenilen de zayıf olmuştur.) yani: O putlara ibadet edenler de o kendilerine ibadet olunan putlar da haddizatında birer zayıf mahlûktan başka" değildir veyahut o sineklerde zayıf, o pütlai da âciz şeylerdir. Artık öyle şeyler nasıl mâbud, ibadete lâyık olabilirler?. Hİç bu kadar bedihi bir şeyi o müşrikler düşünemiyorlar mı?..

(74) : Evet.. O müşrikler büyük bir cehalet içinde yaşıyorlar. Onlar (Allahın kadrini) kudret ve azametini vesair evsafı celilesini (bihakkın takdir edemediler) öyle âciz, zayıf, mahlûk şeylere ülûhiyet, mâbudiyet isnadında bulundular, onlara taparak onlardan bir faide bekler bulundular. (Şüphe yok ki, Allah elbette kavidir) bütün mükevvenatı yaratmaya kadirdir ve (azizdir) bütün mahlûkatı üzerine galiptir, hiç bir şeyi yaratmadan âciz değildir. Artık bir sivri sineği bile vücude getirmekten âciz olan şeyler, nasıl ülûhiyet ve mâbudiyet vasfını haiz olabilirler?. Bu kadar bedihi bir hakikati düşünemeyip de o putlara tapmak, ne kadar bir gaflet, bir hamakatı eseridir. Bir kere düşünmeli, Cenabı Hak, insanlara akıl vermiştir ve Peygamberleri, kitapları vasıtasiyle beşeriyete o hakikati haber vermiştir. Artık nasıl olur da birçok cemiyetler öyb bir zulmeti cehalet içinde yaşamaya devam ederler?.

(75) : Evet.. (Allah Meleklerden resuller ihtiyar eder) Cebrail, Mikâil, israfil ve Azrail Aleyhimüsselâtü vesselam gibi. (ve insanlardan da) Resuller ih-

tiyar buyurmuştur. Hazreti İbrahim, Hazreti Musa, Hazreti İsa ve Hazreti Muhammed Mustafa Sâllahu tealâ aleyhim vesellem gibi. Allah Tealâ, böyle bir kısım mümtaz kullarını nüfusi âliyeye nail, kuvvei kutsiye ile teyit buyurmuştur. Bu ulvî zatlar ile ruhanî ve cismanî âlemleri fiyuzatı ilâhîyesine mazhar kılmıştır. Risalet vazifesi, yalnız mele!d:re münhasır değildir, öyle bir inhisar iddiası bâtıldır. **(Muhakkak ki.** Allah, tamamen işiticidir.) Kullarının bütün sözlerini, idialarım, münakaşalarını, inkârlarını ve tevhit ve teşbihlerini tamamen işitir, bilir. Ve o Hâlıkı Kâinat Hazretleri her şeyi (görücüdür) kullarının bütün efal ve harekâtını görmektedir, hiç bir şey o Hâlikı Azime karşı gizli, meçhul kalamaz, Amenna!.

(76) : Evet.. O Mâbudi Azim Hazretleri **(onların)** o Peygamberlerinin **(ilerilerinde olanı da)** bilir, geçmiş zamanlara ait hiçbir şey kendisine meçhul kalmaz (ve) o Peygamberlerin **(arkalarında olanı da)** bilir, kendilerinden sonra ümmetleri arasında zuhur eden hâdiseleri de tamamen bilmektedir, ilmi ilâhîsi, bütün bunları muhittir. **(Ve Allaha bütün işler döndürülür)** nihayet kıyamet gününde bütün mahlûkatının umuru. Cenabı Hak'kın hükmü adaletine tâbi olur. Haklarında muktczayi adalet ne ise o tecelli eder. Ondan başka Hâlik, mâbud, bütün ahvali âleme âlim. bütün mahlûkat üzerinde hâkim yoktur. Elgıpte daha dünyada iken bu hakikati bilip de o Hâlikı binazire kemâli saffetle ibadet ve taatde bulunmuş olanlara..

**.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا
رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (٧٧) وَجَاهِدُوا فِي اللّٰهِ
حَقَّ جِهَادِه۪ هُوَ اجْتَبٰيكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدّ۪ينِ
مِنْ حَرَجٍ مِلَّةَ اَب۪يكُمْ اِبْرٰه۪يمَ هُوَ سَمّٰيكُمُ الْمُسْلِم۪ينَ مِنْ قَبْلُ
وَف۪ي هٰذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَه۪يدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَٓاءَ
عَلَى النَّاسِ فَاَق۪يمُوا الصَّلٰوةَ الزَّكٰوةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللّٰهِ
هُوَ مَوْلٰيكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّص۪يرُ (٧٨)

MEALİ ÂLİSİ

(77) : Ey îman edenler, rükûa varınız ve secde ediniz ve Rabbinize ibadette bulunun ve hayır işleyiniz, tâki felaha erebilesiniz.

(78) : Ve Allah yolunda bihakkın cihad ile mücahedede bulununuz. O sizi intihab etti ve sizin üzerinize dinde hiçbir güçlük kılmadı. Babanız İbrahim' in milleti gibi. O bundan evvel size müslümaniar ismini vermişti ve bunda da: Taki:. Resul sizin üzerinize şahit olsun ve siz de nâs üzerine şahitler olasınız. Artık namazı ikame ediniz ve zekâtı veriniz ve Allah'a sığının. O sizin mevlânızdır. İşte ne güzel mevlâ ve ne güzel yardımcı..

İ Z A H

(77) : Bu mübarek âyetler, ehli îmanın ifasiyle mükellef oldukları başlıca ahkâmı şer'iyeyi bildiriyor. Dini islâmın güçlükten hâli ve her veçhile âli olduğunu ve Peygamberlerin kendi ümmeti üzerine ve müslüman namı şerifini haiz olan bu ümmetin de bütün ümmetler üzerine şahadette bulunacaklarını haber veriyor ve bu müslüman ümmetin himayei ilâhîyyeye nail bulunduklarını tebşir buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ey iman edenler!) Ey ümmeti Muhammed'iye!. İmanınızın güzel bir alâmeti olmak üzere (rükûa varınız ve secde ediniz) namazlarınızı rükû ile secde ile kılınız, Cenabı Hak'ka karşı en mükemmel bir tevazu ve ubudiyet nişanesi olan bu tarzı ibadete devam ediniz. (Ve Rabbinize ibadette bulunun) sair mütenevvi ibadetlere de riayet eyleyiniz (ve hayır işleyiniz) nafile ibadetlerde de bulunun mekarimi ahlâk ile ittisaf edin, sılai rahm gibi, hastaları ziyaret gibi, hukuki karabete riayet gibi güzel, içtimaî vazifeleri terk etmeyin. (Tâki felaha erebilesiniz) âhirette cennetlere nail olabilesiniz. Evet.. Böyle ibadet ve taatde bulunmak bir vazifei ubudiyettir, bir şiarı insaniyettir. Bunlara muvaffakiyet ise bir inayeti ilâhiyyedir. İnsan kendi ibadet ve taatine, yaptığı iyiliklere mağrur olmamalıdır, o sayede fevz ve felâha nail olacağına kat'î surette hükm etmemelidir. Ancak o vesile ile eltafı ilâhîyyeye nail olmasını Cenabı Hak'tan niyaz eylemelidir.

§ Lealle = umulur ki; kelimesi buna işaret etmektir.

§ Bu âyeti kerime imamı Şafii'ye göre vesair bir kısım zevata göre bir secde âyetidir. İmamı Âzam'a göre ise bu secde, rükû ile beraber zikredildiği için, bu zikr bunun bir secdei tilâvet olmadığını göstermektedir.

(78) : (Ve) Ey îman edenler!. Bahusus (Allah yolunda bihakkın cihad ile müçahedede bulununuz) dini düşmanlarını tenkil, dini ilâhiyi neşr mukaddesatı islâmiyeyi müdafaa ve muhafaza için cdhad meydanlarına atılın, nefislerinizi tehzib ve ahlâk ve etvarınızı ıslah için mücahedei nefiste bulunun. (O) Halikı

Kerim, Ey ümmeti merhume!. **(SİZI intihab etti)** sizi dini İslâma hizmet için ihtiyar buyurdu. Sizin Peygamberinizi Resullerin en şereflisi kıldı, sizin dîninizi de dinlerin en mükemmeli kıldı, kitabınız olan Kur'anı Mübini de semavî kitapların en büyüğü kıldı, sizi de ümmetlerin en şereflisi kılmak lûtfunda bulundu, **(ve sizin için dinde hiç bir** güçlük **kılmadı)** nail olduğunuz dini islâmın büktün ahkâmı, kolaylıkla kabili ifadır. Dini islâm, hiçbir kimseyi tâkatinin fevkinde bir şey ile mükellef tutmaz. Mükellef olduğumuz ibadetler, müşkülâtı hâvi olmayıp birnice maddî ve manevî faideleri câmidir. Hâli seferde, hâli marazda gösterilen şer'i müsaadeler suhuletlerde malûmdur. Dini islâma nazaran en mücrim kimseler de taib ve müstağfir clunca affi ilâhîye nail olurlar. Evet.. Dini islâmın ahkâmını güzelce tatkik edenler, onların haiz oldukları menfaatleri, hikmetleri iyice nazara alanlar, dini islâmın bir suhulet, bir rıfk ve merhamet, bir fazilet ve ulviyet dini olduğunu itirafa mecbur olurlar. Ey müslümanlar!, Sizin bu mübarek dîniniz **(babanız İbrahim milleti gibi)** dir, onun gibi gayet mukaddestir, onun gibi gayet geniştir.

Hazreti İbrahim, Peygamberimizin büyük babasıdır. Bu cihetle bu ün> meti, merhumenin de mübarek bir babası bulunmuştur. Çünki bir Peygamberin ümmeti onun evlâdı hükmündedir. Cenabı Hak, işte müslümanları bu şerefe de nailbuyurmuştur.

§ Millet, din gibidir. Cenabı Hakkın Peygamberleri lisaniyle kulları için meşru kılmış olduğu şeylerin ismidir. Millet tâbiri yalnız Peygamberlere izafe edilir.. Allah Tealâ'ya vesair insanlara izafe edilmez. Meselâ: Milleti ibrahim, milleti Muhammed Aleyhimesseiâm denilir. Milletullah, milletüzeyd denilmez. «Ralgıbı İsfehani».

Ey müslümanlar!. (O) Halikı Kerim **(bundan evvel)** Kur'anı mübinin nuzulûndan mukaddem sair inzal etmiş olduğu kitaplarında (size **müslümanlar ismini vermişti ve bunda da)** bu Kur'anı Azimde de size o güzide ismi vermiştir. **(tâki, Resul)** Âfeyhisselâm kıyamet gününde **(sizin üzerinize şahit olsun)** size ahkâmı diniyeyi-tebliğ etmiş^olduğunu bildirsin **(ve siz de nâs üzerine şahitler ola-, siniz)** yani: O eski kavimlere de Peygamberlerinin dinî hükümleri, vazifeleri tebliğ etmiş olduklarını Kur'anı Mübin vasıtasiyle bilmiş olduğunuz için bu hususa dair sair ümmetlere karşıda siz şahadette bulunasınız. Bu da Ey Ümmeti Islâmiye!. Size verilmiş bir şeref, bir imtiyaz demektir. Artık bunun da şükrünü ifaya çalışınız, **(artık)** ey güzide Ümmeti Muhammediye!. Uhdenize düşen **(namazı)** erkân ve âdabına riayetle **(ikame ediniz)** Cenabı Hak'ka manevî vuslao da ruhunuzu temizler, sizde âlicenaplık hasletini vücude getirir, sizin ile din ta vesile olan o kutsal namaz ibadetine devam eyleyiniz. **(ve zekâti veriniz)** ki, kardeşleriniz arasındaki merbutiyeti, muhabbeti arttırır, **(ve Allah'a sığının)** her hususta ona ilticada bulunan, uhdenize düşen vazifeleri güzelce yapmaya muvaffakiyeti o mâbudı kerimden niyaz eyleyin, nusreti necatı ancak **o** kerim hâ-

likınızdan dileyin. Çünki **(o sizin mevlânızdır.)** Bütün işlerinize tevellide bulunan, sizlere muvaffakiyet bahş olan ancak o'dur. **(işte)** o Hâlikı Kerîm **(ne güzel mevlâ)** dır, ne güzel hâmidir, muindir, **(ve ne güzel yardımcı)** dır. Dilediği kullarına pek mükemmel bir surette nusret, muvaffakiyet ihsan buyurur. Artık müminler için ne büyük bir saadet!. Öyle kadîm, kerîm, azim bir mâbûda îman etmiş, islâmiyet şerefini kazanmış bulunan kullar, ne kadar mesutdurlar. Binaenaleyh müslümanlar. nail oldukları bu şeref ve saadetten dolayı daima secdei şükrana kapanmalıdırlar, daima ibadet ve taate devam ederek vazifei ubudiyeti kemâli zevk ve şevk ile ifaya çalışmalıdırlar. Her hususta muvaffakiyeti, kullan hakkında merhamet ve âtifeti bînihaye olan o azim Halikı Kerimden niyaza devam etmelidirler.. Vema-tevfiki illâ billâh..

*
**

MÜMİMUM SUSIiSİ

Bu mübarek sure, Mekkei Mükerreme'dc nazil olmuştur, yüz onsekiz âyeti kerimeyi muhtevidir. Müminlerin evsafını bildirdiği ve onların nusreti ilâhîyeye nail olacaklarını tebşir buyurduğu için kendisine böyle «Suretül Müminun» unvanı verilmiştir. Bu müminun suresinin ilk âyetleri Ue bundan evvelki Hac suresinin son âyetleri arasında büyük bir münasebet ve irtibat vardır. Şöyle ki: Hac suresinin ahirindeki âyetler, müminlerin felaha nail olabilmeleri için kendilerine yedi vazifei diniyeyi tebliğ etmektedir. Bu müminun suresinin ilk âyetleri de yedi vasfi cami olan, öyle yedi vazifeyi ifa eden, o husustaki emri ilâhîye imtisal etmiş bulıman müminlerin felâha necata nail olduklarını tebşir buyurmaktadır.

Bu müminun surei celilesi, Peygamberanı Zişana ait beş kıssayı ihtiva etmektedir. Bahusus Peygamber Efendimizin ulûvvu kadrini, muvaffakiyetlere nail olacağını da bildirmektedir. Bu mübarek sure. Allah Tealâ'nın varlığına, birliğine vesair mukaddes sıfatlarına delâlet ve şahadet eden başlıca dört nevi asarı kudreti ve insanların yaradılışlarındaki dokuz mertebeyi beşeriyetin nazarı ibretine vaz'ediyor. Bu kadar vâzih delillere, burhanlara rağmen küfrlerinde İsrar edip duran münkirlerin de felahdan mahrum itabı ilâhîye ve azabı ebedîye mâruz bulunacaklarını ihtar ediyor. Erhamürrahimin olan Allah Tealâ'nm mağfiretine, rahmetine iltica «dilmesi lüzumuna da işaret buyurmaktadır. Ve minallahittevfik.

* *

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١﴾ اَلَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ ﴿٢﴾ وَالَّذِينَ هُمْ
عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ ﴿٣﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكٰوةِ فَاعِلُونَ ﴿٤﴾ وَالَّذِينَ هُمْ
لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ﴿٥﴾ اِلَّا عَلٰى اَزْوَاجِهِمْ اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ
فَاِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ﴿٦﴾ فَمَنِ ابْتَغٰى وَرَٓاءَ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ
الْعَادُونَ ﴿٧﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِاَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ﴿٨﴾
وَالَّذِينَ هُمْ عَلٰى صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٩﴾ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ
﴿١٠﴾ اَلَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(1) : Muhakkak ki, müminler ielâha ermişlerdir.

(2) : O müminler ki, namazlarında havf —tevazu— sahipleridir.

(3) : Ve o müminler ki, onlar, her lüzumsuz şeyden yüz çevirirler.

(4) : Ve o müminler ki, onlar zekâtı ifa edenlerdir.

(5) : Ve o müminler ki, onlar elbette avret mahallerini muhafaza edenlerdir.

(6) : Ancak zevceleri veya sağ ellerinin mâlik olduğu cariyeleri müstesna. Çünki onlar, —bu halde— kınanılmış değildirler.

(7) : Artık kimler de bunların ötesini istemiş olursa işte haddi tecavüz etmiş olanlar, onlardır, onlar.

(8) : Ve o müminler ki, onlar, emanetlerine ve ahtlarına riayet edenlerdir.

(9) : Ve o müminler ki, onlar namazları üzerine muhafazada —muvazabetde— bulunurlar.

(10) : İşte vâris olanlar, onlardır.

(11) : Onlardır ki, firdevse vâris olurlar, onlar orada müebbeden kalıcılardır.

⁂

Î Z A H

(1) : Bu mübarek âyetler, yedi güzide evsafı haiz olan müminlerin fevz ve necata nail ve cennetlerin en yükseğine vasıl olacaklarını kendilerine şöylece tebşir buyurmaktadır. **(Muhakkak ki, müminler)** yani: Cenabı Hak'kı tevhit, risaleti muhammediyeyi tasdik, kıyametin vuku bulacağını itiraf edenler, zaruriyyatı diniyeden sayılan ahkâma riayetkar olanlar **(felaha ermişlerdir)** onların istikballeri müemmendir, onların felah ve saadeti âdeta filhâl husule gelmiş gibi katiyyen mukarrerdir. İşte bu gibi müminler, yedi güzide sıfatı haiz oldukları için filhal felaha nail olmuş gibidirler. Bu âli vasıfların birincisi, en mühimmi böyle îman, güzel itikat sahibi olmaktır.

§ Felah: Fevz-i necattır. Yani: Maksut olan meşru şeylere kavuşmaktır, mekruh, nahoş olan şeylerden de kurtulmaktır. Iflâh da böyle bir fevz-ü necata dahil olmak demektir.

(2) : Evet.. Felaha eren **(o müminlerdir ki, onlar)** mükellef oldukları ibadetlerin en yükseği olan **(namazlarında havf)** tevazû, tezellül **(sahibidirler.)** Namazlarını Cenabı Hak'ka arzı ubudiyette bulunmak için kemâl-i tevazu ile edaya çalışırlar. Namaz kılarken etrafa bakmayıp yalnız secde yerine bakarlar, elbiselerine, yüzlerine, gözlerine ellerini sürüp durmazlar, Hak Tealâ'nın huzuri manevisinde bulunduklarını düşünerek kemâli edeb ve itidal ile, huzuri kalb ile ve âdab ve erkânına riayetle namazlarını kılmaya çalışırlar. Bu da müminlerin ikinci güzide vasfıdır.

(3) : **(Ve o müminler** ki) o muhterem kullarki **(onlar her lüzumsuz şeyden)** faidesi olmayan, zait sözlerden, hareketlerden, lehv ve leab denilen memnu, malâyani şeylerden daima **(yüz çevirirler)** öyle «lav» denilen beyhude, tezyiı-

hayatı müstelzim ve terk edilmesi muktezayı hikmet olan şeylere iltifatta bulunmazlar. Bu da onları üçüncü güzel vasıflarıdır.

(4) : (Ve) felaha nail olan **(o müminler)** dir **(ki, onlar zekâtı ifa edenlerdir.)** Onlar öyle îman ile, mutevaziane bir surette ibadeti bedeniye ile muttasif, lağviyat kabilinden olan şeylerden müctenip oldukları gibi ibadeti maliyede de bulunarak müstahik olanlara mallarından birer muayyen hisse de ayırırlar, bu suretle de nefislerini tezkiyeye, hesaset şaibesinden tathire muvaffak olurlar. Bu da o zatların dördüncü memduh vasıflarıdır.

§ Zekât; taharet, temizlik demektir. «Tezkiye» de tathir, temizleme manasınadır. Fukaraya infak edilen bir malda infak edenin malını tathir^ ahlâkını tezkiye edeceği cihetle ona da zekât denilmiştir.

(5) : (Ve o **müminler ki, onlar)** nezahatı hayatiyelerini de temine gayret ederler (avret **mahallerini)** cihazi tenasüllerini ve kuvvet şehvaniyelerini daima **(muhafaza edenlerdir)** haram olan mukarenetlerden terbiyeyi insaniyeye muhalif olan vaziyetlerden kaçınırlar, setredilmesi icabeden uzuvlarını açıvermekten son derece sakınırlar, ahlâka âdabı islâmiyeye muhalif hareketlerde bulunmazlar. Bu da onların beşinci temiz vasıflarıdır.

(6) : (Ancak) kendi (zevceleri) tahtı nikâhlarında bulunan refikaları (veya sağ ellerinin mâlik olduğu cariyeleri) yani: Meşru surette elde edip kendilerine mâlik bulundukları kadınlar (müstesna) bir mümin, kendi refikasına ve mülkü yemin denilen cariyesine bir mani şer'i bulunmayınca mücamatta bulunabilir. Bu helâldir. Fakat bunlar ile de hayz ve nifas hallerinde mücameatta bulunamaz veya cariyesini başkasına tezviç etmiş ise yine kendisinin mücameati caiz olmaz. Fakat böyle bir mânii şer'i bulunmadıkça bu mücamat caizdir. **(Çünki onlar)** o müminler, bu takdirde **(kınanılmış değildirler)** onların bu şerait tahtında zevcelerine, cariyelerine mukarenetlerine müsaadei şer'iye vardır. Bu içtimai hayatın meşru surette inkişafına, devamına bir vesiledir. Artık o levm ve tayib olunamaz.

(7) : **(Artık kimler de bunların** ötesini istemiş olursa) yani: Herkim kendisi için verilen böyle bir müsaadei şer'iyenin haricine çıkmak isterse, kendileriyle mücameat caiz olmayan kimseler ile böyle bir memnu muamelede bulunmak arzusuna düşerse: Mesel; zinada, livatada, istimna bilyetde veya hayvanata tekamıpte vesair memnu olan tekarruplerde bulunursa (işte **haddi tecavüz etmiş olanlar)** dairei cevazı bırakıp memnu sahalara can atmış, terbiye! islâmiyeye muhalefette bulunmuş kimseler **(onlardır, onlardır.)** İşte nezahatı fıtriyeden uzak düşmüş olanlar, o gibi şahıslardan ibarettir.

(8) : (Ve) felaha eren **(o müminler)** dir **(ki onlar emanetlerine)** riayet ederler. Hiç bir kimsenin hukukuna, namusuna, haysiyyetine tecavüzde bulunmazlar. Kendilerine bırakılan emanetleri, vedialari sahipleri namına muhafaza ederler. Kendileri için birer emanet mesabesinde olan hayatlarını, kuvvetlerini de suiistimal etmezler. (Ve) onlar **(ahidlerine)** de, yani: Vermiş oldukları sözlere, yapmış oldukları mukavelelere de **(riayet edenlerdir.)** Gerek Allah Taelâya karşı deruhte etmiş oldukları ibadetleri, vazifeleri güzelce ifaya çalışırlar ve gerek nâs ile yapmış oldukları muahade, mukavele hükümlerine ^riayette bulunmayı iltizam ederler. Bu da o müminlerin şayanı takdir olan altıncı vasıflarıdır.

(9) : (Ve) indi ilâhîde makbul olup felaha ermiş olan **(o müminler)** dir **(ki, onlar)** namazlarını kemali huşu ile kılmakla beraber **(Namazları üzerine muhafazada)** da **(bulunurlar)** yani: Namazlarına muntazam bir surette devam ederler. Namazlarının farzlarından, sünnetlerinden, âdabından bir şeyi terk eylemez, namazlarını vakitlerinde kılmaya çalışırlar.

Beş vakit namaza, cuma namazına, teravih ve bayram namazlarına, vitir ve duha namazlarına vesair nafile namazlara devam eder dururlar. Namazların en ulvî bir ibadet olduğunu bilerek onları eda ile kalben münşerih, bir zevki ruhaniye nail olurlar. İşte bu da felaha kavuşmuş olan hakikî müminlerin yedinci güzide vasıflarıdır.

(10) : O güzel vasıflar ile muttasif olan müminler var'ya, (işte vâris **olanlar onlardır)** Evet.. Âli makamata nail. vâris unvanına lâyık olan ancak o zatlardır,

(11) : İşte **(onlardır ki)** o güzide vasıfları haiz olan ehli îmandır ki (firdevse vâris **olurlar.)** cennetlerin en yüksek derecesini, tabakasını teşkil eden o ebedî saadet mevkiine kendilerine başkalarından miras kalmış gibi mâlik bulunurlar. **(Onlar, orada)** o firdevs cennetinde **(müebbeden kalıcılardır.)** Artık oradan ebediyen çıkmayacaklardır. İşte îmanın, kemalâtı islâmiyeyi haiz olmanın muazzam mükâfatı!.

§ Ubadetübnüssamit; Radiallahu anh, Resuli Ekrem Sailallahü aleyhi vesellem efendimiz de şu mealde bir hadisi şerif rivayet etmiştir.

§ Cennette yüz derece vardır, her iki derecenin arasındaki mesafe, gök ile yer arasındaki mesafe gibidir. Firdevs ise derece itibariyle cennetlerin en yükseğidir, dört cennetin ırmakları ondan cereyan edip akar, onun fevkinde de arşurrahman vardır.. Artık Allah Tealâdan dileyeceğiniz vakit, ondan firdevsi dileyiniz. Cenabı Hak, cümlemize nasip buyursun. Amin..

⁂

وَلَقَدْ خَلَقْنَا
الْإِنسَانَ مِن سُلَالَةٍ مِّن طِينٍ ﴿١٢﴾ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ
مَّكِينٍ ﴿١٣﴾ ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ
مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ
أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ﴿١٤﴾
ثُمَّ إِنَّكُم بَعْدَ ذَٰلِكَ لَمَيِّتُونَ ﴿١٥﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ
يَوْمَ الْقِيَامَةِ تُبْعَثُونَ ﴿١٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(12) : Ve andolsun ki, insanı çamurdan —ibaret olan—bir hülâsadan yarattık.

(13) : Sonra onu metin bir karargâhta bir nutfe kıldık.

(14) : Sonra o nutfeyi bir donmuş kan yarattık, müteakiben o donmuş kanı da bir parça et kıldık, sonra o et parçasını da kemikler kıldık, kemiklere de bir et giydirdik. Sonra da onu başka bir halk olarak inşa etmiş olduk. İmdi musavvir, mukaddir olanların en güzeli olan Allah Tealâ, pek mübarektir.

(15) : Sonra şüphe yok ki, siz, bundan sonra elbette ölmüş kimselersinizdir.

(16) : Sonra da muhakkak ki, siz kıyamet günü diriltilip kaldırılacaksınızdır.

*

İ Z A H

(12) : Bu mübarek âyetler, Allah Tealâ'nın vahdaniyetle, hâlikiyetle, sıfatı celâl ile ittisafına ait ve asarı kudretine dair delillerin birinci nevini hâvidir. Beşeriyetin safahatı hükatindeki dokuz mertebei inkilâbı ve beşeriyetin nihayeti ahvalini bildirerek insanları tefekküre davet buyurmaktadır. Şöyle ki: Allah Tealâ Hazretleri, kullarını uyanmaya davet için şöyle buyuruyor. **(Ve andolsun ki,)** muhakkaktır ki, ben Halikı Azimüşşan, kudret ve azametimle **(insanı)** o nevi mahlûku, onların ilk pederleri olan Hazreti Âdem'in hilkati zımmında **(çamurdan)** ibaret olan **(bir hülâsadan yarattık)** yani: Evvelâ Âdem Aleyhisselâmı bir toprak ile sudan ibaret olup «sülâle» denilen bir hülâsadan yaratmış, sonra da onun neslini yine su ile topraktan neş'et eden mekûlâtın bir mahsulü olan nutfeden vesaireden vücude getirmiş olduk. İşte bu, beşeriyetin birinci mertebei hilkatidir.

(13) : **(Sonra onu)** o hülâsayı veya nev'i beşeri, Hazreti Âdem'in neslini evlât ve ahfadını **(metin bir karargâhta)** validelerinin rahmlerinde **(bir nutfe kıldık)** yani: Bel ile göğüsten gelen, meni denilen ak, katı bir su halinde vücude getirdik. Bu da beşeriyetin ikinci mertebei hilkatidir.

(14) : **(Sonra o nutfeyi bir donmuş kan yarattık)** o meniyi «aleka» denilen kırmızı, uyuşmuş bir kan haline getirdik. Bu da üçüncü bir hilkat mertebesidir. **(Müteakiben) de (o donmuş kanı da bir parça et kıldık)** yani: O uyuşmuş kanı da muazzam kudret ve kuvvetimle bir kıta et halinde yaratmış oldum. Bu da hilkati beşeriyenin dördüncü mertebesidir. **(sonra o et parçasını da kemikler kıldık)** o et parçasının büyük bir kısmını da başlar, ayaklar ve bunların aralarındaki sair kemikler gibi.

§ izam; denilen kemikler halinde yaratmış olduk. Bu da beşinci mertebei hilkattir. **(Kemiklere de bir et giydirdik)** tekrar o kemikleri lâiki veçhile et ile teçhiz ettik. Bu da hilkati beşeriyenin altıncı mertebesidir. (sonra **da onu)** öyle mertebe mertebe teşekkül eden mahlûku **(başka bir halk olarak inşa etmiş olduk)** o bir katre su gide gide hayat sahibi bir mahlûk halinde dünyaya gelmiş oldu. Görmekten, işitmekten söylemekten, düşünmekten binasip olan o hilkat, bilâhara ziruh bir mahlûk olarak dünyaya geliyor, birçok kuvvetler ile mücehhez bulunuyor, görüyor, işitiyor, söylüyor, birçok şeyleri düşünebiliyor, simasında fevkalâde bir manzarai bedia tecelli ediyor. İşte bu da beşeriyetin yedinci mertebei hilkatidir, **(imdi musavvir olanların)** tasvir ve takdire kadir olanların **(en güzeli olan)** bütün kemâl sıfatlarını haiz bulunan **(Allah Tealâ, pek mübarektir.)** bütün noksaniyet şaibelerinden münezzehtir,! bütün mükevvenatın halikıdır, her veçhile şerik ve nazirden mütealidir.

§ Bu âyeti kerimedeki halikından murad, musavvir, mukaddir olanlardır. Cenabı Hak'kın yaratmış olduğu şeylerden birer manzara, birer şekil ve

sureti tertib ve tanzim edebilen kimselerdir. Yoksa yoktan var eden, yaratan mânasına olan hâlikıyet, ancak Allah. Tealâ'ya mahsustur. Nitekim diğer bir âyeti kerimede: (<3»1^ jlU. J* J*) buyurulmuştur. Evet Allah Tealâ'dan başka Halik, yaratıcı yoktur. Amenna..

(15) : **(Sonra)** Ey insanlar!. **(Şüphe yok ki, siz)** heyeti mecmuanız **(bundan sonra)** öyle büyük, harikulade bir surette yaratılıp hayata kavuştuğunuzu müteakip mukadder olan zamanlar gelince **(elbette ölmüş kîmselersinizdir)** herhalde hepiniz de öleceksinizdir, bu muhakkaktır, dünya hayatı kimseye bâki değildir. Bu da hilkati beşeriyenin sekizinci mertebesidir.

(16) : Ey insanlar!. Hepiniz öyle dünyaya gelip bir müddet yaşadıktan ve nihayet ölüme tutulmuş olduğunuzdan **(sonra da muhakkak ki, siz kıyamet günü)** nefhai saniye vuku bulunca mahşerde toplanmak üzere kudreti ilâhîye ile **(diriltilip)** kabirlerinizden **(kaldınlacaksınızdır)** Cenabı Hak'kın mahkemei adaletine sevk edileceksinizdir, dünyadaki amellerinize göre hakkınızda sevap ve ikab ile hükmolunacaktır. Bu da hilkati beşeriyenin dokuzuncu mertebesidir. Artık her insan, o akibeti düşünmelidir, azabı ilâhîden kurtulup sevaba, mükâfata, cennetlere nail olabilmesi için daha dünyada iken efal ve amalini meşru surette tanzime çalışmalıdır. O ebedî istikbali temine çalışmamak, pek büyük bir felâkettir ki, şanı insaniyete asla yakışmaz. Her insan, kendi yaradılışını, bu yaradılışında görülen pek büyük kudreti ilâhîyyeyi düşünmelidir, ebedî hayatını korumaya çalışmadan geri durmamalıdır, Hak Tealâ Hazretlerinden de muvaffakiyet niyazında bulunmalıdır, İşte gözlerimizin önünde parlayıp duran bir nice âsarı hilkat, o Halikı Azimin varlığına, kudretine, mabûdiyetine, mahlûkatı hakkındaki merhamet ve âtifetine birer kat'î delil bulunmaktadır.

*
**

وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ
سَبْعَ طَرَائِقَ وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِينَ ﴿١٧﴾
وَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَسْكَنَّاهُ فِي الْأَرْضِ وَإِنَّا عَلَىٰ
ذَهَابٍ بِهِ لَقَادِرُونَ ﴿١٨﴾ فَأَنشَأْنَا لَكُم بِهِ جَنَّاتٍ مِّن نَّخِيلٍ وَأَعْنَابٍ
لَّكُمْ فِيهَا فَوَاكِهُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿١٩﴾ وَشَجَرَةً تَخْرُجُ
مِن طُورِ سَيْنَاءَ تَنبُتُ بِالدُّهْنِ وَصِبْغٍ لِّلْآكِلِينَ ﴿٢٠﴾ وَإِنَّ لَكُمْ
فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُّسْقِيكُم مِّمَّا فِي بُطُونِهَا وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ كَثِيرَةٌ
وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٢١﴾ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ﴿٢٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(17) : Ve kasem olsun ki, sizin üzerinizde yedi yol yarattık ve biz halkten gafiller olmadık.

(18) : Ve gökten kâfi miktar su indirdik, sonra onu yerde yerleştirdik. Şüphe yok ki, biz onu gidermek üzerine de elbette kadiriz.

(19) : Sonra sizin için onunla hurmalıklardan, üzümlüklerden bağlar inşa ettik ki, onlarda sizin için birçok meyveler vardır ve onlardan yersiniz.

(20) : Ve bir ağaç da —inşa ettik— ki, Turi sinadan çıkar, yiyecekler için yağ ile bir katıklık ile biter.

(21) : Şüphe yok ki, sizin için enamda = ehli hayvanlarda bir ibret vardır. Size onlann kannlarıhdakinden içiririz ve sizin için onlarda bir çok menfaatler de vardır. Ve onlardan yersiniz.

(22) : Ve onların üzerlerine ve gemilerin üzerlerine yüklenilirsiniz.

***

t Z A H

(17) : Bu mübarek âyetler, Allah Tealâ'nın varlığına, birliğine, hâlikıyetinc, kudreti rabbaniyesine dair olan ikinci, üçücü ve dördüncü nevi delilleri muhtevidir. O Halikı Azimin kudretiyle yedi kat göklerin yaratılmış olduğunu, gökten indirilen sular ile yeryüzünde mütenevvi nebatların, meyvelerin, ağaçların vücude geldiğini, bunlardan ve hayvanatı ehliye ile sefainı bahriyeden beşeriyetin ne kadar istifade eder olduklarını birer ihtarı intibah olmak üzere beyan buyurmaktadır. **(Ve kasem olsun ki)** sabit bir hakikattir ki, Ey insanlar!. **(Sizin üzerinizde)** sizin fevkinizdeki gayrımütenahi fezada **(yedi yol yarattık)** yani: Yedi kat gökleri vücude, getirdik, sema kubbeleri o kadar muazzam bir surette vücude getirilmiş bulunmaktadır. (Ve **biz halktan gafil olmadık)** gerek o muazzam mahlukattan olan semalardan ve gerek sair yaratılmış şeylerden ve ezcümle insanlardan, onların ikametgâhlarından bihaber değiliz. Hâşa. Hâlikı mükevvenat Hazretlerinde gaflet, ademi vukuf mutasavver değildir. Onların hepsi de o Hâlikı Azimin emri ve muhafazası altındadır. Hepsinin de devamı, tebeddül ve tegayyürü, menafii âmmeye hizmeti iradei ilâhîyyeye tâbidir, birer hikmeti rabbaniyye muktezasıdır. Bu âyeti kerime. Zatı ulûhiyet hakkındaki delillerin ikinci nevini teşkil etmektedir.

§ Teraik; Tarikanın cem'idir. Semalar, biribirinin misli olarak bazısı bazısının üstünde olduğu için onlara «Terayık» denilmiştir. Veyahut gökler, meleklerin yolları olduğu için veya eflâk denilen gökler, güneşin, kemerin ve yıldızların yolları mesabesinde olup oralarda dolaşıp durdukları için semalara «teraik» adı verilmiştir.

(18) : (Ve) Ey insanlar!. Hakkınızdaki eltafı ilâhîyyeye bakınız ki, Cenabı Hak, şöyle buyuruyor: **(Gökten kâfi miktar su indirdik)** yani: insanların ve yerde bulunan sair hayat sahiplerinin içmeleri, istifade etmeleri için ve ekinlerin vesairenin neşv ve nemaları için yeryüzüne kudreti ilâhiyye ile semadan kâfi miktarda yağmurlar indirilmektedir. Yağmurlar esasen sema tabakasından indiriliyor veyahut yüksekliğinden dolayı kendisine sema denilen buluttan yağdırılıyor. Şöyle ki: Yeryüzündeki denizlerden, büyük ırmaklardan tebahhur ederek havaya yükselen sular, orada toplanıp bulut haline tahavvül ediyor, sonra da soğuk havanın dokunmasiyle yine su haline gelerek yeryüzüne yağmaya başlıyor. Velhasıl ne suretle olursa olsun bütün bunları yaratan, böyle inkilâba, cereyana tâbi tutan ancak Allah Tealâ'dır. Ondan başka hiçbir kimse yoktan bir katre bile su yaratamaz. İbni Abbas Radiallahu Tealâ anhm rivayet ettiği bir hadisi şerife göre Allah Tealâ cennet nehirlerinden yeryüzüne beş ırmak indirmiştir. Biri, hindi ırmağı olan seyhundur. İkincisi belh ırmağı olan ceyhundur. Üçüncüsü ve dördüncüsü de Irak ırmağı olan eyle ve fırattır. Beşincisi de Mısır'ın ırmağı olan Nil'dir. İşte bunlardan semadan indirilmiş olan sular cümlesinden-

dir. Bunlar, beşeriyet için ne büyük birer **lûtfi** ilâhîdir. Evet.. Cenabı Hak buyuruyor ki: **(sonra onu)** o suyu **(yerde yerleştirdik.)** sabit kıldık, ondan yeryüzünün istifadesi, mukadder olan güne kadar devam edip duracaktır. Meahaza **(şüphe yok ki, biz onu)** o suyu **(gidermek üzerine de elbette kadiriz)** onu öyle inzale kadir olan bir Halikı Zişan, onu dilediği zaman mahv ve izaleye de her veçhile kâdirdir Amenna. Artık öyle kıymetli hayatperver suların birer nimeti ilâhiyye olduğunu bilip bundan dolayı da o kerim Halikımıza arzı, şükranda bulunmaya devam etmeliyiz.

(19) : Evet.. O Hâlikı Kerim Hazretleri buyuruyor ki: **(Sonra)** o suları indirdiğimizi müteakip de ey insanlar!. **(Sizin için) sizin** yaşamanız, müstefit olmanız maslahatına mebni **(onunla)** o yeryüzüne indirdiğimiz su ile **(hurmalıklardan, üzümlüklerdcn)** ibaret olan güzide **(bağlar inşa ettik)** vücude getirdik **(ki, onlardan)** o bağlarda **(sizin için birçok meyveler vardır)** onlardan müstefit olursunuz, onları alır satar ticarette bulunursunuz **(ve onlardan)** o bağlardan veya hurmalardan, üzümlerden, öyle faideli meyvelerden **(yersiniz)** gıdanızı, rızkınızı, maişetinizi temine muvaffak olursunuz.

(20) : Hâlikı Kerim Hazretleri buyuruyor ki: (Ve) bahusus **(bir ağaç da)** vardır ki, müstesna bir kıymeti, menfaati hâvidir. Onu da kudreti ilâhiyemle halk ve inşa ettim (ki) o ağaç. zeytun ağacından ibaret olup **(tun sinadan çıkar)** orada ziyadesiyle neşvü nema bulur. Orası onun menşei aslisidir. Turi Sina ise. Cenabı Hakkın kelâmı akdesini Musa Aleyhisselâma tevcih buyurmuş olduğu mübarek bir dağın ismidir ki, Mısır ile Şam arasında veya Filistinde bulunmaktadır. O pek kıymetli, faideli ağaç ise **(yiyecekler için** yağ **ile ve)** ekmeğe sürülen zeytin yağı gibi **(bir katıklık ile biter)** neşvü nema bulur âmmenin faidesini temine hadım bulunur. Bu (18. 19, 20) inci âyetlerde Allah Tealânın Hâlikıyeti, kudret ve âtifeti hakkındaki üçünsü nevi delilleri muhtevidir.

(21) : O Hâlikı Hakim Hazretleri şunu da beyan buyuruyor ki: Ey insanlar!, **(ve şüphe yok ki, sizin için enamda)** deve, sığır, koyun, keçi denilen ehli hayvanlarda da **(bir ibret vardır.)** Sular, daima teceddüt edip duran bağlar, bahçeler birer eseri kudret olduğu gibi hayat sahibi olan bu hayvanatta birer büyük ibret vesilesidir, bunların varlıklariyle Allah Tealâ'nın mevcudiyetine, azamet ve kudretine ve her dilediği şeyi yaratıp mahvetmeğe kadir olduğuna, badelmevt ba'sinde vuku bulacağına pek mükemmel istidlalde bulunulabilir. Evet.. Ey insanlar!. Bir kere düşününüz, ne nimettir ki, **(size onların kannlanndakinden)** yani: Sütlerinden **(içiririz)** o, sizin için pek faideli, zevkinize muvafık bir şurup mahiyetinde bulunmuş olur. **(Ve sizin için) Ey insanlar!. (Onlarda)** o ehli hayvanlarda **(birçok menfaatler de.vardır.)** Bunların yünlerinden, derilerinden, yavrularından istifade edersiniz, bunları alıp satmak suretiyle de iktisadiyatınıza bir inkişaf verirsiniz, (ve **onlardan yersiniz)** onların vücutlarından da böyle bir istifadede bulunur durursunuz, onlar size teslimiyetten geri durmazlar.

(22) : **(Ve onların)** develer gibi yüklenmeye kabiliyetleri bulunan hayvanların **(üzerlerine ve gemilerin üzerlerine yüklenilirsiniz)** bu vasıtalar ile karalarda ve denizlerde rahatça gezmeğe, seyyahatte bulunmaya muvaffak olursunuz. Bütün bunlar beşeriyet hakkında Allah Tealânm birer büyük lûtf ve ihsanıdır. Bu (21, 22) inci âyeti kerimede Halikı Azim Hazretlerinin varlığına, kudretine, âtifeti subhaniyesine istidlâl için bu surei şerifede irad buyurulmuş olan delillerin dördüncü nevinden ibaret bulunmuştur. Bu hakikat böyle zahir iken maatteessüf yine bir çok insanlar. Halikı Azim Hazretlerine arzı ubudiyette bulunmaktan vazifei şükranı ifa etmekten kaçınmışlar, kendilerini ikaz ve irşada çalışan zevatın nasihatlanna iltifatta bulunmamışlar, yine inkârlarına devam edip gitmişlerdir. İşte Peygamberanı İzama ait kıssalar, bunu pek açık bir surette göstermekte, beşeriyeti intibaha davet buyurmaktadır.

***

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا
نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ
اَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ الْمَلَؤُا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهٖ مَا هٰذَا
اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُرِيدُ اَنْ يَتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَاَنْزَلَ
مَلٰٓئِكَةً مَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فٖٓي اٰبَٓائِنَا الْاَوَّلٖينَ ﴿٢٤﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا رَجُلٌ
بِهٖ جِنَّةٌ فَتَرَبَّصُوا بِهٖ حَتّٰى حٖينٍ ﴿٢٥﴾ قَالَ رَبِّ انْصُرْنٖي بِمَا
كَذَّبُونِ ﴿٢٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(23) : Andolsun ki, Nuh'-j kavmine gönderdik de dedi ki: Ey kavmim!. Allah'a ibadet edin, sizin için ondan başka bir ilâh yoktur. Artık iitikada bulunmaz misiniz?.

(24): Bunun üzerine kavminden kâfirler olmuş olan ileri gelen bir zümre dedi ki: Bu başka değil, ancak sizin gibi bir insan, istiyor ki, sizin üzerinize tefevvuk etsin. Ve eğer Allah dilemiş olsa idi elbette melekleri indirirdi. Biz bunu evvelki babalarımızda işitmedik.

(25) : Bu başka değil, kendisinde cinnet bulunan bir erkek. Binaenaleyh onu bir zamana kadar gözetiniz.

(26) : — Hazreti Nuh'da— dedi ki: YarabbÜ. Bana yardım et, onların beni tekzib etmelerine karsı.

⁂

İ Z A H

(23) : Bu mübarek âyetler, Nuh Aleyhisselâmın kıssasını, kavmini dini ilâhiyye davet buyurmuş olduğunu bildiriyor. Kavminden ileri gelenlerin de Hazreti Nuh'un bir beşer olduğunu dermeyan ederek onun risaletini inkâr, kendisine cinnet* isnat ve bir müddet intizar edilmesini tavsiye etmiş olduklarını naklediyor. Hazreti Nuh'un da kavminin inkârına karşı nusreti ilâhiyyeyi niyazda bulunmuş olduğunu şöylece beyan buyurmaktadır. **(Andolsun ki)** muhakkak bir hâdisci tarihiyedir ki, vaktiyle **(Nuh'u kavmine)** Peygamber **(gönderdik)** beşeriyetin ikinci babası sayılan o muhterem Peygamber, zamanında bulunan ve kendisiyle aynı lisanı konuşan, bu cihetle aralarında bir kavmiyet vücude gelmiş, fakat dini ilâhîden mahrum bulunmuş olan kimselere **(dedi ki: Ey Kavmim!)** yalnız **(Allah'a ibadet edin)** çünki sizin ilâhınız, mabudunuz, halikınız, ancak odur. **(Sizin için ondan başka bir ilâh yoktur.)** Mabudun bilhak olan ondan başka değildir, **(artık ittikada bulunmaz mısınız?.)** O mabûdi azimin azabından korkmaz mısınız ki, bir takım mahlûkları mabut tanımış, dalâlete düşmüş bulunuyorsunuz!.

(24) : **(Bunun üzerine)** Hazreti Nuh'un bu ihtarına karşı **(kavminden kâfirler olmuş olan ileri gelen bir zümre)** kavminin eşrafından sayılan dinsiz bir taife, diğer avam takımına **(dedi ki: Bu)** Peygamberlik iddiasında bulunan Nuh —Aleyhsiselâm— **(başka değil)** öyle iddia ettiği gibi Allah tarafından gönderilmiş bir Peygamber değil, o **(ancak sizin gibi bir insan)** aranızda bir fark yok, artık o nasıl olur da Peygamberlik gibi bir imtiyazı haiz bulunur!. O bu iddiasiyle **(istiyor ki, sizin üzerinize tefevvuk etsin)** sizin âmiriniz olsun, sizi kendi arzusuna tâbi kılsın. **(Ve eğer Allah dilemiş olsa idi)** size bir Peygamber göndermek, sizi başkalarına ibadetten men eylemek istemiş bulunsa idi **(elbette melekleri indirirdi)** onları size Peygamber gönderirdi **(biz bunu)** yani: Yalnız bir Allaha ibadet edilip de başkalarına ibadet edilmemesini veyahut Nuh gibi nü-

büvvet davasında bulunmuş bir kimseyi **(babalarımız arasında** işitmedik) geçmiş ümmetler içinde böyle bir tevhidi ilâhî akidesi mezkûr değildir.

Bu cahil kavmin sözleri, kendilerinin akıl ve mantığa münafi şüpheler içinde kalmış olduklarını göstermektedir. Bunlar, taşlardan, ağaçlardan yapılmış putların ulûhiyetine, mâbudiyetine kail oldukları halde bir insanın haizi nübüvvet olacağına razı, mutekit bulunmuyorlardı. Düşünmüyorlardı ki: Bütün efradı beşer, melekler lie görüşerek dinî ahkâmı o meleklerden bizzat işitip telâkki etmeğe müstait olamazlar. Ailah Tealâ ancak bir kısım mümtaz kullarını melekler vasıtasiyle telâkkiyi vahye müstait bir fıtrette yaratmıştır, böyle bir istidat bütün beşeriyete verilmemiştir. Bu hikmete muhaliftir. Bu dalâlet sahipleri bilfarz melekler beşeriyeti suretine temessül edip kendilerine görünecek, ahkâmı ilâhiyyeyi tebliğ edecek olsalardı yine o melekleri de beşer sanarak inkâr ederlerdi.

(25) : O cahil taife şöyle bir şüpheye de düşerek dediler ki: (bu) Nuh Aleyhisselâm **(başka değil, kendisinde cinnet bulunan bir erkek)** onun içindir ki, Allahın birliğini iddia ederek bizi putlarımıza tapmaktan men ediyor. **(Binaenaleyh onu bir zamana kadar gözetiniz)** âkibeti haline intizar ediniz, ya ifakat bularak hastalıktan kurtulur, artık öyle bir iddiada bulunmaz veya ölüp gider de biz de onun tekliflerinden kurtulmuş oluruz.

(26) : Hazreti Nuh da o delâlet içinde çırpınıp duran kavminin ıslâhı halinden, hidayete felaha nailiyetinden ye'se düşerek **(dedi ki: YarabbÜ. Bana nusret ver)** onlara karşı bana yardım buyur, o inkârlarında İsrar edip duran kâfir'[7] leri helak et **(onların beni tekzib etmelerine karşı)** onları bu tekzibleri sebebiyle mahv ve tenkil buyur. Çünki bir Resuli tekzib, onu irsal eden zatı da tekzib ve istihfaf etmiş olur. Artık Allah Tealânın muhterem bir resulünü tekzib etmek fazihasine cür'et eden kimseler, elbetteki helake müstahik olmuş olurlar. Onların yeryüzünde, dolaşıp durmaları elbetteki, arzu edilmez.

*
**

فَاَوْحَيْنَٓا اِلَيْهِ اَنِ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا
وَوَحْيِنَا فَاِذَا جَٓاءَ اَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ فَاسْلُكْ فِيهَا
مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَاَهْلَكَ اِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ
مِنْهُمْ وَلَا تُخَاطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا اِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ ٢٧
فَاِذَا اسْتَوَيْتَ اَنْتَ وَمَنْ مَعَكَ عَلَى الْفُلْكِ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ي
نَجّٰينَا مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ٢٨ وَقُلْ رَبِّ اَنْزِلْنِي مُنْزَلًا
مُبَارَكًا وَاَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ ٢٩ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ وَاِنْ كُنَّا
لَمُبْتَلِينَ ٣٠

MEALİ ÂLİSİ

(27) : Artık ona vahyettik ki, bizim nezaretimiz ve vahyimizle gemiyi yap. Vaktaki emrimiz gelir de tennur kaynamağa başlarsa hemen o gemiyi her birinden iki çift ve aleyhinde söz geçmiş olandan başka ehlini de al ve zulm etmiş olanlar hakkında bana bir hitapta bulunma. Şüphe yok ki, onlar boğulmuşlardır.

(28) : İmdi sen ve seninle beraber olanlar geminin üzerine çıktığınızda de ki: Hamd o AHaha olsun ki, bizi o zalimler olan kavimden kurtardı.

(29) : Ye de ki: YarabbÜ. Beni bir mübarek menzile indir ve sen indirenlerin en hayırlısısın.

(30) : Şüphe yok ki, bunda elbette birnice ibretler vardır ve hakikaten biz elbette pek imtihan edicileriz.

⁂

İ Z A H

(27) : Bu mübarek âyetler de Nuh Aleyhisselâm'ın bir sefine yapmakla ve mümin olanları o sefineye almakla ve o gemiye râkib olunca Cenabı Hâk'ka hamd etmekle ve bir sahai selâmete nailiyetini Hak Tealâ'dan niyaz eylemekle mükellef olmuş olduğunu bildiriyor ve Hazreti Nuh'a ait olan bu birinci kıssada kudreti ilâhiyyenin azametine, enbiyayı izamın sadakatlarına ve güzelce âkibetlerine delâletler, işaretler bulunduğunu şöylece beyan buyurmaktadır. Allah Tealâ Hazretleri buyuruyor ki: Nuh Aleyhisselâmın nusreti ilâhiyyeyi temennisi sebebiyle **(artık ona vahyettik ki) Ey** Nuh!. **(Bizim nezaretimiz ve vahyimizle)** yani: Mabûdi Azimin hıfz ve himayesi ile, onun emr ve tâlimiyle, sana vereceği kuvvet ve istidat ile **(gemiyi yap)** seni ve sana tâbi olanları sahili selâmete erdirecek bir sefine inşa et. Rivayete nazaran Cibrili Emin, Cenabı Hak'kın emriyle Nuh Aleyhisselâma geminin yapılmasını tâlim etmiş, ondan ne suretle istifade edileceğini bildirmiştir. **(Vaktaki emrimiz gelir de)** yani: Dinsizler hakkında mukadder olan azabı ilâhî yaklaşmış olur da **(tennur kaynamağa baş? larsa)** yani: Hazreti Âdem'den intikâl etmiş olan bir ekmek tennuru, hilafı mutad olarak bir su menbaı kesilmeğe başlamış bulunursa^ veyahut yeryüzünden sular fışkırmaya yüz tutarsa **(hemen o gemiye)** hayvanatın **(her birinden iki çift)** biri erkek, diğeri dişi olmak üzere ikişer adet al **(ve aleyhinde söz geçmiş olandan başka)** yani: Helakleri mukadder bulunan bir zevcen ile oğlun Kenan'dan mâda **(ehlini de al)** mümin olan ehlibeytini de evlâdını da o gemiye idhal et. **(Zulmetmiş olanlar hakkında)** küfre düşmüş, nefislerini helake mâruz bırakmış olanlara dair **(bana bir hitapta bulunma)** onların Tufan azabından necatlarına dair bir sualde, bir temennide bulunup durma. Zira **(şüphe yok ki, onlar boğulmuşlardır.)** Onların şirk ve mâsiyetleri yüzünden gark olup cezalarına kavuşacakları hakkında kazai ilâhî tahakkuk etmiştir. Onlar gördükleri birnice mucizelere, vâzih hüccetlere rağmen küfrlerinde devam edip gittikleri için nefislerine zulm etmiş, artık o zulmün cezasına kavuşacakları zaman yaklaşmıştır.

(28) : **(İmdi)** Ey ülül'azm Peygamberlerden olan Hazreti Nuh!. **(Seni ve seninle beraber olanlar)** mümin olan evlât ve iyalin vesair müminler ile birer çift hayvanat **(geminin üzerine çıktığınızda)** orada oturup yerleştiğiniz zaman, sizi naili helâs edecek olan Allah Tealâya arzı şükranda bulunarak **(de ki: Hamd o Allaha olsun ki, bizi o zalimler olan kavimden)** o kâfir muannit kimselerden **(kurtardı)** onları garka mahkûm ederek bizi selâmete erdirdi. Evet.. Öyle dinsiz, ahlâksız bir taifenin içinden ayrılıp bir selâmet sahasına ermek, onların şeametinden dolayı bir felâkete, bir muahezeye uğramamak büyük bir lütfi ilâhîdir. Artık bundan dolayı o Halikı Kerime hamd ve senada bulunmak, bir vazifei ubudiyettir.

<29) : (Ve) Ey Nuhi Âlişan!. **(De ki: YarabbÜ. Beni bir mübarek menzile indir)** sefinemi bir sahili selâmete kavuştur, beni, bana tâbi olanları hayır ve bereketi mebzul olan bir mevzie ulaştırmak lûtfunda bulun (ve sen) Ey Rabı Kerim!. Şüphe yok ki, **(indirenlerin)** konuklayanlarm, bir menzili iltifata kabul edenlerin **(en hayırlısısın)** çünki senin zatı rebubiyetin dilediği kullarını fevkalâde bir surette rahmete, nimete kavuşturur, himaye buyurur.

Bu âyeti kerime gösteriyor ki: Bizim gibi kullara teveccüh eden en mühim vazife, daima Cenabı Hakka iltica etmektir, onun eltafını, himayesini niyazda buluşmaktır, dünyada da ahirette de hayırlı bir menzile, bir makama nailiyetimizi **o** kerim, râhîm Halikımızdan temenni eylemektir ve o razzakı azimin verdiği nimetlerden dolayı zatı kibriyasına daima hamd ve şükrde bulunup durmaktır.

(30) : **(Şüphe yok ki, bunda)** Nuh Aleyhisselâmın en garip olan bu kıssasında, müminlerin öyle selâmete kavuşup kâfirlerin bir tufanı azap ile mahvı muzmahil olmasında **(elbette birnice ibretler /vardır)** Cenabı Hak'kın kudretine, enbiyayı izamın uluvvu kadrine, onların bildirmiş oldukları şeylerin birer mahzı hakikat olduğuna dair birçok hüccetler, burhanlar vardır. Bu kıssadan pek büyük bir dersi intibah alınabilir. Elverir ki, güzelce teemmül edilsin. **(Hakikaten biz elbette pek imtihan edicileriz.)** birçok hâdiseler ile kullarımız hakkında bir deneme muamelesi yapmış ,gibi oluruz. Evet.. İnsanlar, bu dünyada bazı vazifeler ile mükelleftirler, vakit vakit birnice nimetlere nail olurlar, bazan da, bir takım sıkıntılara mâruz kalırlar. Bunlar ile kendilerinin kazai ilâhîye olan derecei riayetleri, metaneti ahlâkiyeleri, diyanet bakımından derecei metanetleri meydana çıkmış olur. Bu bir imtihan demektir, bunda muvaffak olanlai büyük mükâfatlara nail olacaklardır, muvaffak olamayanlar da kendi sui hareketlerinin cezasına uğrayacaklardır. Hak Tealâ Hazretleri kullarının bütün kabiliyetlerini, onların neler yapıp neler yapmayacaklarını zaten ilmî ezelisi ile tamamen bilmektedir. Böyle bir imtihandan murad ise kullara kendi mahiyetlerini göstermek, onların kendi ihtiyarlarını nasıl istimal etmiş olacağını meydana çıkarmak, adaleti ilâhîyeyi izhar buyurmak, ve kullar hakkında hücceti subhaniyeyi ibraz buyurup bir itiraza asla mahal bırakmamak gibi muktezayı hikmet olan hususattır. Nuh Aleyhisselâmın kıssası için Araf ve Yunus ve Hud, Enbiya surelerinin tefsirine de müracaat!.

*

ثُمَّ أَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ ﴿٣١﴾ فَأَرْسَلْنَا فِيهِمْ
رَسُولًا مِنْهُمْ أَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلٰهٍ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣٢﴾
وَقَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِلِقَاءِ الْآخِرَةِ
وَأَتْرَفْنَاهُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا مَا هٰذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يَأْكُلُ مِمَّا
تَأْكُلُونَ مِنْهُ وَيَشْرَبُ مِمَّا تَشْرَبُونَ ﴿٣٣﴾ وَلَئِنْ أَطَعْتُمْ بَشَرًا
مِثْلَكُمْ إِنَّكُمْ إِذًا لَخَاسِرُونَ ﴿٣٤﴾ أَيَعِدُكُمْ أَنَّكُمْ إِذَا مِتُّمْ وَكُنْتُمْ تُرَابًا
وَعِظَامًا أَنَّكُمْ مُخْرَجُونَ ﴿٣٥﴾ هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ لِمَا تُوعَدُونَ ﴿٣٦﴾
إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ﴿٣٧﴾ إِنْ هُوَ
إِلَّا رَجُلٌ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا وَمَا نَحْنُ لَهُ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٣٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(31) : Sonra onların arkalarından başka bir nesi icat ettik.

(32) : Onların içinde de onlardan bir Peygamber gönderdik, —dedi ki: Siz Allaha ibadet edin, sizin için ondan başka bir ilâh yoktur. Artık ittika et' miyecek misiniz?.

(33> : Onun kavminden bir taife ki,kâfir oldular ve ahirete kavuşmayı tekzib ettiler ve dünya hayalında kendilerine refah verdiğimiz halde dediler ki: Bu başka değil, ancak sizin gibi bir insan, sizin yediğinizden yiyor ve sizin içtiğinizden içiyor.

(34) : Ve eğer siz misliniz olan bir insana itaat ederseniz şüphe yok ki, o halde muhakkak hüsrana uğramış kimselersiniz.

(35) : Size vâd ediyor ki, siz **öldüğünüz.ve bir toprak ve bir takım kemikler kesildiğiniz vakit muhakkak ki, siz çıkarılmış olacaksınızdır.**

(36) : Ne uzak, ne uzak o vâd olunduğunuz şey!.

(37) : O —hayat— değildir, ancak bizim bu dünya hayatımızdan ibarettir, ölürüz ve yaşarız ve biz tekrar hayata erdirilecekler değiliz.

(38) : O başka değil, ancak bir erkektir ki, Allaha karşı yalan yere iftirada bulunmuştur ve biz ona inananlar değiliz.

**

İ Z A H

(31) : Bu mübarek âyetler de insanlara Hazreti Nuh'tan sonra Hazreti Hud ve Hazreti Salih gibi birer Peygamber gönderilmiş olduğunu ve onlara ait bulunan ikinci kıssayı bildiriyor. O insanların Peygamberlerine karşı almış oldukları münkirane vaziyetlerini ve ahiret hayatını nasıl inkâra cür'et eylemiş bulunduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Sonra onların arkalarından)** Nuh kavminin helakini müteakip **(başka bir nesil)** başka bir kavim **(icat ettik)** sahai vücude getirdik, hayata erdirdik. Bu kavimden murad, ekseri müfessirine göre Âd kavmidir. Bu, İbni Abbas Hazretlerinden de rivayet olunmuştur. Zaten sair surelerde de Nuh kavminin kıssasından sonra Âd kavminin kıssası irad buyurulmaktadır ki, kendilerine Hud Aleyhisselâm gönderilmişti. Bir kavle göre de bu kavimden murad, Semud kavmidir ki, kendilerine Salih Aleyhisselâm gönderilmiştir.

(32) : **(Onların içinde de onlardan)** onların arasında neş'et etmiş olanlardan **(bir Peygamber gönderdik)** ki, o da Hud veya Salih Aleyhimesselâmdır. O mübarek Peygamber, o kavmi dini tevhide davet ederek dedi ki: Ey kavmim!. Siz **(Allaha ibadet edin)** ondan başkalarını tanrı îelâkki ederek kendilerine ibadette bulunmayın. Çünki **(sizin için ondan başka)** o şerik ve nazirden münezzeh **olan Allah** Tealâ'dan gayn **(bir ilâh yoktur)** Hâlikıyet, mâbudiyet sıfatını haiz **olan ancak o** Allahü Azimüşşandır **(Artık ittika etmiyecek misiniz?)** Azabı ilâhîden korkarak şirk ve mâsiyeti terk, yalnız o mâbudi kerime ibadet ve taate müdavemet eylemiyecek misiniz?. Nedir bu sizdeki küfr ve isyan!.

(33) : **(Onun kavminden)** o Peygamberi Zişanın kendilerine öyle ihtaratta **bulunduğu** cemaatin ileri gelenlerinden **(bir taife ki, kâfir oldular)** vahdaniyeti ilâhîyeyi inkâr ettiler **(ve ahirete kavuşmayı tekzib ettiler)** uhrevî hayatı, ebedî azabı inkâr edip durdular, Peygamberlerinin ihtarlarını yalan sandılar **(ve dünya hayatında kendilerine refah verdiğimiz)** kendilerini birçok nimetlere, evlât ve **emvale nail kıldığımız (halde) bunları kendilerine ihsan buyuran Halikı Keri-**

min Peygamberini tasdik etmiyerek (dediler **ki, bu)** Peygamberlik iddiasında bulunan zat, **(başka değil)** o da **(ancak sizin gibi bir insan),** o da sizin gibi aynı hilkatte, aynı ihtiyaçta bulunuyor. O da **(sizin yediğinizden yiyor ve siziıt içtiğinizden içiyor.)** artık p nasıl Resul olabilir. O cahil kavim, o Peygamberlerin haiz oldukları, ulviyeti, mümtaziyeti, evsaf» cemileyi görmüyorlar da onların sair insanlar gibi yiyip içmek ihtiyacında bulunduklarını görüyorlardı.

(34) : (Ve) diyorlardı ki: Ey efradı milleti. **(Eğer siz misliniz olan bir insana)** sîzin >gibi beşerî bir mahiyette bulunan bir mahlûka **(itaat ederseniz)** onun emir ve nehyine inkiyad gösterir iseniz **(şüphe yok ki, o halde muhakkak hüsrana uğramış)** aldanmış, zarar ve ziyana düşmüş **(kimselersinizdir)** çünki kendi mislinizi kendi üzerinize tercih etmiş bulunursunuz. Bu münkir kimseler, ne kadar bir delâlet içinde kalmışlardı. Kemalâtı beşeriyeyi haiz olan, kendilerini dünya ve ahiret sâadetine nail etmek isteyen bir zata, bir Peygamberi Âlişana tâbi olmayı bir hüsran sanıyorlardı. Bir takım putlara mûbudiyet sıfatı vermeyi bir hüsran görmüyorlardı. Halbuki, bundan daha büyük bir hüsran mı olabilirdi?.

(35) : Yine o münkir, yüksek düşünceden mahrum kimseler diyorlardı ki: Ey efradı milleti. O Peygamberlik iddiasında bulunan (size **vâd ediyor ki, siz öldüğünüz ve bir toprak ve bir takım)** çürümüş **(kemikler kesildiğiniz vakit)** büsbütün mahv ve nâbut olmuş olmayacaksınız **(muhakkak ki,** siz) kabirlerinizden diri olarak **(çıkarılmış olacaksınızdır)** ilk şekil ve heyetinizi yeniden almiş bulunacaksınız.

(36) : O münkirler, böyle yeni birhayatanailiyeti istibad ederek diyorlardı ki: (Ne **uzak,** ne uzak!.) cidden ne derece baid, garip bir şey!, **(o vâd olunduğunuz** şey) Öyle yeniden hayata nailiyet. İşte kudreti ilâhîyyeyi takdir edemedikleri için böyle bir istibadda bulunuyorlar, küfrlerinde devam edip duruyorlardı.

(37) : Ve diyorlardı ki: (O) hayat başka **(değildir)** ayrı türlü tasavvur olunamaz. **(Ancak bizim bu dünya hayatımızdan ibarettir)** ikinci bir hayat yoktur. Tekrar hayata nailiyet, kabil değildir. Biz bu dünyada **(ölürüz ve yaşarız)** yani: Bizden bazıları ölür, bazıları doğar dünyaya gelir, bir müddet yaşar. Bu hâl asırların inkırazına kadar böyle devameder, işte hayatınız bu dünya hayatından ibarettir, **(ve biz tekrar)** öldükten sonra **(hayata erdirilecekler değiliz)** yeniden hayata kavuşup mahşere sevkedilecek değiliz, o Peygamberlik iddiasında bulunan kimsenin bu husustaki iddiası doğru değildir.

(38) : O münkirler, bu gibi bâtıl sözlerini teyid için de diyorlardı ki: **(o başka değil) o** risalet iddiasmda bulunan kimse de **(ancak bir erkektir ki, Allaha karşı yalan yere iftirada bulunmuştur.)** o, öyle Peygamberlik iddiasında ve bizlerin öldükten sonra yeniden hayata erip'mahşere sevkedileceğimize dair teh-

ditkârane sözlerinde sadık değildir, **o** Allah namına yalan söylüyor (ve) artık **(biz ona inananlar değiliz)** onun sözlerini tasdik etmeyiz.

İşte o müşrik kavim, Peygamberlerinin beşeriyetine bakıp da onların Allah tarafından haiz oldukları; ulvî vasıflarına ve ibrazına muvaffak oldukları mucizelere bakmıyorlardı, küfrlerinde devam ederek artık azabı ilâhîye tamamen müstahik bulunmuşlardı.

قَالَ رَبِّ انْصُرْنِي بِمَا كَذَّبُونِ ﴿٣٩﴾ قَالَ عَمَّا قَلِيلٍ لَيُصْبِحُنَّ
نَادِمِينَ ﴿٤٠﴾ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ بِالْحَقِّ فَجَعَلْنَاهُمْ غُثَاءً فَبُعْدًا
لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٤١﴾ ثُمَّ أَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قُرُونًا آخَرِينَ ﴿٤٢﴾
مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ ﴿٤٣﴾ ثُمَّ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا
تَتْرَا كُلَّمَا جَاءَ أُمَّةً رَسُولُهَا كَذَّبُوهُ فَأَتْبَعْنَا بَعْضَهُمْ بَعْضًا
وَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ فَبُعْدًا لِقَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٤٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(39) : —O Peygamber de— dedi ki: YarabbÜ. Beni tekzib ettikleri için bana yardım et.

(40) : —Cenabı Hak da vahyen— buyurdu ki: Biraz sonra elbette ki pişman olarak sabahlayacaklardır.

(42) : Derken onlan bihakkın bir sayha yakaladı da biz onları bir sel süprüntüsii kıldık. Artık zalimler olan kavim için bir uzaklık olsun.

(42) : Sonra onlann ardından başka başka kavimler vücude getirdik.

(43) : Hiçbir ümmet, ecelini geçemez ve geriye de kalamazlar.

(44) : Sonra birbirini müteakip Peygamberlerimizi gönderdik. Her ne zaman bir ümmete Peygamberi geldi ise onu tekzib ettiler. Artık biz de onların bazılarını bazılarına -—helak suretiyle— tâbi kıldık ve onları birer acib hâdise kılmış olduk, artık îman etmezler olan bir kavim için uzaklık olsun.

İ Z A H

(39) : Bu mübarek âyetler de Hazreti Hud gibi kavmi tarafından tekzib edilen bir Peygamberi Zişanm Cenabı Hak'tan nusret istemiş olduğunu, bunun üzerine o kavmin bir sayhai azab ile mahv ve müzmahil olup gittiğini bildiriyor. Üçüncü bir kıssa olmak üzere de diğer Peygamberlerin kavimlerine gönderilmiş olduklarını ve kavimlerin mukadder olan vakitleri gelince inkârları yüzünden helake mâruz kalmış, birer ibretbahş hâdisei tarihiye teşkil etmiş olduklarını bir vesilei intibah olmak üzere beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Kavmi tarafından tekzibine devam edilen Peygamber de, Hud ve Salih Aleyhimesselâm da vaki olan devamlı ve güzelce davetine rağmen kavminin îman etmesinden ümidini kesince Cenabı Hak'ka tezarru ve niyazda bulunarak **(dedi ki: Yarabbü. Beni tekzib ettikleri için)** bu sebepten dolayı onlara karşı **(bana yardım et)** artık onlar ıslahı hal etmiyecekler ,benim için onlardan intikam al, onları lâyık oldukları âkibete kavuştur.

(40) : Hak Tealâ Hazretleri de o Peygamberinin bu tezarru ve "niyazını bilkabul kendisini vahyi ilâhîsiyle tebşir ederek **(buyurdu ki: Biraz sonra elbette ki)** o kavim kendilerine teveccüh eden azabı görürler de **(pişman olarak sabahlayacaklardır.)** Öyle küfre, tekzibe devam etmiş olduklarından dolayı nâdim olacaklarsa da kendilerine bir faide vermiyecektir.

(41) : **(Derken)** onlar öyle tekziblerine devam ederken ansızın **(onları, bihakkın bir sayha yakaladı)** kendileri için mukadder olup müdafaası kabil olmayan bir azabı ilâhî zuhura geldi, (de) o sayha sebebiyle **(biz onları bir sel süpürüntüsü kıldık)** «Huşa» selin getirdiği çerçöp ki, su üstünde veya kenarında görünür, **(artık zalimler olan kavim için)** öyle Peygamberlerini tekzib eden muannit bir millet için rahmeti ilâhîyyeden **(bir uzaklık olsun)** onlar kendi kuvvetlerini kendileri hakkında pek hayırhah olan Peygamberleri aleyhine sarfettikleri için böyle bir bedduaya, bir helâke müstahik olmuşlardır.

(42) : Allah Tealâ Hazretleri bu surei celilede üçüncü bir kıssa olmak üzere de icmalen buyuruyor ki: **(Sonra onların ardından)** öyle Peygamberlerini tekzib etmeleri yüzünden helake mâruz kalan Nuh ve Hud kavimlerini müteakip **(başka başka kavimleı> vücude getirdik)** Salih, Lût, Şüayb Aleyhimesselâm gibi Peygamberlerin kavimleri gibi müteaddit milletler vücude getirilmiş oldular, on-

lar da kendi itikatlarına; amellerine göre lâyık oldukları akibetlere kavuştular. Bütün onların tarihi hayatı umum beşeriyet için birer Levhai ibrettir.

(43) : Her kavmin, her insanın bir müddeti hayatı vardır, bu indallâh malûmdur, levhı mahfuzda muharrerdir. Binaenaleyh **(hiçbir ümmet, ecelini geçemez)** daha müddeti hayatı tamam olmadıkça ölüp gidemez, **(ve geriye de kalamazlar)** hayatları müddeti tamam olduğu takdirde artık bir saniye bile yaşayamazlar. Takdiri ilâhîyi kimse tağyire kadir değildir. Binaenaleyh o kavimler de mukadder olan zamanları gelince hemen mahvolup gitmişlerdir.

(44) : Hak Tealâ Hazretleri buyuruyor ki: **(Sonra)** öyle müteaddit kavimleri vücut sahasına getirdiğimiz gibi o kavimlere **(birbirini müteakip)** aralarında uzunca zamanlar bulunmayarak teker teker **(Peygamberlerimizi)** de **(gönderdik)** o muhterem Peygamberler, o kavimleri dini ilâhîye davet, kendilerini uyandırmaya gayret edip durdular. Buna rağmen **(her ne zaman bir ümmete Peygamberi geldi ise onu tekzib ettiler)** işte Âd, Semud gibi kavimler bu cümledendirler. **(Artık biz de onların)** o eski asırlar kavimlerinin **(bazılarını bazılarına.)** o tekzibleri sebebiyle ihlâk hususunda **(tâbi kıldık)** artık onlardan nâs arasında birer ibretbahş haberden başka bir şey kalmamış oldu. (ve **onları birer acib hâdise kılmış olduk)** tâki, onların başlarına gelmiş olan felâketleri işitip duranlar onlardan öğüt almış olsunlar, **(artık îman etmezler olan bir kavim için)** Allahın rahmetinden **(uzaklık olsun.)** Öyle birnice âyetleri, hârikaları gördükleri halde ve kendilerinden evvelki kavimlerin başlarına gelmiş olan felâketleri işitip bildikleri halde onlardan hissei intibah almamış bulunan cemiyetler elbette öyle mühlik bir âkibete lâyıktırlar. Muhakkaktır ki: Kâfirler felah bulmazlar, ergeç azabı ilâhîye kavuşurlar. Müminlerde lihikmetin muvakkaten bir takım dünyevî sıkıntılara, uğrasalarda âkibetleri selâmettir, onlar için felah ve saadet mukadderdir. Onlar dünyada da güzel bir nam bırakmış olurlar.

«Minnet hüdaya devleti dünya fena bulur»
«Baki kalır sahife-i âlemde adımız»

§ Ahâdis; hadisin cem'idir ki: Sonradan olan şey, söylenilen söz, insandan sonra baki kalan zikr, nam ve nişan demektir. Peygamber efendimizin mübarek sözlerine, fiillerine ve gördüğü halde men etmediği şeylere de Hadisi şerif denilir. Yahut ühdûsenin cem'idir ki, kendisinden teaccüp olunacak olan hikâye, demektir.

**«

ثُمَّ أَرْسَلْنَا
مُوسٰى وَأَخَاهُ هٰرُونَ بِاٰيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٤٥﴾ إِلٰى فِرْعَوْنَ
وَمَلَائِهِ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا عَالِينَ ﴿٤٦﴾ فَقَالُوا أَنُؤْمِنُ
لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا عَابِدُونَ ﴿٤٧﴾ فَكَذَّبُوهُمَا فَكَانُوا
مِنَ الْمُهْلَكِينَ ﴿٤٨﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(45) : Sonra Musa'yı ve kardaşı Harun'u âyetlerimizle ve bir açık hüccet ile gönderdik.

(46) : Firaun'a ve onun kavmine. Onlar ise **ululandılar ve kendilerini yüksek görür bir kavim oklular.**

(47) : Binaenaleyh dediler ki: Bizim mislimiz olan iki insana îman eder miyiz, onların kavmi ise bizim için kulluk edenlerdir.

(48): Bu cihetle onları tekzib ettiler de artık helak olmuş olanlardan oldular.

(49) : Andolsun ki, Musaya kitap verdik,——kavmi— hidayete erebilsinler dîye.

***

İ Z A H

(45) : Bu mübarek âyetlerde dördüncü kıssa olmak üzere Musa ve Harun Aleyhimesselâmın birçok mucizeler ile, pek kuvvetli bir hüccet ile Firavun'u ve kavminin eşrafını îmana davete memur olmuş olduklarını bildiriyor. Firavun ile kendisine tâbi olanların ise böbürlenerek o iki Peygamberi Zişanı tekzibe cür'et etmiş, nihayet helake mâruz kalmış olduklarını, Hazreti Musa'ya

ise. kavminin hidayete nail olabilmeleri için Tevrat kitabı verilmiş olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Sonra) o eski kavimlere gönderilen Peygamberleri müteakip (Musa'yı ve kardeşi Harun'u) da (âyetlerimizle) müteaddit mucizeler ile, onların risalet iddiasında sadık olduklarını gösteren bir takım huveynatın zuhuru gibi, Taunun, kahtu galanın yüz göstermesi gibi deliller ile ve bahusus (bir açık hüccet ile) asa gibi bir hârika ile, öyle çarpmasiyle taşlardan çeşmelerin fışkırmasiyle, denizin yarılmasiyle sâhirlerin meydana attıkları şeyleri yutup mahvetmesiyle temayüz etmiş olan pek kuvvetli bir mucize ile (gönderdik) yani: Kudret ve azametle o iki muhterem Peygamberi dini ilâhîyi tebliğe memur ettim.

(46) : Evet.. O iki zat (Firaun'a ve onun kavmine) Firavun'un eşraftan sayılan cemaatine gönderildi, onlara gidip: Yalnız Allah Tealâya ibadet ediniz, ondan başka mâbut yoktur» diye tebligatta bulundular, (onlar ise) Firaun ile kendisine tâbi olanlar ise (ululandılar) mütekebbirane bir vaziyet aldılar (ve kendilerini yüksek görür bir kavim oldular) hakkı kabulden kaçındılar, başkalarını pençei kahırları altında yaşatabilmek istediler. O mübarek Peygamberlerin uluvvi kadrini takdir edemediler.

(47) : (Binaenaleyh) öyle mütekebbirane, ve muannidane tavırlarından dolayı (dediler ki: Bizim mislimiz olan iki insana) bizim gibi beşeriyetle muttasif iki şahsa (iman eder miyiz?.) onları tasdik ederek yalnız bir Allah'ın varlığına inanır mıyız?, (onların kavmi ise) İsrail oğullan ise (bizim için kulluk edenlerdir) onlar birer köle gibi bize kemâli zilletle inkiyatta bulunanlardır. Artık onları nasıl tasdik edebiliriz?.

(48) : (Bu cihetle) böyle yanlış bir düşünce, bir iddia neticesi olarak (onları) Hazreti Musa ile Hazreti Harun'unu Firavun ile avenesi (tekzib ettiler de artık) Firaun ile kendisine tâbi olanlar (helak olmuş olanlardan oldular.) Kulzüm denizinde boğulup gittiler, onların iddia ettikleri kuvvetleri, mevkileri kendilerini böyle bir felâketten kurtaramadı. Öyle zayıf, esir sandıkları beni israil, sahai selâmete erdi, kendileri ise denizin dalgaları arasında mahvolup gittiler.

(49) : (Andolsun ki,) muhakkak bir lûtfi ilâhîdir ki, (Musa'ya) Firaun'un gark ve helakinden sonra (kitap verdik) ona Tevrat'ı indirdik. O mübarek kitabın ahkâmını kevmi olan İsrail oğullarına telkin buyursun da o sayede onun kavmi, delâletten, cehaletten kurtularak (hidayete) tariki hakka, mearife, ahkâmı diniyelerini idrake (erebilsinler diye) kendilerini öyle bir nimete nail kıldık. Artık onlar da bu lûtfi ilâhîden istifade edemez de inkâra, tekzibe kıyam ederlerse elbette ki, onlar da Firaun ile avenesinin sui âkibetine uğrarlar. «Bu mübarek âyetler gösteriyor ki: Bir takım cahiller, Peygamberleri de kendileri gibi birer insan gördükleri için onlara tâbi olmayı bir tenezzül sanmışlardır. Halbuki, insanlar, beşeriyet itibariyle müsavi iseler de haiz oldukları kemalât itiba-

riyle müsavi değildirler. İnsanlar bu bakımdan muhtelif tabakalara ayrılmışlardır. Hak Tealâ Hazretleri bir kısım kullarını lihikmetin bir büyük istidada nail kılmıştır. Onları türer nezih ruh ile yükseltmiştir, onları birer kuvvei kutsiye ile teyid etmiştir, onlarda ruhanî ve cismanî birer harikulade ulviyet tecelli etmekte bulunmuştur. Artık öyle mümtaz, ulvî fıtret sahibi zatların pek hayırhahane tekliflerine, tavsiyelerine iltifat edilmesi, onun pek büyük bir vesilei selâmet telâkki olunması icabetmez mi? İşte bu ulviyeti takdir edemiyen Firaun ile onun ıgibi bir insanın maddî servetine, saltanatına bakarak kendisine tapınmakta bulunan cahil kavmi nihayet lâyık oldukları fecî âkibete kavuşmuşlardır. Bu hârikaî kudreti gören İsrail oğullan da bilâhara Musa Aleyhisselâma karşı isyankârane bir vaziyet alarak onun emirlerine, Tevrat'in ahkâmına muhalefette bulunmuşlar, bu yüzden bir saikai azaba tutulmuşlardır.

§ Hud, Salih, Musa ve Harun Aleyhimüsselâtü vesselamın kıssaları için «Bekara», «Araf», «Yunus», «Hud», «İbrahim», «İsra», «Kehf», «Ta Ha», «Enbiya» surelerinin tefsirine de müracaat!.

**

وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَاُمَّهُ اٰيَةً وَاٰوَيْنَاهُمَا اِلٰى رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ
وَمَع۪ينٍ ﴿٥٠﴾ يَٓا اَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًاۜ
اِنّ۪ي بِمَا تَعْمَلُونَ عَل۪يمٌۜ ﴿٥١﴾ وَاِنَّ هٰذِه۪ٓ اُمَّتُكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً وَاَنَا
رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ ﴿٥٢﴾ فَتَقَطَّعُٓوا اَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ زُبُراًۜ كُلُّ
حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٥٣﴾ فَذَرْهُمْ ف۪ي غَمْرَتِهِمْ حَتّٰى ح۪ينٍ ﴿٥٤﴾
اَيَحْسَبُونَ اَنَّمَا نُمِدُّهُمْ بِه۪ مِنْ مَالٍ وَبَن۪ينَۙ ﴿٥٥﴾ نُسَارِعُ لَهُمْ فِي
الْخَيْرَاتِۜ بَلْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(50) : Ve Meryem'in oğlunu ve anasını bir hârika kıldık ve ikisini bir oturaklı ve akar sulu yüksek bir mekânda barındırdık.

(51) : Ey Resuller!. Safi, helâl şeylerden yiyin ve salih amelde »ulunun. Şüphe yok ki, ben sizin her yapar olduğunuz şeyi tamamiyle biliciyim.

(52) : Ye muhakkak ki bu, —islâmiyet— bir tek din olarak hepinizin dinidir. Ye ben de Rabbinizim, artık bana ittikada bulunun.

(53) : Fakat ümmetler ,firka fırka olarak aralarında dinlerini parçaladılar. Her fırka kendi yanlarında olan ile mesrurlardır.

(54) : Artık sen onları kendi delâletleri içinde bir zamana kadar terk et.

(55) : Zannediyorlar mı ki, onlara kendisiyle imdad ettiğimiz mal ve evlât ile.

(56) : Onlar için hayırları hususunda müsaraat ederiz. Hayır anlamıyorlar.

•*•

İ Z A H

(50) : Bu mübarek âyetlerde Hazreti İsa ile muhterem valdesine ait beşinci kıssaya ve onların birer kudreti ilâhiye alâmeti olduğuna işaret ediyor. Dini ilâhînin yalnız dini islâmdan ibaret bulunduğunu bildiriyor. Buna rağmen milletlerin muhtelif fırkalara ayrılıp dinlerini aralarında parçalamış ve her taifenin kendi diniyle mesrur bulunmuş olduğunu gösteriyor, öyle sapıklık içinde kalmış taifelerin dünyadaki maddî varlıklarının bir kıymeti olmadığını, onların haklarında hayır ve saadetin mukadder bulunmadığını beyan buyurmaktadır. Allah Tealâ kudret ve azametine diğer bir delil olmak üzere buyuruyor ki: (Ve **Meryem'in oğlunu)** İsa Aleyhisselâmı (ve) bu bediai hilkatin **(anasını)** Hazreti Meryem'i **(bir harika kıldık)** onları kudreti azimeme delâlet eden birer âyet olarak vücude getirdik. Çünki Hazreti Meryem, son derece nezihetülahlâk olup kendisine hiçbir erkek temas etmemiş olduğu halde Hazreti İsa gibi bir melek simayı doğurmuştur. İsa Aleyhisselâm da babası olmaksızın dünyaya gelmiş, daha beşikte iken valdesinin nezahetini, kendisinin haizi risalet olduğunu söylemiş, nasıl bir hârikai kudret olduğunu göstermiştir. İşte bunlar, ne kadar büyük bir kudreti ilâhîye âyetidir, alâmetidir. **(Ve ikisini)** Hazreti Meryem ile muhterem oğlunu **(bir oturaklı)** sabit, geniş, kolaylıkla üzerinde oturulur bir yerde **(ve akar sulu)** gözlerin göreceği zahirüfcereyan bir ırmak civarı olan **(yüksek bir mekânda barındırdık.)** Bu mekândan murad ise İbni Abbas Hazretlerine gö-

re Beytülmukaddes'tir. Diğer zatlara göre de ya Dımışk'tır veya Remke'dir veya Mısır'dır. Veyahut arzı Filistin'dir.

§ İyva; İskân etmek, bir yere götürüp yerleştirmek ve ilticada bulunmak manasınadır.

§ Rebve; Yerden yüksek olan mekân demektir. «Main» zahiren akıp gözler ile görülen sudan, ırmaktan ibarettir. İsa Aleyhisselâm için Âli ümran, Nisa ve Meryem surelerinin tefsirine de müracaat!.

(51) : Ve Allah Tealâ beşeriyete vakit vakit birer Peygamber olarak göndermiş olduğu zatlara olan hitabı ilâhîsini şöylece hikâye buyuruyor: (Ey **Resuller!.)** Her biriniz, tayyibattan yani: **(Safi, helâl şeylerden)** yiyilmeleri mubah olan leziz taamlardan, meyvelerden **(yiyin ve salih amelde bulunun)** farz ve nafile ibadetlere şırren ve cehren, devam edin. **(Şüphe yok ki, ben sizin her yapar olduğunuz** şeyi) zahirî ve batmî amellerinizi **(tamamiyle biliciyim)** zatı ahadiyyetime hiçbir şey gizli kalamaz. Herkese amellerine göre mükâfat veririm, artık mabudi keriminizden başka hiçbir kimseden korkmayarak ibadet ve taatinize devam edin.

(52) : (Ve) Ey Resuller!, Ve ey ümmetler!. **(Muhakkak ki, bu)** beyan olunan dini islâm, şeriati ilâhîye **(bir tek din olarak hepinizin dinidir.)** Hepinizin bu dini vahdet üzere devam ve sebat etmeniz elzemdir, (ve) bu din, aranızda müttehit olduğu gibi **(ben de Rabbinizhn)** sizi yaratan, besleyen, size rızk ihsan eden ancak benim. Bu hakikati kabul etmeyen şirke düşmüş, helak olmuş olur. **(Artık bana ittikada bulunun)** benim zatı ahadiyyetimden korkun, dini ilâhîye muhalif hareketlerden kaçının, muhtelif kitaplara tâbi olarak vahi ihtilâflara düşmeyin.

(53) : **(Fakat)** böyle bir tenbihi ilâhîye rağmen **(ümmetler fırka fırka olarak)** mütehalif cereyanlara kapılarak, veya muhtelif kitaplara tâbi olarak **(aralarında dinlerini parçaladılar)** ittihattan sonra ihtilâfa düştüler, Yehud, Nasara, Mecus. vesaire gibi milletler, muhtelif dinlere tâbi oldular. Ve **(her fırka kendi yanlarında olan ile mesrurdurlar.)** hakikî bir dine, yani: Dini İslama mensup olanlar, bu mukaddes dinleriyle mübahi ve mesrur oldukları gibi, bâtıl, muharref dinlere salik olanlarda kendilerinin o gayrı makbul dînlerinden dolayı memnun ve mahzuz bulunmaktadırlar. Bunlar ne kadar delâlet içinde yaşadıklarının farkında değildirler. Kendilerine tebliğ edilen islâmiyeti, o hakikî, ilâhî dini kabule yanaşmıyorlar.

§ Zubur; kelimesi, Zebur'un cem'i olup fırkalar manasınadır. Kitaplar manâsını da ifade eder.

(54) : **(Artık)** Ey Hâtemülmürselin!. **(Sen onları kendi delâletleri içinde bi. zamana kadar terket)** seni inkâr eden Mekke'deki kâfirleri vesair müşrikleri kat-

ledilecekleri veya ölüp gidecekleri bir vakte kadar içine batmış oldukları küfr ve delâl dalgaları içinde bırak, onların azaplarını isticalde bulunma. Sen vazifeni ifa etmiş bulunuyorsun, cnların halinden, azaba hemen uğramamış olduklarından dolayı teessüre lâzum yok, onlar lâyık oldukları âkibete elbetteki, kavuşacaklardır. Bu, Resuli Ekrem hakkında bir tesliyettir.

(55) : Evet.. O "münkirler; o bâtıl itikat sahipleri **(zannediyorlar mı ki, onlara** kendisiyle imdat ettiğimiz mal ve evlât ile) öyle dünyada bol rızk, evlât ve iyâl vermiş olmakla onları hayra kavuşturmak isteriz. Ne yanlış bir kuruntu!.

(56) : Evet.. Zannederler mi ki, kendilerine öyle muvakkat şeyleri vermekle **(onlar** için hayırları hususunda müsareat ederiz.) Onları biran evvel hayra kavuşturmak dileriz. Ne vahi bir düşünce!. (Hayır) onlar **(anlayamıyorlar)** kendilerinin hayırdan ne kadar uzak olduklarını bilemiyorlar. Kendilerine verilen fâni, dünyevî şeyler, bir istidrac içindir, yani: Kâfirlere hacetlerini, istedikleri dünyevî şeyleri vakit vakit verip onları tedricen azaba yaklaştırmak içindir. Onlar az sonra yakalanacaklar, lâyık oldukları cezalara kavuşacaklardır. Nail oldukları nimetlerin şükrünü ifa etmemiş olacakları cihetle bundan dolayı da ayrıca muahezelere maruz kalacaklardır. Binaenaleyh öyle hakikî bir dinden mahrum kimselerin dünyada muvakkat bir zaman için elde edebildikleri fanî varlıkların, servetlerin haddizatında bir kıymeti yoktur, gıpte edilmeğe asla lâyık değildir, onlar birer ibtilâ nişanesidir. Asıl gıpte edilecek, tahsil ve takibine çalışılacak şey, ehli îmanın ahval ve etvarıdır.

***

إِنَّ الَّذِينَ هُمْ مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ
مُشْفِقُونَ ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٨﴾
وَالَّذِينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ ﴿٥٩﴾ وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا
وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَىٰ رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ ﴿٦٠﴾ أُولَٰئِكَ يُسَارِعُونَ
فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ ﴿٦١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(57) : Muhakkak o kimseler ki, onlar Rablerinin korkusundan dolayı daima havfi üzere bulunur kimselerdir.

(58) : Ve o kimseler ki, onlar Rablerinin âyetlerine îman ederler.

(59) : Ve o kimseler ki, onlar Rablerine şerik ittihaz etmezler.

(60) : Ve o kimseler ki, onlar Rablerinin huzuruna muhakkak varacaklarından dolayı kalpleri şiddetli korkarak verdiklerini —sadakaları ve saireyi— verirler.

(61) : İşte onlar hayırlarda sür'at gösterirler ve onlar onun için ileri gidenlerdir.

*

İ Z A H *

(57) : Bu mübarek âyetler, • Hayrat ve hasenata koşup duran müminlerin dört güzide evsafını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Hayrata, ibadet ve taate hulûsı kalp ile koşan zatlara gelince **(muhakkak o kimseler)** dir **(ki:)** onlarda başlıca dört güzide haslet mevcut bulunur. Birincisi: **(Onlar Rablerinin korkusundan)** onun rızasına muhalif harekette bulunmak endişesinden **(dolayı daima havf üzere bulunur kimselerdir)** onlar daima azabı ilâhîyi düşünür, rızayı ilâhîye muhalefetten hazer ederler.

§ İşfak; korkmak, kemâli rikkat ve zaaf ile bir havf ve haşyet üzere bulunmaktır, Esirgemek, terahhumda bulunmak manâsına da gelir.

(58) : (Ve) onlar **(o kimseler)** dir **(ki, Onlar Rablerinin âyetlerine îman ederler)** Kur'anı Kerimi tasdikte bulunurlar. Cenabı Hak'kın varlığını, birliğini, kudret ve azametine gösteren asarı hilkati müşahede ederek bunlar ile de sani ikâinatın varlığına, birliğine, sıfatı celilesine istidlalde bulunmuş olurlar. Bu da Onların ikinci vasfıdır.

(59) : (Ve) o muhterem zatların üçüncü vasfı da **(onlar)** o zatlardır ki **(Rablerine şerik ittihaz etmezler.)** Kendilerini yaratmış, lûtf ve ihsanına nail kılmış olan Halikı Kerimin hiçbir hususta şerik ve naziri olmadığını bilir, ibadetlerini pek halisane ifa eder, gösterişten, öyle bir şirki hafîden de kaçınırlar.

(60) : (Ve) onların dördüncü mümtaz vasıflarına gelince onlar **(o kimseler)** dir **(ki, onlar Rablerinin huzuruna muhakkak varacaklarından)** kıyamet gününde yeniden hayat bulup mahşere, bir mahkemei kübraya sevk edilecekle-

rinden, orada dünyadaki amellerine göre mükâfat veya mücazata uğrayacaklarından **(dolayı kalpleri şiddetli korkarak)** kendilerinden kabul edilmeyeceğini, kendilerini azabı ilâhîden kurtaramıyağını mülâhaza ederek **(verdiklerini verirler.)** Zekâtlarını, sadakalarını fakirlere dağıtırlar veya uhdelerindeki sair emanetleri sahiplerine teslim ederler, mesuliyeti uhreviyeden korkarak böyle salih amellere müsareatta bulunurlar.

(61) : **(İşte onlar)** bu dört güzide vasfi haiz olan zatlardır ki, **(hayırlarda sür'at gösterirler.)** ölüm gelmeden evvel öyle salih amelleri ifaya koşarlar. **(Ve onlar)** o zatlar **(onun için)** o amali salihayı yerine getirmek için **(ileri gidenlerdir)** başkalarına tekaddüm edenler onlardır. Onlar, 'daha ahirete gitmeden bu güzel amelleri ifaya çalışmış bulunurlar. İşte hakikaten mes'ut, istikballeri tamamen müemmen alî makamları haiz olan zatlar da bunlardan ibarettir. Yoksa bir takım ihtilâflara düşmüş, kendileri için dini tevhide muhalif birer din ittihaz etmiş kimseler değildir. İndallâh makbul olan dini tevhidin yani dini islâmın ise bütün mübarek ahkâmı hikmet ve maslahata muvafık, tatbiki her veçhile kolay olan pek faideli şeylerden ibaret bulunmaktadır.

⁂

وَلَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا
ينَا كِتَابٌ يَنْطِقُ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ٦٢ بَلْ قُلُوبُهُمْ فِي غَمْرَةٍ
ذَا وَلَهُمْ أَعْمَالٌ مِنْ دُونِ ذٰلِكَ هُمْ لَهَا عَامِلُونَ ٦٣ حَتّٰى إِذَا
نَا مُتْرَفِيهِمْ بِالْعَذَابِ إِذَا هُمْ يَجْأَرُونَ ٦٤ لَا تَجْأَرُوا الْيَوْمَ
نَّا لَا تُنْصَرُونَ ٦٥ قَدْ كَانَتْ آيَاتِي تُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ
عْقَابِكُمْ تَنْكِصُونَ ٦٦ مُسْتَكْبِرِينَ بِهِ سَامِرًا تَهْجُرُونَ ٦٧

MEALİ ÂLİSİ

(62) : Ve biz **bir kimseye takatinden başka bir şey ile teklifte bulunmayız ve bizim katımızda bir kitap vardır ki, hakkı söyler ve onlar zulm olunmazlar.**

(63) : Fakat kâfirlerin kalpleri bundan derin bir cehalet içindedir ve onlar için bundan başka işler vardır. Onlar o işler için çalışanlardır.

(64) : Nihayet biz onların Heri gelenlerini azap ile yakaladığımız zaman onlar o an bağırıp yalvarmağa başlarlar.

(65) : Bugün bağırıp yalvarmayımz. Şüphe yok ki, siz bizden yardım olunamazsınız.

(66) : Muhakkak ki, size karşı benim âyetlerim, okunuyordu da siz ardınıza dönüyordunuz.

(67) : Onunla böbürlenerek geceleyin konuşan bir cemaat halinde hezeyanlarda bulunuyordunuz.

*

İ Z A H

(62) : Bu mübarek âyetler, Allah Teala Hazretlerinin kullarını takatlarınm fevkinde bir şey ile mükellef kılmayacağını ve hakikati ahvali nâtık olan bir kitabın varlığını ve hiçbir kimsenin zulma uğramayacağını bildiriyor. Küfr içinde kalmış olanların başlıca üç nevi seyyiatı irtikâb eder bulunduklarını, onların başlarında bulunup kendilerini idlâl edenlerin azaplara giriftar olacaklarını, fakat onlara artık yardim «dilmiyeceğini çünki onların kendilerine telkin edilen âyetleri dinlemeyip gerisin geriye kaçındıklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: **(ve biz bir kimseye takatinden başka)** iktidarı fevkinde **(bir şey ile)** bir ibadet ve taat ile **(teklifte bulunmayız)** salih kulların yaptıkları ibadetlerde onların vusu tâkatları fevkinde değildir. Evet, Cenabı Hak, rahîmdir, kerîmdir, kullarını müşkil şeyler ile mükellef kılmaz. Meselâ: Ayakta namaz kılamayacak bir kuluna oturduğu yerde namaz kılmasına, oruç tutamayacak bir kulunun iftar etmesine müsaade buyurmuştur. (Ve) o Halikı hâkim şunu da buyuruyor ki: **(ve bizim katımızda)** indi kudretimizde **(bir** kitap) yani: Levh-i mahfuz veya herkese ait bir defteri âmal **(vardır ki,)** o kitabı mübin **(hakkı söyler)** herkesin efal ve ekvali o kitapta yazılmıştır, ona bakılınca her şey bilinmiş olur. Cenabı Hak, her şeye bizzat tamamen âlim olduğu, halde her şeyi de öyle bir kitapta tesbit buyurmuştur. **(Ve onlar)** bütün halk **(zulm olunmazlar)** hiçbir kimsenin hasenatı noksan gösterilmez. Seyyiatı da arttırılmış olmaz, adalet? ilâhîyye her veçhile tecelli eder.

(63) : (Fakat kâfirlerin kalpleri bundun) bu beyan olunan hakikattan veya bunu bildiren Kur'anı hakikat beyandan veya hafaza meleklerinin tesbit ettikleri defteri amalden **(derin bir cehalet içindedir)** onlar gaflet ve inkâr dalgalan arasında gark olup gitmiş bir haldedir, (ve onlar için) o kâfirlere mahsus **(bundan başka)** böyle kalpleri bir cehalet içinde kalmış olmaktan ayrı **(başka işler)**)de **(vardır)** onlar için daha nice amali habise, muamelâti seyyie de mevcuttur. **(Onlar o işler için çalışanlardır.)** onlara devam ederler, onlar öylece bâtıl, fahiş şeyleri bermutad irtikâb ederek lâyık oldukları azaplara kavuşacaklardır.

§ Gamre; şiddet, zahmet, nâstan bir galebelik ve setretmek manasınadır. Yeryüzünü setrettiği için denize «gamr» denilir. Hayret ve derince tefekkür manâsında mecazdır.

(64) : (Nihayet biz onların ileri gelenlerini) onların eşrafından sayılıp kendilerine servet, evlât ve iyâl verilmiş bulunanlarını (azap **ile yakaladığımız zaman)** yani: Bedr gazvesinde katlonulacakları vakit veya. Resulullahı'n duasiyl^ kendilerine âriz olacak olan açlık, kaht ve gala hengâmındaki, köpekleri, çiyfeleri,, kendi çocuklarını bile yemeğe muztar kalmışlardır. Elbette **(onlar)** o kâfirler, öyle bir felâkete maruz kalacaklarını evvelce düşünmemiş olan münkirler, (o an) o felâket zamanı (bağırıp yalvarmağa başlarlar) feryat ve figan ederek Cenabı Hak'tan yardım istemekte bulunurlar. Hayfaki artık vakti geçmiştir.

§ Mutrif; nimet, servet sahibi, rahat yaşayan kimse, rüesa ve eşraf manasınadır.

§ Çe'r ve cüar; feryat ve figan, tazarru için ses kaldırmak, yardım için müracaat edip yalvarmak demektir.

(65) : Tarafı ilâhîden bir lisanı hâl ile onlara denilir ki: Siz **(Bugün bağırıp yalvarmayıiuz)** artık bu tezarru ve niyazınız sizin için bir faide verecek de^ ğildir. **(Şüphe yok ki,** siz **bizden yardım olunamazsınız)** bizim tarafımızdan sizi kurtaracak bir nusrete nail olamazsınız. Sizdeki başlıca üç kötü haslet bu mahrumiyetinize sebeptir.

(66) : Evet.. Siz nusreti ilâhîyyeye nailiyet selâhiyetini zâyetmiş bulunuyorsunuz **(muhakkak ki,** size karşı benim âyetlerim **okunuyordu da)** Kur'anı Mübinin âyetleri sizi uyandırmak için ehli îman tarafından tilâvet olunuyor, ahkâmı sizlere tebliğ Duyuruluyordu da (siz ardınızı dönüyordunuz) o mübarek Kur'anın âyetlerini dinlememek için gerisin geriye kaçıyordunuz, işte nusretten mahrumiyetinize birinci sebep budur.

§ Nükûs; ardına . dönmek, rücuî kahkarîde bulunmaktır. Burada haktan kaçınmak muratdir.

(67) : Evet.. Ey Risaleti Mıhammediyeyi inkâr eden kâfirler!. Siz **(onunla)** Beytülharem'de bulunmakla, emin hadımları olmakla **(böbürlenerek)** iftihar ederek dini itilâmı kabul etmiyor, biz haremullahın ehliyiz, bize kimse galip ola-

maz diyordunuz, halbuki, siz Allah Tealâ'ya âsi oluyor haremi şerifin kadrini, hürmetini ihlâl ediyordunuz, bu da mahrumiyetinizin ikinci sebebidir. Ve sizler **(geceleyin)** Beytülharemin çevresinde toplanıp **(konuşan bir cemaat halined hezeyanlarda; bulunuyordunuz)** Resuli Ekrem'in ve onun mübarek ashabının aleyhinde lâkırdılar sarfediyordunuz, Cenabı Hak'ka îmandan, onun Peygamr berini tasdikten, Kur'anı Mübini kabulden kaçınıyordunuz. Kur'anı Mucizbeyana sihir ve şiir demekten sıkılmıyordunuz. İşte bu da mahrumiyetinizin üçüncü sebebidir. Artık bu münkirane evsaf ile yaşayıp ölenler, nusreti ilâhiyyeye, rahmeti subhaniyeye nasıl nail olabilirler?.

§ Samir; geceleyin konuşan cemaat demektir. Müsamere de geceleyin konuşmak ve eğlence yapmaktır.

§ Hucr; da fuhş, hezeyan, mezmum lâkırdıları söylemek, cem'i «Hevacir» dir.

⁂

أَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ أَمْ جَاءَهُمْ مَا لَمْ يَأْتِ آبَاءَهُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿٦٨﴾
أَمْ لَمْ يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ ﴿٦٩﴾ أَمْ يَقُولُونَ بِهِ جِنَّةٌ
بَلْ جَاءَهُمْ بِالْحَقِّ وَأَكْثَرُهُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ ﴿٧٠﴾ وَلَوِ اتَّبَعَ
الْحَقُّ أَهْوَاءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ
بَلْ أَتَيْنَاهُمْ بِذِكْرِهِمْ فَهُمْ عَنْ ذِكْرِهِمْ مُعْرِضُونَ ﴿٧١﴾
أَمْ تَسْأَلُهُمْ خَرْجًا فَخَرَاجُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَهُوَ خَيْرُ
الرَّازِقِينَ ﴿٧٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(68) : Ya o kelâmı hâlâ tefekkür etmezler mi?. Yahut onlara evvelki atalarına g^memiş bir şey mi gelmiş oldu.

(69) : Yoksa Peygamberlerini bilmediler mi?. Bunun için midir ki, onu inkâr edicilerdir.

(70) : Yoksa onda cinnet vardır mı diyorlar?. Hayır onlara hak ile gelmiştir. Halbuki, onların ekserisi hakkı kerih görenlerdir.

(71) : Eğer hak onların havalarına uyacak olsa idi elbette gökler ve yer ve onlarda olanlar fesada uğramış olurdu. Hayır.. Biz onlara —-şerefleri ne vesile olacak olan— Kur'anı, getirdik, onlar ise T—kendi vesilei şerefleri olan— Kur'andan yüz çevirenlerdir.

(72) . Yoksa Sen onlardan bir ücret mi istiyorsun?. İşte Rabbin ecri daha hayırlıdır ve o rızk verenlerin en hayırlısıdır.

* -\ • "

İ Z A H

(68) : Bu mübarek âyetler, nusreti ilâhiyyeye nail olamayacak olan münkirlerin dört cahilane zanlarını reddediyor. Kendilerine teveccüh edip şereflerine, zikri cemile nailiyetlerine sebep olacak olan Kur'anı Kerimden kaçındıklarını bildiriyor. Öyle kâfirlerin havalarına uymanın ne büyük felâketlere sebebiyet vereceğini ihtar eyliyor. Resuli Ekrem'in ise mahza rezzakı âlem ,olan Halikı Azimin rızası için ahkâmı diniyeyi nâsa tebliğ etmekte olup mukabilinde kimseden bir ücret istemediğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Hâtemülmürselin Hazretlerinin ve ona indirilen Kur'anı Azimin aleyhinde söz söyleyen o cahil, dinden mahrum kimseler **(ya o kelâmı)** Resuli Ekrem'in sıdkına delâlet ve şahadet eden Kur'anı Mübini **(hâlâ tefekkür etmezler mi?.)** Onun ne büyük bir mucize olduğunu, beşeriyet için ne yüksek bir rehberi hareket bulunduğunu düşünmezler mi?. Ne için onun hakkında öyle kâfirane iddialarda bulunurlar?. Bu onların birinci fasit zanlarıdır. **(yahut onlara)** o münkir şahıslara **(evvelki atalarına gelmemiş bir şey mi gelmiş oldu?.)** Meselâ: İsmail'i takibeden Adnan, Keh^tan gibi kabilelere vesair ekyamı beşeriyeye tarafı ilâhîden birer Peygamber, bi^rer şeriat, birer kitap gönderilmemiş olduğu halde yalnız o münkirlere mi bunlar gönderilmiş bulunuyor?. Onlar böyle bir zanda mı bulunuyorlar, bu da onların ikinci bâtıl kuruntuları demektir. Halbuki, Cenabı Hak, bütün eski millet-

lere de Peygamberleri va^ıtasiyle ahkâmı ilâhîyesini bildirmiş, onları da dini ilâhîsine davet buyurmuştur.

(69) : **(Yoksa)** zamanı nebevideki münkirler **(Peygamberlerini bilmediler mi?.)** kendilerine tarafı ilâhîden Peygamber gönderilmiş olan Hazreti Muhammed Aleyhisselâtü vesselamı pekâlâ bilirler. O mübarek zatın ne kadar sadakat **ve** emniyetle, muhasini ahlâk ile muttasif ve hiçbir kimseden bir şey tâallüm etmemiş olduğu halde ne kadar fevkalâde kemalâtı ilmiyeyi haiz olduğunu görüp bilmiyorlar mı?. **(Bunun için midir ki)** bu bilmeyişlerinderi dolayı mıdır ki **(onu) o** muazzam Peygamberi **(inkâr edicilerdir.)** İşte bu inkârları da onların üçüncü bâtıl zanları ve iddialarıdır. Çünki o pek büyük Peygamberin yüksek hayatı, fedailı ahlâjciyesi, ve neşrettiği dinin kutsiyeti, saadeti beşeriyeyi temin edecek bir mahiyette bulunduğu zahirdir. Her münsif ve mütefekkir insanın tasdik edeceği bir vaziyette bulunmaktadır.

(70) : (Yoksa) o münkirler **(onda)** o Peygamberi Âlişanda **(cinnet vardır mı diyorlar?.)** ne kadar butlanı aşikâr bir zannı kâfirânel. İşte bu zan da onların pek çirkin, butlanı zahir olan dördüncü zanlarıdır. Halbuki, o efdalülmürselin, aklen, zihnen ve reyen bütün beşeriyetin fevkindedir. Onun bütün tarzı hareketi, bütün ulvî tebligatı kendisinin ne kadar nezih bir ruha, ne kadar nuranî bir kalbe, ne kadar hikmetkarin bir idareye, ne derece, faidebahş bir emir ve nehye sahip olduğunu gün gibi açık bir surette gösterip durmaktadır. **(Hayır)** o münkirler çok büyük bir zulmet cehalet içinde kalmışlar, bu hakikati takdir edemiyorlar. O Peygamberi Binazir ise **(onlara)** o münkirlere **(hak ile gelmiştir)** Kur'anı Kerim gibi bir kitabı ilâhî ile mebus olmuştur, onun bütün beyanatı aynı hakikattir **(halbuki onların),** o münkirlerin **(ekserisi hakkı kerih görenlerdir)** onlar kendi muzır havalarına tâbi, hayvanî şehvetlerine esir oldukları için hakkı çirkin görerek ondan kaçınırlar. Onların bir takımı da başlarında bulunan şahıslara fazlaca uyarak mahza bir havf, bir taklit, bir maddî menfaat tesiriyle öyle inkârda devamederler. Fakat bazıları da bilâhare uyanır, !güzelce düşünmeye başlar, hakkı kabul eder, tevfikatı ilâhiyyeye nail olarak şerefi islâma nail bulunur.

(71) : Evet.. Allah Tealâ, azim ve hakim bir Halikı Zişandır. Bütün emirleri, nehiyleri birer muktezayı hikmettir. Peygamberlerinin ifadeleri, tebliğ ettikleri kitaplarda birer hikmet ve maslahatı hâvidir. Bjlfarz **(eğer hak)** herhangi muvafıkı hikmet olan şey, meselâ Kur'anın beyanatı **(onların) o** münkirlerin (havalarına uyacak olsa idi) meselâ, onların bâtıl iddialarına kıymet vererek vahdaniyeti ilâhiyeyi inkâr, teaddütı ilâha kail bulunsa idi veyahut bilfarz iki ilâh bulunsa idi **(elbette gökler ve yer ve onlarda olanlar fesada uğramış olurdu.)** bütün ulvî ve süfli âlemler böyle bir intizamı haiz olamayıp bu görülen nizam **ve** intizamdan çıkmış bulunurdu, akla, hikmete, hakikate mukarin şeyler bulunma-

mış olurdu. Halbuki, bütün mükevvenattaki nizam ve ihtişam, bir halikı ıiakimin varlığına şahadet etmektedir. Bütün asarı hilkatin hak ve hakikate, bir hikmet ve maslahata mukarin olduğu pek güzel görülmektedir. **(Hayır biz onlara)** o münkirlere ve bütün beşeriyete hakkı, yani: Onların şereflerine, zikr-i cemile nailiyetlerine vesile olacak olan **(Kur'anı getirdik)** ki, o beşeriyetin fahr-u şerefini temin edecek hak bir kelâmı ilâhîdir. **(Onlar** ise) o münkirler güruhi ise kendi şereflerine, dünyada ve ukbada güzel nama nail olmalarına vesile olacak olan haktan o **(Kurbandan yüz çevirenlerdir.)** ona iltifat etmiyorlar, ondan feyz almak istemiyorlar, o sayede hakka kavuşup delâletten kurtulmak arzusunda bulunmuyorlar, sapıklıklarında devam edip durmak istiyorlar.

(72) : **(Yoksa)** Ey Resuli Zişan!. Sen onlardan, o münkirlerden o risalet mukabilinde **(bir ücret mi istiyorsun?.)** Elbette ki, istemiyorsun, öyle bir şeye asla muhtaç değilsin. (İşte) senin hakkında **(Rabbin ecri)** dünyadaki rızkı ve ahiretteki sevabı **(daha hayırlıdır)** daha geniştir, daha devamlıdır. (Ve o) Hâlikı Kerim elbette ki **(nzk verenlerin en hayırlısıdır)** o seni dünyada da ahirette de merzuk ecler, büyük mükâfatlara nail buyurur. Artık senin başkalarından bir ücret istemeğe ne ihtiyacın olabilir ki, onlardan öyle bir talepte bulunasın?. Artık ne oluyor ki o pek yanlış düşünceli kimseler, senin risaletini kabul etmiyorlar?. Nedir o kadar cehalet!. Kur'anı Azimin bu husustaki beyanatı da Resuli Ekrem'in kadrini ilâ ve aleyhinde bulunanları techil ve takbih buyurmaktadır.

وَاِنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقٖيمٍ ﴿٧٣﴾
وَاِنَّ الَّذٖينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنَاكِبُونَ ﴿٧٤﴾ وَلَوْ
رَحِمْنَاهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِمْ مِنْ ضُرٍّ لَلَجُّوا فٖى طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿٧٥﴾ وَلَقَدْ
اَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ وَمَا يَتَضَرَّعُونَ
﴿٧٦﴾ حَتّٰى اِذَا فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا ذَا عَذَابٍ شَدٖيدٍ اِذَا هُمْ
فٖيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٧﴾

MEÂLİ ÂLÎSİ

(73) : Ve şüphe yok ki, sen onları dosdoğru bir caddeye davet ediyorsun.

(74) : Ve muhakkak o kimseler ki, ahirete îman etmezler, elbette onlar yoldan sapıtmişlardır.

(75) : Ve eğer onlara merhamet etsen ve kendilerindeki zararı açıversen elbetteki, yine azgınlıklarında devam edip tereddütte bulunacaklardır.

(76) : Andolsun ki, biz onları azap ile yakaladık, onlar yine Rableri için tevazuda bulunmadılar ve yalvarışta bulunmadılar.

(77) : Nihayet onların üzerine bir şiddeili azapkarin kapı açtığın>:z vakit de onlar onun içinde ye'se düşmüş mütehayyir kimselerdir.

*
**

İ Z A H

(73) : Bu mübarek âyetler, Resuli Ekrem'in pek doğru bir yola nâsı davet buyurduğunu, ahirete îman etmeyenlerin ise o yoldan yüz çevirir olduklarını bildiriyor. Kendilerine merhamet edilip de uğradıkları felâketler kaldırılacak olsa onların yine sapıklıklarında İsrar edeceklerini ve onların azaplara uğratıldıkları halde yine Cenabı Hak'ka tazarru ve niyazda bulunmadıklarını ve ken^ dilerine şiddetli bir azap teveccüh edeceği zaman da yes içinde kalıp duracaklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Resuli Zişanh Sen bütün beşeriyete gönderilmiş bir Peygambersin **(ve şüphe yok ki; sen onları)** insanları **(dosdoğru) bir caddeye)** bir hidayet yoluna **(davet ediyorsun)** bütün selim akıllar, o yolun istikametine, sâiiklerini selâmet ve saac te kavuşturacağına şahadet eder. Artık nasıl oluyor da bir takım münkirler, senin risaletini inkâra cür'et edebiliyorlar?. **Bu** ne büyük cehalet!.

(74) : **(Ve muhakkak o kimseler ki, ahirete îman etmezler)** bu dünya hayatından başka hayat olmadığına kail olurlar, kıyameti, sevap ve ikabı inkâr ederler **(elbette onlar yoldan)** takibedilmesİ icabeden herhangi bir caddeden **(sapıtmalardır.)** Binaenaleyh onlar asıl tariki müstakim olan, sâliklerini selâmete eriştiren islâmiyet yolundan da udul etmiş, sapık kimselerdir. Bundan dolayıdır ki, kendilerini bir felah **ve** necat yoluna davet eden bir Peygamberi Âlîşanı da inkâra cür'et gösterirler."

(75) : Evet, O münkirler, nankörler, kendilerine gönderilen Peygamberin, kendi haklarında ne büyük bir nimet olduğunu takdir edemiyorlar, **(ve eğer on-**

lara merhamet etsek) onları herhalde siyanette bulunsak **(ve kendilerindeki zararı)** kaht ve galayı, cemiyetlerine isabet eden yedi senelik bir açlık devresini **(açıversek)** izale edip kendilerini genişliğe kavuştursak onlar **(elbette ki, yine azgınlıklarında devam edip)** o küfrlerindeki, böbürlenmelerindeki, ifrattan ayrılmazlar, yine **(tereddütte bulunacaklardır.)** Hidayeti kabule yanaşmıyacaklardır, Yine Resuii Ekrem'e adavette bulunup duracaklardır.

§ Rivayete nazaran Peygamber efendimizin duası üzerine Mekke'deki müşrikler bir müddet kaht ve galaya uğramış, pek aç bir halde kalmışlardı. Ebu Süfyan, Resuii Ekrem'e müracaat etmiş, sen âlemlere rahmet olarak gönderildiğini iddia ediyorsun, halbuki, kavmin açlıktan ölmekte bulunmaktadır, demiş, bunun üzerine bu âyeti kerime nazil olmuştur. Evet.. Buyurulmuş oluyor ki: O bir kısım münkirler, öyle kimselerdir ki, kendilerine isabet eden musibetlerde birer vesilei intibah olmak üzere bir eseri rahmet demektir. Fakat onlar yine uyanmazlar. Hattâ bu musibetler giderilip kendilerine büyük nimetler verilse de onlar yine nankörlüklerinde devam edip dururlar.

(76) : Evet.. Onlar öyle küfrlerinde İsrar eden kimselerdir. **(Andolsun ki)** muhakkak bir hâdisedir ki **(biz onlan azap ile yakaladık)** bedr muharebesinde katle, esarete uğradılar ve senelerce kıtlık içinde kaldılar **(onlar yine Rableri için tevazuda bulunmadılar)** tezelülü halde bulunarak onun af ve mağfiretine iltica etmediler **(ve yalvarışta bulunmadılar)** o kendilerine teveccüh eden musibetlerin izalesi için kerim olan Rabbülâlemine dua ve niyaza başlamadılar, yine âdetleri olan kibir ve gururdan geri durmadılar.

(77) : Evet.. Onlar öyle intibahtan mahrum itirafı kusurdan müctenip, gafil kimselerdir ki: **(Nihayet onların üzerine bir şiddetli azapkarin kapı açtığımız vakit de)** yani: Bir savaş neticesinde katledilince veya ölünce veyahut kıyamet kopup kendilerini yakalayınca da **(onlar onun içinde)** öyle açılan müthiş bir felâket kapısı dairesinde (ye'se düşmüş **mütehayyir kimselerdir.)** onlar, her türlü hayırdan, kurtuluş ümidinden mahrum kalmış, lâyık oldukları cezaya kavuşmuş bulunurlar. Artık hilkaten haiz oldukları kuvvetleri sui istimal etmeyip de bu elim âkibeti düşünmeli değil midirler?.

❋

وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ
وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾ وَهُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ
وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٧٩﴾ وَهُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ اللَّيْلِ
وَالنَّهَارِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٨٠﴾ بَلْ قَالُوا مِثْلَ مَا قَالَ الْأَوَّلُونَ ﴿٨١﴾
قَالُوا أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٨٢﴾ لَقَدْ
وُعِدْنَا نَحْنُ وَآبَاؤُنَا هَذَا مِنْ قَبْلُ إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ
O

MEALİ ÂLİSİ

(87) : Halbuki, o, o —Halikı Kerim— dir ki, sizin için kulağı ve gözleri ve kalpleri yaratmıştır. Sizler ise ne kadar az şükredersiniz!.

(79) : Ve sizi yerde yaratıp yayan, o'dur ve o'na haşrolunacaksınizduv

(80) : Ve o, —Halikı Azim— dir ki, diriltir ve öldürür ve gecenin ve gündüzün ihtilâfı da o'nun —dilemesiyle— dir. Hâlâ âkilâne düşünmez misiniz?.

(81) : Hayır.. Evvelkilerin dedikleri gibi dediler.

(82) : Dediler ki: Öldüğümüz ve toprak ve kemikler olduğumuz zaman mı biz herhalde diriltilip kaldırılacağız?.

(83) : Andolsun ki, biz de ve evvelce babalarımızda bununla vâd olunmuşuzdur. Şüphe yok ki, bu, evvelkilerin efsanelerinden başka değildir.

*

İ Z A H

(78) : Bu mübarek âyetler, Halikı Kâinat Hazretlerinin insanlara vermiş olduğu bir kısım mühim kuvvetleri ve onları yer yüzünde neşretmiş olduğunu ve onların ahirete sevkedileceklerini ^bildiriyor ve o Rabbülâleminin kudretiyle husule gelçn hayat ve memat hâdiselerini ve geceler ile gündüzlerin ihtilâfını nazarı intibaha vaz'ediyor. Bu kadar asarı kudreti âkilâne bir surette tefekkür etmeyen bir takım münkirlerin ise eski kavimler gibi hayatı ahireti inkâr edip buna dair beyanatı eski milletlerin hurafatı kabilinden saymak cehaletinde bulunduklarını teşhir buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey ahirete îman etmeyip sıratı müstakimden yüz çeviren, dalâlet içinde çırpınıp duran münkirler!. Siz neden böyle cahilane bir vaziyette bulunuyorsunuz?. **(Halbuki o)** sizi yaratan, sizi îman ile mükellef kılan (o) Halikı Kerim **(dir ki,** sizin **için kulağı)** yaratmıştır, siz öyle bir işitme kuvvetine mâliksinizdir, onunla birçok şeyleri, sizi uyandıracak hikmetkarin nasihatları işitirsiniz, (ve) o mâbudi hakim, sizin için **(gözleri)** yaratmıştır. Onlar ile yollarınızı görüp takibedersiniz, birnice kudret eserlerini müşahede edersiniz, bu kadar kudret bedialarının gözlerinizin önünde parlayıp dururken onları yaratan Halikı Azim nasıl inkâr edilebilir?. Onun kudretiyle ahiret hayatının vücude gelmesi nasıl gayrı mümkün sanılabilir?. (ve) o Halikı Azim sizin için **(kalpleri)** de **(yaratmıştır)** birer merkezi akılolan kalpler sayesinde siz birçok şeyleri tefekkür edebilirsiniz, onlar ile Cenabı Hak'kın varlığına şehadet eden âyetler, hârikalar anlaşılarak bunlar ile o Halikı kadimin varlığına, kudretine istidlal olunur. Artık siz böyle pek büyük nimetlere nail bulunduğunuz halde bunları size bir lûtf olarak vermiş olan Kerim Halikınıza arzı ubudiyette, onun kadr ve azametini tasdik ve tebcilde bulunmalı değil misiniz?.. Maatteessüf **(sizler ise)** bu kadar nimetleri size veren o mâbudi kerime **(ne kadar az şükr edersiniz?.)** O'nun o kadar büyük nimetleri karşısındaki münkirane vaziyetiniz, kudreti ilâhiyye ile ahiret hayatının vukua geleceğini inkâr etmeniz, ne kâfirane bir cür'ettir ki, artık bir nevi şükreder olsanız da o yok mesabesindedir.

(79) : (Ve) o Halikı Kerimin şu nimetini de düşünmeli değil misiniz ki: **(sizi yerde yaratıp yayan o'dur.)** dünya hayatına nail oldunuz, tenasül suretiyle artıp cemiyetler kurdunuz. (Ve) kıyamet günü **(o'na)** yalnız o Halikı Kadimin huzun mânevisine, o'nun tâyin buyuracağı sahaî mahşere **(şahrolunacaksınızdır.)** Yeniden bir hayata kavuşacaksınızdır. Artık o hayatınızın saadel karin olması için, dünyada iken Cenabı Hak'km kudret ve azametini tasdik etmeniz, zatı ahadiyyetine ibadet ve taatla arzı şükranda bulunmanız icabetmez mi?.

(80) : Ve o, (o) Halikı kadir **(dir** ki,) dilediğini **(diriltir),** hayata erdirir (ve) dilediğini **(öldürür)** kimse o'na mâni ve müşarik olamaz. Artık öldürdüklerini yeniden diriltmesine ne mâni olabilir ki, bunu inkâr ediyorsunuz?. **(Ve gecenin ve gündüzün ihtilâfı da)** yani: Artıp eksilmeleri, karanlık ve ziyadar olmaları da (o'

İ Z A H

(78) : Bu mübarek âyetler, Halikı Kâinat Hazretlerinin insanlara vermiş olduğu bir kısım mühim kuvvetleri ve onları yer yüzünde neşretmiş olduğunu ve onların ahirete sevkedileceklerini bildiriyor ve o Rabbülâleminin kudretiyle husule geleci hayat ve memat hâdiselerini ve geceler ile gündüzlerin ihtilâfını nazarı intibaha vaz'ediyor. Bu kadar asarı kudreti âkilâne bir surette tefekkür etmeyen bir takım münkirlerin ise eski kavimler gibi hayatı ahireti inkâr edip buna dair beyanatı eski milletlerin hurafatı kabilinden saymak cehaletinde bulunduklarını teşhir buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey ahirete îman etmeyip sıratı müstakimden yüz çeviren, dalâlet içinde çırpınıp duran münkirler!. Siz neden böyle cahilane bir vaziyette bulunuyorsunuz?. **(Halbuki o)** sizi yaratan, sizi îman ile mükellef kılan (o) Halıkı Kerim **(dir ki,** sizin **için kulağı)** yaratmıştır, siz öyle bir işitme kuvvetine mâliksinizdîr, onunla birçok şeyleri, sizi uyandıracak, hikmetkarin nasihatları işitirsiniz, (ve) o mâbudi hakim, sizin için **(gözleri)** yaratiniştir. Onlar ile yollarınızı görüp takibedersiniz, birnice kudret eserlerini müşahede edeFsiniz, bü kadar kudret bedialaı gözlerinizin önünde parlayıp dururken onları yaratan Hâlikı Azim nasıl inkâr edilebilir?. Onun kudretiyle ahiret hayatının vücude gelmesi nasıl gayrı mümkün sanılabilir?. (ve) o Hâlikı Azim sizin için **(kalpleri)** de **(yaratmıştır)** birer merkezi akıl olan kalpler sayesinde siz birçok şeyleri tefekkür edebilirsiniz, onlar ile Cenabı Hak'kın varlığına şehadet eden âyetler, hârikalar anlaşılarak bunlar ile o Halıkı kadimin varlığına, kudretine istidlal olunur. Artık siz böyle pek büyük nimetlere nail bulunduğunuz halde bunları size bir lûtf olarak vermiş olan Kerim Hâlikınıza arzı ubudiyette, oriun kadr ve azametini tasdik ve tebcilde bulunmalı değil misiniz?.. Maatteessüf **(sizler** ise) bu kadar nimetleri size veren o mâbudi kerime **(ne kadar az şükr edersiniz?.)** O'nun O kadar büyük nimetleri karşısındaki münkirane vaziyetiniz, kudreti ilâhiyye ile ahiret hayatının vukua geleceğini inkâr etmeniz, ne kâfirane bir cür'ettir ki, artık bir nevi şükreder olsanız da o yok mesabesindedir.

(79) : (Ve) o Halikı Kerimin şu nimetini de düşünmeli değil misiniz ki: **(sizi yerde yaratıp yayan o'dur.)** dünya hayatına nail oldunuz, tenasül suretiyle artıp cemiyetler kurdunuz. (Ve) kıyamet günü **(o'na)** yalnız o Halikı Kadimin huzun mânevisine, o'nun tâyin buyuracağı sahaî mahşere **(şahrolunacaksınızdır.)** Yeniden bir hayata kavuşacaksınızdır. Artık o hayatınızın saadet karin olması için, dünyada iken Cenabı Hak'kın kudret ve azametini tasdik etmeniz, zatı ahadiyyetine ibadet ve taatla arzı şükranda bulunmanız icabetmez mi?.

(80) : Ve o, (o) Halikı kadîr **(dir** ki,) dilediğini **(diriltir)** hayata erdirir (ve) dilediğini **(öldürür)** kimse o'na mâni ve müşarik olamaz. Artık öldürdüklerini yeniden diriltmesine ne mâni olabilir ki; bunu inkâr ediyorsunuz?. **(Ve gecenin ve gündüzün ihtilâfı da)** yani: Artıp eksilmeleri, karanlık ve ziyadar olmaları da (o'

nun) o Halikı Hakimin dilemesiyle **(dir.)** bu vakitlerin böyle ihtilâfı ise nice faideleri, hikmetleri mutazammindir. **(Halâ âkilâne düşünmez misiniz?.)** Bütün bunlara kadir olan bir Halikı Zişan, insanları öldürttükten sonra tekrar diriltmeğe kadir olamaz mı?. Neden bunları tefekkür etmiyor da uhrevî hayatı inkâra cür'et gösteriyorsunuz?.

(81) : **(Hayır)** o münkirler, âkilâne düşünmezler, belki onlar **(evvelkilerim dedikleri gibi dediler)** Nuh kavmi gibi vesair eski münkir kavimler gibi, kendilerinin cehalet içinde ölüp gitmiş olan babaları gibi iddiada bulundular.

(82) : Evet. Onlar da o eskiler gibi müteaccibane bir vaziyet alarak **(dediler ki: Öldüğümüz ve toprak ve)** çürümüş **(kemikler olduğumuz zaman mı biz herhalde diriltilip kaldırılacağız?.)** Bu ne mümkün!. Bu, onların birinci şüpheleri. O münkirler, bir kere düşünmeli değil midirler ki, vaktiyle hiç mevcut değiller iken bilâhara topraktan, bir katre sudan yaratılmışlardır. Artık ikinci defa yaradılmalan neden müstebad görülsün?. Onları öyle ilk defa yaratan bir Halikı Azim, onları toprak kesildikten sonra tekrar iade edemez mi?. Neden gözleri önünde parlayan binihaye kudreti bedialarını görüp düşünmüyorlar?.

(83) : Evet.. O münkirler, bu bâtıl iddialarında İsrar edip müteaccibane bir tarzda' şöyle de dediler: **(Andolsun ki, biz de ve evvelce babalarımızda bununla)** böyle ba's badelmevt ile, yeniden hayata ereceğimiz ile **(vâd olunmuşuzdur.)** yani: Bu vâd bize Muhammet aleyhisselâtı vesselam tarafından vâki olduğu gibi ondan evvelki Peygamberler tarafından da ümmetlerine vâki bulunmuştur. Halbuki, henüz tahakkuk etmedi. **(Şüphe yok ki, bu)** vâd olunan yeni hayat meselesi **(evvelkilerin efsanelerinden başka değildir)** eski milletlerin yazmış oldukları hakikati olmayan şeyler kabilindendir. Bu eski kavimler arasında şayi olan yalan haberlerden ibarettir. Bu da o cahillerin ikinci şüphesidir. O cahil kimseler bu haşr ve neşr hâdisesinin hemen bu dünyada vâki olacağını sanmışlar, aradan asırlar geçtiği halde vâki olmadığını nazara alarak onu inkâra kıyam etmiş bulunuyorlardı. Halbuki, bu dünya hayatı ne kadar uzasa da birgün nihayet bulacaktır. Yeniden hayata kavuşmak meselesi ise ahiret âlemine mahsus bir hâdisedir ki ergeç vâki olacaktır. Yerleri, ,gökleri nazara alan, bu dünya hayatında nice hârikaların vücude geldiğini görüp düşünen akıllı bir kimse kudreti ilâhiyye ile kıyamet' hayatının da vuku bulacağını elbçtte inkâr edemez, bu aklen mümkündür, bunun tahakkuk edeceği ise doğru sözlü oldukları izhar etmiş oldukları nice mucizeler ile sabit olan mübarek Peygamberler tarafından katî surette haber verilmiştir. Birer mahzı hakikat olan semavî kitaplar da bunu haber vermektedir. Artık bunu inkâr etmek, pek büyük bir cehalet ve dalâlet alâmetinden başka değildir.

قُلْ لِمَنِ الْأَرْضُ وَمَنْ فِيهَا إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٤﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ
قُلْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٨٥﴾ قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمٰوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ
الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٨٦﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٨٧﴾
قُلْ مَنْ بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ
إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٨﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ فَأَنَّى تُسْحَرُونَ ﴿٨٩﴾
بَلْ أَتَيْنَاهُمْ بِالْحَقِّ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٩٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(84) : De ki: Yer ve on'da olanlar, kimindir? Eğer siz bilir kimseler oldunuz ise—söyleyin—.

(85) : Elbette diyeceklerdir ki: Allahındır. De ki: O halde düşünmez misiniz?.

(86) : De ki: Yedi semanın Rabbi ve o Âzimı arşın Rabbi kimdir?.

(87) : Hemen diyeceklerdir ki: Allahındır. De ki: O halde korkmaz mısınız?

(88) : De ki: Her şeyin melekütu elinde —yed'i kudretinde— olan, kimdir ki: O himaye eder ve kendisine karşı kimse himaye edilemez. Eğer siz bilir kimseler oldunuz iseniz—söyleyin bakalım—.

(89) : Hemen diyeceklerdir ki: Allah içindir. De ki: Artık siz nereden büyüleniyorsunuz?.

(90) : Hayır.. Biz onlara hakkı getirdik. Onlar ise şüphe yok ki, elbette yalancılardır.

*

İ Z A H

(84) : Bu mübarek âyetler, kıyameti veya vahdaniyeti ilâhiyyeyi inkâr eden. cahilleri ikaz ve onları müteaddit deliller ile ilzam ve tehdit ediyor, tarafı ilâhîden hak ve hakikatin meydana gelmiş olduğuna ve bunu itiraf etmelerine rağmen o münkirlerin, yine bâtıl itikatlarda bulunarak yalancı kimseler olduklarını teşhir buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Resuli Âlişan!. O münkirleri ilzam için birinci delil olarak **(de ki: Yer ve onda olanlar kimindir?.)** O kadar geniş olan yer yüzü ve onun üzerinde bulunan müteaddit, mütenevvi mahlûkat, hangi zatın eseri kudretidir?. **(Eğer siz bilir kimseler oldunuz iseniz)** bilmek kabiliyetini haiz bulunuyorsanız, haber veriniz, bu koskoca varlık, kimin mahlûkudur. Siz ne için hiçbir âkil kimsenin inkâr edemiyeceği bir hakikati inkâra cür'et ediyorsunuz?.

(85) : Bu tevbih ve ilzam için kendilerine tevcih edilen suale cevap olarak o münkirler **(elbette diyeceklerdir ki)** bunlar **(allahındir)** o'nun birer eseri kudretidir. Onlar böyle bir itirafta bulunacaklardır. Çünki bu mes'elenin bedahati ve hâlikiyeti ilâhiyyenin bu kâinattaki tecellisi, onları böyle bir itirafa mecbur edecektir. Onlara **(de ki: O halde)** siz hiç **(düşünmez misiniz?.)** Nedir sizdeki o dalâlet!. Madem ki: Bu kâinatı yoktan var eden bir Halikın varlığını itiraf ediyorsunuz, artık o'nun bu insanları öldürdükten sonra tekrar diriltececeğini neden inkâr ediyorsunuz?. Yahut madem ki, Allah Tealâyı bütün mahlûkatın Halikı biliyorsunuz, artık neden o'na bir takım mahlûkatı şerik ittihaz eyliyorsunuz?. Bir kere güzel düşünüp de böyle bâtıl itikadınızı terketmeniz icabetmez mi?.

(86) : Ve Ey Peygamberi Âlişan!. O münkirleri ilzam için ikinci bir delil olarak da **(de ki Yedi semanın Rabbi)** Halikı, müdebbiri kimdir?, (ve **o** azinr **arşın Rabbi kimdir?.)** göklerden ve yerlerden daha geniş olan o âlemi ulvinin, **o** kürsü kudretin. Halikı, mâliki hangi zattır?. Haber veriniz..

(87) : O münkirler, başka' cevap bulamayarak **(hemen diyeceklerdir ki)** bu semalar gibi o arşı muallâ da **(Allahındır)** onun bir eseri kudretidir, bunların Halıkı da, rabbi kadimi de Allah Tealâ'dan başka değildir. Ey Resuli Ekrem!. Sen de onlara de ki: **(O halde korkmaz mısınız?.)** O Halikı Azime başkalarını nasıl şerik ittihaz edebiliyorsunuz?. O Halikı mükevvenatın beşeriyeti tamamen öldürdükten sonra tekrar ihya edeceğini neden inkâr ediyorsunuz?. Şu binihaye âlemleri var eden bir halikı Azim, beşeriyet' kütlesini tekrar hayata kavuşturamaz mı?. Siz **bu** şirk ve inkârınızdan dolayı azabı ilâhîye uğrayacağınızı düşünüp de hiç titremez misiniz?.

(88) : Ey Fahri Kâinat!. Ey Resulüs Sekaleyn!. O münkirlere yine tehdit için, İkaz için üçüncü bir delil, olmak üzere de (de ki: **Her** şeyin melekûtu) tamamen mülkiyyeti, tasarrufatı, hâkimiyeti **(elinde olan)** kudret ve meşiyyeti **altında** bulunan **(kimdir)** o zikredilen âlemlerin bütün meleklerin, bütün ins ve

cinnin memlûkiyeti hangi zata aittir (ki, o) zat, dilediği mahlûkunu **(himaye eder)** muhafaza buyurur, artık o'na kimse zarar veremez, kimse o'nun sahasına yanaşamaz **(ve kendisine karşı kimse himaye edilemez.)** O Halikı Azimin gazab ettiği bir kimseye başkaları yardım edip onu kurtaramaz, iradei ilâhîyyeye muhalif bir şey yapılamaz. İşte kudret ve azameti haiz, bütün mükevvenata hâkim olan zat kim dir?. **(Eğer)** ey münkirler!. **(Siz bilir kimseler oldunuz beniz)** bana cevap veriniz, söyleyin bakalım!.

(89) : Bu suale cevaben de o münkirler **(hemen diyeceklerdir ki, Allah içindir)** her şeyin mülkiyyeti, hâkimiyeti Allaha mahsustur, o dilediğini korur, onun korumak istemediğini de hiç bir kimse koruyamaz, **(artık)** ey münkirler!. **(Siz nereden büyüleniyorsunuz?)** Sizi kimler aldatıyor da inkâra sapıyorsunuz?. Böyle Allah Tealâ'nın varlığını, hâkimiyetini muterif olduğunuz halde neden o'na şerik ittihaz edebiliyorsunuz?. Veya O'nun vücude getirdiği ahiret hayatını inkâr edip duruyorsunuz?. Eğer siz meşhur muhtellüşşuur olmasanız öyle bedihi olan vahdaniyeti ilâhiyeyi, hayatı ühreviyeyi inkâra cür'et edemezsiniz.

(90) : **(Hayır)** onların o inkârları bâtıldır **(biz onlara hakkı getirdik)** tevhidi bariye, bâdelmevt bâse dair olan beyanatımız, irad ettiğimiz deliller, aynı hakikattir. **(Onlar** ise) o münkirler giruhu ise **(şüphe yok ki, elbette yalancılardır.)** Onların hayatı ahirete ait olan vâdi ilâhîyi inkâr etmeleri ve Cenabı Hak'ka şerik ittihaz eylemeleri ve o Hâlikı mahlûkata evlât isnadında bulunmaları birer yalandır, hakikata muhaliftir, tarafı ilâhîden red edilmektedir.

مَا اتَّخَذَ اللَّهُ مِن وَلَدٍ
وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ إِلَٰهٍ إِذًا لَّذَهَبَ كُلُّ إِلَٰهٍ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلَا بَعْضُهُمْ
عَلَىٰ بَعْضٍ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٩١﴾ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ
فَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٩٢﴾ قُل رَّبِّ إِمَّا تُرِيَنِّي مَا يُوعَدُونَ ﴿٩٣﴾
رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٩٤﴾ وَإِنَّا عَلَىٰ أَن نُّرِيَكَ
مَا نَعِدُهُمْ لَقَادِرُونَ ﴿٩٥﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(91) : Allah hiçbir velet ittihaz edinmedi ve o'nunla beraber hiçbir ilâh da yoktur. O zaman her ilâh, kendi yarattığı ile giderdi ye bazıları bazısı üzerine yükselirdi. Allah ise onların vakfettiklerinden münezzehtir.

(92) : Gaib olanı da, aşikâre bulunanı da bilendir. İşte onların şerik koştuklarından müteâlidir.

(93) : De ki: Yarabbü. Eğer onlara edilen vâidi bana herhalde gösterecek isen..

(94) : Yarabbü. Beni o zalimler olan kavmin içinde bulundurma.

(95) : Ve şüphe yok ki, biz onlara yapmış olduğumuz vâidi sana göstermeğe elbette kadirleriz.

⁂

İ *t* A H

(91) : Bu mübarek âyetler, Allah Tealâ'nm evlât ittihazından ve şeriki bulunmaktan münezzeh olduğunu bildiriyor, vahdaniyeti ilâhîyeyi müsbit olan iki mühim delili irad ediyor. Münkirler hakkında Resuli Ekrem'in nasıl dua edeceğine ve o münkirlere mevud olan felâketin Hazreti Peygambere gösterileceğine işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Allah hiçbir velet ittihaz etmedi)** Öyle Nesara'nm dediği gibi Hazreti İsa Allah Tealâ'nm oğlu değildir ve bir takım kâfirlerin iddia ettikleri gibi melekler Cenabı Hakkın kızları değildirler. Bütün bunlar, **o** Halikı Azimin birer eseri kudretidir, o Halikı Kadim, evlâda ihtiyaçtan ganidir, kendisiyle aynı hüviyette hiçbir şey olamaz, **(ve onunla beraber hiçbir ilâh da yoktur)** o mâbudi azim, her veçhile vahdaniyeti haizdir. O'na ulûhiyette müşabih, müşarik hiçbir şey bulunamaz. Ve sennilerin, putperesetlik iddiaları son derece bâtıldır. **(Ve o zaman)** bilfarz müteaddit ilâhlar olduğu takdirde **(her ilâh kendi yarattığı ile giderdi)** her biri kendi yarattığı üzerinde müstakıllâne, müstebitane muamelede bulunurdu, her birinin mülkü, sahai hâkimiyeti, diğerinin mülkünden, hâkimiyeti dairesinden ayrılmış ulûhiyetleri, hâlikıyetleri mahdut bulunmuş, aralarında ihtilâflar cereyana başlamış olurdu. **(Ve bazıları bazısı üzerine yükselirdi)** hiç birinin elinde bütün mükevvenatın hâkimiyeti bulunmamış, bazıları âciz bir durumda kalmış bulunurdu, aralarında münazaalar, muliarebeler vücude gelirdi. Nitekim müteaddit hükümdarlar arasında bu gibi hâdiseler daima görülmektedir. **(Allah ise onterın)** o müşriklerin **(vasfettiklerinden münezzehtir.)** O'nun, şanı ulûhiyeti, evlat edinmekten, kendisine şerik ve nazir bulunmasından müberradır, müteâlidir, o bütün mükevvenatın Halikıdır,

mutasarrıfıdır. İşte bu beyanı âlî, Cenabı Hak'km şerikten münezzeh olduğuna ait bir katî delildir.

(92) : Evet.. O mukaddes Hâlikı Kâinat (gaip olanı da aşikâre bulunan; da bilendir.) O'nun dairei ilminden hiçbir şey hariç değildir. Bu da o mâbudi âzimin şerikten münezzeh, binazir olduğuna dair ikinci bir delildir, (işte) böyle ulvî, gayrı mütenahi evsal ve kemalâtı cami olan Halikı âlem hazretleri (öyle bir kısım müşriklerin) o Halikı Azime ulûhiyet, hâlikıyet gibi hususlarda (şerik koştuklarından miiteâlidir) hiçbir şey, o Halikı kadime şerik ve nazir olamaz, hepsi de o'nun mahlûkudur, hepsi de onun dairei tasarrufunda olup emr ve takdirine munkat şeylerdir. Bunun hilâfına kail olanlar, elbetteki lâyık oldukları azaplara kavuşacaklardır.

(93) : Allah Tealâ Hazretleri Resuli Ekrem'ine olan. atifetini göstermek onun dualarının indi ilâhîde makbul olduğuna işaret buyurmak için emr ediyor ki, Resulüm!. Dua ve niyazda bulunarak (de ki: YarabbÜ.) Ey bana ihsanı mebzul olan kadîm Hâlikım!. (Eğer onlara) o müşriklere (edilen vaidi) onların dünyada da azaplara giriftar olacaklarına dair tehdidi (bana herhalde gösterecek isen) onların başlarına gelecek felâketi ben de temaşa edecek isem:

(94) : (Yarabbü. Beni o zalimler olan) müşrik (kavmin içinde bulundurma) o müthiş azabı öyle yakından müşahede etmiş olmayayım. Çünki onun temaşası bile fevkalâde müthiştir. Peygamberi Zişana tarafı ilâhîden böyle bir tavsiyede bulunulması, o müşriklere teveccüh edecek dünyevî azabın da pek dehşetli olacağına işareti hâvidir. Ve Resuli Ekrem, masum, hıfzı ilâhîde mahfuz olduğu halde böyle bir dua ile mükellef olması, bütün ümmetine bir işareti hâvidir ki, daima Cenabı Hak'kın hıfz ve hiamyesine sığınsınlar, dinsizlerden uzak bulunsunlar, duadan ve niyazdan geri durmasınlar. Her veçhile siyaneti ilâhiyyeye mazhar olan bir Peygamberi Zişan, böyle bir duada bulunursa artık ümmetinin de daima böyle dualarda bulunması elbetteki, icabeder. Maamafih dua bir nevi ibâdettir. Cenabı Hak'kın kudret ve azametini itiraftır. Bu cihetle de dua yapılması dînen pek memduhtur.

(95) : (Ve) Cenabı Hak, Resuli Âlişanına şöyle de beyan buyuruyor; (şüphe yok ki, biz) azamet ve kudretimizle (onlara) o müşriklere (yapmış olduğumuz yaldi) onların haklarında mevud, mukarrer olan dünyevî ve uhrevî azabı (sana göstermeğe elbette kadirleriz) onların başlarına gelecek olan azabı sen de temaşa edebilirsin. Kudreti ilâhîye buna maziyadetin kâfidir, Fakat bir hikmet muktezası olarak o azap sondaya bırakılmış olur. Onlardan bazıları veya onların evlât ve ahfadı bilâhara mümin olacaklardır. Resuli Ekrem'in' vücudu da, âlemlere rahmet olduğundan onun zamanındaki münkirler, birden azabı istisale uğramayacaklardır. Maamafih onlara daha dünyadalarken teveccüh eden bir kısım azaplara Resuli Ekrem muttali olmuştur. Bedr gazvesi ve Mekkei Müker-

reme'nin fethi zamanında bir takım müşriklerin katledilmeleri bu cümledendir. O merhametpenah Peygamberin pek güzel, pek hayırhahane olan emirlerini, öğütlerini, dinlemeyenler elbetteki, birçok cezalara müstahik olurlar.

*

ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ السَّيِّئَةَ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا
يَصِفُونَ ﴿٩٦﴾ وَقُلْ رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ ﴿٩٧﴾
وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَنْ يَحْضُرُونِ ﴿٩٨﴾ حَتَّى إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ
قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ ﴿٩٩﴾ لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا إِنَّهَا
كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٠٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(96) : Sen o kötülüğü en güzel olan şey ile defet. Biz onların neler ile vasfeder olduklarını daha iyi biliriz.

(97) : Ve dedi ki: Yarabbü. Ben sana şeytanların vesveselerinden sığınırım.

(98) : Ye yarabbü. Sana sığınırım, onların huzuruma gelmelerinden.

(99) : Nihayet onlardan birine ölüm gelince derki: Yarabbü. Beni geri gönderin.

(100) : Belki ben terkettiğim şey hususunda bir salih amel işlerim. Hayır. Bu bir lâkırdıdır ki: Bunu söyleyen o'dur ve onların önlerinde bas olunacak" lan güne kadar bir hail vardır.

**

İ Z A H

(96) : **Bu** mübarek âyetler, Resuli Ekrem'in bir takım kötülüklere karşı pek güzel bir veçhile mukabelede bulunmakla memur olduğunu bildiriyor ve kendisinin Cenabı Hak'ka ne suretle sığınacağını: Tazarru ve niyazda bulunacağını gösteriyor, ölüme mâruz kalacak kâfirlerin yapacakları temennilerinin ise artık vakti geçmiş olduğunu ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Resuli Alişanım!. **(Sen)** o münkirlerden gördüğün (kötülüğü) fena lâkırdıları, çirkin muameleleri (en **güzel olan** şey ile) en faideli olan sözler ile, fiiller ile (defet) onların kötülüklerine karşı sen iyilikten ayrılma, onlara karşı af ve safh ile, müdara ile muamelede bulun. (Biz onların neler ile vasfcder olduklarını) seni ve zatı ulûhiyeti nelerle tavsifte bulunduklarını (daha iyi biliriz) öyle olduğu halde onların cezalarım hemen vermiyoruz. Artık sen de sabr et, nitekim sair ülûlazm Peygamberler de sabr etmişlerdir. Bu beyanı ilâhî, Resuli Ekrem hakkında bir tesliyeti ve münkirler hakkında da bir tehdidi mutazammındır. Bir takım cahilane, münklrane sözlere karşı mukabelede bulunmamak veya pek nazikâne, halimane bir tarzda mukabelede bulunmak bir fazileti ahlâkiye mes'elesidir. Böyle bir muamele, bazan düşmanı dost etmeğe vesile olur. Nitekim «Hasmın sitemin anlamamak, hasma sitemdir» de denilmiştir. Şu kadar var ki, yapılacak medara, dîne, mürüvvete, seciyei insaniyeye muhalif bir surette olmamalıdır. Böyle bir müdara caiz değildir.

«Var iken elde müdara cenk-ü gavgadır abes»
«Düşmeni bed tıynete amma müdaradır abes»

(97) : (Ve) Ey Resuli Zişan!. (De ki: YarabbÜ. Ben sana şeytanların vesveselerinden sığınırım) senin mukaddes emirlerine, nehiylerine muhalif hareketlere saik ve muhasin ahlâka muhalif olan ve ezcümle kötülüklere karşı iyilikle muamelede bulunulmasına engel kesilen şeytanî iğfalâttan beni muhafaza buyur, ey kerim Rabbim.

(98) : (Ve) şöyle de tezarruda bulun ki: (Yarabbü. Sana sığınırım, **onların huzuruma** gelmelerinden) o şeytanların herhangi bir vakit yanıma gelerek vesveselerine cür'et etmelerinden beni siyanet buyur. Namaz kılarken veya Kur'an okurken veya ölüm âni gelip çatmışken o habis şeytanın vesveseleri artar. Artık onun vesveselerine, uğramamak için Cenabı Hak'ka niyazda bulunmalıdır. Peygamberi Zişanımıza olan bu tenbihi ilâhî, onun bütün ümmetine müteveccihtir. Her insan daha hayatta iken noksanlarını telâfiye çalışmalıdır, Hak Tealâ'dan muvaffakiyet dilemelidir.

(99) : Fakat insanlardan bir çokları küfr ve mâsiyet içinde yaşarlar, şeytanların vesveselerine uyar dururlar (nihayet onlardan birine ölüm gelince) **ahi-**

ret halleri, azap haileleri gözleri önünde zuhura başlayınca, kusurlarının kötü neticesini düşünerek kemâli tehassur ile **(der ki: YarabbÜ. Beni geri gönderin)** bana bir müddet daha hayat verin, yaşayayım. Böyle Cenabı Hak'ka cemi sigasiyle hitabedilmesi tazim içindir. Nitekim hükümdarlardan vesair ekâbirden her birine.

§ Sen; yerine «siz», diye hitabedilir. Yahut geri döndürülmek hususunda meleklerin de hizmetleri olacağı cihetle o cemi sigasiyle hitap, Cenabı Hak ile meleklere müteveccih bulunmuştur.

(100) : Evet.. Yarabbü. Beni bir müddet daha yaşat, dünyada bulundur. **(belki ben terkettiğim** şey **hususunda)** zâyetmiş olduğum îmana, bedenî ve malî amellere dair **(bir salih amel işlerim)** telâfii mâfata çalışırım, bu yüz gösteren badireden helâs bulmuş olurum. Fakat bu temennisi reddedilerek deniliyor ki: **(Hayır)** sana öyle bir müddet daha verilemez. (Bu) senin temenni ettiğin şey **(bir lâkırdıdır ki)** bir sözdür ki, **(bunu)** bu sözü **(söyleyen o'dur)** o ölüme mahkûm şahsın hasret ve nedametten mütevellit, vakti geçmiş olan ve şayanı kabul bulunmayan bîr temennisinden ibarettir. Artık bu vaziyetteki kimselerin nedametleri kendilerine bir faide vermez. **(Ve onların önlerinde bas olunacakları güne kadar bâr hail vardır)** onların dünyaya dönmelerine mânidir. Onların kabirlerde bulunmaları, ruhlarının âlemi berzaha gitmiş olması, kıyametin zuhuruna da daha bir müddet bulunması sebebiyle onların tekrar hayat bulup bu dünyaya gelmeleri mukadder değildir. Binaenaleyh onlar öyle geri döndürülmek ümidinden vazgeçsinler, o temennileri beyhudedir, kendilerine bir faide vermeyecektir. Bilâhara kabirlerinden kalkınca dünyaya değil, mahşere ve cehenneme sevk edileceklerdir.

* *

فَإِذَا

نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ ﴿١٠١﴾

فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٢﴾ وَمَنْ خَفَّتْ

مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ

خَالِدُونَ ﴿١٠٣﴾ تَلْفَحُ وُجُوهَهُمُ النَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ ﴿١٠٤﴾

أَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَىٰ ... بِهَا تُكَذِّ

MEALİ ÂLİSİ

(101) : Sura üfürüleceği zaman artık aralarında ne ensab vardır ve ne de soruşurlar.

(102) : Artık kimin tartıları ağır gelirse işte felâh bulmuş olanlar, onlardır.

(103) : Ve kimin tartıları da hafif olmuş olursa işte nefislerine yazık etmiş olanlar, cehennemde ebedî kalanlar da onlardır.

(104) : Onların yüzlerini ateş şiddetle yakar ve onlar orada dudakları açılarak dişleri sırıtıp duran kimselerdir.

(105) **: Değil mi ki benim âyetlerim size karşı tilâvet ediliyordu da siz onları tekzib ediyordunuz.**

***

İ Z A H

(101) : Bu mübarek âyetler, Sura Nefh ile kıyametin vukuunu ve insanların **o** gündeki durumunu ve kimlerin felâha nail olup kimlerin hüsrana uğrayacaklarını bildiriyor, cehennem ateşine mâruz kalanlara tekdir ve tevbih sure-

tiyle teveccüh edecek olan hitabı ilâhîyi de beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Sura üfürüleceği zaman) İsrafil Aleyhisselâmm sur denilen fevkalâde bir âlete üfüreceği vakit, yani: Kıyametin kopması için nefhai saniye denilen müthiş hâdisenin husule gelip ruhların cesetlere iade edileceği an (artık) insanlar yeniden sahai hayata atılmış olurlar, kendi dertlerine düşerler, pek büyük bir hayret ve dehşet içinde kalırlar, birbirlerine karşı bigânece bir vaziyet alırlar. O vakit (aralarında ne vardır) ki, kendilerine bir faide versin. Öyle bir zamanda her insan kendi kardaşından, anasından, babasından ve evlâdından firar eder, zararlarının hallerini sual de etmezler. Çünki her şahıs kendi nefsiyle meşgul olur, baş-* rine dokunmasından titrer dururlar. (Ve) o zaman *(nz* de soruşurlar) birbirleri* nin hallerini sual de etmezler. Çünki her şahıs kendi nefsiyle meşgul olur, başkalarının hallerini sormaya mecali bulunmaz. Fakat bu müthiş vaziyet, nefhai saniye zamanına mahsustur. Ondan sonra insanların arasında konuşmalar, sok ruşmalar vâki olacaktır.

(102) : Bu nefhai saniyeyi müteakip herkes mahşer sahasına sevkedilecek, dünyadaki amelleri bir mizanı kudretle tartılacaktır, (artık kimin tartıları) tartılan hasenatı, akaide, ibadet ve taate ait dünyadaki salih amelleri (ağır gelirse işte felâh bulmuş) istedikleri nimetlere kavuşmuş, korktukları şeylerden necat bulmuş (olanlar; onlardır) o haseneleri galip olan müminlerdir.

(103) : (Ve) bilâkis (kimin tartılan *dz.* hafif olmuş olursa) yani: Kendisinin îmana mukarin, indallâh makbul, tartılacak, hasenatı bulunmazsa böyle kimseler de felahtan biFkülliyye mahrumdurlar. (İşte nefislerine yazık etmiş olanlar) dünyadaki ömürlerini hava ve heves ile geçirmiş, nefislerinin hayvani şehvetlerine tâbi olmuş, kendilerini indallâh makbul faziletlerden mahrum bırakmış bulunanlar, onlardır. Evet.. (Cehennemde ebedî kalanlar da onlardır.) çünki, küfrile ahirete gidenler, cehennemde ebediyen kalacaklardık. Küfr gibi en büyük bir cinayetin cezası da böyle müthiş bir akibettir. Bu hususa dair surei Enbiyanın «47» inci âyetinin tefsirine de müracaat!.

(104) : (Onların yüzlerini) o cehenneme atılacak kâfirlerin en mühim uzuvları olan çehrelerini (ateş şiddetle yakar) artık' diğer uzuvlarının da ne kadar müthiş birateş azabı içinde kalacağı düşünülsün, (ve onlar orada) cehennem içinde kalarak oradaki ateşin şiddetli tesirinden dolayı (dudakları açılarak dişleri sırıtıp duran kimselerdir) onlar cehennemde böyle acib, hayret engiz bir vaziyet alacaklardır. Öyle şiddetli bir ateş içinde kaldıkları halde azapları devam etmek için yanıp gitmeyeceklerdir. Vücutları daima ateşler içinde kalıp muazzep olacaktır.

§ Lefh; vurmak, ve şiddetle yakmak manasınadır. «Kelh», «Külûh» katı yüzlü, abûsül'vech olmak, üst ve alt dudakları açılıp dişlerin sırıtması, açığa çıkması demektir

(105): Kâfirlere cehennemde tevbih için, tutuldukları azaba müstahik olduklarını kendilerine ihtar için tarafı ilâhîden şöyle denilecektir: **(değil rai ki, benim âyetlerim)** Kur'anı Azim gibi semavî kitaplarım **(size tilâvet ediliyordu; da)** size o kitapların ahkâmı bildiriliyordu, dini ilâhîye ait eserler yazılıp her tarafa neşrediliyordu, dini ilâhî her tarafa intişar etmekte olup ulviyeti parlayıp duruyordu da (siz **onları tekzib ediyordunuz!.)** Evet.. Siz ilâhî âyetleri inkâr ediyor, onları size tebliğ edenleri tekzibe cür'et gösteriyordunuz. Artık siz kendinizi mazur sayabilir misiniz? Elbetteki, sayamazsınız.

*

قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ ﴿١٠٦﴾ رَبَّنَا
أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِنْ عُدْنَا فَإِنَّا ظَالِمُونَ ﴿١٠٧﴾ قَالَ اخْسَؤُا فِيهَا وَلَا
تُكَلِّمُونِ ﴿١٠٨﴾ إِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ مِنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا
وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ﴿١٠٩﴾ فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سِخْرِيًّا حَتَّى أَنْسَوْكُمْ
ذِكْرِي وَكُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ ﴿١١٠﴾ إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا أَنَّهُمْ
هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿١١١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(106) : Diyeceklerdir ki: Ey Rabbinüz!. Bizim üzerimize şekavediniz galebe etti ve biz sapıtmışlar olan bir kavim olduk.

(107) : Ey Rabbimiz!. Bundan bizleri çıkar, Jmdi bir daha dönersek artık şüphe yok ki, biz zalim kimseleriz.

(108) : Buyuracaktır ki: Zelilâne sükût edip durun arada, bana bir şey söylemeyin.

(109) : Çünki kullarımdan bir zümre var idi ki, «Ey Rabbimiz!. Sana îman ettik, artık bizi yarlığa ve bize merhamet buyur ve sen rahmet edenlerin elbette hayırlısısın» derlerdi.

(110) : Halbuki, siz onlara mashara ittihaz ettiniz, tâki, bunlar —böyle masharaliklannız— size beni yâd etmeyi unutturdular ve onlardan —istihza ile— güler kimseler olmuştunuz.

(111) : Şüphe yok ki, bugün ben onları sabrettikleri sebebiyle mükâfata nail ettim, muhakkak ki, necata ermiş olanlar da onlardır, onlar.

* *

İ Z A H

(106) : Bu mübarek âyetler, cehennemdeki kâfirlerin vâki olacak tevbihi ilâhî üzerine kendi cinayetlerini itiraf edip bir daha cinayetlerde bulunmayacaklarını arz ile cehennemden çıkarılmalarını rica edeceklerini bildiriyor. Ve onların sükûta davet edilerek dünyada iken bir kısım ehli îman hakkında ne kadar hakaretlerde bulunmuş olduklarının kendilerine ihtar edileceğini ve ahiret âleminde o müminlerin mükâfata ve necata nail olacaklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Cehenneme atılacak kâfirlere: Ayetlerim size tilâvet olunduğu halde siz onları inkâr etmiyor mu idiniz?. «Diye tarafı ilâhîden teybîn'vâki olunca onlar kendi kâfirane hareketlerini itiraf ederek **(diyeceklerdir ki: Ey Rabbimiz!. Bizim üzerimize şekavediniz galebe etti)** havayı nefsimiz, sui ihtiyarımız bize hâkim kesilerek bizi böyle müthiş bir âkibete sevkeylemiş oldu. (Ve **biz)** o sebeple tariki haktan **(sapıtmışlardan olan bir kavim olduk)** bundan dolayıdır ki, kötü hareketlerde bulunmuş, saadet yolundan mahrum kalmış bulunduk.

§ Şıkvet; âdi lezzet, havayı nefs gibi şeylerdir ki, bunlar şekavete müaddi olacakları cihetle bu namı almışlardır.

(107) : O kâfirler, öyle cinayetlerini itiraf ederek şöyle niyazda bulunacaklardır: (Ey **Rabbimiz!. Bundan bizleri çıkar)** bizi lütfen bu cehennem ateşinden kurtar, dünya hayatına iade et, senin rızana muvafik hareketlerde bulunalım **(imdi bir daha dönersek)** evvelce irtikâb etmiş olduğumuz şekavetin, dalâletin bir mislini irtikâb edersek **(artık şüphe yok ki, biz zalim kimseleriz.)** Nefsimize zulm etmiş, zulmda haddi tecavüz eylemiş, böyle ebedî bir azaba lâyık kimseler bulunmuş oluruz.

(108) : Cenabı. Hak da bunların bu talebine cevaben melek lisaniyle **(buyuracaktır ki,)** artık siz bu cehennemde **(zelilâne)** bir surette **(sükût edip durun orada)** köpekler gibi ürüp durmayın, siz bu azaba dünyadaki cinayetinizden

dolayı müstahik bulunuyorsunuz. Şimdi **(bana bir şey söylemeyin)** bu ateşten çıkarılıp dünyaya iade edilmenizi isteyip durmayın. Bunun zamanı geçmiştir.

§ Hisa; zillet ve hevan ile sükût etmektir. İhseû; da zelilâne sükût ediniz mânasınadır. Kelbe karşı «ihsa» deniliyor ki: Ürüp durma, çekil git demektir.

(109) : **(Çünki kullarımdan bir zümre var idi ki,)** onlar dünyada îman sahibi idiler, hürmete lâyık zatlar idiler, onlar kendi îmanlarmdaki selâbeti, **ii—** katlarındaki nezahati daima ibraz ederek **(Ey Rabbimiz!)** ey bizi yaratan, merzuk eden, bizlere lûtf ve ihsanda bulunan mabudumuz!. Biz **(sana îman ettik)** senin muhterem Peygamberinin tebligatını kabul eyledik, seni tevhit ve takdis ederiz **(artık bizi yarlığa)** kusurlarımızı af ve setret **(ve bize merhamet buyur)** bizi rahmeti ilâhîyene nail buyur (ve sen) **ey** Mukaddes mübudumuz!. **(Rahmet edenlerin hayuiısısın)** çünki sen rahmetine lâyık olan kullarını her felâketten kurtarırsın **(derlerdi)** böyle îmanlarını izhar, merhameti ilâhiyeye iltica ederek tezarru ve niyazda bulunurlardı.

(110) : **(Halbuki,)** Ey kâfirler!, **(siz onları)** o mümin kulları **(mashara ittihaz ettiniz)** onların öyle samimî dua ve niyazlariyle istihzada bulundunuz. Şimdi siz **ne** yüzle dua ediyorsunuz?. Cehennemden çıkmanızı niyaz eyliyorsunuz?. Ey münkirler!. **(Tâki bunlar)** böyle masharahklarınız, o muhterem müminler ile istihzada bulunmanız **(size beni yâd etmeyi unutturdular)** öyle istihzalar ile fazlaca iştigalinizden dolayı zatı ulûhiyeti zikretmez, azabı ilâhîden korkmaz olmuş idiniz, **(ve)** siz **(onlardan)** o mümin kullardan istihza ile **(güler kimseler olmuştunuz)** kendi kusurlarınızı görmüyordunuz, o müminlerin îmanlariyle, dualariyle alay ederek onlara karşı müstehziyane bir surette kahkahalar ile gülüp duruyordunuz. Artık o kötü, kâfirane, biedebane hareketlerinizin bu cezasına katlanın durun. Elbetteki, dini ilâhîyi inkâr eden, mukaddesatı diniyeyi tezyif eyleyen: Müminlerin halisane dualariyle, ibadet ve taatlariyle istihzada bulu^ nan kimselerin akıbetleri böyle müthiş, ebedî bir azaptır.

§ Bu âyeti kerime, Kureyş kâfirleri hakkında nazil olmuştur. Onlar eshabı kiramın fakirlerinden olan Bilali Habeşi, Ammar, Suheyb ve Habbab Radiallahutealâ enhum gibi zatlar ile istihzada bulunuyorlardı. Cenabı Hak da onların bu istihzaları yüzünden bilâhara ne şiddetli azaplara giriftar olacaklarını ihtar buyurmuştur ki, hükmü umumîdir. Bütün o gibi münkir, müstehzi kimselere şâmildir.

(111) : Hak Tealâ Hazretleri o dinlerinde sebat eden ve bir takım düşmanların eza ve cefasına karşı sabr ve tahammül gösteren müminler hakkında da şöyle tebşiratta bulunuyor. **(Şüphe yok ki, bugün)** bu ahiret âleminde **(ben onları sabr ettikleri sebebiyle)** öyle dinsizlerin istihzalarına aldırmayarak dinlerinde, İbadet ve taatlarında devam edip durduklarından dolayı **(mükâfata nail et-**

tini) onları aleddevam cennet nimetlerinden müstefit kıldım. **(Muhakkak ki, necata ermiş)** muratlarına kavuşmuş **(olanlar da onlardır)** evet **(onlardır)** o müminlerden başkası değildir. İşte îmanın, hak yolunda sabr ve sebatın neticesi böyle ebedî bir fevz ve necattır. Ne muazzam bir mükâfat!.

***

قَالَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِي الْأَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ ﴿١١٢﴾ قَالُوا
لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَسْئَلِ الْعَادِّينَ ﴿١١٣﴾ قَالَ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا
قَلِيلًا لَوْ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١٤﴾ أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا
وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١١٥﴾ فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَٰهَ إِلَّا
هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ ﴿١١٦﴾ وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ
لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ
الْكَافِرُونَ ﴿١١٧﴾ وَقُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ﴿١١٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(H2) : Buyuracaktır ki: Yerde ne kadar seneler kaldınız?.

(113) : Diyeceklerdir ki: Ya bir gün veya bir günün birazı kadar kaldık. İmdi sayanlara sor.

(114) : Buyuracaktır ki: Siz ancak pek az kaldınız, eğer siz hakikaten bilir kimseler oldunuz iseniz..

(115) : Ya siz zannettiniz mi ki, biz sizi ancak bir abes yere yarattık ve hakikaten siz bize döndürülmeyeceksiniz?.

tim) onları aleddevam cennet nimetlerinden müstefit kıldım. **(Muhakkak ki, necata ermiş)** muratlarına kavuşmuş **(olanlar da onlardır)** evet **(onlardır) o** mü-minlerden başkası değildir. İşte îmanın, hak yolunda sabr ve sebatın neticesi böyle ebedî bir fevz ve necattır. Ne muazzam bir mükâfat!.

قَالَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِي الْأَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ ۝١١٢ قَالُوا
لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَسْئَلِ الْعَادِّينَ ۝١١٣ قَالَ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا
قَلِيلًا لَوْ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ۝١١٤ أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا
وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ۝١١٥ فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَٰهَ إِلَّا
هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ ۝١١٦ وَمَنْ يَ لَٰهًا آخَرَ
لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ
الْكَافِرُونَ ۝١١٧ وَقُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ۝١١٨

MEALİ ÂLİSİ

(112) : Buyuracaktır ki: Yerde ne kadar seneler kaldınız?.

(113) : Diyeceklerdir ki: Ya bir gün veya bir günün birazı kadar kaldık. İmdi sayanlara sor.

(114) : Buyuracaktır ki: Siz ancak pek az kaldınız, eğer siz hakikaten bi-lir kimseler oldunuz iseniz..

(115) : Ya siz zannettiniz mi ki, biz sizi ancak bir abes yere yarattık ve ha-kikaten siz bize döndürülmeyeceksiniz?.

(116) : Bihakkın hükümdar olan Allah Tealâ pek yücedir. O'ndan başka bir ilâh yoktur. — o — kerim olan arşın Rabbidir.

(117) : Ve her kim Allah ile beraber bir ilâha da taparsa ki, bunun için ona hiçbir delil yoktur, artık onun nisabı muhakkak ki Rabbinin katımladır. Şüphe yok ki, kâfirler felaha nail olmazlar.

(118) : Ve de ki: Yarabbü. Mağfiret ve rahmet buyur ve sen merhamet edenlerin en hayırlısısm.

***

Î Z A H

(112) : Bu mübarek âyetler, dünyaya döndürülmelerini isteyecek olan ehli cehenneme karşı teveccüh edecek suali ilâhîyi bildiriyor. Ahiret hayatına nazaran dünya hayatının az bir müddetten ibaret olduğuna işaret ediyor, Allah Tealâ'nın abes yere bir şey yaratmamış olduğunu ve bütün kâinatın mâlik ve hâkimi olan o Halikı Zişanın huzun mânevisine beşeriyetin döndürüleceğini ihtar eyliyor. O Halikı Azimden başka bir halik ve mabudun bulunduğuna asla bir delil bulunmadığını, bunun hilafını iddia edenlerin asla felah bulamayacaklarını ve o kerim ve rahîm Halikı Azime ne suretle dua ve niyazda bulunulmasını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Cehenneme atılacak kâfirlere karşı Hak Tealâ Hazretleri veya onun emr ettiği melek bir tevbih için **(buyuracaktır ki)** siz **(yerde)** o kendisine iade edilmenizi istediğiniz dünyada **(ne kadar seneler kaldınız?)** O dünya hayatını bir vesilei necat mı sanarak ona tekrar dönmenizi istiyorsunuz?

(113) : Kendilerine böyle bir hitap teveccüh edecek olan o kâfirler de **(diyeceklerdir ki)** biz dünyada (ya **bir** gün veya **bir günün birazı kadar kaldık)** onlar ahiret hayatının ebediyetine bakarak dünya hayatını o kadar az görmekte bulunmuşlardır veyahut kendilerini büyük bir dehşet ve haşyet istilâ etmiş olacağından dünyadaki hayatlarının müddetini tâyine muktedir olamayacaklardır. Bundan dolayı diyeceklerdir ki: **(imdi sayanlara sor)** yani: O müddeti tesbit etmiş olan, beşeriyetin ömürlerini, amellerini sayıp yazmış bulunan meleklere sual buyur. Çünki biz mâruz kaldığımız bu azaptan dolayı hayretlere düşmüş, dünyadaki hayatımız müddetini tâyin edecek bir kabiliyetten mahrum kalmış bulunuyoruz.

(114) : Onların o itirafı aczlerine karşı Cenabı Hak veya melek **(buyuracaktır ki,)** bu sözünüz doğrudur (siz **ancak pek az kaldınız)** zira madem ki, dünya hayatı fâni idi, orada ne kadar çok kalınsa da yine ahiret hayatına nazaran pek az bir müddetten ibarettir. **(Eğer** siz **hakikaten bilir kimseler oldunuz iseniz)** yani: Siz eğer ehli ilm olsa idini? Hnhn Hünvada iken orada pek az kalaca-

ğınızı bilir, hayatınızı beyhude yere zâyetmiş olmaz, istikbalinizi temine çalışırdınız.

(115) : Ve kâfirlere tevbih için buyufalacaktır ki: **(Ya siz zannettiniz mi ki: Biz sizi ancak bir abes yere yarattık)** sizin yaradılışınız bir hikmete müstenit değildir, siz bir ibadet ve taatle mükellef değilsiniz, böyle mi sandınız? **(ve hakikaten siz)** sandınız mı ki **(bize döndürülmeyeceksiniz?.)** Ahiret âlemine sevkedilmeyeceksiniz?. Bu nekadar yanlış bir zan, bir kanaat!. Hayır.. Siz hakka ibadet edip amellerinize göre mükâfat ve mücazat görmek için yaradılmışdınızdır, niçin onu anlamadınız?.

(116) : Ey münkirler!. Siz bilmediniz mi ki, Allah Tealâ abes yere bir şey yaratmamıştır. **(Bihakkın hükümdar olan)** bütün kâinata mâlik ve her şeyde hükmü câri bulunan, zatı da sıfatları da bâtıl şeylerden münezzeh olup kendisi için ve hâkimiyeti için zeval mutasavver olmayan **(Allah Tealâ pek yücedir)** beyhude şeyleri yaratmaktan şanı hâlikiyeti müteâlidir. **(Ondan başka bir ilâh yoktur)** onun ne mukaddes zatında ve ne ulvî sıfatlarında ve ne de efalinde bir şerik ve naziri bulunamaz, o **(kerim olan arşın Rabbidir.)** bütün kâinatı muhit olan bir şerifi ulviyetin, bir arşı âlânın sahibidir, mâlikidir, halikıdır.

§ Arşı azim; Kur'anı Kerim gibi vahyi ilâhînin mahallî nuzulû olduğundan veya hayır ve bereketin rahmeti ilâhîyenin mahlukata o canipten teveccüh eylediğinden veya ekremülekremin olan Cenabı Hak'ka nisbet edildiğinden dolayı ona böyle «arşı kerim» unvanı verilmiştir. «Kâfirlerin cehenneme sevkedilecekleri ve onlara bir tevbih için hitabı ilâhînin teveccüh edeceği mukarrer olduğu cihetle bunların tahakkuk "vukuuna bir işaret olarak istikbal sigası yerinde mazi sigası irad buyurulmuş, «yekulü=der) yerinde «kale=dedb denilmiştir. Bu bir belagat muktezasıdır.

(117; : (\e **her kim AUah ile beraber başka bir ilâha da taparsa)** başkasını münferiden mabut tanırsa veya Cenabı Hak'ka başkasını şerik koşarsa **(ki, bunun için)** böyle yanjhş bir harekette bulunup başkasına da ibadet edildiğinden dolayı **(ona, hiçbir delil yoktur)** o kimse, bu husustaki kanaatinin doğruluğunu isbat edecek bir hüccete sahip olamaz halbuki, delile müstenit olmayan bir kanaat bâtıldır. Bahusus ki, öyle bir kanaat'in butlanı aklen ve naklen bilbedahe sabit olursa artık öyie bâtıl bir kanaatte, itikatta nasıl devam edilebilir?. **(Artık onun)** öyle bâtıl bir itikatta, ibadette bulunan kimsenin **'(nisabı muhakkak kî. Rabbinin katındadir.)** Elbette ki, onu istihkakı derecesinde cezalandıracaktır **(şüphe yok ki, kâfirler felaha nail olmazlar)** onlar necata, selâmete, saadete, as la kavuşamazlar. Artık o gibi istikballeri pek vahim olacak kimseler, daha dür yadalarken o gibi kötü hareketlerinin neticesini düşünerek hallerini İslaha, a! kâmı ilâhiyyeye riayete son derece çalışmalı, erhamürrahimin olan Allah Te

ladan muvaffakiyetler temenni etmeli değil midirler?. Başka türlü necat çaresi yoktur.

Bu surei celilenin ihtidasında müminlerin felah bulacakları, bunun nihayetinde de kâfirlerin felâh bulmayacakları beyan buyurulmuş, bu iki fırkanın istikballeri gösterilmiştir. Bu; beşeriyete büyük bir nasihat demektir.

(118) : Allah Tealâ Hazretleri, kullarının felaha nailiyetleri için rahmeti ilâhiyyeye mazhariyetleri için daima zatı ulûhiyetine ilticada, dua ve niyazda bulunmalarının lüzumuna bir işaret olmak üzere Peygamberi Zişanına erar ediyor ki: (Ve) Resulüm!. (De ki: **Yarabbü.)** Ey bana lûtf ve ihsanı binihaye olan mabudum!. **(Mağfiret ve rahmet buyur)** böyle çokça niyaz ederek âtifeti ilâhiyyeye sığın (ve) de ki: Yarabbü. **(Sen merhamet edenlerin en hayırhsısm)** ancak senin merhametin ve âtifetin sayesindedir ki, bizler felah ve necata nail oluruz. Resüli Ekrem'e müteveccih olan bu hitabı ilâhî, onun hakkında bir iltifatı subhaniye nişanesidir. Ve onu ümmeti için bir nümunei imtisâl göstermek hikmetini mutazammındır. Evet.. Her veçhile masum, olan bir Peygamberi Âlişan, mağfireti ilâhiyyeyi, rahmeti subhaniyeyi niyaz eder onlara ihtiyaç gösterirse, artık birçok kusurlardan hâli olmayan efradı ümmet içinde elbette lâzımdır ki, daima Hâlikı Kerimin mağfiretini, rahmetini niyaz ederek o sayede felah ve saadete nail olsunlar.

Bu surei celilenin ilk âyetinde müminlerin felah bulacakları, bu nihayetinde de kâfirlerin felah bulmayacakları beyan buyurulmuş, iki fırkanın da istikbali gösterilmiştir. Bu, beşeriyet için büyük bir nasihat demektir. Ey Erhamürrahimin olan kerim mabudumuz!. Bütün mahlûkatın biribirine olan şefkat ve merhameti, senin deryayı rahmetine nazaran ondan müstefad bulunan bir katre mesabesindedir. Biz mümin kulların daima senin bipâyan olan rahmetine, af ve setrine iltica ederiz, biz âciz kullarını rahmeti ilâhiyyenden, mağfireti subhaniyenden mahrum bırakma. Bihürmeti seyyidülmürselin vesselâtü vesselâmü aleyhi ve alâ sairilenbiyai velmürselîn. velhamdüleke Yarabbelâlemîn,.

NUR SURESİ

Bu mübarek sure, Medinei Münevvere'de nâzil olmuştur. Altmış dört âyeti celileyi hâvidir. Bu suredeki dört âyeti kerime, bütün kâinatı, ilâhî bir nurun ziyalar içinde bıraktığını, bütün mahlûkata o kutsî nurun hayatbahş olduğunu pek beliğ, lâtif bir hârici misâl ile enzarı intibaha vazeylediği için bu nuraniyet efza sureye «Surei Nur» unvanı verilmiştir.

Bu surei celilenin başlıca muhteveyatı şunlardır :

(1) : Cemiyeti islâmiyenin nezih bir hayat içinde yaşamalarını temin edecek bir kısım ahkâmı cezaiye;

(2) : İslâm cemiyetlerinin inkişâfa nail olacaklarına, bu cemiyetler arasında ahlâka, nezahate muhalefet edenlerin hallerini İslaha ne suretle çalışılacağı.

(3) : İffet ile, nezahatı ahlâkiye ile muttasif muhadderatı islâmiye hakkında hürmete münafi, şereflerini ihlâle müessir olacak vahi, hainanc sözlerden, isnatlardan kaçınmanın lüzumu.

(4) : İslâmiyetin bütün âfakı tenvir edecek bir nuri ilâhî olduğu, bu kutsi nurun daima beşeriyet âlemine ziyafeşan olup asla sönmiyeceğini tebşir.

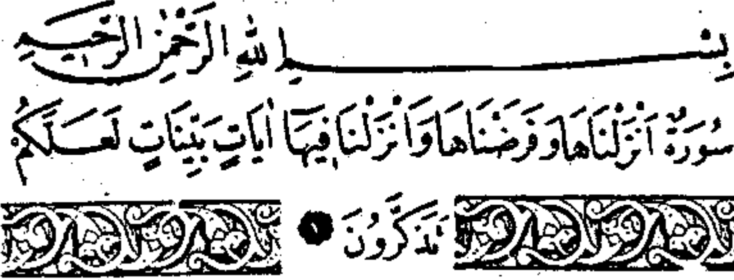
(5) : İçtimaî hayatın nezahate, itilâya nailiyetini temin için ne suretle hareket edileceğini emr ve tavsiye.

(6) : Nimeti îmandan mahrum olanların pek karanlık vaziyetlerini tasvir ve onları uyandırmak için en kuvvetli hüccetleri, irad, alâmetleri beyan.

(7) : Müminlerin Peygamberi Zişanımıza karşı alacakları hürmetkârane vaziyetlerin ve âdabı islâmiyeye riayetin lüzumuna emr ve işaret.

⁂

MEALİ ÂLİSİ

(1) : Bu bir suredir ki, bunu indirdik ve bunu üarz **kıldık** ve **bunda açık açık** âyetler **indirdik** gerektir ki, düşünesiniz.

*

İ Z A H

(1) : Bu mübarek âyet, bu surenin ulviyetine, bir takım hükümleri muhtevi olduğuna ve bunun nüzulûndeki hikmet ve maslahata işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey insanlar!. Biliniz ki, (bu) surei nur **(bir suredir ki)** şerefi âli, muhteveyatı pek mühim bir surei Kur'aniyedir ki **(bunu)** kudret ve azametle levhi mahfuzdan CibrHi Emin vasıtasiyle Resuli Ekrem'e **(indirdik)** ihsan buyurduk. **(Ve bunu farz kıldık)** bu suredeki hükümleri kati surette takdir veya vahy eyledik, onlara riayet edilmesi icabetmektedir. (Ve **bunda)** bu surei şerif ede **(açık açık âyetler indirdik.)** Hududa, esasatı diniyeye, mevizelere ve ibretbahş emsale dair pek vâzih âyetler inzal etmiş olduk, **(gerektir ki, düşünesiniz)** bu âyetleri güzelce teemmül ve tefekkür ederek mutenassıh olasınız, muktezasına göre haretinizi tanzim edesiniz. Çünki selâmeti âmme, bunlara riayetle temin edilmiş olur.

*

الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ
جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ
وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَائِفَةٌ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ۝٢ الزَّانِي
لَا يَنْكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ
وَحُرِّمَ ذَلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ۝٣

MEALİ ÂLİSİ

(2) : Zina eden kadın ile zina eden erkekten her birine yüzer değnek vurun, eğer Allaha ve ahiret gününe inanıyorsanız, Allahm dinindeki bir emri tatbik ederken —bu ikisi hakkında bir acımak sizi tutmasın ve bunların cezalarına— tatbik edilirken müminlerden bir taife de şahit bulunsun.

(3) : Zina eden erkek, zina eden kadından veya müşrikeden başkasiyle evlenmez. Zina eden kadın da zina eden erkekten veya müşrikten başkasiyle izdivaçta bulunmaz. Ve bu —evlenme— müminlere haram kılınmıştır.

İ Z A H

(2) : Bu mübarek âyetler, zina fazihasını irtikâb etmiş olan erkekler ile kadınlar hakkındaki hükmü seriyi beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey selâhiyettar olan hâkimler!. (Zina eden kadın ile zina eden erkekten her birine) zinaları usulen sabit olunca (yüzer değnek vurun) vücutlarının muayyen yerlerine kamçı ile veya değnek ile yüzer darbede bulunun. Köleler ile cariyeler hakkında ise bu cezanın yarısı tatbik edilir, yani herbirine ellişer değnek vurulur. (Eğe? Allaha ve ahiret gününe inanıyorsanız) ilâhî hükmlere sçn^derece riayetkâr olmanız iktiza edeceği cihetle artık (Allahm dininde) ona itaat hususunda onun

hudut hakkındaki emirlerini, hükmlerini tatbik ederken **(bu ikisi hakkında)** zani ile zaniyeye karşı **(bir acımak)** bir rikkat ve merhamet **(sizi tutmasın)** hükmi ilâhî ne ise onu yerine getirin. Çünki selâmeti âmme onunla kaimdir. (Ve **bunların cezalarına)** haklarında tatbik edilen haddi zina cezasına **(müminlerden bir taife de şahit bulunsun)** o cezanın tatbiki zamanında hazır, bulunsunlar. Tâki bu suretle de onların o çirkin halleri teşhir edilmiş, başkaları için de bu ceza bir vesilei intibah bulunmuş olsun. Bu zatların hazır bulunmaları, bir murakabe vazifesini de mutazammındır. O cezanın usulü dairesinde yapılıp ifrat ve tefrite meydan verilmemesine bir sebep olabilir. Bu taife; en az olarak üç veya dört kişi olmalıdır. İbni Abbas Hazretlerine göre dörtten kırka kadar olmalıdır. Böyle bir cezaya uğrayan erkek hâkimce muvafık görülürse bir sene kadar nefyedilmesi de sünnetle sabittir.

Bu âyeti kerime, bu suredeki birinci hükmü hâvidir. Maamafih bu hükm: Muftsen ve muhsene olmayan, yani: Evvelce evlenmiş bulunmayan erkekler ve kadınlar hakkındadır. Evlenmiş bulunanlar hakkında ise usulen recm cezası tatbik edilir. Bu âyeti kerimedeki umumiyet, hâdisi şerif ile takyid ve nesh edilmiştir, İhsan; vasfını haiz olmayanlara mahsus bulunmuştur. Ancak köleler ile cariyeler hakkında recm cezası tatbik edilmez. Çünki recm yarı bölünemez. Recm ölümü intaç eder, köleler ile cariyeler hakkında bu zina cezası, hür kimseler hakkındaki bu cezanın yarısı kadar olmak lâzımdır. Ölümün yarısı ile cezalandırmak ise kabil değildir.

(3) : **(Zina eden erkek, zina eden kadından veya müşrikeden başkasiyle evlenmez)** yani: Onların âdi tabiatları ekseri böyle süfli kimselere meyyal bulunur. **(Zina eden kadın da zina eden erkekten** veya **müşrikten başkasıyle izdivaçta bulunmaz)** çünki zinaya düşkün olan kadınlarda afif, salih kimseler ile evlenmek temayülünde bulunmazlar. Kendilerinin o fazihalanna karşı öyle temiz, iffetperver erkeklerin müsamahada bulunmayacaklarını bilirler. Huyları, hareketleri arasında bir ittihat, bir benzeyiş bulunmayan kimseler arasında ülfet ve muhabbet görülemez, bilâkis o hal, nefret ve iftiraka sebebiyet vermiş olur. (Ve **bu)** evlenme, zani ile zaniyenin nikâhı **(müminlere haram kılınmıştır.)** Çünki böyle bir nikâh, birçok fenalıklara sebebiyet verebilir, böyle bir teehhül, fena şöhrete bais olur, neseb hakkında sui zanna sebebiyet verir, güzelce yaşamak vaziyetini ihlâl eder. Binaenaleyh böyle bir nikâhtan kaçınmak, bir nezahat vecibesidir. Binaenaleyh bu nikâhtan ziyadesiyle kaçınılması için tenzih maksadiyle olan men'e tehrim denilmiştir. Filvaki, her tab'ı selim, kalbi nezih, iffetten mahrum olan kimselerden teneffür eder, kaçınır maamafih zina etmiş bir kadının veya erkeğin zina etmemiş bir kimse ib nikâhları da sahih olabilir. Elverir ki, bir daha zina rezaletini irtikâb etmesinler. Bir kavle göre .de bu hür-

met, bu âyeti kerimenin nüzulüne sebebiyet vermiş olan , muayyen kimselere mahsustur veyahut bu hükm, (^+ jW\ \\yJZj\j) âyeti kerimefciyle mensuh bulunmuştur. Çünki «Eyama» kocaları olmayan kadınlar demektir ki, bu tabirin zaniyelere de şümulü vardır. Binaenaleyh bir müslüman, vaktiyle zina etmiş olan bir müslüman kadın ile veya zimmiyye ile evlenebilir. Elverir ki, bir daha iffete muhalif harekette bulunmasın. Öteden beri iffetle muttasif kadınlar ile evlenmek ise elbette ki: Evlâdır. Bu üçüncü âyet de bu suredeki ikinci hükmü muhtevidir.

1 : «Zina» bir şer'î akde müstenit olmaksızın bil'ihtiyar yapılan bir mücameattır. Bunu irtikâb eden erkeğe «Zani» kadına da «Zaniye» denir. Bu haram mücameatı kendi ihtiyariledeğil, cebren yapmış olan erkeğe «mezniyyün bih» kadına «mezniyye» ve «mezhiyyün biha» denilir. <

Zina, en büyük günahlardan olan bir fazihadır. Nitekim Kur'anı Mübin^ de şirke ve katli nefse mükarin bir halde nehy edilmiştir. O öyle pek fahiş bir hareket olduğundan onun hakkında büyük bir ceza tâyin kılınmıştır.

Bir hadisi şerifte beyan olunduğu üzere zinanın altı kötü hasleti vardır ki: Üçü dünyada, üçü de ahirette zuhur eder. Dünyada insanın şeref ve şanını giderir, kendisine fakirliği celbeder, ömrünü kısaltıverir, ahirette Hak Tealâ'nın gazabına uğrar fena bir hisaba tâbi tutulur, ateş azabına giriftar olur. Evet.. Şüphe yok ki, zina fazihası, nesebleri zıyaa uğratır, aileler arasına hiyanet ve denaet düşürür, cemiyet hayatını rahnedar eder, insanlar arasına âdavet ve husumet bırakır, nice temiz aileleri mahcubiyet içinde yaşatır, zinadan meydana çıkan çocukların cebhelerinde bir nikbet yardır, onlar kendi vatanlârina ciddî surette bağlı olamazlar, binaenaleyh cemiyet arasında böyle bir cinayetin zuhura fgelmemesi veyahut azalması için müessir bir cezanın tatbikine lüzum vardır. İşte hikmet karin olan dini islâm bu müessir cezayı tâyin buyurmuştur ki, ayni hikmet ve maslahattır. Maahaza bu gibi cinayetlerden tövbe ederek bir daha böyle bir fezihayı irtikâb etmiyecek kimseler bulunabilir ve cemiyet efradı arasında bir âdavete veya bir şüpheye binaen biribirine böyle bir cinayeti isnat edenlerde eksik olmaz, İşte bu bakımdan da zina cezasını tatbik hususu, en ağır şeraite rabtedilmiştir. Meselâ Bir kati hâdisesi, bir ikrar ile veya iki şahit ile sabit olacağı halde zina hâdisesi için ayrı ayn dört def a. ikrara veya dört şahidin şehadetine lüzum gösterilmiştir. Nitekim bir hadisi şerifte de: Hadleri şüpheler ile terk ediniz, buyurulmuştur. Vakıa bu şerait dairesinde zina cezası nadiren tatbik edilebilirse de bunun tesiri pek ziyadedir, cemiyetin ahlâkını, nezahatini temin için pek büyük bir çaredir.

2 — : «Celt» lügatte, deri üzerine vurmaktır. Her bir vuruşa «celde» de-

nir. Fıkh ıstılahınca celde muhsen ve muhsene olmayan zani ve zaniyenin muayyen uzuvlarına vechi mahsus üzere değnek 'veya kamçı ile vurmaktır ki, bu ceza, mücrimin cildi, yani derisi üzerine yapıldığı için kendisine böyle celde denilmiştir. Bu cezanın tatbikinde riayet edilmesi lâzım gelen hususlar vardır. Şöyle ki: Değnek orta halde ve acıtacak bir surette olmalıdır, cezalandırılacak şahsın âzai bedeniyesinden bir kısmına vurulmalıdır. Onun başına, güzüne, karnına, husyelerine, cihazı tenasülüne vurulmaz, bunlar müstesnadır. Yüklü bir kadın hak kında da hamlini vazetmedikçe bu ceza tatbik edilmez. Çünkü çocuğa zarar verir.

3 — : «Recm», dûgatte kati, şetm, terk, telin, bühtan, atılan taş gibi mânaları ifade eder. Gem'i «Rücum» dur. Istılahta recm, muhsen olan zani ile muhsene olan zaniyeyi veçhi mahsus üzere taşlayarak öldürmektir.

4— : «Hudud» lügatte menetmek mânasına olan haddin cem'idir. Cenabı Hakkın haram kıldığı şeylere ve bilcümle ahkâmı ilâhiyyeye «hududullah» denir. Çünki bunların üzerine tecavüz etmek, dînen memnudur. Istılahi şeride ise had, hakkullah olmak üzere icrası icabeden; miktarı muayyen bulunan ukubettir. Yani cezadır, azaptır. İşte zina cinayetini irtikâb edenler hakkındaki, ukubete de «hadi zina» denilmektedir. Zina cinayeti, selâhiyattar olan bir hâkimin huzurunda usulen sâbit olmadıkça bu husustaki ukubet, tatbik edilemez. Binaenaleyh haddi zinanın icra edilebilmesi için bir kısım şerait vardır. Şöyle ki:

1 — : Zina cinayetini irtikâb eden, âkil, baliğ ve gayrı mükreh bulunmalıdır.

2 — : Zina hâdisesi, mülk şüphesinden, ve iştibaha mahal olan yerde iştibah şüphesinden hali bulunmalıdır. Binaenaleyh bir kimse, kendi oğlunun cariyesine tekarrüp etse veya bir amâ kendisinin zevcesidir diye kendisine teslim edilen kadına tekarrüb edip de bilâhara kendi zevcesi olmadığı anlaşılırsa haklarında haddi zina icra edilmez.

3 — : Bu mücameat, akti nikâh şüphesinden hâli bulunmalıdır. Bir akde mukarin olursa İmamı Azama göre haddi zina icra edilmez. Fakat bunun hürmetine vâkıf bulundukları takdirde haklarında tazir suretiyle bir ceza lâzım gelir, îmameyne göre ise bile bile böyle bir nikâh ile tekarrübte bulunanlar hakkında hadi zina lâzım gelir. Bilmemiş oldukları takdirde yalnız tâzir olunurlar. Yani haklarında münasip görülecek bir tedip cezası verilir.

4 — : Bu mücamiat, bir isticare mukarin olmamalıdır. Bir bedele mukarin olursa bundan dolayı yalnız tazir cezası lâzım gelir. Bu İmamı Azam'a göredir. İmameyne göre bundan dolayı da haddi zina lâzım gelir.

5 — : Bu mücamiatta bulunan şahıs, dilsiz olmamalıdır. Dilsizlik bir şüphe tevlid eder, dilsiz kendisini müdafaa edemez. Bu cihetle hakkında hadi icra edilemez, had cezasını mümkün olduğu kadar az tatbik etmek islâmiyette mül-

tezemdir. Mebsut ve bedayi kitaplarında yazılı olduğu üzere Hazreti Ömer Radiallahu Tealâ anh buyurmuştur ki: «hadları muktedir olduğunuz derecede İskata çalışınız» yani: Haddi ikame edecek hâkimin afta hatâ etmesi, ukubette hatâ etmesinden hayırlıdır, bir müslüman hakkında bir mahreç bulduğunuz zaman ondan haddi hemen iskat ediniz.

6 — : Bu gayrı meşru mücameat, darı adilde, dan islâmda vuku bulmalıdır ki, hacdi icabetsin binaenaleyh darı harbte yaptığı böyle bir miicumiattan dolayı bir müslüman veya bir zimmi hakkında bilâhara darı İslama gelince haddi zina tatbik edilemez. Çünki bu hâdise, islâm hâkimiyetinin hâricinde \uku bulmuştur.

7 — : Bu mücameat, darı islâmda bulunan bir gayrı müslim tarafından yapılmış olunca o, islâm ahkâmını iltizâm etmiş olmalıdır. Binaenaleyh muvakkaten darı islâmda bulunan harbiyundan bir erkek veya bir kadın dan islâmda zinada bulunsa hakkında haddi zina tertip edilmez. Çünki onlar islâm ahkâmını iltizam etmiş değildirler. Bu mesele, imamı azam ile imamı muhammede göredir. İmamı Yusuf ün içtihadına göre bunların hakkında da haddi zina lâzım gelir. Zira bunlar darı islâmda bulundukça, zimmi mesabesinde bulunmuş olurlar.

8 — : Bu mücameatı yapan, bunun haram olduğuna vâkıf olacak bir durumda bulunmalıdır/Binaenaleyh zinanın haram olduğunu bilmeyen bir millet arasında yaşamış olup da henüz islâmiyeti kabul eden bir şahıs, bu husustaki hükmi şer'iye daha vâkıf olmadan zinada bulunsa hakkında haddi zina tatbik edilmez.

9 —- : Bu mücameat, berhayat bulunan bir insan hakkında vuku bulmalıdır. Bir ölü hakkında vuku bulursa, tezir cezasını icabederse de haddi zinayı icabetmez. Çünki bundan tabiatı beşeriye zaten teneffür eder. Nitekim hayvanattan hangi birine bir tekarrüp de esasen istikrah edilecek bir feziha olduğundan bunu irtikâb eden hakkında ağır bir tazir cezası verilir, had cihetine gidilmez. Fakat bazı fukehaya ve imamı Şafii'den rivayet olunan üçüncü bir; kavle göre böyle bir şahsın muhsen olsun olmasın kılıç ile katli icabeder. O hayvana gelince o da kesilip yakılır, bu hayvandan artık istifade etmek, mekruhtur. Bedayi ve hedaye kitaplannda yazılı olduğu üzere o hayvanın böyle aradan izale edilmesi, o çirkin mukarenet hâdisesinin kapatılmasına yardım eder. O hayvan başkasına ait ise ondan kıymetiyle satın alınıp kesilmesi menduptur. Bu hayvan yiyilmesi helâl olan behaim kısmından ise İmamı Azam'a göre bunun kesilip etinin yiyilroesi caizdir. İmameyne göre ise herhalde yakıtmalıdır.

10 — : Bu mücameat, cihazı tenasül yoluyla vuku bulmuş olmalıdır. Mâküs bir tarik ile vuku bulursa ağır bir cezayı müstelzim olur. Fakat haddi zinayı icabetmez. Şu kadar var ki, veliyyülemir, siyaseten lüzum görürse bunu irti-

kâb edeni katledebilir. Bu İmamı Azam'a göredir. İmaineyne göre bu faziha bir ecnebi hakkmda irtikâb edihniş olunca haddi zinayı icabeder.

11 — : Bir gayrı meşru mukarenet usulen sabit olunca artık bunu irtikâb eden şahsın cezası, mücerred tövbe etmesiyle sakıt olmaz. Cumhuri fükaha buna kaildirler.

12 — : Hakkında haddi zina tatbik edilen ve ehli îmandan, bulunan bir erkek veya bir kadın ölünce yıkanır, kefenlenir, cenaze namazı kılınır ve islâm mezarlığına defnedilir. Çünki zinayı irtikâb eden bir müslüman, büyük bir günaha girmiş olursa da kâfir olmuş olmaz. Meğer kî zinayı helâl görür olsun.

**

والذين يرمون المحصنات ثم لم
يأتوا بأربعة شهداء فاجلدوهم ثمانين جلدة ولا تقبلوا لهم
شهادة أبدا وأولئك هم الفاسقون ﴿٤﴾ إلا الذين تابوا من بعد
ذلك وأصلحوا فإن الله غفور رحيم ﴿٥﴾ والذين يرمون أزواجهم
ولم يكن لهم شهداء إلا أنفسهم فشهادة أحدهم
أربع شهادات بالله إنه لمن الصادقين ﴿٦﴾ والخامسة أن
لعنت الله عليه إن كان من الكاذبين ﴿٧﴾ ويدرؤا عنها
العذاب أن تشهد أربع شهادات بالله إنه لمن الكاذبين ﴿٨﴾
والخامسة أن غضب الله عليها إن كان من الصادقين ﴿٩﴾ ولولا
فضل الله عليكم ورحمته وأن الله تواب حكيم ﴿١٠﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(4) : Hurre, afife olan muslüman kadınlarına zina isnat eden, sonra dört sahâ getiremeyen kimselere seksener değnek vurun ve onların şahadetlerini ebediyyen kabul etmeyin ve onlar ise fasık kimselerdir.

(5) : Bundan sonra tövbe edenler ve hallerini İslah eyleyenler müstesna. Çünki Allah Tealâ şüphe yok ki, gafurdur, rahimdir.

(6) : Ve o kimseler ki, zevcelerine zina isnat ederler ve kendileri için kendi şahıslarından başka şahitler de bulunmazsa her birinin şahadeti, Allah Tealânın ismiyle elbetteki, kendisi sadıklardandır diye dört defa şahadet etmektir.

(7) : Beşincisi de: Eğer yalancılardan olmuş ise üzerine hakikaten Allahın laneti olsun demektir.

(8) : Ve o kadından cezayı bertaraf eder, dört defa: Billahi o —kendisine zina isnat eden kocası— muhakkak ki, yalancılardandır diye şahadet etmesi.

(9) : Beşincisi de: «Eğer o —kocası— sadıklardan ise kendi üzerine muhakkak ki, Allahın gazabı olsun» demesidhv

(10) : Ve eğer üzerinize Allahın fadlı ve rahmeti olmasa idi — haliniz ne olurdu?—- ve şüphe yok ki, Allah Tealâ tövbeleri kabul edicidir. Hâkimdir.

*
*

İ Z A H

(4) : Bu mübarek âyetler, Muhsenattan olan kadınlara isnat ettikleri zina fezihasını dört şahit ile isbat edemiyenlerin haklarında tatbik edilecek cezayı bildiriyor. Ve kendi zevcelerine zina cinayetini isnat eden erkekler ile o cinayeti inkâr eyleyen zevcelerin de ne suretle şehadette ve bed duada bulunacaklarını ve Cenabı Hak'kın fadlı rahmetini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Muhsenata yani: **(Hürre, afife olan muslüman kadınlarına)** kazfde bulunan, yani: Onlara **(zina isnat eden)** öyle bir kadına: «Şen zaniyesin», «sen zina ettin» veya «şu kadın zina etmiştir» yahut «karnındaki çocuk zinadandır» gibi bir surette gayrı meşru mücameat isnadında bulunan **(sonra)** bu isnatlarını isbat için **(dört şahit getiremeyen kimselere)** bîr haddi kazf olmak üzere ey selâhiyattar olan hâkimler!. **(Seksener değnek vurun)** çünki bu halde onların yalan yere zina isnadında bulunmuş oldukları zahir olmuş olacağı için.böyle bedenî bir cezaya çarpılmaları icabeder. **(ve onların şahadetlerini ebediyen)** berhayat bulundukları müddetçe **(kabul etmeyin)** velevki, bilâhara tövbekar olsunlar. Bu da onlar için manevî bir cezadır **(ve onlar ise)** öyle yalan yere kazfte, zina isna-

dında bulunan şahıslar ise **(fasık kimselerdir)** çünki, afif ve afife olan kimselere zina isnadında bulunmak, en büyük günahlardandır.

(5) : **(Bundan sonra)** böyle bir günahı irtikâbı müteakip **(tövbe edenler ve)** tövbeden başka da **(hallerini ıslâh eyleyenler)** hüsnü hal hüsnü ahlâk sahibi olanîar, kalplerini rencide etmiş oldukları kimselerden af dileyenler **(müstesna)** onlar bu fısk şaibelinden kurtulmuş olurlar. Maahaza onların yine şahadetleri kabul edilmez. Ancak onlar, ojısktan dolayı artık muaheze olunmazlar. **(Çünki Allah Tealâ şüphe yok ki, gafurdur)** evvelce irtikâb etmiş oldukları mâsiyeti af ve setreder ve o kerîm halik **(rahimdir)** onların haklarında kerem ve merhametle muamelede bulunur. İmamı Şafii'ye göre bu tövbeden sonra onların şahadetleri de kabul olunur.

§ Bu dördüncü ve beşinci âyetlerde bu suredeki üçüncü hükmi şer'iyi hâvidir.

(6) : **(Ve o kimseler ki,)** kendi **(zevcelerine)** gerek mümine, hurre olsunlar ve^ gerek kâfir veya cariye bulunsunlar **(zina isnat ederler)** meselâ: «Sen zaniyesin», «sen zina ettin» derler **(ve kendileri için)** bu yaptıkları isnadı isbata mahsus **(kendi şahıslarından başka şahitler de bulunmazsa)** bu halde o isnatta bulunan kimselerden **(her birinin şahadet)** iddiasının doğruluğu hakkında **(Allah Tealâ'nın ismiyle)** eşhedü billâh diyerek **(elbette ki, kendisi)** o zina isnadında **(sadıklardandır, diye dört defa şehadet etmektir.)** bu dört şahadet, dört şahidin şahadetlerine mukabil demektir.

(7) : Bu şahadetlerin **(beşincisi de: Eğer yalancılardan olmuş ise)** o zina isnadı hususunda iftirada bulunmuş ise **(üzerine hakikaten Allanın laneti olsun)** demek suretiyle yapılır. Zevç, böyle deyince «Lean» da bulunmuş olur, artık kendisine haddi kezf teveccüh etmez, zevce ise tevkif edilir, ya zinayı itiraf ederek cezaya uğrar veya o da, Handa bulunarak cezadan kurtulur.

? (8) : (Ve o) kendisine kocası tarafından zina isnat edilen **(kadından)** hapis gibi, recm gibi dünyevî azaptan ibaret olan **(cezayı bertaraf eder)** o kadının mahkemede **(dört defa eşhedübillâh o)** kendisine zina isnat eden kocası **(muhakkak ki, yalancılardandır.)** İsnat ettiği zina iftiradan ibarettir **(diye şahadet etmesi)** bu da zevceye ait dört şahadettir.

(9> : Zevceye ait şehadetin **(beşinciside: Eğer o)** kendisine zina isnat eden kocası (sadıklardan ise) o iddia ettiği zina hususunda doğru sözlü bulunmuş ise **(kendi üzerine muhakkak ki, Allah'ın gazabı olsun demesidir)** işte **zevce** de böyle bir şahadette bulununca kendisinden zina cezası bertaraf olmuş olur, kocasiyle aralan da ayrılmış bulunur, bu (6, 7, 8, 9) uncu âyetler de bu suredeki dördüncü hükmü muhtevidir.

§ Bu âyeti kerimenin sebebi nuzulû hakkında birkaç rivayet vardır. Mamafih bir âyetin nuzulû için müteaddit sebepler de olabilir. Ezcümle deniliyor ki: «Kazf» ayeti nazil olunca Resuli Ekrem Sallallahü_aleyhi vesellem minbere çıkmış, onu eshabı Kirama karşı tilâvet buyurmuştu. Asım ibni Ediyyilensari ayağa kalkarak: «Allah Tealâ beni sana feda etsin, bir erkek karısıyle beraber başka bir erkeğin mücameatta bulunduğunu görür de haber verirse kendisine seksen kırbaç vurulacak ve şahadeti kabul edilmeyecek ve eğer gördüğü şahsı kılıç ile öldürürse kendisi de katlonulacaktır, sükût ederse gayz içinde kalacaktır, dört şahit getirmeğe gitse o yabancı erkek, hâcetini yerine getirmiş bulunacaktır. Böyle derken ensardan Hilâl ibni Ümeyye oraya gelmiş, zevcesi Havle ile Şüreyk bini Sehmanm mücameatta bulunduklarını gördüğünü söylemiş, keyfiyeti Resulullaha arzetmişler, Havle ise bu isnadı inkâr etmiş, bu isnadı yapan kocası ise müşkül durumda kalmış iken bu âyeti kerime nazil olmuş, aralarında leari muamelesi yapılmış, bu, sayede haddi kezften, haddi zinadan kurtulmuşlardı.

(10) : (Ve) ey mülâanede bulunan zevç ile zevce **(eğer üzerinize Allah'ın fazlı ve rahmeti olmasa idi)** haliniz ne olurdu?. Ne müşkül, ne fazihane bir vaziyette kalmış bulunurdunuz, o kerim rabbiniz, size bir çarei halâs inayet buyurdu da bu şahadetleriniz vasıtasiyle cezadan kurtulmuş oldunuz. Artık bu lûtfi ilâhîyi takdir ve tebcil ederek tövbekar olunuz, halinizi ıslaha çalışınız. Evet.. **(Ve şüphe yok ki, Allah Tealâ tövbeleri kabul edicidir)** işte bu hâdisede de zevceyinden biri şahadette yalancıdır. Böyle iken Cenabı Hak, onların bu şahadetlerine binaen kendilerinden cezayı kaldırmıştır. Bu büyük bir rahmeti ilâhiyye eseridir. Artık tövbe ederek uhrevî mes'uliyetten de kurtulmaya gayret etmelidir. Ve o Halikı Kerim **(hakimdir)** bütün ahkâmı celilesi hikmet ve maslahatı mutazammındır, bunu takdir ederek zatı ulûhiyetine arzı şükranda devam etmelidir.

§ Kazf «lügatte rem=atmak manasınadır. Fıkh istilâhınca; Bir kimseye ayıplamak ve şetm maksadiyle zina cinayetini, isnat etmektir ki, bu isnadı yapana **(kazif)** denir. Kendisine zina isnat edilen şahısa da «makzuf» ve zina isnadında kullanılan söze de «mekzufün bih» denilmektedir.

§ Muhsenata ve muhsen erkeklere kazf de bulunan = zina isnat eden şahıs hakkında haddi kazf cezasını verebilmek için şöyle şartlar vardır.

1 — : Kazif, âkil, baliğ, muhtar, isnat ettiği zina hâdisesini dört şahit ile isbattan âciz olmalıdır.

2 — : Mekzuf = kendisine zina isnat edilen şahıs, muhsen veya muhsene olmalıdır, malûm bulunmalıdır, kazıfın firuundan olmamalıdır.

3 — : Makzuf, nâtık bulunmalıdır, mecbub, hunsayi müşkül bulunmamalıdır. Makzufe de retka, yani: Cihazı tenasülünde mücameata mâni bir bez veya

bir et parçası bulunmamalıdır. Bu şartlar bulunmayınca kazif tezire müstahik olabilirse de haddi kazfe müstahik bulunmaz. Mamafih kazifin hür; muslini, zinadan afif, hali kazfde gayri sekran olması şarttır.

§ «Lan» kelimesi, lügatte tardetmek, uzaklaştırmak, nefrette bulunmak demektir. Lian, telâun, mülâane tâbirleri bu lan maddesinden alınmışlardır, Lian tâbiri, fıkh ıstılahınca: Zevç ile zevce tarafından yemin ile müekket ve lanet, ve gazab lâfzlarına mukarin olarak yapılan 4 şehadetten ibaret bulunmuştur. Bunu yapan zevç, haddi kaziften, zevce de haddi zinadan kurtulmuş olur. Şöyle ki: Zevcesine zina isnat eden veya çocuğunun zinadan meydana geldiğini iddiada bulunan bir erkek, dâva vukuunda hâkimin huzuruna celbedilerek zevcesinö öyle zina isnadında «eşhedübillâh ben sadıklardanım» diye dört defa şehadet eder, beşinci defa da «eğer bu zina isnadında kâzıblardan isem Allah Tealânın laneti üzerime olsun» der ve her defasında zevcesine işaret eder. Sonra da zevce dört defa «Eşhedübillâh bana öyle zina isnadında zevcim kâzıblardandır» diye şehadet eder, beşinci defa' da: «Eğer zevcim bu isnatta sadıklardan ise üzerime Allah Tealâ'nın gazabı olsun» diye bed duada bulunur. Bu İlanda zevcin lanet, zevcenin gazab tâbirini kullanmalarının mütenevvi sebepleri olabilir. Ez zümle deniliyorki: Gazab tabiri burada lanet tabirinden daha şiddetlidir. Bıı hâdise ye zevcenin sebebiyet vermiş olması daha ziyade melhuz olduğundan bu cihetle onun gazab tabiriyle şehadette bulunması tercih edilmiştir. Mamafih zevç, bu şahadeti ile zevcesini tebid ettiği için onun şahadetinde laneti lâfzı münasip bulunmuştur, zevce de kocasını iğzab etmiş olacağı için onun üzerine gazab ile dua etmesi uygun bulunmuştur. Lian yapılması, bir vecibedir. Hâkime müracaat vukuunda bakılır, eğer zevce müracaat etmiş ise hâkim, zevce cebreder, ya lianda veya nefsini tekzibte bulunmadıkça onu serbest bırakmaz, hapseder. Bir lâkis zevç lian talebinde bulunmuş zevce hapsedilir, Handa veya ikrarda bulunmadıkça serbest bırakılmaz.

Leanda af ve sulh ve niyabet câri değildir. Ve lian, murun zaman ile sakıt olmaz. İmamı Şafii'ye göre lian, bir vecibe değildir. Zevceynin Hana tâbi tutulmaları herhalde icabetmez. Şu kadar var ki, kendileri lianı iltizam ederlerse haddi kaziften, haddi zinadan kurtulmuş olurlar. Lian yapılabilmesi için bir takım şartlar vardır. Şöyle ki:

1 — : Zevç,ile zevceden her biri şahadete ehil olmalıdır. Yani: Akil, baliğ, nâtık, hür ve müslüman bulunmalarıdır, evvelce kaziften dolayı hakkında had icra edilmemiş olmalarıdır.

2 — : Aralarında nikâh, bir nikâhı sahih olup zina isnâdı zamanında berdevam bulunmuş olmalıdır ve bu kaziften sonra da aralarında bir beynunet vukua gelmiş bulunmamalıdır.

3 •— : Lian yapılmasını zevç ile zevceden her ikisi de veya biri talep etmiş olmalıdır.

4 -T- : Zevce, zinadan afif ve kendisine isnat edilen zinayı münkir bulunmalıdır.

5 —• : Zina isnadı, sarih veya sarih mecrasında câri bir tâbir ile yapılmış ve zina île kazf, cihazı tenasül hakkında vuku bulmalıdır.

6 — : Zina isnadı: Darı islâmda yapılmış ve isbatı için beyyine bulunmamış olmalıdır. Bu şartlar, fukahayı hanefiyeye göredir. Bu şartlar bulunmadıkça lian yapılamaz. Diğer müctehitiere göre bu hususlarda bazı ihtilâflar vardır. Hukuki islâmiye kamusunda tafsilât mevcuttur. Bu lian sebebiyle zevç île zevce arasında husule gelen firkat, İmamı Azam ile İmamı Muhammed'e göre bir tatlikai bainedir hükmündedir. Bu hüküm, müebbet değildir, zevç bundan sonra nefsini tekzib edip hakkında haddi kazf icra edilse o kadın ile tekrar evlenmesi caiz olur. Fakat İmamı Ebu Yusufa, İmamı Züfere ve İmamı Şafii'ye göre bir Han ile bilâtelâk bir firkat vücude gelir ki,- ebediyyen tahrimi icabeder. Artık onların bundan sonra iadei zevciyeti caiz olmaz.

* *

إِنَّ الَّذِينَ جَاؤُ بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَكُمْ بَلْ هُوَ
خَيْرٌ لَكُمْ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ مَا اكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ
مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١١﴾ لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ
وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنْفُسِهِمْ خَيْرًا وَقَالُوا هَذَا إِفْكٌ مُبِينٌ ﴿١٢﴾ لَوْلَا جَاؤُ
عَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَإِذْ لَمْ يَأْتُوا بِالشُّهَدَاءِ فَأُولَئِكَ عِنْدَ اللَّهِ
هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٣﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(11) : Muhakkak o kimseler İti, iftira ile geliverdiler, sizden bir zümredirler. Onu sizin için bir şer saymayın,, belki o sizin için bir hayırdır. Onlardan her kişiye de günahtan kazandığı şey vardır. Onlardan o kimse ki, onun büyüğünü deruhte etmiştir, onun için de pek büyük bir azap vardır.

(12) : Onu işittikleri zaman müminler ile mümineler kendi vicdanlarında hayırlı bir zanda bulunarak bü bir apaçık iftiradır demeli değil mi idiler?.

(13) : Onun üzerine dört şahit getirmeli değil mi idiler?. Madem ki, şahitleri getiremediler, artık onlardır, Allah katında yalancılar onlardır.

* *

İ Z A H

(11) : Bu mübarek âyetler, münafıklar tarafından iftiraya uğrayan bir pakize tıynetin iffet ve nezahetini beyan ile kendisine tesliyetbahş olmaktadır. Bu iftirayı duyan müslümanlarm bunu reddederek bunun hilâfına nasıl bir vaziyette, nasıl güzel bir kanaatta bulunmaları lüzumunu bildiriyor. Bu iftiralarını dört şahit ile isbat edemiyecek olan o müfterilerin de kahrı ilâhîye uğrayacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Resuli Alişan!. **(Muhakkak o kimseler ki,)** o kısmen münafık ve kısmen güzelce düşünmeyen şahıslar ki, **(iftira ile geliverdiler)** yani: Dpğruluktan çok uzak olup «ifk» denilen bir yalanı söyleyerek etrafa yaymak istediler, en afif, nezahatı fıtriyeyi haiz, melek, haslet bir validei müslimin hakkındaki bir bühtanı, aralarında söylemek gaflet ve cehaletinde bulundular, onlar **(sizden bir zümredirler)** aranızda bulunan bir taifedir, o iftiranın yapılmasına, sebebiyet veren onlar olmuştur. Mamafih ey Peygamberi Zişan! **(onu)** o iftirayı **(sizin için bir şer sanmayın)** öyle hilafı hakikat bir isnat, sizin için haddizatında bir fitne değildir, onu hiçbir mümin tasdik etmez, **(belki o sizin için bir hayırdır)** o yüzden sevaba nail olmuş olursunuz, bu husustaki âyetlerle sizlerin nezahetinizi, ulûvvu kadrinizi göstermiş olacaktır, **(onlardan)** o iftirayı yapan ve etrafa yayan **(her kişiye de günahtan kazandığı şey vardır)** onlar **bu** iftira ile meşgul oldukları nisbette günaha girmiş, azaba müstahik olmuş bulunacaklardır. Bu azabı dünyada da haddi kazf cezası suretiyle göreceklerdir, **(onlardan)** o iftirada bulunan taifeden **(o kimse ki, onun)** o iftiranın **(büyüğünü deruhte etmiştir.)** o iftirayı ilk evvel kendisi çıkarmış, Hazreti Peygambere adavetinden dolayı nâs arasında o yaymaya çalışmıştır, **(onun için de pek büyük bir azap vardır)** bu şahıs ise münafıklardan olan Abdullah ibni Ubeyyi'dir. Evet.. Bu şahıs, ahiret azabına müstahik olmuştur. Dünyada da haddi kazfe

uğramış, şahadete ehliyetten mahrum kalmış, nifak ile şöhret bulmuştur. «Bu iftira kıssası da bu suredeki beşinci hükmü göstermektedir. Şöyle ki: Bu mübarek âyetlerin sebebi nüzulüne dair bazı tefsirlerde mufassalca malûmat vardır. Hülâsası şöyledir: Resuli Ekrem Sallallahu aleyhi vesellem Hazretleri bir sefere çıkınca muhterem refikaları arasında kur'a çeker, hangisinin namına isabet ederse onu beraberine alır götürürdü Hicretin altıncı senesi «Bani Mustalik» gazvesinde Hazreti Aişei Sıdıka validemizi nezdi saadetlerine alarak sefere çıkmıştı. Medinei Münevvereye avdete bağlayınca maiyeti saadetindeki kuvvetler ile bir sahada akşamlamışlar, sonra yollarına devam edilmesi için emir etmiş, yine yolların takibe başlamışlardı. Bu esnada ise Hazreti Aişe, defi hâcet için o kafileden uzakça bir mahalle çekilmişti, bununla beraber de neceften yapılmış gerdanlığı mübarek boynundan düşmüş olduğunu anlayarak onu da aramakla meşgul bulunmuştu. Kendisi ise pek nahif bir genç bulunduğundan devesindeki şutufun içinde zannedilmişti. Kafileden uzaklaşmış olduğu bilinmeyerek yola devam edilmişti. Hazreti Aişe, kafile mahalline avdet edipçe kafilenin gitmiş olduğunu görmüş, kendisini elbette arayıp bulacaklardır diye intizarda bulunmuş, bir aralık da uykuya dalmıştı. Böyle seferber olan kafilelerde bir âdet var idi ki. kafile yoluna devama başlayınca tâyin edilmiş olan bir kimse o kafilenin konmuş olduğu mahalde dolaşır, bir şey unutulup unutulmadığını araştırırdı. Bu kafilede de bir vazifeye Sefvan ibnilmüettelisselemi tayin edilmiş bulunuyordu. Bu zat, kafile mahallini dolaşırken Hazreti Ayşe'ye tesadüf etmiş, hemen onu kendi devesine bindirmiş, ikinci bir inenzilde kafileye yetişmişlerdi. İşte bu iki mübarek zatın böyle sonradan gelip kafileye kavuştuklarını gören münafıkların reislerinden Abdüllâl ibni Übey, denaeti fıtriyesini izhar ederek o nezîh, kemalâtı ahlâkiye ile muttasif iki zat hakkında suizan ederek iftiraya başlamış,[1] etrafında bulunanlar da öyle hainane, münafıkane neşriyata cür'et göstermişlerdi. Onun o hilafı hakikat, düşmanane lâkırdısından dolayı bazı saf müminler de fae, MİstaH, Hemne binti Cehş bu cümledendir. Halbuki, Hazreti Aişe'nin he-

Jae, Mistah, Hemne binti cehş bu cümledendir. Halbuki, Hazreti Aişe'nin nezaheti, ulviyeti fıtriyesi pek bedihî bulunuyordu, fevkalâde tesettüre riayet etmiş yolda Sefvan ile konuşmakta bile bulunmamıştı. Sefvan ise eshabı kiramın pek hayırlılarından idi, Peygamberimizin bütün gazvelerinde bulunmuştu. Bu muhterem zat, Hazreti Ömer'in zamanı hilâfetinde (19) uncu senei hicriyede «ermeniyye» gazvesinde şahit olmuştur. Radiyallahü anh. Aişei Sıddıka validemiz, o münafıkların o kötü dedikodularından haberdar değildi. Bu seferden dönünce bir ay kadar hasta kalmıştı. Bu müddet içinde Resuli Ekrem'in müteessir yaşadığını görüyor, sebebini anlamıyarak pek üzülüyordu. Bir ay sonra ifakat bulunca münafıkların dırıltılarından haberdar olmuş, teessüründen dolayı tekrar hastalanmıştı, Cenabı Hak'ka sığınarak iffet ve nezaheti hakkında bir tezkiyei ilâhiyyenin zuhurunu niyaz etmekte bulunmuştu. Bu düşmanane dedikodunun şüyuu üzerine Peygamberi Zişan Efendimiz, mesciti saadetinde bir hutbe irad

ederek buyurmuştu ki: Ey ma'şeri müslimîn!. Benim ehli beytim hakkındaki ezası, bana yetişmiş olan bir heriften dolayı bana kim tesellibahş olabilir?. Allaha kasem ederim ki, ben ailem hakkında hayırdan başka bir şey bilmiş değilim. Hazreti Aişe ise: «Allah benim berie olduğumu bilir, ben bir şey demem, ben bir salih kul olan Hazreti Yusuf'un pederi ,gibi: u jU-ll «jjij JJ»-. JKU» » « jy^»U derim diyerek Cenabı Haktan istimdatta bulunuyordu.

Derken Peygamberi Alişanımıza vahyi ilâhî nüzule başladı, Hazreti Aişe' nın nezaheti, kendisine isnat edilen şeyden beri olduğu tarafı ilâhîden bildirilmiş, oldu. Resuli Ekrem de ıztırap içinde bulunan hakikî müminleri ve bahusus Haz're'ti Aişe'yi ve muhterem pederi Ebu Bekri sıddık'ı tebşir ederek onların kalplerindeki ıztıraba nihayet verilmişoldu. Aişe sıddıka validemizde: Ben kimseye değil, yalnız Allah Tealâya hamd ederim demiştir. Radiyallahü anhüma. «Usbe» ondan kırka kadar olan bir cemaat, bir güruh demektir.

12 — : Ey cemaatı müslimin!. **(Onu)** o iftirayı **(işittikleri zaman müminler ile mümineler)** güzelce düşünüp de **(kendi vicdanlarında hayırlı bir zanda bulunarak)** bir takım münafıkların sözlerine kıymet, vermiyerek (bu) isnat edilen hâdise **(bir apaçık iftiradır demeli değil mi idiler?.)** bunu idrâk edemediler mi?. Mehasini ahlâkiyesi bütün müminlerce malûm bulunan bir nümuneKiffet ve fazilet hakkmda nasıl suizan edilebilir?. Resuli Ekrem'in refikası olmak şerefini haiz olan, Hazreti Sıddık'ın kerimesi olup ümmülmüminin vasfını haiz bulunan pek muhterem bir validemizin iffet ve ismeti daima himayei ilâhiyededir. Bir Peyjgamberi Zişanın refikası kâfir bulunmuş olabilir. Fakat bütün beşeriyetin istikrah edeceği iffetsizlikle muttasif bulunmuş olamaz. Bu bir mukte-zayı hikmettir.

13 t— : O iftirada bulunanlar **(Onun üzerine)** o iftiralarını isbat için **(dört şahit getirmeli değil mi idiler?.)** herhangi bir muhsene aleyhindeki böyle bir iftiradan dolayı dört şahit getirilmesine şer'an lüzum görüldüğü halde muhsenatm en güzidesi olan, ümmülmüminin bulunan fevkalâde nezih bir nümunei iffet aleyhindeki münafıkane sözlerden dolayı dört şahit olsun getirmekten âciz olanlar iftiraya nasıl cür'et etmiş bulunuyorlar?. Halbuki, onların bu iddialarını isbat için bir şahitleri bile yoktur, **(madem ki, şahitleri getiremediler)** zaten getirebilmelerine de imkân yoktur, **(artık onlardır)** o müfterilerdir, o sui zanda bulunanlardır. **(Allah katında yalancılar)** evet **(onlardır)** yalan söylemekte pek ileri gitmiş, yalancı oldukları gün gibi zahir bulunmuş olan kimseler onlardan ibarettir. Hiçbir şahide, bir niyete müstenit olmaksızın öyle bir iftiraya,. suizanna cür'et etmek, ne kadar çirkin bir yalandır, mesuliyeti mucip bir harekettir. Binaenaleyh böyle kimseler hakkında haddi kazf cezası bir muktezayı hikmet ve maslahattir. Binaenaleyh yukarıda isimleri yazılı olanlar hakkında haddi kazf **cezası** tatbik olunmuştur.

*

وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا
وَالْاٰخِرَةِ لَمَسَّكُمْ فٖي مَٓا اَفَضْتُمْ فٖيهِ عَذَابٌ عَظٖيمٌ ١٤ اِذْ تَلَقَّوْنَهُ
بِاَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ بِاَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهٖ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ
هَيِّنًا وَهُوَ عِنْدَ اللّٰهِ عَظٖيمٌ ١٥ وَلَوْلَٓا اِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُمْ مَا
يَكُونُ لَنَٓا اَنْ نَتَكَلَّمَ بِهٰذَا سُبْحَانَكَ هٰذَا بُهْتَانٌ عَظٖيمٌ ١٦
يَعِظُكُمُ اللّٰهُ اَنْ تَعُودُوا لِمِثْلِهٖٓ اَبَدًا اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنٖينَ ١٧ وَيُبَيِّنُ
اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ حَكٖيمٌ ١٨

MEALİ ÂLİSİ

(14) : Ve eğer Allahın fazlü rahmeti dünyada ve ahirette üstünüzde olmasa idi elbette o içine daldığınız yaygaradan dolayı sizi pek büyük bir azap kaplardı.

(15) : O vakit ki, onu —iftirayı— dillerinizle karşılayıp kabul ediyordunuz. Kendisine sizin bilginiz olmayan şeyi ağızlarınızla söylüyordunuz ve onu kolay sanıyordunuz. Halbuki, o, Allah katında pek büyüktür.

(16) : Onu işittiğiniz zaman, bunu söylemek bize lâyık olmaz, hâşâ, bu, pek büyük bir iftiradır, demeli değil mi idiniz?.

(17) : Allah size öğüt veriyor ki, bunun bir misline ebediyyen avdet etmeyesiniz, eğer siz mümin kimseler iseniz.

(İH) : Ve Allah sizin için âyetleri apaçık beyan ediyor, ve Allah Alimdir, hakimdir.

*

İ Z A H

(14) : **Bu** mübarek âyetlerde temiz, afif zatların haklarında iftirada, suizanda bulunan kimselerin büyük bir mâsiyeti irtikâb etmiş, büyük bir azaba müstahik oldukrarını ihtar ediyor. Öyle bir şayiaya karşı müslümanlara lâyık olan hareketi bildirerek o gibi iftiralara bir daha temayül gösterilmemesini tenbih buyuruyor ve insaniyetin kemalât ve âdabına delâlet eden âyetlerin açıklanmış olduğunu beyan ile beşeriyeti intibaha davet buyurmaktadır. Şöyle ki: (ve) ey o bühtanı söyleyenler, ^dinleyenler **(eğer Allanın fazlü rahmeti dünyada ve ahirette üstünüzde olmasa idi)** sizi öyle (günahlarınızdan dolayı hemen cezaya uğratmayıp tövbe etmenize imkân vermesi gibi ve badettövbe sizi af ye mağfirete nail buyurup ahirette mes'ul ve muazzep kılmaması gibi eltafı ilâhiyesi hakkınızda tecelli etmese idi **(elbette o içine daldığınız yaygaradan dolayı)** o pek çirkin, mes'üliyeti müstelzim iftiradan nâşi, onu söyleyip durmanız yüzünden **(sizi pek büyük bir azap kaplardı)** elbette ki, dünyada tevbihten, haddi kazften binlerce kat daha şiddetli olan ahiret azabına müstahik bulunmuş olurdunuz. Böyle pek büyük bir felâketten,azaptan ancak bir fazlı ilâhî sayesinde kurtulmuş oldunuz.

(15) : Evet.. Eğer hakkınızda fadlı ilâhî tecelli etmemiş olsa idi sizi öyle pek müthiş bir azap yakalardı, (o **vakit ki onu)** o iftirayı **(dillerinizle karşılayıp)** yani: O asılsız, mücerret lâkırdıdan ibaret olan fahiş bühtanı, ağızlardan dinleyip **(kabul ediyordunuz)** sonra da **(kendisine sizin bilginiz olmayan)** öyle "iftiradan ibaret bir **(şeyi ağızlarınızla söylüyordunuz)** onu başkalarına söylemekten geri durmuyordunuz (ve) siz **(onu)** öyle bir iftirayı **(kolay sanıyordunuz)** büyük bir mesuliyeti calip olduğunu tahmin edemiyordunuz. **(halbuki, o)** sizin öyle sui zanda bulunarak onu söyleyip durmanız **(Allah katında pek büyüktür.)** son derece büyük bir günahtır, peîc muazzam bir azabı müstelzimdir, ona nasıl cür'et etmiş oldunuz?. Eğer Cenabı Hak, tövbenizi kabul etmeyecek olsa idi haliniz **ne** olurdu?.

(16) : Evet.. Ey müslümanlar!. **(onu)** o iftira lâfeırdısını uyduranlardan veya onu etrafa yayanlardan **(işittiğiniz zaman)** onları tekzib için **(bunu söylemek, bize** hiçbir veçhile **(lâyık)** caiz, sahîh **(olmaz)** bu, pek düşmanane bir isnattır **(hâşa bu, pek büyük bir iftiradır)** ne kadar teaccüp edilecek bir bühtan!, **(demeli değil mi idiniz?.)** müminlere yakışan, derhâl böyle diyerek o isnadı reddetmekten ibarettir. «Teaccübü mucip bir şey görüldüğü vakit «subhanallah» denilmesi bir âdettir. Burada bu iftiranın öyle nezih bir validei müslimin ile eshabı kiramdan temiz bir zat hakkında yapılmasının son derece teaccübe şayan bir iddiayı bâtıl olduğuna işaret için «subhaneke» buyurulmuştur.

(17) : Binaenaleyh **(Allah** size) Ey müminler!, (öğüt veriyor) sizi uyandırıyor, kalplerinizi tenvir buyuruyor **(ki, bunun bir misline)** böyle bir iftirayı söyleyip etrafa **yaymak** gibi pek büyük bir günaha **(ebediyen)** hayatta bulundukça **(avdet etmeyesiniz)** bu pek büyük bir maşiyettir **(eğer siz mümin kimseler iseniz)** kuvvetli **bir** îman sahibi bulunuyorsanız artık bu gibi bir günaha bir daha avdet etmezsiniz. Çünki hakikî bir îman/sizi bundan meneder.

(18) : (Ve) Ey müminler!. **(Allah sizin için âyetlerini)** dinî hükümlere ait delilleri, fezaili ahlâka, mehasini âdaba dair mev'izeleri (apaçık **beyan** ediyor) tâki ona göre hareket edesiniz, ahlâk ve etvarınızı tanzime muvaffak olasınız, âdabı islâma, kemalâtı insaniyeye muhalif hareketlerden, lâkırdılardan sakınasınız. Beşeriyet hakkında ne büyük bir atıfeti ilâhîye!, **(ve Allah âlimdir)** mahlûkatmm büyük, küçük, gizli ve alenî bütün sözlerini, hallerini bilir. Ve o Halikı kerim **(hâkimdir)** onun bütün emirleri, nehiyleri, bütün efali ilâhiyesi birer hikmet ve maslahata müstenittir, artık o Halikı Azimin mevizelerine, hükmlerine bihakkın riayete çalışınız ki, dünyevî ve uhrevî selâmet ve saadete eresiniz.

⁂

إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ
الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا
وَالْآخِرَةِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٩﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ
اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿٢٠﴾
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ
الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ
عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ مَا زَكَى مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ أَبَدًا وَلَكِنَّ اللَّهَ
يُزَكِّي مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(19) : Muhakkak o kimseler ki, îman etmiş olanlar arasında çirkin, yaramaz şeylerin yayılmasını arzu ederler, o kimseler için dünyada ve ahirette pek acıklı bir azap vardır ve Allah bilir, sizler ise bilmezsiniz..

(20) : Ve eğer Allahın fadlı ve rahmeti sizin üzerinize olmasa idi —elbette ki,< sizi muazzep kılardı— ve şüphe yok ki, Allah çok esirgeyicidir, çok merhametlidir.

(21) : Ey iman etmiş olanlar!. Şeytanın adımlarına uymayın ve her kim şeytanın adımlarına uyarsa elbette ki o, çirkin ve inkâr edilmiş şeyler ile emreder. Ve eğer üstünüzde Allahın fadlı ve merhameti olmasa idi sizden hiç bir kimse ebediyen temize çıkamazdı velâkin Allah dilediğini temize çıkarır ve Allah bihakkın işitkidir, bilicidir.

***

İ Z A H

(19) : Bu mübarek âyetler, islâm muhitinde fena sözleri, iffet ve nezahete muhalif şeyleri neşretmeğe cür'et edenlerin pek vahim âkibetlerini bildiriyor Halikı Kerimin fadlı rahmeti olmasa insanların ne kadar felâketlere uğrayacaklarına işaret buyuruyor Mümin olan kullan şeytanların izlerini takibetmekten menediyor. O şeytanların ne fena şeyleri nâsa telkin ettiklerini ve onlara uyanların pek vahim bir durumda kalacaklarını ihtarda bulunuyor, ancak Allah Tealânın fâdi ve rahmeti sayesinde insanların iffet ve nezahetlerini muhafazaya muvaffak olacaklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: **(muhakkak o)** Abdullah bini Übeyyijgibi münafık **(kimseler ki: îman etmiş olanlar arasında)** onların aleyhinde olan **(çirkin, yaramaz şeylerin)** kavlen ve fiilen kabiri sözlerin ve hareketlerin **(yapılmasını arzu ederler.)** bazı zatları veya bir zümrei beşeriyeyi kirletmek kasdında bulunurlar. Bundan dolayı **(o kimseler için dünyâda ve ahirette. pek acıklı bir azap vardır.)** dünyada yaptıkları iftira cezasına uğrarlar, müminler arasında sui şöhret bulmuş, nazarı iltifattan, düşmüş olurlar. Taib ve müstağfir olmaksızın ahirete gidince de orada cehennem azabına ve Cenabı Hak'km bildiği daha nice felâketlere uğrarlar, **(ve Allah bilir)** bütün mahlûkatının ahvali zatı kibriyasmca malûmdur. Herkesin efal ve amalini bilir, ona göre haklarında mükâfat ve mücazat verir, **(sizler ise)** Ey insanlar!, öyle Cenabı Hak'km bildiği her şeyi **(bilmezsiniz)** sirler muttali olamazsınız, ancak zahir olan şeyleri haiz olduğunuz hassalar vasıtaşiyle görüp anlayabilirsiniz ve Hak Tealânın sizlere emr ve beyan buyurduğu şeylere muttali olursunuz. Artık ona göre hareketinizi tanzime çalışmalısınız.

(20) : (ve) Ey insanlar!.. Allah Tealâ'nın hakkınızdaki lûtf ve inayetini düşününüz, (eğer Allah'ın fadlı ve rahmeti sizin üzerinize olmasa idi) öyle pek nezih, fedakâr zatlar hakkındaki iftiradan ve emsali günahlardan dolayı elbette sizi derhal muazzep kılardı, helake mâruz bırakırdı (ve şüphe yok ki, Allah çok esirgeyicidir) rahmet ve şefkati derecei kemâldedir ve (çok merhametlidir) merhamet ve âtifeti pek ziyade olup aleddevam mahlûkatı üzerinde münceliîdir. Bunun içindir ki, günahkâr kullarını hemen istisal suretiyle bir azaba giriftar Duyurmamaktadır. «İbni Abbas Hazretlerine göre bu âyeti kerimedeki, hitap, hitap, Hassan ibni Sabit ile Mıstaha ve Himneye müteveccihtir. Ve onlar için bir tebşiri, affa mazhariyetlerini de mutazammındir. Mamafih bunun âmmeye müteveccih olması da caizdir. Nice insanlar birçok günahlar işledikleri halde yine ^derhal azaba tutulmuyorlar, kendilerine bir tövbe, bir telâfii mâfat edecek zaman yerilmiş oluyor ki, bütün bunlar birer fadh ilâhîdir. Elverir ki, insanlar bunun kadrini bilip Cenabı Hak'ka hamd ve şükrde bulunsunlar.

(21) : (Ey îman etmiş olanlar!.) Ey Allah Tealâyı da, onun ahkâmı diniyesini de ,onun bildirdiği ahiret hayatımda bilip tasdik eden zatlar!. Sakın (şeytanın adımlarına uymayın) onun gösterdiği yola gitmeyin, onun tezyin ettiği şeylere el atmayın, onun dininize muhalif telkinlerine bir kıymet vermeyin (ve her kân şeytanın adımlarına uyarsa) ona tâbi olursıı, onun vesveselerine kanarsa, hakkı bırakıp bâtılı iltizam ederse (elbette ki, o) şeytan (çirkin ve inkâr edilmiş şeyler ile emr eder) kabih fiilleri dînen kerih şeyleri tavsiyede bulunur, bunları yaldızlayarak sizleri aldatmak ister, artık ondan ne bekleyebilirsiniz?, (ve eğer) Ey müminler!, (üstünüzde Allah'ın fadh ve rahmeti olmasa idi) ezcümle sizi irşad eden bu beyanatı ilâhîye, bu nesayihı Kur'âniye bulunmasa idi ve bir kısım günahlar jgin birer kefaret olan hudud cezası meşru, tövbeler makbul olmasa idi tövbelere nailiyet için ilâhî imdad yetişmeseydi (sizden hiçbir kimse ebediyen temize çıkamazdı) hayatının sonuna kadar günahtan pâk olamazdı (velâkin Allah dilediğini temize çıkarır) onun kalbine fazıl ve rahmeti asarını ifaza ederek onu uyanmaya, taib ve müstağfir olmaya muvaffak kılar, tövbesini kabul ederek kendisini günahlarından tertemiz bir hâle getirir, (ve Allah her şeyi bihakkın işiticidir) işte kullannm her söylediklerini ve tövbe ettiklerini, afları husüsundaki niyazlarını da bihakkın işitmektedir ve o Halikı mükevvenat, her şeyi (bilicidir) bütün mevcudat onca malûmdur. Binaenaleyh kullannm kalplerinde olanı da, tövbelerindeki derecei ihlâsı da tamamen bilmektedir. Artık kulların uhdelerine düşen en mühim vazife de o pek ulvî evsafı ilâhîyeyi biüp tebcil etmektir, kendilerine göstermiş olduğu hidayet yolunu takip "edip bir takım şeytani meşreb muğfil, terbiyei diniyeden mahrum kimselerin iğfalâtına kapılmamaktır. Ve minallahi tevfik.

*

وَلَا يَأْتَلِ أُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولِي الْقُرْبَى
وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا
تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ٢٢

MEALİ ÂLİSİ

(22) : Bu mübarek âyet, müslümanlardan faziletle, vüs'ati maişetle mutta-ve Allah yolunda muhacerette bulunmuş olanlara bir şey vermemek için yemin etmesin ve af etsinler, bağışlasınlar, siz sevmez misiniz ki, Allah sizin için mağfiret buyursun ve Allah gafurdur, rahimdir.

*
*

İ Z A H

(22) : Bu mübarek âyet, müslümanlardan faziletle, vüs'ati maişetle muttasif olan zatların kendi kariplerine vesair yardıma lâyık din kardeşlerine muavenetten geri durmamalarını ve o din kardeşlerinde görülen bazı kusurları af ve safh ile karşılayarak mağfireti ilâhîyeye nail olmalarını emr ve tavsiye buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) Ey müslümanlar!. (sizden fazilet ve servet sahibi olanlar) Ebubekris Sıddık gibi güzide vasıfları haiz bulunanlar (kariblerine) kendi karabet sahiplerine (ve yoksullara) fakirlere (ve) mistah gibi (Allah yolunda muhacerette bulunmuş) yardıma muhtaç (olanlara) bazı kusurlarından dolayı kendilerine (birşey vermemek için) onlara yardım etmemek için (yemin etmesin) böyle bir yemin muvafik değildir. Hattâ böyle yemin edilen bir şeyin hilafi daha hayırlı bulunursa o hayırlı şeyi işleyip bu yeminden dolayı kefaret, verilmesi lâzım gelir, (ve) onlarda görülen bazı kusurları (af etsinler, bağışlasınlar) başlarına kalkıp durmasınlar (siz) Ey müslümanlar!. (sevmez muiniz ki,) pek ziyade arzu etmez misiniz ki, sizin bu af finiz mukabilinde (Allah sizin için mağfiret buyursun) elbette ki, seversiniz, öyle ise bu af ve safhı terk etmeyiniz (ve Allah gafurdur) kullarının nice günahlarını af ve setr etmektedir. Onları muahezeye kadir olduğu halde muahezede bulunmayıp kendilerini mağfirete

nail kılmaktadır. Ve o Halikı Kerim **(rahimdir)** kullarına merhameti pek ziyadedir. Artık ey o mâbudi kerimin kulları!. Siz de onun ahlâkı ile mütehallik olmaya çalışınız. «Bu âyeti kerime, Hazreti Ebu Bekr ve emsali hakkında nazil olmuştur. Bir kere bu âyeti celile, Hazreti Ebu Bekr'in uluvvi kadrini gösteriyor, dînen fazilet sahibi olduğuna bu cihetle Peygamberlerden sonra en büyük bir zat bulunduğuna işaret buyuruyor. Bazı kusurlara karşı af ile muamele yapılmasının mağfireti ilâhîyeye nailiyet için bir vesile olacağını göstererek müslümanları bu hususa tergib ve teşvik ediyoruz, müslümanların birbirine karşı af ve kerem ile muamele yapmaya sevkederek içtimaî hayata büyük bir fazileti ahlâkiye dersi vermiş bulunuyor. Evet.. Hazreti Ayşe'i Sıdıka validemiz hakkındaki gayrı lâyık, uydurma sözlerde bulunan bir münafıkı dinlemiş, bunu reddetmeyip bundan dolayı gülümsemiş olan bir zat da vardı ki, adı «Misteh» idi. Bu zat, Hazreti Ebu Bekr'in teyzesinin oğlu idi, bedr gazvesinde bulunmuştu, fakirülhâl olduğu için öteden beri Hazreti Sıddık'ın himayesinde yaşıyordu. O iftira hâdisesinden sonra Hazreti Sıddık, onu reddetmiş, ona bir daha yardım etmiyeceğine dair yeminde bulunmuştu. Misteh, ihtiyaç içinde, müşkül bir durumda kalmış oldu. Bunun üzerine bu âyeti kerime nazil olmuş, bu gibi karipleri vesair muhtaç kimseleri ve muhacir zatları bazı kusurlarından dolayı himayeden mahrum bırakmanın muvafık olmayacağını bildirmiş, bu husustaki affin, müsamahanın mağfireti ilâhîyenin tecellisine vesile olacağını tebşir etmiştir. Hazreti Sıddık da bu emri ilâhîye muttali olunca hemen Misteh'i affetmiş onu yine yanına kabul buyurmuş, sizi tard ettiğim, Cenabı Hak'km size gazap ettiği zamanda idi. Şimdi madem ki, Cenabı Hak sizi affetmiştir, artık bu husustaki hükmü ilâhîyi başım ve gözüm üzerine kabul ettim. Diyerek emri ilâhîye olan kemâli imtisalini bu suretle de göstermiştir. İşte müslümanlara lâyık olan, böyle âlicenabane, afüvkârane harekette bulunmaktır.

*

إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لُعِنُوا
فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٢٣﴾ يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ
أَلْسِنَتُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٤﴾ يَوْمَئِذٍ
يُوَفِّيهِمُ اللَّهُ دِينَهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ ﴿٢٥﴾
الْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ وَالْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَاتِ وَالطَّيِّبَاتُ
لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ أُولَٰئِكَ مُبَرَّءُونَ مِمَّا يَقُولُونَ
لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٢٦﴾

MEALİ ÂLİSt

(23) : Muhakkak o kimseler ki, afife, bihaber, mümine olan ladınlara kötülük isnadında bulunurlar, o kimseler dünyada ve ahirette lânete uğratılmışlardır. Onlar için pek büyük bir azapta vardır.

(24) : O günde ki onların aleyhine dilleri ve elleri ve ayakları neler yapmış olduklarına dair şahadette bulunacaktır.

(25): O gün Allah onlara müstahik oldukları cezalarını tamamen verecektir. Ye bileceklerdir ki, şüphe yok Allah, apaçık haktır.

(26) : Murdar olan kadınlar, murdar olan erkekler içindir ve murdar olan erkekler de murdar olan kadınlar içindir ve temiz kadınlar di temiz olan erkekler içindir ve temiz olan erkekler de temiz olan kadınlar içindir. Bu temiz olanlar, onların dediklerinden —iftiralarından— müberradırlar. Bunlar için bir mağfiret vardır ve bir kerim rızk vardır.

***

İ Z A H

(23) : Bu mübarek âyetlerde afif, çirkin kuruntulardan kalpleri temiz, îman ile muttasif muhadderatı islâmiye hakkında iftirada bulunanların pek müthiş âkibetlerini *ve* o müfterilerin aleyhine kendi âzalarının şahadette bulunacağını ihtar ediyor. Habis olan kadınların habis olan erkeklere, habis erkeklerin **de** habis olan kadınlara ait olduğunu ve bilâkis iffetli kadınların afif olan erkeklere ve afif olan erkeklerin de iffetli kadınlara mahsus bulunduğunu ve böyle afif, temiz zatların kendilerine isnat edilen kötülüklerden müberra bulunduklarını şöylece beyan buyurmaktadır. **(Muhakkak o kimseler ki)** o münafik, ahlâkı işlâmiyeden mahrum şahıslar ki (afife) kemâli iffet ve nezahetle muttasif **ve (bihaber)** kendilerine isnat edilen kötülüğü hatırlarına getirmekten bile beri ve **(mümine)** îman edilmesi icabeden her şeyi bilip inanmış **(olan)** islâm **(kadınlarına kötülük isnadında bulunurlar)** onların üzerlerine çirkin sözleri atarlar **(o kimseler dünyada ve ahkette lanete uğratılmışlardır.)** o fena isnatlarından dolayı kendilerine müminler de, melekler de lanethan olurlar. **(Onlar için pek büyük bir azap da vardır)** o lanetten başka pek müthiş bir cehennem azabına da tutulacaklardır. Bütün bunlar, o iftiralarının bir cezasıdır. İşte bu ceza, bu vaîdi ilâhî, Abdullah Bini übey ile onun gibi bu 'iftiraya mücasir-olan münafıklara has bulunmuştur. Ne kadar muazzam bir tehdidi subhanü.

(24) : Evet.. Bu azap, o müfterilere teveccüh edecektir, **(o günde ki)** o kıyamet zamanındaki, o vakit **(onların aleyhine dilleri ve elleri ve ayakları neler yapmış olduklarına dair şahadette bulunacaktır.)** onlar, ahirette müthiş haileleleri, azap merkezlerini görünce titreyeceklerdir, dünyadaki yapmış olduklarını inkâr etmek isteyecekler, heyhat ki, buna imkân mı var?. Zaten dünyada yapmış oldukları amel defterlerinde yazılmış bulunacaktır. Bundan başka da kudreti ilâhîye ile onların azayı bedeniyeleri nutka gelecek, her uzuv, kendisinden nelerin sudur etmiş olduğunu haber verecektir. Bunu istibada mahal yok. Kudreti ilâhîye ile neler vücude gelemez. Dünyada bile görüyoruz ki, bir demir parçası bile hayata mâlik olmadığı halde söylenilen sözleri tamamen aynı ahenk ile zaptediyor, o sözleri tekrar tekrar aksettirip duruyor. Bu ne hârika!. Bir demire bu hassayı vermiş olan bir halikı Zişan, kullarının esasen müteharrik, zihayat olan uzuvlarında böyle bir şahadet hassası yaratamaz mı?. Amenna.. Bunun daha nice fevkinde hârikaları da yaratabilir. Allah'ın varlığını, kudretini tasdik eden bir kimse, bunda asla şüphe edemez.

(25) : Evet. **(O gün)** o kendi uzuvlarının kendi aleyhlerinde şahadet edeceği kıyamet zamanında **(Allah onlara)** o münafık müfterilere, taib ve müstağfir olmaksızın ahirette gittikleri takdirde **(müstahik oldukları cezalarını)** bihakkın sabit olan cinayetlerinin ukubetini **(tamamen verecektir.)** onlar muazzep olup

duracaklardır. (Ve) Öyle haileleri, azapları görünce, haklarındaki cezaların tahakkukunu anlayınca **(bileceklerdir ki, şüphe yok Allah)** o her dilediğine kudreti kâfi olan Halikı Hakim **(apaçık haktır)** onun hâlikıyeti, mâbudiyeti bedihîdir, adaleti, hikmeti zahirdir ve bir nice hakikatları kullarına izhar ve beyan buyurmaktadır.

(26) : Bir takım münafıklar, nasıl cür'et ederler de iffet ve nezahetleri zahir olan bir kısım islâm kadınları hakkında iftirada bulunurlar? **(murdar olan kadınlar)** habisane olan lâkırdılar, isnatlar **(murdar olan erkekler** içindir) onlar ona lâyıktırlar. Kezalik: **(murdar olan erkekler de murdar olan kadınlar içindir)** öyle murdar kadınlara, lâkırdılara lâyık bulunmaktadırlar, (ve **temiz olan kadınlar da)** sözlerde **(temiz olan erkekler içindir)** onlara da böyle temiz olan erkekler lâyıktırlar, **(ve temiz olan erkekler de temiz olan kadınlar)** sözler **(içindir)** evet.. Habis olanlara lâyık olan, habislerdir, temiz zatlara lâyık olan da temiz şeylerdir, **(bu temiz, olanlar)** bahusus en büyük bir nezaheti haiz bulunmuş olan Hazreti Aişe de **(onların)** o münafıkların (dediklerinden) yaptıkları iftiradan, suizandan **(müberradırlar)** bu temiz olanlar, kemalâtı insaniyeyi haiz, isnat edilen şeylerden mâsum bulunmaktadırlar. Binaenaleyh (bunlar için) bu nezih **ve** nezihe olan zatlar için (bar **mağfiret vardır)** onlar siyaneti ilâhîyyeye mazhardırlar. (ve) bunlar için **(bir kerim nzk vardır)** bunlar cennetlere nail, orada mütenevvi nimetler ile merzuk olacaklardır. Elgıpte böyle tarafı ilâhîden tezkiye edilen, böyle pürsaadet bir istikbal ile tebşir buyrulan nezih fıtret sahiplerine.

•

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّىٰ تَسْتَأْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَىٰ
أَهْلِهَا [illegible] لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ٢٧
فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّىٰ يُؤْذَنَ لَكُمْ وَإِنْ
قِيلَ لَكُمُ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ أَزْكَىٰ لَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ
عَلِيمٌ ٢٨ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ
فِيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ٢٩

MEALİ ÂLÎSİ

(27) : Ey îman edenler, kendi evlerinizden başka evlere müsaade istemeden ve sahiplerine selâm vermeden girmeyiniz. Bu sizin için hayırlıdır. Umulur ki, düşünüp anlarsınız.

(28) : İmdi onlarda kimse bulamaz iseniz artık size izin verilinceye değin içerilerine girmeyin ve eğer size geri dönün denilirse geri dönün. Bu sizin için daha temizdir. Ve Allah yapar olduklarınızı bilicidir.

(29) : Meskûn olmayıp kendinize ait içlerinde menfaat bulunan evlere girmenizde sizin için bir günah yoktur ve neyi açıklar ve neyi gizler iseniz Allah bilir..

⁂

İ Z A H

(27) : Bu mübarek âyetler, adabı muaşeretin en mühim bir kısmına işaret buyuruyor. Başkalarının hanelerine müsaadeleri istihsal edilmeksizin ve kendi-

lerine selâm verilmeksizin girilmemesini emrediyor, içinde kimse bulunmayan bir haneye de bir müsaade girilmesini ve izin verilmeyince dönülüp gidilmesini, böyle bir hareketin ise nezahati içtimaiye bakımından faideli olacağını bildiriyor. Muayyen kimselere mahsus olmayıp içinde kendisi için bir hakkı intifa bulunan binalara girilmesinde ise bir mahzur bulunmadığını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: **(ey iman edenleri.)** Ey efradı müslimin!. **(kendi evlerinizden başka** evlere) sahiplerinden, içlerinde oturanlardan **(müsaade istemeden)** istizanda bulunmadan **(ve sahiplerine selâm vermeden girmeyiniz)** kendi kendinize sormadan, müsaade almadan girmek cür'etinde bulunmayın (bu) izin talebiyle selâm verilmesi **(sizin için)** öyle müsaade edilmeksizin: Selâm verilmeksizin girmekten **(hayırlıdır)** bunu hilâfına hareket, zamanı cahiliyete ait bulunuyordu. Bir kimse, başkasının hanesine müsaadesini almadan hemen giriverirdi. Böyle bir hareket, terbiyei ictimaiyeye muhaliftir, bazı nahoş hallerin, sözlerin zuhuruna sebebiyet vermiş olabilir. Terbiyei islâmiye ise buna münafidir. **(umulur ki)** siz bu husustaki emri ilâhînin hikmet ve maslahatını güzelce **(düşünüp anlarsınız)** onun mucebince hareketinizi tanzim edersiniz. «Evet.. Hususî ikametgâhına müsaadesi olmaksızın girmekte birçok mahzurlar vardır. Ezcümle: Böyle bir hareket, başkasının mülkünde izni olmaksızın bir nevi tasarruf sayılır ki, bu caiz olamaz. Hanede bulunan kimse, başkalarından saklanılması icabeden bir şeyi açıkta bulundurmuş olabilir, onun izni olmaksızın hanesine giren kimse ise bu maksadı ihlâl etmiş olur. Mamafih böyle bilâ müsaade başkasının hanesine girilmesi, bir nevi sirkat ve suikast şaibesinden de hâli bulunamaz.

(28) : **(İmdi onlarda)** o içlerine girmek istediğiniz hanelerde, içlerine girmeniz için size izin vermeğe selâhiyettar **(kimse bulamaz iseniz)** sabr ediniz, hemen içine atılmayınız, **(artık size)** selâhiyetli olan kimse tarafından gelip **(izin verilinceye değin)** o hanelerin **(içerilerine girmeyin)** aksi takdirde bir takım dedikodulara, mahzurlara sebebiyet verilmiş olabilir, (ve eğer size) o haneler içinde bulunan kimseler tarafından **(dönün denilirse)** o hanelere girmenize müsaacb edilmezse **(geri dönün)** orada durup içerisine girmek için İsrarda bulunmayın, böyle bir hareket, mürüvvete münafidir. Kalplerde nefret uyandırır (bu) dönü-) gitmek **(sizin için daha temizdir)** İsrar edip kapı önünde durmak ise bir denaeî ve rezalet şaibesinden hâli olamaz, buna tenezzül edilmemelidir, bu insanın simasını kirletir, lekedar eder **(ve Allah yapar olduklarınızı bilicidir.)** başkalarının hanelerine onların müsaadeleri ile mi, müsaadeleri olmaksızın mı girmiş olacağınızı bilir, ona göre hakkınızda mücazatta bulunur. «Evet.. Bazan olabilir ki, bir hane sahibi, başka bir yere gideceği için veya başkasiyle bir hususi mahremane görüşeceği için veya başka bazı manialardan dolayı kendisiyle görüşmeğe gelen kimseyi kabul etmemek mecburiyetinde kalabilir. Artık onu mâzur görmelidir, gelen kimse, hemen kabul edilmediğinden dolayı müteessir olup onun aleyhinde bulunmamalıdır.

(29) : **(Meskûn olmayıp)** yani muayyen kimseler için bir mesken ittihaz edilmeyip **(kendinize ait içlerinde menfaat bulunan eylere)** yani: Nâsın mesalihi için, âmmenin istifadesi için ihzar edilmiş, açık bulunmuş hanlar, misafirhaneler, hamamlar, dükkânlar gibi binalara **(girmenizde sizin için bir günah yoktur.)** bunların vücude getirilmesindeki gaye, zaten herkesin bunlardan usulen istifade etmesidir, **(ve neyi açıklar ve neyi gizler iseniz Allah bilir)** binaenaleyh kendi hanelerinizin gayrısma girmenizdeki maksatlarınızı da o Halikı Zişan tamamen bilmektedir, selâh kasdiyle olan hareketler ile fesaö maksadiyle olan hareketlerde onca tamamen malûmdur. Artık bunu düşünüp de hareketlerinizi buna göre tanzim ediniz. Ne büyük, bir tehdidi ilâhî, ve mevizei subhaniye!.

«Bu mübarek âyetler bu suredeki altıncı hükmü mutazammin bulunmuştur.»

**

لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ اَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذٰلِكَ
اَزْكٰى لَهُمْ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ (30) وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ
يَغْضُضْنَ مِنْ اَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ
زِينَتَهُنَّ اِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلٰى جُيُوبِهِنَّ
وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ اِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ اَوْ اٰبَائِهِنَّ اَوْ اٰبَاءِ
بُعُولَتِهِنَّ اَوْ اَبْنَائِهِنَّ اَوْ اَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ اَوْ اِخْوَانِهِنَّ اَوْ بَنِي
اِخْوَانِهِنَّ اَوْ بَنِي اَخَوَاتِهِنَّ اَوْ نِسَائِهِنَّ اَوْ مَا مَلَكَتْ
اَيْمَانُهُنَّ اَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ اُولِي الْاِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ
اَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلٰى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا
يَضْرِبْنَ بِاَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا
اِلَى اللّٰهِ جَمِيعًا اَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (31)

MEÂLİ ÂLİSİ N

(30) : Müminlere de ki: Gözlerini sakınsınlar ve avret mahallerini muhafaza etsinler bu onlar için çok temizliktir. Şüphe yok ki, Allah ne yapar olduklarından haberdardır.

(31) : Ve mümin kadınlara da söyle: Güzlerini sakınsınlar ye avret mahallerini muhafaza etsinler ve ziynetlerini açmasınlar, onlardan her zahir olanı müstesna ve baş örtülerini yakalarının üzerine salkıtsınlar ve ziyneilerini açıvermesinler. **Ancak kocalarına veyahut kendi babalarına veya kocalarının babacına veya kendi oğullarına veya kocalarının oğullarına veya kendi kardeşlerine veya kendi kardeşlerinin oğullarına veya kendi kız kardeşlerinin oğullarına** veyahut **kendi kadınlarına veya kendi ellerinin mâlik olduğu cariyelerine, veyahut erkeklikten kesilmiş hizmetçilerine veya kadınların avret mahallerine muttali olmayan çocuklara —karşı açıverilmesi— müstesna. Ye ziynetlerinden gizledikleri bilinsin diye ayaklarını da birbirine vurmasınlar ve cümleten Allaha** tövbe ediniz, ey **müminler!. Tâki felaha erebilesiniz.**

***

İ Z A H

(30) : Bu mübarek âyetlerde ehli îmanı bir iffet ve nezahat dairesinde yaşamaya sevkediyor. İman sahipleri olan erkekler ile kadınların gözlerini, namuslarını nasıl muhafaza edeceklerine dair kendilerine büyük bir terbiyei içtimaiyye dersi veriyor. Kadınların ziynetlerini kimlere karşı saklayıp kimlere karşı açık bulundurabileceklerini tâyin ve ehli îmanın hepsini de tövbeye, selâhı hal sahibi olup saadete nail olmaya davet buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Resuli Âlişan!. **(müminlere de İd: Gözlerini)** kendisine bakmaları helâl olmayan şeylere bakmaktan **(sakınsınlar)** men etsinler, helâl olan şeylere bakmakla iktifa eylesinler **(ve avret mahallerini)** kendilerine helâl olmayan şeylerden **(muhafaza etsinler)** o mahalleri setreylesinler, zevceleri, cariyeleri gibi kendilerine helâl olan kimselerden başkasına göstermesinler; (bu) gözleri -sakınmak, avret mahallerini muhafaza etmek **(onlar için)** o müminler hakkında **(çok temizliktir)** pek hayırlıdır, onlann selâhi hallerine hadimdir, kendilerini töhmet altına, başkalarını fitneye, sui zanna düşürmeğe mânidir, (şüphe yok **ki, Allah)** kullarının **(ne yapar olduklarından haberdardır)** evet Halikı Hakim Hazretleri, kullarının amellerini, niyetlerini, maksatlarını tamamen bilir, ona göre mükâfat ve mücazat verir. Binaenaleyh her hususta emri ilâhîye imtisal etmelibirler, haram olan şeylerden gözlerini de, kalplerini de muhafazaya çalışmalıdırlar, başkalarının fitneye, günaha tutulmalarına sebebiyet vermemelidirler.

(31) : (Ve) Ey Peygamberi Zişan, ümmetinden olan **(mümin kadınlara da söyle)** emri ilâhîyyi tebliğ et ki, onlar da **(gözlerini sakınsınlar)** kendilerine bakmaları helâl olmayan şeylere bakmaktan geri dursunlar, gözlerini men eylesinler **(ve avret mahallerini muhafaza etsinler)** açmayıp setr eylesinler, gayrı meşru

temayüllere meydan vermesinler **(ve ziynetlerini açmasınlar)** ziynet yerlerini namahrem olanlara göstermesinler, ziynet yerlerindeki küpe, gerdanlık, bilezik gibi şeyleri de ecnebilere karşı açık bulundurmaktan sakınsınlar. Çünki bunlara nazar, bir fitneye sebep olabilir, **(onlardan)** o ziynetlerden **(zahir olanı müstesna)** onların kendilerini setretmek kabil olamayacak bir vaziyette görülmeleri, bir mâzerete müstenit olduğundan caiz bulunmuştur. Parmaktaki yüzüğün, eldeki kınanın, boyanın görünmesi gibi. Bunları saklamak, güç olduğu için bunların görünmesi herhalde memnu değildir. Mamafih mümkün olduğu kadar setr edilmesi evlâdır, (ve) islâm kadınları **(başörtülerini yakalarının üzerine sarkıtsınlar)** çarşılarını başları üzerine örtsünler. Zamanı cahiliyette kadınlar, başörtülerini arkalarına salıvererek (gerdanlıklarını vesair ziynetlerini ona buna gösterirlerdi, böyle bir vaziyet ise terbiyei islâmiyeye muhalif olduğundan men edilmiştir, **(ve ziynetlerini açıvermesinler)** yani: Yüzlerinden ve ellerinden başka gerek namazda ve gerek ecnebilere karşı açık bulundurulması caiz olmayan uzuvlarını ziynet mahallerini başkalarına göstermesinler **(ancak)** bunların kendilerine gösterilmesi caiz olan kimseler vardır. Onlara gösterilebilir, işte onlar şöylece beyan buyuruluyor: **(kocalarına veyahut kendi babalarına)** babalarının ve analarının babaları, dedeleri de bu cümledendir, (veya **kocalarının babalarına)** gösterebilirler, **(veya kendi oğullarına)** torunlarına **(veya kocalarının oğullarına)** veya torunlarına, yani üvey evlât ve ahfada **(veya kendi kardeşlerine veya kardeşlerinin oğullarına veya kız kardeşlerinin oğullarına)** bunların da oğullarına gösterebilirler. Bunların arasında bilzarure görüşmek vâki, fitne korkusu pek kalil olduğundan aralarında böyle bir müsaade câridir. Amucalara, dayılara karşı görünmek de caizdir. Mamafih ziynet mahallerini bunlara karşı açık bulundurmamak evlâdır. Tâki, kendi oğullarına tavsif etmelerine bir sebebiyet verilmiş olmasın. **(veyahut)** bu ziynetleri **(kendi kadınlarına)** yani: Kendilerine sohbet ve hizmette bulunan hür, mümin kadınlara **(veya kendi ellerinin mâlik olduğu cariyelerine)** göstermeleri de caizdir. Kâfir olan kadınlar, mârien erkek mesabesindedirler, binaenaleyh onların yanlarında müslüman kadınların elbiselerini soyunarak bütün ziynetlerini onlara göstermeleri muvafık değildir. Çünki bunları kendi erkekleri yanında söylemekten çekinmezler. Bir kadının erkek olan kölesi ise bir ecnebî erkek mesabesinde olduğundan ona karşı ziynet mahallerini açık bulundurmaması lâzımdır. Müftabih olan kavi budur. Meğer ki, o köle, bir şeyhi fâni olsun, **(veyahut)** o ziynet mahalleri **(erkeklikten kesilmiş)** kadınlara ihtiyaçları kalmamış, ihtiyar **(hizmetçilerine)** gösterilsin **(veya kadınların avret mahallerine muttali olmayan)** şehvet haddine baliğ olmamış bulunan **(çocuklara)** karşı açıverilsin, bunlar da müstesnadır, bunlara karşı açıverilmesi caizdir. Ancak göbekten diz kapaklarına kadar olan mahallerini kocalarından başka hiç bir kimseye açıvermemeîeri lâzımdır, (ve) müslüman kadınları **(ziynetlerinden gizledikleri)** şeyler **(bilinsin diye ayaklarını birbirine vurmasınlar)** yani: Ayaklarında

haljhallar bulunduğunu başkalarına bildirmek için ayaklarını birbirine çarpıp durmasılar, çünki bu, erkeklerin nazarı dikkatini celbeder, kendilerine karşı gayrı meşru bir temayül uyandırır. Zamanı cahiliyette böyle yapan kadınlar bulunmakta idi. İslâmiyet ise bunu nehy etmiştir. Böyle şüpheleri davet eden islâm nezahatine muhalif, olan hareketlerden kaçınmak lâzımdır. Fazileti ahlâkiye bu surette tecelli eder.. Bir zaruret hali de müstesnadır. Meselâ: Katî bir zarurete mebni bu memnu uzuvlara doktorun tedavi iyin bakması, veya bir gariki veya yanmakta olan bir kadını kurtarmak için memnu uzuvlarına bakılması, veya zina hâdisesine şahadet edilebilmesi için bakılmış olması caizdir. Bu, bir hayata mad dî ve manevî hizmet demektir, (ve) ey zümrei müslimin! **(cümleten AHah'2** tövbe **ediniz)** daima Cenabı Hak'tan af ve mağfiret talebinde bulunuhuz. Çünki insanlardan hasbelbeşeriye bazı kusurların, gayrı caiz temayüllerin, nazarların vukuu mümkündür, vâkidir. Artık daima uyanık bulunm?lıdır, kusurlardan dolayı taib ve müstafir olmalıdır. (Ey **müminler!.)** Böyle Cenabı Hak'kın emrettiği veçhile hareket ediniz **(tâki)** bununla **(felaha erebilesiniz)** sizin dünyada da, ahirette de selâmet ve saadetiniz ancak bu sayede müemmen bulunmuş olur. Evet.. Bir cz-miyyeti insaniyenin güzelce devamı, intizamı hayatı, hakikî bir hürriyet içinde yaşaması, bir takım gayrı ahlâkî temayüllerden, lâkırdılardan, töhmetlerden mahfuziyeti, bir iffet ve nezahat ile ittisafı, büyük bir şeref ve şana nailiyeti ve saadeti uhreviyeye kavuşması ancak bu gibi.pek mühim ve aynı hikmet ve maslahat olan dini emirlere, nehylere riayet sayesinde tecelli eder. Beşeriyet için bu riayetten başka çarei necat yoktur. Cenabı Hak, cümlemizi bu kutsri. ahkâma riayete muvaffak buyursun Amin.. Bu mübarek âyetlerde bu suredeki yedinci nevi hükmi seriyi muhtevi bulunmaktadır.

وَاَنْكِحُوا الْاَيَامٰى مِنْكُمْ وَالصَّالِح۪ينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَاِمَائِكُمْ اِنْ يَكُونُوا فُقَرَاۤءَ
يُغْنِهِمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِه۪ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَل۪يمٌ ﴿٣٢﴾ وَلْيَسْتَعْفِفِ
الَّذ۪ينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتّٰى يُغْنِيَهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِه۪ وَالَّذ۪ينَ
يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ اِنْ عَلِمْتُمْ ف۪يهِمْ خَيْرًا
وَاٰتُوهُمْ مِنْ مَالِ اللّٰهِ الَّذ۪ٓي اٰتٰيكُمْ وَلَا تُكْرِهُوا فَتَيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَٓاءِ
اِنْ اَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِتَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَنْ يُكْرِهْهُنَّ
فَاِنَّ اللّٰهَ مِنْ بَعْدِ اِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٣٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(32) : Ve sizden olan bekârları ve kölelerinizden ve cariyelerinizden salahı hali olanları evlendiriniz. Eğer yoksul oldular ise Allah onları fadlından zengin kılar ve Allah vâsidir, alimdir.

(33) : Evlenmeğe —çare— bulamayanlarda Allah kendilerini fadlından zengin kılıncaya değin iffetlerini korusunlar ve ellerinizin mâli olduğu kimselerden kitabete rabtedilmelerini isteyenler olunca da eğer onlar da bir hayır bilmiş iseniz onları kitabete kaydediverin ve Allahın size verdiği mallardan onlara veriniz. Ve genç cariyelerinizi iffetlerini muhafaza etmek isterlerse dünya hayatının fâni metaını dileyerek fuhşa sevk etmeyiniz. Ve her kim onları icbar ederse şüphe yok ki, Allah onların icbar edildiklerinden sonra da gafurdur, rahimdir.

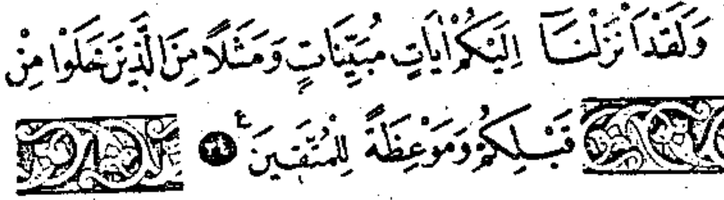
İ Z A H

(32) : Bu mübarek âyetler, salâhı hâl sahipleri olan kölelerin ve cariyelerin evlendirilmelerini emrediyor, yoksul oldukları takdirde fadlı ilâhî ile zengin olacaklarını bildiriyor. Evlenmek için halleri müsait olmayanların da fadlı ilâhî ile zengin oluncaya kadar sabr edip iffetlerini muhafazaya devam etmelerini tenbih ediyor. Kitabete rabtedilmelerini isteyen kölelerin ve cariyelerin kendilerinde bir hayır bilinmekte ise kitabete rabt ile kendilerine maleii yardım edilmesini tavsiye ediyor. İffetlerini siyanet arzusunda bulunan cariyelerin de dünya metamı dileyerek ikrah ile zinaya sevkedilmemelerini ihtar ve böyle bir ikraha mâruz kalanları bilâhara Cenabı Hak'kın af ve setredeceğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (ve) Ey ehli îman!, **(sizden olan bekârları)** evlendiriniz. Yani: Zevcesi olmayan erkekleri ve henüz evlenmemiş veya kocası ölmüş kadınları evlendirmeğe gayret ediniz, **(ve kölelerinizden ve cariyelerinizden salâhi hali olanları)** da ey onların velileri, efendileri olan zatlar!, **(evlendiriniz)** bu evlenecek kimseler, **(eğer yoksul oldular** ise) bundan dolayı ye'se düşmemelidirler, çünki Allah Tealâ dilerse **(onlan fadlından zengin kılar)** merzuk buyurur, bu teehhülü onların haklarında vüs'ati maişete bir vesile kılmış olur. **(ve Allah vâsidir)** mahlûkatı için genişlik göstermeğe kadirdir, onun nimetine, kudretine nihayet yoktur ve **(Alimdir)** her şeyi bihakkın bilir, dilediği kullarını hikmet ve maslahat iktizasınca bol rızka nail buyurur. Bu âyeti kerime, bu suredeki sekizinci hükmü hâvidir. Köleler ile cariyeler, salâhı hal, ile mukayyed bulunuyor. Çünki sâlih olmayan köleler ile cariyeler ise hallerine itinâ, kendilerine şefkat gösterilecek bir durumda bulunmamış olmayacakları cihetle onları evlendirmeğe kalkmak, Jaide yerine zarar verir. Hür kimselerde ise binnisbe salâhı hal galip ve kendi işlerini, mallarını müstakillen ifaya, idareye selâhiyettar oldukları için onlar nikâh azminde bulununca velilerinin müsaade etmesi lâzımdır. Bu cihetle onların haklarında «selâhı hal» kaydı zikredilmemiştir. Ve bu nikâh ile emr, nedb içindir, yoksa vicub için değildir. «Eyama» eymin cem'idir. Zevcesi olmayan erkekler ile zevci bulunmayan bakire veya dul kadınlar demektir.

(33) : **(Evlenmeğe —çare— bulamayanlarda)** nikâh için lüzım gelen mihri, nafakayı teminden âciz bulunanlar da **(Allah kendi (adlından zengin kılıncaya değin iffetlerini korusunlar)** zinadan vesair haram şeylerden kendilerini muhafazaya çalışsınlar, Cenabı Hak'kın kendilerine gına bahş olacağı zamana kadar sabrdan, nezahetten ayrılmasınlar. "Onların böyle afifane yaşamaya çalışmalarının bir mükâfatı olarak bir gün bir nimete, servete nail olabilirler. Artık **o** zaman teehhül etsinler, **(ve ellerinizin mâlik olduğu kimselerden)** yani: Köleler ile cariyelerden **(kitabete rabt edilmelerini isteyenler olunca da)** yani: bir bedel mukabilinde azad edilmelerini isteyince de bakınız: Düşününüz; **(eğer onlarda bir hayır bilmiş iseniz)** yani: Onlarda salâhı hal emanete riayet, kitabete ait bedeli kaza-

nıp vermelerine kabiliyet görür iseniz **(onları kitabete kâydediverin)** onları hürriyetlerine kavuşturmaya yardım etmiş olun. (ve) ey onların velileri, efendileri **(Allahın size verdiği mallardan onlara veriniz)** onları biran evvel hürriyete kavuşturmak için kendilerine yardım ediniz, meselâ: Bedeli kitabetin bir kısmını kendilerine bağışlayınız. Beytülmal tarafından refiklere yapılacak yardım da bu cümledendir. Bu emri ilâhî de bu suredeki dokuzuncu hükmü hâvidir, **(ve genç cariyelerinizi iffetlerini muhafaza etmek istiyorlarsa)** onlar nefislerine hâkim olup zinadan kaçınmak istedikleri halde siz de onları takdir ve himayeye devam ediniz. **(dünya hayatının fâni metaını dileyerek)** onları **(fuhşa sevketmeyiniz) onların** fuhşiyatına meydan vermeyiniz, onların aleddevam iffet ile yaşamalarını temine gayret gösteriniz. Onlar afifane yaşamak istemeyince de onları men'e çalışmak lâzımdır, bu halde yapılacak şey, onların zinasına müsaade değil, onları zinadan men'e çalışmaktan ibarettir **(ve her kim onları)** zinaya **(icbar ederse)** o icbar eden büyük bir günaha girmiş olur, taib ve müstağfir olmadıkça bu günahtan kurtulamaz. Fakat o icbar edilen cariyelere gelince **(şüphe yok ki, Allah onların)** o cariyelerin haklarında öyle icbar edildiklerinden sonra da **(gafurdur)** onları af ve setreder ve **(rahimdir)** onları merhameti ilâhîyyesiyle korur, muazzeb etmez. Vakıa ikraha mebni zinaya muvafakat etmekde caiz değildir. Şu kadar var ki, rızaya gayrı mukarin ikrahı mülciye müstenit olduğundan dolayı bir lûtfi ilâhî olmak üzere o ikraha mâruz kalan şahıs hakkında affi ilâhî tecelli eder. «Gafur» ismi zelilinin zikri buna işareti hâvidir ve bu beyanı ilâhî, bu suredeki onuncu hükmü muhtevidir. «Zamanı cahiliyette Abdullah İbni Übeyy gibi bazı kimseler, para kazanmak için cariyelerini zinaya teşvik ederlerdi. Cbeyyin iki cariyesi Resuli Ekrem'e müracaat ederek bu pek çirkin hareketten dolayı şikâyette bulunmuşlardı. Bunun üzerine bu âyeti kerime nazil olmuş böyle bir hareketin mürüvvete münafi, pek ziyade kabih bir şey olduğunu bildirmiştir. «Kitabet» Mevlâ ile mem!ûkü veya memlûkesi arasında bir bedel mukabilinde yapılan bir akittir. Şöyle ki: Mükellef olan bir kimsenin mükellef veya mükellefe olan kölesini veya cariyesini onların rızalariyle bir muayyen hizmet veya muayyen bir bedeli nakdî mukabilinde azat etmesi demektir ki, o hizmet veya bedel ifa edilince memlûkiyet zail olur. Kölelerin ve cariyelerin böyle kendi, rızalariyle birer bedel mukabilinde kitabete rabtedilmeleri islâm hukukunca szde caiz almakla kalmamış, belki mendub bile bulunmuştur. Emin, maişetini temine muktedir bir köle veya cariyevi kitabete kesmek, onu hürriyete sevketmek demek olacağı cihetle pek memduh bir muameledir. Bu cihetledir ki, kitabete rabtedilen bir memlûke veya memlûkeye suhulet göstermek, deruhte ettiği bedeli kitabının bir kısromı, meselâ: Üçte birini veya dörtte birini kendisine bağışlamak *eya kendisine ayrıca nakden yardımda bulunmak pek müstehsendir. Hattâ beyle bir vardımda bulunmak Şafiîlere ve zahirîlere göre bir vecibedir. İşte islâmiyetin hürriyeti ne kadar iltizam etmekte olduğuna bu da pek açık bir delildir.

⁂

MEÂLİ ÂLİSİ

(34) : Kasem olsun ki, size apaçık beyan eden âyetler ve sizden evvel gelip geçmiş olanlardan bir mesel ve muttakiler için bir öğüt indirdik.

***

İ Z A H

Bu mübarek âyet, Kur'anı Hâkim'in cami olduğu üç muazzam sıfatını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Ümmeti İslâmiye!. Zatı akdesime (kasem olsun ki) pek vazih bir hakikattir ki, (size) tarafı ilâhîmden (apaçık beyan eden âyetler) indirdik. Bu, Kur'anı mübinin bir güzide sıfatıdır. Evet.. Kur'anı mübin. dinî ahkâma vesaireye ait birçok ulvî âyetleri cami bulunmaktadır. Beşeriyeti birnice hakikatlardan haberdar buyurmaktadır, (ve sizden evvel gelip geçmiş olanlardan **bir** mesel) indirdik. Yani: Geçmiş kavimlerin garip, acib, ibretbahş kıssalarına, tarzı hayatlarına, kitaplarında münderic hâdiselere müşabih, onların emsali şeyleri de ışize lisanı Kur'an ile irad etmiş olduk. Bu da Kur'anı hikmet beyanın ikinci bir sıfatıdır. Hazreti Meryem'in, Hazreti Yusuf'un kıssaları bu cümledendir, (ve) *bu* Kur'anı hakim vasıtasiyle **(muttekiler için bir** öğüt **indirdik)** mutteki olan zatlar, bununla müte'nessih olurlar; lâyık olmayan şeylerden ictinab ederler, mehasini âdab ile ittisafa çalışırlar. İşte bu da Kur'anı muciz beyanın üçüncü bir mümtaz sıfatıdır. Vakıa bu kitabı hikmet efza, bütün beşeriyete hitabeder, bütün âlemi beşeriyete nurlar neşreder, bütün insanlara eh mükemmel bir tariki selâmeti gösterir. Fakat bundan bihakkın istifade edenler, bunun nurlarından lâyıkı veçhile tenviri vicdana muvaffak bulunanlar, ancak mutteki olan zatlardır. Yani: Cenabı Hak'tan korkan, onun ahkâmı diniyesinin ulviyyetini takdir ve tebcil eden, bihakkın münevver olan ehli îmandır.

***

اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ مَثَلُ نُورِهٖ
كَمِشْكٰوةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ اَلْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ اَلزُّجَاجَةُ كَاَنَّهَا
كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا
غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِٓيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُورٌ عَلٰى نُورٍ
يَهْدِي اللّٰهُ لِنُورِهٖ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ
وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٣٥﴾ فِي بُيُوتٍ اَذِنَ اللّٰهُ اَنْ تُرْفَعَ
وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ ﴿٣٦﴾
رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَاِقَامِ الصَّلٰوةِ وَاِيتَٓاءِ
الزَّكٰوةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْاَبْصَارُ ﴿٣٧﴾
لِيَجْزِيَهُمُ اللّٰهُ اَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهٖ وَاللّٰهُ يَرْزُقُ
مَنْ يَشَٓاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٨﴾

MEALI ALISI

(35) : **Allah Tealâ,** göklerin ve yerin nurudur. Nurunun meseli, içinde lâtif **bir çırağ bulunan bir** mişkât gibidir. **O** çıfağ ise bir kandil içindedir. O kandil ise sanki **bir** incimsi yıldızdır, şarkı ve garbı olmayan mübarek bir zeytin ağacından **tutuşturulmaktadır. Onun yağı bir halde ki,kendisine ateş dokunmasa bile hemen**

hemen ziya verecektir. Nur üstüne nurdur. Ve Allah nuruna dilediğini kavuşturur. Ve Allah Teaiâ nasa misaller irad eder ve Allah Tealâ her şeyi hakkiyle bilicidir.

(36) : — O mişkât — birnice evierde ki, Allahı Azimüşşan, o evlerin yükseltilmesine ve içlerinde —mübarek— isminin zikredilmesine izin vermiştir. O evlerde kendisi için sabahleyin ve akşam üstleri teşbihte bulunurlar.

(37) : Birçok erler ki, onları ne bir ticaret ve ne de bir alım satım Allah Tealâ'mn zikrinden ve namazı hakkiyle kılmaktan ve zekâtı vennekten alıkoymaz. Onlar, kalplerin ve gözlerin muztarip olacağı bir günden korkarlar.

(38) : Tâki, Allah Tealâ onlara amellerinin en güzeli ile mükâfat versin ve onlara ziyadesini de kendi kereminden ihsan buyursun ve Allah Tealâ dilediğini hesapsız derecelerde merzuk buyurur.

**

İ Z A H

(35) : Bu mübarek âyetler, ilahiyata ait en beliğ, en şaşaâdar bir meseli muhtevidir. Nuri ilâhînin bütün mükevvenatı aydınlıklar içinde bırakacak bir mahiyette olduğunu en fesihane bir temsil ile takrir Ve tasvir buyurmaktadır. Bu ulvî nuraniyetinin en ziyade tecelligâhı olan mukaddes mabetlerde ehli îmanın nasıl ibadet ve taatle teşbih ve tehlil ile meşgul bulunduklarını beyan ve böyle manevî nimetlere nailiyetiri bir feyzi ilâhî eseri bulunduğuna işaret buyuruyor. Şöyle ki: (Allah Tealâ göklerin ve yerin nurudur) bunları yaratıp aydınlatan o'dur. Bunları güneş gibi, ay gibi ziyalı, nuranî vasıtalarla maddeten tenvir ettiği gibi gökleri melekleriyle, yer yüzünü de muhterem Peygamberleriyle, velileri ile manevî bir surette tenvir ve tezyin buyurmuştur. Nurdan mahrum olan muhitlerde yaşamak, hayata hadım şeyleri görüp elde edebilmek mümkün değildir. Allah Tealâ, mahlûkatmın hey'eti mecmuasından kinaye olarak zikredilen semaların, yerlerin, yani: Bütün âlemlerin mucidi, nazımı, müdebbiri., ve münevviri olmasa idi bu âlemlerden asla eser görülemezdi, bütün mükevvenat, sırf Ademden ibaret bulunurdu. Binaenaleyh bütün gökler, yerler, bütün âlemler, Allahı Azimüşşamn varlığına, birliğine kudret ve azametinin nihayetsizliğine nuri ceberutünun bütün âlemlere münteşir olduğuna birer şahittir. O Halikı Jcadimin nuru, her türlü tasavvurların, ulviyetlerin fevkindedir. O nuru bihakkın anlamak, onun künhüne ermek, beşeriyet için kabil değildir. Ancak o kutsi nurun ebedî şaşaasını zihinlere bir dereceye kadar takrib için hakimi mutlak olan kerim mabudumuz, şöyle bir temsil ile beyan buyuruyor, (nurunun meseli) yüksek sıfatı (içinde lâtif bir çırağ bulunan bir mişkât gibidir) sanki bir daireyi aydınlatmak için evvelce şekli mahsus üzre yapılmış bir hü^e, i>ir, meş'ale bucağı bulunuyor^ bunun.içinde ds

muazzam, sabahı tenzir eden bir ^ırağ parlayıp duruyor, (o çırağ ise. bir kaıtdiH içindedir) o lâtif meş'ale ise bir kandil, bir saf, temiz sırça, bir dırehşan fanus içindedir, bir berrak şişe ampul içinde parıldayıp etrafa ziyalar dağıtan bir mü. kemmel elektrik kuvveti gibi bulunmaktadır, (o kandil ise sanki bir incimsi yıldızdır) o lâtif çırağı sinesinde tutan, kandil = fanus ise sanki bir inci gibi saf, acib, panldayıp duran bir "yıldız gibidir, öyle alelade bir sırça değil, belki herhangi bir dırehşan yıldız gibi pürleman bir halde bulunur. (Şarkî ve garbî olmayan bir zeytin ağacından tutuşturulmaktadır.) yani: O yıldız gibi leman edip duran kandilin içindeki lâtif çırağ, o ilâhî misbah, öyle mübarek, kesirüfrnenafi bir zeytin ağacından tutuşur, her tarafa ziyalar dağıtmaya devam eder ki, o mübarek ağaç, ne şarka, ne de garba mensuptur, o öyle yalnız tulü zamanında veyahut yalnız gurup anında güneşe mâruz kalarak noksan surette neşvü nema bulmuş âdi bir zeytin ağacı değildir. Belki o, bütün gün güneşe musahip, şark ve garp arasında kâin, bihakkın neşvü nemaya nail mükemmel bir ağaçtır. Bir kavle göre bu ağaç, Şam'a aittir. Çünki Şam. vasatı arzda bulunmaktadır, ne şarkî ve ne de garbidir, onun zey ti pek mükemmeldir. Veya o behişti bir şeceredir, yahut onun neşv ve neması, nur ve ziyası yalnız şarka veya garba mahsus olmayıp o, bütün âlemlere şâmil, lâmekâni bir varlık sahibidir. Denilebilir ki, o: anlaşılmasını bir dereceye kadar teshil ve zihne takrib için elektrik ceryanı gibi bir kuvvetle temsil edilebilecek lâtif, seyyal, mahiyeti bizce gayrı münkeşif bir kudret bediasıdır. (onun yağı bir halde ki, kendisine ateş dokunmasa bile hemen hemen ziya verecektir.) Evet., O mübarek ağacın zeyti, semeresinin yanıp parlayan usaresi, bir haldedir ki, kendisine ateş temas etmese bile, elektrik kuvveti gibi hemen hemen bizzat ziya vermeğe başlar, başkasının ateş tutuşturarak yandırmasına ihtiyaç göstermiyecek bir mahiyettedir, daima ziya neşretmeğe yakın, müheyya bulunur. Kur'anı Mübin, bu beliğ beyanıyle, tarihi nüzulüne nazaran keşfi istikbale ait olan elektrik kuvvetinin hususî vasıflarım tasvir etmiş gibi bulunmuyor mu?. Bu da mucizatı Kur'aniyeden sayılmaya lâyık olsa gerek!. (Nur üstüne nurdur) o, öyle mahdut bir nur değil, kat kat, katmerli bir ziya kitlesidir, bir aydınlık kaynağıdır. İstenildiği kadar artar ebedî bir ziya ve sefa mecmuasıdır. Malûmdur ki: Eşyanın kemâliyle zuhur ve inkişafı, ezdadı iledir. Geceleyin zulmetler arasında parlayan muazzam bir çırağın, nuru, kendi varlığını bihakkın hissettirir, muhitindeki zulmetleri açarak kendi varlığındaki faideleri açıkça göstermiş olur. Zulmetlere mukarin olmayan bir nur, bir ziya ise bu mümtaz varlığını öyle herkese hissettirmiş olmaz. İşte nuri ilâhîde şüphesiz delâlet zulmetleri arasında münceli olup onları izale ettiği için güneşin vesair parlak ecramın nur ve ziyaşiyle temsil buyrulmayıp muazzam bir misbahm nuru ile temsil buyrulmuştur. Mamafih öyle bir misbah ile temsil buyrulmuştur ki, onun fanusu bile parlak yıldızlar gibi şaşaalı bulunmaktadır. Ve o, öyle boş bir fezada değil, binlerce ehli îmanın secdegâhı olan kutsî mabetlerde parlayıp durmaktadır. Artık onun zatındaki aydınlığın, aydınlatmak hassasının

azametini düşünmeli!. Hasılı: Nuri ilâhî, her şeyin fevkindedir, onu müstait olan gözler görür, uyanık kalpler sezer, hidayete nail olan zatlar idrake muvaffak olur. Evet., (ve Allah Tealâ nuruna dilediğini kavuşturur) aradan zulmanî hicapları kaldırarak irade buyurduğu mesut kullarını o nura erdirir, bu sahada bir tecellil şuhudiye mazhar buyurur. Yoksa böyle bir hidayet ve inayet bulunmadıkça o cihanşümul nurun karşısında gözler kamaşır, sapık ruhlar, birer yarasa kesilerek o ilâhî nuru inkâra cür'et gösterir durur, (ve Allah Tealâ nâsa **misaller irad eder)** bir takım hakikatları, aklî ve manevî varlıkları, anlaşılmalarını kolaylaştırmak için maddî, mesvus hâdiselere, varlıklara teşbih yoluyla beyan buyurur. Tâ ki, nâs gözlerini açsın, selim fıtreti üzere hareket etsin, hidayete nailiyet için kabiliyetli bir halde bulunsun, (ve Allah Tealâ her şeyi hakkiyle bilicidir.) onun ezelî ve ebedî olan ilmi, her şeyi muhittir, onun ilminden hiçbir şey hâriç kalamaz. O Halikı Azim, kullarının istidadını, temayülünü, efal ve harekâtını tamamen bilir, onların uyanmalarına vesile olacak surette âyatı ilâhiyesini best eder, nurunu, kudret ve azametini temsil suretiyle beyan ederek Icendilerini hidayet ve saadet yoluna davet buyurur.

(36) : İşte o alîm ve kadîm olan mâbudumuzun nurı hikmet ve ulûhiyetinin misali olan o mişkât ve misbah, bakınız ne kutsî mahallerde bulunmaktadır: **(bir-**nice evlerde) yani mescitlerde (ki, Allah Azhnüşşan o evlerin) o ibadethanelerin maddeten ve mânen (yükseltilmesine) âli tutulmalarına, tâzim edilmelerine (ve içlerinde) mukaddes (isminin zikr edilmesine izin vermiştir.) Evet.. O ibadethaneler daima muallâ daima hürmetsizce hareketlere, lâkırdılara mahal olmaktan müberra olup her zaman müslümanların birer ulu secdegâhı bulunmaktadırlar, (o evlerde), o mübarek mabetlerde (kendisi için) Allah Tealâya mahsus olarak (sabahleyin ve akşam üstleri) yani: Bütün namaz ve niyaz vakitlerinde (teşbihte bulunurlar) o mâbudi kerimi takdis ve tenzihe devam eder dururlar: «Bu nazmı ce-**111,** mescitlerin muhterem tutulmaları lüzumuna ve yüksek» muazzam bir tarzda yapılmalarının memduhiyetine bir delildir. «Buyut» kelimesi, beytin cem'idir. Beyt ise lügatte ev, ikametgâh demektir. Bu âyeti kerimedeki buyuttan murat ise mescitlerdir. Bunlar birer nurı manevî ile ziyadece ziyadar bulunmaktadırlar. Bazı zevata göre bu buyut ile murat, izni ilâhî ile yer yüzünde Peygamberler tarafından yapılmış, kadrleri ilâ buyrulmuş olan dört mübarek mescitdir. Biri kâbei muazzama'dır ki, bunu İbrahim ve İsmail Aleyhimesselâm bina etmişlerdir, ikincisi: Beytülmukaddesdir ki, bunu da Davud ve Süleyman Aleyhimesselâm yapmışlardır. Üçüncüsü ile dördüncüsü de: Mescidi Küba ile mescidi medinedir ki, bunları da bizim Peygamberi Zişanımız tesis buyurmuştur.

(37) : Evet.. O kutsal mescidlerde daima ibadette, tevhit ve teşbihte **(birçok** erler) bulunurlar (ki, onları **ne** bir ticaret ve ne de **bir alım satım Allah Tealânın** zikrinden ve namazı hakkiyle **kılmaktan** ve zekâtı **vermekten alıkoymaz) o** âbit,

zahit kullar, ya hallerine kanaat ederek zahidane bir hayat geçirirler, daima ibadet ve taatle uğraşır dururlar, yahut hem dini vazifelerini yaparlar, hem de meşru surette ticaretleriyle, alış verişieriyle meşgul olurlar, bu dünyevî meşguliyetleri, kendilerinin dinî vazifelerine engel olmaz, dünya varlığı kendilerini ahiretten gafil bırakmaz, malî ve bedenî ibadetlerine de mağrur olup durmazlar. Belki **(onlar, kalplerin ve gözlerin muztarip)** ve mütegayyir **(olacağı bir günden)** kıyamet gününün mesuliyetinden **(korkarlar)** bavfi ilâhî ile titreyen kalpleri, kendilerini daima zikr ve fikre sevkeder, onlar gâfil bulunmazlar, daima havf ve haşyet üzere uyanık birhalde bulunurlar.

(38) : (Tâki, **Allah Tealâ - onlara amellerinin en güzeli ile mükâfat versin)** amellerindeki kusurlarım gidersin, kendilerini amellerinin en güzel mükâfatına erdirsin. (ve **onlara ziyadesini** de kendi kereminden) lûtf ve fadlından **(ihsan buyursun)** onların güzel amellerini kat kat iyilikle karşılaşın, kendilerini hatır ve hayale gelmedik nimetlere muvaffak kılsın. O kerim mabudumuzun lûtf ve âtifetine nihayet mi vardır?.)ve **Allah** Tealâ **dilediğini hesapsız derecelerde merzuk buyurur)** onu maddî ve manevî nice atiyyelere kavuşturur. Onun fadl-ü keremi, her türlü tasavvurların fevkindedir. Binaenaleyh kulların vazifeleri de nuri ilâhî sayesinde hareket sahasını aydınlatarak saadet yollarını takibermektir, o kerim ve rahim olan Hak Tealâ Hazretlerinden afüvler, lütuflar niyaz ederek o mukaddes kadim mâbudun mecd ve azameti bargâhina işlerini, bütün varlıklarını tefviz eylemektir. Bundan başka çarei selâmet yoktur.

«Bu âyeti kerime hakkında bazı tevcihat: Müfessirini kiramdan bazılarına göre «Meselü nurihî..» nazmı kerimindeki nurdan murad: Ya Kur'anı mübindir, veya dini islâmdır veya Resuli Ekrem'dir jveyahut müminlerin kalplerinde leman edip duran bir iman ve hidayet, bir ibadet ve taat nurudur. Şöyle ki:

1 : Bir kere şüphe yok, Kur'anı mübin, elbetet bir nuri ilâhîdir. Nitekim : « Lv... îjy• SJ\ U^'U » nazmı celili de bunu nâtıktır. Mushafları tezyin, kalpleri tenvir eden Kur'anı Kerim, Hak Tealânın vahyine müstenit, kelâmullah olmakla pek kutsî, pek mübarek bir varlığı haizdir. Bu kitabı hâkimin âyetleri öyle şark ve garp eseri değildir. Zaman ve mekândan münezzeh olan Allahu Azimüşşanm kelâmıdır. Bu âyetlerin hükmleri yalnız şarka ve yalnız garba değil bütün beşeriyet âlemine müteveccihtir. Bu semavî kitabın ihtiva ettiği hakikatlar, hikmetler şerh ve tefsir edilmese bile gözler önünde olanca vuzuhu ile, olanca nuraniyetıyle münceli olup duracak bir vaziyettedir. Bu, bir nurlar, feyzler, mucizeler mecmuasıdır. Artık böyle kutsî, mübarek bir kitabı ilâhîye nailiyet, şüphe yok ki bir eseri hidayettir.

2 : Diniislâma gelince bu da muhakkak ki, bir nuri ilâhîdir. Nitekim: «O öyle bir Allahtır ki, size rahmet eder, melekleri de hakkınızda mağfiret diler. Tâki. sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarsın, yani: Sizi küfr ve masiyet zulmetlerinden kurtararak îman ve taat nuruna, islâmiyetin ebedî füyûzatına mazhar buyursun. O

kerim mabut, müminlere çok merhamellidir» mealinde bulunan J.O* L»t
^jü^lto^.jjJU'^U^n^^^JcJ^.j âyeti kerimesi de bunu nâtıktır. Evet.. Dini islâm, bir nurdur, onun semavî varlığı Ceziretülarab'tan parlamaya başlayıp azbir zaman içinde yer yüzünün birçok parçalarını tenvire muraffak olmuştur. Bu mukaddes dinin vazii, Allah Tealâ'dır, mübelleği de Hâtemülenbiya: efendimizdir. Bu, bir fıtrî ve umumî bir dindir, bunun hitabeleri yalnız şarka, yalnız garba ait olmayıp bütün beşeriyet âlemine müteveccihtir. Bu mübarek dinin ulvî mahiyeti o kadar ruşen, o kadar vazih, o kadar hikmet karindir ki, bunu isbat için delile bile hacet yoktur. Bu, nurlar kaynağıdır, bütün esasları, bütün hükmleri birer nurdur, birer hidayet meşalesidir. Artık böyle yüksek hakikî bir dine nailiyet, ne büyük bir hidayet eseridir, ne muazzam bir inayeti ilâhiyye neticesizdir!. Bunu düşünmeli!.

(3) : a^j JI. nazmı kerfmindeki nurdan murad, Nebiyyi Ekrem, sallallahu aleyhi vesellem efendimiz olduğuna nazaran (mişkât) o resûli zişanın nezih, lâtif, sadrı şeriflerinde kinayedir, (zucace) den murat, onun münevver, mu. dahhar kalbi mübarekidir. (misbah) dan murat da haiz oldukları nübüvvet ve risalettir. (şecerci mübareke) den murat da nail bulundukları nübüvvet silsilesidir ki, tâ İbrahim Aleyhisselâma müntehi olmaktadır. Cs-** Ç.j •&) kavli keriminden murat da Resul i Ekremin nübüvvet ve risaletinin kemâliyle zahir, bedihi olmasıdır ki, bilfarz kendisi bir nebiyyi zişan olduğunu söylemese bile bütün evsafi ve ctvarı, bütün fıtrî mehasin ve kemalâtı kendisinin bir Peygamberi Âlişan olduğunu âleme karşı göstermeğe kâfidir.. l^Jf- ^, Âj^tV » nazmı mübini de Reşulullahm ibadetlerinde batıya yüz çeviren Yahudilerden ve doğuya yüz döndüren Nasranilerden müteberri olup hanif, müslim, Kâbetullaha müteveccih, yüksek bir istivayı haiz olduğuna işarettir. «<T,L* lj>*z j* -üj>» kavli kerimindeki mübarek şecereden murat da İbrahim Aleyhisselâmdır ki, Fahri âlem efendimiz, o nebiyyi zişanın neslinden zuhur ederek beşeriyet âlemini nurlar içinde bırakmıştır. «jj JI jy» dan murat da Resuü Ekrem'in zatmdaki nuri nübüvvet ve asalet ile büyük pederleri Hazreti İbrahim'in ve Hazreti İsmail'in zatiarmdâki nübüvvet ve şerafet nurlarından ibarettir ki, bunlar b'ribirine munzam bulunmuş, Hâtemülenbiya efendimiz bütün bu muzaaf nurlara mazhariyetle temayüz etmiştir.

« پدر نور وپسر نوریست مشهور »

Nazmı celilinden murat da Hak Tealânın dilediği herhangi bir mesut kulunu Resûli Ekrem'in yoluna sevkedip anın nuri nübüvvetinden müstefit ve anm mukaddes dinine tabaiyetle fevz ve necata nail buyurmasıdır. Nitekim diğer bir âyeti kerime de Resuli Ekrem Efendimize «siracı münir» denilmiştir ki, parlak, etrafı aydınlandıran çırağ mânasınadır.

4 ; '«...^.y' jt. » nazmı mübinindeki nurdan murat, müminlerin kalplerindeki îman ve hidayet, ibadet ve taatı nuru olduğuna nazaran da (Mişkât) dan murat, herhangi bir müminin temiz nefsidir, (zücace) den murat, saf sinesidir. (mubah) dan murat, kalbinde parlayan îman ve Kur'andan ibarettir, (şecerei mübareke) den murat da yalnız Allah Tealâya olan ihlâstır. (şarki ve garbî olmamasından) murat da müminin bir takım hâdiselerin tuiû ve gurubundan müteessir olmayıp kendi istikametini, kendi diyanetini, kendi letafet ve nezaretini korumaya muvaffak olmasıdır. Bir halde ki, merzuk olunca şükreder, müptelâ olunca sabr eder, hükmedince adalete riayet eder, söyleyince de doğru söyler, «V'H-;. ^' nazmı keriminden murat da müminin haleti kalbiyesini beyandır ki, kendisine telkin edilmese bile hak ve hakikati bilip anlayacak bir kabiliyette olur, haiz olduğu selim bir fıtretle birçok mesail ve mealiyi idrake müstait, keşfe muvaffak bulunur. Nitekim bir hadisi şerifte: «Müminin ferasetinden sakınının, çünkü o, Allanın nurile bakar» buyurulmuştur. «Nur ün alâ nur» kavli celilindejı murat da müminin nurlar içinde yüzmesidir. Şöyle ki: Kâmil bir müminin sözü nurdur, işi nurdur, gireceği yer nurdur, çıkacağı yer nurdur, kıyamet gününde gideceği yer de nurdur. Böyle bir müminin kalbi nurlar merkezidir, bir hidayet menbaıdır, her dinî eseri, her ilâhî hükmü görüp işittikçe kalbindeki îman ve hidayet nurları artar durur.

İşte bütün bu nurlara nailiyet, bir hidayeti ilâhiyye eseridir. Ne mutlu bu nurlara nıazhar olanlara!.

Âyetünnur ile gark oldu gönüller nura,
Döndü îman dolu her sine mukaddes tura.

«Bu âyeti celileden alınacak ders hülâsası : Allah Tealâ Hazretlerinin nurundan murat, gerek bizzat nurk ahdiyeti olsun, gerek Kur'anı Mübin olsun ve gerek Resuli Ekrem Efendimiz ile müminlerin kalplerindeki îman ve islâm nuru olsun, bundan şu hakikat tecelli etmektedir ki: Bütün mükevvenatın hakikî hayatı, bu nur ile kaimdir. Bu bir ilâhî, kutsî nurdur, öyle ilâhî bir nur ki, bütün insanlık âlemi için yegâne bir hidayet ve saadet meş'alesidir. İnsanlar için yaşamak, doğru yolu görüp takibetmek, maddî ve manevî muvaffakiyete ermek için en birinci, en zarurî olan rehber, bu ilâhî nurdan başka değildir. Bu ilâhî nurun parlaklığını, kutsallığını tasvir için âciz, fâni lisanlar, kalemler kifayet edemez, bu lâhutî nurun ulviyyeti, mucizbeyan olan Kur'anı Kerim'in lisanından temsil suretiyle şöyle anlaşılmaktadır. Binlerce ehli îmanın bütün gün secdegâhı olan, birnice ricalullahın tesbihleriyle, tehlilleriyle tezeyyün eden muazzam mabetlerin den herhangi birindeki bir mişkât içine konulmuş lâtif bir misbah, parlak bir çırağ, düşünülsün ki billur bir kandil parıldayan bir yıldız gibi saf bir fanus içinde parlayıp etrafı aydınlatıyor, şarka ve garbe mensup olmayan fevkalâde bir zeytin ağacından hasıl olan yağı, muttasil parlamaya müheyya, etrafa ziyalar neş-

retmesi içia ateşe temas ihtiyacından müberra, bizzat tenevvüre müstait, kat kat, nur, aydınlığına nihayet yok. İşte ilâhî, manevî nurun haricî bir timsali!. Artık insan böyle bir nura can atmaz mı?. Böyle kutsî bir nurdan bihakkın müstefit olmak istemez mi?. Bu mübarek nura nailiyet içinse Allah Tealâya ilticadan başka çare yok. Çünki AHahu Azimüşşan, bu mukaddes nura yalnız dilediği mes'ud kullarını kavuşturur, muvaffak eder. Onun nurundan mahrum ettiği kimseler için artık nur bulunamaz. O hâkimi mutlâkın dalâlete düşüreceği kimseler için artık bir hadi mevcut olamaz. Evet.. Kendi fıtretini, kendi ihtiyarını sui istimal edenler böyle bir cezaya çarpılacaklardır. O halde insan, daima hakka yönelmeli, daima kerim ve hakim olan mabuduna yalvarmah, daima fıtreti asliyesini muhafazaya çalışıp uhdesine düşen vazifelerini ifaya gayret etmeli ve bu hususta muvaffakiyete nailiyet için mukaddes Halikının inayet ve siyanetine sığınmalıdır ki, dünyada da ahirette de hidayet ve necatına vesile olan bu ilâhî nura nail olabilsin. Yarabbü. Ya- ilâhî!, bizleri bu ebedî, kutsî nuruna mazhar olan mümtaz kullarının zümresine idhal buyur. Amin.. Bihörmeti seyyidilmürselîn velhamdüleke yarabbel'alemîn!.

«Bu âyeti celiledeki bazı kelimelerin izahı:

1 : «NUR» lügatte ziya, aydınlık manasınadır ki, eşyanın gözlere görünmesine sebep olur. Nur, güneş, ay, ateş gibi ziyalı, parlak cisimlerden diğer karanlık cisimlere aks ve intişar edip bir kısım eşyanın görülmesini temin eden, kendisi de göz üe görülebilen maddî, seyyal bir cisim veya bir keyfiyettir. Bu, maddî ve cismanî bir nurdur. Bir de göz ile görülemeyen, kalb ile sezilip anlaşılan manevî bir nur vardır ki, bir kısım lâhutî varlıkların, bir takım kutsî mahiyette bulunan zatların muttasif oldukları manevî aydınlıktan, aydınlatmak hassasından ibarettir, bununla hakikatlar münkeşif olur. Bu, nur, ebedî hayat için bir hidayet meş'alesidir, bununla takıbedilecek saadet yollan açılıp görülür. Allah Tealâ'ya nur denilebilir mi?. Bunda ihtilâf vardır. Mamafih lüğavî mânası itibariyle «NUR» denilemiyeccği şüphesizdir. Çünki bu mânaca nur, mahlûktur, kendisi görülür"ve rûyet vasıtası bulunur, fakat kendisi göremez. Bir de bu nur, cisim olsun, cisim ile kaim bir keyfiyetten ibaret bulunsun herhalde inkısamı, tecezziyi, zevali kabildir, zuhuru kesif cisimler ile kaim olmaya mütevakkıftır, zaman ve mekâna muhtaçtır ve müteaddit nevilere ayrılıp mahiyetleri mütemasildir. Allahu Azimüşşan ise haliktır, ezelîdir, ebedîdir, cismiyetten inkısamdan, zevalden zaman ve mekâna ihtiyaçtan münezzehtir ve hiç bir şeye şebih ve mümasil değildir. Binaenaleyh Allah Tealâya nur denilmesi mecazdır veya bir teşbihi beliğ kabilindendir. Çünki Allah Tealâ Hazretleri nur sahibidir, kâinatın halikıdır, nazımıdır, münevviridir, hadisidir. İşte bu gibi itibarlar ile zatı akdesine nur denilmesi tecviz edilmiştir. Nitekim adaletle, lûtf ve keremle muttasif bir zata âdil, kerim, ce-

vad yerinde sebebiyet ve mazhariyet gibi bir alâka ile adi, kerem, cud denilmesi mutatdır. Kur'anı Mübin, Arab lisanı üzre nazil olmuştur. Kur'anda nur denilince bunun en evvel lüğavî mânası hatıra gelir, bu itibar ile bu âyeti kerimedeki nurdan muradı ilâhînin ne olduğunda müf şirini kiramın müteaddit tevcihleri vardır.

Ezcümle bu nurun, münevvir, hâdi, müdebbir, nazım, âlim, muzhir veya zinur mânasında olduğuna kail olanlar vardır. Bu halde «Allah göklerin ve yerin nurudur» demek, göklerin ve yerin münevviridir, hadisidir, müdebbiridir, nazımıdır, âlimidir, muzhiridir veya sahibi nurdur demek meâlindedir. «meseli nura» nazmı celilindeki nurun, zatı ulûtiiyete izafeside bunu göstermektedir. Çünki muzafın muzafüüeyhten başka olduğu malûmdur. Fakat imamı Gazali gibi bir kısım ehli tasav vuf nazarında nuri hakikî ancak Allah Tealâ'dır. O nurı alâdır, bizzat mevcuttur, müdriktir, basirdir, kâinatın halikıdır, münevviridir. Bu cihetle Allah Tealâya nur denilmesi, bir hakikattir. O ezelî nurun feyz ve inayetiyle yaradılıp maddî varlığa, bir aydınlığa, bir aydınlatma hassasına mâlik olan fâni nurlara nur denilmesi ise bir mecazdan başka değildir. Sadeddini Kunevî de diyor ki: Nuri hakikî ile başkaları görülüp idrâk olunur, kendisi ise idrâk edilemez. Çünki o nur, nisbetlerden izafetlerden tecerrüdü hasebiyle zatı hakkın aynıdır. Bunun içindir ki, Resuli Ekrem Sallallahu aleyhi vesellem Hazretleri: «Rabbini gördün mü» sualine cevaben «nurünrahü = bir nurdur, onu nasıl görebilirim» diye buyurmuştur. Ruhulbeyan sahibi de diyor ki: «nur» esmai hüsnadandır. Allah Tealâya itlâkı hakikattir, mecaz değildir, münevvir manasınadır. Mamafih bu nur lâfzı, bazı kıraatlara göre münevvir olarak okunmaktadır.

2 : «Semavat» gök, üst taraf mânasına olan «sema» lâfzının cem'idir. Kur' anı Azimin beyan ettiği semavat, muhtelif tabakalardan müteşekkil, bugünkü hey'et ilminin keşfi dairesinden müteâli bir kısım muazzam âlemlerden ibarettir ki, bunlar melâikei kiramın makarri, kudreti subhaniyenin birer tecelligâhı bulunmaktadır. Semaların yüksekliği, genişliği, onlardaki mahlûkatın çokluğu, azamet ve ihtişamı, nezahet ve kutsiyyeti bizlerin tahmin edeceğimiz mertebelerden milyonlarca kat daha büyüktür. Yalnız- dünva semasını bezeyen güneşin, ayın, yıldızların büyüklüklerini, ziyalarını, aralarındaki binlerce senelik mesafelerini, bahusus kehkcşan denilen yıldızlar manzumesini teşkil eden bihisap büyük ecramın birer âlem olduğunu nazara almak, melekûtı ilâhiyenin azaemtini düşündürüp insanlar! hayretlere düşürmeğe kifayet eder. Kürei arzın fevkinde yedi kat semaların bulunduğunu müteaddit âyetlerde beyan buyurmaktadır.

3 : «Arz»; Yer yüzü, kürei zemin, beşeriyetin muvakkat yurdu,, göklere nazaran küçük bir saha ki, böyle binnisbe küçüklüğü ile beraber binlerce, milyonlarca bedialarm, kudret, eserlerinin bir teşhirgâhı bulunmaktadır. Bunun içindir ki, hâkimi zişan olan Allah Tealâ Hazretleri bizim gözlerimizi daima semalara celbettiği gibi arza da celbetmektcdir. Nuri ilâhînin birer tecelligâhı olan bu âlemlerden bir intibah dersi almamızı tavsiye buyurmaktadır..

«**Olanlar** feyzyâbi intibah âsarı kudretten»
«**Alırlar** hissei ibret, temaşayı **tabiattan**»

4 : Mişkât «bir odanın, bir salonun, bir toplantı yerinin, bir mabedin muayyen bir tarafında ihzar edilen hususî bir pencereden, arkası kapalı bir hücrecikten ibarettir ki, orada kandil, lâmba, elektrik ampulü gibi bir şey konulur, onun dağılacak ziyalariyle gecenin karanlığı aydınlığa tebdil edilmiş olur.

5 : «Misbah» çirağ, kandil fitilesi, elektrik lâmbası gibi ziya neşreden güzel, lâtif bir meş'ale, bir tenvir âleti ki, bu sayede gecenin karanlığı açılır, etraf aydınlanır, nuranî bir sabah yüz göstermiş gibi olur.

6 : «Zücace» Sırça, şişe, billur kandil, kaim kenarlı camdan yapılmış fanus, şeffaf, içindekini gösterir, parlak bir zarf, safiyetin, samimiyetin,, kalb nuraniyetinin bir haricî timsali. Mişkât denilen mahalde böyle billûr bir fanus içinde bulunan bir çırağın ziyası, mütekabil inikas ve inkisar kanunları mucebince kat kat artar, lüzumsuz tarafa dağılmadan korunmuş olur, matlup cihetleri kuvvetli bir tarzda aydınlatır durur.

7 : «Dürriye»; İncimsi bir şey, inci gibi makbul, saf bir madde, panltısıyla, nezahatiyle gözleri kamaştıran manevî bir varlık. Malum olduğu üzere yıldızlar, seyyare ve sabite kısımlarına ayrılmıştır. Müşteri, Zühre, Mirrih, Zuhal, Utarit birer parlak seyyaredir. Bunlara «derari'i hemse» denir. Sabitelerde kendilerine mahsus, açık, ihtizazlı birer nur merkezidir. Bu cihetle bunlardan her biri bir «kevkebi dürri» dir. Binaenaleyh âyeti kerimedeki zücace, bunlardan herhangi birine teşbih edilmiş demektir.

8 : «Hidayet» Hûda, doğru yola gidiş, hakka nailiyet, doğru yola delâlet ve irşat; Allah Tealâ'nın kullarına ait fiilleri, amelleri kendi rızayı ilâhîsine muvafık bir halde vücude getirmesi, Hak Tealânm gösterdiği doğru yolu takibederek ebedî saadete kavuşmak demektir. Bu son mânadaki hidayete, ihtida da denilir.

9 : «Gudüv»; Bir işe sabahleyin başlamak mânasında olup gedat yerinde irad buyrulmuştur. Gedat ise sabah namazı vakti, fecrin zuhurundan güneşin tulûuna kadar olan vakittir.

10 : «Asal» İkindiden akşama veya yatsıya kadar olan vakit mânasına gelen Asılın cem'idir, «aşiyy» gibi. Mamafih fecr vaktinden mâada namaz vakitlerine de ıtlak olunur ki, öğle, ikindi, akşam ve yatsı vakitlerini camidir. «Guduv» vün müfred «asal»ın cem'i olarak zikredilmesi de bunu göstermektedir. Binaenaleyh bu iki tâbir ile farz namazlann beş vaktine işaret buyrulmuş oluyor.

*
**

وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ
بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْآنُ مَاءً حَتَّى إِذَا جَاءَهُ لَمْ يَجِدْهُ شَيْئًا وَوَجَدَ
اللَّهَ عِنْدَهُ فَوَفَّاهُ حِسَابَهُ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٣٩﴾ أَوْ كَظُلُمَاتٍ
فِي بَحْرٍ لُجِّيٍّ يَغْشَاهُ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ سَحَابٌ ظُلُمَاتٌ
بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ إِذَا أَخْرَجَ يَدَهُ لَمْ يَكَدْ يَرَاهَا وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ
لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ ﴿٤٠﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(39) : Kâfir olanların amelleri ise bir engin çöldeki bir serap gibidir ki, susamış kimse onu bir su sanar, nihayet ona vardığı zaman onu bir şey olarak bulmamış olur. Ve amelinin yanında Allahı bulmuş olur. O da hisabını tamamen ifa etmiştir ve Allah hisabı sür'atle görücüdür.

(40) : Yahut —onların amelleri— bir derin denizdeki karanlıklar gibi —dir ki, o denizi bir dalga bürür, üstünden bir dalga bir bulut— ihata eder. Bunlar —'bazısı bazısı üstünde olan zulmetlerdir. Elini çıkardığı zaman onu görmeğe yaklaşamaz. Ve herkim için ki, Allah bir nur nasib—- kılmamıştır, artık onun için nurdan bir şey yoktur.

*

İ Z A H

(39) : Bu mübarek âyetlerde ehli küfrün pek zulmanî olan hallerini ve pek fecî olacak olan âkibetlerini pek hayretbahş bir misâl ile tasvir ediyor, onların nasıl şiddetli azaplara tutulacaklarını, onların nun hidayetten mahrum olduklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Müminlerin pek nuranî halleri, istikballeri yuka-

rıda gösterilmiş bulunuyor **(kâfir olanların amelleri** ise) bilâkis pek zulmanîdir, pek faidesizdir, bilâkis büyük bir felâkete saiktir. Evet.. Kâfirlerin amelleri **(bir engin çöldeki serap gibidir)** onların muzlim halleri müminlerin münevver hallerinin hilaf madır, öyle **(ki, susamış kimse onu bir su sanar)** ziyadesiyle susuzluk harareti içinde kalmış bir şahıs, o serabı, o karşısında su gibi görülen hayali, su sanarak ona koşar, **(nihayet ona vardığı zaman onu)** o su gibi parıldayan hayali **(bir şey olarak bulmamış olur)** onun bir kuru hayalden ibaret olduğunu anlamış bulunur (ve) o seraba koşan bir kâfir **(amelinin yanında Allahı bulmuş olur)** yani: Allah Tealâ'nın muhasebesine tâbi olmuş, onun ikabına uğramış bulunur (o **da)** o Hâlikı hakim de **(ona)** o kâfire **(hesabını tamamen ifa etmiştir)** amellerinin cezasını tamamen vermiş olur **(ve Allah hisabi süratle görücüdür)** cezaya lâyık olanları derhal cezaya kavuşturur. İşte kâfirlerde cezalarına kavuşacaklardır. Onların dünyadaki varlıkları, servetleri, çalışmaları yarın ahirette kendilerine faidebahş olamıyacaktır. Onların amelleri, mesaileri bir serap gibi hayali mahzdan ibaret bulunacaktır. Onlardan istifade edemeyeceklerdir. «Serap»; Gündüzün sıcak günlerinde ıraktan su gibi görünen ve ziyanın inikâsından ileri gelen hayaldir. «Bekia»

; Açık, yayılmış, düz, her tarafı müsavi yer yüzü demektir.

(40) : **(Yahut)** o kâfirlerin çirkin amelleri **(bir derin denizdeki karanlıklar gibidir ki, o denizi bir dalga bürür)** onu bilkülliyye kaplar, setreder. O dalgayı da **(üstünden)** diğer **(bir dalga)** kaplar. Onun **(üstünden) de (bir bulut)** ihata eder. zulmanî bir sehap havayı kaplar, yıldızların bile görülmelerine mâni olur. Bütün bunlar **(bazısı bazısı üstünde olan zulmetlerdir)** böyle üç nevi zulmet, birbirini kaplamış bulunur ki: Bunların biri, denizin zulmanî olmasıdır. İkincisi: Dalgaların zulmetkarîn bulunmasıdır. Üçüncüsü de bulutun zulmetfeza bir manzara teşkil etmesidir. Bir haldeki, böyle müthiş bir hâdise karşısında kalan kimse **(elini çıkardığı zaman onu)** o elini bile **(görmeğe yaklaşamaz)** onu görmek değil, görmeğe yaklaşmış bile olamaz, o kadar zulmet, her tarafı kaplamış bulunur **(ve her kim için ki, Allah bir nur)** bir hidayet, bir dine muvaffakiyet nasip **(kılmamışıtr)** yani: Hangi bir şahıs ki, o şahsın kendi fıtretini İbtâl, ihtiyarını sui istimal ederek dni ilâhîye muhalif cereyanlara tâbi bulunmuş olduğundan dolayı onu hidayet yokundan mahrum bırakmıştır, **(artık onun için nurdan bir şey yoktur)** artık o asla münevver olamaz ona hiçbir kimse hidayetbahş bulunamaz, o ebediyyen zulmetler içinde kalmış, ebedî azaba müstahik bulunmuş olur. İşte küfrün müthiş âkibeti. Velhasıl: Bu mübarek âyetler, kâfirlerdeki manevî zulmetleri, üç nevi maddî zulmetler ile temsil buyurmaktadır. Denizlerin zulmeti, dalgaların zulmeti, bulutların **zulmetibirer maddî** zulmettir, eşyanın görülmesine birer mania teşkil etmektedirler. Kâfirlerin ise kalplerinde itikat zulmeti vardır. Sözlerinde hakka muhalefet zulmeti vardır, amellerinde de ahkâmı ilâhîyyeye muhalefet zulmeti vardır, **bunlar da birer manevî zulmettir. Artık** bu zulmetler de o kâfirlerin bir takım haki-

katları görmelerine, bütün mükevvenatın birer lisanı hal ile Cenabı Hakkı tevhit ve teşbihte bulunduğunu işitip anlamalarına birer mania teşkil etmiş bulunmaktadır. Onun içindir ki, islâmiyet gibi nurları âfaka intişar edip duran hakikî bir hurşidi göremiyorlar, onun ziyalarından müstefit olamıyorlar, bilâkis onu inkâra cür'et gösteriyorlar. O maddî zulmetler, kat kat bölünmüş olduğu gibi kâfirlerin mânevî zulmetleri de öyle müterakim bir halde bulunmaktadır.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُسَبِّحُ لَهُ مَنْ فِي
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالطَّيْرُ صَافَّاتٍ كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ
وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٤١﴾ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ﴿٤٢﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُزْجِي سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ
ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ وَيُنَزِّلُ
مِنَ السَّمَاءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ فَيُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَصْرِفُهُ
عَنْ مَنْ يَشَاءُ يَكَادُ سَنَا بَرْقِهِ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَارِ ﴿٤٣﴾
يُقَلِّبُ اللَّهُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِأُولِي الْأَبْصَارِ ﴿٤٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(41) : Görmedin mi ki, şüphe yok göklerde olan da ve yerde olan da ve kanatlarını açıp uçan kuşlar da **o Allah Tealâ için teşbihte bulunur. Herbiri filhakika namazını ve teşbihini** bilmiştir. Ve **Allah** Tea'â da ne yapar **olduklarını hakkiyle bilendir.**

(42) : Ve göklerin de, yerinde mülkü, AUahındır ve gidiş de Allahadır.

(43) : Görmedin mi ki, muhakkak Allah Tealâ, bir bulutu şevkediyor, sopra arasını telif ediyor, sonra onu teraküm ettiriyor. Artık görüyorsun ki, onun aralarından yağmur çıkıyor ve gökten, ondaki dağlardan bir dolu indiriyor da oio dilediği kimseye isabet ettiriyor ve onu dilediğinden bertaraf kılıyor. Az kalıyor ki, şimşeğinin parıltısı, gözleri gideriversin.

(44) : Allah geceyi ve gündüzü çeviriyor. Şüphe yok ki, bunda güzleri olanlar için elbette bir ibret vardır.

(41) : Bu mübarek âyetler, vahdaniyeti ilâhiyyeyi, kudreti subhaniyeyi vâzihan isbata kâfi olan müteneyvi delilleri enzarı intibaha vazediyor. Böyle pür leman delilleri göremiyenlerin ise mahza kalplerindeki zulmetlerden dolayı bu ruyetden mahrum bulunmuş olduklarına işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Resuli Âlişan!. (görmedin mi) vahyi ilâhî ile haiz olduğun nurı nübüvvetle, esrarı melekûte olan vukufun ile âdeta gözün ile görmüş gibi bilmedin mi (ki) elbett? bilmişsindir ki (şüphe yok göklerde olan da ve yerde olan da) bütün hayat sahipleri, bütün mevcudat (ve kanatlarını açıp) havada, cevvi semada (uçan kuşlar da) (O) Halikı mükevvenat olan (Allah Tealâ için teşbihte bulunur) Evet.. Bütün mahlûkat, Halikı Azimi aleddevam tenzihte, onun vahdaniyetine, kudret ve azametine delâlet ve şahadette bulunur dururlar. Çünki bütün asan hilkat, bir Halikı Azimin eseri kudretidir, ortun varlığına, kudret ve ceberûtine lisanı hal ile şahadette bulunmaktadır. Vakıa bir kısım kimseler, fıtretlerini sui istimal ederek dalâlete düşmüş, o mâbudi kerimi tevhit ve tenzih nimetinden mahrum kalmışlardır. Fakat onların da varlığı, o Halikı kadimin varlığına bir delildir. Hayfaki, o zulmetler içinde kalmış gafiller, bu hakikattan bihaber bulunmaktadırlar. Yoksa bütün mahlûkattan (herbiri filhakika) haddizatında (namazını) yani dua ve niyazını (ve teşbihini bilmiştir) Cenabı Hak'ka muhtaç olup ona ilticada, niyazda bulunmak ve o Halikı Azimi teşbih ve tenzih etmek kabiliyetinde yaratılmıştır, (ve Allah Tealâ da) mahlûkatının (ne yapar olduklarını hakkiyle bilendir) onların kabiliyetlerini hüsni istimal ettiklerini de, o istidatlarına muhalif harekette bulunduklarını da tamamen bilir, ilmi ilâhîsi, bütün mahlûkatının ahvalini tamamen muhittir Amenna.. Evet.. Bütün melekler, bütün îman sahipleri Cenabı Hak'kı bilfiil tevhit ve teşbihte bulundukları gibi kendi mevcudiyetleri de vahdaniyeti ilâhiyyeye, kudreti subhaniyyeye delâlet edip durmaktadır. Bir takım kuşların vaziyetleri de lisanı hal ile Allah Tealâyı tevhit ve teşbih etmektedir. Mamafih kuşların evsafına dair ilmül'hayvanat nazara alınırsa görülür ki: O kuşların arasında fevkalâde kabiliyetlere mâlik, hayatlarını korumak çarelerine, maksatlarını temin edecek vasıtalara vâkıf zümreler vardır. Artık onlar da mazhar oldukları bir zekâ, bir kabiliyet, bir ilhamı ilâhî sayesinde Hak Tealâ'nın varlığını bilip kendilerine mahsus birer lisan ile o mâbudi kerimi tevhit ve teşbihte bulunabilirler. Bunu kimse istibad edemez.

(42) : Evet.. Bütün mahlûkat, Allah Jealâmn birer eseri kudretidir (ye) onu tevhit ve teşbihe müdavimdir. Çünki (göklerinde, yerin de mülki) varlığı (Allahindir) onun birer eseri hilkatidir, başkasının değil, zira bunların hepsi de hadistir, mümkünattan bulunmaktadır, böyle hadis mümkün olan her şey ise elbette kadim olan bir vacibilvücude muhtaçtır, onun birer eseri kudretidir, (ve gidişde de Allahadır) bütün bu mahlûkat, Cenabı Hakkın iradesiyle fena bulacak bilâhura kudreti ilâhîyye ile bir kısım mahlûkat yeniden hayat bulup mahşere sevkedilecektir, orada hâkimiyeti ilâhiyye kemaliyle tecelli edip duracaktır. Evet.. Cenabı Hak'kın kemâli kudretine, hâkimiyeti mutlâkasına delâlet eden binihaye eserler gözlerimizin Önüntle daima parlayıp durmaktadır, işbu (41. 42) inci âyetlerde delâili tevhidin bir nevini muhtevidir.

(43) : Ey Allahın kulu!. (Görmedin mi) elbette daima gözlerinle görüp duruyorsun (ki, muhakkak Allah Tealâ bir bulutu sevkediyor) onu yoktan yarattıktan sonra kemâli rıfk ile dilediği semte gönderiyor, muhtelif vaziyetlerde bulunduruyor (sonra arasını telif ediyor) o bulutun muhalif cihetlerde olan cüzilerini topluyor, büyük bir bulut tabakası haline getiriyor (sonra onu teraküm ettiriyor) onun pek ince olan parçalarını birbirine katarak gayet geniş bir kıta halinde bulunduruyor (artık görüyorsun ki, onun aralanndan yağmur çıkıyor) o bulutun arasından yağan yağmurlar yeryüzünü sular içinde bırakıyor (ve) cenabı hak, (gökten) havadan (ondaki dağlardan) dağlar gibi pek cesim bulunan bulutlardan (bir dolu indiriyorda onu) o doluyu (dilediği kimseye isabet ettiriyor) o kimseyi yağmura doluya tutulmuş bulunduruyor (ve onu) o doluyu, yağmuru (dilediğinden bertaraf kılıyor) dilediği kimseleri onun gailesinden kurtarmış oluyor (az kalıyor ki şimşeğinin parıltısı) fevkalâde lemanından dolayı (gözleri gideriversin) bütün bunlarda kudreti ilâhiyyenin birer parlak delili bulunmaktadır. Şimşeğin pek kuvvetli olması, bulutların tekassüfüne alâmettir, yağmurun fazlaca olacağına işarettir. Ve yıldırımların düşeceğini de bir ihtar mahiyetindedir. Bu vasıflan haiz olan bir şimşek: şüphe yok ki, pek büyük bir ateş bulunmuş oluyor. Ateş ise suyun, dolunun zıddıdır. Buna rağmen suyun bunlardan zuhuru, zıddın zıddan zuhuru demektir ki, bu ancak kudreti ilâhiyye ile kabil bulunmaktadır. Binaenaleyh bu hâdiselerin hepsi de birer vâzih burhan ehadiyyettir.

(44) : Evet.. (Allah) Tealâ her şeye kadirdir, zulmeti ziyaya, ziyayı zulmete tahvil eder. (geceyi ve gündüzü çeviriyor) bu sebeple sahai beşeriyette bir takım tahavvülât vücude geliyor, bunların müddetleri vakit vakit azalıyor, çoğalıyor. Artık (şüphe yok ki, bunda) şu beyan olunan pek büyük hâdiselerden her birinde (gözleri olanlar için) basiret sahibi olup kudreti ilâhiyyeyi takdir ve tebcil edenJcre mahsus (elbette bir ibret vardır) sanı-ı kâinat hazretlerinin vücuduna, vahdaniyetine, kemâli kudretine bütün eşyayı ilmen muhit olduğuna delâlet ve şahadet mevcuttur. Ancak kalpleri zulmetler içinde kalmış olanlar, bu kadar parlak kudreti asarını, vahdaniyet delillerini görüp tasdik etmek hassasından mahrum bulun-

muşlardır. İşbu (43, 44) üncü âyetlerde delâili tevhidin ikinci bir nev'ini **muhtevi** bulunmuştur.

*

وَاللّٰهُ خَلَقَ كُلَّ دَٓابَّةٍ مِنْ مَٓاءٍۚ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْش۪ي عَلٰى بَطْنِه۪ۚ وَمِنْهُمْ
مَنْ يَمْش۪ي عَلٰى رِجْلَيْنِۚ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْش۪ي عَلٰٓى اَرْبَعٍۜ يَخْلُقُ اللّٰهُ مَا يَشَٓاءُۜ اِنَّ اللّٰهَ
عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٤٥﴾ لَقَدْ اَنْزَلْنَٓا اٰيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍۜ وَاللّٰهُ يَهْد۪ي
مَنْ يَشَٓاءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍ ﴿٤٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(45) : Ve Allah her hayvanı bir sudan yarattı. Artık onlardan kimisi karnı üstüne yürüyor, ve onlardan kimisi iki ayak üzerine yürüyor ve onlardan kimisi de dört ayak üzerine yürüyor, Allah dilediğini yaratır. Şüphe yok ki, Allah her şey üzerine tamamiyle kadirdir.

(46) : Kasem olsun ki, açık açık beyan eden âyetler indirdik ve Allah dilediği kimseyi dosdoğru bir yola iletir.

***

I Z A H

(45) : Bu mübarek âyetlerde Cenabı Hak'kın hâlikıyetine, kudret ve hikmetine ait diğer bir nevi delâili muhtevidir. Ve beşeriyete hidayet tarikinin gösterilmiş, lâzım gelen malûmatın açıkça beyan buyurulmuş olduğunu ve Allah Tealânın dilediği kullarını doğru yola sevkedeceğini bildirmektedir. Şöyle ki: Bütün mükevvenat, Allah Tealânın birer bediai hilkatidir, birer eseri kudretidir, **(ve)**

ezcümle **(Allah)** yer yüzünde dolaşıp duran **(her hayvanı bir sudan yarattı)** o kadar muhtelif hayvanların maddei asliyyeleri, sudan, nutfederi, ibarettir. **(Artık** onlardan) o hayat sahiplerinden (kimisi karnı üstüne yürüyor) yılanlar gibi. (ve **on. kırdan kimisi iki ayak üzerine yürüyor)** insanlar ile kuşlar gibi. **(Ye onlardan kimisi de dört ayak üzerine yürüyor)** koyunlar, sığırlar, bir takım vahşi hayvanlar gibi. Ankebut akrep ,gibi dörtten ziyade ayaklı hayvanlar da vardır. Fakat hepsinin yürüyüşlerinde en ziyade itimat ettikleri, dörder ayaktan ibarettir/ **(Allah dilediğini yaratır)** yarattığı şeyleri muhtelif suretlere, tabiatlara, kuvvetlere mâlik kılar. Nitekim melekleri nurdan, cin taifesini ateşten, Hazreti Âdemi topraktan, Hazreti İsa'yı bir nefhi mahsustan yaratmıştır. Mamafih tefsiri kebirde vesairedeki bir rivayete nazaran: Cenabı Hak, ilk evvel bir cevher yaratmış, ona bir .nazarı heybet ile bakmakla o su kesilmiş, sonra o su da taksime uğrayarak ondan ateş, hava, nur ve toprak yaratılmıştır. Binaenaleyh bu âyeti kerimeden maksut olan da asıl hilkati beyandır. Bu asıl hilkat ise sudan ibarettir, **(şüphe yok ki, Allah her şey üzerine tamamıyle kadirdir.)** dilediği şeyleri iradei ezeliyesi veçhile muhtelif şekillerde, kabiliyetlerde olarak vücude getirebilir. Onun kudreti ilâhiyesi, bunların hepsine de maziyadetin kâfidir. Artık bu kadar mütenevvi asan kudret karşımızda tecelli edip dururken bunların Halikı Azimini insan nasıl inkâr edebilir?.

(46) : İşte o Halikı Kerim, buyuruyor: (Kasem olsun **ki)** muhakkak bir vakıadır ki **(açık açık beyan eden âyetler indirdik)** gerek bu surei nur'da ve gerek sair surelerde ahkâmı diniyeyi, esrarı kevniyyeye, kudreti ilâhiyyeyi gösteren asarı hilkata dair hikmet karin beyanatta bulunduk, nice güzel misâller, bedialar irad buyurduk, ve bütün bunlar Halikı Kâinatın varlığını, kudret ve azametini, dini ilâhînin ahkâmını göstermekte bulunmuştur. Artık bunlar böyle parlak bir surette meydanda iken kim kendi cehaletini bir mazeret makamında dermeyan edebilir?, **(ve Allah dilediği kimseyi dosdoğru bir yola iletir)** yani: fıtıeti selimelerini muhafaza eden, vazifei ubudiyetlerini ifaya çalışan, tevfikatı ilâhiyeye müstait bulunan kullarını bir lutfi ilâhî olmak üzere dini İslama nail kılar, o sayede tariki saadete, fevz ve necata erdirir, cennetlerine idhâl buyurur. Haza min fadlı Rabbü. «Bu (45, 46) inci âyetlerde vahdaniyeti ilâhiyye hakkındaki delillerin üçüncü bir nev'ini hâvi bulunmuştur.

***

وَيَقُولُونَ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ
وَبِالرَّسُولِ وَاَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلّٰى فَرِيقٌ مِنْهُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَمَا
اُولٰٓئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾ وَاِذَا دُعُوٓا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ
بَيْنَهُمْ اِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٤٨﴾ وَاِنْ يَكُنْ لَهُمُ الْحَقُّ يَأْتُوٓا اِلَيْهِ
مُذْعِنِينَ ﴿٤٩﴾ اَفِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ اَمِ ارْتَابُوٓا اَمْ يَخَافُونَ اَنْ يَحِيفَ
اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُ بَلْ اُولٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٥٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(47) : Ve derler ki; Allaha ve Peygambere inandık ve itaat ettik, bunda:[1], sonra onlardan bir taife yüz çevirirler ve onlar îman etmiş kimseler değildirler.

(48) : Aralarında hükmetmesi için Allah'a ve Resulüne davet olundukları vakit de onlardan bir fırka kaçıverirler.

(49) : Ve eğer hak kendilerinin lehine ise ona inkiyad ederek geliverirler.

(50) : Onların kalplerinde bir hastalık mı vardır?. Yoksa şüphe mi ediyorlar?. Yoksa onlara Allahın ve Peygamberinin haksızlık edeceklerinden mi korkuyorlar?. Hayır.. O şahıslar zalim kimselerdir.

***

İ Z A H

(47) : Bu mübarek âyetler de zahir ve aynı hakikat olan dini islimi lisanlariyle kabul ve itiraf edip kalben kabul etmeyen bir takım münafık kimselerin o çirkin haleti ruhiyelerini teşhir ve takbih buyurmaktadır. Şöyle ki: (ve) o münafıklar, o hidayeti ilâhiyyeden mahrum kimseler lisanlariyle (derler ki: Allaha ve

Peygambere inandık ve) onlara, onların emir ve nehy ettikleri şeylere **(itaat eitik)** fakat onların bu iddialarında ciddî olmadıkları müteakiben sabit olur. **(bundan sonra)** böyle îman ve itaat iddialarını müteakip **(onlardan bir taife yüz çevirirler)** kalben olan inkârlarını izhar ederek Allaha ve resulüne îmandan, itaattan kaçınırlar (ve) binaenaleyh **(onlar)** o öyle îman ve itaat iddiasında bulunanlar, bu iddialarında samimî olmadıkları için ve bir kısmı da bu iddialarına fiilen muhalefet ederek yüz çevirdikleri için haddizatında **(îman etmiş kimseler değildirler)** onlar, hakikaten kalpleri sözlerine muvafik olan samimî müminler zümresine dahil bulunmamaktadırlar.

(48) : O îman, itaat iddiasında hilafı hakikat olarak bulunanlar, hangi bir hâdiseden dolayı **(aralarında hükmetmesi için Allaha)** Cenabı Hak'kın hükmüne **(ve resulüne)** o hükmi resulünün tatbik ve beyan etmesine **(davet olundukları vakit de onlardan bir farka kaçıverirler)** haklarında ilâhî bir hükmün tatbikini istemezler, kendilerinin haksız olduklarını, Reşulullahın ise adaletten ayrılmayacağını bildikleri için Resuli Ekrem'in hükmüne razı olmayarak ona müracaattan kaçınır dururlar.

(49) : (Ve) bilfarz **(hak kendilerinin lehine ise)** o zaman **(ona)** o Resuli adaJetpenaha kemâli süratle koşar **inkiyad ederek)** huzurı saadetine **(geliverirler)** çünki bu takdirde o Nebiyyi Zişanın kendi lehlerine hükm edeceğine kanî bulunurlar. Onların bu müracaatları Allahu Tealâ'nın ve Resulünün hükmüne razı, munkat olduklarından dolayı, mücerret kendi lehlerinde hükmedileceğim bildiklerinden dolayıdır. Halbuki, hakikî bir mümin, herhalde hükmi ilâhîyye, hükmi nebeviye razı bulunur, velevki kendi aleyhinde olsun.

(50) : Nedir, o kimselerin bu fasıtane, münafıkane durumları?. **(Onların kalplerinde bir hastalık mı var?.)** O kaçınmaları, fıtretlerinin uğramış olduğu bir fesattan, bir manevî marazdan mı neş'et ediyor?, **(yoksa)** o cahiller **(şüphe mi ediyorlar?.)** Resuli Ekrem'in ris*aletinde, onun hak ve hakikati takibedip etmemesinde şüpheleri mi var?. Kendilerinin haklarında âdilâne hükmetmiyeceğini mi zannediyorlar?, **(yoksa onlara Allânın ve Peygamberinin haksızlık edeceklerinden mi korkuyorlar?.)** hiç kerim ve rahîm olan Halikı Azimin ve onun bütün kemalâtı ahlâkiyeyi haiz bulunan Peygamberi Zişanının kendilerine haksız yere eza ve cefada bulunacaklarını mı düşünerek titriyorlar?. Haşa.. Cenabı Hak da, onun muhterem Peygamberi de hiçbir kimseye bir haksızlıkta bulunmaz, onların ulvî şanları bu gibi töhmetlerden münezzehtir, müberradır. **(Hayır..)** Allah Tealâ ile Resuli Ekrem'i hakkında öyle bir mülâhazaya asla mahal yoktur. Ancak **(o şahıslar zalim kimselerdir)** onlar, haktan ayrılmış, küfre ve nifaka düşmüş, kendi nefislerine zûlm eylemiş şahıslardır. Eğer öyle olmasa idi, Hak Tealâ'nın ve mübarek Resulünün hükmlerine kemâli memnuniyetle razı olur kalben ve lisanen onlan **tasdik** ve tebcil ederek samimî surette îman ve itaat sahibi bulunurlardı. Çün-

ki, hakikî müminler, bu gibi âli evsafı haizdirler. «Bu âyetler, münafıklar hakkında nazil olmuştur. Ezcümle deniliyor ki» münafıklardan «Bişr» namındaki bir şahıs, bir yahudi ile bir arazi dâvasında bulunmuştu. Yahudi, muhakeme için Resulullaha müracaat edilmesini teklif etmiş, Bişr ise bu müracaata razı olmamış, bu hususta münafıklardan olan «Kebüleşref e» ' müracaat edilmesini teklif etmişti. Diğer bir rivayete göre de münafıklardan «Mugiretübnü Vail» Hazreti Ali ile aralarında müşterek bir tarlanın beyi ve taksimi hususunda muhasemede bulunuyor, Hazreti Ali, keyfiyeti Resuli Ekrem'e arz ile onun hükmüne muvafakat edilmesini teklif ediyor, Mugire ise «ben onu hakem tâyin edemem, çünki o beni sevmez, korkarım, ki, hakkımda gadreder» demiştir. İşte böyle birer sebebten dolayı bu mübarek âyetler nazil olmuş, münafıkların o çirkin kanaatları, hareketleri teşhir buyurulmüştur.

*

إِنَّمَا كَانَ
قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا
سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥١﴾ وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ
وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللَّهَ وَيَتَّقْهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٥٢﴾
وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ أَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ قُلْ لَا تُقْسِمُوا
طَاعَةٌ مَعْرُوفَةٌ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٥٣﴾
قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ
وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا
الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٥٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(51) : Aralarında hükmetmek için AUaha ve Peygamberine davet olundukları zaman müminlerin sözü ancak «işittik ve itaat ettik» demeleridir ve işte felaha ermiş olanlar da onlardan ibarettir.

(52) : Ye herkim Allah'a ve resulüne itaat ederse ve Allahtan korkarsa ve ona korunursa işte necat bulacak olanlar, ancak bunlardır.

(53) : Ve AUaha en ağır yeminleriyle kasem ederler ki: Eğer onlara —cihat ile-— emr edersen elbette —cihada— çıkacaklardır. De ki: Yemin etmeyin, —bu sözünüz— bilinmiş bir taattır. Şüphe yok ki, Allah yapar olduğunuz şeylerden bihakkın haberdardır.

(54) : De ki: Allah'a itaat edin ve Peygambere itaat edin. İmdi eğer yüz çevirirseniz artık onun üzerine olan, —ona— yükletilmiş olandır. Ve sizin üzerinize düşen de, size yükletilmiş olandır ve eğer ona itaat ederseniz hidayete erersiniz ve Peygamber üzerine ait olan —vazife— ise apaçık tebliğden başka değildir.

İ Z A H

(51) : Bu mübarek âyetlerde müminlerin senaya lâyık hallerini, hükmi ilâhîye olan itaatlerini ve bu sayede felaha nail bulunduklarını bildiriyor. Münafıkların da çirkin olan hallerine işaret ederek erbabı taatın hidayete ereceğini, Resuli Ekrem'in de ulvî vazifesini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Hakikî müminlere gelince **(aralarında hükmetmek için AUaha)** o Halikı, hakimin indirmiş olduğu ahkâma (ve) hakkı tatbike memur olan, havadan bir şey söylemeyip Cenabı Hak'kın kendisine yahy ve ilham buyurduğu hükmleri tatbik edecek bulunan **(Peygamberine davet oldundukları zaman müminlerin sözü ancak «işittik» ve itaat ettik demelidir)** yani: O Peygamberi Zişanın huzuruna davet edilince hemen icabet ederler, ve haklarında vereceği hükme velevki, aleyhlerinde olsun razı olurlar. Çünki bilirler ki, Hazreti Peygamber hak ve adaletten ayrılmaz, ahkâmı ilâhîyye her ne ise onu tatbikten asla geri durmaz. İşte müminlere lâyık olan da böyle icabet ve itaattan ibarettir, **(ve işte felaha ermiş olanlar da onlardan ibarettir)** Evet.. O hâlis, itaatkâr müminler, fevz ve necata ererler, korkunç âkibetlerden emin bulunmuş olurlar.

(52) : Evet.. (Ye) şüphe yok ki, **(her kim Allaha ve resulüne itaat ederse)** onların her husustaki emirlerine, hükmlerine seve seve riayette bulunursa **(ve Allahtan korkarsa)** kendisinden hasbelbeşeriyye sudur eden veya edecek olan

günahları düşünerek Allah korkusu ile kalbi titrerse **(ve ona korunursa)** kemâli ittika ile tenviri kalp ederek madamelhayat Cenabı Hak'ka iltica eylerse **(işte necat bulacak olanlar)** uhrevî selâmet ve saadete kavuşacak, gözlerin görmediği kulakların işitmediği, kalplerin tehattur edemediği nimetlere nail olacak olan zatlar **(ancak bunlardır)** böyle itaatle, Allah korkusuyla muttasif olan müminlerdir.

(53) : (Ve) fakat samimî surette mümin olmayanlar, kalpleri nifak ve şikaktan hâli bulunmayan kimseler ise **(Allaha en ağır yeminler ile kasem ederler ki)** yani: Son derece sây ve takatlarını sarfederek, meselâ: «Vallahilâzim» diyerek yalain yere yeminlerde bulunurlar ki, (eğer **onlara)** neyi emreder isek meselâ cihada çıkmalariyle (emr **eder** isek elbette) cihada **(çıkacaklardır)** enirlerine muhalefette bulunmayacaklardır. Ey Resuli Âlişan!. O münafıklara red ve zecr için **(de ki:** Yemin etmeyiniz) öyle bana itaatde bulunacağınıza dair kasemde bulunmayınız, çünki bu sözünüz, itaat iddianız **(bilinmiş bir taattır.)** o, nifakkârane bir taattan, bir itaat iddiasından ibarettir, lisanlarınız ile vâki, kalplerinize gayrı muvafık bulunmaktadır, (şüphe yok ki, **Allah)** Tealâ Hazretleri sizin (yapar olduğunuz şeylerden bihakkın haberdardır.) sizin zahiri ve bâtini bütün amellerinizi, maksatlarınızı bilir, işte bu yalan yere and içmeniz de o cümledendir. Artık şüphe yok ki, o Halikı Hakim, bir gün sizin bu fezahaü ahlâkiyenizi de teşhir edecektir, sizi nifakınızdan dolayı mücazata uğratacaktır. İşte nifakın müthiş neticesi!.

(54) : Ey Hâtemülmürselin!. (de ki:) Ey Allanın kulları!. **(Allaha itaat edin)** o mâbudi kerimin bütün enirlerine, hükmlerine riayette bulunun (Ve Peygambere itaat edin) o Halikı Hakimin ahkâmı diniyesini size tebliğe memur olan Resuli Zişanına da itaatde bulunun, onun da enirlerine, nehylerine, tavsiyelerine muhalefette bulunmayın, (imdi eğer) Ey kullar!. Sebebi selâmetiniz olacak olan bu tebligata riayet etmez de bundan (yüz çevirirseniz) bunun müthiş neticesini siz düşününüz!, (artık onun üzerine olan) o Resuli Ekrem'in uhdesine teveccüh eden (ona yükletilmiş olandır) risaletini size tebliğden, ahkâmı ilâhiyyeyi size beyandan ibarettir ki, o da bu kutsal vazifesini yapmış bulunuyor (ve sizin üzerinize düşen de) sizin kabuliyle mükellef bulunmuş olduğunuz şey de (size yükletilmiş olandır) sizin ahkâmı ilâhiyyeye riayet etmenizdir, Cenabı Hak'ka ve Resulüne halisane bir surette itaat ve inkiyadda bulunmanızdır. (Ve eğer) ey mükellef insanlar! **(ona)** o peybamberi zişana size emr ve tebliğ ettiği dinî vazifeler hususunda **(itaat ederseniz hidayete erersiniz)** maksadı asli olan hayra, selâmeti ebediyyeye nail olursunuz **(ve Peygamber üzerine ait olan)** vazife (ise) ahkâmı ilâhiyyeyi sizlere **(apaçık** tebliğden başka değildir) o Peygamberi âlikadr ise bu ulvî vazifesini pek mükemmel yapmış, beşeriyete dinî vazifeleri, hükmleri lisanı Kur' an ile, ahâdisı şerife ile bildirmiş, onun bu açık beyanatı tesbit edilmiş, ibrazına

muvaffak olduğu mucizeler ile teayyüd etmiş, bütün şark ve garbe intişar eylemiştir, Artık bu hakikati beşeriyet düşünmelidir, ona göre hattı hareketini tâyine çalışmalıdır ki, ebedî mesuliyetten kurtulsun, bir ebedî selâmet ve saadete kavuşsun. Hakiki müminler, muti kullar hakkında Allah Tealâ'nın lûtf ve âtifeti dünyada da, ahirette de tecelli edip duracaktır. Ne muazzam muvaffakiyet!.

وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْاَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ
وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضٰى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ
اَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ
فَاُولٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٥٥﴾ وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ
وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٥٦﴾ لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ
كَفَرُوا مُعْجِزِينَ فِي الْاَرْضِ وَمَاْوٰيهُمُ النَّارُ وَلَبِئْسَ الْمَصِيرُ
﴿٥٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(55) : **Allah** sizden îman **eden** ve **salih salih amellerde bulunanlara vâd etmiştir ki, elbette onları yerde istihlâf edecektir. Nasıl ki, onlardan evvelkileri istihlâf etmiştir ve elbette onlara kendileri için razı olduğu dinlerini temkin edecektir. Ve muhakkak ki, onları korkularından sonra bir eminliğe çevirecektir. Bana ibadet ederler bana bir şeyi şerik koşmazlar, ve bundan sonra kim kâfir olursa artık fasıklar olan, onlann kendileridir.**

(56) : Ve namazı dosdoğru kılın ve zekâtı verin ve Peygambere itaat edin tâki rahmete erdirilesiniz.

(57) : Sakın kâfir olan kimseleri yer yüzünde âciz bırakacak kimseler sanma ve onların varacakları yer ateştir ve elbette ne fena bir gidiştir.

*

İ Z A H

(55) : Bu mübarek âyetler, ehli îman ve taat için mev'ud olan emin bir istikbale, bir hâkimiyeti milliyeye ve eltafı ilâhiyyeye işaret ediyor. Rahmeti ilâhiyyeye vesile olacak olan başlıca ibadet ve taati gösteriyor, kâfirlerin ise kahrı ilâhîyi bertaraf edemeyip nihayet ateşin cehenneme mâruz kalacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Resuli Zişan!. Nâsa hitaben buyur ki: (Allah sizden îman eden) mümin olarak dünyaya gelen ve mümin olarak yaşayan veya küfrü terkederek islâmiyeti samimî surette kabul eyleyen (ve salih salih amellerde bulunanlara) îmanlarını teyid ve hüsnü hallerini tezyid eden güzel ibadetlere devam edenlere (vâd etmiştir ki, elbette onları) o mümin, salih kulları (yerde istihlâf edecektir.) onları başkalarının yerine kaim, bir çok yerlere hâkim kılacaktır, hükmleri birnice yerlerde câri bulunacaktır, (nasıl ki, onlardan evvelkileri istihlâf etmiştir.) onlardan evvelki ümmetler arasında böyle istihlâf vüeude gelmiştir. Nitekim Firavun'un ve bir kısım cebabirenin ihlâkinden sonra beni İsrail'i de Mısır'a ve Şam havalisine hâkim kılarak kendilerini o ihlâk olan kimselerin yerlerine halef kılmıştır. Daha evvel de Nuh, Âd, Semud kavimlerinin helâkiyle de onların yerlerine başkaları kaim bulunmuştur. Bir takım dindar olan kavimler, o dinsizlerin yerlerini elde ederek o yerlerde hükümran olmuşlardır, (ve elbette onlara) o mümin, salih kullara (kendileri için) Cenabı Hakkın (razı olduğu dinlerini) yani: Dini islâmı (temkin edecektir) o dini mübini onların kalplerinde tesbit ve takviye buyuracaktır, onun mübarek ahkâmına riayette devam edip duracaklardır, (ve muhakkak ki, onları) o hâlis müminleri düşmanlarına karşı olan (korkularından sonra bir eminliğe çevirecektir) o korkudan onları kurtarıp kemali emniyet ile, huzuri kalp ile yaşayacaklardır. Nitekim de bu vadi ilâhî, az sonra tecelli etmiştir. Evet.. Resuli Ekrem'i tasdik edip şerefi islâma nail olan eshabı kiram, on sene kadar Mekkei Mükerreme'de müşriklerin birçok eza ve cefalarına karşı tahammül etmiş, bir havf ve heyecan içinde yaşamışlardı, bilâhara Medinei Münevvere'ye hicret etmişler, düşmanlarının eza ve cefasından kurtulmuşlar ve az sonra da Mekkei Mükerreme'ye de Ceziretülarab'a da hâkim olmuşlar, maşrık ve mağrıp taraflarında nice beldeleri fethetmişler, kisralarm, kayserlerin yerlerini elde ederek onların hazinelerine mâlik bulunmuşlar, evvelce hiç bir ümmete nasip olmamış olan böyle muazzam bir hâ

kimiyeti ele geçirmişlerdir. İşte Cenabı Hak'km müminler hakkındaki vadi ilâhisi, böyle parlak bir surette zuhura gelmiştir. Kur'anı Mübinin bir mucize olduğu bu vesile ile tezahür eylemiştir. Artık şüphe yok ki, müslümanlar, dini islâmın ahkâmına, tavsiyelerine daima riayet ettikleri takdirde yine bir çok nimetlere, hâkimiyetlere nail olacaklardır. Elverir ki: Uhdelerine düşen vazifei ubudiyeti hakkiyle ifaya çalışsınlar. İşte Cenabı Hak, buyuruyor ki: O müminler, öyle bir iman sahipleridirler ki: Yalnız **(bana ibadet ederler, bana bir şeyi şerik koşmazlar)** şerkten beri oldukları halde ibadeti ilâhiyyeye devamda bulunurlar, **(ve bundan sonra)** öyle müminler hakkındaki vadi ilâhînin tahakkukundan veya dinsizlerin yerlerine müminler hâkim olduklarından sonra **(kim)** irtidad eder de **(kâfir olursa),** nail olduğu dini ilâhînin kadrini takdir edemez de ondan yüz çevirirse **(artık fasıklar olan)** şüphe yok ki **(onların)** öyle irtidad edenlerin ta **(kendileridir)** binaenaleyh böyle fıska, bir mühlik felâkete mâruz kalmamak için dini islâmın pek yüksek kıymetini, ehemmiyetini güzelce bilip ona kemâli samimiyetle sarılmalı; o sayede füyûzatı ilâhiyyenin tecellisini, temadişini niyazda bulunmalıdır.

(56) : İşte hak tealâ hazretleri bizlere tariki itilâyı, atıfeti ilâhiyyeye nailiyetin yolunu göstermek için buyuruyor ki: (ve) Ey müslümanlar!. **(namazı dosdoğru kılın)** namazları âdab ve erkânına tamamen, riayetle edâ edin, o en büyük bir ibadettir, kalplerde nuri îmanın parlayıp durmasına bir vesiledir, kurbiyyeti mâneviyeyi temine en güzel bir çaredir **(ve zekâtı verin)** çünki zekât, din kardeşliğini temine, ruhlarda semahatin tecellisine pek büyük bir hâdmdır. **(ve peygambere itaat edin)** o Resuli Zişanın bütün emirlerine, nehylerine, tavsiyelerine riayetten ayrılmayınız. Çünki o nebiyyi alışana itaat, onu payei risalete nail buyurmuş olan Halikı Azime itaati müstelzimdir. Siz Ey müminler!. Bu tebliğ edilen hususata, emirlere bihakkın riayet eyleyiniz **(tâki rahmete erdirilesiniz)** rahmeti ilâhiyyeye nailiyet ümidine sahip bulunmuş olasınız. Çünki rahmete, saadeti ebediyeye nailiyet için bundan başka çare yoktur.

(57) : Ey Allahın mümin kulu!. Öyle dinsiz kimselerin dünyadaki fâni yarlıklarına, kuvvetlerine kıymet verme, **(sakın kâfir olan kimseleri yer yüzünde)** hâşâ Cenabı Hakkı, onun siyanet buyuracağı müminleri **(âciz bırakacak kimseler sanma)** o kâfirler nihayet helake mâruz kalacaklardır, onların varlıkları fânidir.. Halikı Azimin varlığı ebedîdir, kuvvet ve kudreti gayrı mütenahidir, onun iradesine mâni olacak bir kuvvet, mutasavver değildir. O kuvvetli, saltanatlı görülen kâfirler ise bir gün helake uğrayacaklardır, **(onların varacaktan yer ateştir)** onlar ahirette ebediyyen cehennem içinde yanıp duracaklardır **(ve elbette)** onların bu ateşe gidişleri **(ne fena bir gidiştir)** artık kendilerini böyle ebedî bir ateşten kurtarmaya kadir olamayan kimseler, hâşâ Cenabı Hak'kı ve onun siyanet buyurduğu müminleri nasıl âciz bırakabilirler? Elbette hâlis müminleri, muvaf

…akiy… nail buyuracaktır. Elverir ki: Müminler, dini islâmın bütün ahkâmına riayet …nler. İslâmiyetin verdiği terbiyeden, fezaili ahlâkiyyeden ayrılmasınlar.

*

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَأْذِنْكُمُ الَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ
وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ
وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهِيرَةِ وَمِنْ بَعْدِ صَلَاةِ
الْعِشَاءِ ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ
جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ
كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٨﴾
وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا
اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ
وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(58) : Ey iman etmiş olanlar!. Mülki yemininiz olan kimseler ve sizden olup da henüz bulûğ çağına ermemiş bulunanlar, üç defa izin istesinler. Sabah namazından önce ve öğle vaktinde esvabınızı çıkarmış olduğunuz sırada ve yatsı namazından sonra. —bunlar— sizin için üç avrettir. Bu vakitlerden sonra üze-

liakiyetlere nail buyuracaktır. Elverir ki: Müminler, dini islâmın bütün ahkâmına riayet etsinler. İslâmiyetin verdiği terbiyeden, fezaili ahlâkiyyeden ayrılmasınlar.

*

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لِيَسْتَاْذِنْكُمُ الَّذِينَ مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ
وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلٰثَ مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلٰوةِ الْفَجْرِ
وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهِيرَةِ وَمِنْ بَعْدِ صَلٰوةِ
الْعِشَٓاءِ ثَلٰثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ
جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلٰى بَعْضٍ
كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٨﴾
وَاِذَا بَلَغَ الْاَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَاْذِنُوا كَمَا
اسْتَاْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِهِ
وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(58) : Ey iman etmiş olanlar!. Mülki yemininiz olan kimseler ve sizden olup da henüz bulûğ çağına ermemiş bulunanlar, üç defa izin istesinler. Sabah namazından önce ve öğle vaktinde esvabınızı çıkarmış olduğunuz sırada ve yatsı namazından sonra. —bunlar— sizin için üç avrettir. Bu vakitlerden sonra üze-

rinize bazınızın bazısı üzerine dolaşır olmalarından dolayı ne sizin üzerinize ve ne de onların üzerlerine bir günah yoktur. İşte Allah âyetlerini size böyle açıkça beyan ediyor ve Allah Alimdir, hakimdir. • " . . . •

(59) : Sizden olan çocuklar da bulûğa erince artık onlarda kendilerinden evvel olanların izin istemeleri gibi izin istesinler. İşte Hak Tealâ âyetlerini böylece vazıhen beyan buyuruyor ve Allah Tealâ her şeyi bihakkın bilendir, hikmet sahibidir.

*

İ Z A H

(59) : Bu mübarek âyetler, cemiyeti islâmiyenin nezih bir terbiyei insaniye dairesinde yaşamaları için kendilerine pek mühim içtimaî bir ders veriyor. İnsanların setri avrete riayetlerini, başkalarının mahrem* uzuvlarına bakmamalarını, bazı vakitlerde bir müsaade almak suretiyle birbirlerinin huzuruna girmelerini emr ve tavsiye buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Ey îman etmiş olanlar!.)** yani: Ey îman sahibi olan erkekler ve kadınlar!. Bu hitap, hassaten erkeklere müteveccih ise de kadınlar da bu nassın delaletiyle bu hükme dahildirler veyahut bitarikıtteglib iki zümreye de müteveccihtir, **(mülki yemininiz olan kimseler)** yani: Rekabelerine mâlik olduğunuz köleler ve cariyeler, **(ve sizden olup da henüz bulûğ çağma ermemiş bulunanlar)** yani: Hür müslüman çocuklarından olup da henüz ihtilâm görmeğe başlamamış .gayrı baliğ bir halde bulunan sibyan, sizin yanınıza girmek isterlerse **(üç defa izin istesinler)** gece ve gündüze ait üç vakitte istizanda bulunmaksızın yanınıza girmesinler. Bu bir vecibedir. Bu vecibe baliğ olan kölelere teveccüh ettiği gibi gayrı baliğ çocukların da velilerine müteveccihtir ki, onlara öyle bir terbiyeyi tâlim etsinler. Bu vakitlerin birisi: **(sabah namazından önce)** dir ki, girmek isterlerse istizanda bulunsunlar. Çünki bu vakitte yataktan yeni kalkmış, rubalarını tamamen giymemiş, kısmen açık bir halde bulunmuş olabilirler, (ve) ikincisi: **(öğle vaktinde)** dir ki, girmek istenilirse izin istemelidirler. Zira o vakit de hararetten vesaireden dolayı elbise kısmen çıkarılmış, kaylûlede = nısfınniharda uyumak arzusunda bulunulmuş olabilir, (ve) üçüncüsü de **(yatsı namazından sonra)** dır ki, ibu vakitte de istizanda bulunmalıdırlar. Çünki bu, artık gündüze mahsus elbiseden soyunularak yatağa yatmak halvette bulunmak zamanıdır. Böyle zamanlarda başkalarının yanlarına girivermek, hoş gözükmeyecek ruyetlere, hâdiselere sebebiyet vermiş olabilir. İşte ey müslümanlar!. Bunlar **(sizin için üç avrettir.)** Yani: Adeti ceriyeye nazaran tesettürün muhtel olup açıkça bulunulacak birer zamandır. Bunlara riayet lâzımdır, **(bu vakitlerden sonra üzerinize, bazınızın bazısı üzerine) bilâîstizan (dolaşır olmalarından dolayı ne sizin ve ne de onlann) o** köle-

ler ile cariyelerin ve çocukların **(üzerlerine bir günah yoktur)** çünki o üç vakitten başka zamanlarda tesettüre ziyadesiyle riayet edileceği, nâhoş bir vaziyetin görülmüş olması, melhuz bulunmadığı ve o hizmetçilerin hizmetlerine fazlaca ihtiyaç görüleceği için kendilerinin bilâistizan girmelerine ruhsat vardır. Meselâ: Üç zamanın hâricinde bir köle, efendinin veya bir çocuk valdesinin yanma izin istemeden de girebilir, **(işte Allah)** dinî ahkâma vesaireye dair olan **(âyetteri size böyle açıkça beyan ediyor)** sizi tenvir lûtfunda bulunuyor **(ve Allah)** o Hâlikı Azim, şüphe yok ki: **(alimdir)** her şeyi tamamen bilir, beşeriyetin bütün ahval **ve** etvarını da bilmektedir. Ve o mâbudi kerim **(hakimdir)** bütün emrleri, nehyleri birer hikmete müstenittir. Evet.. Bu husustaki emrleri beşeriyetin selâh ve selâmetini temin hikmetini mutezammındır. «Ebussuud tefsirinde vesairede muharrer olduğu üzere Resuli Ekrem. Sailallahu aleyhi vesellem efendimiz bir öğle vakti Hazreti Ömer'i çağırmak için Müdlic ibni Ömeril'ensarîi'yi göndermişti. Müdlic Hazreti Ömer'in yanına müsaade istemeksizin girmiş, onu uyku halinde sevbi üzerinden açılmış bir halde bulmuştu. Hazreti Ömer, bunun üzerine demişti ki: Cenabı Hak'tan temenni ederim ki, bu saatlerde babalarımızı, oğullarımızı, hizmetçilerimizi bilâistizan yanımıza girmeden nehy buyursun. Sonra Hazreti Ömer, o genç ile beraber Resuli Ekrem'in yanına gidince o nebiyyi zişana bu âyetin nâzil olmuş olduğunu görmüş, Hak Tealâ'ya hamd eylemiştir. Binaenaleyh Hazreti Ömerin temennisi, bu âyeti kerimenin bir sebebi nuzulû mesabesinde bulunmuştur.

(59) : Ey müslümanlar!. **(Sizden olan çocuklarda)** hür olan etfali müsiimin de **(bulûğa erince)** sinni ihtilâma ermiş, yani kamerî aylar itibariyle onbeş yaşında bulunmuş ise ki, bu âmme'i fükahaya göredir. İmamı Azama göre de çocukların bulûğu ihtilâm. iledir. Yani: Rüyalarında münasebeti cinsiyede bulunmakladır. Böyle ihtilâm olmayınca oğlanlar onsekiz, kızlarda onyedi yaşlarında baliğ ve baliğe olmuş, mükellef bulunmuş olurlar, **(artık onlar da kendilerinden evvel olanların)** yani: Kendilerinden evvelce sin'ni mükellefiyette bulunan hür müminlerin **(izm istemeleri gibi)** başkalarının yanlarına girmeleri için her defasında ve her ne vakitte olursa olsun istizanda bulundukları gibi siz de (izin **isteyin)** müsaade edilmedikçe hanelerine, odalarına girmeyiniz. Meselâ bir baliğ çocuk, izin istemeden babasınm veya anasının bile hususî odasına girmemelidir. Terbiyei islâmiye bunu icabetmektedir. **(işte Hak Tealâ âyetlerini** böylece **vazihan beyan buyuruyor)** millet'i islâmiyeyi tenvir, kemalâtı ahlâkiyyeyi temin buyuracak olan dinî hükmleri böyle serahaten beyan lûtfunda bulunuyor, (ve **Allah Tealâ her şeyi bihakkın bilendir)** bütün mahlûkatının ahvalini, onların haklarında hayırlı olup olmayan şeyleri kemaliyle bilmektedir. Ve o mâbudi azim, **(hikmet sahibidir)** kullarına her emr ve tavsiye buyurduğu şey, elbette ki, bir mühim hikmete mukarindir. Binaenaleyh biz kullar da o Halikı Keri^'

bütün emrlerine, beyanatına göre harekâtımızı tanzim etmeliyiz. Bizim için bundan başka çarei selâmet yoktur.

*

وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِي
لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ
ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ وَأَنْ يَسْتَعْفِفْنَ
خَيْرٌ لَهُنَّ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ٦٠

MEALİ ÂLİSİ

(60) : Evlenme arzuları kalmayan oturmuş kadınların ise bir ziynet ile açılıvermemeleri halinde üst örtülerini bırakmalarında kendileri için bir güneh yoktur. Mamafih iffete ziyadesiyle riayet etmeleri, kendileri için daha hayırlıdır ve Allah bihakkın işiticidir, hakkiyle bilicidir.

*

İ Z A H

(60) : Bu mübarek âyet, pek ihtiyar kadınlar hakkındaki bir müsaadei şeriyyeyi ve riayet edilmesi daha muvafık olan bir vaziyeti beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (evlenme arzuları kalmayan) ihtiyar olduklarından dolayı erkekler ile evlenmek ümidinde bulunmayan (oturmuş) hayzından kesilmiş, çocuk doğuramaz bir hale gelmiş, başkalarının enzarı şehvetini celbedecek bir vaziyette bulunmamış (kadınların ise) haklarında şöyle bir müsaade vankr. Onların (bir ziynet ile açıhvennemeleri halinde) yani: « j&j c?Jk~'^* * emri ilâhîsine riayeten gizli tutulması icabeden ziynetleri, ziynet mahallerini izhar etmemek, setredilmesi lâyık olan güzelliklerini namahreme göstermemek suretiyle (üst örtülerini) elbiselerinin, başlarındaki örtülerinin üzerine ayrıca almış oldukları perdelerini, feracelerini, çarşaflarım (bırakmalarında kendileri için bir günah yoktur) setri lâzım gelen uzuvlarını, ziynetlerini örtünce o üst örtülerini kaldırmaları kendi haklarında bir mâsiyet teşkil etmez. Onların artık calibi nazar olmayacak halleri, haklarında böyle bir müsaadeye vesiledir, (maamafih) o

ihtiyar kadınların da **(iffete ziyadesiyle riayet etmeleri)** istffafta bulunmaları, yani: Bigânelerden sakınıp örtünmeleri **(kendileri için daha hayırlıdır)** çünki bu suretle âdabı islâmiyeye daha ziyade riayet etmiş, kendilerini töhmetten uzak bulundurmuş olurlar (.ve **Allah bihakkın** işiticidhr) bütün kullarının söylediklerini işitir ve **(hakkiyle bilicidir)** bütün kullarının kalplerinde olanı, hepsinin niyetlerini; emellerini, tasavvurlarını bilir. Binaenaleyh bütün rical ve nisa arasında cereyan eden musahebeleri, muhavereleri, mukaveleleri tamamen işitir, bilir Amenna!. Artık beşeriyet için lâzımdır ki,J)u hakikati bilip hayatlarını nezihane bir surette tanzime çalışsınlar.

لَيْسَ عَلَى الْاَعْمٰى
حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْاَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ
وَلَا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ اَنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ
اٰبَٓائِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اُمَّهَاتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اِخْوَانِكُمْ اَوْ بُيُوتِ
اَخَوَاتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اَعْمَامِكُمْ اَوْ بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ
اَوْ بُيُوتِ اَخْوَالِكُمْ اَوْ بُيُوتِ خَالَاتِكُمْ اَوْ مَا مَلَكْتُمْ
مَفَاتِحَهُٓ اَوْ صَدِيقِكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَأْكُلُوا
جَمِيعًا اَوْ اَشْتَاتًا فَاِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلٰٓى
اَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً
كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ٦١

MEALİ ÂLİSİ

(61) : Âma üzerine bir güçlük yoktur, topal üzerine bir güçlük yoktur ve hasta üzerine bir güçlük yoktur ve kendi nefisleriniz üzerine de bir güçlük yoktur, kendi evlerinizde veya babalarınızın evlerinde veya validelerinizin evlerinde veya kardeşlerinizin evlerinde veya kız kardeşlerinizin evlerinde veya amucalarınız evlerinde veya halalarınızın evlerinde veya dayılarınızın evlerinde veya teyzelerinizin evlerinde veya anahtarlarına mâlik olduğunuz —evlerde— veya sadık dostunuzun —evinde yemenizden dolayı— sizin üzerinize gerek toplu* ve gerek dağınık bir halde yemenizden dolayı da bir günah yoktur. İmdi evlere girdiğiniz zaman Allah tarafından mübarek, hoş bir sağlık dilemek üzere kendinize selâm veriniz. İşte Allah sizin için âyetleri böyle açıkça beyan buyuruyor, tâ ki, akıl erdiresiniz.

İ Z A H

(61) : Bu mübarek âyet, bir kısım mâzur kimselerin başkalariyle birlikte yemek yemelerinde bir mahzur olmadığını bildiriyor ve yine bir takım kimselerin aralarında karabeti nisbiye bulunan zatların hanelerinde veya sahiplerinin izniyle tasarrufuna selâhiyattar oldukları hanelerde yemek yemelerinde bir vebâl, bir güçlük olmadığını haber veriyor ve müslümanların bir arada müteferrikan veya müctemian taam yemelerinde bir günah bulunmadığım beyan buyuruyor. Ve hanelere girilince kendilerine bir vesilei bereket ve rahmet olmak üzere selâm vermelerini emr ve tavsiye buyrmaktadır. Şöyle ki: Ey Müslümanlar!. Sizden (âma) olanlar **(üzerine bir güçlük yoktur.)** hiçbir sıkıntıyı müstelzim değildir **(topal)** bulunanlar **(üzerine)** de **(bir güçlük yoktur)** onların haklarında bir vebâli calip olmaz (ve) yine **(hasta)** olanlar **(üzerine)** de **(bir güçlük yoktur)** onlar da başkalariyle beraber toplanarak yemek yiyebilirler. Böyle bir arızaya tutulmuş olan müslümanlarda yine temiz, nezih dindaşlar bulunmaktadırlar. Böyle olduğu halde onlar, sahihülbeden dindaşlariyle beraber bir sofrada bulunup yemek yemekten sıkılmakta bulunuyorlarmış, kendilerinin evsaf ve etvarından başkalarının tiksineceklerini, üzüleceklerini düşünerek onlar ile beraber bir sofrada oturup yemek yemekten çekinir bulunmuşlardı. Bunun üzerine bu âyeti kerime nazil olmuş, onların diğer din kardeşleriyle bir arada yemek yemelerinde bir güçlük bir vebal, çekinmeği mucip bir vaziyet olmadığını bildirmiş, müslümanların arasında merbutiyet ve meveddetin lüzumı devamına bu vesile ile de işaret buyrulmuştur. (ve) Ey müslümanlar!. **(kendi nefisleriniz üzerine de bir güçlük yoktur)** bir külfet, sakınılacak bir cihet mevcut değildir, **(kendi evleri-**

nizde) yani: Zevcelerinizin, evlâdınızın hanelerinde yemek yemekte. Çünki zevç ile zevce arasında büyük bir merbutiyet vardır. Evlâdın haneleri de babalarının haneleri mesabesindedir. Nitekim bir hadisi şerifte: «sende, senin malın da baban içindir» buyrulmuştur. **(ve babalarınızın evlerinde veya validelerinizin ev? terinde)** yemek yemekte de bir mahzur yoktur. Velevki: Neseben uzak bulunsunlar, çünki dedelerde babalar, valideler makamındadırlar. Bunların aralarında da büyük bir raoıta. bir külliyet ve cüziyet mevcutdur. **(Veya er kardeşlerinizin evlerinde veya kız kardeşlerinizin evlerinde)** yemek yemekte de bir vebal yoktur. Bunların baba ana bir kardeşler olmalariyle yalnız baba bir veya ana bir kardeşleri olmaları müsavidir. Herhalde bunların aralarında da büyük bir velayet, bir merbutiyet vardır, **(veya amucalarınızın evlerinde veya halalarınızın evlerinde)** yemek yemenizde de bir mahzur yoktur, bunlar da babaların birer parçalan demektir, aralarında büyük bir karabet vardır, (veya **dayılarınızın evlerinde veya teyzelerinizin evlerinde)** yemek yemekte de bir mahzur mevcut değildir. Bunlar da validelerin birer parçasıdır, bunların da hanelerinde gidip yemeklerini yemeğe, hasbelâde müsaadeleri vardır. Meğer ki, serahaten men edilmiş olsunlar, (veya **anahtarlarına mâlik olduğunuz)** evlerde, yani: Sahiplerinin vekili olup kendilerinde tasarrufata selâhiyetli bulunduğunuz hanelerde veya kölelerinizin hanelerinde yemek yemenizde de bir mahzur yoktur, çünki bu takdirde mezuniyet verilmiş olur. Efendiler ise köleleri üzerinde mülkiyet hakkını haizdirler. **(veya sadık dostunuzun)** evinde yemek yemekte bir vebal yoktur, velevki, arada bir karabeti nisbiye bulunmasın. Çünki esdika arasında büyük bir merbutiyeU bir teavün câri bulunur. Ve ey müslümanlar!. **(sizin üzerinize gerek toplu ve gerek dağınık bir halde yemenizden dolayı da bir günah yoktur)** yani: Bir hanede toplanan müslümanlar, içlerinde âmâ gibi mazeret sahipleri bulunsun, bulunmasın, bir kaptan müctemian yemek yiyecekleri gibi ayrı ayrı da yiyebilirler, bir kere Öyle müctemian yemekde kerih görülecek bir cihet yoktur, bunun vahdeti temine, külfeti men'e hizmet edeceği de melhuzdur. Mamafih her ferdin kendi arzusuna göre yemek alarak münferiden yemesi de caizdir, bunda da bir beis yoktur. Mamafih tefsirlerde deniliyor ki: Vaktiyle müminlerden «Bani. Leys» gibi öyle âlicenap, misafirperver zatlar vermiş ki, hanelerinde misafir bulunmadıkça münferiden yemek yemekten üzülür imişler, hattâ içlerinden bazıları misafir gelmedikçe aç durur, birgün aradan geçse bile yemek yemez, misafir gelmesine muntazır bulunurdu. Bazı müslümanlar da fakir olan kariplerinin veya dostlarının hanelerine gidince onların ihtiyaçlarını nazara alarak taamlarından yemek istemezlerdi. Bu âyeti kerime ise böyle bir harekette bulunmaya lüzum olmadığını bildirmiş, mün feriden de, müctemian da taam yenilebileceğini ve muayyen karabet sahiplerinin vesairenin hanelerindeki taamlardan istifade edilebileceğini beyan buyurmuştur, **(imdi)** Ey müslümanlar!. Cenabı Hak'kın müsaadesinden istifade ediniz, onun eltafına ilticada bulunun, şu beyan olunan **(evlere girdiğiniz zaman**

Allah tarafından) sabit, onun emriyle meşru bulunan **(mübarek)** ziyade hayır ve sevaba vesile olacak(hoş) işitenlerin nefislerini tatyib ve taltif edecek olan **(bir sağlık dilemek üzere kendinize)** efradından bulunduğunuz o haneler ehline **(selâm veriniz)** böyle selâm vermek, büyük bir hayırhahlık eseridir, bir dostluk nişanesidir indi ilâhîde kabule- karin olacak bir güzel duadır. Hattâ deniliyor ki: Bir kimse haneye girince ailesine selâm vermelidir. Onlar selâma ehaktırlar. Hanede kimse bulunmazsa: «Esselâmü aleyna ve alâ ibadillahissalihin» diye selâm vermelidir, melekler bunu selâm ile karşılarlar. Tefsiri kebirde ve Ebussuud efendinin **tefsirinde** yazılı olduğu üzere eshabı kiramdan Hazreti Enes demiştir ki: Rçsulullaha sallallahu aleyhi veselleme on sene hizmet ettim, yaptığım bir şey için «bunu ne için yaptın» diye sormadı ve terkettiğim bir şey için de «onu niçin terkettin» diye sual buyurmadı, yanı başında bulunarak ellerine su döküyordum, mübarek başını kaldırarak buyurdu ki: Her ne zaman ümmetimden bir kimseye tesadüf edersen ona selâm ver, ömrün uzun olur ve hanene girince onlara selâm ver, hanenin hayrı artmış olur ve duha namazını da kıl, çünki o evvabin olan ebrarın namazıdır» yani: Hakka rücû eden sulehayı ümmetin devam edecekleri bir güzel nafile namazdır, **(işte)** ey ehli islâm! **(Allah sizin için âyetleri böyle)** bir lûtı olmak üzere mükerrer ve **(açıkça beyan buyuruyor)** sizi irşad ve intibaha davet buyurmuş oluyor **(tâki akıl erdiresiniz)** güzelce, âkılâne düşünerek o Halikı hakimin sizlere teveccüh eden emirlerindeki, nehiylerindeki hikmetleri anlayarak ona göre hareketinizi tanzim edesiniz, ebedî saadetinizi temine muvaffak olasınız. Ne büyük bir âtifeti subhaniye!.

*

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰ أَمْرٍ
جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّىٰ يَسْتَأْذِنُوهُ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُولَٰئِكَ
الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ
فَأْذَنْ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمُ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ
٦٢

MEALİ ÂLİSİ

(62) : Muhakkak müminler, onlardır ki, Allaha ve resulüne îman etmişlerdir ve onun maiyetinde cemiyetli bir iş üzerinde bulundukları zaman da ondan izin istemedikçe gidivermiş olmazlar. İşte onlar, öyle kimselerdir ki, Allaha ve Resulüne îman ederler. Binaenaleyh bazı işleri için senden izin istedikleri zaman artık sen de onlardan dilediğine izin ve onlar için mağfiret iste, şüphe yok **ki, Allah gafurdur, rahimdir.**

⁂

İ Z A H

(62) : Bu mübarek âyet, hakikî müminlerin dinlerine ne kadar merbut, emri nebeviyye ne derece muti olduklarını ve mühim bir hâdise dolayısiyle toplu bir halde bulundukları zaman, âdabı ictimaiyeye riayet edip Resuli Ekrem'den müsaade almadıkça meclislerini terk etmediklerini bildiriyor. Resuli Ekremin de bunlardan dilediğine müsaade vermeğe mintarafillâh mezun ve onların haklarında istiğfarda bulunmakla memur bulunduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Muhakkak müminler)** imam kamile sahip zatlar **(onlardır ki)** o müminlerdir ki: **(Allaha ve Resulüne îman etmişlerdir)** zahiren ve bâtınen mümin bulunlundukları **zaman da)** yani: Cuma ve bayram namazlarını kılmak veya cihada dair veya sair mühim bir hâdise hakkında müşaverede bulunmak için huzurı nebevide içtima edilmiş olunca da îmanlarmdaki kemâli gösterirler **(ondan)** o Peygamberi Âlişandan **(izin istemedikçe)** ondan müsaade almadıkça o meclisi bırakıp (gidivermiş **olmazlar)** o müminler, bu kadar itaatkâr zatlardır. İşte onları tahsin için buyruluyor ki: **(onlar, öyle kimselerdir ki: Allaha ve Resulüne îman ederler)** Ve bu imanlarının tesirimizledir ki Resulujlahtan istizam terk etmezler **(binaenaleyh)** o müminler **(bazı)** mühim **(işleri için)** Ey Nebiyyi Kerim!, **(senden izin istedikleri zaman)** muhayyersin **(artık sen de onlardan dilediğine izin ver)** hangisinin istizanda bulunması bir maslahat ve hikmete müstenit ise onun hakkında müsaade lûtfunda bulun ve **onlar için mağfiret iste)** vakıa istizan, bir özre, maslahata müstenit olsa da yine bir terki evlâ kabilinden olabilir ve dünyevî bir işin uhrevî bir işe takdimi şaibesinden beri olamaz. Bu cihetle haklarında mağfiret talebi faideden halî değildir, **(şüphe yok ki, Allah Gafurdur)** kullarının kusurlarını ziyadesiyle af ve setreder ve **(rahimdir)** kullarının üzerlerine rahmeti ilâhîyesini ziyadesiyle ifaza buyurmaktadır, işte o müminler için müsaade verilmesine, istiğfarda bulunulmasına dair olan emri ilâhîde bu mağfiret ve rahmet cümlesindendir. «Deniliyor ki: Resuli Ekrem, hutbe irad ederken münafıklığı tâyib buyururdu. Orada bulunan.münafıklar ise sağa sola bakar, kendilerini kimse görmeyecek ise hemen oradan çıkar (giderlerdi. Kendilerini

görecek kimse bulunursa o zaman durur, müslümanlar ile beraber namaz kılarlardı. Halbuki, hakikî müminler, bir lüzum görülmedikçe **ve** istizanda bulunmadıkça **o** içtima mahallinden ayrılıp gitmezlerdi. İşte bu âyeti kerime, bunlara işaret buyuruyor ve şuna da işaret buyrulmuş oluyor ki: Âmmeye ait mühim bir mesele'i ictimaiyye hususunda toplanmış olan müslümanlara lâyık olan odur ki: Bilâluzum ö meclisi terketmesinler. Bir lüzum görüldüğü takdirde de o meclise riyaset eden zattan müsaade istesinler. Çünki âdabı ictimaiyye, terbiye'i islâmiye bunu icab eder.

*

لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا
قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنْكُمْ لِوَاذًا فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ
عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦٣﴾ أَلَا إِنَّ لِلّٰهِ
مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ قَدْ يَعْلَمُ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ وَيَوْمَ
يُرْجَعُونَ إِلَيْهِ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(63) : Aranızda Peygambere ait olan çağırmayı, bazınızın bazınıza olan çağırması gibi kılmayınız. Muhakkak ki: Allah, sizden saklanarak azar azar savuşup gidenleri bilir. Artık onun emrine muhalefet edenler, kendilerine bir fitne ermesinden veya kendilerine elim bir azabın çarpmasından hazar etsinler.

(64) : Haberiniz olsun, iyi biliniz, Göklerde ve yerde ne varsa şüphe yokki, Alfahındır. Muhakkak ki, sizin üzerinde olduğunuz hâli ve ona döndürülecekleri günü bilir. Artık onlara yapmış olduklarını haber verecektir. Ve AHah her şeyi bihakkın bilendir.

İ Z A H

(63) : Bu mübarek âyetlerde Resuli Ekrem'e karşı tâzimkârane hitaplarda bulunulmasını emr ediyor, o Peygamberi Zişanîn huzurundan ayrılan, emirlerine muhalefette bulunan ehli nifakın dünyevî ve uhrevî felâketlere uğrayacaklarını biİdiriyor, Bütün mükevvenatın Halikı Azimine karşı kullarının yapar oldukları şeylerin gizli kalâmıyacağını ve herkesin kendi âmeline göre muamele yapılacağını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey müminler!, **(aranızda Peygambere ait olan çağırmayı)** yani: O Nebiyyi Zişanın hangi bir husus hakkında sizi huzuruna davet etmesini diğer bir tevcihe göre de o Peygamberi âlişaıun aleyhinizdeki duasını ve başka bir tevcihe göre de o Resuli Ekreme hitab etmeyi, onu yâd eylemeyi **(bazınızın bazınıza olan çağırması gibi kılmayınız)** Hazreti Peygamberin dâvetine hemen icabet ediniz, huzurı saadetine koşup gidiniz. Çünki onun emrine ko§uvermek bir vecibedir. İkinci tevcihe göre de: O Resuli Zişanın aleyhinizdeki bed duasına sebebiyet vermeyiniz, zira onun duası, efradı ümmetin duaları gibi değildir, o Nebiyyi âlişanın duaları müstecâb olur. Üçüncü tevcihe nazaran da buyrulmuş oluyor ki: O Peygamberi âli kadre karşı kemâli hürmet ve tazim ile nidada bulunun, meselâ: Ona yalnız mübarek ismiyle veya küniyesiyle hitabederek: «Ya Muhammedi.» yahut «ya ebelkasım» diye hitapta bulunmayın, belki: «Ya Resulallah», «ya nebiyyallah» gibi tazimkârane bir surette hitabediniz. O Resuli Kibriyayı daima tazim ile yâd ediniz, **(muhakkak ki, Allah sizden)** Ey cemaati müslimin!. **(saklanarak azar** azar **savuşup gidenleri)** bir takım münafık güruhunu **(bilir)** O Halikı alîme karşı hiçbir şey gizli kalmaz, **(artık onun)** Cenabı Hak'km veya Resuli Ekrem'in veyahut Hak Tealâ ile Peygamberi Zişandan her birinin **(emrine muhalefet edenler)** huzurı nebeviden izin istemeksizin çıkıp savuşanlar, Resuli Ekrem'e karşı hürmetkârane vaziyet almaktan, o muhterem Peygambere karşı kemâli tazim ile hıtabetmekten kaçınanlar **(kendilerine)** dünyada **(bir fitne)** bir illet, bir mihnet, bir mağlûbiyet **(ermesinden veya kendilerine)** ahirette **(elim bir azabın çarpmasından)** kendilerine cehennem ateşinin isabet etmesinden (hazeretsinler) çünki onların o sui hareketleri böyle/ bir cezadan hâli olamaz. Mamafih haklarında hem dünyevî, hem de uhreyî ielâket ve azabın içtimai da melhuzdur.

«Rivayete nazaran münafıklar, cuma günleri mesciti nebevide durmadan ve bahusus hutbei nebeviyyeyi dinlemeden sıkılarak mescidi şeriften gizlice çıkmaya cür'et ederlerdi. İşte bu âyeti kerime, onların bu fena hallerini bildirmektedir.

«Tesellül» cemaat arasından azar azar çıkarak savuşmak demektir.
«Livaz» da biribiri ardında gizlenerek hareketini setre çalışmaktır.

(64) : Ey insanlar!. Cenabı Hak'kın her şeye kâdir, dinsizleri de istediği veçhile cezalandırmağa muktedir olduğu şüphesizdir. Bir kere o Halikı Azimin asarı kudretini nazara alınız. Evet., **(haberiniz olsun, iyi biliniz!. Göklerde ve yerde ne varsa)** hepsi de **(şüphe yok ki, Allahındır)** hepsini de yaratan, hepsine de mâlik olan,, hepsini de idama ve iadeye kadir bulunan ancak o halikı azimüşşandır. **(muhakkak ki, sizin üzerinde olduğunuz hâli)** ehvâl ve evzaı ve ezcümle dinî ilâhiyyeye muvafakatta mı, muhalefette mi bulunduğunuzu, ihlâs ile mi, nifak ile mi muttasif olduğunuzu bilmektedir, (ve) bütün dinsizlerin, münafıkların **(ona)** o Halikı kadime, onun mahkeme'i kübrasına **(döndürülecekleri günü)** de **(bilir Amenna.)** Ona hiçbir şey hafi kalamaz, **(artık)** o Halikı hakim **(onlara o** huzurı mânevisine celbedilmiş olacak kullarına dünyadalarken neler **(yapmış olduklarını haber verecektir.)** kendilerini dünyadaki amellerine göre mücazata uğratacaktır, artık bunu düşünmelidirler!, **(ve Allah Tealâ her şeyi bihakkın bilendir)** onun dairei ilminden bir zerre bile hâriç kalamaz. Binaenaleyh o mâbudi azim, muti olan ve âsi bulunan bütün kullarının da amellerini maksatlarını kemâliyle bilmektedir, kendilerini ona göre mükâfata veya mücazata kavuşturacaktır. Evet.. O Halikı Hakim Hazretleri, insanları irşad edecek olan Peygamberlerini, kitaplarını beşeriyeti âlemine lütfen göndermiş, kudreti ilâhîyyesini gösteren âyetleri, hilkat bedialarını teşhir buyurmuş, artık hiç bir kimsenin bir mazeret dermeyan etmesine imkân kalmamıştır. Nitekim bu nihayet bulan surei celileyi takib eden surei Fürkan'da bu hakikatları izah buyurmaktadır. Artık, her âkil insanın bunları güzelce düşünerek hayatını ona göre tanzim etmesi lâzımdır. Ve minallahı Tevfik..

*

FÜRKAN SUREİ CELİLESİ

Bu mukaddes sûre, Mekkei Mükerreme'de nazil olmuştur. Ancak bazı zatlara göre yalnız (68, 69, 70) inci âyetleri Medinei Münevverede nuzûl etmiştir.

Bu sûrei celile, hak ile bâtılın arasınrtefrik eden, bu cihetle «Fürkan» unvanını da haiz bulunan Kur'anı Mübinin öyle ulvî âyetlerini muhtevi olduğu için kendisine böyle «Suretül Fürkan» namı verilmiştir. Bu muazzam sure Kur'anı Kerimin nuzulündeki hikmeti bildirmektedir. Sanı-ı Kâinat Hazretlerinin vahdaniyetini isbata, evsafı kutsiyesini beyana ait âyetleri hâvidir. O Halikı Azimin kudret ve azametini, bütün noksanlardan münezzehiydin; izah buyurmaktadır. Risalet ve nübüvvete, kıyametin ahvaline, hâlis müminlerin en şerefli evsafına dair beyanatı câmidir. Bütün beşeriyet için pek büyük bir mevize, pek mühim bir irşat ve intibah vesilesi bulunmaktadır.

بسم الله الرحمن الرحيم

تبارك الذي نزل الفرقان على عبده ليكون للعالمين نذيرا ١

الذي له ملك السموات والارض ولم يتخذ ولدا ولم يكن له

شريك في الملك وخلق كل شيء فقدره تقديرا ٢

واتخذوا من دونه الهة لا يخلقون شيئا وهم يخلقون

ولا يملكون لانفسهم ضرا ولا نفعا ولا يملكون

موتا ولا حيوة ولا نشورا ٣

MEALİ ÂLİSİ

(1) : Hayır ve bereketi binihayedir, o zatın ki, fürkanı kulu üzerine **indirdi İd: Bütün âlemlere bir sakmdıncı olsun.**

(2) : Öyle zat ki, göklerin ve yerin mülkü o'nun içindir ve hiçbir oğul edin-

memiştir. Ve o'nun **için mülkünde bir ortak da yoktur ve her şeyi yaratmıştır, onu bir miktar ile takdire buyurmuştur.**

(3) : Öyle iken onun sayrını ilâhlar ittihaz ettiler ki, hiçbir şey yaratamazlar. Halbuki, onlar yaratılırlar ve kendi nefisleri için ne bir zarara ve ne de bir faideye mâlik değildirler. Ne ölüme ve ne hayata ve ne de ölüleri kabirlerinden diriltip kaldırmağa mâlik bulunmazlar.

*

İ Z A H

(1) : Bu mübarek âyetler, Allah Tealâ'nın her şeyden müteâli, binihaye hayır ve berekete sahip olduğunu bildiriyor. Beşeriyeti tenvir ve tehzir için Hak ile bâtılı tefrik eden Kur'anı Azimi Resuline indirmiş olduğunu haber veriyor. Bütün mükevvenata mâlik olan o Halikı Kadimin evlât ittihazından, şerik ve nazirden münezzeh olduğunu beyan buyuruyor. Buna rağmen bir takım âciz mahlûkları kendilerine mabut ittihaz edinmiş olan müşriklerin cehaletlerine, denaetlerine işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Hayır ve bereketi binihayedir)** yani: Bütün mahlûkatı hakkında hayr ve ihsanı pek ziyade mebzuldür, her veçhile ziyade kudret ve hâkimiyete mâliktir, ve zatı ye sıfatları bütün mükevvenattan âlidir. **(O zatın ki)** o Halikı hakimin ki **(fürkani)** hak ile bâtılı tefrik eden ve âyetleri lihikmetin müteferrikan nazil olmuş bulunan Kur'anı Azimi **fltulu)** Hazreti Muhammed Aleyhisselâtü vesselam **(üzerine indirdi ki)** o kitaba mübini inzal buyuran Halikı Azim veya o indirilen kitabı hakim veya kendisine o kitabı âli inzal edilmiş bulunan Hazreti Muhammed Aleyhisselâm **(bütün âlemlere bir sakındırıcı)** bir nezir ve beşir **(olsun)** bütün mükellef mahlûkatı haktan, ubudiyet vazifelerinden haberdar eylesin. Resulullahın bu kutsal vazifesi, bütün mahlûkatı ilâhiye hakkında bir eseri rahmettir, bir hayrımahzdır. Çünki onları uyandırmaya, ebedî bir selâmet ve saadete kavuşturmaya en mükemmel bir vesiledir.

§ Bu âyeti celile, Kur'anı mübinin nüzulündeki hikmeti beyan buyuruyor. Bu hikmet ise bütün âlemlere, yani: Mükellef kullara bir beşir ve nezir olmaktan ibarettir. Bu cihetle Peygamberi Zişanımızın da bütün insanlara bir Peygamber gönderilmiş olduğu gibi meleklere, cinlere de bir Peygamber gönderilmiş olduğuna bir işarettir. Çünki.

§ Âlemin; tâbiri bunların hepsine şamildir. Fakat Resuli Ekrem'in meleklere de Peygamber gönderilmiş olduğu hakkında beynel ulemau ihtilâf vardır. Cumhurun kavline nazaran meleklere Peygamber gönderilmemiştir. Şu kadar var ki, Kur'anı Mübinin ilâhî beyanatından meleklerin de müstefit olmaları melhuzdur. Bu noktai nazardan Kur'anı Kerim, onların haklarında da bir âtifeti ilâhiye demektir. Resuli Ekrem Efendimizin âlemlere bir rahmet olduğu ise yine Kur'anı Azimin beyanatiyle sabittir.

§ Tebareke; kelimesi, bereketi ve hayrın kesretini ve ziyadeliğini ifade

eder, Hak Tealâ'ya mahsus bir kelimei tâzimdir, başkaları hakkında istiğmâl edilemez.

§ Fûrkan; dan murat ise Kur'anı Kerim'dir. Çünki Kur'an, hak ile bâtılın aralarını tefrik ettiği için ve âyetleri birbirinden farklı olarak yirmi üç senede müteferrikan nazil olmuş bulunduğu için kendisine böyle «Fürkan» ismi de verilmiştir.

(2) : O Kur'anı Mübini indirmiş olan Mabudî Kerim **(öyle)** bir **(zat)** dır **(ki: Göklerin ve yerin mülkü) hâssaten(o'nun içindir)** katî hâkimiyet, kahir bir saltanat o azim Hâlika mahsustur, bütün mahlûkat o'na muhtaçtırlar, onun kudreti ve iradesi tahtında bulunmaktadırlar (ve) şerik ve nazirden münezzeh olan **o** Hâlikı Kadim **(hiç bir oğul edinmemiştir)** o'nun hâlikıyeti, her veçhile vahdaniyeti evlât ittihazından müteali olduğunu göstermektedir. Binaenaleyh Nesara'nın Hazreti Mesih'e «İbnullah» demeleri «Sümeniyye» taifesinin meleklere «benatullah» demeleri pek bâtıl birer iddiadır, şanı ulûhiyete münafidir. (Ve **o'nun için mülkünde bir ortak da yoktur)** o azim Halik ulûhiyetinde de, kâinata mâlikiyette de münferittir, bütün göklerin yerlerin mülkü ve hâkimiyeti o halıkı binazire mahsustur. Artık bir takım mahlûk, fenaya maruz şeylere nasıl hâlikıyet, mabûdiyet isnat edilebilir?. **(O her şeyi yaratmıştır.)** Bütün mahlûkatı ve onların efalini o Halikı Kerim, muktezayı hikmetine göre vücude getirmiş ve getirmektedir. Mahlûkattan hiç biri, hâlikıyet sıfatını haiz, kendi ef alini bile halk edecek bir kabiliyeti haiz değildir. Ve o Halikı Hakim **(onu)** her yarattığı şeyi **(bir miktar ile takdirde buyurmuştur)** her yarattığı şeye bir şekli mahsus vermiştir, her birini bir bedi mahiyette bulundurmuştur, her yarattığının hilkatinde bir hikmet ve maslahat vardır, her birinin müddeti hayatı, zamanı devamı, âkibeti hali indallâh mukadderdir, malûmdur.

(3) : **(Öyle iken)** Cenabı hakkın bütün asarı hilkatinde vahdaniyeti, hâkimiyeti, kudret ve azameti mütecelli olup durmakta iken bir takım kimseler, küfr ve şirke düşerek **(o'nun) o** mabûdi binazirin **(gayrını ilâhlar ittihaz ettiler ki,)** o ilâh sandıkları şeyler **(hiçbir** şey **yaratamazlar)** onlar âciz şeylerdir* bir zerreyi bile yoktan var edemezler. **(Halbuki onlar yaratılırlar)** onlar da sair mahlûkat gibi kudreti ilâhîye ile vücude getirilmekte bulunurlar. Artık bir Halika muhtaç olan, bir zerreyi bile yaratmaya kadir bulunmayan şeyler, ulûhiyet vasfını nasıl haiz olabilir ki, onlara tapınmak muvafık olabilsin?. (Ve) o ilâh ittihaz edilen mahlûklar **(kendi neKsleri için)** bile (ne **bir zarara)** bir zararı defetmeğe **(ve ne de bir faideye)** bir menfaati celbetmeğe **(mâlik değildirler)** artık onlar başkaları hakkında neye mâlik, kadir olabilirler ki, onlara tapınmak istenilsin?. Evet.. O ilâh ittihaz edilen şeyler **(ne ölüme ve ne de hayata ve ne de ölüleri kabirlerinden diriltip kaldırmaya mâlik bulunmazlar)** Bu hususlarda hiçbir tasarrufa kadir olamazlar. Ne bir kimseyi imateye ve ne de ihyaya, yeniden sahaî vücude getirmeğe kudretleri yoktur. Bütün bu gibi hâdiseler, bütün kulların fiilleri, Cenabı Hak'kın kudretiyle, takdiriyle, yaratmasiyle vücude gelmektedir. Artık her veçhile âciz, kendilerine tapanları sevaba nail, azaptan siyanet edebilecek bir

kudreti gayrı haiz bulunan mahlûk şeylere nasıl ulûhiyet isnat edilerek kendilerine tapılabilir?. Kendilerine bile hiç bir faide veremiyecek şeylerden başkaları hakkında nasıl bir faide beklenebilir?. Velhasıl: Haizi ulûhiyet zat şu gibi evsafi mümtazeyi camidir.

1 : Kendisi hâlik olup asla mahlûk değildir. 2 : Zararları defe menfaatleri celbe kadirdir. 3 : Dilediğini öldürmeğe ve dilediğini diriltmeğe muktedirdir. 4 : ölüleri diriltip bir mükâfat ve mücazat; âlemine sevkedecektir. îşte bu güzide evsafi haiz olmayanlar, ulûhiyet vasfına asla sahip olamazlar.

⁂

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا
إِنْ هٰذَا إِلَّا إِفْكٌ افْتَرٰيهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ اٰخَرُونَ
فَقَدْ جَاؤُ ظُلْمًا وَزُورًا ﴿٤﴾ وَقَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا
فَهِيَ تُمْلٰى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٥﴾ قُلْ أَنْزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ
فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(4) : Ve kâfir olanlar, dediler ki: Bu bir yalandan başka değil, onu kendisi uydurdu ve ona başka bir kavim de yardım etti. Muhakkak ki, —o kâfirler— bir zulüm ve bir bühtan ile geldiler.

(5) : Ve dediler ki: — O — evvelkilerin yazmış oldukları uydurmalardır. Onlan yazdırmıştır. Artık onlar o'na sabah ve akşam okunuyor.

(6) : De ki: Onu o zat indirmiştir ki »göklerde ve yerde olan gaybı bilir. Şüphe yok ki, o çok yarlıgayan, çokmerhamet edendir.

⁂

İ Z A H

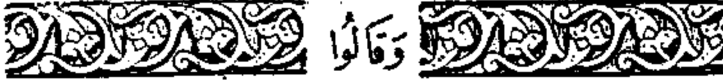
(4) : Bu mübarek âyetler, kâfirlerin Kur'anı Mübin hakkındaki yanlış görüşlerini ikinci şüphelerini, bâtıl iddialarını red ve teşhir ediyor. O kitabı Mü-

binin alîm, gafur ve rahîm olan Halikı Mükevvenat tarafından indirilmiş bir mukaddes kitabı ilâhî olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) Resuli Ekrem'in ulvî vaziyetini, Kur'anı Kerimin bir ebedî mucize olduğunu takdir edemiyen bir takım **(kâfir olanlar)** Nadr İbnilhars, Abdullah ibni Ümeyye, Nevfel ibni Hureyl gibi bâtıl kanaatte bulunan dinsizler (dediler ki: Bu) Kur'an kitabı (bir **yalandan başka değil)** hilafı hakikat bir şey (onu kendisi uydurdu) onu Muhammed —Aleyhisselâm— kendi tarafından vücude getirdi, bir yalan olarak Cenabı Hak'ka isnat etti (ve **ona)** bu hususta (başka bir kavim de yardım etti) yani: Yahudiler ona eski ümmetlerin haberlerini hikâye ettiler, Mekke'de bulunan bir takım ehli kitap da ona Tevrata, İncil'e dair malûmat verdiler. (Muhakkak î;i) böyle bir isnatta bulunanlar, Hazreti Peygamberin başkalarından müstefit olduğunu iddia eden kâfirler (bir zulm ve bir bühtan ile geldiler) onların bu iddiaları, bir zulmdan, büyük bir yalandan başka değildir. Çünki Resulullah onların bu iddialarından tamamen beridir, onun hiçbir kimseden bir şey öğrenmemiş olduğu katiyyen malûmdur. Kur'anı Mübinin mündericatı ise binlerce hakikatlara aittir, haiz olduğu belagat itibariyle de bütün beşeri eserlerin fevkinde olduğu zahirdir. Artık onun hakkındaki böyle bir iddia, pek cahilane bir iftiradan başka değildir.

(5) : (Ve) O cahil, müfteri kimseler (dediler ki:) o Kur'an (evvelkilerin yazmış oldukları uydurmalardır) eski milletlerin hurafat kabilinden olarak kaleme almış bulundukları yalan şeylerdir (onları yazdırmıştır) onların kendisi için eski kavimlerden istemiştir. (Artık onlar) o uydurma şeyler **(ona)** o Peygamberlik iddia eden zata (sabah ve akşam okunuyor) yani: Daima veya gizlice vakit vakit okunuyor ki, onları kavrasın, hıfz etsin, sonra halka neşr ve tebliğde bulunsun. İşte o kahrolası güruh, böyle bir zumi fasılda cüret etmişlerdi.

(6) : Cenabı Hak da o melunları red için habibi nezihine hitaben şöyle buyruyor: Resulüm!. O münkirlere (deki: Onu) o bir suresine bile nazire yazmaktan âciz bulunduğunuz Kur'anı Mübini (o zat indirmiştir ki) o Hâlikı Kâinat sana inzal buyurmuştur ki, o Halikı Kadim (göklerde ve yerde olan gaybi bilir) o'nun ilmi, bütün aleni ve hafi olan mükevvenatı muhit bulunmaktadır. İşte o kitabı mübİnde haber verdiği şeylerin bir büyük kısmı da mugayyebata aittir ki. onlar birer birer sahaî şuhuda gelecektir. Artık böyle bir nice hakayiki câmi olan bir kitap, nasıl esatirden, ekvamı salifenin uydurdukları yalan şeylerden ibaret sanılabilir?. Böyle bâtıl, akidelerde bulunanlar, derhal azaba müstahik olmuş olurlar. Fakat (o) Halikı Kerim (çok yarhgayan) dır, çok af ve setr buyurandır Ve (çok merhamet edendir) bu ulvî sıfatlarından dolayıdır ki, azaba müstahik olanları derhal kahr ve tedmir buyuruyor. Onlara bir uyanabilecek müddeti hayat veriyor. Bundan istifade etmeyen münkirler, elbette ki, lâyık oldukları mücazata nihayet uğrayacaklardır.

* *

وَقَالُوا
مَالِ هٰذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْاَسْوَاقِ
لَوْلَٓا اُنْزِلَ اِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونَ مَعَهُ نَذِيرًا ﴿٧﴾ اَوْ يُلْقٰٓى
اِلَيْهِ كَنْزٌ اَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا وَقَالَ
الظَّالِمُونَ اِنْ تَتَّبِعُونَ اِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا ﴿٨﴾ اُنْظُرْ كَيْفَ
ضَرَبُوا لَكَ الْاَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(7) : Ve dediler ki: Bu Resul için ne var ki, yemek yiyor ve çarşılarda yürüyor. Ona bir melek indirilmeli değil mi idi ki, **artık onanla** beraber **bir korkutucu** olsa idi!.

(8) : **Yahut** ona bir hazine indirilmeli veya onun için bir bostan **olmalı değil mi idi ki, ondan** yiyiverse idi ve zalimler dedi ki: Siz başka değil, **bir büyülenmiş adama tâbi** oluyorsunuz.

(9) : Bak senin için nasıl misâller irad etliler!. Artık dalâlete düştüler, **artık hiçbir yol** bulmaya da muktedir olamazlar.

***

İ Z A H

(7) : Bu mübarek âyetler de o kâfirlerin üçüncü bâtıl iddialarını teşhir ediyor. Onlarım hakkı nebevideki biedebâne iddialarından ve irad ettikleri misâllerden dolayı dalâlete düşmüş, doğru yolu bulmaktan mahrum kalmış olduklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) o münkirler **(dediler ki: Bu Resul için)** böyle risalet zumunda bulunan kimse için (ne **var** ki) o da bizim gibi **(yemek** yi-

yor ve çarşılarda yürüyor) ihtiyaç içinde bulunuyor, maişetini temine çalışıyor, artık nübüvvet sıfatiyle bizden nasıl temayüz etmiş bulunabilir?. Resul olan, melek olmalı, bu gibi ihtiyaçlardan vareste bulunmalı değil midir?. Veyahut **(ena bir melek** indirilmeli değil mi idi ki) onu tasdik etsin, onun nübüvvetine şahadette bulunsun. (Artık onunla beraber) o melek ile birlikte (bir korkutucu olsa idi!.) O zaman onun risaleti ~â,i; olurdu.

Bu cahil münkirler, yiyip içmenin, temini maişete çalışmanın risalete bir mâni olmayacağını anlayamıyorlardı, insanlara yine insanlardan Peygamber gönderilmesinin maslahat ve hikmet muktezası olduğunu düşünemiyorlardı. Hazreti Peygamberin risaletini teyit için bir melek gönderilmiş olsa idi, onu görmek hâssasına malik olmadıkları için yine maksatları temin edilmiş olamazdı. Gördükleri takdirde onu yine bir beşer veya bir hayal zannederek bâtıl iddialarında yine devam eder dururlardı. Halbuki: Haizi risalet olan zatın muttasif olduğu ulviyeti ruhiye, fazileti ahlâkiyye, beyanatındaki hikmet ve maslahat, ve ibrazına muvaffak olduğu mucizeleri, onun risaletini isbata kâfi bulunmuştur.

(8) : O münkirler, bu dilemelerini güya tahfif ederek dediler ki: (Yahut ona **bir** hazine indirmeli) değil mi idi ki, onunla idaresini temin edip maişet talebinde bulunmasa idi (veya onun için) hiç olmazsa (bir bostan olmalı değil mi idi ki, **ondan** yiyiverse idi) onun hasılatından maişetini temin etmiş olsa idi. (Ve) o münkir (zalimler) müminlere hitaben (dediler ki: Siz başka değil, bir büyülenmiş **adama** tâbi oluyorsunuz) sihre uğramış, aklcn mağlûp olmuş bir kimseyi Peygamber sanarak onu kendinize rehber ittihaz ediyorsunuz. O zalimler, bu sözleriyle müminleri de sapıtmak istiyorlardı. Allahın nurunu ağızlariyle söndürmek arzusunda bulunuyorlardı. Fakat bu kabil mi?. Asla.

(9) : İşte Cenabı Hak da o münkirlerin öyle cahilane iddialarını, zu'mlarını takbih ve Resuli Ekremine tesellibahş olmak için buyruyor ki: Ey Efdalülhalâyık! **(Bak!** Senin için) o zalimler (nasıl misaller irad ettiler) sana meşhur dediler, nafakanı temin edecek şeylere seni muhtaç sandılar, seni tasdik için seninle beraber bir melek bulunmasına lüzum gösterdiler. (Artık) şüphe yok ki, o zalimler, bu bâtıl iddialariyle (dalâlete düştüler) bütün hidayet yollarından uzak kaldılar **(artık)** kendilerini bir selâmet sahasına criştircbilmek için (hiçbir yol bulmaya **da)** ne halen ve ne de mealen (muktedir olamazlar) onlar o yanlış kanaatleri yüzünden ebediyen hüsrana uğramış bulunacaklardır. Onlar fâni dünyayı nazara, alıyorlar, fâni emlâk ve akara, servet ve hâkinyete kıymet veriyorlar, Kesuli Ekrem'de tecelli eden kemalâtı zatiyeyi görmekten mahrum bulunuyorlardı.

*
**

تَبَارَكَ الَّذِي إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذَٰلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلْ لَكَ قُصُورًا ﴿١٠﴾ بَلْ كَذَّبُوا
بِالسَّاعَةِ وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا ﴿١١﴾
إِذَا رَأَتْهُمْ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظًا وَزَفِيرًا ﴿١٢﴾
وَإِذَا أُلْقُوا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُقَرَّنِينَ دَعَوْا هُنَالِكَ
ثُبُورًا ﴿١٣﴾ لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَادْعُوا ثُبُورًا
كَثِيرًا ﴿١٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(10) : Hayır ve nimeti pek ziyade olan zat ki, eğer dilerse sana ondan daha hayırlısını, altlarından ırmaklar akar güzide bostanlar —nasip— kılar ve senin için köşkler vücude getirir.

(11) : Belki kıyameti de tekzib ettiler. Biz de kıyameti tekzib edenler için şiddetli bir ateş hazırladık.

(12) : Onları uzak bir mekândan görünce onun için bir galeyan ve bir şiddetli ses işitirler.

(13) : Ve o ateşten dar bir yere elleri boyunlarına bağlı bir halde atıldıkları zaman orada helaki davet eder dururlar.

(14) : —Onlara denilir ki:— Bugün bir helâki davet etmeyiniz, bir çok helaki davet ediniz.

İ Z A H

(10) : Bu mübarek âyetlerde kâfirlerin bâtıl iddialarını, zumlarını red ve onlara karşı bir cevap teşkil ediyor ve o kâfirlerin fena kanaatlarda, vaziyetlerde bulunduklarını teşhir ile kendilerini en şiddetli bir azap ile tehdit buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Hayır** ve **nimeti pek** ziyade olan) yümn ve bereketi sabit bulunan **(zat ki)** bir Halikı Azimüşşandır, her dilediğini vücude getirmeğe kâdirdir **(eğer dilerse)** Ey Peygamberi Alikadr!.. (Sana ondan) o münkirlerin bir istihza ve tehakküm tarikiyle söyledikleri hazineden, bostandan **(daha hayırlısını)** yani: **(altlarından ırmaklar akar olan** güzide bostanlar) nasip **(kılar)** o bostanları, bahçeleri, müteaddit ırmakların cereyan edip durduğu yerlerde yaratıp Resulüne ihsan buyurur, o Halikı Kerimin, kudreti her şeye maaziyadetin kâfidir, (ve **senin için)** Ey Efdalülmürselin! **(köşkler vücude getirir)** nice yüksek ikametgâhlar yaratır. Nitekim ahirette nice âli makamlar ihsan buyuracaktır. Artık o münkirler, o müstehziyane iddialarından utansınlar..

(11) : O münkirler, yalnız Resulullahın risaletini inkâr ile kalmamışlardır. **(Belki kıyameti de tekzib ettiler)** o da onların diğer bir cinayetidir. Onlar yalnız dünya varlığını tanırlar, ahiret hayatını düşünüp tasdik etmezler. O husustaki delilleri tefekkür edip onlardan müstefit olmazlar. İşte Cenabı Hak da onların sui akibetlerini ihtar için buyuruyor ki: (Bizde kıyameti tekzib edenler için **şiddetli bir ateş hazırladık)** o münkirler öyle iştiali pek şiddetli olan cehennemlere sevkedileceklerdir. Bu beyanı ilâhîde cehennemlerin elyövm yaratılmış olduğunu göstermektedir.

(12) : Cehennem **(onları)** o cehenneme sevkedilecek münkirleri (uzak bir **mekândan)** bir senelik ve bir rivayete göre yüz senelik bir mesireden görünce **(onun için)** o cehennem için ona sevkedilecek olanlar (bir galeyan) bir eseri gazep (ve **bir şiddetli** ses **işitirler)** Evet. Kudreti ilâhîye ile bu haller zuhura gelecektir. Cenabı Hak, kudreti azimesiyle cehennemler için böyle bi rrüyet, bir idrâk, bir mehabet ve şiddet halkedecektir, ö münkirleri de öyle fevkalâde şiddetli bir azaba uğratacaktır.

(13) : (Ve) O münkirler, kendileri için bir ihanet olmak üzere (o ateşlen) **o** narı cehennemden **(dar bir yere elleri boyunlarına bağlı bir halde atıldıkları zaman orada)** o son derece dar ve ezici yerde **(helaki davet eder dururlar)** «Ey Hallâk!. Neredesin?.. Gel artık senin zamanındır» diye bir temennide bulunurlar. Heyhat ki!. O badireden kurtulmak onlar için ne mümkün!.

(14) : O kâfirlere melekler veya zebaniler tarafından denilir ki: Ey kâfirler!. **(Bugün bir helaki davet etmeyiniz)** artık sizin için tekrar ölüp de bu azaptan kurtulmak imkânı yoktur. **(Birçok helaki davet ediniz)** siz maruz kaldığınız

şiddetli azapatn dolayı, ne kadar helakinizi isteseniz yine azdır. Fakat böyle helâkı istemekle bu azaptan kurtulabilecek misiniz?. Ne mümkün.

§ Bir rivayete göre bu âyetler. Ebu cehlin ve o bâtıl zumlarda, şüphelerde bulunan kâfirlerin hakkında nazil olmuştur.

قُلْ اَذٰلِكَ خَيْرٌ اَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ
كَانَتْ لَهُمْ جَزَاءً وَمَصِيراً ﴿١٥﴾ لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاؤُنَ
خَالِدِينَ كَانَ عَلٰى رَبِّكَ وَعْداً مَسْؤُلاً ﴿١٦﴾ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ
وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَيَقُولُ ءَاَنْتُمْ اَضْلَلْتُمْ عِبَادِي
هٰؤُلَاءِ اَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ ﴿١٧﴾ قَالُوا سُبْحَانَكَ مَا كَانَ
يَنْبَغِي لَنَا اَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ اَوْلِيَاءَ وَلٰكِنْ
مَتَّعْتَهُمْ وَاٰبَاءَهُمْ حَتّٰى نَسُوا الذِّكْرَ وَكَانُوا قَوْماً بُوراً ﴿١٨﴾
فَقَدْ كَذَّبُوكُمْ بِمَا تَقُولُونَ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفاً وَلَا
نَصْراً وَمَنْ يَظْلِمْ مِنْكُمْ نُذِقْهُ عَذَاباً كَبِيراً O

MEALİ ÂLİSİ

(15) : De ki: Ya bu mu daha hayırlıdır, yoksa mutekiier için vâd edilmiş olan huld cenneti mi ki, onlar için bir mükâfat ve bir varılacak yer olmuştur.

(16) : Onlar* için orada ebedî kalacaklar oldukları halde diledikleri her şey vardır. —Bu— Rabbin deruhte buyurmuş olduğu matlup bir vâd olmuştur.

(17) : Ve o gün ki, onları ve Allahtan gayrı kendilerine ibadet ettiklerini hasreder de derki: Şu kullarımı siz mi sapıttırdınız, yoksa onlar mı yolu kaybettiler?.

(18) : —O mabûd ittihaz edilenler de— derler ki: Sen zatı ahadiyetine—lâyık olmayan şeylerden münezzehsin. Bizim için yaraşmaz ki, senden başka veliler ittihaz edinelim. Fakat onları ve babalarını nimetlere nail kıldın, taki, zikri unuttular ve bir helak olmuş kavim oldular.

(19) : —Ey müşrikler!.— İşte sizi söyler olduğunuz şeylerde tekzib ettiler. Artık ne —azabı— bertaraf etmeğe ve ne de yardıma muktedir olamayacaksınızdır ve sizden her kim ki, zulm eder ise ona büyük bir azap tattıracağızdır.

*
**

İ Z A H

(15) : Bu mübarek âyetlerde cehenneme sevkedilecek olan müşriklere karşı berayı tevbih ve teveccüh edecek suali, ehli cennetin de nail olacakları nimetleri bildiriyor. Ve kıyamet günü o kâfirleri dünyada iken kendilerine tapmış oldukları şeylerin tekzib edeceklerini ve o şeylerin o büyük azapları tadacak olan kâfirlere asla bir yardımda bulunamıyacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Resuli Zişan!. O kâfirlere **(de ki:** Ya **bu mu)** böyle ateşin bir mahal mi, bu müthiş cehennem hailesi mi **(daha hayırlıdır,** yoksa **muttakiler için)** tarafı ilâhîden **(vâd edilmiş olan Huld cenneti mi?.)** o bir daimî ikamet mahallimi daha hayırlıdır?. (Ki,) o ebedî cennet **(onlar için)** o muttaki zatlar için bir fadlı ilâhî olarak **(bir mükâfat ve bir varılacak yer olmuştur)** bu bir hakikattir ki, ilmî ilâhîde sabittir, lâvhı mahfuzda muharrerdir.

§ Cenneti Huld; Nimetleri munkati olmayan cennet demektir. Huld ile Hulûd müsavidir. Şükür ile şükür gibi. Cennetler zaten birer darı Hulûddur. Böyle Huld ile tavsif edilmesi, onların kemâlini beyan içindir veya dünyevî cennetlerden, bahçelerden temeyyüz içindir.

§ Cehennemlerde hayr bulunmadığı malûmdur. Burada: «**Cehennem mi** daha hayırlıdır, cennet mi?» Denilmesi, bir tevbih, bir takrı=başa kalkmak hikmetine müstenittir ve muhaveratı beligane icaplarındandır. Nitekim efendisinin yaptığı iyiliklere karşı isyanda bulunan bir köleyi efendisinin döğüp de: «Şimdi bu dayak mı daha hayırlı, yoksa o iyilikler mi?.» Demesi bu kabildendir.

(16) : **(Onlar için)** o cennete lâyık olacak muttaki zatlara mahsus **(orada)** o cennette **(ebedî kalacaklar oldukları halde diledikleri her şey vardır)** kendilerinin arzu eyledikleri her nevi nimetlere nail olurlar, öyle bir haldeki, artık nail oldukları o nimetlerle mesudane bir halde yaşarlar, kendilerinden daha ziyade

nimetlere nail olanların hallerine bakıp da onlar kadar kendilerinin de yüksek mertebelere nailiyetleri arzusunda bulunmazlar, böyle bir hatıra onların kalplerinden lihikmetin izale edilmiş bulunur. Ehli cennetin böyle dilediklerine riaifiyetleri **(Rabbin deruhte buyurmuş olduğu matlûp)** ehli cennet tarafından istenilecek **(bir vâd olmuştur)** bu mutlaka tahakkuk edecektir. Bunu müminler, daha dünyadalarken Cenabı Hak'tan istirhamda bulunurlar. Nitekim (dlUj Jft b*-uj L. L*i s Lj \Ji) âyeti kerimesi de bunu göstermektedir.

(17) : (Ve) Resulüm!. O kâfirlere hatırlat **(o gün ki, onlan ve Allah'tan gayn kendilerine ibadet ettiklerini)** bir takım putları ve melekleri, cinleri, Hazreti Mesih ile Hazreti Üzeyr'i Allah Tealâ (hasreder de **der** ki:) Ey kendilerine dünyada iken müşriklerin tapmakta bulunmuş oldukları mahlûkatım!. **(Şu kullarımı)** size tapan şu şahısları (siz mi **sapıttırdınız)** kendinize tapmaya davet ettiniz **(yoksa onlar mı yolu kayb ettiler?.)** Hidayet tarikinden çıkarak delâlete düş^ tüler?. Böyle bir sualdeki hikmet ise bu hakikatin âmmeye karşı tecellisini temindir, bir takım zatların mabudiyet iddiasında bulunmamış olduklarını umuma karşı meydana çıkarmaktır, müşriklerin ne kadar cahilane hareketde bulunmuş olduklarını teşhirdir.

(18) : Böyle bir suale cevaben o mabûd ittihaz edilmiş olanlar da kendilerine isnat edilen şeyden dolayı teaccüplerini izhar ederek **(derler ki:)** Yarabbü. **(Sen)** zatı ahadiyyetine **(lâyık olmayan** şeylerden **münezzehsin)** senin şerik ve nazirin yoktur, Amenna. **(Bizim** için yaraşmaz ki) asla sahih ve müstakim olmaz ki **(senden başka veliler ittihaz edinelim)** onlara tapınalım ve kendimizi mabut göstererek başkalarını kendimize taptıralım **(fakat)** Yarabbü. **(Onları ve babalarını nimetlere nail kıldın)** o nimetlerin kadrini bilip şükrünü ifa etmeleri icabederken onlar hava ve heveslerine ,nefsanî şehvetlerine daldılar **(tâki zikri unuttular)** Yarabbü. Onlar, seni zikretmekten, senin Kur'anını okuyup anlamaktan, senin nimetlerine şükr eylemekten gaflette bulundular, **(ve bir helak olmuş kavim oldular)** Yarabbü. Onlar senin ezelî ilminde, ezeldeki kazai hikmet karininin veçhile ebedî helake, hüsrana maruz kaldılar, kendi kötü iradelerinin, hareketlerinin cezasına kavuştular.

§ Melekler gibi, Hazreti İsa gibi zatlar tekellüme kadir oldukları gibi cemadat kabilinden olan putlara da Cenabı Hak, ahirette tekellüm kabiliyeti verecektir. Mamafih onların lisanı hâli de kendilerini böylece tebrieye çalışacaktır.

(19) : "O mabûd ittihaz edilenlerin öyle tekzibleri üzerine o müşriklere ilzam için hitabı ilâhî teveccüh ederek buyrulacaktır ki: Ey müşrikler!. O mabûd ittihaz etmiş olduğunuz şeyler (işte sizi söyler **olduğunuz şeylerde tekzib ettiler)** onlara öyle ulûhiyet isnadında yalancı olduğunuzu bildirdiler, onların öyJe J>ir ulûhiyet iddiasında bulunmamış oldukları muhakkak bulunmuştur. **(Artık)** Ey müşrikler!. Siz kendinizden (ne) azabı; sair bir felâketi **(bertaraf etmeğe ve**

ne de kendinize yardıma muktedir olamayacaksınızdır) Evet.. Ne siz kendi nefislerinize ve ne de mabut ittihaz etmiş olduklarınız, sizlere bir faidebahş olamıyacaktır. **(Ve sizden her kim ki, zulm eder ise)** şirk ve küfre düşer kalırsa, taib **ve** müstağfir olmazsa **(ona)** ahirette **(büyük bir azab tattiracağızdır.)** Onlar cehennem ateşine atılacaklardır. Onların dünyada katil ile, esaret ile, cizyeye tutulmakla muazzep olmaları da bu azap cümlesindendir.

وَمَا
أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ
وَيَمْشُونَ فِي الْأَسْوَاقِ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ
فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا ﴿٢٠﴾
وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا الْمَلَائِكَةُ
أَوْ نَرَىٰ رَبَّنَا لَقَدِ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ وَعَتَوْ عُتُوًّا كَبِيرًا ﴿٢١﴾
يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلَائِكَةَ لَا بُشْرَىٰ يَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمِينَ وَيَقُولُونَ
حِجْرًا مَحْجُورًا ﴿٢٢﴾ وَقَدِمْنَا إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً
مَنْثُورًا ﴿٢٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(20) : Ve senden evve! de Peygamberlerden göndermedik ki, illâ onlar da elbette taam yerlerdi ve çarşılarda gezerlerdi ve sizin bazınızı bazı için bir fit-

ne kıldık. Sabr edecek misiniz?. Ve Rabbin —he: şeyi kemâliyle— görücü bulunmaktadır.

(21) : Ve bize kavuşmayı ümit etmeyenler dedi ki: Bizim üzerimize melekler indirilmeli değil mi idi?. Veya Rabbimizi görmeli idik. Andolsun ki, —onlar— nefislerinde bir büyüklük görmüşlerdir ve büyük bir azgınlık ile azgınlıkta bulunmuşlardır.

(22) : Melekleri görecekleri gün mücrimler için o gün de bir-müjde yoktur ye derler ki: -—Müjde— haram, memnu.

(23) : Ve onların amelden ne işlemiş bulundular ise o güne geçtik de onu bir saçılmış ince zerreler kıldık.

**

İ Z A H

(20) : Bu mübarek âyetler de bütün Peygamberlerin taam yemelerinin ve çarşılarda yürümelerinin bir adeti müstemirre olduğunu, binaenaleyh bunun şanı risalete mâni bulunmadığını bildiriyor. Ahiret hayatını inkâr edenlerin bâtıl zumlarını başka bir veçhile mütekebbirane bir tarzda göstermeğe cür'et etmiş* olduklarını ve görmek istedikleri melekleri ahiret âleminde görünce nasıl bir mahrumiyete uğrayacaklarını ve dünyadaki amellerinin bütün mahv ve tebah olacağını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) Ey Eşrefülmürselin!. **(Senden evvel de Peygamberlerden göndermedik ki, illâ onlar da taam yerlerdi)** onlar da sair insanlar gibi yiyip içmek ihtiyacında bulunurlardı **(ve çarşılarda gezerlerdi)** onlar da ihtiyaçlarını temin için çarşıya pazara çıkarlardı. Bu beşeriyet arasında câri bir âdeti daimedir. Böyle bir hâl yalnız Hâtemülenbiyaya mahsus değildir. Artık bundan dolayı onun risaletinde nasıl şüphede bulunulabilir? **(Ve)** Ey nâs! **(Sizin bazınızı bazı için bir fitne kıldık)** cemiyeti beşeriyeden bir kısmı diğer bir kısmı için bir imtihan mahiyetinde bulunmuştur. Nitekim Peygamberlere karşı,nâsın bir kısmı bir fitne, bir beliyye mesabesinde bulunmuştur, o kendilerini irşat etmek isteyen zatlara karşı ne kadar adavetlerde, gayrı lâyık lâkırdılarda bulunup durmuşlardır. Yine bir takım insanlar, lihikmetin servete, nimete nail bulunurlar, bunlara karşı bir kıskançlık nazariyle bakanlar ise kendi hallerine razı olmazlar, düşmanane bir vaziyet alarak bir fitne kesilmiş olurlar, o servetlerin, nimetlerin elden çıkmamasını arzu ederler, rekabet duygusundan -kendilerini kurtaramazlar. Fakat bu gibi fitnelere karşı tahammül lâzımdır, haktan yardım beklemelidir. İşte Cenabı Hak, buna işaret için buyuruyor ki: **(Sabr edecek misiniz?.)** öyle görüp tutulduğunuz fitnelere, ibtilâlara karşı sabr ile, mukavemetle mukabelede bulunacak mısınız?. Yani: Sabrdan ayrılmayınız, insanlara lâyık

olan sabr ve sebattır. (Ve) Ey Peygamberi Alişan!. **(Rabbin)** her şeyi kemâliyle **(görücü bulunmaktadır)** sana karşı bir takım münkirlerin nasıl bir vaziyet aldıklarını, neler söylediklerini görüp bilmektedir. Artık onların o çirkin vaziyetlerinden dolayı müteessir olma. Şüphe yok ki, sen vazifei risaletini ifa etmiş olduğundan dolayı dünyevî ve uhrevî mükâfatlara kavuşacaksın. Sen saadeti dârenye namzet bulunmaktasın. Ne büyük bir vadi ilâhî!.

§ Senin Rabbin; denilerek Rab, ismi şerifinin Resuli Ekrem'e izafe edilmesi de yine Hazreti Peygamberin şerefini ilâ ve kendisine büyük bir iltifat içindir.

(21) : O münkirlerin diğer bâtıl bir lâkırdılarını dördüncü bir şüphelerini hikâye için de Cenabı Hak buyruyor ki: (Ve **bize kavuşmayı ümit etmeyenler)** yani: Öldükten sonra hayat bulup Allah Tealânın huzurı mânevisine sevkedileceklerine mutekit bulunmayanlar, bâdelmevt bastan korkmayanlar, azameti ilâhiyeyi düşünüp titremeyenler, bir inkâr ve istihza maksadiyle **(dedi ki: Bizim üzerimize melekler indirilmeli değil** mi idi?.) Onlar gelip de Hazreti Muhammed'in hakikaten bir Peygamber olduğunu bize haber vermeli idiler, yahut ona melek indirildiği gibi bize de bitarikil risale birer melek gönderilmeli idi **(veya Rab'bimizi görmeli idik)** başka vasıtaya hacet kalmaksızın dilediğini bizlere emr etse idi, neden böyle olmuyor?, (andolsun ki) o münkirler **(nefislerinde bir büyüklük görmüşlerdir)** muteazzımane bir vaziyet almışlar, hakkı kabulden kaçınmışlar. Tâki öyle iddialarda bulunmaya cür'et göstermişlerdir. **(Ve büyük bir azgınlık ile azgınlıkta bulunmuşlardır)** zulm ve tuğyan hususunda haddi tecavüz etmişler, bunun son mertebesine varmışlar, o kadar mucizeleri gördükleri halde onlara inanmamışlar, her birinin bir Peygamber olmasını veya Hak Tealâyı bizzat görüp onunla bilâvasıta konuşmayı istemek cür'etinde bulunmuşlardır. Bunların bu hâlleri, iddiaları ne kadar teaccübe sezadır.

§ Utuv; Zulmda haddi tecavüz etmektir ve mütekebbir olmaktır ve ziyade pir bulunmaktır.

(22) : O münkirler, melekleri mi görmek istiyorlar?. Onlar **(Melekleri görecekleri gün)** ölecekleri zaman veya kıyamet gününde artık öyle **(mücrimler için o gün de bir müjde yoktur)** onlar melekler tarafından bir tebşire nail olamayacaklardır, cennetler ile tebşir edilmek, müminlere mahsus bir nimettir, kâfirler bundan ebediyen mahrumdurlar. **(Ve derler ki)** müjde **(haram, memnu.)** Yani: O kâfirler, görmek istedikleri melekleri görünce, o meleklerin kendilerine karşı nasıl korkunç bir vaziyet aldıklarını müşahede edince o kâfirler diyeceklerdir ki: Bize müjde haramdır, memnudur, biz bu müjdeye nail olamayacağızdır. Yahut melekleri öyle pürmehabet bir vaziyette görünce diyeceklerdir ki: **Aman bu** melekler bizden uzak olsunlar, biz onların öyle korkunç vaziyetlerini görmüş olmayalım. Diğer bir tevcihe göre de o gün melekler o kâfirlere hitaben

diyeceklerdir ki: Cennetlere girmek sizin için haramdır, muharremdir, memnur dur. Siz ondan ebediyen mahrumsunuzdur.

§ Hicren, mehcuren «tâbiri, bir düşman, bir haile görüldüğü zaman bir istiaze, bir istimdat maksadiyle söylenilen bir kelimedir, «aman bizden uzak olsun» gibi bir mânayı ifade eder. «Hicr» lügatte haram olan şey demektir ve Şam nahiyesinde semud diyarı denilen bir yerdir. Ve kâbenin şimali tarafında Hatim dedikleri yere «Hicrülkâbe» ve ayın etrafındaki daireye de «hicrülkamer» denilir.

(23) : Kâfir olanlar, dünyada iken bazı güzel muamelelerde bulunsalar da bunların uhrevî bir kıymeti yoktur, îmana mukarin olmayan ameller zâyidir. işte bunu ihtar için buyruluyor ki: **(Ve onların)** o kâfirlerin **(amelden ne işlemiş bulundular ise)** mekârimi ahlâk gibi, sılai rahm gibi, muhtaçlara yardım gibi ne yapmış oldular ise (o **güne** geçtikde) yani: Onun ehemmiyetsizliğini azameti kudretimizle kast ve takdir buyurduk da **(onu)** o yapmış oldukları herhangi dünyevî bir ameli **(biz saçılmış ince zerreler kıldık.)** Artık o amellerinden ahirette istifade edemez olacaklardır. Çünki o ameller, îmana mukarin değildir. Onlar o amellerinin karşılığını ancak bu dünyada görebilirler.

§ Heba; Toz, zerre, bir pencereden içeriye giren güneşin şulelerinde toz, toprağa benzer gibi görülen zerrelerden ibarettir. «Mensur» da saçık, dağılmış bir halde bulunan şey demektir. Bunlar, faidesiz şeylerden kinayedir.

***

أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ
مَقِيلًا ﴿٢٤﴾ وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلٰٓئِكَةُ تَنْزِيلًا
﴿٢٥﴾ اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمٰنِ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ
عَسِيرًا ﴿٢٦﴾ وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلٰى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ
مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا ﴿٢٧﴾ يَا وَيْلَتٰى لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا
﴿٢٨﴾ لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي وَكَانَ الشَّيْطَانُ
لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا ﴿٢٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(24) : O günde cennet ehli, karargâh itibariyle hayırlıdır, istirahatgâhca da daha güzeldir.

(25) : Ve o gün ki, gök bir bulutla parçalanacaktır, melekler de indirilmekle indirilecektir.

(26) : O gün sabit olan mülk, Rahmanındır. Kâfirlere ise gayet güç bir gün olmuştur.

(27) : Ve o gün ki, zalim iki elini ısırır, der ki: Kâşki ben Peygamber ile beraber bir yol tutmuş olsa idim.

(28) : Eyvah bana!. Kâşki falanı dost ittihaz etmese idim.

(29) : Andolsun ki, beni zikrden sapıttırdı, —o zikr— bana geldikten sonra ve şeytan insan için yardımcı olmayıp —o'nu—. zelilâne bir halde terkeder olmuştur.

İ Z A H

(24) : Bu mübarek âyetler, cennete nail olanların pek mes'udane hallerini bildiriyor. Kıyamet kopacağı, meleklerin gökten indirileceği zaman kâinat üzerindeki hâkimiyeti ilâhîyenin kemâliyle tecelli edeceğini beyan buyuruyor. Artık o zaman kâfirlerin pek korkunç, nedamet efza bir vaziyette kalacaklarını, beyhude yere bir nice temennilerde bulunacaklarını, şeytanın da insanlar için ne kadar muzır bir. mahlûk olduğunu ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: **(O günde)** o kıyamet anında, müminlere müjdeler verilip kâfirlerin nedametler izhar edecekleri vakit de **(cennet ehli)** mümin olan zatlar **(karargâh itibariyle hayırlıdır)** ekseri evkatta duracakları yer pek faidelidir, bir zevk ve neşve ile oturup konuşmaya pek elverişlidir ve o müminler **(istirahatgâhca da daha güzeldir.)** Kendi zevceleriyle istirahate çekilecekleri yer itibariyle de pek güzel bulunmaktadır:

§ Mekıl; Kuşluk zamanında istirahat edilecek yer demektir. Buna Keylule, zamanı denir. İşte ehli cennet, böyle güzel, rahat bir vaziyette bulunacaktır. Ehli cehennem de ateşe sevkedilecektir. İbni Mesud Hazretlerinden rivayet olunduğuna göre yevmi kıyamette daha gündüz yarı olmadan ehli cennet cennete varıp istirahate kavuşacaktır. Ehli nâr da cehenneme sevkedilecektir.

(25) : **(Ve o gün ki, gök bulutla parçalanacaktır)** yani: Bulutun gökten tulü etmesiyle bundan gök levhası açılıp ayrılmış bîr hale gelecektir. **(Melekler de-**

indirilmekle indirilecektir) acaip bir tarzda ve âmûl sahifeleri ellerinde olduğu halde o bulutlar arasından çıkarılarak görünmeğe başlayacaklardır. Kudreti ilâhiye bu veçhile de tecelli edecektir.

(26) : (O **gün)** o bulutlar ile semanın inşikak edeceği zaman **(sabit olan mülk)** zevali mümkün olmayan saltanatı kahire, hâkimiyeti umumiyye, zâhiren ve batınen mâlikiyet ve tasarruf **(Rahmanındır)** her iki âlemde de rahmeti, **âti**feti mütecelli olup duran halıkı kerim hazretlerinindir. Artık o günde hiçbir kimsenin ne manen ve ne de sureten bir mâlikiydi yoktur. Artık o gün **(kâfirlere ise gayet güç bir gün olmuştur.)** Dünyada iken görmek istedikleri melekler o gün zahir olacak o kâfirler, o melekleri görünce tirtir titreyecekler, neye uğrayacaklarını anlayacaklardır. Müminler için ise o gün, bir mebdei saadettir, pek hafif bulunacaktır. Hattâ deniliyor ki: O kıyamet günü bir mümin için dünyada iken kıldığı bir farz namazdan daha hafif bulunacaktır.

(27) : (Ve **o gün zalim)** dünyada iken küfr ve şirk ile yaşayıp terki hayat etmiş olan kimse, göreceği korkunç hailelerden dolayı pek ziyade teessüf ve teessüre tutularak **(iki elini ısırır)** pek ziyade nedamet izhar eder **(der ki: Kâşke ben)** nefsime hâkim olup da **(Peygamber ile beraber bir yol tutmuş olsa idim)** Hazreti Muhammed Sallallahü aleyhi vesellem'e tâbi olarak onun gösterdiği hidayet tarikini takibetmiş bulunsa idim de şimdi böyle müthiş bir felâket karşısında kalmasa idim.

(28) : Böyle bir kâfir, mütemadiyen teessürlerini izhar ederek diyecektir ki: **(Eyvah bana!.)** Ey Helak!. Neredesin, gel?. Senin gelecek zamanındır. (Kâşkc) ben **(falanı)** beni idlâl eden şahsı **dost ittihaz etmese idim)** o beni azdırdı, delâlete düşürdü, ben şimdi böyle şedit bir azap karşısında: kalmış oldum.

(29) : Nasıl helaki temenni etmiyeyim ki: O şahıs **(Andolsun ki, beni zikrden sapıttırdı)** yani: Bani zikrullahtan mahrum bıraktı veya Kur'anı dinleyip muktezasına göre hareketten beni men eyledi veya Resuli Ekrem'in mevizelerinden veya kelimei şahadeti telâffuz edip islâmiyeti kabul eylemekten beni iğfal etti. Evet.. O zikr, o Kur'anı mübin, o mevizei mübareke **(bana geldikten)** tebliğ edildikten **(sonra)** böyle bir saadet bana teveccüh etmiş iken benim ondan istifade etmekliğime mâni oldu, **o** her şahıs benim için bir şeytan kesilmiş bulundu **(ve şeytan)** ise **(insan için yardımcı olmayıp)** insanı **(zelilâne bir halde terkeder olmuştur)** insana asla yardım etmez, bilâkis onu büyük bir delâlete sevkeder, onu helâke maruz kılmış olur, ona asla bir faide veremez. İşte insanlar için lâzımdır, ki, hakikî dost ile düşmanı tanısınlar, şeytan tıynet kimseleri dost ittihaz etmesinler, onların vesveselerine, • iğfallerine kapılmasınlar. Sonra kendilerinin başlarına bir felâket gelince o şeytanlardan asla bir faide beklenilemez, yapılacak bir nedamet, sahibine bir faidebahş olamaz.

§ Rivayete nazaran bu âyeti Kerime «Ukbe» namındaki bir mürted ile emsali hakkında nazil olmuştur. Sabi merhumun rivayetine göre Ukbe, Ümeyyenin dostu imiş, Ukbe, müslümanlığı kabul etmiş, Ümeyye bundan haberdar olunca demiş ki: «Ey Ukbe!. Eğer sen Muhammed'e —Aleyhisselâm— beyatte bulunur isen yüzüm yüzüne haram olsun» bunun üzerine Ukbe, kâfir olarak irtidatta bulunmuştur. İşte yarın kıyamet günü ellerini ısıracak olanlar, bu gibi kâfirlerdir, şeytan siyret kimselerin sözlerine kıymet vererek dinden mahrum kalan mürted kimselerdir. Artık öyle muzır şahıslara karşı pek uyanık, muhalefetkâr bulunmalıdır. Aksi takdirde pek büyük bir felâket mukadderdir.

***

وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي
اتَّخَذُوا هٰذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا ﴿٣٠﴾ وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا
لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ وَكَفٰى بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا ﴿٣١﴾
وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً
وَاحِدَةً كَذٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا ﴿٣٢﴾
وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا ﴿٣٣﴾
اَلَّذِينَ يُحْشَرُونَ عَلٰى وُجُوهِهِمْ إِلٰى جَهَنَّمَ أُولٰئِكَ شَرٌّ مَكَانًا
وَأَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٣٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(30) : Ve Peygamber dedi ki: Yarabbü. Şüphe yok benim kavmim bu Kur' **anı metruk ittihaz ettiler.**

(31) : Ve işte biz böyle herbir Peygamber için günahkârlardan bir düşman kılmışızdır. Ve sana bir hidayet ve nusret edici olarak Rabbin kifayet eder.

(32) : Ve kâfir olanlar dedi ki: Kur'an o'nun üzerine toplu bir halde indirilmiş olmalı değil mi idi?. Onunla kalbini takviye etmek için böyle müteferrikan indirdik. Ve onu âyet âyet beyan ettik.

(33) : Ve onlar sana herhangi bir mesel ile gelmezler ki, illâ biz sana hakkı ve tefsirce daha güzelini getirmiş oluruz.

(34) : —Onlar— o kimselerdir ki: Yüzleri üzerine cehenneme haşrolunurlar. İşte onlar mevkice en fena ve yolca en sapkındırlar.

İ Z A H

(30) : Bu mübarek âyetler, Resuli Ekrem'in Kur'anı mübine riayetkar olmayan kavminden şikâyetini hâvidir. Cenabı Hak'kın da ümemi sâlifenin ahvaline işaretle muhterem Peygamberine tesliyetbahş olduğunu bildirmektedir. Ve kâfirlerin Kur'anı Kerim hakkındaki beşinci şüphelerini, bâtıl düşüncelerini ve onların itirazlarının butlanını teşhir ediyor ve öyle muterizlerin ne elîm bir vaziyette cehenneme sevkedileceklerini ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Kavminin Kur'anı Mübin hakkındaki bâtıl iddialarını işitip duran **(Peygamber de)** Hazreti Muhammet Aleyhisselâm da **(dedi ki: YarabbÜ: Şüphe yok, benim kavmim bu Kur'anı)** nazarı dikkate almadılar, onu bilkülliyye **(metruk ittihaz ettiler)** ona inanmadılar, onu bir hakikat telâkki etmediler, onun ulvî beyanatını dinlemek istemediler. Bunun içindir ki: Bir takım müstehziyane temennilerde bulundular.

(31) : Hak Tealâ da o Resûli nezihine tesellibahş olmak için buyuruyor ki: (ve **işte biz** böyle) sana kendi kavminden lihikmetin düşmanlar vücude getirmiş olduğumuz gibi vaktiyle de **(herbir Peygamber için)** kendi kavimleri arasında **(günahkârlardan bir düşman)** güruhu halk **(kılmışızdır)** bu bir muktezayı hikmettir. Artık Ey Hâtemülmürselin!. Sen de sair Peygamberler gibi sabr et, kavmin arasındaki muterizlerin sözlerinden dolayı fazla müteessir olma (ve) seni himaye edecek olan, ancak Halikı kerimindir. Evet., **(sana bir hidayet ve nusret edici olarak Rab'bin kifayet eder.)** Nitekim bu vâdı ilâhî de tahakkuk etmiş, Resuli Ekrem Efendimiz, müşriklere galebe ederek îslâmiyeti her tarafa neşretmeğe muvaffak olmuş, nun hidayet Ceziretülarab'ı ve peyderpey nice diyarları tenvir edip durmakta bulunmuştur.

(32) : **(Ve kâfir olanlar)** adavetleri, hasetleri saikasiyle hakkı kabul etmeyen, Kur'anı mübinin ulviyetini görmeyen kimseler **(dedi ki: Kur'an onun üze-**

rine) o Peygamberlik iddiasında bulunan zata **(jtoplu bir halde indirilmiş olmalı değil mi idi?.)** Tevrat, Zebur, İncil birden indirilmiş olduğu gibi Kur'an da birden indirilmeli idi, öyle tedricen indirilmekte bulunmamalı idi. Bu münkirler, Kur'anı mübin ile sair kitaplar arasında farkı ve tedricen nuzulündeki hikmeti anlayamıyorlardı. İşte Cenabı Hak bu hususa da işaret için buyruyor ki: Ey Resuli Zişan **(onunla)** o Kur'anın âyetleriyle **(kalbini takviye etmek için)** onu **(böyle müteferrikan indirdik)** görülen maslahat ve hikmete mebni âyet âyet, sûrebesûre nüzul etmiş oldu **(ve onu âyet âyet beyan ettik)** icabı hâle göre bir lâtif surette tertib ve tafdil ederek birmucizei kelâmiye zuhur sahasına getirmiş olduk.

Evet.. O münkirler, Kur'anı Mübin ile sair kütübi münzele arasındaki farkı takdir edemiyorlardı. Halbuki, Kur'anı Azim birçok hususiyatı haizdir. Ezcümle:

1 : Vakıa sair kütübi semaviye de pek mübarektir, bir kısım ahkâmı diniyeyi hâvidir. Fakat onlar, kendilerini tebliğ eden Peygamberlerin risaletleri hakkında bir mucizei kelâmiye mahiyetinde değildir. Kur'anı beligulbeyan ise hem birçok ahkâmı camidir, hem de Resuli Ekremin risaleti hakkında bir mucizei azimedir.

(2) : Resuli Ekrem Efendimiz hiçbir kimseden bîr şey okuyup yazmamış olduğu halde onun tebliğ ettiği Kur'anın âyetleri pek beliğ, bedi bir tarzda bulunmaktadır, her âyeti celile, Peygamber efendimizin risaletine birer şahit mesabesinde olup bir kısmı mugayyebate ait haberleri ihtiva etmektedir.

3 : Peygamberi Alişan efendimizden vakit vakit birçok şeyler soruluyor, bunlara cevap olmak üzere âyetler nazil oluyordu ve yine o Resuli Zişana zaman zaman zahmetler veriliyor, mübarek kalbini mahzun edecek lâkırdılar söyleniyordu, bunlara cevap olmak ve birer medarı teselli bulunmak için de âyetler vakit vakit nazil oluyordu.

4 : Kur'an.- âyetlerinin defaten nüzul e'.memesindeki bir büyük hikmet de bu ümmeti merhume hakkında teshilât göstermektedir. Çünki birden nazil olsa idi müslümanların daha bidayeti islâmda bütün ahkâmı şer'iye ile birden mükellef olmaları icabederdi, kendilerine böyle bir teklif pek ağır gelirdi. Halbuki, tedricen nüzul etmesi, ahkâmı diniye ile kolayca istinasa vesile olmuştur.

5 : Cibrili Emin'in vakit vakit nüzul edip Kur'anı Mübinin âyetlerini getirmesi, bu vesile ile Resuli Ekrem'e mükerreren mülâki olması, Peygamber Efen • dimiz hakkında bir âtifeti ilâhiye idi, onun mübarek kalbini takviyeye, kendisine tesliyetbahş olmaya medar bulunmakta idi, ve o sayede Resuli Ekrem $el(a|-lahu aleyhi vesellem efendimiz, bir takım mugayyebata ait ahvale muttali feuUınmuş oluyordu.

(33) : (Ve) Ey Eşrefülhalk!. Ey Peygamberi Binazir!. **(onlar)** o münkirler (sana herhangi bir mesel ile) şanı nübüvvetine münafi bir isnat ile, bâtıl bir şüp-

be ile, meselâ: Gökten bir hazinenin inmesi gibi, Kur'anı Kerimin birden nüzul etmesi gibi hikmete muhalif bir temenni ile **(gelmezler ki illâ)** geldiler mi?, **(biz sana hakkı)** muhik olan bir cevabı **(ve tefsirce daha güzelini)** tafdil, izah noktai nazarından en mükemmelini, haddizatında en yüksek mertebei hüsn ve kemali haiz olan beyanatı **(getirmiş oluruz)** seni her veçhile tenvir ve takviye eder, hasımlarına karşı pek mükemmel cevaplar vermeğe muktedir bir halde bulundurmuş oluruz. Daima galibiyet, canibi risalette tecelli eder durur.

(34) : **(Onlar)** O Resuli Ekrem'e karşı muhalif cephe alanlar **(o kimselerdir ki)** yarın kıyamet günü **(yüzleri üzerine cehenneme jhaşrohımurlar)** dünyadaki mâkûs düşüncelerinin bir cezası olmak üzere öyle zelilâne bir halde cehenneme sevkedilmiş bulunurlar **(işte onlar)** o îmandan uzak kalan mebguz kimseler **(mevkice en fena)** bir haldedirler **(ve yolca)** da, takibettikleri tariki itibariyle de **(en sapkındırlar)** en ziyade dalâlete düşmüş, hidayetten uzak kalmış kimselerdir. «Ebu Hüreyre Radiallahu Tealâ anhm Resuli Ekrem Sallallahu Tealâ aleyhi vesellem'den rivayet ettiği bir hâdisi şerife nazaran nâs, mahşerde üç sınıfa ayrılacaktır. Bir sınıfi hayvanata rakiben haşrolunacaktır, bir sınıfi da yaya olarak haşredilecektir, bir sınıfi da yüzleri üzerine hasredilmiş olacaktır. Yine Resuli Ekrem'den şöyle buyurduğu mervidir: «Onları ayaklan üzerine yürütmeğe kadir olan Allah Tealâ, onları yüzleri üzerine yürütmeğe de kadirdir» Amenna. Artık insanlar daha dünyadalarken hallerini güzelce tanzim etmelidirler ki, ahiret âleminde müşkül bir durumda bulunmasınlar. Ve Minallahittevfik.

*

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَا
مَعَهُ اَخَاهُ هٰرُونَ وَزِيرًا ﴿٣٥﴾ فَقُلْنَا اذْهَبَا اِلَى الْقَوْمِ الَّذِينَ
كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا فَدَمَّرْنَاهُمْ تَدْمِيرًا ﴿٣٦﴾ وَقَوْمَ نُوحٍ لَمَّا كَذَّبُوا
الرُّسُلَ اَغْرَقْنَاهُمْ وَجَعَلْنَاهُمْ لِلنَّاسِ اٰيَةً وَاَعْتَدْنَا
لِلظَّالِمِينَ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿٣٧﴾ وَعَادًا وَثَمُودَ وَاَصْحَابَ الرَّسِّ
وَقُرُونًا بَيْنَ ذٰلِكَ كَثِيرًا ﴿٣٨﴾ وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ
الْاَمْثَالَ وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيرًا ﴿٣٩﴾

MEÂLİ ÂLİSİ

(35) : Ve Celâlini hakkı için Musa'ya kitabı verdik ve onun maiyetinde kardeşi Harun'u vezir kıldık.

(36) : O vakit dedik ki: Bizim âyetlerimizi tekzib etmiş olan kavme gidin. Sonra o kavmi tam bir helak ile helak ediverdik.

(37) : Ve Nuh kavmini de —helak ettik— Peygamberleri tekzib ettikleri vakit onları gark ettik ve onlan nâsa bir ibret kıldık ve zalimler için bir acıklı **azap hazırladık.**

(38) : Ve **Adı** da, Semudu da ve res eshabını da ye bunların arasında bir nice **çok asırlar erbabını** da —ihlâk ettik—.

(39) : Ve bütün onların kendileri için misâller irâd ettik ve hepsini de **kırdık geçirdik.**

İ Z A H

(35) : Bu mübarek âyetler de Resuli Ekre^m'e tesliyet için ve kavminin enzarı intibahını celb için Hazreti Musa ile Hazreti Harun'un ve Hazreti Nuh'un kısselerini bildiriyor, Peygamberlerine karşı dîişmanane bir vaziyet almış olan Ad, Semud gibi eski kavimlerin ne fecî felâketlere uğramış olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (ve) Ey Hâtemülmürseîin!. **(Celâlim hakkı için)** zatı ahadiyetime kasem olsun ki (Musa'ya **kitabı verdik)** ona Tevratı inzal ettik **(ve onun maiyetinde)** ona muin olarak **(kardeşi Harun'u vezir kıldık)** Hazreti Harun, aynı zamanda nübüvvet ve risalet hususunda Hazreti Musa'ya şerik bulunuyordu. Çünki «Essiracül münir» de denildiği veçhile nübüvvet ve risalet ile vezaret arasında munafat yoktur. Bir zamanda müteaddit peygamberler gönderilip birbirlerine vezareüe, muavenetle memur olmuş olabilirler.

(36) : **(O vakit)** Hazreti Musa ile Hazreti Harun'a **(dedik ki: Bizim âyetlerimizi)** Firavun ile kavmine karşı izhar edilen yeddi beyza gibi, âsa gibi müteaddit mucizeleri **(tekzib etmiş olan kavme gidin)** yani: Kıbt taifesine, Firavun'un kavmine, avenesine giderek onları dini ilâhîye davet edin. Musa Aleyhisselâm ile muhterem kardeşi ise bu emre binaen giderek onları dini hakka davette bulundular, fakat onlar küfrlerinde sebat ettiler, o iki mübarek Peygamberi tekzibe cüret gösterdiler, **(sonra)** o devam ettikleri tekzibi müteakip **(o kavmi tam bir helak ile helak edrverdik)** onların haklarında acib bir helak ile mahv ve münderis olmalarına ait hükmü ilâhî tecelli etmiş oldu, küfrlerinde İsrarın cezasına kavuşmuş oldular. Artık Ey Hâtemülmürseîin!. Bilinmiş oluyor ki: Risaleti, kitabı ilk inkâr edilen Peygamber yalnız sen değilsin. İşte Hazreti Musa ile kardeşinin kıssesi sana bir numune. Hazreti Musa'ya Tevrat kitabı birden nüzul etmiş olduğu halde onu da tekzib ettiler, nice mucizeleri gördükleri halde onları da tasdik etmediler. İşte o Peygamberlere nusretbahş olan Halikı Azim, sana da vâd buyurmuş olduğu nusreti ihsan buyracaktır. Onun kudreti her şeye maziyadetin kâfidir. İşte bu birinci bir kısse.

«Tedmir»: Acib, hâil, künhü idrâk edilemeyecek derecede şedit olan bir ihlâk demektir.

(37) : **(Ve Nuh kavmini de)** helak ettik, onlar da tedmire uğramış oldular **(Peygamberlerini tekzib ettikleri vakit)** Nuh Aleyhisselâmın ve ondan evvelki Peygamberlerin nübüvvet ve risaletlerini inkâr küfrlerinde İsrar eyledikleri zaman **(onları garkettik)** gökten kırk ,gün yağmurlar yağmış, yerlerin altındaki sular da fışkırıp çıkmış, yer yüzü bir deniz kesilmiş, Nuh Aleyhisselâm'ın gemisine iltica eden müminler o tufan azabından kurtulmuş, bütün kâfirler de suların içinde kalmış, boğulup gitmişlerdir, (ve onları) o kâfirlerin boğulmalarını veya onların bu kısselerini (nâsa İbret **kıldık)** onlardan sonra dünyaya gelecek kim-

seler için bir dersi intibah kılmış olduk, onlar gibi inkâra devam edenlerin âkibetleri böyle pek korkunç bir helakten başka değildir, (ve **zalimler için)** öyle kâfirlere mahsus **(bir acıklı azap)** da **(hazırladık)** ki, o da azabı ahirettir, pek elîm olan cehennem ateşidir. Bu da ikinci bir kıssadır.

(38) : (Ve **Adı'da)** Hud Aleyhisselâmın kavmini de rüzgâr ile helak ettik. Bu da üçüncü bir kıssa. **(Semud'u** da) Salih Aleyhisselâmın kavmini de bir sayha ile helak ettik. Bu da dördüncü bir kıssa, (ve Res **esbabını** da) helak ettik. Bu da beşinci bir kıssadır. Bir rivayete nazaran bu kavim, Yemame civarındaki bir nahiyede veya Antakyede Res danilen bir kuyu civarında ikamet edip esname tapman bir taife imiş. Kendilerine Şuayb Aleyhisselâm Peygamber gönderilmişti. O mübarek zatı inkâr ettiler, nihayet kuyularının suları kurumuş, kendileri bir zelzele ile mahvolup gitmişlerdir, (ve **bunların arasında)** bu muhtelif, münkir taifelerin beyninde **(bir nice** çok **asırlar erbabını** da) helak ettik. Evet.. Küfrleri yüzünden daha nice kavimler de helâk olmuşlardır ki, onların miktarını, tafsilâtını ancak Cenabı Hak bilir.

(39) : **(Ve bütün onların** kendileri için) o felâketlere uğramış eski kavimlere küfr ve masiyetten kaçınmaları için Peygamberleri vasıtası ile (misaller irad **ettik)** birnice acib kıssalar, intibahı mucip olacak vakalar beyan buyurduk. onlara doğru yolu gösKermiş olduk. Buna rağmen onlar mütenessih olmadılar, yine inkârlarında, isyanlarında devam ettiler (ve hepsini de) bu kötü hareketlerinin bir cezası olmak üzere **(kırdık geçirdik)** hepsini de acib bir surette helak etmiş olduk. İşte küfr ve isyanın müthişjikibeti!. Artık Hâtemülenbiya Hazretlerinin risaletini kabul etmeyen, onun tebligatına muhalefet eden taifeler de bunu düşünsünler, onlar da o eski kavimlerin tarihi hallerine pekâlâ muttali bulunmaktadırlar.

***

وَلَقَدْ اَتَوْا عَلَى
الْقَرْيَةِ الَّتِى اُمْطِرَتْ مَطَرَ السَّوْءِ اَفَلَمْ يَكُونُوا يَرَوْنَهَا
بَلْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ نُشُورًا ﴿٤٠﴾ وَاِذَا رَاَوْكَ اِنْ يَتَّخِذُونَكَ
اِلَّا هُزُوًا اَهٰذَا الَّذِى بَعَثَ اللّٰهُ رَسُولًا ﴿٤١﴾ اِنْ كَادَ
لَيُضِلُّنَا عَنْ اٰلِهَتِنَا لَوْلَا اَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَا وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ
حِينَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ اَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٢﴾ اَرَاَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ
اِلٰهَهُ هَوٰيهُ اَفَاَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا ﴿٤٣﴾
اَمْ تَحْسَبُ اَنَّ اَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ اَوْ يَعْقِلُونَ اِنْ هُمْ اِلَّا
كَالْاَنْعَامِ بَلْ هُمْ اَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٤﴾

MEÂLİ ÂLİSİ

(40) : Ve andolsun ki, felâket yağmuruna tutulmuş olan kariyeye varmişlardı. Aılık onu görür olmamışlar mı idi?. Haya- öldükten sonra dirilip kalkmayı ummaz olmuşlardır.

(41) : Ve seni görünce de seni ancak bi: eğlence yerine tutuyorlar, AHa**hın** Peygamber gönderdiği bu mudur diyorlar.

(42) :Az kaldı ki bizi mabûtlarimizdan sapıııversin, eğer biz onun üzerine sabreder olmasa idik —diyorlar— ve yakında azabı gördükleri zaman yolca kimin daha sapık olduğunu bileceklerdir.

(43) : Gördün mü o havasını mabût ittihaz edeni?. **Artık** sen **mi onun** üzerine bir vekil olacaksın?.

(44) : Yoksa zanneder misin ki, onların ekserisi işitirler veya âkilâne düşünürler?. Onlar başka değil, hayvanlar gibidirler, belki onlar yolca daha sapıklardır.

**

! Z A H

(40) : Bu mübarek âyetler,, asrı saadetteki bir kısım müşriklerin de eski kavimlerin müzmahil olan yurtlarını gördükleri halde onlardan ibret almadıklarını bildiriyor. Bilâkis risaleti muhammediyeyi istibad ederek onunla istihzaya cüret gösterdiklerini berayı tevbih teşhir ediyor. O müşriklerin bilâhara azaba uğrayınca doğru yoldan çıkmış olduklarını anlayacaklarını ve öyle havalarına tapman kâfirlere Resuli Ekrem'in nezaret ve vekâlette bulunamıyacağını ve onlardan ekserisinin hayvanlardan daha sapık ve işitmek, anlamak kabiliyetinden mahrum kimseler olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Ve andolsun İd,),** o risaleti muhammediyeyi inkâr eden Kureyiş müşrikleri ve saire **(felâket yağmuruna tutulmuş olan kariyeye)** Lût kavminin mahvı harab olan yurtlanna (varmışlardı, **(artık onu görür olmamışlar mı idi)** elbette görmüşlerdi, ondan bir ibret dersi almalı değil mi idiler?. Küfrlerinden ve livata gibi habisane hareketlerinden dolayı Lud kavminin beş beldesinden dördü üzerine gökten taşlar yağarak hepsi de helak olmuşlardı. Yalnız bir beldesi ahalisi öyle habisane bir harekette bulunmadıktan için onlar bu felâkete uğramamışlardı, **(hayır)** o muasır müşriklerde **(öldükten sonra dirüip kalkmayı ummaz olmuşlardır)** onlar da kıyameti münkirlerdir, bunun içindir ki, tarihten ibret almazlar, bilâhara daha nice azaplara tutulacaklarını düşünmezler, bu sebeple o müşrikâne hareketlerinde devam eder dururlar.

(41) : (Ve) Ey Resuli Zişan!. O müşriklerin cehaletine, denaati ahvaline nihayet yoktur. Hattâ onlar **(seni görünce de seni ancak bir eğlence yerine tutuyorlar)** senin ulviyetini, faziletini, onlann haklarındaki ne kadar hayırhah olduğunu takdir edemiyorlar, bilâkis istihza denaetinde bulunuyorlar. **(Allah'ın Peygamber gönderdiği bu mudur, diyorlar.)** Hazreti Muhammed'in, öyle Peygamberliği bedihi olan bir zatın risaletini istibadda bulunuyorlar.

(42) : O müşrikler, küfr ve şirk üzere sebat ettiklerini bir fazilet, bir muvaffakiyet sanarak şöyle de iddiada bulunuyorlar: **(az kaldı ki,)** o Peygamberlik iddia eden zat **(bizi mabutlarımızdan sapıtiversin)** bizi onlara ibadetten uzak düşürsün **(eğer biz onun üzerine sabr eder olmasa idik)** onlann ibadetlerine devam hususunda sabr ve sebat göstermese idik elbette bizi onlara tapmaktan mahrum bırakacak idi diyorlar, (ve) Cenabı Hak da buyruyor ki: Onlar **(yakında azabı**

gördükleri zaman) ahirete sevkedilerek cehennem ateşine atılacakları vakit artık dünyada iken **(yolca kimin daha sapık)** bulunmuş **(olduğunu bileceklerdir.)** müminlerin mi, yoksa kendilerinin mi dalâlet içinde yaşamış olduklarını anlayacaklardır. Artık kendilerinin dalâlet içinde kalmış oldukları tahakkuk edecektir. Hayfaki, artık telâfii mâfata imkân yoktur.

(43) : Ey Resuli Zişan!. O müşriklerin halleri ne kadar takbihe şayandır?. **(Gördün mü o havasını mabut ittihaz edeni?.)** bir hüccete, bir tefekküre müstenit olmaksızın mahlûkata tapman kimsenin o pek cahilane hali ne kadar gariptir, aciptir, akü ve hikmete muhaliftir. Binaenaleyh Ey Resuli Alişan!. Sen mâzursun, öyle bir kimseyi ıslaha bizzat kadir olamazsın, **(artık sen mi onun üzerine bir vekil olacaksın?.)** Onu öyle heva ve hevesine tâbi olmaktan geri bırakıp muhafaza edeceksin?. O kabiliyetini öyle sui istimal ederek hidayet yolundan ayrılmıştır. Öyle dalâlet erbabını siyanete senin kudretin yoktur, sen mazursun.

(44) : Ey Resuli Kerim!. Sen o gibi müşrik kimseleri olanca azim ve gayretle irşada, tenvire çalışıyorsun. Hayfaki onlar, istifade kabiliyetlerini kaybetmiş kimselerdir **(yoksa zanneder misin** ki, **onların** ekserisi **işitirler)** senin öğütlerini dinlerde kendilerini fenalıklardan uzaklaştırırlar?, (veya) onlar **(akilâne düşünürler?.)** ne gezer.. Onlar fıtreti selimelerini zâyetmiş, kuvvei akliyelerini elden çıkarmış kimselerdir. Onlar güzelce düşünmek, haklarındaki hayırhahane mevizeleri takdir edebilmek kabiliyetinden mahrum kalmışlardır, **(onlar'başka değil, hayvanlar gibidirler)** nasihatlardan, âyetlerden müstefit olmamak hususunda hayvanat kabilinden kimselerdir, **(belki onlar)** o müşrikler (yolca) hayvanlardan **(daha sapıklardır)** Çünki: Hayvanlar, kendilerini besleyen sahiplerine inkiyatta bulunurlar. Kendilerine muzır olan birçok şeyleri bilirler, onlardan çekinirler, kendi meralarını bilip dosdoğru oraya giderler. O müşrikler ise kendilerini yaratan Halıkı Azimin emirlerine itaat etmezler, onun kendi haklarındaki lûtf ve ihsanını takdir edemezler, karşılarında parlayıp duran vahdaniyeti ilâhiye ve kudret ve azamet delillerini görmezler, körükörühe yaşarlar, şeytanî vesveselere tâbi olurlar, bir takım âciz, fani mahlûklara, kendi heva ve heveslerine tapınmak cehaletinden geri durmazlar. Mamafih, hayvanlar, mükellef olmadıkları için kendi hareketlerinden mesul değildirler. İnsanlar ise mükelleftirler, bütün amellerinden dolayı mesuldurlar. «Heva ve heves» kendilerine tabaiyyet edilen "bâtıl, muzır şeyler demektir.

•*•

أَلَمْ تَرَ إِلَىٰ رَبِّكَ
كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ وَلَوْ شَاءَ لَجَعَلَهُ سَاكِنًا ثُمَّ جَعَلْنَا
الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيلًا ٤٥ ثُمَّ قَبَضْنَاهُ إِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا
٤٦ وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِبَاسًا وَالنَّوْمَ سُبَاتًا
وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا ٤٧ وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَاحَ بُشْرًا
بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا ٤٨
لِنُحْيِيَ بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا وَنُسْقِيَهُ مِمَّا خَلَقْنَا أَنْعَامًا وَأَنَاسِيَّ
كَثِيرًا ٤٩ وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ لِيَذَّكَّرُوا فَأَبَىٰ
أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا ٥٠

MEALİ ÂLİSİ

(45) : Görmedin mi, gölgeyi nasıl uzatmıştır. Eğer dileyecek olsa idi onu elbette sakin kılardı. Sonra güneşi gölge üzerine bir delil kıldık.

(46) : Sonra onu —o gölgeyi— azar azar kendimize —dilediğimiz cihete— çekip almışızdır.

(47) : (O, o) zatı akdes (dır ki: Sizin için geceyi bir örtü ve uykuyu bir rahat, ve gündüzü de bir intişar zamanı kıldı.)

(48) : (Ve o, o) zat'ı Kerim (dir ki: Rüzgârları rahmetinin önünde bir müjdeci olarak gönderdi ve gökten tertemiz bir su indirdik.

(49) : Tâki onunla bir ölü beldeyi ihya edelim ve yaratmış olduklarımızdan binüce hayvanları ve birçok insanları sulayahm.

(50) : Zatı akdesim hakkı için onu —o yağmur nimetini— tefekkür etsinler için aralarında türlü türlü suretlerde bulundurmaktayız. Halbuki nâsın ekserisi ancak nankörlükte bulunmuştur.

***

İ Z A H

(45) : Bu mübarek âye'Jer, sani-ı âlem hazretlerinin vücudi akdesine şahadet eden mütenevvi delilleri hâvidir. Beşeriyetin istifadesi için yaratılmış olan bir kısım asarı hilkati tefekkürün lüzumuna işaret ediyor. Buna rağmen birçok insanların nankör, kıymet nâşinas bir halde bulunduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Resuli Alîşan!. **(Görmedin mi)** Halikı Kerimin san'ı kudretine, bediai hilkatine nazar etmedin mi? Elbette ki, nazar etmiş bulunuyorsun, **gölgeyi nasıl uzatmıştır)** fecrin tulûu ile güneşin tulûu arasında memdut bir tarzda zuhur eden gölge, daha güneş bulunmadığı halde nasıl bsdı bir surette vücude gelmektedir. Sonra güneşin tulûu anında her şeyin gölgesi ne kadar uzun, lâtif bir surette görünmeğe başlamaktadır, (eğer) o Halikı Kadir **(dileyecek olsa idi onu)** o gölgeyi **(elbette sakin kılardı)** o gölge sabit bir halde kalırdı, onu güneş izale, tağyir edemezdi. Ve Cenabı Hak buyuruyor ki: **(sonra güneşi gölge üzerine bir delil kıldık)** artık nâs, güneş ile onun yürüyüşündeki tebeddülat ile gölgelerin hallerine, bir yerde ne kadar sabit olacağına, ne zaman zail bulunacağına istidlalde bulunurlar. Eğer güneş olmasa idi gölge bilinemezdi, nur olmasa idi zulmet bilinemezdi. Çünki eşya ezdadiyle malûm olur.

(46) : Cenabı Hak, diğer bir eseri kudret ve hikmetine işaret için buyuruyor ki: **(Sonra onu)** o gölgeyi **(azar azar)** tedricen **(fendimize)** dilediğimiz cihete **çekip almışızdır)** artık hiçbir mahlûk onu başka bir cihete çevirmeğe kadir olamaz. Gölgelerin aleddevam durması muvafık olmadığı gibi hemen defaten bertaraf edilmesi de muvafıkı maslahat değildir, aksi takdirde nasın birçok işleri muattal bir halde kalmış olur. Binaenaleyh güneşin bir müddet devamı, gölgenin ona gör© tebeddül ve tegayyür etmesi, içtimaî hayatın ihtiyaçlarını tatmin hikmet ve maslahatını mutazammındır.

(47) : (O) güneşi, gölgeleri vesair hâdiseleri yaratan (o) zatı akdes **(dir ki)** Ey insanlar!, (sizin **için** geceyi **bir** örtü) kılmıştır. Gecenin karanlığı bir libas gibi sizi örter, eşyayı setreder **(ve uykuyu bir rahat)** kılmıştır. Geceleyin meşgalelere nihayet verilir, bedenler rahata kavuşur, herkes uykuya dalarak istirahate nail **olur (ve gündüzü de bir intişar zamanı kıldı)** gündüz olunca herkes uyanır, yeni

bir faaliyeti hayatiye başlar, rızkını vesair menfaatlerini temine çalışır. Adeta bıı ölüm mesabesinde olan uykudan uyanıp kalkar, bir haşr ve neşir mesabesinde bulunan uyanıklık haline gelmiş olur.

(48) : (Ve o) Halikı Hâkimin vücudi akdesine şahadet eden şu delile de bakınız ki: (p) zatı kerim (dir ki: Rüzgârları rahmetinin önünde) yani: Yağmurlardan mukaddem (bir müjdeci olarak gönderdi) yağmur yağacağım tebşir etmektedir. Bu ne bir lûtfu ilâhîdir?. Evet.. O Halikı Kerimin eltafına bakınız ki, şöyle buyruyor: (ve gökten) .buluttan, mafevkten mâyei hayat olan (tertemiz bir su indirdik) bir su ki, hem kendisi temiz, hem de başkasını temizleyicidir. Beşeriyetin idamei hayatına bir vesiledir, birçok faideleri haizdir.

(49) : İşte o Hâllakı Kerim buyuruyor ki: O suyu indirdik (Tâki **onunla Ur ölü beldeyi ihya** edelim) o belde arazisini kuvvei inbatiyyeye nail kılalım, birçok ekinler ile, sebzeler ile, ağaçlar ile yeniden bir hayat bulmuş gibi olsun (ive yaratmış olduklarımızdan) develer, sığırlar, koyunlar gibi (birnice hayvanları ve bfcçok insanları sulayalim) bu hayat sahipleri o sulardan istifade ederek en büyük hayatî ihtiyaçlarım temine muvaffak olsunlar. İşte bu hikmete mebnidir ki, sahai arzın her tarafında müteaddit su menbâlan mevcuttur, birnice ırmaklar çeşmeler cereyan edip durmaktadır. Bütün bunlar, birer büyük nimeti ilâhiyedir.

(50) : İşte Hak Tealâ Hazretleri buyuruyor ki: (Zatı akdesim hakkı için onu) o yağmurların nüzulünü, o nimetlerin tevalisini insanlar (tefekkür etsinler için aralarında) öteden beri (türlü türlü suretlerde bulundurmaktayız) muhtelif yerlerde vakit vakit yağmurlar yağıyor, oralarda bulunanlar onlardan istifade ediyorlar. Bu ne büyük bir nimet!. Diğer bir tevcihe göre de: «Yağmurları, bulutlan inşa ve icada ait beyanatı, gerek Kur'anı Mübin ile ve gerek sair kütübi semaviye vasıtasiyle beynennâs mükerreren irad etmişizdir» tâki, bu beyanattan insanlar müstefit olsunlar, nail oldukları nimetlerin kadrini bilip şükrünü ifaya çalışsınlar. (Halbuki: Nâsın ekserisi ancak nankörlükte bulunmuştur) bu nimetlleri kendilerine ihsan eden Halikı Kerime arzı ubudiyetten kaçınmış, bir takım mahlûkata tapınmakta bulunmuş, fikri ulûhiyetten mahrum kalmışlardır. Hattâ deniliyor ki: Zamanı cahiliyette bir takım kimseler, yağmurların nüzulünü bir takım yıldızlann sükût veya tulûuna hamleder, bu yıldızlan birer müessiri hakikî tanır, bunlara tapmırlardı. Şöyle ki: Onlara göre fecr ile beraber mağrıp tarafındaki bir yıldız menzilinden sukut eder, onun rakibi olan diğer bir yıldız da hemen maşrık cihetinden tulü etmiş olur. İşte bu, yıldızlann böyle sukutu veya tulûu üzerine bu yağmurlar yağmaya başlarmış. Yıldızların bu sukutuna cNev» denir ki: Cem'i: «Enva» dır. Böyle bir iddia, tabiatperestane bir kanaat neticesidir ki butlanı zahirdir.

*
*

وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا
فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيرًا ﴿٥١﴾ فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ
بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا ﴿٥٢﴾ وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ
هٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهٰذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا
بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَحْجُورًا ﴿٥٣﴾ وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ
بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا ﴿٥٤﴾
وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ وَكَانَ الْكَافِرُ
عَلٰى رَبِّهِ ظَهِيرًا ﴿٥٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(51) : Ve eğer dilemiş olsa idik elbette her kariyyede bir korkutucu gönderirdik.

(52) : Artık sen kâfirlere itaat etme ve onlara karşı bununla büyük bir cihat ile mücahedede bulun.

(53) : Ve o, o —Halikı Azim— dir ki: İki denizi kendi mecralarına salıvermiştir, şu lezzetlidir fazlaca tatlıdır, şu da tuzludur, acı bir sudur. Ve ikisinin arasında de bir hail, göriüemiyecek bir perde vücude getirmiştir.

(54) : Ve o, o —Halikı Kerim— dir ki, sudan insanı yaratmıştır, sonra onu erkek ve dişi kılmıştır ve Rab'bin —her şeyi— kemâliyle kadirdir.

(55): —Böyle iken kâfirler—- Allah'ın gayn kendilerine ne menfaat ve ne de mazarrat veremiyecek olan şeylere ibadet ederler ve kâfir, —Rabbine karşı—şeytanlara—muin olmuştur.

*

İ Z A H

(51) : Bu mübarek âyetler, Resuli Ekrem Efendimizin bütün, beldeler ahalisine Peygamber gönderilmiş olduğunu ve bu hususta münkirlere iltifat etmeyip onlara karşı cihat ile muvazzaf bulunduğunu bildiriyor. Halikı Azim Hazretlerinin vahdaniyetine, kudretine diğer birer delil olmak üzere denizlerin muhtelif mahiyetlerini ve insanların iki kısma ayrılmış olduğunu enzarı teemmüle vazediyor. Kâfirlerin de ne cahilâne hareketlerde bulunduklarını teşhir buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) Ey Hâtemülmürselin!. (eğer dilemiş olsa idin elbette her kariyede) her beldede onun ahalisi için (bir korkutucu) bir Peygamber (gönderirdik) bu vazifei risalet, yalnız sana münhasır kalmazdı. Fakat senin kadrini ilâ, seni sair Peygamberlere tafdil için seni böyle müstakil ve bütün beşeriyete müteveccih bir Peygamberi âlişan olmak üzere göndermiş olduk.

(52) : (Artık) Ey güzide Peygamberi Zişa'n!. (sen kâfirlere itaat etme) onlara karşı mülâyimet gösterme, öyle hüsni muamele ile dairei islâmiyete dahil olacak kabiliyette bulunmayanlarm kalplerini telif için kendilerine müdarak^rane muamelede bulunma (ve onlara karşı bununla) Kur'anı Azimi tilâvet ile, ondaki mevizeleri, kıssaları, eski* münkir kavimlerin başlarına gelmiş olan azapları bildirmek suretiyle (büyük bir cihal ile mücahedede bulun.) Çünki bütün beşeriyeti £u suretle dini İslama davet etmek, büyük bir cihattır, zahiri ve bâtini mücahedeleri camidir. Bu suretle birçok kimseler mütenebbih olarak şerefi islâma nail olabilirler. Hattâ deniliyor ki: Sefih kimselere karşı böyle ilmî hüccetler ile mücahedede bulunmak, düşmanlara karşı kılıç ile mücahedede bulunmaktan daha büyüktür. İşte mevizei hasenenin mühim netiyicü.

(53) : (Ve o, o) Halikı Azim (dır ki: İki denizi kendi mecralarına salıvermiştir) onlar biribirine yakın, bitişik ve pek geniş oldukları halde yine biribirine karışmıyorlar. Kudreti ilâhiye ile ayrı ayrı cereyan edip duruyorlar. (Şşu) deniz suyu (lezzetlidir, fazlaca tatlıdır) son derece halâvetli bulunmaktadır (şu da) şu ikinci deniz de yakıcı bir derecede (tuzludur, acı bir sudur) böyle biribirine yakın iki deniz oldukları halde suları arasında böyle büyük bir fark vardır. Bu ne büyük bir kudreti ilâhîye eseri!, (ve) o Halikı Azim bu (ikisinin arasında da bir hail) bir mâni (görülemiyecek bir perde) veya pek ziyade bir tenafür (vücude getirmiştir) herbiri sanki diğerinden teneffür ederek kaçınır, birinin suyu diğerine tesir edemez. Nitekim ırmaklar ile denizler arasında da böyle bir fark görülmektedir. Irmak suları tatlı olduğu halde birçok denizler acı bulunmaktadır. Bütün bunlar birer eseri kudrettir.

(54) : (Ve o, o) Halikı Kerim (dir ki: Sudan insanı yaratmıştır) Hazreti Adem'i bidayeten sudan yaratmıştır, onun asıl tıyneti sudan ibarettir. Onun evlât ve ahfadı da birer katre su mesabesinde bulunan nutfelerden yaratılmış ve

yaratılmakta bulunmuşturlar **(sonra onu)** o ilk suyu, bir hilkat etvarı neticesi olarak iki kısma ayırmış **(erkek ve dişi kılmıştır)** bu suretle aralannda neseb ve sıhriyyet vücude gelmiştir. Bir kısmının arasında nikâh caiz olmaz, bir kısmının arasında ise nikâh helâl bulunur, bu veçhile de insanlar arasında sıhriyyet denilen bir karabet husule gelmiş olur.

(55) : Böyle iken, Cenabı Hak'kın varlığı, kudret ve hikmeti bu denizler, bu hilkati beşeriye sebebiyle de tecelli edip durmakta bulunmuş iken o kâfirler **(Allah'ın gayrı)** hâlikıyet ve mabûdiyet mertebesinin dûnunda bulunan, bu gibi âli evsafı asla haiz olamayan ve **(kendilerine ne menfaat ve ne de mazarral veremiyecek olan şeylere ibadet ederler)** onların taptıkları esnamın hiçbir şeye kudreti olmadığı malûmdur. İnsanlardan hiçbir fert de Cenabı Hak'kın takdiri, müsaadesi olmadıkça ne bir faideye ve ne de bir zarara müstakıllen muktedir olamazlar, (ve) bu böyle iken yine herhangi bir **(kâfir)** Ebu cehil gibi bir münkir **(Rabbine karşı)** o kudret ve azameti zikredilen Halikı Kerimin enirlerine muhalefet ederek ins ve cin şeytanlarına **(muin olmuştur)** islâmiyete karşı adavet hususunda, bâtıl şeylere tapınmak hususunda şeytanlara, şeytan tabiatlı kimselere uyan kâfirler, ne kadar cehalette bulunmaktadırlar, kendilerini yaratmış, nimetlere nail kılmış olan Rabbi Kerîme, ibadeti, arzı şükranı bırakarak öyle bâtıl, bifaide şeylere tapınmakta bulunuyorlar, kendilerini irşada çalışan, haklarında hayırhah bulunan bir Peygamberi âlişanın gösterdiği selâmet yolunu takibetmiyerek kendilerini müthiş bir helake namzet bırakmış oluyorlar. Ne kadar şayanı teessüf, bir hareket!.

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ٥٦ قُلْ مَا
أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِلَّا مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا
٥٧ وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ وَكَفَىٰ بِهِ بِذُنُوبِ
عِبَادِهِ خَبِيرًا ٥٨ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا
فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ الرَّحْمَٰنُ فَاسْأَلْ بِهِ خَبِيرًا ٥٩
وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَٰنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمَٰنُ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا
وَزَادَهُمْ نُفُورًا ٦٠

MEALİ ÂLİSİ

(56) : Ve biz seni göndermedik, ancak bir müjdeleyici ve bir korkutucu olarak —gönderdik—.

(57) : De ki: Ben bunun üzerine sizden bir ücret istemiyorum, ancak Rabbine doğru bir yol ittihaz etmek isteyen kimseyi —istiyorum—.

(58) : Ve ölmiyecek olan bir hayat sahibine tevekkül et ve ona hamd ile beraber teşbihte bulun ve kullarının günahlarına onun haberdar olması kifayet eder.

(59) : O ki, gökleri ve yeri ve bunların arasında olanları altı günde yarattı, sonra arş üzerine hükümran oldu. O, Rahmandır, onu haberdar olandan sor.

(60) : Ve onlara «Rahmana secde ediniz» denildiği zaman, dediler ki: Rahman nedir?. Bize emrettiğine biz secde eder miyiz?. Ve —bu emir— onların daha ziyade nefretlerini arttırdı.

*
...

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٥٦﴾ قُلْ مَا
أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِلَّا مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا
﴿٥٧﴾ وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ وَكَفَىٰ بِهِ بِذُنُوبِ
عِبَادِهِ خَبِيرًا ﴿٥٨﴾ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا
فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ الرَّحْمَٰنُ فَاسْأَلْ بِهِ خَبِيرًا ﴿٥٩﴾
وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَٰنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمَٰنُ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا
وَزَادَهُمْ نُفُورًا ﴿٦٠﴾ ع

MEALİ ÂLİSİ

(56) : Ve biz seni göndermedik, ancak bir müjdeleyici ve bir korkutucu olarak —gönderdik—.

(57) : De ki: Ben bunun üzerine sizden bir ücret istemiyorum, ancak Rabbine doğru bir yol ittihaz etmek isteyen kimseyi —istiyorum—.

(58) : Ve ölmiyecek olan bir hayat sahibine tevekkül et ve ona hamd ile beraber teşbihte bulun ve kullarının günahlarına onun haberdar olması kifayet eder.

(59) : O ki, gökleri ve yeri ve bunların arasında olanları altı günde yarattı, sonra arş üzerine hükümran oldu. O, Rahmandır, onu haberdar olandan sor.

(60) : Ve onlara «Rahmana secde ediniz» denildiği zaman, dediler ki: Rahman nedir?. Bize emrettiğine biz secde eder miyiz?. Ve —bu emir— onların daha ziyade nefretlerini arttırdı.

İ Z A H

(56) : Bu mübarek âyetler ,Resuli Ekrem'in ne gibi vasıfları haiz olduğunu, vazifei risaleti mukabilinde bir ücret istemeyip onun maksadı âlisinin hidayeti beşeriye olduğunu bildiriyor. Ve o Peygamberi Zişanın ne kadar mukaddes evsafı cami olan Halikı Azime tevekkül ile, teşbih vetehmid ile mükellef olduğunu beyan buyruyor. Ve Rahmana secde edin diye emrettiği vakit bir takım kâfirlerin ne kadar ziyade nefret gösterdiklerini berayı takbih teşhir buyurmaktadır. Şöyle ki: Cenabı Hak Peygamberi Zişanına iltifatta bulunuyor (ve) buyuruyor ki: Ey Eşrefülhalayık olan Hazreti Muhammed **(biz seni göndermedik)** seni bu haiz olduğun risalet vazifesiyle mükellef kılmadık **(ancak bir müjdeleyici ve korkutucu olarak)** gönderdik, risalet vazifesiyle muvazzaf kıldık, senin başlıca vazifen, îman ve taat erbabını sevap ile tebşir etmektir, küfr ve mâsiyet içinde yaşayanları da ikab ile, azabı ilâhî ile tahvif eylemektir.

(57) : Ve Ey Resuli Zişan!. O îmana davet ettiğin kimselere **(de ki: Ben bunun üzerine)** bu risaletimi size ttebliğ ettiğimin mukabilinde **(sizden bir ücret istemiyorum)** öyle bir zanda bulunmayın, benim şanı nübüvvetim, öyle zanlardan, töhmetlerden müberradır. **(ancak Rabbine doğru bir yol ittihaz etmek isteyen kimseyi)** istiyorum, benim tebligatım üzerine şerefi îmana naü, hidayete vasıl olanların varlığını, o vesile ile indallâh ecir ve mükâfata nailiyetimi Cenabı Hak'tan niyaz eyliyorum. Artık her munsif, mütefekkir insan için lâzım değil midir ki, bunu takdir ederek tariki ilâhiye sülük eylesin?.

(58) : (Ve) Ey Resuli Âlişan!. Bütün menfaatlerin celbi, mazarratların defi hususunda **(ölmeyecek olan bir hayat sahibine)** yani: Hayyilâyemut olan ve kıdem ve beka sıfatlariyle muttasif bulunan Allah Tealâ'ya **(tevekkül et)** yalnız ona itimatda bulun. Çünki tevekkül ve itimada ehak olan, ancak o'dur. Ölüme mahkûm olan mahlûkat ise tevekküle mahal olamaz, onlar fanidirler, onlara tevekkül edenler onların ölmeleriyle büyük yeis ve kedere, inkisarı hatıra uğramış olurlar, (ve) Ey Habibi Ekrem!, **(ona)** o kadim ve baki olan mabuduna **(hamd ile beraber teşbihte bulun)** onun nimetlerine hamd ve şükr et, onun mukaddes zatını bilcümle noksanlardan tenzihe çalış. Bu vazifei ubudiyeti ifa için « «JU.J ÂIJJHJ «ül jU*--- cümlei mübarekesini çokça okumalıdır, **(ve kullarının günahlarına onun)** o Halikı Azimin **(haberdar olması kifayet eder)** onların gizli ve alenî bütün masiyetlerini ve zatı risalet aleyhindeki dedikodularını, sui niyetlerini Cenabı Hak tamamen bilmektedir. Artık sen, Ey Resuli Zişan!. Müteessir olma, onların küfrlerinden dolayı sen mesul değilsin. Onlar kendi cinayetlerinin cezasına ergeç uğrayacaklardır.

(59) : Ey Resuli Zişan!. (O **ki)** seni tevekkül ile tevhit ve teşbih ile mükellef kılan mabudi kerim ki **(gökleri ve yeri ve bunların arasında olanlan) fe-**

zaları, unsurları, müterevvi hayat sahiplerini (altı günde yarattı) yani: O kadar bir müddet içinde yoktan vücude getirdi, (sonra arş üzerine hükümran oldu) yani: Saltanatı ilâhiyesi tecelli etti, bütün bu vücude gelen âlemler üzerinde Cenabı Hakkın tedbiri, hakimiyeti tasarrufiyesi cereyan etmeğe başladı. İşte (o) bu kâinatı böyle yaratıp idare buyuran (Rahmandır) o Hâlikı Kerim ve rahimdir ki, ondan başkasına ibadet, arzı ubudiyet, secdei tazimde bulunmak asla caiz değildir. Artık (o'nu), öyle icmalen bildirilen hilkati âleme, Cenabı Hak'kın arş üzerine istivasına ait meseleyi her şeyden bihakkın (haberdar olandan sor) yani: Bütün mükevvenatın zahirine, bâtınına tamamiyle âlim olan Halikı Azimüşşan Hazretlerinden sual et, o'nun lisam Kur'an ile, vehy ve ilhamiyle beyanatına intizar et. Çünki o pek muazzam şeyler hakkında lâyıkı veçhile malûmattar olabilmek için başka çare yoktur.

(60) : (Ve onlara) o müşriklere (Rahmana secde ediniz) namaz kılınız secdei ubudiyette bulununuz (denildiği zaman) o kâfirler, mütecahilâne bir vaziyet alarak (dediler ki: Rahman nedir?.) biz onu bilmiyoruz, artık (bize emrettiğine) böyle neden ibaret olduğunu bilmediğimize (biz secde eder miyiz?.) Biz böyle bjr secde emrine asla riayette bulunmayız, (ve) böyle rahmana sucût ile emr veya müsiümanların secdeye vardıklarını görmeleri (onların) o müşriklerin (daha ziyade) îmandan, hakka mütabiattan (nefretlerini arttırdı) dinsizliklerinde İsrar edip durdular, böyle vesilei hidayet olacak bir emre riayet etmediler, secdei ubudiyetten kaçındılar. Ne büyük bir mahrumiyet!. Bu âyeti kerime, yedinci secde âyeti bulunmaktadır. Bunu tilâvet edenin ve dinleyenin secdei tilâvette bulunması hanefilere göre vacip, sair imamlara göre sünnettir.

تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا
وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا ﴿٦١﴾ وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ
خِلْفَةً لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا ﴿٦٢﴾ وَعِبَادُ الرَّحْمَٰنِ
الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا
﴿٦٣﴾ وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا ﴿٦٤﴾ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ
رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ﴿٦٥﴾
إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٦٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(61) : Pek müteâlidir o, —Hâlikı Azim— ki, gökte burçlar vücude getirmiştir ve orada bir çırağ ve bir nurani ay yaratmıştır.

(62) : Ve o, —o Halikı Kerim— dir ki: Tefekkür eden veya şükrde bulunmak isteyen kimse için geceyi ve gündüzü birbiri ardınca gelmekte kılmıştır.

(63) : Ve Rahmanın —hâlis— kullan, onlardır ki, yer yüzünde mütevaziane bir halde yürürler ve cahiller onlara hitabettikler| vakit aselâmetle» derler.

(64) : Ye onlar ki: Rableri için secde edenler ve kıyamda bulunanlar olarak gecelerler.

(65) : Ve onlar ki: Ya rabbena!. Bizden cehennem azabını defet derler. Şüphe yok ki, onun azabı, bertaraf olmayan bir hüsrandır.

(66) : Filhakika o —cehennem— pek kötü bir karargâh bir ikâmetgâhtır.

***

Î Z A H

(61) : Bu mübarek âyetler, zatı ahadiyyeti için kullarının secdei ubudiyette mükellef olduklarını Halik'ı Azimin bir kısım ulvî asarı kudretine nazarları celbediyor. Hâlis kulların tarzı hareketlerini ve ne gibi niyazlarda bulunarak ibadete ve taate devam ettiklerini bildiriyor ve azabı ilâhînin pek şiddetli olduğunu ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Pek müteâlidir)** şerik ve nazirden münezzehtir (o) Halikı Azim **(ki; Gökte burçlar vücude getirmiştir)** bunlar seyyare denilen yedi yıldız için birer kasrı âli mesabesinde bulunan yüksek menzillerdir, **(ve orada)** o gökte veya burçlarda **(bir çırağ)** yani: Güneş **(ve bir nuranî ay)** geceleyin ziyafeşan olan kameri **(yaratmıştır)** bunlar ne kadar büyük birer eseri kudrettir!. «Buruç» lûgatte burcun cem'idir, yüksek makamlar, saraylar, köşkler demektir. İlmi heyet ıstılahınca: Oniki semavî menzilden ibarettir ki, bunlar Hamel, Sevr, Cevza, Seretan, Esed, Sünbüle, Mizan, Akrep, Kavs, Cedi, Delv, Hut, adındaki burçlardır. Hamel ile Akrep, Merih yıldızının menzilleridir. Sevr ile Mizan, Zühre yıldızının menzilleridir. Cevza ile Sünbüle, Utarit yıldızının menzilleridir. Seretan, Kamerin menzilidir, Eset, Güneşin menzilidir. Kavs ile Hut Müşteri yıldızının menzilleridir. Cedi ile Delûv da Zuhal yıldızının menzilidir. Bu burçlar, tabiat itibariyle üçer üçer olarak dört kısma ayrılmıştır. Şöyle ki: Sevr, Sünbüle ve Cedi burçları tab'an arziyyedir. Hamel, Esed ve Kevs burçları tab'an nariyyedir. Cevza Mizan ve delv burçları tab'an havaiyedir. Seretan, Akrep ve Hut burçları da tab'an maiyyedir.

(62) : (Ve o) Halikı Kerîm **(dir ki,** tefekkür **eden)** Cenabı Hak'kın âtıfetini tezekkür, sun'ı kudretini teemmül eyleyen **(veya şükrde bulunmak isteyen)** onun nail olduğu mütenevvi nimetlerine karşı arzı şükranda bulunmayı bir vazifei ubudiyet bilen **(kimse için** geceyi ve **gündüzü biribiri ardınca gelmekte kılmıştır)** bunlardan her biri diğerine halef oluyor, biri diğerinin yerine geliyor, herbiri kendisine aife nurdan, ziyadan yeryüzünde olanları müstefit ediyor. Bunlardan her biri, kendi hareketindeki, varlığındaki intizam ve hikmet itibariyle bir bedikudret, bir delili vahdaniyet mahiyetinde bulunmaktadır. Eğer bunların her biri daima aynı vaziyette bulunsa nizamı âlem, mesalihi âmme, muattal olur gider.

(63) : **(Ve Rahmanın)** O Rabbi Kerîmin hâlis, mütefekkir **(kulları)** ise öyle secdei ubudiyetten kaçman kimseler gibi değildirler. O muhterem kullar **(onlardır ki: Yeryüzünde mütevaziane bir halde bulunurlar)** azameti ilâhiyyeyi düşünerek kibir ve gururdan kaçınırlar, kendi âcizlerini bilerek nfk ile, tevazu ile hareket ederler, kimseye karşı mütekebbirane, hodfuruşane bir vaziyet almazlar, **(ve cahiller onlara hitabettikleri vakit)** bir takım sefihler, o mütevazi zatlara karşı hoş görülemiyecek lâkırdılarda bulundukları zaman, o muhterem zatlar, fena bir tarzda mukabelede bulunmazlar, belki **(selâmetle derler.)** yani: Haydi işinize gidiniz, sizinle bizim aramızda ne hayır ve ne de şer vardır, biz sizden selâmette bulunmaktayız, siz de ıslahı hâi ederek selâmete kavuşunuz.

(64) : **(Ve onlar ki:)** O hâlis mümihler ki **(Rableri için secde edenler)** ol-

dukları halde **(ve kıyamda bulunanlar olarak)** ibadete müdavim bir halde **(gecelerler),** böyle geçekrini ibadet ve taatle tamamen veya kısmen ihyaya çalışırlar, kerîm mabûdumuza arzı ubudiyete devam ederler,

(65) : **(Ve onlar ki)** O âbid, zahit kullar ki, Hak Tealâya niyazda bulunarak **(Ya Rabbena!. Bizden cehennem azabını defet derler)** kendi güzel amellerine bu amellerinin devam edeceğine mağrur olmayarak böyle bir istirhama lüzum görürler. Evet.. **(Şüphe yok ki, o'nun)** o müthiş cehennemin **(azabı bertaraf olmayan bir hüsrandır.)** bir helaki daimîdir. Artık ondan korunmak, öyle bir azaba uğramamak temennisinde bulunmak her mütefekkir insan için bir vecibedir.

(66) : **(Filhakika o)** Cehennem, o ebedî darülazap **(pek kötü bir karargâh)** dır, pek ateşin bir istikrar mevziidir (ve) orası kâfirler için pek müthiş, gayrımütenahi **(bir ikametgâhtır)** orada ebediyyen muazzep olup duracaklardır. Artık böyle pek korkunç bir darı azaba sevkedilmemek için vezaifi ubudiyeti ifaya çalışmaktan ve kerîm, Rahîm olan mabùdumuzun hıfzı himayesine iltica etmekten başka çare yoktur. *İşte* hâlis, mütefekkir müminler, bu vecibeyi pek güzel takdir ederler.

***

وَالَّذِينَ اِذَا اَنْفَقُوا
لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذٰلِكَ قَوَامًا ٦٧
وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ
اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ يَلْقَ اَثَامًا ٦٨ يُضَاعَفْ لَهُ
الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا ٦٩ اِلَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا
صَالِحًا فَاُولٰٓئِكَ يُبَدِّلُ اللّٰهُ سَيِّاٰتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا
رَحِيمًا ٧٠ وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَاِنَّهُ يَتُوبُ اِلَى اللّٰهِ
مَتَابًا ٧١

MEALİ ÂLİSİ

(67) : Ve onlar ki: İntakta bulundukları zaman ne israfta ve ne de darlık göstermekte bulunmuş olmazlar. Bunun arasında mutedil bir halde bulunmuş olurlar.

(68) : Ve onlar ki, Allah ile beraber başka bir tanrıya dua etmezler ve Allah'ın haram kıldığı nefsi öldürmezler, bihakkın olan müstesna ve zinada bulunmazlar ve her kim bunu yaparsa büyük bir cezaya uğrar.

(69) : Onun için kıyamet gününde azap kat kat olur ve orada envai mezellete tutulmuş olarak aleddevam kalır.

(70) : Ancak tövbe eden ve îman eden ve salih amel ile amelde bulunan müstesna. Artık Allah onların günahlarını sevaplara tebdil eder ve Allah çok yarlıgayıcı, çok esirgeyici bulunmaktadır.

(71) : Ve her kim tövbe etmiş ve şalih amelde bulunmuş olursa artık şüphe yok ki, o Allah f ealâ'ya rızasını kazanmış olarak döner.

*

İ Z A H

(67) : Bu mübarek âyetlerde muhlis, mutteki olan kulların bir kısım mümtaz vasıflarını berayı tahsin beyan buyruyor. Dînen menu olan şeyleri irtikâb edenlerin de ne büyük bir mesuliyete. duçar olacaklarını ihtar ediyor. Fakat bilâhara taib ve müsteğfir olup da salih amellerde bulunacak olanların da affi ilâhîye nail olacaklarını tebşir buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve onlar) o salih zatlar (ki, infakta bulunduktan zaman) itidalden ayrılmazlar, (ne israfta ve ne de darlık göstermekte bulunmuş olmazlar) uhdelerine düşen malî vecibeleri, sadakaları yerine getirirler, fakirlere, zayıflara ihsanda bulunurlar. Fakat lüzumsuz yere, gösteriş için israfta bulunmazlar, kendilerini ihtiyaç içinde bırakacak derecede başkalarına muavenete koşmazlar, bilâkis cimrilik göstererek muavenete muhtaç olanlara da yardım etmekten geri durmazlar, (bunun arasında) böyle israf ile cimrilik beyninde (mutedil bir halde bulunmuş olurlar) hayatlarında bir intizam bulunur, hem kendilerini muhtaç, mütezamr bir halde bulunmaktan korurlar, hem de başkaları hakkında yardımda, âlicenabane muamelede bulunur dururlar.

(68): (Ve onlar ki) o salih, mütefekkir kullar ki: (Allah ile beraber başka tanrıya dua etmezler.) Cenabı Hak'tan başka mabüdiyet sıfatını hiç bir kimsenin haiz olmadığını bilir, yalnız o Halikı. Zişana ibadette bulunurlar, ona duaya ve niya-

za devam ederler, (ve **Allah'ın)** öldürülmesini **(haram kıldığı nefsi öldürmezler);** öyle mâsum kimselerin hayatlarına sui kasitte bulunmaz **(bihakkın olan)** kati ise **(müstesna)** usulü dairesinde kısas icrası gibi, islâm varlığına hücum eden din düşmanlarına karşı savaşta bulunulması gibi haller, müstesna, bu takdirde selâmeti âmmeyi temin için katil caiz ve bazan da lâzım olur. (ve) o salih kullar **(zinada)** da **(bulunmazlar)** çünki zina en çirkin, en mesuliyeti calip bir cinayettir. **(ve herkim bunu yaparsa)** bu beyan olunan muharremattan hangi birini irtikâb ederse **(büyük bir cezaya uğrar)** hakkında ağır bir ceza tatbiki lâzım gelir.

(69) : **(Onun için)** o dinî memnüatı irtikâb eden hangi bir şahıs için **(kıyamet gününde azap katkat olur)** yaptığı denaetin lâyık olan cezasına uğrar **(ve orada)** o azap içinde **(envai mezellete tutulmuş olarak aleddevam kalır)** cismanî ve ruhanî bir surette muazzep olur durur. İşte küfrün ve ona inzimam eden mâsiyetlerin neticesi, böyle müthiş, müebbet bir azaptır.

(70) : **(Ancak)** daha dünyada iken, bir güzel düşünce neticesinde **(tövbe eden)** yapmış oldukları kusurları terkederek onlardan kaçman, Cenabı Hak'tan aflar temenni ederek **(salih amel ile amelde bulunan)** dînen memduh, sevaba vesile bulunan güzel hareketlere, ibadetlere başlayan kimse **(müstesna)** Cenabı Hak onu af ve mağfiret buyurur. Evet.. **(Allah Tealâ)** öyle taib ve müs^ağfir **(olanların günahlarını sevaplara tebdil eder)** kötülüklerini af ederek kendilerini güzel mükâfatlara nail buyurur (ve **Allah çok yarlıgayıcı)** dır. Tövbekar kullarının kusurlarını af ve setreder ve o Halikı Kerîm **(çok** esirgeyici **bulunmaktadır.)** kusurlarını tylip itiraf eden, onları terk eyleyen kullarını azaptan korur, haklarında rahmet ve âtifet ile muamele yapar.

(71) : Evet.. (Ve her kim tövbe etmiş **ve salih amelde bulunmuş)** gayrımeşru hallerine samimî bir surette nihayet vererek uhdesine düşen dinî vazifelerini ifaya başlamış **(olursa artık** şüphe yok ki, o) kimse bu güzel hareketi neticesinde **(Allah Tealâ'ya rızasını kazanmış olarak döner)** artık vaktiyle yapmış olduğu günahları, kusurları affi ilâhî sayesinde işlenilmemiş «gibi olur. İşte Hak Tealâ Hazretlerinin kulları hakkında lûtf ve âtifeti böyle pek ziyadedir. Binaenaleyh günahkâr olanlar, yese düşmemelidirler, hemen taib ve müstağfir olup affi ilâhîye ilticada bulunmalıdırlar.

وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ
مَرُّوا كِرَامًا ﴿٧٢﴾ وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ
لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا ﴿٧٣﴾ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا
هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا
لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا ﴿٧٤﴾ أُولَٰئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا
صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا ﴿٧٥﴾ خَالِدِينَ فِيهَا
حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٧٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(72) : Ve onlar ki, yalan yere şahadette bulunmazlar ve faidesiz bir şeye uğradıkları vakit kerimler olarak geçer giderler.

(73) : Ve onlar ki, Rablerinin âyetleriyle kendilerine öğüt verildiği zaman ona karşı sağır ve kör olarak yıkılıp durmazlar.

(74) : Ve onlar ki: «Ya Rabbena!. Bize zevcelerimizden ve zürriyetlerimizden gözler aydınlığı ihsan et ve bizi tekva sahiplerine imam kıl derler.

(75) : İşte onlar sabr elmiş oldukları şey mukabilinde en yüksek köşkler ile mükâfatlanacaklardır ve orada bir sağlık ve selâmet duasiyle karşılanacaklardır.

(76) : Orada müebbet surette kalacaklardır, —orası— bir karargâh ve **bir ikametgâh** ohnak üzere ne güzel olmuştur.

*

İ Z A H

(72) : Bu mübarek âyetlerde o mümtaz kulların diğer bir kısım güzide vasıflarını, temennilerini bildiriyor, o muhterem zatların o yüksek vasıfları sebebiyle nekadar güzel, muazzam, ebedî mevkilere, nimetlere nail olacaklarını şöylece tebşir buyurmaktadır. (Ve onlar ki) o salih, mutteki kullar ki (yalan yere şahadette bulunmazlar) yahut yalan sözler söylenilen mahallerde hazır bulunup durmazlar, hakka muhalif, adaba münafi lâkırdıları dinlemekten kaçınırlar. Çünki, o gibi bâtıl şeyleri seyredip durmakta onlara iştirak etmek demektir, (ye) o zahitler (faidesiz bir şeye uğradıkları vakiiî) meselâ: Çirkin bir lâkırdıyı işittikleri veya ahlâka aykırı bir hareketi gördükleri zaman (kerimler olarak geçer giderler) kendi şerefi zatilerini koruyarak o gibi nakiselerden yüz çevirmiş olurlar veyahut kabil ise mâruf ile emr münkerden nehy ederek işlenilen kötülüklerin bertaraf olmasını temine çalışırlar, bu suretle de insaniyet namına keremde, ihsanda bulunmuş olurlar.

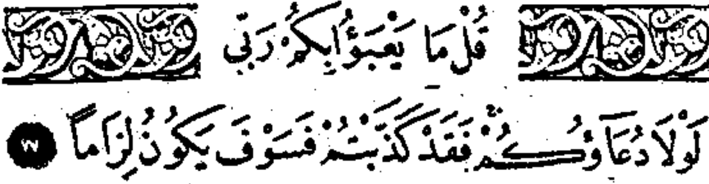
(73) : (Ve onlar ki) o güzel itikatlı zatlar ki (Rablerinin âyetleriyle kendilerine öğüt verildiği zaman) mevizeleri, hükümleri muhtevi olan âyatı Kur'aniye kendi yanlarında tilâvet edildiği zaman onları kemali ihtiram ile dinlerler (ona) o verilen öğüte (karşı sağır ve kör olarak yıkılıp durmazlar) onun ulvî mahiyetini idrâk ederler, onu mütefekkirane dinleyerek secdei ubudiyete kapanırlar, bir takım münkirlerin, cehillerin, hâki mezellete yıkılıp kalmış kimselerin o çirkin vaziyetlerinde asla bulunmazlar.

(74) : (Ve onlar ki) o âbit, zahit müminler ki, daima Cenabı Hak'ka tazarru ve niyazda bulunurlar (Yarabbena!. Bize zevcelerimizden ve zürriyyetlerimizden gözler aydınlığı ihsan et) diye dua ederler. Çünki, bir kimsenin nezih, afif, terbiyei diniyeyi haiz bir refikaya nailiyeti büyük bir mesudiyet nişanesidir. Kezalik: Bir kimsenin muti, güzel itikada, ahlâka mâlik evlad ve ahfada sahip bulunması, kendisi için tebrike lâyık büyük bir bahtiyarlık alâmetidir, ruhen pek ziyade münşerih olmasına büyük bir sebeptir. Binaenaleyh her âkil, mütedeyyin zat, böyle yüksek ahlâk ile, evsaf ile tenevvür etmiş olan bir aileye, bir hanedan efradına nail olmasını Hak Telaâdan temenni eder. (ve) öyle salih zatlar, Yarabbena!. Bizi (tekva sahiplerine imam kıl derler) yani: Ya ilâhî!. (Bizi ilmi din ile, fezaili ahlâkiye ile muttasif kıl, bir haldeki, mümin, mutteki olan din kardeşlerimiz, merasimi diniyeyi ifa hususunda bize iktida etsinler. Biz haktıan korkan, dinî vazifelerini ifa etmek isteyen kimselere birer rehberi hareket olarak bu yüzden de manevî mükâfata nail olalım. Diğer bir tevcihe, göre de Yarabbü. Mutteki zatları bizim için bir pişivayi hareket kıl, onlara tâbi olalım, onlar ile beraber dinî vazifelerimizi ifa edelim. «Kurrete ağyun» gözlerin nuru, ruşen olması demektir. İnşirahı kalbe, incilâyı ruha, iftihara vesile olan şeye ıtlak olunur.

(75) : (İşte onlar) o beyan olunan yüksek sıfatlan haiz, büyük mertebelere, nail zatlar (sabr etmiş oldukları şey mukabilinde) yani: Dinî vazifelerini bihakkın ifa hususunda re bir takım münkirlerin dedikodularına kıymet vermeyerek bir-takım eziyetlere, nahoş hallere tehammül etmeleri itibariyle göstermiş oldukları sabr ve sebatın bir ulvî neticesi olarak (en yüksek köşkler ile) en âli derecedeki cennet menzilleriyle (mükâfatlanacaklardır) öyle, bir âtifeti ilâhiyeye mazhar ola-caklardır (ve orada) o yüksek makamda melekler tarafından (bir sağlık ve selâ-met duasiyle karşılanacaklardır) melekler, onları istikbal ederek onların ebediyen berhayat olarak selâmet içinde yaşamalarına dua edeceklerdir, onları böyle ebedî bir saadetle tebşir etmiş olacaklardır. Diğer bir tevcihe 5göre de: O cennetlere girmek saadetine nail olan zatlar, yekdiğerine tehiyyede, selâmda bulunacak, bü-tün âfetlerden selâmet içinde yaşamalarına dua ederek bu vesile ile de Cenabı Hakka hamd ve şükürde bulunmuş olacaklardır. «Gurfe» lügatte yüksek çardak, âli tabaka, ulvî makam, cennet, yedinci sema demektir. Cem'i: Guref ve Guru-f attır. Bundan murat cennetlerin en yüksek tabakalarıdır. «Tehiyye» de dua, sena, selâm, mülk manasınadır. «Allah ömrünü uzun etsin yerinde müstagmeldir.

(76) : Artık o cennetlere nail olacak zatlar (Orada) o yüksek cennet âlemin-de (müebbet surette kalacaklardır) artık ne öleceklerdir ve ne de oradan çıkarı-lacaklardır. Yarabbü. Bu ne büyük bir âtifet ve saadet!. Orası, o cennet âlemi ne kadar ebedî (bir karargâh) bir mevki istikrar (ve) orası ne kadar daimi (bir ikametgâh olmak üzere ne güzel olmuştur) nekadar temenniye lâyıktır, ebedî saa-det için nekadar ulvî bir tecelligâh bulunmuştur. İşte bütün bu binihaye nimet-ler, âtifetler, hakikî bir imana nailiyetin bir ebedî mükâfatıdır. Allah Tealâ Haz-retleri cümlemizi lütfen böyle bir mükâfata nail buyursun, Amin. «Görülüyor ki: (63) üncü âyeti celileden işbu (76) inci âyeti Kerimeye kadar olan mübarek âyet-ler, mümin, salih kulların dokuz güzide sıfatını beyan buyurmaktadır. Şöyle kî: (1) inci sıfat; o kulların yeryüzünde mütevaziane yürümeleridir. (2) inci sıfat, cahillerin dedi-kodulanna karşı «selâmetle» deyip hayırhahlıkta bulunmalarıdır. (3) üncü sıfat, Cenabı Hakka ibadetle secdelere, kıyamlara devam etmeleridir. (4) üncü sıfat, Hak Tealâ'ya iltica ederek cejhennem azabından emin olmalarını temenni eylemeleridir. (5) inci sıfat, nifakta bulundukları zaman israftan ve cim-rilikten kaçınmalarıdır. (6) inci sıfat, Allah Tealâ'dan başkasına ibadet etmeme-leri ve haksız yere katl-i nefste bulunmamaları ve zina fazihasından sakınmala-rıdır. (7) inci sıfat, yalan yere şahadetten kaçınmaları ve faidesiz, terki lâzım şeyler ile meşgul olmamaları ve fenalıklara karşı kendi haklannda kerimane bir vaziyet almalarıdır. (8) inci sıfat, kendilerine âyât ile öğüt verilince onu kemali hürmet ve şuur ile dinleyip pek tâzimkârane bir vaziyet almalarıdır. *0)* uncu sı-fat da, zevceleri, efradı aileleri haklarında hayırlı dualarda, temennilerde bulu-narak kendilerinin de muttakiler için birer muktedebih olmalarım niyaz eyleme* '.eridir. İşte bu evsafı âliyenin böyle beyan buyurulması, bütün müslümanlar için

bir ikaz ve tenvir hikmetini hâvidir. Artık her müslüman bu gibi yüksek vasıflar ile muttasif olmaya çalışmalıda* ki, mâbudi aziminin senasına, âtifetine liyakat kazanmış olabilsin bü gibi evsafı aliyeden mahrum kalan kimselerin ise istikballeri pek müthiştir.

MEALİ ÂLİSİ

(77) : Deki: Sizin ibadetiniz olmayınca Rabbim size ne kıymet verir. Halbuki, siz tekzib ettiniz, artık —-bu tekzibin cezası size— yakın bir zamanda lâhik olacaktır.

***

İ Z A H

(77) : Bu mübarek âyetlerde salih kullara muhalif bir vaziyette bulunan ibadet ve taatten mahrum, dinî hakikatları münkir olan kimselerin indallâh hiçbir mevkii olmayıp ebedî hüsrana uğrayacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyleki: Ey Resuli Âlişani. Mekkei Mükerreme'deki kâfirlere ve emsaline (deki: Sizin ibadetiniz olmayınca) Siz Allah Tealâ'ya iman ve ona ibadet ve taatle iştigal etmedikçe, o Halikı Kerîme muhtaç olduğunuzu bilerek daima ona dua ve niyazda bulunmadıkça (Rabbim size ne kıymet verir.) insanların indallâh makbul, iltifata lâyık olabilmeleri için iman ile, güzel ameller ile muttasif olmaları lâzımdır. Cenabı Hak cinleri de, insanları da ancak ibadet ve taat için yaratmıştır. Onların gayei hilkatleri budur. Uhdelerine düşen ubudiyet vazifelerini ifa etmeyen, gayei hilkatlerine muhalif. hareketlerde bulunan kimselerin hayvanattan ne farkları olabilir?. Maamafih öyle kimseler, hayvanattan daha aşağı bulunmaktadırlar. Çünki hayvanat, zaten mükellef değildirler, insanlar ise mükellef bulunmaktadır-

lar. Artık ey münkirler, ey ibadet ve taatten kaçınanlar!. Siz nasıl bir kıymeti haiz, iltifata lâyık olabilirsiniz?, **(halbuki** siz **tekzib ettiniz)** Size tebliğ edilen ilâhi hükümleri tasdik etmediniz, Allah'ın Peygamberini inkâra cüret eylediniz, hakkı kabulden kaçındınız, **fertik)** bu tekzibin, bu kötü hareketlerinizin cezası, size **(yakın bir zamanda lâhık olacaktır)** o cezanın size teveccühü lâzımdır, mukarrerdir. Evet., öyle münkirler, ergeç felâketlere, azaplara maruz kalacaklardır. Nitekim bir kısmı Bedr gazvesinde katledilerek cezalarına kavuşmuşlardı, bir kısmı da dünyada bir cezaya uğramasa da ölür-ölmez ebedî cezaya kavuşmuş olacaktır. Artık öyle kendi ihtiyarlarını suiistimal ederek küfre düşen, **o** sebeple müebbeden felâkete maruz kalan kimseler ,kendi müthiş istikballerini düşünsünler. Resuli Ekrem, Sallallahu Aleyhi Vesellem efendimiz, vazifei risaletini bihakkın ifa etmiş olduğu için kendisi mazurdur, müteessir olmasına lüzum yoktur. Saadeti ebediye o Peygambere ve ona tâbi olanlara mahsustur. Nitekim «Sûrei Şüaranın ilk âyetleri de bu hakikati beyan ederek Resuli Zişanımıza tesliyetbahş olmaktadır. Ve lillâhü hamd.

**
*

SİDREİ ŞÜARA

Bu mübarek sûre Mekkei Mükerreme'de nazil olmuştur. Ancak son dört âyeti Medinei Münevvere'de[1] nuzûl etmiştir, ikiyüz yirmi yedi âyeti celileden müteşekkildir. Bu mübarek âyetlerde Resuli Ekrem'e tesliyetbahş olmaktadır, bir takım münkirlerin sui âkibetlerine işaret buyuruyor, Cenabı Hakkın muazzam asar kudretine nazarları celbediyor. Musa Aleyhisselâmın Firaun ile olan münazarasını, sâhirlerin mağlûp olup şerefi imana nail olduklarını, müminlerin selâmet sahasına erip düşmanlarının ise kahrı ilâhîye uğradıklarını bildiriyor. Bu sûrei celile, İbrahim, Nuh, Hud, Salih, Lût, Şüayb Aleyhimüsselâtü Vesselâm'ın da kıssalarını, ümmetlerini aynı surette tenvire, ikaz ve irşada çalışmış olduklarını ve onların pek ulvî tebligatını tasvir buyuruyor, bu tebliğlere, tavsiyelere karışı muhalif vaziyetler almış olanların da müthiş âkibetlerini bir vesilei intibah olmak üzere beyan buyurmaktadır. Hâtemülmürselin Hazretlerine de nasıl ulvî bir kitabı semavînin nuzûl etmiş olduğunu ve o Peygamberi Zişanm da nekadar hayırhâhane bir surette beşeriyeti tenvire, hakikati diniyyeden haberdar etmeğe çalıştığını gösteriyor. Şeytani vesveselerin zebunu olan bir takım şairlerin de kötü hareketlerini teşhir ederek mümin, salih zatların ise müstesna bir mevkide bulunduklarım beyan buyurmaktadır. Bu münasebetle de bu mübarek sûreye «Suretüşşüara» unvanı verilmiştir. Kur'an hikmet beyanın ise asla şiir kabilinden olmayıp vahyi ilâhiye müstenit en kutsî bir kitap olduğuna işaret buyurulmaktadır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

طٰسٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾ لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ اَلَّا
يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾ اِنْ نَشَأْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَٓاءِ اٰيَةً فَظَلَّتْ
اَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ ﴿٤﴾ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنَ الرَّحْمٰنِ مُحْدَثٍ اِلَّا
كَانُوا عَنْهُ مُعْرِضِينَ ﴿٥﴾ فَقَدْ كَذَّبُوا فَسَيَأْتِيهِمْ اَنْبٰٓؤُا مَا كَانُوا بِهِ
يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(1) : Ta, Sin, Mim.

(2) : Bu, gayet açıkça bildiren kitabın âyetleridir.

(3) : Sen mümin olmayacaklar, deye ihtimâl ki, kendi nefsini helâk edeceksin!.

(4) : Eğer dileyecek olsak üzerlerine gökten bir âyet indiririz de artık ona boyunları eğili kalmış olurlar.

(5) : Onlara Rahman tarafından yeni bir mevize gelmez ki, İllâ ondan kaçınır bir halde olmuşlardır.

(6) : Muhakkak ki, tekzib ettiler. Artık kendisiyle istihzada bulunduktan şeyin haberleri kendilerine yakında gelecektir.

**

İ Z A H

(1) : Bu mübarek âyetler, Kur'anı Azimin ulviyetini bildiriyor, Resuli Ekrem'in de bir takım dinsizler yüzünden nekadar müteessir olduğunu gösteriyor. Cenabı Hakkın da dilemiş olsa o dinsizleri kahren imana sevkedeceğini anlatıyor ve o dinsizlerin de herhangi bir mevizeden kaçındıklarını beyan ve bunun neticesinde vahim bir_âkjbete kavuşacaklarını ihtar buyurmaktadır. ŞÖyleki: (Ta, **Sin, Mim)** Bu âyeti kerime, ekseri müfessirine göre bu sûrenin ismidir. Katade'ye göre de Kur'anı mübinin isimlerindendir. İbni Abbas Radiallahu anhtan bir rivayete göre de bu, esmai ilâhiyedendir. Daha doğrusu bu, müteşabihattandır, Allahu Azimüşşan ile Resuli Ekrem'i arasında bir şifre mesabesindedir, bununla muhatab olan Peygamberi Âlişan olduğundan elbette bununla muradı ilâhinin ne olduğunu o bilir. Biz bunun mânasını, ilmi ilâhiye havale ederiz. Sofiyye jıazeraUndan bazılarına göre bu, Resuli Ekrem'e şöyle bir hitaptır: «Ey Tabibülkulüp!. Sırrulesrar!. Muhammedülmuhtar!. Sallallahu Aleyhi Vesellem. Diğer bir tevcihe göre de: Ta, arifinin kalplerindeki tarab ve neşveye işarettir. Sin, eshabı muhabbetin süruruna, zevki menevişine işarettir. Mim de: Müridinin münâcatına, dua ve niyazına işarettir. Diğer bir bakımdan da Resulullaha hitaben şöyle bir iltifatta bulunulmuş demektir: «Ey saadeti ebediyeyi, seyadeti muhalledeyi talip olan, ve ey tabiatı beşeriye kirlerinden tıyneti tâhir bulunan, ve ey sırrı ve seriresi, nasüti alâkalardan salim olan ve ey sefayı tevhidi ihlâl eden gayrı ahlâki eserleri mahveyleyen zat!.»

(2) : (Bu) gibi harflerden müteşekkil olan bu yüksek sûrei celile Bundaki kutsî âyetler (gayet açıkça bildiren) dinî hükümleri kemali zuhur ile telkin eden, hak ile bâtılın arasını tefrik buyuran, bir mucizei kelâmiye olduğu zahir bulunan (kitabın) Kur'anı hakikat beyanın (âyetleridir) o semavî kitabın ihtiva ettiği pek beliğ beyanat cümlesindendir. Artık böyle pürlem'an bir delili vahdaniyet, gözler önünde münceli olup dururken herkes ondan bihakkın istifadeye çalışmalı dcğilmidirler?.

(3) : Ey Resuli Zişan!. Sen böyle bir kitabı mübini halka tebliğ ile vazifei nübüvvetini ifa etmekte bulunuyorsun, artık sen mazursun, fazla hüzün ve kedere düşmeğe hacet yok. Halbuki: feen) kavmin (mümin olmayacaklar) bu Kur'anı mübini tasdik etmeyecekler (deye ihtimâlki, kendi nefsini helak edeceksin) o derece müteessir bulunuyorsun. Halbuki, sen âlicenaplılığım göstermiş, kavmini ıslaha, irşada çalışmış, pek büyük bir iyilikte bulunmuş bir Peygambersin. Buna rağmen onlar, imandan, tasdikten mahrum kalırlarsa elbette bütün mesuliyet, kendilerine aittir. «Bahi,» lügatte bir zihayatı boyun kemiğindeki ak iliğine varıncaya kadar boğazlayan kimse demektir, fazla katil, mühlik yerinde müstameldir.

(4) : Evet.. Teessüre, tehassüre lüzum yok **(Eğer dileyecek olsak)** o imandan kaçınanların imana gelmelerine meşiyeti ilâhiye teallûk etmiş olsa **(üzerlerine gökten bir âyet)** onları îmana mecbur edecek kahır bir alâmet, mühlik bir hâdise **(indiririz de artık ona boyunları)** bilmecburiye **(eğili kalmış olurlar)** Peygamberlerinin emirlerine bilzarure inkiyat göstermeğe başlarlar. Nitekim Firavun ile avenesi hakkında denizlerin yarılması suretiyle böyter bir haile yüz göstermiş, onlar da canlarının korkusundan dolayı ister istemez Hazreti Musa'yı tasdik etmeğe başlamışlardı. Hayfaki, artık vakit geçmiş, öyle cebre müstenit bir îman, indi ilâhide kabule şayan bulunmamıştır.

(5) : **(Onlara)** O kâfirlere **(Rahman tarafından)** haklarında nice nimetleri, merhametleri bulunan mâbudi kerim canibinden **(yeni bir mevize)** Kur'anın yeni yeni âyetleri, öğütleri **(gelmez ki, illâ)** gelince **(ondan kaçınır bir halde olmuşlardır.)** O Kendi menfaatleri için kendilerine verilen nasihatları, ihtarları dinlemezler, ondan yüz çevirirler. Onlar, öyle îmana yaklaşmaz, muannit; münkir kimselerdir.

(6) : İşte böyle denaeti ahlâkiyelerinden dolayı **(muhakkak ki,)** Kur'anı Kerîmi, onunla nasihatta bulunan Resuli Ekrem'i, onun pek hayırhâhane tebligatını **(tekzib ettiler)** onunla mücadelede bulunmak cinayetini irtikâpta bulundular. **(Artık kendisiyle istihzada bulundukları şeyin haberleri)** pek büyük cezaları, dünyevî ve uhrevî azapları **(kendilerine yakında gelecektir.)** Binaenaleyh o muannidane, kâfirane olan hareketlerinin meş'um, müthiş âkibetine kavuşmuş olacaklardır. Elbetteki, öyle hakikatları, haklarındaki pek zahir faideleri inkâr eden, kudreti ilâhiyye ile vücude gelmiş olan eserleri görüp anlamak istemeyen kimseler böyle bir felâketten başka bir şeye lâyık olamazlar, artık onların haklarında teessüre mahal yok!.

**

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الْأَرْضِ كَمْ أَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ﴿٧﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ
لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(7) : Yere bir bakmadılar mı ki, orada her çok menfaatti çiftten nekadar bitirmişizdir!..

(8) : Şüphe yok ki, bunda elbette bir ibret vardır. Halbuki, onların ekserisi îman etmiş kimseler olmadı.

(9) : Ve muhakkak ki, senin Rabbin elbette o, çok izzet sahibidir, çok merhametlidir.

* * *

İ Z A H

(7) : Bu mübarek âyetler, bir kısım kudret eserlerine nazarları celbediyor, dinsizleri intibah dairesine davet buyuruyor, Hâliki Azimin nekadar ulvî sıfatlar ile muttasif olduğunu bildiriyor: Şöyleki: O ilâhi âyetleri, onlarıtebliğ eden Peygamberi Zişanı tekzib eden cahiller, hiç **(yere bir bakmadılar mı?.)** Yeryüzündeki binlerce iddiaları, muazzam eserleri görmediler mi?, **(ki, orada) o** yer sahasında **(her çok menfaatti çiftten)** muhtelif nevilere ayrılmış, sitayişe lâyık, pek faideli ağaçlardan, nebatlardan vesaireden **(nekadar)** şeyler **(bitirmişizdir)** onların **öyle** neşvünema bulmaları, insanların ihtiyaçlarını temine vesile olmaları birer kudreti ilâhiye, birer âtifeti subhaniye eseridir. Artık onları güzelce düşünüp de onları yaratan Hâliki kerîme arzı ubudiyete koşmalı değil midirler?.

(8) : **(Şüphe yok ki, bunda)** Böyle mükemmel, mütenevvi yaratılmış hilkat eserlerinin frerbirinde **(elbette bir ibret vardır)** bunları yaratan Hâlihi Azimin kemali kudretine büyük bir alâmet mevcuttur. Bunların herbiri Cenabı Hakkın kudretine, ilim.ve hikmetine birer parlak delildir. Halbuki, onların insanların, Resuli Ekrem'in dini ilâhiyi kale davet ettiği kimselerin **(ekserisi îman etmiş kimseler olmadı**)kendi dinsizliklerinde inat ederek sebat eder oldular, kendi ihtiyarlarını suiistimal ettikleri için öyle küfr içinde kalmaları mukadder bulunmuş oldu.

(9) : Ve muhakkak ki, Ey Resuli Zişan!. **(Senin Rabbin)** Sana risalet ihsan eden, sana temiz kalpleri musahhar kılan, senin yüksek evsafını şark ve garbe neşreyleyen **(elbette o)** kerîm" mabûdun **(çok izzet sahibidir)** her irade buyurduğunu vücude getirmeğe kadirdir, bütün kâinat üzerine galiptir. Ve o Hâliki rahim **(çok merhametlidir)** kullarına lütf ve âtifeti daima tecelli etmektedir. Bununçündür ki, **o** münkir, günahkâr kullarını da hemen kahr ve tedmir buyurmuyor. O büyük cinayetlerinden dolayı kendilerini hemen muaheze etmeyerek onlara mühlet veriyor. Artık bütün beşeriyet, bu âtifeti azimeyi düşünerek o kerîm, Hâliki kâinata arzı ubudiyete, takdimi teşekkürata koşup durmalı ve eski ümmetlerin başlarına gelmiş olan felâketlerden ibret almalı değil midirler?.

***

وَاِذْ نَادٰى رَبُّكَ مُوسٰٓى اَنِ ائْتِ
الْقَوْمَ الظَّالِمٖينَ ﴿١٠﴾ قَوْمَ فِرْعَوْنَ اَلَا يَتَّقُونَ ﴿١١﴾ قَالَ رَبِّ اِنّٖٓي اَخَافُ
اَنْ يُكَذِّبُونِ ﴿١٢﴾ وَيَضٖيقُ صَدْرٖي وَلَا يَنْطَلِقُ لِسَانٖي فَاَرْسِلْ اِلٰى هٰرُونَ
﴿١٣﴾ وَلَهُمْ عَلَيَّ ذَنْبٌ فَاَخَافُ اَنْ يَقْتُلُونِ ﴿١٤﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(10) : Ye yâl et o zamanı ki, Rabbin Musa'ya nida buyurdu ki: Zalimler olan kavme gidiver.

(11) : Firavun'un kavmine ki, daha sakınmayacaklar mı?.

(12) : Dediki: Yarabbü. Şüphe yok ki, beni tekzib edeceklerinden korkarım.

(13) : Ye göğsüm daralır ve dilim açılmaz, Artık Harun'a da risalet ver.

(14) : Ye hem onlar için benim üzerimde bir suç da var. Binaenaleyh beni öldüreceklerinden korkarım.

İ Z A H

(10) : Bu mübarek âyetler, Musa Aleyhisselâm'ın Firavun ile kavmini dini ilâhiye davete memur olduğunu bildiriyor. Hazreti Musa'nın da kendisini tekzib edeceklerini ve lisanındaki bir arızadan dolayı o kavmi açıkça bir surette irşada çalışamayacağını ve kendisine bir suç isnat edildiğini arz ile kardeşi Hazreti Harun'un da kendisiyle beraber vazifei risalete tâyin buyurulmasını istirham eylemiş bulunduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyleki: (Ye) Ey Hâtemülmürselin!. **(yâd** et) o haktan kaçman, seni tekzibe cüret eden kimselere hatırlat **(o zamanı ki; Rabbin Musa'ya nida buyurdu)** Tuva denilen mukaddes bir vadide Cenabı Hak, şanı ulûhiyetine lâyık bir veçhile emri ilâhisini Hazretti Musaya bildirdi. Bu nuda, İmamı Maturidiye göre Hazreti Musa'nın idrâk edeceği huruf ve esvat kabilinden bir kelâm ile vuku bulmuştur. İmamı Eşariye göre de zatı ilâhiye mahsus olan kadim bir kelâmdan ibaret bulunmuştur. Nitekim ahirette müminler, böyle kutsî bir kelâma nail olacaklardır. Bu kutsal nida ile Duyurulmuştu ki: Ya Musa!. **(Zalimler olan kavme)** küfr ile, isyan ile, İsrail oğullarını esaret altında yaşatarak onlann yeni doğan erkek çocuklarını katletmekle vakit) geçiren cinayetkâr bir taifeye, **(gidiver)** kendilerini imana, insafa davet et.

(11) : Evet.. O zalim kavme, yani: **(Firavun'un kavmine ki,)** onlar **(daha sa-**

kınmayacaklar mı?.) onlar, okadar teaccübe şayan olan zulüm ve gadre hâlâ devamedip duracaklar mı?. Artık onlar, Allah'tan korkmaz, kendilerinin nekadar cani olduklarını anlamazlar mı?. Bu hususu kendilerine ihtar et, onları dairei imana, insafa davet eyle.

(12) : Musa Aleyhisselâm, bu muazzam emri telâkki edince (dediki: Yarabbü.) Ey benim hakkımda lûtf ve ihsanı, rıfk ve merhameti bipayan olan mabudum!, (şüphe yokki,) o taifenin **(beni** tekzib edeceklerinden korkarım) artık benim onlara yalnız gidişim bir faidebahş olmayacak gibidir.

(13) : (Ve) Onların tekziblerinden dolayı (göğsüm **daralır)** müteessir bir halde kalırım (ve **dilim açılmaz)** uhteme düşen risalet vazifesini bihakkın ifa edebilecek bir surette onlara hitapta bulunamam, o teessür böyle bir hâle sebebiyet verir. Maahaza deniliyor ki: Hazreti Musa'nın çocukluğu zamanında ağzına almış olduğu kızgın bir taş parçasından dolayı mübarek dili zedelenmiş, kuvvei nutkuyesine bir zaaf ârız olmuştu. Bunun için niyaz ederek dediki: Yarabbü. **Artık Harun'a da risalet ver)** Cibrili Emîn'i göndererek kardeşim Harun'u da risalet serefine nail buyur. Onunla beraber bu ulvî risalet vazifesini ifaya çalışalım. Hazreti Musa, telâkki ettiği emri ilâhiyi maalşükran kabul etmiş, ona imtisâlde bulunmuştur. Fakat kendisinin fasih, beliğ olan kardeşiyle teyid edilmesi ve o suretle vazifei risaleti daha mükemmel bir surette eda edebilmesi için böyle bir temennide bulunmuştur.

(14) : (Ve) Musa Aleyhisselâm temennisine şunu da ilâve etti. (hem onlar **için) O** Firavun'un kavmi için (benim üzerimde) onların zu'munca (bir suç da vardır) bu da Hazreti Musa'nın daha Mısır'dan çıkmadan evvel İsrail oğullarından bir şahıs ile bir kiptinin münazaada bulunduklarını görüp bir darbesiyle kiptinin ölmüş olmasından ibarettir. Nitekim bu hâdise «suretülkasas» da mufassalca bildirilmiştir, (binaenaleyh) o kavme yalnızca gidersem, daha vazifei risaletimi kendilerine tebliğ etmeden (beni öldüreceklerinden korkarım) artık yarabbü. lütfen beni kardeşim ile teyit buyur.

قَالَ كَلَّا فَاذْهَبَا بِآيَاتِنَا إِنَّا
مَعَكُمْ مُسْتَمِعُونَ ﴿١٥﴾ فَأْتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُولَا إِنَّا رَسُولُ رَبِّ
الْعَالَمِينَ ﴿١٦﴾ أَنْ أَرْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿١٧﴾ قَالَ أَلَمْ نُرَبِّكَ
فِينَا وَلِيدًا وَلَبِثْتَ فِينَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِينَ ﴿١٨﴾
وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ الَّتِي فَعَلْتَ وَأَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿١٩﴾

İ Z A H

(15) : —Cenabı Hak— buyurdu ki: Asla!. İmdi ikiniz de bizim âyetlerimizle gidiniz. Şüphe yok biz, işiticiler olduğumuz halde sizinle beraberiz.

(16) : Artık Firavun'a gidin de deyin ki: Biz şüphe yok, âlemlerin Rabbinin Resulüyiz.

(17) : İsrail oğullarını bizimle beraber salıveresin deye.

(18) : Firavun da dediki: Seni çocuk iken içimizde büyütmedik mi?. Ve aramızda ömründen senelerce kalmış olmadın m*?.

(19) : Ve o yaptığın fiilini yapıverdin, o halde sen nankörlerdensin.

*

İ Z A H

(15) : Bu mübarek âyetlerde Musa Aleyhisselâmın temin edilip kardeşi ile beraber Resul olarak Firavuna gönderilmiş oldukl?rını ve Beni İsrail'in kendileriyle beraber Mısır'dan çıkmalarına müsaade istediklerini bildiriyor. Firavun'un da Hazreti Musa'ya karşı minnette bulunarak ona nankörlük isnat etmek cehaletinde bulunduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyleki: Musa Aleyhisselâm, Firavun'un kavmi tarafından kendisinin katledilmesi ihtimalini dermeyen edince Cenabı Hak, bu ihtimale mahal olmadığını beyan için **(Buyurdu ki: Asla!.)** senin hayatına kastedemezler, öyle bir düşünceden vaz geç,, ona mahal yok. Kardeşin hakkındaki niyazın ise icabete iktiran etmiştir, **(imdi ikiniz de bizim âyetlerimizde)** Sizin sıdkınıza delâlet eden, sizin birer Peygamberi Zişan olduğunuzu teyid eyleyen mucizeler ile Firavun'un ve kavminin yanlarına **(gidiniz)** onlardan hiç korkmayın **(şüphe yok ki, biz işiticiler olduğumuz halde)** bütün söylenilecek, yapılacak şeyleri işitir, görür olarak **(sizinle beraberiz)** sizi muhafaza eder, sizi o dinsizlerin fenalıklarından siyanet eyleriz. Bu Hazreti Musa hakkında büyük bir teselliyettir ve onun muvaffakiyete nailiyeti için muazzam bir tebşiri ilâhîdir.

(16) : **(Artık)** Ey muhterem Musa ve Harun Aleyhimesselâm!. Korkmayın **(Firavun'a gidin de deyin ki: Biz şüphe yok, âlemlerin Rabbinin Resuliyiz)** onun tarafı izzetinden nâsı dini ilâhiye davete memuruz, bizim gayemiz müttehittir, insanların dini hakkı kabul ederek bir vahdet teşkil etmelerini temine çalışmaktan **ibarettir.**

(17) : Evet.. Deyiniz ki: Ey Firavun!. Senelerden beri esaret altında tutmakfa olduğun **(İsrail oğullarını bizimle beraber salıveresin deye)** biz tarafı ilâhiden gönderilmiş bulunmaktayız. Artık o mazİûm cemaati bırak, Mısır'dan çıkıp gitmelerine mâni olma. Rivayete nazaran Firavun, İsrail oğullarını dörtyüz sene kadar köle halinde bulundurmuştu. O zaman onların adedi: Otuzbin altıyüz kadar **imiş.**

(18) : Hazreti Musa ile Hazreti Harun da Firavun'a giderek Beni İsrail'in Mısır'dan çıkmalarına mâni olmamasını teklif ettiler. **(Firavun da)** o teklifi reddederek **(dedikh)** By Musa!. **(Seni çocuk iken içimizde)** kendi sarayımızda **(büyütmedik mi?.)** seni beslemedik mi?. **(Ve orada ömründen senelerce kalmış olmadın mı?.)** Senin üzerinde bizim böyle bir hakkımız yok mudur?. Artık bizimle muvacehede bulunarak İsrail oğullarının serbest bırakılmasını teklif etmeniz muvafik mıdır?. O hakka riayet lâzım değil midir?. Bir rivayete göre Hazreti Musa, Firavun'un sarayında otuz sene kadar bir müddet bulunmuştur.

(19) : Ve) Bununla beraber ya Musa!. Sen **(o yaptığın fiilini)** de **(yapıverdin)** bir kiptiyi vurdun öldürdün, **(o halde** sen **nankörlerdensin)** Biz seni senelerce kendi sarayımızda besledik, seni köle ittihaz etmedik. Buna rağmen sen Beni İsrail'in serbest bırakılmasını istiyorsun, böyle bir teklif, muvafık mıdır?.

∴

قَالَ فَعَلْتُهَا إِذًا وَأَنَا مِنَ الضَّالِّينَ ﴿٢٠﴾ فَفَرَرْتُ مِنْكُمْ لَمَّا
خِفْتُكُمْ فَوَهَبَ لِي رَبِّي حُكْمًا وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢١﴾ وَتِلْكَ نِعْمَةٌ
تَمُنُّهَا عَلَيَّ أَنْ عَبَّدْتَ بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿٢٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(20) : —Hazreti Musa— dediki: Onu o vakit yaptım, fakat ben —o za**man;— cahillerden idim.**

(21) : Vaktaki sizden korktum, artık sizden firar ettim, imdi Rabbim bana hüküm verdi ve beni Peygamberlerden kıldı.

(22) : Ve o da bir nimettir ki, benim üzerime minnet ediyorsun, İsrail oğullarını köle edinmiş olduğundan dolayıdır.

∴

İ Z A H

(20) : Bu mübarek ayetkrde Musa Aleyhisselâmm Firavun'a verdiği cevabı bildiriyor. Hazreti Musa'nın tarafı ilâhiden hükme ve risalete nailiyetini haber **ve-**

riyor. Hazreti Musa hakkındaki yapıîan bir iyiliğinde Beni İsrail hakkındaki esaretin bir neticesi olduğundan dolayı da minnete mahal bulunmadığına işaret buyurmaktadır. Şöyleki: Hazreti Musa Firavun'un iddiasını red için **(Dediki: Onu) o** yaptığıma işaret ettiğin katil hâdisesini **(o vakit yaptım)** bunu itiraf ederim **(fakat ben) o** zaman **(cahillerden idim)** öyle bir darbenin katle müeddi olacağını bilemezdim, o kasten yapılmış bir katil cinayeti değildir, belki bir hatadır. Maamafih **o** öldürülen kıptii, haksız yere bir şahsın hayatına kastetmiş gibi bulunuyordu, onu müdafaa için ve bir tedip maksadiyİe böyle bir hâdise vücude gelmiştir. Bu, bir mazeret teşkil edebilir.

(21) : Ve Ey Firavun!. **(Vaktaki sizden korktum,) o** bir hata eseri olan hâdiseden dolayı benim hayatıma kastedeceğinizi düşündüm, **(artık)** Canımı kurtarmak için **(sizden firar ettim)** Cenab-ı Hakkın siyanetine iltica ettim **(imdi Rabbim bana hüküm verdi)** bana ilim ve fehm ihsan etti, beni hikmete ve fazilete nail buyurdu **(ve beni Peygamberlerden kıldı)** binaenaleyh ben dini ilâhiyi halka tebliğe memurum. Artık sen, ne yapmak istiyorsan yapmaya çalış, ben senden asla korkmam, beni kerim olan Rabbim şimdiye kadar hıfz ve himaye buyurmuş olduğu gibi bundan sonra da korur, siyanet buyurur.

(22) : (Ve) Ey Firavun!, (o da) o beni bir müddet sarayında bulundurduğunda öyle **(bir nimettir ki)** onunla **(benim üzerime minnet ediyorsun)** o **(İsrail oğullarını köle edinmiş olduğundan dolayıdır)** eğer sen onları köle ittihaz etmese idin, onların dünyaya gelen erkek çocuklarını öldürmese idin ben de öyle bir korkudan dolayı denize atılmazdım, senin sarayına alınarak bir müddet himaye edilmiş olmazdım, kendi ailem arasında yaşar, şimdi böyle bir minnete maruz kalmazdım. Artık benim hakkımda öyle bir müddet sarayında kalmaklığım, haddizatında bir nimeti değildir. Belki kendilerine mensup olduğum İsrail oğulları hakkındaki zulm ve adaletten kaçınmanın bir neticesi olmuştur. Eğer böyle olmasa idi ben senin himayende bir müddet bulunmadan müstağni bulunmuş olurdum. Diğer bir tevcihe göre de Ey Firavun!. Sen Beni İsrail'i kendine köle yaptın, onların mallarını ellerinden aldın, bana da işte o mallardan infak etmiş bulundun. Artık benim hakkımda senin bir nimetin, bir hakkı terbiyen yoktur. Benim terbiyem, nail olduğum nimet, kendi validem, kendi kavmim tarafındandır, seninki bir kuru namdan ibarettir. Binaenaleyh bana minnette bulunup durm-

قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٣﴾
قَالَ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ ﴿٢٤﴾
قَالَ لِمَنْ حَوْلَهُ أَلَا تَسْتَمِعُونَ ﴿٢٥﴾ قَالَ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ
الْأَوَّلِينَ ﴿٢٦﴾ قَالَ إِنَّ رَسُولَكُمُ الَّذِي أُرْسِلَ إِلَيْكُمْ لَمَجْنُونٌ
﴿٢٧﴾ قَالَ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ
تَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(23) : Firavun dediki: Âlemlerin Rabbi nedir?.

(24) : —Musa Aleyhisselâm da— dediki: Göklerin ve yerin ve bunların arasında bulunanların Rabbidir, eğer siz yakinen bilir kimseler oldunuz iseniz.

(25) : —Firavun— Etrafında olanlara dediki: İşitiyor musunuz?.

(26) : —Musa Aleyhisselâm da— dediki: Sizin Rabbinizdir ve sizin evvelki atalarınızın Rabbidir.

(27) : —Firavun da— dediki: Size gönderilmiş olan Resulünüz, şüphe yok ki, elbette bir mecnundur.

(28) : —Hazreti Musa da— dediki: Maşrıkın ve mağribin ve bunların aralarında olanların Rabbidir. Eğer siz âkilâne düşünürler oldunuz iseniz.

İ Z A H

(23) : Bu mübarek âyetler, Hazreti Musa ile Firavun arasında cereyan eden bir muhavereyi bildiriyor, Rübubiyeti ilâhiyyenin bütün mükevvenata şâmil ol

duğunu tebliğ buyurmaktadır. Şöyieki: Musa Aleyhisselâm, Rabbim bana hikmet, risalet ihsan buyurdu deyince **(Firavun)** suale kalkışarak **(dediki:)** Ya Musa!. **(âlemlerin Rabbi nedir?.)** Kendisinin Resuli olduğunu iddia ettiğin Rabbin nasıl şeydir, öyle bir Rab mevcut mudur?.

(24) : Bütün mükevvenat, O Rabbi Azimin varlığına şahadet ettiği, Firavun' un vicdanı da öyle bir Hâliki Kerîmin varlığını inkâra muktedir olamayacağı halde mücerret bir tecahül tarikiyle Rabbülâleminin neden ibaret olduğunu sual eden öyle bir münkire cevaben Musa Aleyhisselâm da **(Dediki:)** o Rabbi Azim **(göklerin ve yerin ve bunların arasında bulunanların Rabbidir)** bütün bu mevcudat, o Halikı Kadimin birer eseri kudretidir, **(eğer siz yakinen bilir kimseler oldunuz iseniz)** Eşyanın hakikatlarını güzelce anlayabilmek kabiliyetini haiz bulunmuş iseniz, Cenabı Hakkın bu rübubiyetini de, onu hâliki mükevvenat olduğunu da anlamanız icabeder. Biz mahlükat, Rabbilâlemin'in mahiyeti sübhaniyesini bilip tâyin etmeğe muktedir, onunla mükellef değiliz, biz onun mukaddes varlığına, kudret ve azametine şehadet eden bipâyan asârı hilkatini görmekteyiz. Gözlerimizin önünde parlayan bütün bu muazzam eserler, o Rabbi Kerîmin Rübubiyetine bedaheten şehadet ve delâlet edip durmaktadır.

(25) : Firavun, Hazreti Musa'nın bu pek hakimane cevabını işitince endişeye düştü, kavminin kalplerine bu cevabın tesir edeceğinden korktu. **(Etrafında olanlara)** kavminin eşrafından olup JBeşyüz kadar bulunan erkeklere **(dediki: İşitiyor musunuz?)** Musa nasıl bana bir cevapta bulunuyor?. Benim Rübubiyetimi inkâr ediyor, bizzat mevcut olan gökleri, yerleri vesaireyi bir Rabbin eseri sanıyor.

(26) : Musa Aleyhisselâm da, Firavun'un öyle dehriyyundan bulunan bir kâfirin teaccübüne, ahmakça lâkırdısına mahal olmadığına işaret için **(dediki:)** Ey Firavun. O Rabbilâlemin **(sizin)** de **(Rabbinizdir ve sizden evvelki atalarınızın)** da **(Rabbidir)** sizlerin bizzat mevcut olmayıp birer eseri hilkat olduğunuz bedihi değil midir?. Siz kendinizin birer vacibülvücut olduğunuzu iddia edebilir misiniz?. Sizlerin bilâhara vücude geldiği malûmdur, o halde nasıl olur da rübubiyet iddiasında bulunabilirsiniz?. Nedir sizdeki bu cehalet, bu inkâr!.

(27) : Hazreti Musa'nın bu pek ilzamkârane olan hitabına rağmen o münkir Firavun yine küfründe ısrar ederek kavmine tehakküm tarikiyle **(Dediki: Size)** sizin gibi ukalâdan olan kimselere **(gönderilmiş olan Resulünüz, şüphe yok ki, elbette bir mecnundur)** artık o size nasıl Resul olabilir?.

(28) : Hazreti Musa da onların o istihzalarına karşı daha vâzih bir tarik ile cevap vererek **(Dediki:)** Ey Firavun!. O tasdik etmediğin Rabbülâlemin **(maşrıkın ve mağribin ve banlann arasında olanların Rabbidir)** bütün bu mükevvenat,

bunlardaki acîb, bedi tehavvülât, tenevvüfat o Rabbi Azimin birer eseri kudretidir. Ondan başka Halik: Mabûd yoktur (eğer siz âkilâne düşünür oldunuz iseniz) bu hakikati anlarsınız. Sizin sualinize karşı bundan daha muvafık cevap olamaz. Bizler hakikati ilâhiyeyi, mahiyeti subhaniyeyi tarif ve tayine muktedir değiliz, onun varlığı, birliği, kudret ve azameti onun aşariyle tecelli edip durmaktadır, îşte enzarımıza çarpan bu safahatı kâinat da o Rabbi Azimin birer eseri kudretidir, birer burhanı ulûhiyetidir. Artık bundan daha münasip, daha vâzih ne cevap olabilir?. Eğer aklınız var ise bunu takdir ederek rübubiyeti ilâhiyyeyi tasdik etmeniz icabetmez mi?.

∴

قَالَ لَئِنِ اتَّخَذْتَ إِلَٰهًا غَيْرِي لَأَجْعَلَنَّكَ
مِنَ الْمَسْجُونِينَ ﴿٢٩﴾ قَالَ أَوَلَوْ جِئْتُكَ بِشَيْءٍ مُبِينٍ ﴿٣٠﴾ قَالَ فَأْتِ
بِهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٣١﴾ فَأَلْقَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُبِينٌ
﴿٣٢﴾ وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاءُ لِلنَّاظِرِينَ ﴿٣٣﴾ ع

MEALİ ÂLİSİ

(29) : —Firavun— dediki: Andolsun, eğer benden başka ilâh ittihaz etmiş oldun isen elbette seni zindana atılmışlardan kılarım.

(30) : Musa Aleyhisselâm da dedi ki: Ben sana apaçık bir şey getirmiş oluncada mı beni zindana atacaksın!.

(31) : Firavun da dedi ki: Haydi onu getir, eğer sen sadıklardan oldun isen.

(32) : Bunun üzerine asasını bırakıverdi, o hemen bir apaçık ejderha kesildi.

(33) : Ye elini çekip çıkardı. Hemen o, nazar edenlere karşı bembeyaz —kesilmiş— idi.

∴

İ Z A H

(29) : **Bu** mübarek âyetlerde Hazreti Musa'ya karşı Firavun'un ulühiyet **iddiasında bulunduğunu** bildiriyor. Musa Aleyhisselâmın da onu reddederek kendi **iddiasının** doğruluğunu, vahdaniyeti ilâhiyenin subutunu izhar için iki muazzam **mucize ibrazına** muvaffak olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyleki: Musa Aleyhissejâmın **irad** ettiği o kuvvetli delilleri, onun o azm ve sebatını Firavun görünce **şiddet** göstermek yolunu iltizam etti. **(Dediki: Andolsun)** Ey Musa!. (Eğer) sen **(benden başka ilâh ittihaz etmiş oldun isen)** başkasını ulûhiyetle, rübubiyetle muttasif **itikat** etmekte bulunmuş isen **(elbette** 'seni **zindana atılmışlardan kılarım) seni de onlar** gibi en korkunç, en mühlik bir zindana sevkederim. Artık en büyük bir tehlikeye, felâkete maruz kalmış olursun.

(30) : Musa Aleyhisselâm da o meluna cevaben **(dediki: Ben sana apaçık bir şey getirmiş olunca da mı?.)** kendi iddiamın doğruluğunu gösteren, riibubiyetin yalnız Allah Tealâya mahsus olduğuna ve onun tarafından benim Resul gönderilmiş bulunduğuma şahadet edecek en muazzam mucizeler ibrazına muaffak olduğum takdirde de mi beni zindana atacaksın, öyle zalimane bir harekette bulunacaksın?. Sen öyle bir zulmün neticesini hiç düşünmez misin?.

(31) : Hazreti Musa'nın bu ihtarına cevaben Firavun da **(Dediki:** Haydi o**nu)** o meydana çıkarmak istediğin hârikayı (getir) bizlere göster (eğer sen) o risalet iddianda **(sadıklardan** olsun isen) durma, o hârika ile davanı isbat etmiş olursun.

(32) : Hazreti Musa da **(bunun üzerine)** Firaun'unöyle bir teklifi sebebiyle elindeki (asasını) yere **(bırakıverdi, o)** âsa **hemen apaçık)** müthiş bir **(ejderha kesildi)** Firaun'a karşı pek dehşetli bir manzara vücude getirilmiş oldu. Nitekim bu mucize: Araf ve Taha surelerinde de mezkûrdur.

(33) : (Ve) ikinci bir hârika olmak üzere Hazreti Musa **(elini)** yakasından **(çekip çıkardı: Hemen o) el (nazar edenlere karşı bembeyaz kesilmiş idi)** güneşin ziyası gibi etrafa şaşaafeşan oldu, her tarafı ziyalar içinde bıraktı, gözleri kamaştırır bir halde parlayıp durdu.

قَالَ لِلْمَلَإِ حَوْلَهُ
إِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ عَلِيمٌ ﴿٣٤﴾ يُرِيدُ أَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ أَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِ
فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ﴿٣٥﴾ قَالُوا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَابْعَثْ فِي الْمَدَائِنِ
حَاشِرِينَ ﴿٣٦﴾ يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَحَّارٍ عَلِيمٍ ﴿٣٧﴾ فَجُمِعَ السَّحَرَةُ
لِمِيقَاتِ يَوْمٍ مَعْلُومٍ ﴿٣٨﴾ وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلْ أَنْتُمْ مُجْتَمِعُونَ ﴿٣٩﴾
لَعَلَّنَا نَتَّبِعُ السَّحَرَةَ إِنْ كَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ ﴿٤٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(34) : Firaun — etrafındaki ileri gelenlere dedikî: Şüphe yok, bu elbette bir ziyade bilgin sâhirdir.

(35) : Sizi büyüsü ile yurdunuzdan çıkarmak istiyor. Artık siz ne emredersiniz?.

(36) : Dediler ki; Onu ve kardeşini alıkoy: Şehirlerde toplayıcılar yolla.

(37) : Sana çok bilgin sâhirleri getirsinler.

(38) : Artık sâhirler, malûm bir günün muayyen bir vaktinde toplanmış oldu.

(39) : Ve nâsa da denildi ki: Siz toplamalar mısınız?.

(40) : Umulur ki, biz de sâhirlere tâbi oluruz, eğer galip olanlar, onların kendileri olmuş olursa.

***

İZAH

(34) : Bu mübarek âyetler de Hazreti Musa'yı Firaun'un bir sâhir sandığını ve onun kendilerini Mısır'dan çıkarmak isteğine zahip olduğunu ve etrafındaki

ileri gelenler ile müşaverede bulunduğunu bildiriyor ve rüesanın tavsiyeleri üzerine sâhirlerin muayyen günde toplanmış olduklarını, nâsm da o cemiyete iştirak edip sâhirlerin galebeleri takdirinde onlara tâbi olacaklarını söylemiş bulunduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyleki: Musa Aleyhisselâmın gösterdiği o hârikaların tesiriyle kavminin îman edeceklerinden korkan Firaun (etrafındaki ileri gelenlere dedi ki:) gördünüz ya, bu gösterilen hârikalar, birer sihir eseridir-r şüphe yok ki, bu) Peygamberlik iddiasında bulunan Musa (elbette bir ziyade bilgin sâhirdir.) fenni sihre pek ziyade vâkıf bulunuyor.

(35) : Firaun, artık şaşırmıştı, o etrafında bulunanlara dediki: Musa — Aleyhisselâm — (sizi büyüsüyle) yaptığı sihirlerin tesiriyle (yurdunuzdan çıkar» inak istiyor) bu sihirler yüzünden nâs ona tâbi olacak, o suretle kuvvet bulacak, bizim yerlerimize hâkim kesilecek (artık sîz ne emredersiniz?) Ona karşı nasıl bir müdafaada bulunalım?. Utanmadan rübubiyet iddiasında bulunan Firavun, tutulduğu büyük bir korku tesiriyle artık mevkiini unutmuş, etrafmdakileri birer âmir tanımış, onların reylerine ihtiyaç göstermiş, kendisi âdeta onların idareleri altında imiş gibi bir vaziyet almıştı.

(36) : Etrafında bulunanlar da (dediler ki: Onu) Hazreti Musa'yı (ve kardeşini alıkoy) onların haklarında yapılacak muameleyi, onlar ile münazarayı sonraya bırak,, onları heman öldürme, haklarında başka bir muamele yapma (şehirlerde) bulunan sâhirleri (toplayıcılar yolla) onları cem ederek Mısır'a celbetsinler.

(37) : O toplayıcılar (sana çok bilgin sâhirleri) toplayıp (getirsinler) büyücülükte, ilimde ihtisas sahibi olan. kimseleri alıp Mısır'a gelsinler,.Musa ile Kardeşine karşı galebeyi temine çalışsınlar.

(38): Bu tavsiye üzerine etrafa toplayıcılar gönderilmiş, birçok sâhirier Mısır'a getirilmişti. (Artık sâhirier, malûm bir günün muayyen bir vaktinde) «yevmüzzine» denilen kuşluk zamanında (toplanmış oldu) iki muhterem Peygambere karşı cephe almak tedarükünde bulunuldu.

(39) : (Ve nâsa da denildi ki) sâhirlerin toplanacakları, münakaşaya başlayacakları gün (siz) de umumen (toplamalar mısınız?.) Elbette öyle bir günde siz de toplanmalısınız..

(40) : Nâsı toplamaya teşvik için şöyle de söylediler: Umulur ki, biz de sâhirlere tâbi oluruz) onların dinini iltizam ederiz. (Eğer galip olanlar, onların) o sâhirlerin (kendileri olmuş olursa) onlar, Musa ile kardaşma galip gelince artık o galip sâhirleri, rehber ittihaz eyleriz. Artık Musa ile kardeşinin dinine temayül gösterilmez. O kâfirlerin bu sözleriyle maksatları, sâhirlerin dinine tâbi olmak değil, belki onları bu mücadeleye fazlaca ihtimam göstermeğe sevketmek olmuştur.. Bir tevcihe göre de bir istihza tarikiyle denilmiş oluyor ki: Şayet sâhir bulu-

nan Musa ile kardeşi bu mücadelede galebe ederlerse onlara tâbi oluruz. Artık buna meydan vermemek için bizim topladığımız sahirler olanca maharetlerini gösteriversinler.

فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالُوا
لِفِرْعَوْنَ أَئِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ ﴿٤١﴾ قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ
إِذًا لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٤٢﴾ قَالَ لَهُمْ مُوسَى أَلْقُوا مَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ ﴿٤٣﴾ فَأَلْقَوْا
حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ وَقَالُوا بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ إِنَّا لَنَحْنُ الْغَالِبُونَ ﴿٤٤﴾ فَأَلْقَى
مُوسَى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ ﴿٤٥﴾ فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَ
﴿٤٦﴾ قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٧﴾ رَبِّ مُوسَى وَهَارُونَ ﴿٤٨﴾

MEÂLİ ÂLİSİ

(41) — : Vaktaki sâhirler geldi, Firaun'a dediler ki: Eğer galip olanlar bizler olursak bizim için mutlaka bir mükâfat varmı?.

(42) : —Firavun da— dedi ki: Evet.. Ve o vakit elbette siz, en yakın bulunmuşlardansınız.

(43) : Musa onlara dedikü Siz ne atacaksanız atıveriniz.

(44) : Heman iplerini ve sopalannı atıverdiler ve dediler ki: Firaun'un izzeti hakkı için şüphe yok ki, elbette biz galip olanlarız.

(45): Bunu müteakip Musa da asasını bırakıverdi, heman o zaman o, onların uydurdukları şeyleri süratle yutar oldu.

(46) : Sihirbazlar, heman secde ediciler olarak yere atıldı.

(47) : Dediler ki: Âlemlerin Rabbine iman ettik.
(48) : Musa'nın ve Harun'un Rabbine.

*

İ Z A H

(41) : Bu mübarek âyetlerde sâhirlerin Mısır'da toplandıklarını ve galip oldukları takdirde kendilerinin mükâfata nailiyetlerini Firaun'dan dilemiş ve ondan teminat almış olduklarını bildiriyor. Ve nihayet sâhirlerin mağlûp olup Hazreti Musa'nın gösterdiği muazzam âsa mucizesinden dolayı secdeye atılarak Rabbül âlemin'e iman ettiklerini şöylece beyan buyurmaktadır. **(Vaktaki)** Mısır'ın bütün etrafındaki beldelerde bulunan (sâhirler) Mısır'a **(geldi)** Firaun'un huzurunda roplandılar **(Firaun'a dediler** ki:) Eğer Musa ile kardaşına karşı **(galip olanlar bizler olursak)** galibiyet bizim tarafımızda yüz gösterirse **(bizim için mutlaka bir mükâfat var mı?)** sâhirler, kendilerinin galip olacaklarını sanmışlardı. Ancak Firavun'u bir mükâfatta bulunmaya sevk için böyle «olursak» deye edatı şek ile beyanda bulunmuşlar «sen bize mükâfatta bulunmaz isen biz de arzuna hizmet etmiş olmayız» demek istemişler gibi idiler.

(42) : Firavun da onların bu sualine cevaben **(dediki: Evet..)** Sizin için mükâfat vardır. **Ve o vakit)** sizin galebeniz zamanında **(elbette siz)** benim yanımda **(en yakın bulunmuşlardansınız)** benim nezdimde büyük bir mevkiiniz bulunmuş, olur.

(43) : Vaktaki, meydanı müsabakada toplandılar, sâhirler, Hazreti Musaya hitaben: Senmi meydana atacağın şeyi evvelâ atacaksın, yoksa biz mi atalım diye bir istizan nezaketinde bulundular. Hazreti **(Musa)** da **(onlara dediki: Siz ne atacaksanız ativeriniz)** Musa Aleyhisselâm, bununla onların sihirde bulunmalarına müsaade etmiş değil, belki onların sihirlerini ibtâl ile izharı hakka hizmet etmek gayesini temin eylemek istemiştir.

(44) : Hazreti Musa'nın bu teklifi üzerine sâhirler **(hemen iplerini ve sopalarını)** sihir yapmak için hazırlamış oldukları bu şeyleri yere **(atıverdiler ve)** adeti cahiliye veçhile hükümdarın namına kasem için **(dediler ki: Firavun'un izzeti hakkıçün şüphe yok ki, elbette biz galip olanlarız)** kendilerinin galibiyetlerine olan kuvvetli kanaatlerini göstermek istediler,, böylece and içmiş oldular.

(45) : **(Bunu)** sâhirlerin o ellerindeki sihir vasıtalarını yere attıklarını **(müteakip Musa)** Aleyhisselâm (da) derhal **(asasını)** yere **(bırakıverdi, hemen o zaman o)** âsa **(onların)** o sihirbazların **(uydurdukları şeyleri)** hakikatları, mahiyetleri başka bir şekilde kalb ve tebdil edilmiş gibi gösterdikleri ipleri, sopaları **(sür'atle yutar oldu)** artık onlardan bir şey meydanda kalmadı, hepsi de mahvolup gitti.

(46) : **(Sihirbazlar)** Hazreti Musa'nın ibrazına muvaffak olduğu bu hârikayı görünce **(heman secde ediciler olarak yere atıldı)** bunun bir sihir eseri değil, bir mucizeden, Hazreti Musa'nın sıdkını isbat eden bir kat'i burhandan ibaret olduğunu katiyyen anladılar. Kalplerinde parlayan nurı iman, feyzi ilâhi, kendilerini böyle sür'atle secdei ubudiyete sevketmiş oldu.

(47) : Ve o secdeye kapananlar, **(dediler ki: Âlemlerin Rabbine iman ettik)** Halikı kâinatın vahdaniyetini, uiûhiyetini tasdik eyledik.

(48) : Ve **o** şeref-i imana nail olan sâhirler maksatlarının yanlış anlaşılmaması için şunu **da** ilâve ederek dediler ki: **(Musa'nın ve Harun'un Rabbine)** iman ettik. Maksadımız, bütün bütün âlemleri yoktan yaratan ve o iki zatı Peygamberlik şerefine nail, .mucizeler ile teyit buyuran Allah Tealâ'yı tasdikten ibarettir. Yoksa yalan yere Rübubiyet iddiasında bulunan Firavun'a îman etmiş değiliz. O, rübubiyet, ulûhiyyet vasfını asla haiz değildir.

قَالَ اٰمَنْتُمْ
لَهُ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ اِنَّهُ لَكَبٖيرُكُمُ الَّذٖي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ فَلَسَوْفَ
تَعْلَمُونَ لَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَاُصَلِّبَنَّكُمْ
اَجْمَعٖينَ ﴿٤٩﴾ قَالُوا لَا ضَيْرَ اِنَّا اِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ ﴿٥٠﴾ اِنَّا نَطْمَعُ اَنْ يَغْفِرَ
لَنَا رَبُّنَا خَطَايَانَا اَنْ كُنَّا اَوَّلَ الْمُؤْمِنٖينَ ﴿٥١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(49) : — Firavun — dediki: Ben size izin vermeden evvel siz ona iman ettiniz, şüphesiz ki, o size sihri öğretmiş olan büyüğünüzdür. Artık yakında bileceksiniz, elbette ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlamasına kestireceğim ve muhakkak ki, sizi toplu bir halde astıracağım.

(50) ; O iman edenler de — dediler ki: Zararı yok, şüphesiz ki, biz Rabbimize dönücüleriz.

(51) : Biz müminlerin evveli olduğumuzdan dolayı bizim için hatalarımızı Rabbimizin mağfiret buyuracağını ümid ederiz.

***

İ Z A H

(49) : Bu mübarek âyetlerde sâhirlefin Hazreti Musa'yı tasdik ederek imana nail olduklarından endişeye düşen Firavun'un o zatları idam ile tehdit ettiğini bildiriyor. O zatların da bu tehdide kıymet vermeyip imanları sayesinde Cenabı Hakkın mağfiretine, manevî kurbiyyetine nail olacaklarını söylemiş bulunduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyleki: Firavun, büyük bir cemiyet teşkil eden sâhirlerin iman ettiklerini görünce endişeye düştü, onlara bakarak kavminin Hazreti Musa'ya tâbi olabileceklerini düşündü, artık şiddetli bir tehdidte bulunarak **(dediki:)** Ey sâhirler!. **(Ben** size **izin vermeden evvel)** siz koşarak **(ona)** Musa'ya **(iman ettiniz)** diğer bir kıraate göre de ona iman. mı ettiniz?. Demek ki, sizin ona meyliniz, onunla alâkanız, ittifakınız var imiş. Evet.. **Şüphesiz ki, o, size sihiri öğretmiş olan büyüğünüzdür)** aranızdaki bir ittifaka binaen kendinizi mağlûp, onu galip göstermiş oldunuz. Firaun bu sözleriyle kavmini iğfal etmeğe çalışmış ve sâhirlerin bir ciddiyet, bir basiret dairesinde hareket etmemiş oldukları hissini kavmine aşılamak istemişdir. Firavun, tehdide şiddet vererek o îman eden sâhirlere dediki: **(Artık yakında bileceksinizdir)** bu hareketinizin cezasını anlayacaksınız **elbette ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlamasına kemireceğim,)** her birinizi sağ eli ile sol ayağından mahrum bırakacağım. (Ve) bununla kalmayacak **(muhakkak ki, sizi toplu bir halde astıracağım)** sizi idama mahkum, öyle şiddetli bir ukubete maruz bırakacağım.

(5ü) : O îman eden sâhirler de metaneti diniyyelerini izhar ederek Firavuna cevaben **(dediler ki)** o yapacağın şeyin haddizatında bizim için bir **(zararı yok)** dur **(şüphesiz ki, biz** Rabbimize **dönücüleriz)** bizi böyle bidayete muvaffak eden Rabbimizin huzuri manevisine gideceğiz, bu îmanımız, yarın ahiret âleminde bizim için bir vesilei saadet olacaktır. Artık bir muvakkat ölümün bizce ne ehemmiyeti olabilir ki, bizi onunla tehdit ediyorsun?.

(51) : O muhterem zatlar, bu cevaplarına ilâveten şöyle de dediler: **(Biz müminlerin evveli olduğumuzdan dolayı)** yani: Firavun'a tâbi olanların veya bu zamanda bulunanların veya bu harikulade hâdisenin zuhurunu müşahede edenlerin arasında ilk evvel Cenabı Hakkın rübubiyetine, Hazreti Musa'nın risaletine iman etmiş kimseler bulunduğumuz cihetle **(bizim için hatalarımızı)** evvelce yap-

mış olduğumuz kusurlarımızı, Hazreti Musa'ya karşı cephe almaya cür'et göstermiş olmamızı,-**(Rabbfanizin mağfiret buyuracağını ümid ederiz)** kerîm olan Rabbizimden rica ve niyazda bulunuruz. Artık Ey Firavun!. Sen bizi öldürürsen de **o** bize bir zarar vermiş olamaz, belki biran evvel niamı uhreviyeye kavuşmuş oluruz, îşte ahli imandaki metaneti kalbiye!. Onlar maddî, muvakkat bir hayat endişesiyle öyle Firavun tabiatlı kimselerin tehditlerine, taltiflerine bir ehemmiyet vermezler.

*

وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى
أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي إِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَ ﴿٥٢﴾ فَأَرْسَلَ فِرْعَوْنُ فِي الْمَدَائِنِ
حَاشِرِينَ ﴿٥٣﴾ إِنَّ هَؤُلَاءِ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيلُونَ ﴿٥٤﴾ وَإِنَّهُمْ لَنَا
لَغَائِظُونَ ﴿٥٥﴾ وَإِنَّا لَجَمِيعٌ حَاذِرُونَ ﴿٥٦﴾ فَأَخْرَجْنَاهُمْ
مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٧﴾ وَكُنُوزٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٥٨﴾ كَذَلِكَ
وَأَوْرَثْنَاهَا بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿٥٩﴾ فَأَتْبَعُوهُمْ مُشْرِقِينَ ﴿٦٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(52) : Ve Musa'ya vahiy ettik ki, Kullarım ile beraber geceleyin yürü. Çünki, siz şüphesiz ki takibedileceklersiniz.

(53) : Artık Firavun şehirlere — asker — toplayıcılar gönderdi.

(54) : —Şöyle diyordu ki:—Şüphe yok, onlar —İsrail Oğullar»—- az kimselerden ibaret bir taifedir.

(55) : Ve muhakkak ki, onlar bizi elbette çok' öfkelendirmekte bulunan kimselerdir.

(56) : Ve şüphe yok kî, bizler elbette pek uyanık bir cemiyetiz.

(57) : Cenabı Hak da buyuruyor ki: — Artık biz onlan bostanlardan, ırmaklardan çıkardık.

(58) : Ve hazinelerden ve pürnimet bir makamdan — mahrum bıraktık — .

(59) : İşte böyle oldu!. Ve bunları — bu nimetleri — İsrail oğullarına miras kıldık.

(60) : Derken — Firavun ile kuvvetleri,— güneş henüz parlamaya başlamış iken onların — İsrail oğullarının — arkalarına düştüler.

* *

İ Z A H

(52) : Bu mübarek âyetlerde Musa Aleyhisselâmın kendisine iman edenler ile beraber Mısır'dan çıkıp ^gitmeleri için vahyi ilâhiye nail olduğunu bildiriyor. Onların Mısır'dan çıkmaları üzerine Firavun'un da asker toplatarak onlan takip ve onların ehemmiyetsiz bir taifeden ibaret olduklarını iddiada bulunduğunu gösteriyor. Hazreti Musa ile beraberindeki zatları sabahleyin erkenden takibe başlayan Firaun ile kavminin ellerindeki birnice nimetlerden mahrum kaldıklarını, bu nimetlerin bilâhara İsrail oğullarına intikal etmiş bulunduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyleki: Musa Aleyhisseİâni senelerce Mısır'da kalmış, Firavun'u ve onun kavmini dinî ilâhiye 'davet etmiş ve nice mucizeler göstermişti. Fakat onlar bu davete icabet etmemişlerdi. Artık Hazreti Musa'nın Mısır'daki vazifesi nihayete ermiş demekti. Binaenaleyh Cenab-ı Hak buyuruyor ki: **(Ve Musa'ya vahyeîtik ki ,kullanm ile)** dini ilâhîyi kabul etmiş, sana tâbi bulunmuş olan **müminler ile (geceleyin yürü)** Mısır'dan çıkıp yolunuza devam edin **(çünki siz şüphesiz ki, takibedileceklersiniz)** yani: Firavun kendi kuvvetleriyle sizi takibe başlayacaktır, onlar size daha yetişmeden siz deniz kenarına kavuşmuş olunuz.

(53) : Vaktaki; Firavun, Hazreti Musa ile kendisine tâbi olanların Mısır'dan geceleyin çıkıp gitmiş olduklarını haber aldı., **(Artık Firavun şehirlere)** askerleri **(toplayıcılar gönderdi)** Hazreti Musa'yı ve maiyetindekilerini takibedecek büyük bir kuvvei askeriye **cem** edilmiş oldu.

(54) : Firavun, kendi askerlerinin çokluğunu, Bani İsrail'in ise binnisbe az olduğunu iddia ederek şöyle de diyordu: **(Şüphe yok, onlar)** o İsrail Oğullan (az **kimselerden ibaret bir taifedir)** biz onlan takibederek tenkil edebiliriz.

Bir rivayete göre İsrail Oğullan altıyüz yetmiş bin kadar imişler, Firavun'un kuvvetleri ise bir milyondan bile fazla imişler.

(55) : (Ve) Firavun şöyle de diyordu: **(Muhakkak ki, onlar)** o İsrail oğullan **(bizi çok öfkelendirmekte bulunan kimselerdir)** bizim hiddetimizi, gayzımızı tahrik eden şeyleri yapmaktadırlar. İşte öyle ansızın Mısır'dan çıkıp gitmeleride böyle bir hiddete, gayza sebep olmuştur. Diğer bir tevcihe göre de: O İsrail oğullan bizim için muhakkak ki, çok gazap besleyicilerdir. Bize karşı büyük bir gayz vo adavetleri vardır.

(56) : (Ve) Firavun şöyle de iddia ediyordu: **(Şüphe yok ki, bizler elbette pek uyanık bir cemiyetiz)** âdeta demek istiyordu ki: Bizim âdetimiz, ihtiyatlı, müteyakkız bir halde yaşamaktır, hazar üzere bulunmaktır, her ne kadar **o** düşmanlarımız az kimseler ise de biz yine ihtiyattan ayrılmayız, o gibi nairei fesadı söndürmeğe çalışırız. Onun içündür ki, ey şehirler ahalisi!. Sizi toplayarak o düşmanları takibe lüzum görmüş olduk. Mel'un Firavun bu suretle de kendi korkusunu içersindeki izmihlâli saltanat endişesini saklamak istiyordu.

(57) : Fakat Firavun'un bu sözleri, iddiaları bir hülya kabilinden idi. Artık onun belâsını bulacak zaman yaklaşmıştı. Binaenaleyh Cenabı Hak da buyuruyor ki: **(Artık biz onları)** o Firavun ile kavmini **(bostanlardan ve ırmaklardan çıkardık)** Beni İsrail'i takip sebebiyle o nimetlerden mahrum kalmış oldular.

(58) : (Ve) Firavun ile kavmini **(hazinelerden)** altunlardan, gümüşlerden, büyük servetlerden **(ve pürnimet bir makamdan)** gayet güzel, dilrüba ikâmetgâhlardan, saraylardan, tahtı saltanatlardan çıkarıp mahrum bıraktık. Kendileri denizde boğulmaya mahkûm oldukları için bütün o muhteşem varlıklan bilâhara Bani İsrail'e intikal etmiştir.

(59) : Evet.. Cenab-ı Hak buruyor ki: (İşte böyle **oldu)** onları o yurtlarından varlıklarından böyle acîb bir surette çıkarmakla çıkarmış olduk **(ve bunları)** bu yüce nimetleri **İsrail oğullarına miras kildik.)** Bunlara bilâhara beni İsrail miras kalmışçasma temellük etmiş oldular, Firavun'un tahtı kahrında bulunmaktan kurtuldular.

(60) : Şöyle ki: Firavun ile kavmi, öyle bir felâkete maruz kalmak için beni İsrail'i takibe karar verdiler. **(Derken)** daha (güneş **henüz parlamaya başlamış iken)** sabahleyin doğmaya başlayarak ziyaları etrafa dağılmakta iken Firavun ile kuvvetleri **(onların)** İsrail oğullarının **(arkalarına düştüler)** onlara yaklaşmakta bulundular. Artık Firavun'un da, kuvvetlerinin de mahvolacakları zaman gelip çatmıştı.

**

فَلَمَّا تَرَاۤءَ الْجَمْعَانِ قَالَ اَصْحَابُ مُوسٰۤى اِنَّا لَمُدْرَكُونَ ﴿٦١﴾ قَالَ كَلَّا اِنَّ
مَعِيَ رَبّ۪ي سَيَهْد۪ينِ ﴿٦٢﴾ فَاَوْحَيْنَاۤ اِلٰى مُوسٰۤى اَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ
الْبَحْرَ فَانْفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظ۪يمِ ﴿٦٣﴾ وَاَزْلَفْنَا
ثَمَّ الْاٰخَر۪ينَ ﴿٦٤﴾ وَاَنْجَيْنَا مُوسٰى وَمَنْ مَعَهُۤ اَجْمَع۪ينَ ﴿٦٥﴾ ثُمَّ اَغْرَقْنَا
الْاٰخَر۪ينَ ﴿٦٦﴾ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَةًۜ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِن۪ينَ
﴿٦٧﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَز۪يزُ الرَّح۪يمُ ﴿٦٨﴾

MEALI ALISI

(61) : Vaktaki, iki taife biri birine gördü, Musa'nın eshabı dedikî: Şüphe yok, bizler elbette yetişilmiş —yakalanmış— larız.

(62) : Hazreti Musa da — dedi ki: A'sla. Muhakkak ki, Rabbim benim ile beraberdir, beni yakında selâmete erdirecektir.

(63) : Artık Musa'ya vahiy ettik ki, asan ile denize vur, — vurunca — derhal yarıldı, heman her parça pek büyük dağ gibi oluverdi.

(64) : Ötekilerini de buraya yaklaştırmıştık.

(65) : Ve Musa'yı ve onunla beraber olanları, cümlesini necata erdirdik.

(66) : Sonra ötekilerini gark ettik.

(67) : Şüphe yok ki, bunda elbette bir ibret vardır. Halbuki, onların ekserisi iman etmiş kimseler olmadı.

(68) : Ve şüphe yok ki, Rabbin elbette o, azizdir, rahimdir.

***

İ Z A H

(61) : Bu mübarek âyetlerde Hazreti Musa'nın yanında bulunan zatlar ile onları takibedenler biribirini görünce o zatların yakalanacaklarını zannederek korkmaya başlamış olduklarını, Hazreti Musanın da inayeti ilâhiye ile selâmete ereceklerini söyleyerek o zatlara teminat vermiş bulunduğunu bildiriyor. Ve Hazreti Musa'nın telâkki ettiği vahyi ilâhiye binaen âsasını denize vurmakla denizde dağlar gibi parçalar zuhura gelip yollar açıldığını, Beni İsrail'in de bu yollardan geçip selâmete erdiklerini, onları takibedenlerin ise tamamen gark olup gittiklerini haber veriyor ve bu hâdisenin fevkalâde bir mahiyette bulunduğunu, buna rağmen yine bir çoklarının iman etmediklerini, Cenabı Hakkın da aziz ve rahîm olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyleki: Musa Aleyhisselâm, telâkki ettiği vahyi ilâhiye imtisalen beni İsrail'i alarak Mısır'dan çıkmıştı. Firavun da bundan haberdar olunca birçok kuvvetler yanına alarak Beni İsrail'i takibe başlamıştı. Nihayet Beni İsrail'e yaklaşmışlardı. **(Vaktaki,)** bu **(iki taife biribirini gördü.)** Hazreti **(Musa'nın eshabı)** kendilerinden pek fazla olan düşman kuvvetlerinin öyle kendilerine yaklaştıklarından korkmaya başlayarak **(dediki: Şüphe yok, bizler elbette yetişilmiş)** Firavun ile kavmi tarafından yakalanmış (lanz.) İsrail Oğulları, vaktiyle Firavun ile kavminden görmüş oldukları hakaretlerin, işkencelerin tesiri altında kalmışlardı.. Bu defa da yine bir takım cezalara, felâketlere uğratılacaklarını düşünmeğe başladılar.

(62) : Fakat Hazreti Musa, onlara teselli verdi, teminatta bulundu, **(dediki: Asla!.)** o melunlar, size yetişemeyeceklerdir, size bir şey yapamayacaklardır. **(Muhakkak ki, Rabbint benim ile beraberdir.)** **O** Kerîm Rabbimin nusreti, muvaffakiyeti bana müteveccihtir. **(Beni yakında selâmete erdirecektir.)** Beni düşmanlarıma karşı himaye buyuracaktır. Artık korkuya lüzum yok!.

(63) : Velhasıl: Hazreti Musa, yanındakiler ile beraber Kulzum denizine veya Nü kenarına varmış, düşmanları da onlara yaklaşmışlardı.. **(Artık) Hak** Tealâ onlara kurtuluş çaresini gösterdi. İşte bunu beyan için Cenabı Hak şöyle buyuruyor: **(Musa'ya vahiy ettik ki, Asan ile)** sahiline yaklaşmış olduğunuz **(denize vur)** yeni bir hârikai kudreti müşahede etmiş olunuz. Hazreti Musa da âsasini denize vurunca deniz **(derhal yarıldı)** Beni İsrail'in esbatı adedince oniki parçaya ayrıldı. **(Heman her parça pek büyük dağ gibi oluverdi)** yerinde şâbit, selâbeti haiz, semaya doğru yükselmiş bir manzara teşkil etti.

(64) : Cenabı Hak buyuruyor ki: **(ötekilerini de)** yani Firavun ile kavmini **de (buraya)** bu denize **(yaklaştırmıştık)** onlar da Hazreti Musa ile Beni İsrail'i takip için hiç ilerisini düşünmeden denizin açılan yollarına atıldılar.

(65) : **(Ve Musa'yı ve onunla beraber olanları)** gerek kendi kavmini ve gerek sair îman edenleri, Evet.. **(Cümlesini necata erdirdik)** deniz, aldığı vaziyeti mu

hafaza etmiş, hiç biri bir üzüntüye mâruz kalmaksızın hepsi de sahili selâmete kavuşmuş oldular.

(66) : **(Sonra ötekilerini)** Firavun ile kavmini, deniz parçalarının biribirine kavuşup eski hâline dönmüş olmasıyle (gark ettik) hepsini de helake mâruz bırakmış olduk..

(67) : **(Şüphe yok ki bunda,)** bu beyan olunan kıssada, Hazreti Musa'dan sudur eden kahır mucizelerin hepsinde, dinsizlerin başlarına gelen felâketlerin her birinde (elbette **bir** ibret vardır.) Tavsif edilemeyecek derecede büyük bir alâmet, bir vesilei intibah mevcuttur, Allah Tealâ'nın kudretine, hikmetine ait muazzam bir delil bulunmaktadır. Peygamberlerin tebligatına muhalefet edenler için de' pek dehşetli tehzir ve tehdidi mutazammindir. Böyle olduğu halde bir çok kimseler bundan bir dersi intibah almadılar **(halbuki, onların)** o kadim Mısır ahalisinin veya bu kıssayı dinlemiş bulunanların (ekserisi **iman** etmiş kimseler **olmadı)** böyle hârikaları gördükleri, bunların vâki olduğundan kafi surette haberdar bulundukları halde yine inkâra, küfre devam eder bir halde bulunmuşlardır ki, bu da en büyük bir cehalet, bir belâhet eseridir. Nitekim İsrail oğullan da bu hârikaları gördükten sonra birçokları vahdaniyeti ilâhiye akidesine muhalif harekette bulunmuş, buzağıyı mabut ittihaz etmek cehaletini göstermişlerdi. Bu beyanatı ilâhiye, bizim Peygamberi Zişanımız hakkında bir teselliyi mutezammindir. Onun mucizelerini de gördükleri halde îman etmeyenler bulunmuştur. Bu münkirane hareket, ötedenberi bir takım insanlar arasında câri bulunmuştur. Artık asrı nebevideki münkirlerin hallerinden dolayıda teessüre hacet yok. Kendilerinin sui âkibetlerini onlar düşünsünler.

(68) : Ey Hâtemülmürselin!.. **(Ve şüphe yok ki, Rabbin elbette o)** Halikı Azimüşşan **(Azizdir)** seni tekzib edenlerden intikam almaya kadirdir ve o Mabûd-u Kerîm **(rahîmdir)** kulları hakkında nimetleri pek mebzuldür. Bu kadar âyetleri, hârikaları gördükleri halde yine inkârlarında, isyanlarında devam edenleri heman muazzep kılmıyor, kendilerine telâfii mâfat edebilmeleri için bir mühlet veriyor, bu ne kadar büyük bir rahmet eseridir, artık bunu düşünerek uyanmalıdır, kıssalardan ibret almalıdır, o Halikı Kerîmin ahkâmına riayete çalışarak zatı ulûhiyetine arzı şükrana devam etmelidir.

*

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ اِبْرٰهِيمَۘ
۝٦٩ اِذْ قَالَ لِاَبِيهِ وَقَوْمِهٖ مَا تَعْبُدُونَ ۝٧٠ قَالُوا نَعْبُدُ اَصْنَامًا
فَنَظَلُّ لَهَا عَاكِفِينَ ۝٧١ قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكُمْ اِذْ تَدْعُونَ ۙ ۝٧٢
اَوْ يَنْفَعُونَكُمْ اَوْ يَضُرُّونَ ۝٧٣ قَالُوا بَلْ وَجَدْنَا اٰبَاۤءَنَا كَذٰلِكَ
يَفْعَلُونَ ۝٧٤

MEALI ALISI

(69) : Onlara İbrahim'in de kıssesıııi oku.

(70) : O vakit ki, babasına ve kavmine dediki: Neye ibadet ediyorsunuz?.

(71) : Dediler ki: Putlara ibadet ediyoruz. Onlara —ibadete— devam edip duruyoruz.

(72) : Dediki : Onlara dua ettiğiniz zaman sizi işitiyorlarmi?.

(73) : Yahut size bir menfaat mi veya bir zarar mı verebiliyorlar?.

(74) : Dediler ki: Yok, biz babalarımızı böylece yaparlar bulduk.

*

İ Z A H

(69) : Bu mübarek âyetler, İbrahim Aleyhisselâmın putperest pederiyle ve kavmi ile aralarında cereyan eden muhavereyi bildiriyor, o putlara tapan kimselerin mücerret babalarını taklit tarikiyle böyle bir dalâlete düşmüş olduklarını gösteriyor, bu kıssada Hâtemülmürselin Efendimiz hakkında bir teselli mahiyetinde bulunmaktadır. Şöyleki: Allah Tealâ Hazretleri, Resuli Ekrem'ine emir ediyor ki: Habibinı!. (Onlara) o müşriklere, o sana îman etmeyen bir kısım Mekke ahalisine (İbrahimin) o muhterem Peygamberin (kıssesini de **oku)** onun

hayatına dair bunlara haber ver.. Onlar da öyle büyük bir Peygamberi Zişana muhalefette bulunup durmuşlardı.

(70) : **(O vakit ki)** Hazreti İbrahim, kendilerini uyandırmak, ne kadar dalâlet içinde yaşadıklarını kendilerine anlatmak için o putperest **(babasına ve kavmine dedîki:)** Hiç biliyor musunuz?. Siz **(neye ibadet ediyorsunuz?.)** Hiç o taptığınız şeyler ibadete lâyık mıdırlar?. Bir kere düşünmeli değilmisiniz?.

(71) : O müşrikler de cevaben **(dediler ki:)** Biz **(putlara ibadet ediyoruz)** onları mabut tanıyoruz ve **(onlara)** o putlara gündüzleri ibadete~~"(devam **edip duruyoruz.)** Onların ibadetleriyle meşgul bulunuyoruz. Müşrikler, cevaplarını uzunca vermiş, âdeta o putlara tapınmakla müftehir olduklannı göstermiş bulunuyorlardı. «Zelle» kelimesi, bir işi gündüzün işlemek hakkında müstameldir. «Ukûf» da bir şeye devam, mülâzemet etmektir. «Akif» de bir şeye mütemadiyen mütevecih olan, nefsini bir yerde hapsedip mukim bulunan kimse demektir.

(72) : İbrahim Aleyhisselâm da onların o fasit mezheblerine, muzır hareketlerine tefribih için **(dediki: Onlara)** o putlara **(dua ettiğiniz)** ibadette bulunup yalvardığınız **(zaman)** onlar (sizi **işitiyorlar mı?.)** Duanızı duyup niyazınızdan haberdar olabiliyorlar mı?.

(73) : **(Yahut)** o putlar (size **bir menfaat mi veya bir zarar mı verebiliyorlar?)** ki, onlara ibadet ediyorsunuz, tâki, o ibadet sayesinde onların menfaatlerine nail olasınız v^ya onların zararlarından emin bulunasınız. Halbuki, onlar ne menfaat ve ne de zarar vermeğe kadir değildirler.

(74) : O müşrikler de, o putların öyle işitmeğe, menfaat ve zarar vermeğe, muktedir olmadıklarını âdeta itiraf edercesine bir vaziyet alarak **(dediler ki: yok)** biz onlardan öyle bir şey görmüş, bilmiş değiliz. **(Biz babalarımızı böylece) o** putlara dua ve ibadet **(yaparlar bulduk)** biz de onlara uymuş bulunduk.. Demek ki: O müşrikler, bir delile, bir hikmete müstenit olmaksızın mücerret körü - körüne bir taklit tarikiyle öyle cahilane bir harekette bulunup durduklarını itiraf etmiş bulundular. İşte şimdiki müşrikler de bu kabilinden kimselerdir. Artık Resuli Ekrem müteessir olmasın, o kâfirler, kendi pek korkunç istikballerini düşünsünler!..

*

قَالَ اَفَرَاَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٧٥﴾ اَنْتُمْ
وَاٰبَاؤُكُمُ الْاَقْدَمُونَ ﴿٧٦﴾ فَاِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِي اِلَّا رَبَّ
الْعَالَمِينَ ﴿٧٧﴾ اَلَّذِي خَلَقَنِي فَهُوَ يَهْدِينِ ﴿٧٨﴾ وَالَّذِي هُوَ
يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِ ﴿٧٩﴾ وَاِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ ﴿٨٠﴾ وَالَّذِي
يُمِيتُنِي ثُمَّ يُحْيِينِ ﴿٨١﴾ وَالَّذِي اَطْمَعُ اَنْ يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ
الدِّينِ ﴿٨٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(75) : Dediki: Şimdi neye ibadet eder olduğunuzu görmüş oldunuz mu?

(76) : Sizin ve eski atalarınızın?.

(77) : İşte onlar, benim için şüphe yok bir düşmandır, âlemlerin Rabbi ise müstesna.

(78) : O Rabbülâlemin — ki, beni yarattı, elbette beni hidayete iletecek olan o'dur.

(79) : Ve o'dur ki, bana o taam ihsan eder ve beni suya nail buyurur.

(80) : Ye hasta olduğum zaman bana ancak b şifa verir.

(81) : Ve odurki, beni öldürür, sonrada beni diriltir.

(82) : Ve o'dur ki, ceza gününde benim için kusurumu af ve setretmesini umarım — niyaz edersem —

***

İ Z A H

(75) : Bu mübarek âyetlerde İbrahim Aleyhisselâm'm kavmine olan ihtarını ve Rabbülâlemin'den başka o mabûd ittihaz edilen şeylerin kendisince birer

düşman olduklarını söylemiş olduğunu bildiriyor ve Hazreti İbrahim'in kendi hakkında tecelli eden Rabbülâlemin'in âtifetini, tasarrufatını bir lisanı tazim ve şükran ile ifade etmiş bulunduğunu beyan buyuruyor. Şöyleki: İbrahim Aleyhisselâm, **o** kendilerine hitabettiği putperestlerin cahilane cevaplarına karşı **(dediki: Şimdi neye ibadet eder olduğunuzu)** ne gibi faideye ve zarara muktedir olmayan âciz taşlara, heykellere tapıp durduğunuzu **görmüş)** nazar edip anlamış **(oldunuz mu?.)**

(76) : Evet.. **O sizin ve eski atalarınızın)** tapmakta bulunmuş olduğunuz o faidesiz putları. Onları görüp mahiyetlerini teemmül ettiniz mi?. Hiç onlar mabûdiyet vasfını haiz olabilirler mi?. O eski atalarınızın onlara tapınmış olmaları, sizin böyle cahilâne hareketinizin sıhhati için bir hüccet olabilir mi?. Bâtıl bıı şey eskiden beri işlenmiş olmakla hakka münkalib olur mu?. Binaenaleyh siz bu taklit hususunda asla mazur değilsinizdir. Kendinizi pek büyük bir- mesuliyetten kurtaramazsınız.

(77) : **(İşte onlar)** o kendilerine cahillerin tapmakta bulundukları bâtıl şeyler **(benim için şüphe yok ki, bir düşmandır) yani:** Onlar kendilerine tapanlar için birer düşmandır, bunların felâketlerine sebep olmuş olurlar. Artık onlara taph lir mı? Hazreti İbrahim, bir hakimane üslûp ile o putlara tapanlara tarizde bulunmuş, onları ikaza, irşada çalışmıştır. Âdeta buyurulmuş oluyor ki: Her kim o putlara tapınırsa sanki düşmanlarına tapınmış gibi olur. Çünki o yüzden bir ebedî felâkete mâruz kalacaktır. Bu bir hakikattir ki, güzelce tefekkür edilince pek güzel anlaşılır. **(Âlemlerin Rabbi ise müstesna.)** O benim mabûdumdur, o benim dünyada da, ahirette de veliyyi nimetimdir, ona ibadet sebebi saadettir. İşte ey gafil insanlar!.. Siz de uyanınız da o hakikî mabuda ibadette bulunun, öyle faidesiz şeylere tapmak cehaletinde bulunmayın.

(78) : Evet.. (O) Rabbülâlemin olan mabüdi kerîmdir **(ki, beni yarattı)** kudretiyle vücude getirdi **(İşte beni hidayete iletecek olan o'dur)** benim dünyevî ve uhrevî selâmet ve saadetimi temin edecek zat, ondan başka değildir. Yoksa kendisine tapanın duasını işitemeyen, onun hakkında bir faide ve zarar vermeğe kadir olmayan bir şey, nasıl mabûd olabilir?. Bu bir bedihi hakikat değilmidir?.

(79) : **(Ve o'dur ki,)** o Halikı kerîmdir ki **(bana o taam ihsan eder ve beni suya nail buyurur)** yani: Beni mütenevvi nimetleriyle merzuk kılar. Eğer onun lütfü, müsaadesi olmasa hiçbir kimse bir nimete nail olamaz.

(80) : **(Ve hasta olduğum zaman bana ancak o)** Halikı rahim **(şifa verir)** ondan başka şifa verecek yoktur. Hazreti İbrahim, hastalığı nefsine, şifa vermeği de Allah Teâlâ'ya izafe etmek suretiyle bir hüsni edebe riayette bulunmuştur. Yoksa haddizatında hastalığı veren de yine Cenabı Haktır. Maahaza yemek, içmek vesaire hususunda hıfzıssıhha usulüne riayet etmeyen insanlar, kendi **has-**

talıklanna sebebiyet vermiş olurlar. Bu cihetle de hastalık kendilerine nisbet edHir.

(81) : **(Ve o'dur ki,)** O Rabbülâlemindir ki **(bani öldürür)** dünyada ruhumu kabzeder, beni dünyanın afatından helâs etmiş olur. **(Sonra da beni diriltir.)** Ahıret nimetlerine kavuşturur. Bir Peygamberi Zişan hakkındaki ölüm, onun ebedî bir hayata kavuşmasına, pek ulvî nimetlere, tecellilere nail olmasına sebep olacağı cihetle İbrahim Aleyhisselâm, imateyi de, ihyayı da Cenabı Hakka izafe etmiştir, bunların birer büyük nimet olduğuna işaret buyurmuştur .

(82) : İbrahim Aleyhisselâm," Rabbülâlemin kutsî evsafını şöylece de beyan ediyor: **(Ve o'dur ki,)** O Halikı Azimüşşandır ki, **(ceza gününde benim için kusurumu)** hasbelbeşeriye zuhur etmiş olan taksirimi (af ve **setrermesini)** onun lütf-u kereminden **(umanm)** niyaz ederim çünki o> mabûdi kerîm, gafurdur, rahimdir. Hazreti İbrahim, bir Peygamberi Zişan olduğu için mâsumdur. Fakat kemali tevazudan ve hazmi nefsinden dolayı böyle bir niyazda bulunmuştur. Ve bu vesile ile de ümmetler için bir fazilet dersi vermiş, mâsiyetlerden ictinab ve mağfireti ilâhiyyeye iltica edilmesi lüzumunu ümmetlere tâlini buyurmuştur.

***

رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ ﴿٨٣﴾
وَاجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ ﴿٨٤﴾ وَاجْعَلْنِي مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ
النَّعِيمِ ﴿٨٥﴾ وَاغْفِرْ لِأَبِي إِنَّهُ كَانَ مِنَ الضَّالِّينَ ﴿٨٦﴾ وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ
يُبْعَثُونَ ﴿٨٧﴾ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ ﴿٨٨﴾ إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ
سَلِيمٍ ﴿٨٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(83) : Yarabbü. Bana bir hikmet bahse! ve beni salihlere ilhak buyur.

(84) : Ve sonrakiler arasında benim için bir yâdi cemil nasip kıl.

(85) : Ve beni naim cennetinin vârislerinden kıl.

(86) : Ve babam için mağfiret buyur, şüphe yok ki o, sapıklardan oldu.

(87) : Ve —Nâsm— kabirlerden diriltilip kaldırılacaktan gün beni zelil etme.

(88) O günki, ne mal faide verir, ve ne de oğullar.

(89) : Ancak Allah'a selim bir kalp ile varan kimse müstesna.

*
* *

İ Z A H

(83) : Bu mübarek âyetlerde İbrahim Aleyhisselâm'm dua ederek Hâlikı Kerîm Hazretlerinden neler temennisinde bulunduğunu bildiriyor ve kıyamet gününde insanlara kalbi selimden başka bir şeyin faidebahş olamıyacağını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Hazreti İbrahim niyazda bulunarak dedi ki: **(Yarabbiî)** Ey bana ihsanrpek çok olan mabudum!, **(bana bir hikmet bahşet)** yani: Beni ibadet ve taat hususunda mertebei kemâle eriştir veya ahkâmı ilâhiyene bihakkın vukuf nasib eyle, veya beni kulların, arasında âdilâne hükme muvaffak kıl **(ve beni salihlere ilhak buyur)** yani: Günahların büyüklerinden de, küçüklerinden de kaçınan, fedaili insaniyeyi kemaliyle haiz bulunan, dünyada da, ahirette de muttekilere rehber olan Peygamberanı âlişan zümresine dahil buyur veya onlar ile benim aramı cennette cem et. Cenabı Hak, İbrahim Aleyhisselâm'ın bu duasına icabet elmiş «şüphe yok ki, ahirette elbette salihlerdendir» buyurmuştur.

(84) : Hazreti İbrahim yine dua ederek dedi ki: Yarabbiî. **(sonrakiler arasında)** benden sonra dünyaya gelecek insanlar beyninde **(benim için bir yâdı cemil nasip kıl)** ben âmmenin kabulüne, güzelce senasına daima mazhar olmuş olayım. Bu dua da karini icabet, olmuştur. Nitekim. İbrahim Aleyhisselâm bütün milletler arasında tebcil edilmektedir. Kendisine muhabbet gösterilmektedir. Bahusus onun zürriyetinden olarak Hâtemülmürselin Hazretleri dünyaya gelmiştir, o vasıta ile de Hazreti İbrahim daima zikri cemil ile yâd edilmektedir, kendisinin ve âlinin selât ve selâma mazhar oldukları **(kemâ salleyte alâ İbrahim)** cümlesiyle beyan olunmaktadır.

(85) : Hazreti İbrahim duasına devam ederek, Ya ilâhî!. **(Ve beni)** ahirette **(naim cennetinin vârislerinden kıl)** diye de niyazda bulunmuştur. Yani: Yarabbü. İçinde senin veçhi kerimine, şanı ulühiyetine lâyık bir surette nazar olunacak olan o cenneti muallâyı bana lütfen nasip buyur ki, o bir saadeti kübradan ibarettir. Böyle bir nimete naîiiyetin ancak bir lûtfi ilâhî ve keremi subhani **ile** kabil olabileceğine işaret için burada bilâiktisap hasıl olan (irs) tabiri zikredilmiştir.

(86) : İbrahim Aleyhisselâm, duasına şunu da ilâve etmiştir: Yarabbü. **(Ve babam için mağfiret buyur)** ona hidayet nasip et, onu îmana muvaffak kıl, **o** sayede onu af ve mağfirete kavuştur, **(şüphe yok ki, o, sapıklardan oldu)** tariki haktan çıkmış, dalâlete düşmüş bulundu. Bir rivayete göre, Hazreti İbrahim'in pederi Azer, islâmiyeti kabul edeceğine dair muhterem mahdumuna va'dde bulunmuştu. Bu sebeple Hazreti İbrahim de onun hakkında böyle dua etmişti. Bilâhara bunun hilafı tahakkuk edince İbrahim Aleyhisselâm da ondan teberride bulunmuştur. «Surei Tövbeye» de müracaat!.

(87) : Yine o muhterem Peygamberi Zişan şöyle niyazda bulundu: Ey Halıkı Kerîm!. (Ve) bütün nâsm **(kabirlerinden diriltilip kaldırılacakları gün)** yevmi kıyamette, o müthiş mahşer ^gününde **(beni zelil etme)** mezellete düşürme, beni halka karşı rüsvay etme. İbrahim Aleyhisselâm, tevazu göstermiş, hezmi nefste bulunmuş, hasbelbeşeriyye kendisinden terki evlâ kabilinden bazı şeyler zuhur edebileceğini mülâhaza buyurmuş, bu cihetle böyle bir istirhama lüzum görmüştür. Mahaza bu temennisiyle kendisine ait derecelerin pek^yüksek olmasını da niyazda bulunmuş demektir.

(88) : Evet.. Yarabbü. Beni mezellete uğratma (o gün **ki)** o kıyamet gününde ki, artık hangi bir kimseye **(ne mal faide verir ve ne de oğullan)** velev ki, malını dünyada iken vücuhi hayra sarfetmiş olsun, oğulları da sulehadan bulunmuş olsunlar. Hiçbir kimse ahirette bunlardan bir faide göremez. Meğer ki, îman ile ahirete gitmiş olsun. O zaman dünyada iken yapmış olduğu hayrat ve hasenatın mükâfatını görür, hayırlı evlâdının yardımına nail olabilir. İşte bu hakikati beyan için de şöyle buyuruyor.

(89) : **(Ancak Allah'a selim bir kalp ile varan kimse müstesna)** yani: Kalbi şirk ve nifak marazından selâmette bulunan kimseye gelince ona hayırlı vücuhi birre mesruf emvali ve salih evlâdı yarın ahirette faidebahş olur. Binaen-» aleyh insanlar, daha dünyadalarken selâmeti kalbe, sahih bir îmana sahip olmalıdırlar ki, istikballerinden emin olabilsinler.

«Yevme lâyenfeu da kalbi selim isterler»
«Sanma ey hâce ki, senden zer-ü sim isterler»

وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٩٠﴾ وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِلْغَاوِينَ
﴿٩١﴾ وَقِيلَ لَهُمْ أَيْنَمَا كُنتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٩٢﴾ مِن دُونِ اللَّهِ هَلْ يَنصُرُونَكُمْ
أَوْ يَنتَصِرُونَ ﴿٩٣﴾ فَكُبْكِبُوا فِيهَا هُمْ وَالْغَاوُونَ ﴿٩٤﴾ وَجُنُودُ
إِبْلِيسَ أَجْمَعُونَ ﴿٩٥﴾ قَالُوا وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ ﴿٩٦﴾ تَاللَّهِ إِن كُنَّا لَفِي
ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٩٧﴾ إِذْ نُسَوِّيكُم بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٩٨﴾

MEÂLİ ÂLİSİ

(90) : Ve cennet muttekiler için yaklaştırılmıştır.

(91) : Cehennem de azgınlar için açılıp aşikâre kılınmıştır.

(92) : Ve onlara denildi ki; ibadet eder olduğunuz şeyler nerede?.

(93) : Allah'tan gayrı, —onlar— size yardım ediyorlar mı?. Veya kendilerine mi yardıma çalışıyorlar?.

(94) : Artık onlar —-putlar— ve o azgınlar orada —ateşlere— fırlatılmışlardır.

(95) : Ve şeytanın bütün orduları da —-o ateşe atılmışlardır—.

(96) : Ve onlar orada biribirleriyle husumette bulunarak demiş olacaklardırki:

(97) : Allah'a kasem olsun ki, biz apaçık bir sapıklık içinde imişiz.

(98) : Çünki biz sizi —ey putlar— âlemlerin Rabbine müsavi tutuyorduk.

☘

İ Z A H

(90) : Bu mübarek âyetler, ehli îmanı cennetle tebşir, ehli şirki de cehennem ile tehdit ediyor. Ahirette ehli şirke tevbih için nasıl müthiş bir sualin te-

veccüh edeceğini ve onların da kendilerini idlâl etmiş olan şeytanlar ile nasıl bir münakaşada bulunacaklarını bildiriyor ve o dinsizlerin ne gibi bir itirafta bulunmaya mecbur kalacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Ve cennet muttakiler için)** yani: Küfr ve mâsiyetten sakınanlar için **(yaklaştırılmıştır)** öyle süedadan olan zatlar, bulundukları mevkiden cenneti, ondaki mütenevvi nimetleri görürler, cennet gözlerinin önünde tecelli eder durur, onların sürürünü, şereflerini arttırmış bulunur.

(91) : **(Cehennem de azgınlar için)** Tariki haktan çıkmış, îmandan mahrum kalmış kimselere karşı **(açılıp aşikâre kılınmıştır)** onun şiddetli ateşleri daha oraya gitmeden karşılarında görünmeğe başlamış, o cehennemin müthiş haileleri gözleri önünde zuhura gelip kalplerini pek muztarip bir hâle getirmiş olacaktır.

(92) : **(Ve onlara)** o cehenneme sevkedilecek kâfirlere **(denildi ki)** yani: O kıyamet günü onları tevbih için, tahkir ve tebkit için muhakkak denilecektir ki, dünyada iken kendilerine **(ibadet eder olduğunuz şeyler)** o putlar, o size ahirette şefaat edeceklerini umduğunuz bâtıl mabutlar, **(nerede?.)** onlar ne oldular?. Hani imdadınıza koşmuyorlar?.

(93) : Evet.7 **(Allah'tan gayrı)** olan, öyle mertebei ulühiyeti asla haiz bulunmayan o âciz, fâni şeyler ne oldu?. Siz onlardan menfaat bekliyordunuz, şimdi onlar (size **yardım ediyorlar mi?.)** sizden azabı bertaraf edebilecekler mi?, (veya) hut onlar **(kendilerine yardıma çalışıyorlar mı?.)** kendilerine teveccüh eden. teveccüh edecek bir azabı kendilerinden defe kâdir olabilecekler mi?. Ne mümkün!. Bu, o müşrikler için bir tevbih ve tebkît sualidir.

(94) : Evet.. **(Artık)** şüphe yokki **(onlar)** o putlar, o kendilerinden faide umulan şeytanlar, iblis tabiatlı kimseler **(ve o azgınlar)** o putlara, fâni mahlûklara tapmak şaşkınlığında bulunmuş olan müşrikler **(orada)** o cehennemlerde ateşlere **(fırlatılmışlardır)** cehennemin en derin yerlerine kadar düşüp oralarda istikrar edivermeleri için cehennemde defaat ile yüzleri üzerine bırakılmışlardır. Evet.. Onlar öyle hevlinak bir azaba marûz kalacaklardır. İstikbale ait olan bu gibi hâdiseler, tahakkukı vukuuna binaen derhâl vâki olmuş gibi bildirilmektedir.

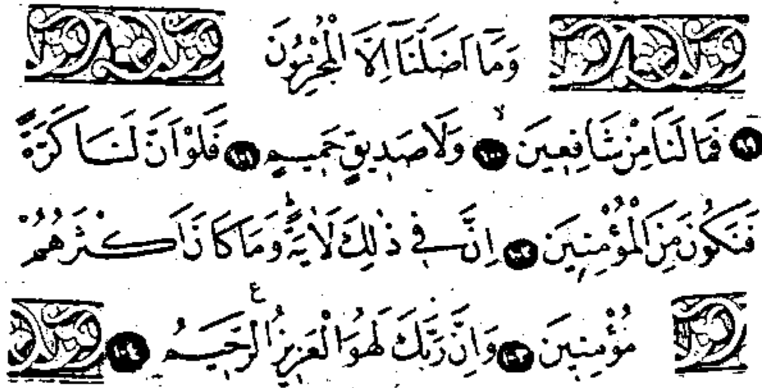
(95) : **(Ve şeytanın bütün orduları da)** İblise tâbi olan, onun gibi insanları dinden, fazileti ahlâkiyeden mahrum bırakmaya çalışan ve ins ve cin taifelerinden bulunanlar da o cehennem ateşine atılmış bulunacaklardır.

(96) : **(Ve onlar)** O bâtıl mabutlara tapanlar **(orada)** cehennemde **(bir birleriyle husumette bulunarak)** kendilerinin cehenneme atılmalarına sebep olan bâtıl mabutlar ile, şeytanlar ile muhasemede bulunarak **(demiş olacaklardır ki)** Eyvah biz ne kadar aldanmışız!.

(97) : **(Allah'a kasem olsun ki,)** biz dünyada iken ey putlar, ey şeytanlar sizlere tapınmak suretiyle **(apaçık bir sapıklık içinde imişiz)** bu şimdi pek mükemmel anlaşıldı. Biz dalalet içinde yaşamış olduğumuzu şimdi itirafa mecburuz.

(98) : **(Çünki)** biz.büyük bir cehalet içinde bulunmuşuz, ey Putlar!. Bâtıl mabutlar!, **(biz)** dünyada iken **(sizi âlemlerin Rabbine müsavi tutuyorduk)** siz Allah'ın en aşağı birer mahlûku olduğunuz halde sizi ibadete istihkak hususunda Rabbülâlemine müsavi sanmış idik, artık şüphe yok ki, pek fahiş bir dalâlet içinde bulunup durmuştuk, Ne elîm bir itiraf!.

**

MEALİ ÂLİSİ

(99) : Ve bizi ancak o mücrimler sapıtmış oldular.

(100) : Artık bize ne şefaat edicilerden var.

(101) : Ne de yakın bir dost var.

(102) : İmdi bizim için bir kere —geriye— dönüş olsa idi de artık müminlerden olsa idik.

(103) : ŞUphe yok ki, bunda elbette bir ibret vardır. Halbuki, onların ekserisi îman etmiş kimseler olmadı.

(104) : Ve şüphe yok ki, senin Rabbin elbette o, azizdir, rahimdir.

***

İ Z A H

(99) : Bu mübarek âyetlerde ahirette dinsizlerin kendi sapıklıklarını itiraf ile buna kimlerin sebebiyet verdiğini ve dosttan, şefaatçiden mahrum bulunduklarını söyliyerek dünyaya dönecek olsalar da îmana nail bulunsalar temennisinde bulunacaklarını bildiriyor. Ve Hazreti İbrahim'e ait kıssenin bir muazzam mevize teşkil ettiğini ve Allahu Azimin kudret ve inayetini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Müşrikler, kıyamet gününde kendi dalâletlerini anlamış, izharı nedamete başlamış olacaklardır (ve) dalâletlerine sebep olanları anlamış olarak diyeceklerdir ki: **(biri ancak o mücrimler)** o kendilerine tâbi olduğumuz reislerimiz büyüklerimiz **(sapıtmış oldular)** onların sözlerine baktık, izlerine düştük, o yüzden dalâlet içinde yaşamış olduk.

(100) : **(Artık)** O sebepledir ki, bugün **(bize ne şefaat edicilerden var)** dır ki, bizi şefaatleriyle bu felâketten kurtarabilsinler.

(100) : **(Artık)** O sebepledir ki, bugün **(bize ne şefaat edicilerden var)** dır essir olsun, bize yardım etmek arzusunda bulunsun. O cehenneme atılacaklar, ahirette müslümanlara Peygamberlerin, meleklerin, şefaat edeceklerini, onların haklarında ne kadar hayırhah bulunduklarını görecekler, kendilerinin ise her türlü yardımdan mahrum kaldıklarını anlayacaklar, artık teessürlerini, nedametlerini bu sözleriyle de izhar edip duracaklardır.

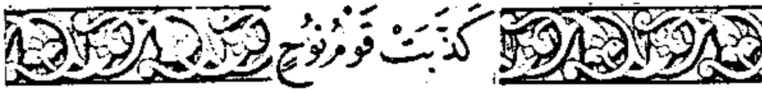
(102) : Ve o mücrimler, kemali teessürlerinden dolayı temenni-i muhalde bulunarak diyeceklerdir ki: **(İmdi bizim için bir kere)** geriye, dünyaya **(dönüş olsa idi de)** hakkımızda öyle bir müsaade bulunsa idi de **(artık)** biz de o şefaatlere, sadık dostlara nail bulunan, zatlar gibi **(müminlerden olsa idik)** Heyhat!. Böyle bir temenni, büyük bir yes ve kederin faidesiz bir neticesidir, artık mâfâtı iadeye imkân kalmamıştır. İşte daha-dünyadalar iken böyle bir istikbali nazarı tefekküre alarak ona göre hayatlarını tanzim etmelidirler, sonra nedamet faide vermez.

(103) : İşte Cenabı Hak da nazarlarımızı bu husustaki beyanatı Kur'aniyeye celbederek buyuruyor ki: **(Şüphe yok ki, bunda)** İbrahim Aleyhisselâm ile kavmine ait kıssede **(elbette bir ibret vardır)** dinsizliğin şeametine, sui âkibetine, dindarlığın da selâmet ve saadete vesile olacağına dair bir mevize, bir muazzam alâmet mevcuttur, **(halbuki, onların)** bu kısseye vâkıf olanların, kendilerine böyle ibretbahş kıssalardan, tarihi vak'alardan haber verilenlerin **(ekserisi îman etmiş kimseler olmadı)** onlar, bu kıssalardan, haberlerden bir dersi intibah almadılar, istikballerini düşünmediler, yine küfrlerinde İsrar edip durdular. Artık haklarındaki hükmi ilâhînin tecellisine muntazır olsunlar!.

(104) : Ey Resuli Alişan!. Sen müteselli ol, o gibi mücrimlerin **o** kâfirane hallerine bakıp mahzun olma. Cenabı Hak, onlara dünyada öyle bir mühlet ver-

mesi, **bir** hikmete müstenittir. **(Ve şüphe yok ki, senin Rabbin elbette o)** Azim. mabudun **(azizdir)** kendisinin kutsî dinine muhalefet edenleri dilediği zaman kahrı tenkile kadirdir ve o Halikı Hakîm **(rahîmdir)** öyle rahmetinin muktezası olmak üzere o mücrimlere mühlet verir. Tâki, onların bazıları veya zürriyetlerinin bir kısmı nimeti îmana nail olarak uhrevî azaplardan kurtulabilsinler. Bu veçhile de Hücceti ilâhiyye tamam olmuş, artık mazeret dermeyan edilmesine imkân kalmamıştır.

***

الْمُرْسَلِينَ ﴿١٠٥﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٠٦﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ
أَمِينٌ ﴿١٠٧﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٠٨﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ
مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠٩﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ
وَأَطِيعُونِ ﴿١١٠﴾ قَالُوا أَنُؤْمِنُ لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْأَرْذَلُونَ ﴿١١١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(105) : Nuh'un kavmi Peygamberleri tekzib ettiler.

(106) : O vakit ki, kardeşleri Nuh, onlara dedi ki: İttikada bulunmayacakmısınız?.

(107) : Şüphe yok ki, ben sizin için emin bir Peygamberim.

(108) : Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin.

(109) : Ve bunun mukabilinde sizden bir ücret istemiyorum. Benim mükâfatım, ancak âlemlerin Rabbine aittir.

(110) : Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin.

(111) : Dediler ki: Sana îman eder miyiz?. Halbuki, sana en bayağı kimseler tabaiyyet idiversaişlerdir.

* *

İ Z A H

(105) : Bu mübarek âyetler, Nuh Aleyhisselâmın kıssasını bildiriyor, Hazreti Nuh'un kavmine olan tavsiyelerini, tebligatını, o kavmin de nasıl bir muhalefet vaziyeti almış olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Nuh'un)** o muhterem Peygamberin **(kavmi)** zamanındaki bütün insanların kısmı ekserisi **(Peygamberleri tekzib ettiler)** Hazreti Nuhun risaletini kabul etmediler, onun risaletini isbat eden mucizeleri inkârda bulundular, bu cihetle bütün Peygamberleri inkâr etmiş oldular. Çünki bütün Peygamberler, dini ilâhî bakımından bir vahdet teşkil ederler, onlardan birini tekzib, hepsini tekzib hükmünde bulunmuş olur.

(106) : O kavim (O **vakil)** Peygamberanı Zişanı tekzib etmiş oldular (ki) neseban **(kardeşleri)** olan ve kendi aralarında yetişmiş, fedailı ahlâkiyesi kendilerince de pek iyi görülüp bilinmiş bulunan **(Nuh, onlara dedi ki:)** Ey kavmim!. Siz **(ittikada bulunmıyacak mısınız?.)** Cenabı Allah'tan korkmayacak mısınız ki. ondan başkasına tapıyorsunuz!. Nedir sizdeki bu gaflet, bu cehalet!.

(107) : **(Şüphe yok ki, ben sizin için emin)** emanetle meşhur **(bir Peygamberim)** sizi irşat için tarafı ilâhîden gönderilmiş bir memurum.

(108) : **(Artık Allah'tan korkun)** onun mukaddes celâl ve cemalini düşüncek havf ve haşyet üzere bulunun **(ve bana itaat edin)** size tebliğ ettiğim akidei tevhitten, vezaifi ubudiyetten kaçınmayın, tâki, selâmet ve saadete erebilesiniz.

(109) : **(Ve)** Ben **(bunun mukabilinde)** sizi böyle hak yoluna davetimden, sizi tenvire, irşada çalıştığımdan dolayı **(sizden bir ücret istemiyorum)** bir mükâfat beklemiyorum ki, öyle bir menfaat mülâhazasiyle sizi irşada çalıştığıma kail olarak bana bir töhmet isnat edebilesiniz. **(benim mükâfatım)** ifa ettiğim vazifei risaletten dolayı nail olacağım sevap, atıfeti ebediyye **(ancak âlemlerin Rabbine aittir)** o kerîm mabuda mahsustur, ben sizden bir mükâfat beklemekte değilim.

(110) : **(Artık)** Ey kavmim!. Bu cihetleri güzelce düşünün **(Allah'tan korkun)** onun dinine muhalif hareketlerde bulunmayın **(ve bana itaat edin)** size tebliğ ettiğim ilâhî emirleri, nehiyleri kabul ederek muktezasına göre harekette bulunun, sizin için bundan başka vesilei selâmet yoktur.

(İli) : Hazreti Nuh'un büyük bir hayırhahlık eseri olarak tekrar tekrar kavmini tekvaya, itaate davet etmesine rağmen o hodbin, cahil, kavim, **(dediler ki:) Ey** Nuh!. **Biz (Sana îman eder miyiz?.)** senin **bu** tavsiyelerine riayette bulu-

nur muyuz?. **(Halbuki, sana en bayağı)** olan içtimaî bir mevkii bulunmayan fakir, zelil **(kimseler tabaiyyet edivermişîerdir.)** Artık biz onlar ile beraber aynı dîne tâbi olur muyuz?. O cahil kavim, kendilerinin maddî, fâni servetlerine, mevkilerine mağrur olarak bir kısım fakir, âdi san'atlar ile meşgul müminlere bir nazarı hakaretle bakmışlar, onlar ile ayni itikadda bulunmak istememişlerdi. Nitekim Peygamberi âlişanımızm zamanı saadetindeki Kureyiş müşrikleri de sahabei kiram arasındaki fakir zatlara bakarak onlar ile beraber olmamak için islâmiyeti kabulden kaçınmışlardı. Halbuki, şerefi insanî, saadeti beşeriyye, öyle maddî, muvakkat şeyler ile kaim değildir, bunların indi ilâhîde bir sinek kanadı kadar bile kıymeti yoktur. Hakikî şeref ve saadet, güzel bîr itikat ile, fazileti ahlâkiye ile kaimdir.

⁂

قَالَ وَمَا عِلْمِي بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١١٢﴾ إِنْ حِسَابُهُمْ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّي لَوْ تَشْعُرُونَ
﴿١١٣﴾ وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٤﴾ إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿١١٥﴾ قَالُوا
لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا نُوحُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ ﴿١١٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(112) : Dedi ki: Onların ne yapar olduklarına benim ne bilgim olabilir?.

(113) : Onların hisabı ancak Rabbime aiitir, eğer anlayabilirseniz!.

(114) **: Ve ben müminleri tardedici değilim.**

(115) : Ben apaçık bir korkutandan başka değilim.

*** (116) : Dediler ki: Ey Nuh!. Eğer vazgeçmez isen elbette taşlanılmışlardan olursun.**

*

İ Z A H

(112) : Bu mübarek âyetlerde Hazreti Nuh'un kavmi tarafından istihfaf edilen müminler hakkındaki kanaatini, onları tardedemiyeceğini ve kendisinin vazifesinin neye münhasır bulunduğunu bildiriyor. Buna karşı kavminin de **o** muhterem Peygamber hakkında yapmış oldukları tehdidi beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Hazreti Nuh'un kavmi, müminlerin zilletine kail olmakla beraber onların bir nazar ve tefekkür neticesinde olmayıp gayrı samimî bir surette îman etmiş olduklarını iddiada bulunmuşlardı. Nuh Aleyhisselâm da onlara cevaben **(dedi ki: Onlann)** o îman edenlerin **(ne yapar olduklarına)** ne gibi bir kanaatte bulunduklarına **(benim ne ilgim olabilir?.)** Ben onların esrarı kalbiyelerine vâkıf olamam, onu araştırmak benim vazifem değildir. Onlar îmanlarını izhar etmiş, dini ilâhîyi kabul eylemiş olduklarını söylemekte bulunmuşlardır. İşte böyle zevahiri ahvale göre hükm. verilir, halkın ahvali bâtıaıyesini teftiş etmek icabetmez. **(Namnü Nahkümü bizzahir).**

(113) : **(Onların)** öyle îmanlarını izhar ve ilân eden kimselerin **(hisabı ancak Rabbime aittir)** kullarının bütün aleni ve hafî ahvali ruhiyelerini bilmek, onları amellerine, kanaatlerine göre muhasebeye tâbi tutmak Rabbülâlemin Hazretlerine mahsustur, (eğer) Ey münkirler!. Siz **(anlayabilirdeniz)** sizin şuurunuz, idrâkiniz var ise bu beyan edilen hakikati anlarsınız, öyle itirazda bulunmazsınız. Heyhat ki, eğer şuurunuz olsa idi böyle bir iddiaya cür'et etmez idiniz.

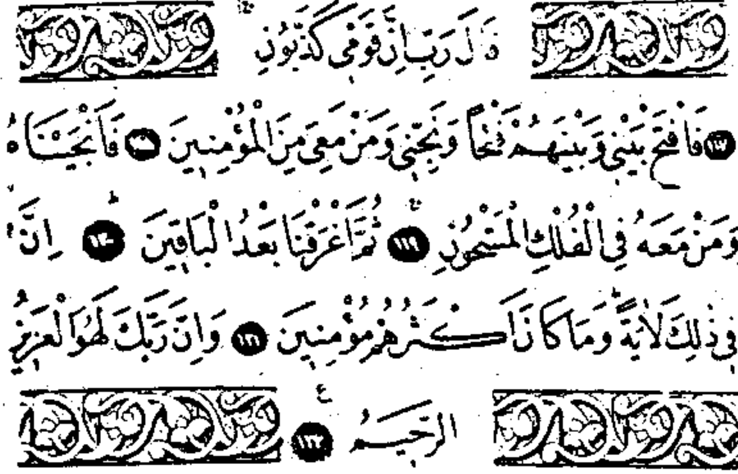
(114) : (Ve) Ey münkirler!. Şunu da biliniz ki: **(t*en müminleri tard edici değilim)** sizi kendime celbetmek için o istiskar ettiğiniz îman sahiplerini kendimden uzaklaştıramam. Böyle bir muamelede bulunmak, şanı risaletime asla lâyık olamaz.

(115) : **(Ben apaçık)** vâzih delillere müsteniden **(bir korkutandan)** Cenabı Hakkın azabını haber veren, mesuliyeti uhreviyeyi bildiren, küfr ve mâsiyetten halkı.tahzir eden bir Peygamberden **(başka değilim)** bence mevki sahipleri olanlar ile olmayanlar müsavidir, ben vazifeyi her zümreye karşı aynı veçhile ifaya çalışırım. Artık zelil gördüğünüz kimseleri ben kendi nezdimden nasıl uzaklaştırabilirim?.

(116) : Nuh Aleyhisselâm'm öyle hâkimane, faziletkârane beyanatına karşı o münkirler, tehdide başlayarak ve öyle bir Peygamberi âlişana karşı mücerret adiyle hitab etmek terbiyesizliğinde bulunarak **(Dediler ki: Ey Nuhî. Eğer vazgeçmez isen)** sözlerine nihayet vermez bizi dîne davet eder durursan **(elbette taşlanılmışlardan olursun)** sen de üzerlerine atılan taşlar ile öldürülmüş kimseler-

den bulunursun. Senin hayatına kasdetmiş oluruz. İşte o kâfir kavim, küfrlerinde bu kadar İsrar edip durmuşlardı.

**

MEALİ ÂLİSİ

(117) : —Nuh Aleybisselâm— dedi ki: Yarabbü. Şüphe yok ki, kavmim beni tekzib ettiler.

(118) : Artık benim aram ile onların aralarını bir feth ile fethet ve beni ve benimle beraber olan müminleri necata erdir.

(119) : Binaenaleyh onu ve onunla beraber dolmuş gemide bul'"^uları necata erdirdik.

(120) : Sonra arkada kalanları gark ettik.

(121) : Şüphe yok ki, bunda elbette bir ibret vardı, . .,u..,uki, onların *LA*-serisi îman etmiş olmadılar.

(122) : Ve muhakkak ki, Rabbin, elbette o, azizdir, rahimdir.

***

İ Z A H

(117) : Bu mübarek âyetlerde kavminin îmana gelmiyeceklerini anlayan Nuh Aleyhisselâm'ın ehli îman ile beraber bir sahaî selâmete nailiyetlerini Cenabı Hak'tan istirhamda bulunduğunu bildiriyor. O Peygamberi Zişan ile ona tâbi olanların necata erişip dinsizlerin de gark olup gittiklerini ve bu hâdisenin büyük bir ibret teşkil ettiğini, Rabbülâlemin'in de kudret ve rahmetini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Nuh Aleyhisselâm, Cenabı Hakka niyazda bulunarak **(Dedi ki: Yarabbü. Şüphe yok ki,)** kendilerini senelerce dini ilâhîye davet ettiğim **(kavmim beni tekzib eltiler)** benim onları dîne davetim, onlar için firardan başka bir şey arttırmış olmadı.

(118) : **(Artık)** Ey kerîm, hâkim olan mabudum!, **(benim aram ile onların aralarını bir feth ile fethet)** aramızı tamamen ayır, herbirimizin hakkında istihkakımıza göre hükmün tecelli etsin **(ve beni ve benimle beraber olan müminleri necata erdir.)** bizi o dinsizlerin suikastinden veya onların kötü amellerinden uzaklaştır, bizi öyle sıkıntılardan kurtararak bir selâmet sahasına kavuştur.

(119) : Hazreti Nuh'un bu duası müstecab oldu. **(Binaenaleyh)** duası veçhile **(onu ve onunla beraber dolmuş gemide bulunanları)** müminleri ve münasip görülüp (gemiye alınmiş olan kuşları, hayvanları **(necata erdirdik)** onlar tufan badiresinden mahfuz bulunmuş oldular:

(120) : **(Sonra)** Hazreti Nuh'u ve onunla beraber olanları necata erdirdiğimizi müteakip **(arkada kalanları gark ettik)** o münkir kavim denizin dalgalan arasfnda helak olup gittiler. Bu kısse için «Surei Nuh»a da müracaat!.

C121) : Artık ey insanlar!. **(Şüphe yok ki ,bunda)** Hazreti Nuh'un öyle duasında ve bir müddet imhalde, sonra da ehli îmanı necata erdirip dinsizleri ihlâk etmekte **(elbette bir ibret vardır)** o hâdiseleri gören veya işiten kimseler için büyük bir mevize, bir vesilei intibah mevcuttur, **(halbuki, onların** ekserisi) bu gibi hâdiselere vâkıf olan insanlardan- bir çokları **(îman etmiş olmadılar)** yine küfrlerinde devam ederek kahrı ilâhîyye müstahik bulundular. Nuh Aleyhisselâm'ın münkir olan kavmi, bu gibi bir azabın ilk alâmetlerini gördükleri halde yine îman etmeyip kendilerini denizdeki açılan yollara saldırdıkları gibi o müthiş hâdisei tarihiyyeyi işitip bilenlerden de birnice kimseler, yine dinsizliklerinde devam etmekte, bundan bir dersi ibret almayıp yine dairei îmana can atmaktan uzak bulunmaktadırlar.

(122) : **(Ve muhakkak ki Rabbin)** Ey Hâtemülmürselin!. Sana ihsanı pek çok olan, sana tâbi olanları günden güne arttıran, senin kudretini daima yükselten kerim mabudun **(elbette o)** Azim Halikın **(azizidir)** dinsizleri ihlâke, ehli îmanı da necata kavuşturmaya kadirdir. Ve o Hâllakı Kerîm **(rahimdir)** kulları hakkında merhameti pek ziyadedir. Onun içindir ki, onları irşad ve selâmete

isâl için Peygamberlerini göndermiştir. Hayfaki, bir çok kimseler, bu atifeti ilâhiyyeyi takdir edemiyerek kendilerinin maddî ve manevî helaklerine sebebiyet vermişlerdir. İşte sair Peygamberlere ait kısselerde bunu göstermektedir.

كَذَّبَتْ عَادٌ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٢٣﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ هُودٌ
أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٤﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٢٥﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٢٦﴾
وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٢٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(123) : Ad —kavmi de— gönderilen Resûlleri tekzib ediverdi.

(124) : O vakit ki, onlara kardeşleri Hud dedi ki: Korkmaz mısınız?.

(125) : Şüphe yok ki, ben sizin için bir emin Resulüm.

(126) : Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin.

(127) : Ve buna karşı sizden bir ücret istemiyorum, benim **mükâfatım** ise ancak âlemlerin Rabbine aittir.

İ Z A H

(123) : Bu mübarek âyetlerde Ad kavminin kendilerini dini ilâhîye davet eden Hud Aleyhisselâm'ı tekzib ettiklerini bildiriyor, o mübarek Peygamberin de onlara tekva ile itaat ile emir ettiğini ve onlardan bir mükâfat beklemediğini bildirmiş olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ad) kavmi de Nuh Aleyhisselâm'm kavminden sonra yeryüzünde yerleşmiş, kuvvet, şevket sahibi olmuşlardı. Onlar da dini ilâhîye muhalif bir cephe almış, küfr içinde kalmışlardı.

O kavmin ilk pederinin ismi «Ad» olduğundan kendilerine de bu isim verilmiştir. Bu kavim de kendilerine **(gönderilen resulleri tekzib ediverdi)** kendi Peygamberleri olan Hud Aleyhisselâm'm mucizelerinden iğraz ederek onun risaletini tasdik etmediler.

(124) : **(O vakit ki, onlara)** neseben **(kardeşleri Hud)** Aleyhisselâm **(dedi ki: Korkmaz mısınız?.)** sizi yaratan Halikınızın azabını düşünmez misiniz? ki, ona ibadet etmiyorsunuz da sizlere bir faide ve zarar vermeğe kâdir olmayan şeylere tapınıp duruyorsunuz!.

(125) : **(Şüphe yok ki ben)** Tarafı ilâhîden (sizin **için)** gönderilmiş (bir emin **resulüm.)** bundan dolayıdır ki, sizi irşada çalışıyor, sizi bâtıl şeylere ibadetten men etmek istiyorum. Ben emr olunduğum hükümleri saklamaksızın, onlara muhalefet etmeksizin size tebliğ ediyorum.

(126) : **(Artık)** Uhdeme düşen bu vazifei risalet sebebiyledir ki, size **(Allah'tan korkun ve bana itaat edin)** demekte bulunuyorum. Binaenaleyh size tebliğ ettiğim ahkâmı ilâhîyeye riayetten ayrılmayın, ben sizden bunu istiyorum, yoksa sizden bir menfaat beklemiyorum.

(127) : **(Ve buna karşı)** sizi böyle dini ilâhîye daVet ettiğime mukabil **(sizden bir ücret istemiyorum.)** öyle bir vehme düşmeyiniz. Çünki (benim **mükâfatım)** nail olacağım sevap **(ancak âlemlerin Rabbine aittir)** o mabûdi kerimdir ki, kullarını güzel amelleri, hayırhahane hareketleri mukabilinde eltafı ilâhiyyesine nail buyurur.

*

أَتَبْنُونَ

بِكُلِّ رِيعٍ آيَةً تَعْبَثُونَ ١٢٨ وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ ١٢٩

وَإِذَا بَطَشْتُمْ بَطَشْتُمْ جَبَّارِينَ ١٣٠ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُونِ ١٣١

وَاتَّقُوا الَّذِي أَمَدَّكُمْ بِمَا تَعْلَمُونَ ١٣٢ أَمَدَّكُمْ بِأَنْعَامٍ وَبَنِينَ

١٣٣ وَجَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ١٣٤ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ١٣٥

MEALİ ÂLİSİ

(128) : Siz her yüksek tepede bir alâmet bina edip eğlenir misiniz?.

(129) : Ve bir takım sağlam köşkler de ediniyorsunuz. Sanki daimî kalacaksınız?.

(130) : Ve şiddetle tutup yakaladığınız zaman, cebbarlar olarak gılzetle yakalamış oldunuz.

(131) : Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin.

(132) : Ve o zattan korkunuz ki, bildiğiniz şeylerle size imdat etti.

(133) : Size enam ile ve oğullar ile imdad etti.

(134) : Ve bağlar ile ve ırmaklar ile —imdad buyurdu—.

(135) : Şüphe yok ki, ben sizin üzerinize pek büyük bir günün azabından korkarım.

***

İ Z A H

(128) : Bu mübarek âyetlerde Hazreti Hud'un kavmine karşı onların nail oldukları bir çok nimetleri yâdederek onların zalimane, münkirane hareketlerini takbih ve kendilerini azabı uhrevî ile tehdit etmiş bulunduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey âd kavmi!. **(Siz her yüksek tepede)** her mürtefi mekânda veya iki dağ arasındaki geniş bir yolda **(bir alâmet)** kendi kuvvet ve servetinizi gösterecek bir nişan, bir işaret **(bina edip)** yoldan geçip gidenler ile **(eğlenir misiniz?.)** Bu ne kadar ahlâka münafi bir muamele!. O kavim, yaptıkları **o** muhteşem binalariyle iftihar ederlermiş ve o binaların önünden geçip Hud Aleyhisselâmı ziyarete gidenler ile eğlenip istihzada bulunurlar imiş;.

(129) : (Ve) Ey öyle maddî bir varlıkla müftehir kavim!, **(bir tekim sağlam köşklerde)** veya kafalar da yahut havuzlarda **(ediniyordunuz)** öyle müstahkem eserlerde vücude getiriyorsunuz, bunlar ile iftihar ediyorsunuz **(sanki)** dünyada **(daimî kalacaksınız?.)** hiç ölmeyip onlardan mahrum kalmayacaksınız?. Bu ne derece »gaflet!. Vahi bir ümit!.

(130) : (Ve) Ne kadar habisane bir harekettir ki, ey kavim!. Siz bir kimseyi **(şiddetle tutup yakaladığınız zaman)** yani: Hangi bir hasmınızı döğmek veya öldürmek için yakalamak istediğiniz zaman siz râfet ye merhametten mahrum**(cebbarlar olarak) o** kimseyi **(gılzetle)** şiddetle **(yakalamış oldunuz)** sizin

bu muamelenizde bir tedip kasdi bulunmaz, bunun âkibetini düşünüp nazara almış olmazsınız.

(131) : **(Artık)** uyanın, şeameti ahvalinizi düşünüp **(Allah'tan korkun)** öyle zalimane hallerde bulunmaym **(ve bana itaat edin)** size tebliğ ettiğim şeylere riayette bulunun, **o** sizin için en faidelidir.

(132) : (Ve) Ey kavim!, **(o zattan)** o Halikı Kerimden **(korkunuz ki, bildiğiniz şeyler ile)** ellerinizde olan mütenevvi nimetler ile **(size imdat etti)** bu, sizce de malûm bir hakikattir.

(133) : Evet.. Ey kavim!. O Rabbülâlemin **(Size enam ile)** at, deve, koyun, sığır gibi kendilerinden istifade ettiğiniz dört ayaklı hayvanlar ile **(ve oğullar ite imdad etti)** o-ehli hayvanlardan faidelenirsiniz ve oğullarınızdan yardım görürsünüz. Bunlar ne büyük birer nimet!.

(134) : (Ve) O Halikı Kerim size **(bağlar ile ve ırmaklar ile)** de imdat buyurdu, bağlardan, bostanlardan ihtiyacınızı temin edersiniz, ırmaklar ile bağlarınızı, bahçelerinizi sularsınız, sularından içer, müstefit olursunuz. Artık bu kadar mütenevvi nimetlerin kadrini bilip bunları size ihsan buyurmuş olan Hâlikı Azimi tevhit ve takdis ile ona arzı şükranda bulunmanız icabetmez mi?. Siz ise bunun hilâfını iltizam etmiş bulunuyorsunuz.

(135) ; Ey münkir, küfrani nimetle muttasif kavim!. **(Şüphe** yok ki,) Siz nail olduğunuz nimetlerin kadrini bilmez, şükrünü ifa etmez, ahvalinizi İslaha çalışmaz, böyle münkirane bir halde yaşar iseniz (ben **sizin üzerinize pek büyük bir günün azabından korkarım)** öyle bir azaba dünyada da, ahirette de mâruz kalırsınız. Çünki küfrani nimet, azabı ve nimetin zevalini müstelzimdir. Ne hayırhahane bir tavsiye.

⁂

قَالُوا سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَوَعَظْتَ أَمْ لَمْ تَكُنْ مِنَ الْوَاعِظِينَ ﴿١٣٦﴾
إِنْ هٰذَا إِلَّا خُلُقُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٣٧﴾ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿١٣٨﴾
فَكَذَّبُوهُ فَأَهْلَكْنَاهُمْ إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ
مُؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٤٠﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(136) : Dediler ki, öğüt versen de veya öğüt verenlerden olmasan da bize karşı müsavidir.

(137) : Bu, evvelkilerin âdetinden başka bir şey değildir.

(138) : Ve bizler isek muazzep olacaklar değiliz.

(139) : Artık onu tekzib ettiler, biz de onları helak ettik. Şüphe yok ki, bunda elbette bir ibret vardır ve onların ekserisi îman etmiş olmadılar.

(140) : Ve muhakkak ki, senin Rabbin elbette o, azizdir, rahimdir.

***

İ Z A H

(136) : Bu mübarek âyetlerde Hud Aleyhisselâm'm nasihatlarını kabul etmeyen kavminin o Peygamberi Zişana karşı ne gibi bir mürikirane iddialarda bulunmuş olduklarını bildiriyor, nihayet o kavmin o tekzibleri yüzünden helake mâruz kalmış olduklarını ve Cenabı Hak'kın da kudret ve rahmetini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Âd kavmi, Hazreti Hud'a **(Dediler ki:)** sen bize **(öğüt versen** de) bizir korkutsan da, bizi men'e çalışsan da **(veya öğüt verenlerden olmasan da)** hiç bize nasihat verebilecek kimselerden olmasan da **(bize karşı müsavidir)** çünki biz kendi kanaatimizi, kendi hareketimizi tebdil etmeyiz.

(137) : Ve o kavim, şöyle de dediler: (Bu) Senin bize din namına tebliğ ettiğin şey **(evvelkilerin)** eski kimselerinde **(âdetinden başka bir şey değildir)** onlar da böyle şeyleri ona-buna telkin eder dururlardı. Yahut demiş oluyorlardı ki: Bu bizim üzerinde bulunduğumuz din; eski kavimlerin de dinleri, âdetleri idi, biz de onlara iktida etmiş bulunuyoruz. Artık senin tebliğ ettiğin dini kabul edemeyiz. Veyahut demek istemişlerdi ki: Bizim üzerinde bulunduğumuz vaziyet, yaşamak, ölmek evvelkilerin de âdetidir. Bir kısmı yaşar, bir kısmı ölür bir takımı, zengin bulunur, bir takımı da fakirliğe mâruz kalır, bunlar hayat dünya muktezasıdır. Artık vaz ederek bizleri bu gibi şeyler ile korkutma.

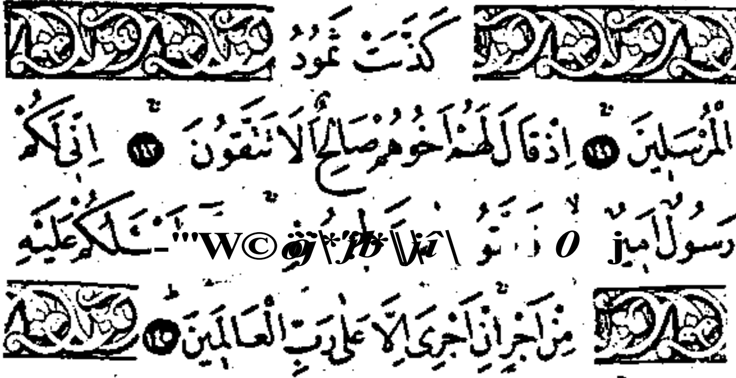
(138) : (Ve) Maahâza **(bizler ise muazzep olacaklar değiliz)** yaptığımız şeylerden dolayı kimse bize azab edemez. Çünki biz kuvvet, şecaat ehliyiz, kendimizi müdafaa edecek belâgate", ilm ve fazıl itibariyle faikiyete mâlikiz.

(139) : **(Artık)** O münkir kavim **(onu)** Peygamberleri Hazreti Hud'u **(tekzib ettiler)** bunda İsrar edip durdular. Cenabı Hak da buyuruyor ki: **(biz de onları helak ettik)** dünyada serser rüzgârı ile mahv ve nâbud eyledik, **(şüphe yok ki, bunda)** Her asırdaki münkirleri ihlâk, musaddıkları da necata isal etmekte **(elbette bir ibret vardır)** kendilerinden sonrakiler için büyük bir nasihat mevcuttur, (ve **onların)** O sonradan gelenlerin **(ekserisi îman etmiş olmadılar.) o** kendilerine nakil ve hikâye edilen müthiş tarihi vak'alardan, felâketlerden bir dersi intibah almadılar. Artık Ey Hâtemülmürselin!. Sen de kavminin arasında

öyle münkir kimselerin bulunmasından dolayı mahzun olma. Beşeriyet silsilesinde bu (gibi münkirane hareketler daima görülmüştür. İşte Kur'anı mübindeki kıssalar bunu göstermektedir. Âd kavmi için **(Elhakka)** suresine de müracaat!.

(140) : (Ye) Ey Eşrefülmürselin!. (muhakkak ki, senin **Rabbin elbette o)** Halikı Azim **(azizdir)** münkirlerden, âsilerden intikam almaya onları, muazzep kılmaya kadirdir ve o mabudu kerim **(rehinidir)** kullarını nice nimetlere nail buyurmaktadır. Onlara Peygamberlerin gönderilmiş, nasihatların verilmiş olması da birer rahmeti ilâhîye eseridir.

A

MEALİ ÂLİSİ

(141) : **Semud —kavmi** de— gönderilmiş olan Peygamberleri tekzib etti.

(142) : O vakit ki, onlara kardeşleri salih dedi ki: Korkmaz mısınız?

(143) : Şüphe yok ki, ben size **bir** emin resulüm.

(144) : Artık Allah'tan korkun, ve bana itaat edin.

(145) : Ve onun üzerine sizden bir ücret istemiyorum, benim mükâfatım **ancak âlemlerin Rabbine aitiir.**

Î Z A H

(141) : Bu mübarek âyetlerde Semud kavminin Peygamberlerini tekzib etmiş olduklarını bildiriyor. Onlara Peygamber gönderilmiş olan Salih Aleyhisselâm'ın da onları mahza rızayı ilâhî için ittikaya itaate davet etmiş bulunduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: «Hicr» mevkiinde bulunan **(Semud)** kavmi de kendilerine **(gönderilmiş olan Peygamberlerini tekzib etti)** o muhterem zatları yalan söylüyorlar sanarak onların tebligatını kabulden kaçındılar,

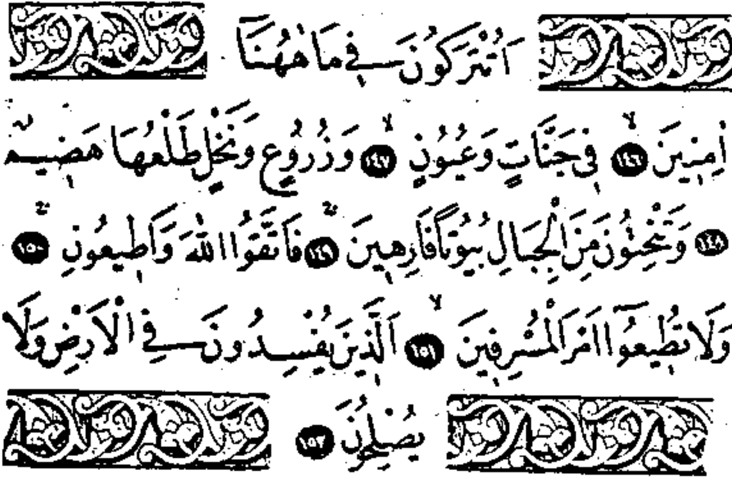
(142) : **(O vakit ki, onlara)** Neseben **(kardeşleri olan salih)** Aleyhisselâm **(dedi İd:)** Ey dini ilâhîyi kabul etmeyen kimseler!. Siz **(korkmaz mısınız?.)** Allah Tealâ'nın azabını düşünerek titremez misiniz?. Nedir bu sizdeki îmandan mahrumiyet!.

(143) : **(Şüphe yok ki, ben** size) Tarafı ilâhîden gönderilmiş **(bir emin)** uhdesine düşen risalet vazifesini kemali sadakatle ifaya çalışan bir **(resulüm)** bunun içindir ki, size icabeden ahkâmı tebliğ ve tavsiye ediyorum.

(144) : **(Artık)** Ey kavmim!. **(Allah'tan korkun)** onun dinine muhalefete cür'et etmeyin, sonra onun azabından kendinizi nasıl kurtarabilirsiniz?, **(ve bana itaat edin)** size tarafı ilâhîden getirip tebliğ ettiğim şeylerde bana muhalif bir cephe almayınız, beni inkâra cür'et göstermeyiniz.

(145) : **(Ve)** Ben **(onun üzerine)** size getirip tebliğ ettiğim şeye karşı vazifei risaletimi ifa mukabilinde **(sizden bir ücret istemiyorum)** bir maddî faide beklemiyorum, **(benim mükâfatım ancak âlemlerin Rabbine aittir.)** O kerim olan mabudum, beni bu vazifemden dolayı mükâfata, sevaplara nail buyuracaktır, ben mahza onun emrine riayet, rızasını tahsil için size böyle dinî tebligatta, nasihatlarda bulunuyorum. Bu da sizin hakkınızda büyük bir hayırhahlıktır.

MEALİ ÂLİSÎ

(146) : Siz burada emin kimseler olarak bırakılacak mısınız?.

(147) : Bağlarda ve ırmaklarda?,

(148) : Ye ekinlerin ve tomurcukları lâtif hurma ağaçlarının içinde?.

(149) ; Ye dağlardan hazıkane bir halde evler yontuyorsunuz.

(150) : Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin.

(151) : Ye müsriflerin emrine itaat etmeyin.

(152) : Öyle kimseler ki, yerde ifsat ederler ve İslah eder olmazlar.

***

1 Z A H

(146) : Bu mübarek âyetlerde Salih Aleyhisselam'm kavmini ikaza çalışmış olduğunu gösteriyor, o kavmin öyle nail oldukları mütenevvi nimetler içinde daima yaşayamayacaklanna işaret buyurmuş olduğunu bildiriyorr O kavmi tekvaya, itaate davet etmiş, onların yeryüzünde fesada çalışan selahı halden mahrum bulunan müsrif kimselere tâbi olmamalarına tenbih buyurmuş bulunduğunu beyan buyuruyor. Şöyle ki: Hazreti Salih, kavmine dedi ki: (Siz burada) Bu yur-

dunuzda **(emin kimseler olarak)** bir takım badirelerden, facialardan mahfuz bir halde bulunarak **(bırakılacak mısınız?.)** siz ki, Cenabı Hâk'tan korkmuyorsunuz, onun emirlerine muhalefette bulunuyorsunuz, artık bir takım sademelere, felâketlere uğratılmanızdan nasıl emin olabilirsiniz?. Neden böyle bir âkibeti düşünmüyorsunuz?.

(147) : Evet.. Ey kavmim!. Siz Cenabı Hak'kın size birer nimet olmak üzere verdiği **(Bağlarda, ve ırmaklarda)** daimî bir surette kalacak mısınız?. Bunlardan daima istifade edip duracak mısınız?.

(148) : (Ve) Sair mütenevvi **(ekinlerin ve tomurcukları lâtif)** veya birbirine merbut yahut kerim, cömert **(hurma ağaçlarının içinde)** aleddevam yaşayıp bunların zevalini görmiyecek misiniz?. Neden bu kadar gaflet, küfranı nimet içinde yaşıyor, istikbalinizi hiç düşünmüyorsunuz?.

(149) : Ve siz ki, ey kavmim!. Hak Tealâ'nın size verdiği bir kuvvet ile **(Dağlardan hâzikane)** fenni inşaata vâkıfane bir halde **(evler yontuyorsunuz)** kendinize pek metin ikametgâhlar tedarük edebiliyorsunuz.

(150) : **(Artık)** bu nimetlere nailiyetinizden dolayı Cenabı Hak'ka şükredin, onun emirlerine muhalefette bulunmayın, daima **(Allahtan korkun ve bana itaat edin)** size emir ettiğim hususlarda sözümü tutun. Çünki benim size emir ve tavsiye ettiğim şeyler sizin faidelerinize, maslahatlarınıza aittir.

(151) : (Ve) Ey kavmim!. Siz **(müsriflerin emrine itaat etmeyin)** öyle haddi tecavüz etmiş kimselerin sözlerine iltifatta bulunmayınız.

(152) : Çünki o müsrifler **(Öyle kimseler)** dir **(ki)** onlar **(yerde ifsat ederler)** muntazam şeyleri bozmaya çalışır dururlar (ve) onlar, yer yüzünde hiç bir şeyi **İslah eder olmazlar)** onların âleme güzel bir nizam ve intizam vermeğe kabiliyetleri yc&tur. Bilâkis onlar güzel şeyleri bozar, şirazei cemiyeti inhizama uğratırlar. Artık o gibi muzır kimselere itaat edilebilir mi?.

«Mizana vur görüştüğün ahbabı elhazer»
«Rehber tasavvur eylediğin rehzen olmasın»

*

قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ ١٥٣ مَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا
فَأْتِ بِآيَةٍ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ١٥٤ قَالَ هٰذِهِ نَاقَةٌ لَهَا شِرْبٌ
وَلَكُمْ شِرْبُ يَوْمٍ مَعْلُومٍ ١٥٥ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابُ
يَوْمٍ عَظِيمٍ ١٥٦ فَعَقَرُوهَا فَأَصْبَحُوا نَادِمِينَ ١٥٧ فَأَخَذَهُمُ
الْعَذَابُ إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ١٥٨
وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ١٥٩

MEALİ ÂLİSİ

(153) : Dediler, ki: Şüphe yok sen çok büyülenmişlerdensin.

(154) : Sen başka değil, bizim gibi bir insansın. Eğer sadıklardan isen haydi bir alâmet getiriver.

(155) : Dedi ki: İşte bu bir dişi devedir. Bunun için bir su içme hakkı vardır, sizin için de malûm bir günün su içme hakkı vardır.

(156) : Ve buna bir kötülük ile dokunmayın, sizi hemen pek büyük bir günün azabı yakalar.

(157) : Derken onu boğazladılar, sonra pişman olarak sabahladılar.

(158) : Artık onlan azap yakaladı. Şüphe yok ki, bunda bir ibret vardır. Böyle iken onların çoklan îman etmiş olmadılar.

(159) : Ye muhakkak ki, senin Rabbin elbette o, pek galipdir, pek esirgeyicidir.

*

İ Z A H

(153) : Bu mübarek âyetlerde Semud kavminin Hazreti Salih'i büyülenmiş sanarak onun da kendileri gibi bir insan olduğunu söylemiş olduklarını ve kendisinden sıdkma dair mucize istemiş bulunduklarını bildiriyor. Hazreti Salih'in de mucize olarak istenilen garip bir deveyi tuştan çıkmak suretiyle meydana getirdiğini, onun nâs ile beraber muayyen günlerde su içeceğini, ona dokunulduğu takdirde başlarına bir azabın geleceğini ihtar eylemiş bulunduğunu anlatıyor. Bu ihtara rağmen o deveyi boğazladıkları için o kavmin büyük bir azaba yakalanmış olduklarını, bu hâdisenin de büyük bir ibret teşkil ettiğini, Cenabı Hakkın da aziz ve rahîm olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Şam ile Hicaz arasındaki «Hicr» denilen mahalde bulunan Semud kavmi, Salih Aleyhisşelâmı tasdik etmeyip **(dediler ki: Şüphe yok, sen çok büyülenmişlerdensin.)** sana defaat ile sihir yapılmış, bu cihetle aklına halel gelmiş.

(154) : Mahaza, **(Sen başka değil, bizim gibi bir insansın)** sen neden aramızda haizi risalet bulunmakla mümtaz bulunmuş olasın?, **(eğer)** sen bu risalet iddianda **(sadıklardan isen haydi bir alâmet getiriver)** senin doğru söylediğine dalâlet ve şahadet etmiş olsun.

(155) : Hazreti Salih de o münkirlere cevaben **(dedi ki, işte bu bir dişi devedir)** sizin talebiniz üzerine bir hârika olarak büyük bir taştan hârice çıkmış, bu husustaki duam, nezdi ilâhicle kabule karin olmuştur. Şimdi **(bunun için bir su içme hakkı vardır)** muayyen bir su menbaından bir gün o su içecektir, **(sizin için de malûm bir günün su içme hakkıvardır.)** Böyle münavebe ile o muayyen yerdeki suyu içersiniz. Bu mübarek deve kendine mahsus günde mevcut suyu tamamen içermiş, nâsa mahsus günde ise asla su içmezmiş.

(156) : Hazreti Salih o kavme şöyle de ihtarda bulundu ki: **(Ve buna)** bu deveye sakın **(bir kötülük ile dokunmayın)** onu döğmeyin, boğazlamayın, şayet böyle bir şey yaparsanız (sizi **hemen pek büyük bir günün azabı yakalar)** o bir hârikadır, bir mucize nümunesidir, ona hakaret derhal felâketi caliptir.

(157) : O kavim ise Hazreti Salih'in bu ihtarına riayet etmediler **(Derken onu boğazladılar)** onu o deveyi kestiler veya kılıç ile baldırına vurup öldürdüler **(sonra)** bu cinayetlerinin vehametini anlayarak, kendilerinin helakine sebep olacağını anhyarak **(pişman olarak sabahladılar)** hayfaki. artık nedamet faide vermez olmuştu., Çünki bunlar küfrlerinden tövbe etmiş değil, ancak başlarına bir belâ geleceğinden endişeye düşmüş oldukları için öyle pişmanlık göstermişlerdir, böyle bir pişmanlık ise kendilerine faide vermemiştir. Yahut artık başlarına gelen azabın mebadisini muayene ettikleri için artık tövbekar olmuş olsalar da o tövbe kendilerini kurtaramazdı. Çünki tövbe azabı muayeneden evvel olmalıdır ki, makbul olsun. «Akr» kelimesi, kesmek, macruh etmek mânasınadır. Bu ci-

nayeti içlerinden bir şahıs yapmış olsa da buna hepsi de razı oldukları ıçm Du cinayet, o kavmin hepsine nisbet edilmiştir.

(158) : **(Artık onlan)** Bu sui kastlerinden dolayı mevud olan **(azap yakaladı)** gökten gelen müthiş bir sayha ile cümlesi helak oldu. Yalnız Hazreti Salih ile ona îman edenler selâmette kaldılar, Mekkei Mükerreme'ye girerek orada ibadetle meşgul oldular. **(Şüphe yok ki, bunda)** bu garip kıssada **(bir ibret vardır)** Allah Tealâ'nın ve Peygamberlerinin emirlerine muhalefetin ne kadar fecî âkibetlere sebebiyet verdiğine dair büyük bir alâmet, delâlet vardır, **(böyle iken onların çokları îman elmiş olmadılar.)** Belki küfrlerinde İsrar edip durdular. Nihayet öyle müthiş bir helake maruz kaldılar. Bu kıssa için «Araf», «Hud» sûrelerine de müracaat!.

(159) : **(Ve muhakkak ki,)** Ey Eşrefül mürselin!. **(senin Rabbin, elbette o)** sana bipayan ihsanına, eltafına nail buyuran kerim mabudun **(pek galiptir)** her şeyin fevkinde hâkimiyeti haiz, kudreti gayrı mütenahidir ve 6 Halikı Azim **(pek esirgeyicidir)** kulları hakkında rahmeti pek ziyadedir. Onun içindir ki, öyle bütün ümmetlere Peygamberler göndermiş, onları selâhi hale davet etmiş, onlara bir intibah müddeti vermiş, onları isyanlarından dolayı derhal helâk buyurmamıştır. Artık bütün beşeriyet, bu rahmeti ilâhiyyeye lâyık olmaya çalışmalı değil midirler?.

***

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍۨ
الْمُرْسَل۪ينَ ﴿١٦٠﴾ اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوهُمْ لُوطٌ اَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٦١﴾
اِنّ۪ي لَكُمْ رَسُولٌ اَم۪ينٌۙ ﴿١٦٢﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَط۪يعُونِۚ ﴿١٦٣﴾ وَمَٓا اَسْـَٔلُكُمْ
عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍۚ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَم۪ينَۜ ﴿١٦٤﴾ اَتَأْتُونَ الذُّكْرَانَ
مِنَ الْعَالَم۪ينَۙ ﴿١٦٥﴾ وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ اَزْوَاجِكُمْۜ بَلْ اَنْتُمْ
قَوْمٌ عَادُونَ ﴿١٦٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(160) : Lût kavmi gönderilen Peygamberleri tekzib ettiler.

(161) : O vakit ki, onlara kardeşleri Lût dedi ki: Korkmaz mısınız?.

(162) : Muhakkak ki, ben sizin için emin bir Peygamberim.

(163) : Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin.

(164) : Ve buna karşı sizden bir ücret istemiyorum, benim mükâfatım — başkasına değil— ancak âlemlerin Rabbine aittir.

(165) : Siz âdemilerden erkeklere mi gidiyorsunuz?.

(166) : Ve rabbinizin sizin için yarat:ığı zevcelerinizi bırakıyorsunuz da. Hayır, siz haddi tecavüz eden bir kavimsiniz.

*
**

İ Z A H

(160) : Bu mübarek âyetlerde Lût kavminin Peygamberlerini tekzih ettiklerini bildiriyor. Hazreti Lût'un da onları ittikaya. itaate davet ettiğini, onlardan bir mükâfat beklemediğini söylediğini ve onların zevcelerini bırakıp da erkeklere musallat olmalarının ne kadar gayrı meşru fezihane bir hareket olduğunu kavmine ihtar buyurmuş olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Sair kavimler gibi, **(Lût kavmi** de) kendilerini dini hakka davet, nezahet yoluna sevk **için (gönderilen Peygamberleri tekzib ettiler.)** onların risaletini tasdik etmeyip onlara muhalefetden geri durmadılar.

(161) : **(O vakit ki, onlara)** Bir beldede ikamet ve musaharet itibariyle **(kardeşleri)** bulunan **(Lût)** Aleyhisselâm **(dedi** ki:) Ey kavmim!. Siz bu çirkin hareketlerinizden tiolayı Cenabı Haktan Korkmaz mısınız?.) onun şiddetli azabını düşünüp titremez misiniz?. Hazreti Lüt İbrahim Aleyhisselâm'ın biraderzadesidir. Onunla beraber bâbil diyarından Şam tarafına geçmişti. Sonra «Sedum» nahiyesi ahalisine Peygamber gönderilmiş, orada teehhül ederek aralarında bir sıhriyet vücuda gelmişti. İşte bu itibarla onların kardeşi denilmiştir.

(t62) : Hazreti Lût, o kavme hitaben buyurdu ki:. Ey kavmim!. **(Muhakkak ki, ben sizin için emin bir Peygamberim.)** Sizi hıyanetten beri, sadakatle muttasif olduğum halde irşada, meşru surette harekete sevketmek istiyorum, bana muhalefet etmeniz, elbetteki muvafık olamaz.

(163) : **(Artık Allah'tan korkun)** Ona isyanda bulunmayın **(ve bana itaat edin)** çünki benim emirlerime, tavsiyelerime, riayet etmeniz, sizin necatınıza sebep olacaktır.

(164) : (Ve) Ey kavmim!. Biliniz ki, ben **(buna karşı)** sizi böyle dini ilâhîye davet, nezaheti ahlâkiye ile ittisafa tergib ettiğimden dolayı **(sizden bir ücret istemiyorum)** ki, beni ittiham edesiniz, öyle bir ücretten nâşi size nasihat verdiğime kail olasınız, **(benim mükâfatım)** başkasına değil **(ancak âlemlerin Rabbine aittir)** ben yalnız o mabûdi kerimden lûtf ve ihsan beklemekteyim, beni mükâfata nail kılacak ancak o Hâlikı Azimdir.

(165) : Hazreti Lût, o kavmi tevbih için şöyle de buyurdu: **(Siz âdemilerden)** insanlar arasından **(erkeklere mi gidiyorsunuz?.)** şehvetinizi tatmin için öyle gayrı meşru bir muameleyi mi irtikâb ediyorsunuz?.

(166) : **(Ve Rabbinizin sizin için yarattığı)** kendilerinden nikâh ile istimtaa, istifadeye müsaade buyurduğu **(zevcelerinizi bırakıyorsunuz da..)** öyle erkekler ile şehvetinizi teskin etmek istiyorsunuz.. Bu ne kadar denaet!. **(Hayır.. Siz haddi tecavüz eden)** Dairei meşruiyetten çıkan fazla günahkâr olan **(bir kavimsiniz)** sizin o çirkin hareketiniz, temiz insanlarda değil, hayvanlarda bile görülemez. Nedir bu sapıklık, nedir o kadar şehevata düşkünlük?.

*
**

قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا لُوطُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِينَ
﴿١٦٧﴾ قَالَ إِنِّي لِعَمَلِكُمْ مِنَ الْقَالِينَ ﴿١٦٨﴾ رَبِّ نَجِّنِي وَأَهْلِي مِمَّا
يَعْمَلُونَ ﴿١٦٩﴾ فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ ﴿١٧٠﴾ إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ
﴿١٧١﴾ ثُمَّ دَمَّرْنَا الْآخَرِينَ ﴿١٧٢﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَسَاءَ مَطَرُ
الْمُنْذَرِينَ ﴿١٧٣﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ
﴿١٧٤﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٧٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(167) : Dediler ki: Ey Lûtî. Andolsun ki, eğer sen nihayet vermezsen elbette çıkarılmışlardan olacaksın.

(168) : Dedi ki: Şüphe yok, ben sizin işlediğiniz şey için buğz edenlerdenim.

(169) : Yarabbü. Beni ve ehlimi onların yapar oldukları şeyden necata erdir.

(170) : Artık onu ve ehlini tamamen necata erdirdik.

(171) : Ancak bir kocakarı geri kalanlar içinde —kaldı—.

(172) : Sonra geri kalanları helak etlik.

(173) : Ve onlânn üzerlerine bir yağmuryağdırdık. Artık ne fena oldu o korkutulmuşlann yağmuru!.

(174) : Şüphe yok ki, bunda elbette bir ibret vardır. Halbuki, onlann çokları müminler olmadı.

(175) : Ve muhakkak ki, senin Rabbin elbette o ,azizdir, rahimdir.

***

İ Z A H

(167) : Bu mübarek âyetler de Lût Aleyhisselâm'a karşı kavminin nasıl **bir tehditte bulunduğunu** ve o Peygamberi Zişanın da onlara verdiği cevabı **bildiriyor. Ve o kavmin başına** nasıl müthiş bir azabın teveccüh etmiş olduğunu **ve bundan kimlerin** kurtulmuş bulunduğunu ve bu kıssenin de büyük bir ibreti **ihtiva ettiğini, Cenabı Hak'km** da kudret ve âtifetini beyan buyurmaktadır. Şöyle **ki: Lût** Aleyhisselâm'ın o kadar Hayırhahane nasihatlarma karşı **o** ahlâksız **kavim (Dediler ki: Ey Lüt! Andolsun ki, eğer sen)** bizi takbihe veya bizi **yaptığımızdan nehy etmeğe, yahut** nübüvvet iddiasında bulunmaya **nihayet vermezsen elbette)** sen **bizim bu** yurdumuzdan **(çıkarılmışlardan olacaksındır.)** seni fecî bir **surette nefyederiz. Demek onlar,** başkaları hakkında da zalimane bir muamelede **bulunuyorlarmış.**

(168) : Hazreti Lût da onlara cevaben **(Dedi ki: Şüphe yok ben sizin işlediğiniz şey için)** öyle **haram,** müstehcen muamelelerden dolayı şiddetle **(buğz edenlerdenim)** ben bu buğzumu izhar etmekten geri duramam. Gayrı meşru bir **şeye karşı müsamahada bulunmak, onun** şeametini, mesuliyeti uhreviyesini **söylememek bir Peygamberi Zişana lâyık olmaz.**

(169) : Artık Lüt Âleyhisselâm o kavmin kabili İslah olmadığını anlamış, öyle ajılâksız kimseler ile bir beldede sakin olmayı kerîh görmüş, onların kötü civarlarından halâs olmak arzusunda bulunmuş olmakla Cenabı Hak'ka arzı niyaza başlayarak dedi ki: (Yarabîîiî. **Beni ve ehlimi)** Efradı ailemi **(onların)** münkir, o sui ahlâk sahibi kimselerin **(yapar oldukları şeyden)** o çirkin amellerinin şaibesinden, gailesinden **(necata erdir)** bizi halâs buyur.

(170) : Cenabı Hak da buyuruyor ki: **(Artık onu)** Lût Aleyhisselâm'ı (ve **ehlini)** ehli beytini ve kendisine dînen tâbi olanları **(necata erdirdik)** o kavme azabın yaklaştığı bir sırada bu zatları onların aralarından çıkararak bir selâmet sahasına kavuşturduk.

(171) : **(Ancak bir kocakarı)** Hazreti Lût'un kendisine îman etmemiş olan bir zevcesi **(geri kalanlar içinde)** kaldı, o da o kavim gibi helake mâruz bulundu. Çünki bu kadın, **o** kavme mütemayil imiş, onların sui amellerine razı bulunuyormuş. Bu cihetle necata erenlerin arasından ayrılmış, o'da o kavim gibi helake maruz kalmıştı. Diğer bir rivayete nazaran bu kadın da her ne kadar Lût Aleyhisselâm ile beraber o beldeden çıkmış ise de sui itikadından dolayı onun başına da bir taş isabet ederek helakine sebebiyet-vermiştir.

(172) : Evet.. Hak Tealâ Hazretleri buyuruyor ki: **(Sonra)** Lût Aleyhisselâm'ın o. beldeden ayrılmasını müteakip, orada kalıp Hazreti Lûttan **(geri kalanları helak ettik)** onları şiddetli bir azap ik rnahv ve münderis kıldık. Şöyle ki: Onların başlarına havadan taşlar yağdırılmış, yurtları da zelzele ile alt-üst olmuştur.. İşte buyruluyor ki:

(173) : **(Ve onların)** O geri kalanların **(üzerlerine)** gayrı mahut bir surette pek şiddetli **(bir yağmur yağdırdık)** kibrit gibi ateşin taşlar yağmış oldu. **(artık ne fena)** Bir yağmur **oldu, o korkutulmuşların)** vaktiyle Peygamberleri tarafından tehzir ve tahvif edildikleri halde bundan mütenebbih olmayan o kimselerin **(yağmuru!.)** onların hepsini helak edip gitti. Bu kıta için «Hicr» ve «Hud» surelerine de müracaat!.

(174) : **(Şüphe yok ki, bundk)** Lût Aleyhisselâm'a tâbi olanların necatında, muhaliflerin de öyle şiddetli bir helake uğramasında **(elbette bir ibret vardır)** -Peygamberlere muhalefetin ne kadar facialara sebebiyet verdiğine dair büyük bir işaret ve delâlet- mevcuddur. **(Halbuki, onların çokları müminler olmadı.)** Böyle bir âkibeti düşünmediler, öyle bir felâketin kendilerine teveccüh ettiğini anladıkları halde yine Peygamberlerini tasdil etmiş bulunmadılar. Nitekim bu gibi ibretbahş kıssaları işitip birnice haileleri gören birçok kimseler de vardır ki, bunlardan bir dersi intibah* alarak itikatlarını tashih hareketlerini güzelce tanzim etmez bir halde bulunmaktadırlar.

(175) : (Ve) Ey Seyyidülmürselin!. Muhakkak ki, **(senin Rabbin, elbette o)** Halikı Azimüşşan **(azizdir)** din düşmanlarını kahretmeğe her veçhile kâdirdir ve o mabudi kerim **(rahimdir)** mütedeyyin, salih kulları hakkında lûtf ve ihsanı binihayedir. Artık öyle şerik ve nazirden münezzeh, bütün kudret ve azameti haiz, rahmet ve âtifetle muttasif bir Halikı Zişana isyandan kaçınmak, onun mukaddes dininin ahkâmına her veçhile riayet etmek icabetmez mi?.

كَذَّبَ أَصْحَابُ لْـَٔيْكَةِ
الْمُرْسَلِينَ ﴿١٧٦﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٧٧﴾ إِنِّي لَكُمْ
رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٧٨﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٧٩﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ
مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٨٠﴾ أَوْفُوا الْكَيْلَ وَلَا
تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ ﴿١٨١﴾ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ﴿١٨٢﴾
وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ
وَاتَّقُوا الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالْجِبِلَّةَ الْأَوَّلِينَ ﴿١٨٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(176) : Eyke yaranı da mürselleri tekzib ettiler.

(177) : O vakit ki, onlara Şüayb dedi ki: İrükada bulunmaz mısınız?.

(178) : Şüphe yok ki, ben sizin için emin bir resulüm!.

(179) : Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin.

(180) : Ve onun üzerine sizden bir ücret istemiyorum. Benim ecrim, ancak âlemlerin Rabbine aitdi*

(181) : ölçeği tamamlayın ve noksan ölçenlerden olmayın.

(182) : Ve dosdoğru terazi ile tartın.

(183) : Ve nâsa eşyalarını noksan yapmayın ve yerde müfsitler olarak fesat çıkarmayın.

(184) : Ve sizi ve sizden evvelki ümmetleri yaratandan korkun.

**

İ Z A H

(176) : Bu mübarek âyetlerde Şüayb Aleyhisselâm'm kavmi tarafından tekzib edilmiş olduğunu, ve o muhterem Peygamberin de onları tekvaya itaate davet ettiğini ve kendilerin bir mükâfat beklemediğini söylemiş bulunduğunu bildiriyor. Ve o kavime alışverişlerinde istikametten ayrılmamalarını, hukuki nâsa tecavüz etmemelerini ihtar ederek Cenabı haktan korkmalarını emir ve tavsife buyurmuş olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Eyke yaranı) yani: Medyen şehri civarmda bulunan ve «gayze» de denilen bir mahaldeki taife (de mürselleri tekzib ettiler) kendilerine gönderilen Peygamberlerin risaletini kabul etmediler.

(177) : (O vakit ki, onlara) O Eyke'deki taifeye (Şüayb) Aleyhisselâm (dedi ki:) Ey cemaat!. (İttikada bulunmaz mısınız?.) Neden bir takım gayrı, meşru Şeyleri yapıp duruyorsunuz?. Hazreti Şüayb, bu taifeye mensup değildi, onlar ile bir belde ahalisinden bulunmuyordu, aralarında dînen olmadığı gibi neseben de bir kardeşlik yok idi, bunun içindir ki, «onların kardeşleri» denilmemiştir. Filhakika Hazreti Şüayb, İbrahim Aleyhisselâm ile beraber Şam'a hicret etmiş olan mümin bir kabileye mensuptur, büyük validesi, Lût Aleyhisselâm'm kızıdır. Kendisi «Medyen» şehri ahalisine Peygamber gönderilmiş olduğu gibi bâdiyenişîn olan «Eyke» taifesine de Peygamber gönderilmişti. Medyen'de iken bir kızını Musa Aleyhisselâm'a vermişti.

(178) : Hazreti Şüayb, Eykelilere şöyle dedi: (Şüphe yok ki, ben sizin için emin) Hiyanetten beri, ciddiyetle muttasif (bir resulüm) tarafı ilâhîden gönderilmiş bir Peygamberim, bunun içindir ki, size karşı vazifei risaletimi ifaya çalışıyorum.

(179) : (Artık) Ey Cemaat!. (Allah'tan korkun) Onun ahkâmı diniyesinc muhalif hareketlerde bulunmayın (ve bana itaat edin) sözlerimi tutun, gösterdiğim selâmet yolunu takibe başlayın.

(180) : **Ben** sizi rızayı ilâhî için irşada, İslaha çalışıyorum **(Ve onun üzerine sizden bir ücret istemiyorum.)** hatırınıza öyle bir şey gelmesin **(Benim ecrini)** mükâfatım **(ancak âlemlerin Rabbine aittir.)** bütün âlemleri yaratan, besleyen, merzuk eden **o** Halikı Azim, bana da lâyık olduğum mükâfatı ihsan buyurur, sizlere bir ihtiyacım yoktur. «Bütün Peygamberanı İzamın ümmetlerine bü veçhile hitabedip onları tekvaya, itaate davet etmeleri gösteriyorki: O mübarek peygamber lerin gönderilmelerindeki gaye, müttehitdir, insanları mârifetullahtan haberdar etmektir, insanları hakka, hukuka riayetkar kılmaktır, insanları Allah korkusile, hak ka itaatle yüksek bir mertebeye yükseltmektir, ve kendi ulvî vazifelerini kimseden bir menfaat beklemeksizin mahza rızayı ilâhî için ifa etmekte olduklarını ifade ederek haklarında yanlış düşüncelere meydan vermemektir. Velhasıl: Bütün Peygamberler, jbir gayeye müteveccihtirler, hepsi de esasatı diniye, akaidi islâmiye itibariyle müttehittirler, aralarındaki bazı ihtilâflar ise furuata aittir, zamanlarının ihtilâfı icabıdır. Evet.. O mübarek zatların hepsi de dünyevî garazlardan münezzehtirler, hepsinin de gayesi birdir, pek ulvîdir. Amenna!.

(181) : Hazreti Şüayb, nasihatlarına devam ederek buyurdu ki: Ey Eyke **ahalisi!. Ölçeği tamamlayın)** şüphesiz bir halde ölçüverin **(ve noksan ölçenlerden olmayın.)** nâsın hukukunu ihlâl eden, sattıkları mekilâtı fazla, aldıkları mekilâtı noksan göstermeğe çalışan hain kimseler gibi hareket etmeyin.

(182) : (Ve) Aldığınız, sattığınız mezunat kabilinden olan şeyleri de **(doğru terazi ile tartın)** kendi malınızı fazla, başkasınm malını noksan göstermek gibi bir adaletsizlikte bulunmayın.

(183) : **(Ve nâsa eşyalarını noksan yapmayın)** Başkalarına ait her hangi malı da noksan göstererek kadrini tenzil, sahibini mutazarrır kılmayın, iktisadiyat hususunda adaletten, istikametten ayrılmayın **(ve yerde müfsitler olarak fesat çıkarmayın.)** halkın rahatını, emniyetini, huzurunu ihlâl edecek şeylere sebebiyet vermeyin. Meselâ: Onun-bunun malını çalmak gibi, yol kesicilikte bulunmak gibi hayatlarına, maişetlerine tecavüz etmek jgibi dînen memnu, aklen mezmum, caniyane hareketlere cüret göstermeyin. Sonra bunun vahim âkibetinden kendinizi kurtaramazsınız.

(İ84) : **(Ve sizi ve sizden evvelki ümmetleri yaratandan korkun.)** Evet. O Halikı Azimden korkun ki, sizi bir nutfeden vücude getirmiştir, artık sizi dileyince hemen idam edemez mi, **o** Halikı kadir ki, vaktiyle de nice kavimleri büyük bir tabiatta yaratmış, onlara kuvvet ve salâbet vermişti, bilâhara onları küfr ve mâsiyetleri yüzünden kahr ve tenkil buyurmuştur. Artık **o** kudret ve kuvvet ve azamet sahibi olan bir Halikı zülcelâlden korkmak icabetmez mi?. Artık bir insan onun kutsal ahkâmı diniyesine nasıl muhalefet edebilir?. «Tekva pek mühim bir vazifei ubudiyet olduğu için bütün Peygamberler ümmetlerine tekrar tekrar bunu teklifte bulunmuşlardır. Evet.. Tekva, ittika, günahlardan sakınmak-

tır, Cenabı Hak'kın emirlerine, nehiylerine riayet etmektir, âdabı şeriatı muhafazadır, insanı dergâhı ulûhiyetten uzaklaştıracak olan şeylerden ictinab eylemektir, ukubatı ilâhiyeyi celbedecek şeylerden kaçınmaktır. Evet.. Tekva, bir âli haslettir ki, insanın suretini tezyin, siyretini tenvir, uhrevî saadetini temin eder.

*

قَالُوٓا اِنَّمَآ اَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ ۝١٨٥ وَمَآ اَنْتَ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا
وَاِنْ نَظُنُّكَ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ۝١٨٦ فَاَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسَفًا مِنَ السَّمَٓاءِ
اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ۝١٨٧ قَالَ رَبّٓي اَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ۝١٨٨
فَكَذَّبُوهُ فَاَخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ الظُّلَّةِ اِنَّهُ كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ
عَظِيمٍ ۝١٨٩ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ۝١٩٠
وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ۝١٩١

MEÂLt ÂLİSİ

(185) : Dediler ki: Şüphe yok, sen —mükerrerdi— büyülenmişlerdensin.

(186) : Ve sen bizim gibi bir insandan başka değilsin. Ve seni muhakkak yalancılardan zannediyoruz.

(187) : Artık sen eğer sadıklardan isen üzerimize gökten bir parça düşürüver.

(188) : Dedi ki: Rabbim, yapar olduğunuza pek ziyade âlimdir.

(189) : Velhasıl: Onu tekzib etliler. Derken onları zulle gününün azabı yakaladı, şüphe yok ki, o, pek büyük bir günün azabı olmuş idi.

(190) : Muhakkak ki, bunda elbette bir ibret vardır. Halbuki, onların ekserisi mümin kimseler olmadı.

(196) : Ve şüphe yok ki, senin Rabbin elbette o, azizdir, rahimdir.

İ Z A H

(185) : Bu mübarek âyetlerde Şüayb Aleyhisselâmi kavminin sâhir ve kendileri gibi âdi bir insan sanarak tekzib etmiş ve başlarına bir beliyyenin gelmesini istemiş olduklarını bildiriyor. Nihayet onların o tekzibleri yüzünden büyük bir azaba yakalanarak kahrı ilâhîye uğramış olduklarını ve bunda büyük bir ibret bulunduğu halde yine bir çoklarının îman etmemiş olduklarını, Cenabı Hakkın da her şeye kadir ve pek merhametli olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Hâzreti Şüayb'in o kadar hayırhahane ihtarına rağmen onu tekzib eden Eyke halkı (Dedi **ki:** Şüphe yok, sen) mükerreren **(büyülenmişlerdensin.)** senin risalete selâhiyetin yoktur.

(186) : (Ve) o cahil halk, iddialarını teyid için şöyle de dediler: **(sen bizim** gibi **bir** insandan başka değilsin) Bir insan ise nasıl Peygamber olabilir?. Şenin bizden ne farkın var?, (ve) biz (seni muhakkak **yalancılardan zannediyoruz.)** senin bu risalet iddian doğru değildir, hilafi hakikattir, hiç büyülenmiş ve insan bulunmuş bir kimse Peygamberliği haiz olabilir mi?. /

(187) : O münkir kavim, tekziblerinde İsrar ettiklerini göstermek için şöyle de dediler: Ey risalet dâvasında bulunan!. **(Artık** sen eğer) Bu risalet iddianda (sadıklardan isen üzerimize gökten) semadan veya üstümüzdeki bulutlardan (bir parça düşüriiver) biz de senin doğru sözlü olduğunu o zaman anlamış olalım.

(188) : Şüayb Aleyhisselâm da onları pek hakimane bir surette tehdit ederek (Dedi ki: Rabbim) O Halikı zikudret **(yapar olduğunuza)** küfr ve isyana ve müstahik olduğunuz azaba (pek ziyade **âlimdir)** sizin efal ve amalinizi kâffeten bilmektedir, ona göre sizi muazzep edecektir. Sizin azabı istical etmenize hacet yok.

(189) : **(Velhasıl)** O cahil, muannit taife **(onu)** o muhterem Peygamberi (tekzib ettiler) tekziplerinde İsrar edip durdular, **(derken onları)** o tekzibleri sebebiyle **(züile** gününün) o istemiş oldukları semavî parçanın, müthiş bir bulut kitlesinin başlarına düştüğü vaktin **(azabı yakaladı)** hepsini de kahr ve tenkil etti. (şüphe yok **ki,** o) azap **(pek büyük bir günün azabı olmuş idi)** Evet.. O günün azabı o başlarına düşen parçadan ibaret bulunmayıp daha nice azabı da muhtevi bulunmuştur. Şöyle ki: O Eyke ahalisini evvelâ pek şiddetli bir sıcak yakaladı, yedi gün devam etti, bütün ırmakları kaynadı, kendilerine ne gölgeler ve ne de saire faide vermez oldu, sonra bir sahraya çıkmaya muztar kaldılar. Derken üzerlerine bir bulut geldi, ondan bir soğukluk, bir havayı nesimi bulur gibi oldular, hemen onun altına toplandılar. Fakat o buluttan da onların üzerlerine ateş yağdı, hepsi de yanıp bitti. Medyen ahalisi de bir sayha ile telef ol-

muşlardır. Hazreti Şüayb de kendisine tâbi olanlar ile mekkei mükerremeye gitmiş, vefatına değin orada ibadetle meşgul olmuştur.

(190) : Hak Tealâ Hazretleri de buyuruyor ki: **(Muhakkak ki, bunda** böyle pek müthiş bir azabın zuhurunda, bunu bildiren bu kıssada **(elbette bir ibret vardır)** Peygamberlerin doğru sözlü olduklarına dair azim bir delâlet, şehadet vardır. **(Halbuki, onların ekserisi)** o kendilerine Peygamberler gönderilmiş olan kimselerin bir çoğu **(mümin kimseler olmadı)** yine inkârlarında devam ettiler. Nitekim bizim Peygamberi Zişanımızı da kavmi arasından birçokları tasdik etmemişlerdi. Onun mucizelerini gördükleri ve geçmiş kavimlere ait o intibahperver kıssaları işitip büdikleri halde yine îmandan kaçınmışlardı.

(191) : İşte Allah Tealâ Hazretleri de Hâtemülenbiya Efendimizi taltif ve ona tesellibahş olmak üzre şöyle buyuruyor: **(Ve şüphe yok ki, senin Rabbin)** sem'n kadrini üâ eden; senin risaletini teyit için seni nice vâzih mucizelere muvaffak buyuran (elbette o) Halikı Azim **(azizdir)** her şeye kadirdir, onu hiç bir şey âciz bırakamaz ve **(rahimdir)** rahmeti âlemşümuldur, nâsı tenvir ve irşad edecek olan bu gibi kıssaları beyan buyurması da onun rahmetinin bir tecellisinden ibarettir. Ve böyle bazı âyatı celilenin mükerrer nuzulû de bir rahmeti ilâhiye eseridir. Çünki bunlar, kalplere fazlaca nüfuz ederek ulvî mânaları ruhlar üzerinde ziyade müessir olur, mükerreren okunarak nisyandan mahfuz kalır, daha nice hikmetleri mutezammın bulunur. Bu surei Şüara'nın ihtiva ettiği yedi kıssanın yedincisi burada hitama ermiştir. Bütün bunlar, Resuli Ekrem'e tesliyet vermektedir, halk içinde bir tenvir ve irşat vesilesi bulunmaktadır.

*

وَاِنَّهُ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٩٢﴾ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْاَمِينُ ﴿١٩٣﴾
عَلٰى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرِينَ ﴿١٩٤﴾ بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ ﴿١٩٥﴾ وَاِنَّهُ
لَفِي زُبُرِ الْاَوَّلِينَ ﴿١٩٦﴾ اَوَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ اٰيَةً اَنْ يَعْلَمَهُ عُلَمٰٓؤُا بَنٓي اِسْرٰٓائِيلَ ﴿١٩٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(192) : Ve şüphe yok ki, o —Kur'an— âlemlerin Rabbinin indirtmiş olduğudur.

(193) : Onu ruhulemîn indirdi.

(194) : Senin kalbin üzerine, tâki, sen korkutuculardan olasın.

(195): Pek açık olan arabî bir lisan ile.

(196) : Ve şüphe yok ki, o, daha evvelkilerin kitaplarında da —mezkûr— dur.

(197) : Onlar için bir delil olmuş değil midir?. Onu beni İsrail âlimlerinin bilir olmaları.

***

İ Z A H

(192) : Bu mübarek âyetlerde Kur'anı Mübinin Resuli Ekrem'e Cibrili Emin vasıtasiyle ve pek beliğ olan lisanı arabî ile ne gibi bir hikmete mebni indirilmiş olduğunu bildiriyor. Ve bu Kur'anı Azim'in birçok beyanatının sair semavî kitaplarda da mezkûr olmasının ve bunun beni İsrail âlimlerince de malûm bulunmasının münkirlere karşı Peygamberimizin risaletine dair bir hüccet teşkil ettiğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Birer hüccet, birer vesilei ibret almak üzere kıssalar beyan buyrulduktan sonra yine bu surei celilenin evvelinde bildirilen ve maksudu evvel olan Kur'anı Mübin'in beyanına rücu edilerek şöyle buyruluyor: (Ve şüphe yok ki, o) Kıssaları muhtevi olan Kur'anı Azim veyahut o ibretbahş kıssalara ait âyetlerden her biri **(âlemlerin Rabbinin indirtmiş olduğudur)** o Kerîm olan mabudun ciheti kutsiyesinden beşeriyet için bir rahmet ve rafet eseri olmak üzere indirilmiş bulunmaktadır.

(193) : **(Onu)** O Kur'anı Azimi, onun bütün âyetlerini tedricen ufukı âlâdan **(ruhülemin)** Cibril Aleyhisselâm **(indirdi)** Hâtemülenbiyâ hazretlerine tebliğ etti. «Hazreti Cibrile Ruh denilmesi, onun yalnız ruhtan yaratılmış, yalnız ruhtan ibaret bulunmuş, tamamen ruhanî olduğu içindir. Yahut o, vahyi ilâhîyi inzale memur olduğu için din hususunda ruh gibi halkın hayatı mâneviyesine bâis, necatına medar bulunmuştur. Bu cihetle kendisiyle hayat sabit olan bir ruh mesabesinde gösterilmiştir. Cibril Aleyhisselâm, vahyi ilâhîyi canibi ilâhîden telâkki ettiği gibi Peygamberlere getirip tebliğ ettiği ve her türlü hiyanetten masum bulunduğu için, de «emin» vasfiyle yâd olunarak bununla da uluvvu kadrine işaret olunmuştur.

(194) : Evet.. Ey Hâtemülmürselin!. O masum melek, Kur'anın bütün âyetlerini vakit vakit getirip **(Senin kalbin üzerine)** indirdi. O indirilen âyetler, senin kalbinde tekarrür etmiş oldu **(tâki,)** Ey Resuli Zişan!. (sen) O âyetleri ümmetine tebliğ edesin, îmandan kaçınanları, mâsiyetleri irtikâb edenlere vaktiyle is-

yankâf kavimlerin başlarına gelmiş olan ukubetleri, ilâhî azapları bildirmek suretiyle (korkutuculardan olasın) sen de sair Peygamberler (gibi ümmetine azabı ilâhîyi hatırlatasın. «Cibrili Emin, getirmiş olduğu âyetleri Resuli Ekrem'e vicahen, veçhi mahsus üzere tebliğ etmiştir. (Kalbin üzerine) İnzal etti, tebliğ etti denilmesindeki hikmet ise Allahuâlem şöyledir: Resuli Ekrem'e tebliğ edilen âyetleri evvelâ mübarek ruhu telâkki etmiş, bu âyetler derhal kalbi nebevisine intikâl ederek orada tekarrür eylemiş, onu müteakip de ulvî dimağına yükselerek levhaî hafızasını tenvir ve tezyin buyurmuştur. Filhakika bütün meanii ruhaniye, evvelâ ruha nazil olur, sonra da oradan kalbe intikâl eder. Çünki ruh ile kalp arasında böyle bir alâka vardır. Maahaza kalp, azayı bedeniyenin en mühimidir, insanların mükâfata veya mücazata müstahik olmaları, ahvali kalbiyelerinin bir neticesidir. Nitekim bir âyeti kerime: İnsanların kalben kesbetmiş oldukları şeyler ile muaheze olunacaklârını bildirmektedir. Bir hadisi şerifte şu mealdedir: Şüphesiz cesette bir müdga = küçük bir et parçası vardır ki, o salih olunca cesette salih olur, o fasit olunca cesette fesada uğrar, o parça ise haberiniz olsun! Kalpten İbarettir. Bir amelin, iddianın makbul, muteber olup olmaması da kalpteki itikada, kanaate göredir. İşte izah edilen âyeti kerimede kalbin bu mühim mahiyetine işaret vardır. «Kalp, lügatte, gönül, yürek, bir şeyin merkezi, bedenin içinde en mühim hayati bir vazifeyi ifa eden bir uzuv demektir. Merkezi hayat olan bu uzva kalp denilmesi, daima tekallüb etmesi ,ve kendisine hatıraların süratle ve aleddevam vurud etmesi itibariyledir. Kalp öyle bir harikaî kudrettir ki, kendisi bedeni insanî ile muhat görüldüğü halde kâinatın birçok esrar ve ledünniyatını muhit olacak bir vüs'aîa mâliktir.

Hakka tevcih etmedikçe kalbini
Kurtuluş yoktur çalışma nafile
Öyle çıkmaz pür hatar bir rah ile
Vasıl olmaz maksada bir rahile

(195) : Evet.. Ey nebiyyi âlişan!. Kur'anı Kerim sana (Pek açık) pek vâzih (olan arabî bir lisan ile) indirilmiş oldu ki, onunla ümmetini korkutasın. Öyle bir lisan ki, mânası, aşikâr, medlulü zahirdir. Nitekim Hud, Salih, Şüayb, İsmail Aleyhümüsselâm da ümmetlerini bu pek vâsi, fasih lisan ile dini hakka davet etmişler, muhalefet edenleri korkutmakta bulunmuşlardı.

(196) : (Ve şüphe yok ki, o) Kur'anı Azim'in sana nazil olacak bir kitabı ilâhî olduğu veya onun ihtiva ettiği usuli itikadiye ve ibretbahş kıssalar ve bir kısım mühim furuatı seriye (daha evvelkilerin kitaplarında da) mezkûrdur. Tevrat gibi, İncil gibi semavî kitaplarda bu hakikati nâtık bulunmuştur.

(197) : (Onlar için) O risaleti muhammediyeyi inkâr eden Mekke'deki kâfirler için, Kur'anı Mübin'in sıhhatine veya Hazreti Muhammed'in nübüvveti-

ne dair **(bir delil olmuş değil midir?.)** elbetteki, pek büyük bir delildir. **(Onu)** Hazreti Muhammed'in risaletini, ona nazil olan kitabın bir kitabı ilâhî olduğunu, **(beni İsrail âlimlerinin bilir olmaları)** Evet.. O âlimlerin bunu bilip söylemeleri bu hususta bir delildir* bir hüccettir. Nitekim Beni İsrail âlimlerinden Abdullah Bin Selâm, İbni Yamin, Sâğlebe, Useyyit gibi zatlar, şerefi İslâma nail olmuşlar, ve Peygamberimizin mübarek evsafını eski kitaplarda görmüş okumuş olduklarını itirafta bulunmuşlardı. İbni Abbas Hazretleri demiştir ki: Mekke ahalisi, Medine'de bulunan Yehud âlimlerine bazı kimseleri göndererek Hazreti Muhammed Aleyhisselâma dair sualde bulunmuşlar, o âlimler de demişler ki: «Bu işte onun zamanıdır, Tevrat'ta onun na'tini, sıfatını bulmaktayız» Velhasıl: Resuli Ekrem Efendimizin yüksek evsafı gün gibi zahirdir, bugün de garpte bulunan bir çok bilginler o Peygamberi Zişanm ve Kur'anı hikmeti beyanın ulviye tini itiraf etmektedirler. Artık bir takım cahiller nasıl olurda bu hakikati inkâra cüret eder dururlar.

«Cihana verdiğin feyzi düşündükçe sıkılmaz mı?»
«Seni inkâr eden ehli cehalet yaresulâllah»

وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلَى بَعْضِ الْأَعْجَمِينَ
﴿١٩٨﴾ فَقَرَأَهُ عَلَيْهِمْ مَا كَانُوا بِهِ مُؤْمِنِينَ ﴿١٩٩﴾ كَذَلِكَ سَلَكْنَاهُ
فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ﴿٢٠٠﴾ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ حَتَّى يَرَوُا الْعَذَابَ
الْأَلِيمَ ﴿٢٠١﴾ فَيَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٠٢﴾
فَيَقُولُوا هَلْ نَحْنُ مُنْظَرُونَ ﴿٢٠٣﴾ أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ
﴿٢٠٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(198) : Eğer **onu** arabca bilmeyenlerin bazısı üzerine indirmiş olsa idik.

(199) : **Artık onu onlara** karşı okuyacak olsa idi ona îman edenler olmuş **olmazlardı.**

(200) : İşte öylece onu —küfrü— günahkârların kalplerine sokmuşuzdur.

(201) : O pek acılı azabı görünceye değin ona —Kur'ana— îman etmezler.

(202) : Artık —o azap— onlara hiç fark edemez bir haldeler iken ansı/m geliverir.

(203) : İmdi derler ki: Biz mühlet verilmişlerden miyiz?.

(204) : Şimdi bizim azabımızı istical mi ederler?. • •

***

İ Z A H

(198) : Bu mübarek âyetlerde asrı saadetteki bir kısım müşriklerin ne kadar münkir kimseler olduklarını ve onların Kur'anı Kerimi ne kadar inkâr ettiklerini bildiriyor. Onların kalplerine küfrün ne kadar tesir etmiş olduğunu, onların şiddetli bir azap görmedikçe îman etmiyeceklerini, öyle bir azap gelince de mühlet temennisinde bulunacaklarını vesair sözleriyle de azabı isticalde bulunmuş olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Eğer **onu)** Kur'anı Azimi **(arapca bilmeyenlerin bazısı üzerine indirmiş olsa idik)** yani: O kadar hikmeti hâvij mucizbeyan olan Kur'anı Mübini arabca tekellüme kadir olmayan bir zat üzerine indirilmiş veya arabcadan başka bir lügat ile inzâl edilmiş bulunsa idi.

(199) : **(Artık)** O zat da **(onu)** o Kur'anı hikmet beyanı **(onlara)** o Mekkedeki kâfirlere **(karşı)** harikulade bir surette, sahih bir kıraat ile **(okuyacak olsa idi)** böyle bir hârikayı gördükleri halde o münkirler, (ona) o Kur'anın bir kitabı ilâhî olduğuna **(iman edenler olmuş olmazlardı)** o kâfirler yine inkârlarında İsrar eder, inat ve istikbarlarında devamda bulunurlardı. Diğer bir tevcihe göre de eğer Kur'anı Mübin başka bir lisan ile indirilmiş olsa idi o münkirler «Biz bunu anlayamıyoruz» diye mâzeret göstermek isterlerdi, onu tasdik etmek istemezlerdi. Halbuki, o Kur'anı Kerim, kemali fesahatle okunur, mânası kendilerine anlatılır, ihtiva ettiği ahkâm kendilerine şerh ve izah edilirse artık kendi lisanları üzre nazil olmamış olduğu bahanesiyle onu kabulden nasıl kaçınabilirler?. Bir memlekette bir kanun bile hangi bir lisan ile yazılmış olursa olsun onun hükmü umuma teveccüh eder, hepsi de ona riayetle mükellef bulunurlar, velev ki, bir kısmı o kanunun yazıldığı lisana vâkıf bulunmasınlar.

(200) : **(İşte öylece)** Yani: O münkirler, fitretlerini tebdil, ihtiyarlarını sui istimal ettikleri için başka bir lisanla okunacak bir kitabı ilâhîyi tekzib şameti onların kalplerine sokulmuş olduğu gibi, **(Onu)** küfrü de o **(günahkârların kalplerine sokmuşuzdur.)** artık Kur'anı Azimi kendi lisanlariyle kendilerine oku-

yan, risaleti birçok mucizeler ile sabit olan Hazreti Muhammed'i de onlar tasdik etmezler.

(201) : Evet.. O münkirler, o kadar muannit, küfrlerinde o kadar musırdırlar ki: (O pek acıklı azabı) Kendilerini ister istemez îmana saik olan kahrı ilâhî asarını (görünceye değin ona) Kur'ana, onu tebliğ eden zata veya Cenabı Hak'km vahdaniyetine (îman etmezler) fakat öyle bir azabı gördükleri zamandaki îmanları ise artık bir imanı yes olacağından kendilerine faide vermez.

(202) : (Artık) O azabı dünyada ve ahirette (onlara) o münkirlere (hiç fark edemez bir haldeler iken ansızın geliverir) ne gibi bir felâkete uğrayacaklarını anlamış olurlar.

(203) : (İmdi) O münkirler, böyle bir azabîn hululünü görünce îmandan mahrumiyetlerine tehâssüren ve kemali teessüf ile (derler ki: Biz mühlet verilmişlerden miyiz?.) acaba müddeti hayatımız daha hitam bulmamış mıdır, biraz daha yaşayabilecek miyiz ki, Kur'anı dinleyelim, hakka itaat edelim, inkârımıza nihayet verelim. Heyhat ki, artık vakit gelip çatmış bulunacaktır.

(204) : Yoksa âtiyyen öyle mühlet temennisinde bulunacak kâfirler (Şimdi bizim azabımızı istical mı ederler?.) Peygamberi Zişana karşı, haydi bizim başımıza gökten taş yağdır, bize elîm bir azap getir diye müstehziyane bir vaziyet mi alıyorlar?. Bunlara eski kavimlerin kıssaları ve başlarına gelen felâketlerin ne kadar şiddetli olduğu bildirilmiş olduğu halde bunlar, onlardan bir dersi ibret almamışlardır, yine inkârlarına devam etmişlerdir. Fakat kendilerinin başlarına da azabı teveccüh edince tebdili lisan ederek mühlet' istirhamında bulunacaklardır. Sözleri arasında ne kadar mübayenet, münafât bulunacaktır.

**

أَفَرَأَيْتَ إِنْ مَتَّعْنَاهُمْ سِنِينَ ﴿٢٠٥﴾ ثُمَّ جَاءَهُمْ مَا كَانُوا
يُوعَدُونَ ﴿٢٠٦﴾ مَا أَغْنَى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يُمَتَّعُونَ ﴿٢٠٧﴾
وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا لَهَا مُنْذِرُونَ ﴿٢٠٨﴾ ذِكْرَى وَمَا كُنَّا ظَالِمِينَ
﴿٢٠٩﴾ وَمَا تَنَزَّلَتْ بِهِ الشَّيَاطِينُ ﴿٢١٠﴾ وَمَا يَنْبَغِي لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٢١١﴾
إِنَّهُمْ عَنِ السَّمْعِ لَمَعْزُولُونَ ﴿٢١٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(205) : Gördün mü? Onları senelerce faidelendirmiş olsak.

(206) : Sonra onlara tehdit edilmiş oldukları şey gelecek olsa.

(207) : O faidelenmiş oldukları şey, **onları neden kurtarabilir?.**

(208) : Biz hiçbir beldeyi helak etmedik, illâ onun için inzar edenler bulunmuştur.

(209) : Azim bir îenbih yapılmıştır ve biz zulm edenler olmadık.

(210) : Ve bunu şeytanlar indirmiş değildir.

(211) : Ve onlara lâyık olmaz ve güçde yitiremezler.

(212) : Şüphe yok ki, onlar işitmekten elbette azledilmişlerdir.

***

İ Z A H

(205) : Bu mübarek âyetlerde mühlet ümidinde bulunacak kâfirlere verilecek bir mühletin bir faidebahş olamıyacağını ve helake mâruz kalan kavimlere zulm edilmiş olmayıp onların verilen mevizelerden müstefit olmadıklarını bildiriyor ve Kur'anı Azinı'in âyetlerini şeytanların indirmeğe lâyık ve haddizatında kadir olmadıklarını ve onların kelâmı melâikeyi bile işitmekten memnu bulunduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey kabili hitab olan insan!, **(Gördün mü?.)** Haber ver bakalım **(Onları)** o münkirleri, o kendilerine mühlet verilmesini temennide bulunacak kimseleri (senelerce) yaşatıp **(faidelendirmiş olsak)** ömürlerini uzatarak kendilerini bolca maişetler, nimetler içinde barındırsak.

(206) : **(Sonra onlara)** O kadar uzunca ömürlerini, fazlaca nimetlerini müteakip **(tehdit edilmiş oldukları** şey) azabı ilâhî **(gelecek olsa)** onları yakalasa..

(207) : **(O faidelenmiş oldukları** şey) Uzun müddet yaşamış, bir çok servet ve haşmete nail bulunmuş olmaları **(onları neden kurtarabilir?.) o** başlarına gelen azabı bertaraf edebilir mi?. Onu azaltabilir mi?. Adeta hiç yaşamamış, hiç mü tenaim olmamış gibi bir hâle düşmüş olmaz mı?. Artık bu âkibeti düşünmeli, öyle muvakkat bir varlığa güvenip de gafilâne, mâsiyetkârane bir halde yaşamak muvafık mıdır?.

(208) : Bir kere düşünmelidir ki: Cenabı Hak, insanları uyandırmak, vazifelerinden haberdar etmek, dînen memnu şeyleri irtikâb eden kimselerin azap-

lara uğrayacaklarını haber veren Peygamberleri ve onların naibleri olan nasıh zatları beşeriyet muhitine göndermiştir. Artık o muhterem zatların nasihatlarını, ihtaratını dinlemeyip gayrı meşru hareketlerine devam edenler muazzep olmalarına kendileri sebebiyet vermiş olmazlar mı?. İşte bu mühim âkibete nazarı intibahı celb için Cenabı Hak buyuruyor ki: **(Biz hiçbir beldeyi)** Geçmiş kavimlere ait ülkelerden hangi birini azabı istisal suretiyle **(helak etmedik, illâ onun için)** o helak edilen belde ahalisi için **(inzar edenler bulunmuştur)** bizzat Peygamberleri veya onların mümin olan ümmetleri tarafından kendilerine ihtarat yapılmış, fena hareketlerinin cezasınt görecekleri kendilerine bildirilmiştir. Buna rağmen yine fenalıklarında devam ettikleri için lâyık oldukları azaplara tutulmuşlardır.

(209) : Evet.. O kavimlere Peygamberleri ve onların naipleri tarafından **(Azim bir tenbih yapılmıştır.)** kendileri için vesilei necat olacak ameller, hareketler bildirilmiştir, **(ve biz zulm edenler olmadık)** O münkirleri zulmen helak etmedik, belki onlar küfrlerinde devam ettiler, nail oldukları nimetlerin kadrini bilmediler, kendilerini ikaza çalışan zatlara kulak vermediler. Binaenaleyh öyle vahim bir âkibete kendileri sebebiyet vermiş oldular.

(210) : (Ve) Ey münkirler!, **(bunu)** Sizi irşada çalışan, size doğru yolu gösteren Kur'anı Mübin'i **(şeytanlar** indirmiş değildir.) o öyle zannettiğiniz gibi bir sihir, bir kehanet, bir ilkai şeytani neticesi bulunmaktan münezzehtir, o sizi en hayırhahane bir surette ikaz etmek lûtfunda bulunan bir kitabi ilâhîdir, vahyi subhaniye müstenit bulunmuştur.

(211) : (Ve) Böyle ulvî, mucizbeyan bir kitabı kutsiyi indirmek **(onlara)** şeytanlara **(lâyık)** sahih, müstakim (olmaz) ve onlar haddizatında böyle bir kitabı azimi indirmeğe (güç **de yitiremezler)** bu onlar için asla kabil değildir.

(212) : **(Şüphe yok ki, onlar)** O şeytanlar, meleklerin bile sözlerini **(işitmekten elbette azil)** men ve tard **(edilmişlerdir)** işitmeğe çalışsalar kendileri derhal bir şihap parçasının isabetiyle men ve zecredilmiş olurlar. Melekler ile şeytanlar arasında mahiyet, safayı zat itibariyle bir müşareket yoktur. Melekler, nuranîdirler, fiyuzatı ilâhîyeye mazhardırlar. Şeytanlar ise naridirler, maarifi rabbaniyeden, fiyuzatı subhaniyeden müstefit olmak istidadını asla haiz değildirler. Artık birnice ilmî hakikatlan cami, kelâmı ilâhî clmak ulviyyetini haiz bir kitabı ilâhînin âyetleri, şeytanlar tarafından Resuli Ekrem'e telkin edilmiş olabilir mi?. Şeytanın vesveseleri, insanları şerre, küfre, gayrı ahlâkî hareketlere sevkeder. Kur'anı Mübinin âyetleri ise bütün beşeriyeti tenvir etmek ister, insanlara ubudiyet' vazifelerini öğretir, onları gayei hilkattan haberdar eder, en faziletkârane hareketlere sevk ederek kndilerini melekler gibi nezih, saadete müstait bir halde yaşatmak ister.

*

فلا تدع مع الله الها اخر

فتكون من المعذبين ٢١٣ وانذر عشيرتك الاقربين ٢١٤ واخفض

جناحك لمن اتبعك من المؤمنين ٢١٥ فان عصوك فقل اني بريء

مما تعملون ٢١٦ وتوكل على العزيز الرحيم ٢١٧ الذي يريك

حين تقوم ٢١٨ وتقلبك في الساجدين ٢١٩ انه هو السميع العليم

٢٢٠

MEALİ ÂLİSİ

(213) : Sakın Allah ile beraber başka bir ilâha da dua etme. Sonra muazzep olanlardan olursun.

(214) : Ve en yakınların olan aşiretini korkut.

(215) : Ve müminlerden sana tabaiyyette bulunanlara kanadını indir.

(216) : Sonra sana isyan ederlerse hemen de ki: Şüphe yok ben sizin yapar olduğunuz 'şeyden beriyim.

(217) : Ve o aziz, rahîme tevekkül et.

(218) : O ki, seni kıyam eltiğin vakit görüyor.

(219) : Ve secde edenler arasındaki dönüşünü de —görüyor—.

(220) : Şüphe yok, bihakkın işitici, kemaliyle bilici o'dur.

***

İ Z A H

(213) : Bu mübarek âyetler, Resuli Ekrem'e ve onun vasıtasiyle bütün ehli îmana karşı en ulvî talimatı ihtiva ediyor. Yalnız Allah Tealâya ibadet **ve te-**

vekkül edileceğini bildiriyor. Ehli îmana ve isyankâr olanlara karşı nasıl bir muamelede bulunulacağını gösteriyor. Yapılan ibadetlerin bihakkın işitici ve bilici olan Cenabı Hak'ka malûm bulunduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Cenabı Hak, muhterem Resulûna hitaben buyuruyor ki: **(Sakın Allah ile beraber başka bir ilâha da dua etme.)** Başkasını da tanrı ittihaz ederek ona da duada, ibadette bulunma **(Sonra muazzep olanlardan olursun.)** bu hitabı ilâhî, zahiren Hazreti Peygambere müteveccihtir, fakat asıl murad olan başkalarıdır. Çünki Peygamber efendimiz, masum olduğundan ondan böyle bir hareket zaten zuhur etmez. Adeta buyrulmuş oluyor ki: Bu duadan mâsum olan kendisinden böyle bir hareket sadır olmayacak bir zat bile nehy edilmiştir, artık böyle bir hareket, başkaları için de memnu bulunmuş olmaz mı?.

(214) : Cenabı Hak, **o** Peygamberi Zişanına şöyle de emir ediyor: (Ve) Ey Resulüm!, **(en yakınların olan aşiretini korkut)** sana derece derece kurbiyyetleri olan kimseleri de küfr ve mâsiyetten tehzir et, yalnız bir Halikı Azimüşşana duada »ibadette bulunmalarını kendilerine tebliğ et, buna muhalefetin ne kadar büyük azabı müstelzim olacağını onlara ihtar buyur. «Rivayet olunuyor ki: Bu âyeti kerime nazil olunca Resuli Ekrem Efendimiz, safa tepesine şerefbahş olmuş, ve nida buyurarak kureyş taifelerini toplamış, onlara hitab ederek: Ey Keab oğulları!. Ey Abdülmuttalib oğulları!. Ey Haşim oğulları!. Nefislerinizi ateşten koruyunuz. Ey Ebubekir'in kızı Ayşe!. Ey Ömerin kızı Hafza!. Ey Muhammed'in kızı Fatime!. Ey Muhammed'in halası Safiye!. Nefislerinizi ateşten halas edin. Çünki, ben sizden bir şey bertaraf etmeğe kadir değilim. Diyerek öğüt vermiştir. Şöyle de mervidir ki: Peygamberi Zişan, sefa mevkiinde toplanan Kureyş taifesine hitaben buyurmuş ki: «Şu dağın arkasında bir süvari bölüğü var, üzerinize hücum etmek istiyorlar» diyecek olsam beni tasdik eder misiniz?. Onlar da demişler ki: Evet.. Tasdik ederiz, biz senden doğruluktan başka bir şey görmedik. Bunun üzerine o Peygamberi Zişan da buyurmuş ki, öyle ise ben sizi şiddetli bir azaptan korkutucuyum, Artık benim sözüme itimat ederek öyle bir azabı calip hareketleri terk ediniz. Böyle pek hayırhahane bir tenbihe rağmen Ebu Cehl, Ebu Leheb gibi kâfirler, siz bizi bunun için mi buraya topladın diyerek dağılıp gitmişlerdir.

(215) : Hak Tealâ Hazretleri şöyle de emir ediyor: (Ve) Ey Peygamberi Zişan!. **(müminlerden sana tebaiyyette bulunanlara karşı kanadını indir)** yani: Onların haklarında nfk ve merhametle muamele yap, onlar ister akrabadan olsunlar ister olmasınlar, hepsinin de haklarında lûtf ile mülâyimetle muamele yapılması muvafıktır. Yalnız lisanen mümin olsalar da görecekleri bu nfk ve nezaket tesiriyle ciddî surette mümin olmaları temin edilmiş olabilir.

(216) : Ey Resuli âlişan!. **(Sonra sana isyan ederlerse)** O kendilerini irşada çalışacağın aşiretin efradı veya kâfirler güruhu sana muhalefette devam eder dururlarsa sen onlara **(hemen de ki: Şüphe yok, ben sizin yapar olduğunuz şeyden**

beriyim.) Ben sizin irtikâb ettiğiniz isyanlardan, Kur'anı Mübinin men ettiği o münkirane hallerinizden müctenip bulunmaktayım.

(217) : Ve ey Resuli Kibriya!. Kavmine öyle tebligatta bulun **(Ve o** aziz, **rahîme)** her şeye kadir, rahmeti âlemşümul olan kerîm mabuduna **(tevekkül et.)** itimatda bulun, her hususta mahfuziyetini, necat ve selâmetini o Halikı Azime tefviz et, düşmanlarından korkma.

(218) : (O' ki,) O Halikı Kerim ki, Ey Resuli muhterem!, **(seni kıyam ettiğin vakit görüyor.)** Teheccüt namazı kılmak için uykudan uyanıp kalktığını, bütün âmâl ve efalini biliyor.

(219) : (Ve) Namaz kılıp, (secde **edenler arasındaki)** kıyam, rükû secde için **(dönüşünü de)** aldığın bütün vaziyetlerini de görüyor, biliyor.

(220) : **(Şüphe yok ki,)** Bütün mahlûkatının sözlerini, niyazlarını (işitici) ve bütün kullarının açıkladıklarını, gizlediklerini, zahir ve hafi amellerini, maksatlarını **(kemâliyle bilici)** olan ancak **(o'dur.)** o Halikı Kâinat Hazretleridir. Artık Ey Peygamberi Zişan!. O azim, mukaddes mabuduna tevekkülden ayrılma, bütün umurum* o Halikı azime tevdi et, başkalarından korkma, vazifei risaletini ifaya çalış kalben münşerih ol.

«Allaha tevekkül edenin yaveri haktır»
«Nâşad gönül, bir gün olur şad olacaktır»

***

هَلْ اُنَبِّئُكُمْ عَلٰى مَنْ تَنَزَّلُ الشَّيَاطِينُ ﴿٢٢١﴾ تَنَزَّلُ عَلٰى كُلِّ اَفَّاكٍ
اَثِيمٍ ﴿٢٢٢﴾ يُلْقُونَ السَّمْعَ وَاَكْثَرُهُمْ كَاذِبُونَ ﴿٢٢٣﴾ وَالشُّعَرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ
الْغَاوُنَ ﴿٢٢٤﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ ﴿٢٢٥﴾ وَاَنَّهُمْ
يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ ﴿٢٢٦﴾ اِلَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللّٰهَ كَثِيرًا وَانْتَصَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا
وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا اَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ ﴿٢٢٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(221) : Size haber vereyim mi?. Kimlerin üzerine **şeytanların iniverdiğini.**

(222) : Her kezzab, facir üzerine iniverir.

(223) : Onlar —şeytanın sözlerine— **kulak** virirler ve **onların ekserisi yalancı kimselerdir.**

(224) : Şairlere gelince onlar da sapıklara tâbi olurlar.

(225) : Görmez misin ki, onlar her vadide şaşkıncasına yürür dururlar.

(226) : Ve şüphe yok ki, onlar yapmayacak **oldukları şeyleri söylerler.**

(227) : Ancak îman edenler ve salih salih amellerde **bulunanlar ve Allah'ı** çokça zikredenler ve zulme uğradıklarından sonra öçlerini alanlsr müstesna. Ve o kimseler ki, **zulm** ettiler, nasıl bir inkilâb mahalline **yuvarlanıp gideceklerini** yakında **bileceklerdir.**

*

İ Z A H

(221) Bu mübarek âyetler, şeytanların nasıl ahlâksız, diyanetsiz kimsehre musallat olduklarını bildiriyor. Vakıa muhalif iddialarda, mütehayyirane hareketlerde bulunan bir kısım şairlere de sapık kimselerin tâbi olacaklarını gösteriyor, îman ve salâhı hal sahipleri olan, zikr ile meşgul bulunan ve kendilerine zulm edilmedikçe intikam almaya kalkşmayan zatların ise müstesna bir vaziyette olduklarını, zulm edenlerin de nasıl bir felâkete marûz kalacaklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki; Cenabı Hak, Resuli Zişanının telkinatı şeytaniyeden münezzeh olduğunu teyit için buyuruyor ki: Ey kabili hitab olan insanlar!. **(Size haber vereyim mi?)** Size hakikattan haberdar edecek, istifadenize vesile olacak vâzih bir surette bildireyim mi?. **(Kimlerin üzerine şeytanların iniverdiğini?.) O** şeytanların kimleri idlâle çalıştıklarını iyice anlamış olunuz.

(222) : O şeytanlar **(Her kezzab, facir)** kimse **(üzerine iner)** bîr takım sâhirleri, kâhinleri, havalarına mağlûp kimseleri yalan, yanlış telkinatlariyle idlâle devam eder dururlar. Yoksa îman ile, irfan ile kalpleri tenevvür etmiş olan zat lan aldatıp kendilerine tâbi kılamazlar. Binaenaleyh haiz olduğu kemalâtı âliye,

fedailı zatiye her türlü tasavvurların fevkinde olan bir Peygamberi Zişanın yanma da sokularak ona bâtıl şeyleri telkin edip duramazlar. O resuli âlişanm tebliğ ettiği âyetler, vesvesei şeytaniye eseri olmaktan münezzehtir.

(223) : Ancak o yalancı, facir olan kimselerdir ki, Evet.. **(Onlar)** dır ki o şey tanların sözlerine **(kulak verirler)** onların ilkaatım dinlerler veya o şeytanlardan dinledikleri hayalâtı, evhamı »esassız şeyleri nâsa naklederler, **(ve onların ekserisi)** Tamamen **(yalancı kimselerdir.)** söyledikleri şeyler içinde vakıa mutabık olanları bulunmaz. Vakıa şeytanların telkinatına kapılan kimseler içinde bazıları da vardır ki, bütün sözleri bâtıldan ibaret bulunmaz, bazı sözleri doğru olabilir. Fakat bu sözleri de yine halkı aldatmak, kendilerini doğru sözlü göstererek onun zımnında kendi bâtıl kanaatlerini, iğfalkârane sözlerini halka aşılamak içindir. Mamafih onların bir takımı da vardır ki, şeytanlar, cinler namına söz söylerler, onlardan telâkki etmedikleri sözleri de onlara isnat ederler, şahsî menfaatlerini temin için halkı aldatıp dururlar. Artık o gibi kimselerin sözlerine karşı çok ihtiyatlı bulunmak icabeder.

(224) : Resuli Zişanın bütün beyanatı ise birer hakikattir, birer vahyi ilâhiyyeye, ilhamı subhaniye müstenittir. Onun tebliğ ettiği Kur'anı Mübin haşa, şeytanların; kâhinlerin ilka etmekte oldukları bâtıl şeyler kabilinden değildir. Ve şiirden, hayalât kabilinden, vakie gayrı muvafık beyanat' kabilinden —haşa—, değildir. **(Şairlere gelince onlara da sapıklar tâbi olurlar.)** Hayalâta kapılanlar, samimiyet dairesinde hareket etmeyenler onların arkalarına düşer, onları takdir eder dururlar.

(225) : **(Görmez misin ki, onlar)** O şairler **(her vadide)** muhtelif mevzularda (şaşkıncasına **yürür dururlar)** ciddiyetten, istikametten ayrılırlar, dilediklerini metheder ve dilediklerini hicve çalışırlar. İşret gibi, şehevanî hareketler gibi şeyleri methederek halkı sefahate sevketmek isterler. «Şiir» : Lügatte ince bir bilgi-demektir, «leyte şi'ri» tabiri «kâşki vukufum olsa idi» yerinde kullanılır. Istılahta: Vezinli, kafiyeli olan söze verilmiş Bir isimdir. Şair de bu san'atın mütehassısı olan kimseye denilir, «vadi» de kendisinden suların cereyan ettiği mevzi, iki dağ arasındaki açık mevzi demektir. İstiare tarikiyle mezheb, tarikat, uslüp mânasında da müstameldir.

(226) : **(Ve şüphe yok ki, onlar)** O şairler **(yapmayacak oldukları şeyleri söylerler)** tefahürde bulunurlar, ne kadar muazzam kahramanlıkta bulunabileceklerini iddia ederler, kendilerine büyük kıymetler verirler, bazı faziietkârane ahvalin mehasininden bahsettikleri halde kendileri o ahvâl ile ittisaftan mahrum bulunurlar. Hayalâta kapılırlar, bâtıl cereyanlara tâbi olurlar, birnice eazim hakkında münkirane bir vaziyet almaktan geri durmazlar. Müfessirlerin beyanına göre bu şairlerden murat, zamanı nebevideki bir takım müşrik şairler idi ki, onlar Resuli Ekrem'in aleyhinde söz söyler, halkı şerefi islâmiyetten mahrum bırak-

mak isterlerdi. Hübeyretübnü veheb, Ümiyyetübnü Etysselet, bu cümledendir. Bunlann islâmiyet aleyhindeki şiirlerini bir takım sapık kimseler de dinleyerek etrafa neşretmeğe çalışırlardı.

(227) : Allah Tealâ Hazretleri şûarayı müslimini ise onlardan istisna ederek o güzide şairlerin evsafını beyan için buyuruyor ki: (Ancak iman edenler) Dini islâmı kabul eyleyenler, (ve salih salih amellerde bulunanlar) dinî vazifelerini ifaya çalışanlar (ve Allah'ı çokça zikreyleyenler) Cenabı hakkın kudret ve azametini, ihsan ve keremini daima yâd edip duranlar (ve zulme uğradıklarından sonra öçlerini alanlar) bir takım zalimlerin hücumlarına, fena lâkırdılarına uğradıkları için bilmukabele hücumda, kendilerini müdafaada bulunanlar (müstesna) dırlar. Bu gibi dine nail, hakka hadım, müdafai hukuka mecbur olan şairler, öyle diyanet ve fazilet düşmanları olan şairler gibi değildirler. Bu islâm şairlerinin nazarı islâmda güzide bir mevkileri vardır. İşte Hessan ibni Sabit, Keab ibni mâlik, Abdullah ibni Revahe gibi eshabı kiramdan olan şairler bu âli zümreden bulunmuşlardır. Bu gibi güzide islâm şairlerinin manzumeleri, Cenabı hakkı tevhide, Resuli Ekremi tebcile aittir, hikmet karin mevizeleri hâvidir, halkı fazilete, ibadet ve taate teşvik etmektedir. Gayri ahlâkî hallerden sakınılmasını tavsiye eylemektedir, islâm kuvvetini tezyide, Milleti islâmiyenin itilâsını temine ait tergibatı muhtevi bulunmaktadır. İşte bu gibi muhterem şairler, pek güzel sunuhata, fiyuzata nail olurlar: Evet.. Resuli Ekrem Efendimiz, Hazreti Hassane hitaben buyurdu ki: «söyle Ruhulkudüs seninle beraberdir. Hassan Radiallahu anh için mescibi nebevide bir minber tâyin edilmişti. Orada oturur, Resuli Ekrem aleyhinde söz söyleyen kâfirleri hicveder. O kâfirlerin mezemmetleri hakkındaki manzumelerini okurdu.

«Şair oldur ki anın kalbine Hassan gibi»
«Nefhai Ruhulemin eyleye İlkayı Suhan»

Şiir, meşru mevzuları havî olmak şartiyle mubahtır, memduhtur. Nitekim bir hadisi şerifte (<£>. ^d\ ^ j\ ) buyurulmuştur. Diğer bir hadisi şerifte şu mealdedir. Şiir, bir sözdür, güzel olanı da vardır, çirkin olanı da vardır. Artık sen güzelini al, çirkinini bırak. Ulemadan Şa'bî Merhum demiştir ki : Hazreti Ebubekir de, Hazreti Ömer de Hazreti Ali de şiir söylerler idi. Hazreti Ali, bunların arasında en muktedir bir şair bulunuyordu. Radıyallahu Anhum. İşte bu mübarek zatlar gibi iktidarı edibilerini, mehasini islâmiyyeyi tasvire, kemalâti insaniyeyi ilâya sarfetmeyerek, nâsın ahlâkını ifsada çalışanlar, haddızatın da zalim, müfsit kimselerden başka değildirler. Artık onlar da o kötü hareketlerinin elbette cezasına kavuşacaklardır. Evet.. (Ve o kimseler ki, zulüm ettiler) İslâmiyete düşman kesildiler, Hazreti Peygamberin aleyhinde söz söylemek denaetinde bulundular, nâsın hukukuna tecavüzde bulunmak cinayetini irtikâb eyle-

diler, Kur'anı Mübinin âyetlerini tefekkürde bulunmadılar, artık öyle kimselerde ileride **(nasıl bir inkılâp mahalline yuvarlanıp gideceklerini yakında)** ölür ölmez **hementbileceklerdir)** Ahiret âleminde öyle tehayyül ettikleri gibi bir selâmete, necata nail olamayacaklardır, bilâkis büyük bir felâkete, ebedî azaba uğrayacaklardır. Ne büyük bir tehdidi ilâhi!. Artık her insan için lâzımdır ki, daha dünyâda iken hayatını tanzim, ruhunu nur-u diyanetle tenvir ederek güzel güzel ameller ile istikbalini temin etmeye çalışsın. Ve Minallahittevfik.

⁂

NEML SURESI

Bu mübarek sûre Mekke'i Mükerreme'iîe nazil olmuştur, doksanüç âyetten müteşekkildir. Bu âyetler, Şüara sûresinin ahirinde beyan olunan zalimlerin, münkirlerin âtiyyen ne vahim inkilâplara mâruz kalacaklarını izah ediyor, bu müthiş hâdiselerin imkânına işarette bulunuyor, vuku bulacağını teyit için maziye ait bir kısım müthiş vakiaları birer misâl olarak göstermiş oluyor. Bu sûrei celüede Hazreti Musanın, Hazreti Davud ile Hazreti Süleyman'ın Hazreti Salih ile Hazreti Lût'un kısselerini bilbeyan kudreti ilâhiyye ile nekadar garip, harikulade hâdiselerin vukua gelmiş olduğunu gösteriyor. Haşr-u neşre, kıyametin mukaddematına ait vuku bulacak harikulade hâdiseleri enzan intibaha vazetmektedir. Bunları inkâr edenlerin bâtıl iddialarını red eyliyor. Nihayet kimlerin selâmet ve hidayete ereceklerini, kimselerin de inkârları yüzündn delâletten kalarak lâyık oldukları cezalara kavuşacaklarını beyan buyurmaktadır. Süleyman Aleyhisselâm'ın bir hârika olmak üzere vühuş ve tuyurun lisanlarına vâkıf ve «Nemi» denilen karıncaların bulunduğu vadiye gittiği vakit karıncaların neler söyleyip ne gibi bir vaziyet almış olduklarını hikâye buyurduğu için bu mübarek süreye «Sûretül Nemi» unvanı verilmiştir.

*

بسم الله الرحمن الرحيم

طس تلك آيات القرآن وكتاب مبين ① هدى وبشرى للمؤمنين
② الذين يقيمون الصلوة ويؤتون الزكوة وهم بالآخرة هم
يوقنون ③ إن الذين لا يؤمنون بالآخرة زينا لهم أعمالهم فهم
يعمهون ④ أولئك الذين لهم سوء العذاب وهم في الآخرة هم
الأخسرون ⑤ وإنك لتلقى القرآن من لدن حكيم عليم ⑥

MEÂLİ ÂLİSİ

(1) : Ta, Sin, bu sana Kur'anın ve pek açıkça beyan eden bir kitabın âyetleridir.

(2) : Müminler için bir hidayettir ve bir müjdedir.

(3) : Öyle —mümin— kimseler ki: Namazı doğruca kılarlar ve zekâtı verirler ve onlar ahirete de —evet— onlar kat'i surette inanırlar.

(4) : Şüphe yok, o kimseler ki, ahirete inanmazlar, onlar için yaptıklarını süslemişizdir. Artık onlar mütehayyirane bir halde bulunurlar.

(5) : Onlar öyle kimselerdir ki, azabın en kötüsü onlar içindir ve onlar ki, ahrette en ziyade hüsrana düşenler onlardır.

(6) : Ve muhakkak ki, Kur'an, bir hakim, Alîm —olan Allah Tealâ— tarafından sana ulaştırılmaktadır.

⁂

İ Z A H

(1) : Bu mübarek âyetler, Kur'anı Mübinin ulviyetini bildiriyor, dinî vazifelerini ifa eden salih müminler için ne büyük bir hidayet ve tebşir vesilesi olduğunu haber veriyor.. Ahirete îman etmeyenlerin de ne kadar aklanmış, fena bir azaba namzet bulunmuş, en ziyade hüsrana uğramış kimseler olduklarını ihtar ediyor. Kur'anı Kerimin de hakîm ve alîm olan Zatı ilâhî tarafından vahyi ve telkin buyurulmakta olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyleki: (Ta, sin) Bu mübarek kelime, müteşabihattandır. Maamafih bu kelime, bu sûrenin bir ismi olduğuna kail olanlar da vardır. İbni Abbas Radiallahu Anhtan rivayet edildiğine göre de bu, esmai ilâhiyyeden bir isimdir, (bu) Bu sûrei celile, yahut bu âli, bediülnizam beyanat, Resulüm!, (sana Kurbanın) O dini hakikatim cami olan, hak ile bâtılın arasım tefrik eden, muciz beyan bir Mushafi Şerifin âyetleridir, (ve **pek** açıkça beyan eden) Beşeriyetin dünyevî ve uhrevî selâmet ve saadeti için lâzım gelen hükümleri, vazifeleri, ahiret ahvalini ezcümle sevaba ve ikaba vesile olan şeyleri vazihen bildiren (bir kitabın) pek azim hükümleri havî bir ilâhi mecmuanın veya levh-i mahfuzun (âyetleridir) Evet.. Bu âyetler, okadar ulvî, okadar kutsidir.

(2) : Evet.. Bu Kur'anı Azim, bu kitabı ilâhi (Müminler için) samimî surette islâmiyeti kabul etmiş olan zatlar hakkında (bir hidayettir) onları bir selâmet Ve saadet sahasına kavuşturur (ve bir müjdedir) o müminlerin rahmeti ilâhiyeye, nice nimetlere vasıl olacaklarını kendilerine tebşir buyurmaktadır.

(3) : Samimî surette îman sahipleri kimlerdir?. İşte onu da izah, o zatların evsafını beyan için buyuruluyor ki: Onlar (Öyle) mümin, îman ile bihakkın muttasif (kimseler) dir (ki) en büyük vezaifi ubudiyetten olan (namazı doğruca kılarlar) namazların şeraitine, erkânına riayette bulunurlar, Cenab-ı Hakka arzı ubudiyet için o kutsî ibadeti kemâli hulûs ile, bir inşirahı kalb ile ifaya çalışırlar, (ve zekâtı verirler) fakir olan din kardaşlarına yardımda bulunurlar, bu husustaki emri ilâhiye itaatlerini ve ruhlarındaki âlicenaplığı göstermiş olurlar, (ve onlar) O hakiki müminler (ahrete de) kıyametin vukuuna »beşeriyetin başka bir âleme sevkedileceğine, o âlemde mükâfat ve mücazat görüleceğine de evet., **(onlar)** O mümin zatlar (kafi surette inanırlar) itikatlarında büyük bir metanet vardır, bu husustaki dinî haberlere şüpheden, tereddütten âri bir surette mutekid bulunmuş olurlar. İşte uhrevî saadet, bu zatlar için mukadderdir, kendileri de bununla mübeşşer bulunmaktadırlar.

(4) : **(Şüphe yok)** öyle halisane bir îman ile muttasif olmayanlar, Evet., (o **kimseler** ki, ahrete inanmazlar) Kur'anı Mübin'in haber verdiği o âlemi, oradaki sevap ve ikabı inkâr eder dururlar, artık (onlar için yaptıklarını) çirkin, felâketâver amellerini, hareketlerini o suiitikatlarının bir cezası olmak üzere (süsle-

mişizdîr) o çirkin şeyleri, havayi nefsaniyelerine mülâyim görmüşlerdir^ onlardan hoşlanmışlardır, onları seve seve işlemekte bulunmuşlardır.. Evet.. Nice kimseler vardır ki; kendi dinsizliklerini, muzır hareketlerini bir hüner sanırlar, kendilerini o çirkin hallerinden dolayı münevver sayarlar, başkalarını da iğfale çalışırlar (Artık onlar) o küfr içinde yaşayıp duranlar (mütehayyirane bir halde bulunurlar) sapıklık vadisinde şaşkın mütereddit bir halde dolaşırlar, hiç ilerisini aüşünmeksizin o fenalıklara kapılmış, onlar ile uğraşıp durmakta bulunmuş olurlar.

(5) : (Onlar) öyle delâlette kalmış olanlar (öyle kimselerdir ki) dünyada (azabın en kötüsü) katil gibi, esaret gibi, bir takım facialara uğramak gibi felâketler, korkunç haileler (onlar içindir) onların haklarında mukadderdir. Nitekim Resuli Ekrem'e karşı husumette bulunmuş olanlar, Bedir gazvesinde bu gibi felâketlere uğramışlardır, (ve onlar kî) O kâfirler ki, o küfürleri yüzünden (ahrette) de (en ziyade hüsrana düşenler onlardır) onlar sevaba nailiyet kabiliyetini zayi etmiş, ikaba müstahik bulunmuş oldukları için nâsın en haib ve hâsir güruhunu teşkil eylemiş bulunacaklardır.

(6) : (Ve) Ey Eşrefülhalayık olan Hâtemülmürselin!, (muhakkak ki, Kur' an) bütün beşeriyeti dini ilâhîye davet eden, bütün insaniyet âlemine hidayet yollarını gösteren o kitab-ı mübin (Bir hakim, alîm tarafından) yani : Bütün kâinattaki tasarrufatı, kullarına müteveccih olan bütün teklifatı birer hikmet ve maslahata müstenit olan ve zati ahadiyyetinde bütün kemalatı ilmiye mütecelli bulunan bir zatı kibriya cânibinden (sana ulaştırılmaktadır) sana âyetleri vakit - vakit vahyedilerek telkin buyurulmaktadır. Binaenaleyh, o Kur'anı Mübindeki akaide, serî ahkâma ait beyanat, birer hikmetten, birer veşilei saadetten ibarettir. Yine o kitabı azimdeki kısseler, gayba ait haberler, birer hakikattir, insanların intibaha, tanzimi hayata muvaffak olarak emin bir istikbale nailiyetlerine birer vesiledir. Elgıbte onlardan müstefit olanlara!.

**

إذ قال موسى لأهله إني آنست نارا سآتيكم منها بخبر أو آتيكم بشهاب
قبس لعلكم تصطلون ٧ فلما جاءها نودي أن بورك من في
النار ومن حولها وسبحان الله رب العالمين ٨ يا موسى إنه أنا الله
العزيز الحكيم ٩ وألق عصاك فلما رآها تهتز كأنها جان ولى
مدبرا ولم يعقب يا موسى لا تخف إني لا يخاف لدي المرسلون ١٠
إلا من ظلم ثم بدل حسنا بعد سوء فإني غفور رحيم ١١

MEALİ ÂLİSİ

(7) : Hani Musa ailesine demişti ki: Ben muhakkak bir ateş gördüm, ondan size bir haber getireceğim veyahut size bir parlak ateş koni getiririm. Belki ısınırsınız.

(8) : Vaktaki oraya vardı, kendisine nida olundu ki: Bu ateşte olanda ve bunun elrafinda bulunan da mübarek kılınmıştır ve âlemlerin Rabbi olan Allah —Tealâ— münezzehtir.

(9) : Ey Musa!. Şüphe yok ki, o —nida eden— ben aziz, hakim olan Allah'ım.

(10) : Ve âsanı bırak. Vaktaki, onu sanki, küçük bir yılanmış gibi çalkalanır gördü; geriye dönerek kaçtı ve gerisine dönmesi. —buyuruldu ki—: Ey Musa!. Korkma, şüphe yok ki ben —bir mabûdi kerîmim ki— benim huzurumda Peygamberler korkmaz.

(11) : Ancak—sair nâstan olup da— zulm eden korkmalıdır, —fakat—sonra kötülüğün arkasından güzelliğe tebdil eyleyen—kimseler— başka —onlar da korkudan kurtulabilirler— artık şüphe yok ki, ben mağfiret, rahmet ediciyim.

*

İ Z A H

(7) : Bu mübarek âyetler, Musa Aleyhisselâm'ın ailesiyle beraber hâli seferde iken mazhar olduğu nuranî bir tecelliyi tasvir ediyor. O mübarek Peygambe-

rin hitabat-ı ilâhiyyeye nail olduğunu, âsa mucizesinin zuhura geldiğini ve Peygamberlerin korkudan emin olup kimlerin korkmaları icabedeceğini **beyan buyurmaktadır.** Şöyleki: Habibim!. Musa Aleyhisselâm'ın kıssesını yâd et **(Hani) o vakit** ki, **(Musa ailesine)** zevcesine, Şüayb Aleyhisselâm'ın kerimesi olan refikasına Medyen'den Mısır'a azimet ettikleri zaman **(demiştiki: Ben muhakkak bk ateş gördüm)** karşıda parlayıp duruyor, ben onun bulunduğu tarafa gidip **(ondan size bir haber getireceğim)** biraz bekleyiniz, **(veyahut size bir parlak ateş kora getiririm)** Bu soğuk havada **(belki)** ondan **(ısınırsınız)** Hazreti Musa, refikası ile beraber takip edecekleri yol hakkında tereddüde düşmüştü, bir taraftan da hava pek soğuk imiş. Binaenaleyh o ateş tarafında bulunacak kimselerden yol hakkında malûmat almak istemiş, hiç olmazsa o ateşin bulunduğu yerden bîr ateş parçası getirip ısınmalarını temin etmek arzusunda bulunmuştu.

(8) : **(Vaktaki)** Musa Aleyhisselâm, refikasının yanından ayrılıp **(oraya)** o ateş bulunduğunu zannettiği mevkie **(vardı)** Turi Sina canibinden **(kendisine nida olundu ki, Bu ateşte olan da)** yani: Bu ateş sandığı mahalle gelmiş olan Musa da **(ve bunun)** ateş mahalli sanılanın **(etrafında bulunan da)** yani: Melekler de **(mübarek kılınmıştır)** bu nida, Hazreti Musa hakkında bir iltifatı ilâhiyye idi, onun hakkında bereketle yapılmış olan bir tehiyyeden, bir tebşirden ibaret bu lunuyordu. O ateş sanılan şey ise, ekseri müfessirine göre bir nur idi ki: Etrafında bulunanlar, teşbih ve takdis ile meşgul bulunuyorlardı. Diğer bir tevcihe göre de o nur içinde bulunanlar, melekler idi, etrafında bulunan da Hazreti Musa'dan ibaret idi. Başka bir tevcihe nazaran da o ateşin içinde görülen «bukai mübareke» idi. Onun etrafında bulunan da Samı Şerif arazisidir ki, bunlar mübarek kılınmıştır. O havalide nice Peygamberler zuhura gelmiş, ahalisi nice nimetlere nail bulunmuştur. (Ve) O ulvî nidanın tarafı ilâhiden olduğunu iş'ar içinde şöyle buyuruldu: **(âlemlerin Rabbi olan)** Allah Tealâ (münezzehtir) bir mekânda bulunmaktan, bütün noksanlardan, ihtiyaçlardan müberradır. Yani Ya Musa!. Bu telâkki edip teaccüpler içinde kaldığın nida da o Halikı Azim tarafındandır, başka nidalar kabilinden değildir. Filhakika bu nidâ-i kutsî, Hazreti Musa'ya her cihetten teveccüh etmiş, onu bütün hâssalariyle işitmekte bulunmuştu.

(9) : Hak Tealâ Hazretleri, bir büyük iltifat olmak üzere de buyurdu ki: **(Ey Musa!. Şüphe yok ki o)** işittiğin nidâyı yapan, senin berekete nailiyetini sana tebşir buyuran zatı mukaddes **(ben** aziz) her şeye kadir olan, seni mucizeler izharına muktedir kılan ve **(hakîm olan)** her emri, her eseri bir hikmete, maslahata müstenit bulunan **(Allah'ım)** sen benim nidayı akdesime nail bulundun.

(10) : (Ve) Allah Tealâ, kudretini başka bir hârika vücude getirmekle de izhar buyurmak için şöylecede nida buyurdu: Ya Musa! **(Asanı bırak)** o da hemen yere bırakıverdi, **(vaktaki)** Hazreti Musa **(onu)** o asayı yeryüzünde **(sanki küçük)** hafif, seriatülhareke **(bir yılanmış gibi çalkalanır)** titrer bir halde **(gördü, geriye**

dönerek kaçtı) korku içinde kaldı (ve gerisine dönmedi) o yılanın ne yolda harekete devam etmekte olduğunu bakıp takib etmedi. Hak Tealâ Hazretleri de o mübarek Peygamberine âriz olan bu havf ve dehşeti izale için yine nida buyurarak dedikí: (Ya Musa!. Korkma) O gördüğün hârikadan vesaireden dolayı korkup durma, zatı ahadiyyetime itimat et. (şüphe yok ki, ben) bir mabûdi kerimim ki, (benim huzurumda Peygamberler korkmaz) yani: Benim hıfz ve himayeme mazhar olan Peygamberler, öyle yılanlardan vesair badirelerden havf etmezler. Onlar masum oldukları için kendilerinden bir günah sadır olmaz ki, ondan dolayı muazzep olacaklarını düşünerek korksunlar. İşte Nidayı ilâhîye mazhar oldukları vakit de şuunı ilâhdyyenin hikmet ve azametini mütalâaya müstağrak olacakları cihetle yine kalplerine havf ve haşyet arız olmaz. Mahaza sair vakitlerde Peygamberanı izamın kalplerinde de zatı uluhiyetin azamet ve mehabetini mülâhaza neticesi olarak biihtiyar en büyük bir havfı ilâhî tecelli eder.

(11) : (Ancak) Sair nâstan olup da (zulm eden) kimseler müstesna, onlar korkmalıdırlar. Fakat (sonra kötülüğün arkasından o yaptıkları zulmü müteakip tövbe ederek o zulmü (güzelliğe tebdil eyleyen) kimseler (başka) onlar da korkudan kurtulabilirler, (artık şüphe yok ki, ben) Halikı kerîm (mağfiret, rahmet ediciyim) öyle taib ve müstağfir olan kullarının günahlarım af ve setrederim, haklarında rahmeti ilâhiyem tecelli etmiş olur. Bazı müfessirlerin beyanına göre bu âyet-i kerîme, Musa Aleyhisselâm'a diğer bir bakımdan da tesliyetbahş olup onun korkusunu izale etmektedir. Şöyleki: Hazreti Musa, vaktiyle bir ' kıptiye sille vurup bir eseri kaza olarak onun ölümüne sebebiyet vermişti, bunu bir zulm telâkki ederek korkmuş, hemen istiğfarda bulunmuştu. İşte bu hâdiseden dolayı da artık havfa lüzum kalmadığına işaret Duyurulmuştur.

***

وَأَدْخِلْ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ فِي تِسْعِ آيَاتٍ
إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهِ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿١٢﴾ فَلَمَّا
جَاءَتْهُمْ آيَاتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوا هَٰذَا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿١٣﴾
وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا فَانْظُرْ كَيْفَ
كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(12) : Ve elini koynuna sok, bembeyaz, kusursuz olarak çıkıversin. Dokuz mucize ile Firavun'a ve kavmine —git— şüphe yok ki, onlar fasıklar olan bir kavim oldular.

(13) : Vaktaki, onlara âyetlerimiz, vâzihen —tariki hidayeti gösterir bir halde-— geldi. Dediler ki: Bu bir apaçık sihirden ibarettir.

(14) : Ve bu âyetleri, vicdanları da tam bir kanaat getirdiği halde bir zulm ve kibirden dolayı inkâr ettiler. Artık bak, o müfsitlerin âkibeti nasıl oldu.

• #

1 Z A H

(12) : Bu mübarek âyetlerde Hazreti Musa'nın diğer bir nidayı ilâhiye-mazhar olarak yeddibeyza mucizesine nail bulunduğunu bildiriyor. Firavun ile avene sinin ise bu gibi mucizeleri —kanaati vicdaniyelerine muhalif olarak— mücerret bir zulm ve tekabbür saikasiyle sihir telâkki ettiklerini beyan ve bu ^bi müfsit kimselerin müthiş akıbetlerine işaret buyurmaktadır. Şöyleki: (Ve) Allah Tealâ Hazretleri Peygamberi Musa Aleyhisselâma diğer bir âyetini, bir eseri kudretini göstermek için buyurdu ki: Ya Musa!, **(elini koynuna sok)** Yakandan içeriye idhal et, o el **(bem-beyaz)** güneş gibi ziyadar olarak ve **(kusursuz olarak)** beras gibi vücude alacalık lekesi düşüren bir marazdan beri bulunarak meydanı müşahedeye **(çıkıversin)** bu mübarek el, âsa gibi, cevheri ve mahiyeti, başka bir - cevhere, mahiyete tebeddül etmeksizin bizzat kendi güneş gibi her tarafa ziyafeşan olan bir hale gelmiş bulundu. Ve yine Hazreti Musa'ya şöyle de emir olundu: **(dokuz mucize ile Firavuna ve kavmine)** git. Zira **(şüphe yokki, onlar {asıklar olan bir kavim oldular)** onlar küfr ve isyan hususunda haddi tecavüz etmiş bir vaziyette bulunmaktadırlar. Onlara Cenab-ı Hakkın kudret ve azametine şahadet eden hârikalar gösterilirde onlar yine dinî ilâhîyi kabul etmez, küfürlerinde devam ederlerse artık haklarında hücceti ilâhîye tamam olmuş olur, cehaletlerini bahane ederek bir mazeret dermeyan etmelerine imkân kalmaz. Bu dokuz âyetten, hârikadan murat ise şunlardır: Âsa, Yeddibeyza, Tufan, Kuraklık, Çekirge, Kene, Kurbağa, Kan, Kıtlık seneleri. Bazı zatlara göre bir de ekinlerin noksaniyeti ve denizin yarılması alâmeti vardır. Buna nazaran bu hârikaların adedi onbire baliğdir. Bu kavle göre âyeti kerîme, şu mealde bulunmaktadır. Ya Musa!. Âsa ve yeddibeyza mucizesinden başka dokuz mucize ile de Firavun'a ve kavmine git. Araf sûresine de müracaat!.

(13) : **(Vaktaki, onlara)** Firavun ile kavmine **(âyetlerimiz)** o mütenevvi hârikalar, mucizeler, hâdiseler, Hazreti Musa'yı teyit için **(vazihan)** tariki hidaycii gösterir bir halde açıkça **(geldi)** gözlerinin önünde tecelli edip durdu, o münkir herifler **(dediler ki: Bu)** görülen fevkalâde şeyler **(bir apaçık sihirden ibarettir.)** bunlar birer hayaldir, bunların bir hakikati yoktur, bunların birer hayal olduğu aşikâre bulunmaktadır.

(14) : (Ve **bu** âyetleri) Öyle vâzih, tevili gayrıkâbil bir halde gördükleri **(vicdanları da)** bunların birer hârika, birer mucize olduğuna **(tam bir kanaat getirdiği halde)** yine onu tasdik, hareketlerini tebdil etmediler, o muazzam alâmetlere **karşı (bir zulm ve kibirden dolayı)** onları **(inkâr** etliler) o hârikaların kudretfilâhiyye ile zuhura gelmiş birer mucize olduklarını vicdanen bildikleri halde mücerret bir zulm ve gurur tesiriyle Hazreti Musa'nın risaletini kabule yaklaşmadılar, yine inkâra devam edip durdular, **(artık)** Ey eşrefül halk olan Hâtemülmürselin!. **(bak, o müfsitlerin âkibeti nasıl oldu)** Onlar nihayet dünyada pek korkunç bir surette gark olarak helake uğradılar, ahirette ise cehennem azabı içinde müebbeden kalacaklardır. İşte Ey Efdalülmürselin!. Seni inkâr edenler de senin gösterdiğin mucizeleri kabul etmeyenler de senin hakkiyyeti, ulviyyeti bedihi olan dinini, mehza bir gurur, dinsizlikte bir ısrar neticesi olarak inkâra cürsf gösterenler de elbette bir gün öyle müthiş bir âkibete uğrayacaklardır. Hazreti Musa'ya ait birinci kısse, burada nihayete ermiştir. Bütün beşeriyet için ne büyük bir numunei ibret!. Hazreti Davud ile Hazreti Süleyman'a ait olan ikinci kısseye sıra gelmiştir.

**

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوُ۫دَ وَسُلَيْمٰنَ عِلْمًاۚ
وَقَالَا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ي فَضَّلَنَا عَلٰى كَث۪يرٍ مِنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِن۪ينَ
﴿١٥﴾ وَوَرِثَ سُلَيْمٰنُ دَاوُ۫دَ وَقَالَ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ عُلِّمْنَا مَنْطِقَ
الطَّيْرِ وَاُو۫ت۪ينَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍۜ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُب۪ينُ
﴿١٦﴾ وَحُشِرَ لِسُلَيْمٰنَ جُنُودُهُ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ
يُوزَعُونَ ﴿١٧﴾

MEALİ Âl-tsi

(15) : Kasem olsun ki, Davud'a ve Süleyman'a bir ilim verdik ve dediler ki: Hamd o Allah'a olsun ki, bizi mümin kullarından bir çoğu üzerine tafdü buyurmuştur.

(16) : Ve Süleyman Davud'a vâris oldu ve dediki: Ey nâs!. Bize her kuşun dili öğretildi ve bize her şeyden verildi. Şüphe yok ki, bu, elbette bu, apaçık bir »ayettir.

(17) : Ve Süleyman için cinden, insden ve kuşlardan orduları toplandı. Artık onlar bir intizam, üzere sevkolunuyordu.

*
*.

İ Z A H

(15) : Bu inübaret âyetler, Hazreti Davud ile Hazreti Süleyman'ın nail oldukları nimetlerden dolayı Allah Tealâya hamd-u senada **bulunmuş: olduklannı bildiriyor.** Süleyman Aleyhisselâmın nekadar muhterem bir **zata** vâris, **nekadar** mütenevvi mahlükattan müteşekkil ordulara nail bulunduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyleki: Allah Tealâ Hazretleri, Kur'anı Mübin'in hakîm **ve alîm olan zatı** ahadiyyeti tarafından telâkki edilmekte olduğunu bir başka delil ile de **bildirmek** için iki büyük Peygambere ait mühim bir kısseyi pek **beligane bir surette beyan** ediyor ve **bu** kıssenin ehemmiyetine işaret için zatı kibriyasma yemin **ederek** şöyle buyuruyor: **(Kasem olsun ki, Davud'a) Ve** oğlu **(Süleyman'a bir ilhn verdik) onlan dinî hükümlere ait, bir nice hakikatlara dair, şanlarına lâyık bir bilgiye** nail kıldık. Onlar da bu ihsanı ilâhîye şükr ettiler, ilimlerinin **muktezasiyle amelde bulundular (ve dedilerki: Hamd o Allaha olsun ki:) O Halikı Kerîm (bizi mümin kullarından bir çoğu üzerine) nübüvvet, ilim ve hikmet, hâkimiyete nailiyet sebebiyle (tafdil buyurmuştur) bu iki muhterem Peygamberin nail oldukları nimetlerden dolayı Cenabı Hakka hamdetmeleri, bütün beşeriyet için bir numunei** imtisal **olmak, bir** dersi ubudiyet vermek hikmetini **mutezammindir. Evet.. Her kimse nail olduğu bir nimetin, bir ilim ve marifetini kadrini bilmelidir, onu kendisine ihsan buyuran Halikı Kerîm Hazretlerine hamd ve şükrde bulunmalıdır. Böyle bir hamd ve şükr nimetin izdiyadına ve rızayı ilâhînin husulüne bir vesile olmuş olur.**

(16) : (Ve Süleyman) Aleyhisselâm, pederi (Davud'a) o muhterem zata nübüvvet, ilim ve hâkimiyet itibariyle (vâris oldu) Davud Aleyhisselâmın. on dokuz oğlu varmış, içlerinden yalnız **Hazreti Süleyman o muhterem pederi gibi nübüvvete nail ve muazzam bir hîkimiyete sahip bulunmuştur, (ve) O mübarek Süleyman Aleyhisselâm, tehdisi nimet için ve haiz olduğu mucizeleri yâdederek halkı**

dinî hakka davet için (dediki: Ey nâs!. Bize) yani: Birçok nimetler ile mümtaz olan bana zatı hâkimaneme (her kuşun dili öğretildi) her kuşun kendine mahsus bir nutku ,bir işareti, maksadını anlatmaya ait bir kabiliyeti, bir ötüşü vardı. Zaten bütün hayvanat, görülüyor ki: Muhtelif vaziyetlerinde başka başka sesler çıkarıyorlar. Kendi maksatlarını, ihtiyaçlarını başkalarına anlatmak istiyorlar. İşte kuşların ötüşleri, teraneleri de kendilerine mahsus birer nutuk demektir. Hazreti Süleyman da bütün kuşların bu kabil nutuklarına bir mucize olarak vâkıf idi. Bu kâinatta mütemadiyen mütecelli olan bedayi kudreti görüp takdir edenler, kuşların da birer nutka nail ve bu nutuklarına bir Peygamberi Zişanın bir mucize olarak vâkıf olmasını asla istibad edemez. Kazreti Süleyman da böylece bir vukufa nailiyetin bir lûtfu ilâhî olduğunu takdir ederek bunu etrafında bulunanlara bildirmiş (ve bize her şeyden verildi) demiştir. Yani: Cenabı Hak, bizi mU büvvete, ilme, hâkimiyete nail buyurdu, bize cinleri, insanları, rüzgârları musahhar kıldı, (şüphe yok ki, bu) nail olduğumuz mütenevvi nimetler (elbette bu) büyük atayayı ilâhiyye (apaçık bir inayettir) Allah Tealâ tarafından ihsan buyurulmuş pek vâzih bir ihsandır. Bu, kimseye karşı gizli kalacak bir hal değildir. Süleyman Aleyhisselâm, bir şükr ve hamd maksadiyle böyle buyurmuştur.

(17) : Evet.. Hazreti Süleyman, hakikaten pek çok ve binazir nimetlere nail olmuştur. İşte buyuruluyor ki: (Ve Süleyman için cinden, insten ve kuşlardan orduları toplandı).

O zat, böyle mütenevvi kuvvetlerden müteşekkil, harikulade bir kuvvei askeriyeye sahip bulunuyordu, (artık onl^r) O orduyu teşkil eden kuvvetler (bk intizam üzere sevkolunuyordu) bu orduların evvelleri ile ahirları arasında güzel bir irtibat vardı, bunların bir araya kolaylıkla toplanabilmeleri mümkün bulunuyordu. Böyle bir vaziyet, selâmetin, nusretin ve düşmana karşı mehabetir tecellisine pek elverişli bulunmuştur.

*
* *

حَتّٰٓى اِذَآ اَتَوْا عَلٰى وَادِ النَّمْلِ قَالَتْ نَمْلَةٌ يَآ اَيُّهَا
النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسَاكِنَكُمْ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمٰنُ وَجُنُودُهُ وَهُمْ
لَا يَشْعُرُونَ ۝ فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِنْ قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ
اَوْزِعْنِىٓ اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِىٓ اَنْعَمْتَ عَلَىَّ وَعَلٰى وَالِدَىَّ وَاَنْ
ادِكَ الصَّالِحِينَ

O

MEÂLİ ÂLİSİ

(18) : Vaktaki, karınca vadisi üzerine geldiler, bir karınca dediki: Ey Karıncalar!. Yuvalarınıza giriniz, Süleyman ve onun askerleri farkında olmaz. Oldukları halde sizi kırmasınlar.

(19) : —Hazreti Süleyman— Artık onun sözünden gülercesine tebessüm etti ve dediki: Yarabbü. Bana ilham buyur, bana ve anama babama inam buyurmuş olduğun nimetine şükredeyim ve senin razı olacağın salih amelde bulunayım ve beni rahmetinle salihler olan kullarının zümresine idhal buyur.

***

İ Z A H

(18) : Bu mübarek âyetlerde Süleyman Aleyhiisselâmın bir mucize olarak bir karıncanın diğer karıncalara olan ihtarını anlamış olduğunu bildiriyor. Ve bu ihtara vukufundan dolayı tebessüm ve Cenabı Hakkà hamd ve şükr ederek pek lüzumlu teminatta bulunmuş olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Süleyman Aleyhisselâm bir kısım ordusiyle (Vaktaki, karınca vadisi üzerine geldiler) burası Şam veya Taif tarafında bulunaa bir vadidir ki, karıncaları pek çok olduğu için kendisine böyle «karınca vadisi» adı verilmiştir, (bir kanoca) O muhteşem of-

dunun gelişini görünce diğer karıncalara hitaben **(dediki:)** Ey Karıncalar!, **(yuvalarınıza giriniz)** Yoldan savuşunuz, **(Süleyman ve onun askerleri farkında olmaz oldukları halde sizi kırmasınlar)** böyle bir şeye sebebiyet vermeksizin vaktiyle meskenlerinize çekiliveriniz. «Bu karıncadan murat, hakikaten malûm olan karınca hayvanıdır. Cenabı Hak, hayvanlara da maksatlarını hemcinslerine anlatabilecek derecede bir nevi kuvvei nutkuye ihsan buyurmuştur. Evet.. Hayvanatın kendilerine has birer lisanı, kendi dilediklerini hemcinslerine tefhim edebilecek birer hususî işaretleri bulunduğunu elyevm birçok tetkik erbabı da kabul ve iddia etmektedirler. Hattâ Amerika'lı «Gazner» gibi lisan âlimleri, tavuk, kaz, maymun misillû hayvanların lisanlarını fonograf yardımiyle tetkik etmişler, bunların lisanlarına dair sarf kitapları bile yazılacaği ümit edilmekte bulunmuştur. Tutu, Papağan gibi bâzı kuşların tâlim sayesinde insanlar gibi birçok sözleri söyledikleri de daima görülmektedir.» Şu da şüphesizdir ki: Feyyazı kudret Hazretleri, dilediği kuşlara nutk ve idrâk ihsan edeceği gibi dilediği bir kuluna da kuşların lisanlarını tâlim ve tefhil buyurabilir. İşte Hazreti Süleyman da böyle bir tefhimi ilâhîye nail olmuştur. Bu, o Peygamber hakkında bir mucizeşdemektir nice mucizelere muvaffak olan bir Peygamberi Zişan, bu mucizeye d$ nail olabilir. Bunu istibada, o vadideki nemlden murat, insanlardan müteşekkil bir kabileden ibarettir demeğe lüzum yoktur, öyle bir iddia, Hazreti Süleyman'ın mazhar olduğu mucizeleri kısmen inkârdan, beyanat-ı Kur'aniyeyi keyfî bir surette tahriften başka değildir.

(19) : Hazreti Süleyman, karıncanın bu pek hayırhâhane ihtarını işitince teaccüp eyledi. **(Artık onun sözünden)** O müşfikane, takdirkârane ifadesinden dolayı **(gülercesine)** yani: Ziyadece **(tebessüm etti)** çünkü bir karınca olduğu halde kendisine mahsus fasih bir lisan ile arkadaşlarına hitab ettiğini, onların haklarında şefkat gösterdiğini ve Hazreti Süleyman ile ordusunun zulmen, kasden değil, bir ademi vukuf sebebiyle bir zarar verebileceklerini karıncalara ihtar eylediğini görünce Cenab-ı Hakkın dilediği mahlûkatına nekadar mühim kabiliyetler vermiş olduğunu düşünerek bir inşirahi kalbe nail oldu. (ve) Kendisinin de harikulade bir vukufa, hayvanatın sözlerini anlamak kabiliyetine nail bulunduğundan dolayı **(dediki: Yarabbü.)** ey bana lûtf ve ihsanı mebzul olan Halikı Kerîmim!. **(Bana ilham, buyur)** Muvaffakiyet ver **(bana ve anama babama inam buyurmuş olduğun nimetine şükr edeyim)** yani: İhsan buyurduğun nimetin kadrini, kıymetini bileyim, o nimeti, ona olan ihtiyacımı izhar etmek suretiyle kabul edeyim ve o nimetten dolayı mün'imi hakikî olan Cenabı Hakka cûd ve keremini yâd ederek senada, arzı tazimde bulunayım. İşte şükr vazifesi bu üç şeye riayetle husule gelmiş olur. Hazreti Süleyman'ın bu niyazı şunu da /gösteriyor ki: Bir kimsenin anası» babasına ait bir nimet de kendisine ait bir nimet mesabesindedir. Binaena-

leyh ondan dolayı da Cenab-ı Hakka şükr etmelidir, (ve) Süleyman Aleyhisselâm, niyazına devam ederek dediki: Ya İlâhî!, **(senin razı olacağın salih amelde bulunayım.)** Bazı salih ameller vardır ki, ihlâsa, hüsnüniyete mukarin olmazsa haddizatında memduh, rızayı hakka karin olamaz. Gösteriş için yapılan ibadetler, sadakalar gibi. İşte o Peygamberi Zişan:. buna da işaret için rızayı ilâhiye mukarin olan salih amellerde bulunmak niyazında bulunmuştur. Ve buna muvaffakiyetin ise ancak bir âtifeti üâhîyye sayesinde kabil olacağına işaret için buyurduki: **(Ve beni rahmetle salihler olan kullarının zümresine idhal et.)** Yani: Beni de İbrahim, İshak, Yakup Aleyhimüsselâm gibi vesair Peygamberler gibi bihakkın selâhi hal ile, masumiyetle muttasif bulunan zatların zümreleri arasında cennetine kavuştur. İbni Abbas Hazretlerinden rivayet edildiğine nazaran Süleyman Aleyhisselâm bu duasiyle bunu kastetmiştir. Hazreti Süleyman'ın bu duası, şunu da gösteriyor ki: Salâh-ı hâle nailiyyet, cennete duhul da ancak Hak Teâlâ'nın bir fadlı rahmeti ile kabildir, yoksa kulların istihkakları ile değildir. Deniliyor ki: Peygamberler, masum oldukları için onların dereceleri, salihlerin derecelerinden efdaldir. O halde neden böyle bir temennide bulunmuşlardır. Cevaben de deniliyor ki: Bundan murat, Salâhı kâmil sahipleridir ki, onlar, Allah Teâlâ'ya isyan etmezler, bir mâsiyeti irtikâb kasdında da bulunmazlar. Bu ise bir mertebei âliyedir ki, ancak Peygamberlerde görülür. Binaenaleyh böyle bir duada bulunan zat, Peygamberler zümresi arasında bulunmayı niyaz etmiş olur ve o zümrenin ulviyeti makamına işaret etmiş bulunur. Ve bu mübarek dua gösteriyor ki: Bir zat, masum olsa da yine Cenab-ı Hakkın siyanetine ihtiyaçtan müstağni olamaz.

وتفقد الطير فقال ما لي لا أرى الهدهد أم كان
من الغائبين (٢٠) لأعذبنه عذابا شديدا أو لأذبحنه
أو ليأتيني بسلطان مبين (٢١) فمكث غير بعيد فقال أحطت
بما لم تحط به وجئتك من سبإ بنبإ يقين (٢٢)
إني وجدت امرأة تملكهم وأوتيت من كل شيء ولها عرش
عظيم (٢٣) وجدتها وقومها يسجدون للشمس من دون الله
وزين لهم الشيطان أعمالهم فصدهم عن السبيل فهم لا يهتدون (٢٤)
ألا يسجدوا لله الذي يخرج الخبء في السماوات والأرض ويعلم
ما تخفون وما تعلنون (٢٥) الله لا إله إلا هو رب العرش
العظيم (٢٦)

MEALİ ÂLİSİ

(20) : Ve kuşları teftiş ettide dedikı: Bana ne oldu?. HUdhüdtt göremiyorum, yoksa gaiblerden mi oldu?.

(21) : Herhalde onu şiddetli bir azap ile muazzep kılarım, veya onu boğazlarım, yahut bana apaçık bir hüccet getirir.

(22) : Derken —hiidhiid—- çok geçmeden—geldide— dediki: Ben senin ihata etmediğin bir şeyi ihata ettim ye sana sebadan muhakkak bir haber ile geldim.

(23) : Muhakkak ben, bir kadın buldum ki, onlara hükümdarlık ediyor, ve kendisine her şeyden verilmiş ve onuncun pek büyük bir !aht da var.

(24) : Onu ve kavmini Allah'tan başka güneşe **secde ederler buldum ve şeytan onlara amellerini süslemiş, artık onları yoldan sapıttırmış, binaenaleyh onlar hidayete eremezler.**

(25) : Allah'a secde etmemeleri için —böyle yapmış— **o Allah'aki, göklerdeki ve yerdeki her gizliyi —meydana— çıkarır ve neyi gizlediğinizi ve neyi de âşikâre yaptığınızı bilir.**

(26) : Allah, o azim, arşın Rabbidir ki, ondan başka ilâh yoktur.

***

İ Z A H

(20) : Bıi mübarek âyetlerde Süleyman Aleyhisselâmın umun saltanatında Hüdhüd kuşunu istihdam ettiğini gösteriyor. Bir müddet kaybolan hüdhüdün gelip de mâzeretine dair bir hüccet ikame etmediği takdirde şiddetli bir azaba uğrayacağını bildiriyor. Hüdhüdün ise bilâhara gelip seba hakimesine ve ahalisine dair malûmat verdiğini, onların şeytana uyup güneşe taptıklarını, vahdaniyeti haiz, bütün esrarı kâinata âlim arşı azimin Rabbi olan Halikı Kerime secde etmemek istediklerini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Rivayete nazaran Süleyman Aleyhisselâm muhterem pederi Davud Aleyhisselâmın vefatı üzerine henüz oniki yaşında iken onun yerine geçti, o da nübüvvet ile saltanatı cem etti, dört sene sonra pederinin vasiyeti üzerine Beytülmukaddesi, yâni: Mescidi akşayı yaptırdı, sonra da kudsi şerifte büyük bir hükümet sarayı yaptırmış oldu. Sonra şarkta ve garpte bulunan hükümdarlar kendisine hürmet ve itaat gösterdiler. Bir aralık Mekkei Mükerreme'ye gitmiş, oradan da Yemen'e azimet etmekte bulunmuştu. Maiyetinde insanlardan, cinlerden, kuşlardan müteşekkil bir ordu bulunuyordu. Bu kuşlar arasındaki hüdhüd, büyük bir kabiliyete sahip idi, yerlerin altındaki suları görür, haber verirdi. Esnayı tarikte susuz bir mahale gelinmiş, suya ihtiyaç görülmüş idi. Nerekrde şu bulunduğunu haber vermesi için hüdhüdün ihzar edilmesi istenilmişti. Binaenaleyh Hazreti Süleyman bakıp hüdhüdü göremedi **(Ve kuşlan teftiş etii)** onların hallerini, vaziyetlerini anlamak istedi **(dedi ki: Bana ne oldu?. Hüdhüdü göremiyorum)** o da kuşlar arasında hazır bulunmuyor mu?. Onu görmeye bir şey mi mâni oluyor. Sonra onun gaip olduğunu anlayınca buyurdu ki: **(yoksa)** Hüdhüd, **(gaiplerden mi oldu?.)** öyle görülüyor, siz ne dersiniz?.

(21) : Hazreti Süleyman, hüdhüdün ordudan ayrılmış olduğuna kanaat 'getirince buyurdu ki: (Herhalde onu **şiddetli bir azap île muazzep kılarım) O** gibi **kuşların** cezalandırılmaları, tüylerinin yoldurulması, kendilerinin sıcak güneşe

mâruz bırakılması veya kendilerinin zıtları olan kuşlar ile beraber bir kafese konulması veyahut kendi arkadaşlarından ayrı düşürülmeleri gibi bir surette yapılırdı. Hazreti Süleyman, (veya onu) hüdhüdü (boğazlarım) diyerek başkaları için nümunei ibret olmak üzere hüdhüdü daha ağır bir cezaya uğratacağını söylemiş oldu. Bunda şuna da işaret vardır ki, bir orduyu teşkil eden erlerden, kuvvetlerden hangi birinin bir katî özre müstenit olmaksızın ve kumandanından müsaade almaksızın orduyu terketmesi, büyük bir isyan demektir, ordunun kuvvetini azaltmak mahiyetindedir. Binaenaleyh böyle bir hareket, büyük bir cezayı müstelzimdir. Süleyman Aleyhisselâm, hüdhüdün bir mazeretine binaen ayrılmış olduğunu da nazara alarak buyurdu ki: (yahut bana apaçık bir hüccet getirir) özrüne dair kanaatbahş olacak bir delil irad eder, o zaman cezadan kurtulur. Çünki özür, indallâh ve inde kiramınnâs makbuldür.

(22) : Hazreti Süleyman, böyle söylemişti (Derken) hüdhüd, aradan daha (çok) zaman (geçmeden geldi) Süleyman Aleyhisselâmın huzuruna kemâli tazim ile vardı, kendisini faideli bir haber getirmek suretiyle mazur göstermek için (dedi ki: Ben senin ihata etmediğin, bir şeyi) bir memleketin her cihetini, olanca varlığını ben (ihata ettim) her vaziyetinden haberdar oldum, sana mühim bir hizmette bulunmak istedim (ve) binaenaleyh (sana seb'adan) o kabileden (muhakkak) katî mühim (bir haber ile geldim) «seb'a» Yemen'de sen'anın şarkı cihetinde, üç günlük bir mesafede bulunan bir kadim ülkenin ismidir. Merkezi bütün Yemen diyarının eski payitahtı olan «me'rib» şehri idi. Bu şehirede bu isim verilmiştir. Bu âyeti kerimedeki Seb'adan murat, oranın ahalisidir, teşkilâtı siyasiyedir. Oradaki bir kabileden ibarettir. Deniliyor ki: Hüdhüd, Süleyman Aleyhisselâmın namaz ile, yemek île meşgul olduğunu görünce uçup havaya yükselmiş, dünyanın her tarafına nazar etmiş, Belkıs namındaki bir kadın hükümdarın payitahtı olan sebâ şehrini görmüş, o kadının büyük bir taht ve ihtişam sahibesi olduğunu görüp bilmişti.

(23) : Hüdhüd, getirdiği haberi Hazreti Süleyman'a mufassalan arz için dedi ki: (Muhakkak ben) Seb'a kavmi arasında (bir kadın buldum ki, onlara) o kavme (hükümdarlık ediyor) onların hükümeti riyasetinde bulunuyor, (ve kendisine) o kadına (her şeyden verilmiş) hükümdarların muhtaç oldukları her şey kendisinde mevcut (ve onun için pek büyük bir taht da var) aJtun ile gümüş ile yapılmış, her tarafı cevherler ile tezyin edilmiş bir şeriri saltanat. «Bu kadının adı Belkıs idi. Babası, «Şerahil» namında bir hükümdar idi. Onun âbâ ve ecdadı arasında kırk kadar hükümdar bulunmuş idi. Şerahil'in ise oğlu bulunmadığından kızı Belkıs yerine hükümdar olmuştu. Bütün Yemen kıtasına mâlik bulunuyordu. Bunların zamanlarında Yemen ve Hazremevt tarafları pek mâmur imiş, elyevm pek muazzam harabeleri görülmekte imiş. Belkıs, yarib binikahtan naslindendir. Bu yagrebin oğlu «Himyer» Yemen kıtasında «Himriler» ismiyle meşhur devlet kurmuştu. Bunlar vaktiyle Arap devletlerinin en büyüğü bulunuyorlardı. İşte Belkıs da bu himyerilerdendir.

(24): Hüdhüd Belkıs'a ve atbasma dair malûmat vererek dedi ki: Ben (Ona) o kadın (ve kavmini Allahtan başla) Cenabı Hakka ibadeti bırakarak (güneşe secde ederler buldum.) Öyle mertebei mabudiyeti haiz olmayan bir mahlûka tapınmakta bulunuyorlar (ve şeytan onlara amellerini süslemiş) öyle güneşe tapınmayı, öyle kâfirane hareketleri onlara güzel bir ibadet gibi göstermiş **(artık onları yoldan sapıttırmış) onları** hak ve savvab olan **tariki** iâhîden mahrum bırakmış **(binaenaleyh onlar) o** müşrik olan kavim, **(hidayete eremezler) doğru** bir yolu takibedemezler.

(25) : Evet.. Şeytan **(Allah'a secde etmemeleri için)** o kavmi böyle yapmış, tariki ilâhîden uzaklaştırmış, onlara çirkin amellerini güzel göstermiş. Evet.. **(O Allaha)** Secde yapmaktan menetmek istemiş (ki,) o halikı azim **(göklerdeki ve yerdeki her gizliyi)** meydana **(çıkarır)** nice, uM, ziyafeşan ecramı semaviyeyi ve yerlerdeki nice muazzam hâdiseleri »hilkat, asarını yaratır, sahai müşahedeye vazeder, (ve) Sizin de ey insanlar!, **(neyi gizlediğinizi ve neyi de âşikâre yaptığınızı bilir.)** Artık öyle alîm, hakîm, kudreti azüneye mâlik bir Halikı Zişan var iken öyle bir takım müşrikler, ne cehalettir ki, şeytanların sözlerine aldanıyorlarda öyle mahlûk olan güneşe vesaireye tapınıp duruyorlar?. Bu âyeti kerime bir secde âyetidir.

(26) : Evet.. **(Allah)** O halikı kâinat **(o azim arşın)** bütün ecramı semaviyenin evveli ve azamı bulunan o âlemi muallânın. **(Rabbidir ki, ondan başka ilâh yoktur,)** bu bir bedihi hakikat iken maatteessüf öyle bir takım* kavimler, güneşe aya, o gibi mahlûkata tapmak cehaletinde, denaatinde bulunmuşlardı, hâlâ da bulunanları vardır. «Bu (25, 26) inci âyetlerdeki beyanat, hüdhüde ait olduğuna nazaran o mübarek kuş, bu husustaki ulum ve muârifi Hazreti Süleyman'dan iktibas ettiğini göstermiştir ve böyle nezih bir itikat sahibi olduğuna Hazreti Süleyman'a karşı izhar ederek onun teveccühünü kazanmak istemiş ve mazeretinin kabul edilmesini temennide bulunmuş olmalıdır. «Deniliyor ki: Bir hüdhüd bu hakikaîlara nasıl vâkıf olabilir?. Çünki Cenabı Hak herhangi bir mahlûkuna böyle bir istidat verebilir. Hüdhüdün böyle bir kabiliyete nailiyeti, Hazreti Süleyman için bir mucize demektir. Evet.. Hak Tealâ Hazretleri: Dilediği ilm ve marifeti dilediği bir mahlûkuna ilham buyurabilir. Bir demir parçası bile insanların vesairenin bütün mükâlematını, teganniyatını zaptederek aleddevam nakledip duruyor, nice uzaklardaki manzaraları zaptederek halka gösteriyor. **Bu** da bir hârikai hilkat değil mi?. Halbuki, böyle bir hârika keşfedilmeden evvel söylenilse idi birnice kimseler buna imkân tasavvur etmezlerdi. İşte Cenabı Hak, vakit vakit böyle hârikaları vücude getiriyor, artık kudreti ilâhiyye ile daha bunların fevkinde de nice hârikaların da vücude gelebileceğini hangi âkil, mütefekkir bir insan inkâr edebilir?. «Şu da denilemez ki: Hazreti Süleyman, o kadar büyük bir hükümete sahip iken neden Sebâ hâkiiresi hakkındaki malûmatı hüdhüdden almıştır?. Çünki Kur'anı Azim, Hazreti Süleymanın bunlara dair **hiç** haberi yok idi diye buyurmuyor. Âyeti kerimede ihata tarikiyle olan bilgi nefyedilmiştir. Ade-

mi ihata ise, şüphe yok ki, bilkûlliyye ademi ilmî iktiza etmez. Caiz ki, o nebiyyi müşarünileyh o vakite kadar mezkûr hükümetin şûkuh ve saltanatmm derecesinden ve idaresinde bir kadının bulunduğundan haberdar olmamıştı. Sonra bir hârika suretiyle 'ona vâkıf olmuştur. Zaten Kurunu ulâda muhabere vasıtaları mefkut, kavimler arasında siyasî, iktisadî münasebetler mahdut, hemen hemen de gayrı mevcut idi. Süleyman Aleyhisselâmın bu gibi hususlara vaktiyle manevî vasıtalar ile ve saire ile tamamen vâkıf olması ise bir emri zarurî değildir. O Peygamberini mukadder olan bir zamanda onlardan haberdar buyurmuştur.

قَالَ سَنَنْظُرُ أَصَدَقْتَ أَمْ كُنْتَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٢٧﴾ اذْهَبْ
بِكِتَابِي هَٰذَا فَأَلْقِهْ إِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَانْظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾
قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ إِنِّي أُلْقِيَ إِلَيَّ كِتَابٌ كَرِيمٌ ﴿٢٩﴾ إِنَّهُ مِنْ سُلَيْمَانَ وَإِنَّهُ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ ﴿٣٠﴾ أَلَّا تَعْلُوا عَلَيَّ وَأْتُونِي
مُسْلِمِينَ ﴿٣١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(27) : Hazreü Süleyman hüdhüde dedi ki: Bakacağız, doğru mu söyledin yoksa yalancılardan mı oldun?.

(28) : Şu mektubum ile git, hemen onlara bırak, sonra onlardan çekil de bak ki, neye yaracaklar?.

(29) : —Hükümdar olan kadın— dedi ki: Ey ileri gelenler!. Şüphe yok ki bana çok şerefli bir mektup bana bırakıldı.

(30) : O muhakkak ki, Süleyman tarafından ve şüphe yok ki o: «Rahman, Rahim olan Allah'ın ismiyle» —başlanılarak yazılmıştır.—

(31) : —Şöyle ki:— Bana karşı tekebbürde bulunmayın ve bana müslümanlar olarak geliniz.

*
**

İ Z A H

(27) : Bu mübarek âyetler, hüdhüdün ifadesindeki sadakatini meydana çıkarmak için onun vasıtasiyle Hazreti Süleymanın Sebâ kavmine bir mektup gönderip onları dini İslama davet buyurmuş olduğunu bildiriyor ve sebâ hükümdarı olan Belkıs'm da o mektubu alıp münderecatı hakkında kavmine malûmat verdiğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Hüdhüd, gelip de Sebâ kavmine, hükümdarına dair Süleyman Aleyhisselâm haber verince Hazreti Süleyman, hüdhüde **(dedi ki: Bakacağız)** seni tecrübe etmiş olacağız **(doğru mu söyledin)** ki seni mazur görelim **(yoksa yalancılardan mı oldun)** öyle yalancılığı itiyad eden kimselerden mi bulundun ki, bizim huzurumuzda yalana cüret etmiş olasın.

(28) : Hazreti Süleyman; hemen bir mektup hazırlayarak hüdhüde hitaben buyurdu ki: **(Şu mektubum He git)** Tevakkuf etmeksizin koş. bu mektubu **(onlara bırak)** o güneşe taptıklarına dair haber verdiğin kimselerin üzerine at **(sonra onlardan çekil)** onlara karşı saklanarak hallerine dikkat et **(bak ki, neye varacaklar?.)** düşün, anlaki birbiriyle ne yolda muhaverede, müşaverede bulunacaklar, neye karar verecekler?.

(29) : Hüdhüd, telâkki ettiği emre binaen berki hâtıf gibi süratle Belktsın sarayına varmış, götürdüğü mektubu oradakilerin yanlarına münasip bir suretle atıvermiş, onların hükümdarı olan kadm da bu mektubu alıp okuyunca Hazreti Süleymanın mührünü, imzasını görmüş, onun pek muazzam bir hükümdar olduğunu anlayarak titremeye başlamıştı. Yanında bulunan rüesaya hitaben **(Dedi ki: Ey Heri gelenler!.)** Ey kavmimin eşrafı ve ağyanıî. **(şüphe yok ki, bana çok şerefli bir mektup)** Evet., **(bana bırakıldı)** Yani: Kerîm, şeref ve şanı haiz, pek büyük bir hükümdar tarafından gönderilmiş bulunmakta.

(30) : Evet.. (O) Mektup **(muhakkak ki, Süleyman tarafından)** öyle muazzam bir hükümdar canibinden gelmiş **(ve şüphe yok ki, o)** mektup **(Rahman, rahîm olan Allah'ın ismiyle)** başlanılarak yazılmış.

(31) : O hükümdarı âli şöyle emretmiş ki: **(Bana karşı tekebbürde bulunmayın)** Teklifimi reddederek bir takım cebabire olan hükümdarlar gibi azamet firuşlukta bulunmayın **(ve bana müslümanlar olarak geliniz.)** teklifimi kabul ederek dini islâm ile şerefyab olunuz. Teslimiyetten ayrılmayınız.

***

قَالَتْ يَٓا اَيُّهَا الْمَلَؤُا اَفْتُون۪ي ف۪ٓي اَمْر۪يۚ مَا كُنْتُ قَاطِعَةً
اَمْراً حَتّٰى تَشْهَدُونِ ﴿٣٢﴾ قَالُوا نَحْنُ اُو۬لُوا قُوَّةٍ وَاُو۬لُوا بَأْسٍ
شَد۪يدٍۙ وَالْاَمْرُ اِلَيْكِ فَانْظُر۪ي مَاذَا تَأْمُر۪ينَ ﴿٣٣﴾ قَالَتْ
اِنَّ الْمُلُوكَ اِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً اَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوٓا اَعِزَّةَ
اَهْلِهَٓا اَذِلَّةًۚ وَكَذٰلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٣٤﴾ وَاِنّ۪ي مُرْسِلَةٌ
اِلَيْهِمْ بِهَدِيَّةٍ فَنَاظِرَةٌ بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُونَ ﴿٣٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(32) : Dedi ki: Ey ileri gelenler!. Bu içim hakkımda bana fetva veriniz. Siz hazır bulununcaya değin ben bir işimi kestirmiş değilim.

(33) : Dediler ki: Biz kuvvet sahipleriyiz ve şiddetli bir azim sahipleriyiz ve emir sana aittir. Artık bak, ne emir edeceksen et..

(34) : Dedi ki: Şüphe yok, hükümdarlar bir şehre girdikleri vakit onu perişan ederler ve ahalisinin şereflilerini zelil "Kılarlar ve işte öyle yaparlar.

(35) : Ve muhakkak ki, ben onlara bir hediye ile —bir heyet— göndereceğim, artık gönderilenlerin ne ile dönüp geleceklerine bakacağım.

*

İ Z A H

(32) : Sa'be hükümdarı olan kadın, almış olduğu mektubu yanında bulunan rüesayı kavmine bildirmiş, onların reylerini almak istemiş olduğu cihetle onlara hitaben (Dedi ki: Ey ileri gelenler!.) Ey ülkemizin eşraf ve ayanı!. (Bu işim hakkında, bana fetva veriniz) Beni dehşetler içinde bırakan bu mektuba karşı ne ce-

vap vereceğiz?. Lütfen bana bildiriniz. Bu kadın, mühim bir hâdise karşısında kaldığım anlamış, yurdunun erkânıyla istişareye lüzum görmüş, **dermeyan** edecekleri reyin ehemmiyetine işaret için «bana fetva veriniz» demişti. Çünki «fetva» ekseri müşkül hâdiselere; meselelere dair verilen cevap mânasında müstameldir. Ve işin ehemmiyetine işaret için şöyle de dedi: **(siz hazır bulununcaya değin ben bir işi kestirmiş değilim)** Yani: Memleketimizin umuruna dair bir hususta, velevki, ehemmiyetsiz olsun, sizin gıyabınızda bir hüküm vermiş, bir işi hal ve fasletmiş değilim. Artık bu pek mühim bir hususta sizin reyiniz olmadıkça ben bir hüküm verebilir miyim?. O kadın, bu sözleriyle güzel bir akıla, tedbire mâlik olduğunu ve memleketinin ricaline karşı hürmette, tazimde bulunduğunu göstermiş bulunuyordu ve onların kalplerini tatyib ederek kendisine karşı muhalif bir cephe almamalarını temine çalışmış idi. Bunda müşaverenin ehemmiyetine: Müstebidane hareketlerin muvafık olmadığına bir işaret vardır.

(33) : O ricali hükümet de savaş taraftarı olduklarını göstermek için **(Dediler ki: Biz kuvvet sahipleriyiz)** ordumuz, edevatı harbiyemiz servet ve ihtişamımız ziyadedir, (ve) Biz **(şiddetli bir azim sahipleriyiz)** şecaatle, metanetle, muharebe hususunda azim ve gayretle muttasif bulunmaktayız, (ve) Maamafih ey hükümdarımız!, (emir sana **aittir)** Muharebe ve müsalemet hususunda hüküm vermek, senin reyine bağlıdır, (artık bak, ne emredeceksen et) Biz senin emrine itaatkâr bulunmaktayız. O ricali hükümet, bu sözleriyle hükümdarlarına karşı bir hürmet göstermiş ve kendilerinin rey ve meşveretleri olmaksızın da onun emirlerine riayete hazır bulunduklarını söylemek istemişlerdi.

(34) : Hükümdar olan kadın, Hazreti Süleymanın ne muazzam kuvvetlere mâlik olduğuna kendi ricali hükümetinin vâkıf olmadıklarını harbe mütemayil olduklarından anladığı için ve harbin mühim bir hâdise olup akibetinin neden ibaret olacağını bilemediğinden dolayı o ricali hükümetine **(Dediki: Şüphe yok, hükümdarlar)** bir savaş yoluyla (bir şehire **girdikleri vakit onu perişan ederler)** oradaki mamureleri harab, malları yağma eder dururlar **(ve ahalisinin şereflilerini zelil kılarlar)** o şehrin mevki, şeref sahiplerini öldürürler, nafyederler, esir alırlar vesair çeşit çeşit ihanetlere mâruz bırakılırlar, (ve **işte)** hükümdarlar **(öyle yaparlar)** bu, hükümdarların müstemir olan âdetleridir. Artık emrine insanlardan başka vühuş ve tuyur ve sairede muti olan bir hükümdar, neler yapamaz, bunu bir düşünmeliyiz.

(35) : **(Ve muhakkak ki, ben onlara)** Hazreti Süleyman ile kavmine **(bir hediye ile)** bir büyük atiyye ile bir heyet (göndereceğim) onların bize karşı alacakları taşn anlamak istiyorum, **(artık gönderilenlerin)** O heyet efradının **(ne ile dönüp geleceklerine bakacağım)** ona göre vaziyet almalıyız. Rivayete nazaran birçok köleler, cariyeler, mücevherler, pek kıymetli kumaşlar göndermiş, bakalım demiş, eğer **o** hükümdar, Peygamber ise bu hediyemizi kabul etmez ve eğer Pey-

gamber değilse kabul eder. Bu hediyelerin nelerden ibaret olduğu Kur'anı Mübinde mezkûr değildir Bunlara dair tefsirlerde muhtelif rivayetler vardır. Bunları katî surette tâyin mümkün olmadığından ilmi ilâhîye havale etmelidir. Nitekim Fahrizari de buna kaildir.

***

فَلَمَّا جَاءَ سُلَيْمٰنَ قَالَ اَتُمِدُّونَنِ بِمَالٍ فَمَا اٰتٰينِۦَ اللّٰهُ خَيْرٌ مِمَّا
اٰتٰيكُمْ بَلْ اَنْتُمْ بِهَدِيَّتِكُمْ تَفْرَحُونَ (٣٦) اِرْجِعْ اِلَيْهِمْ فَلَنَأْتِيَنَّهُمْ
بِجُنُودٍ لَا قِبَلَ لَهُمْ بِهَا وَلَنُخْرِجَنَّهُمْ مِنْهَا اَذِلَّةً وَهُمْ صَاغِرُونَ
(٣٧) قَالَ يَا اَيُّهَا الْمَلَؤُا اَيُّكُمْ يَأْتِينِي بِعَرْشِهَا قَبْلَ اَنْ يَأْتُونِي
مُسْلِمِينَ (٣٨) قَالَ عِفْرِيتٌ مِنَ الْجِنِّ اَنَا اٰتِيكَ بِهِ قَبْلَ اَنْ تَقُومَ
مِنْ مَقَامِكَ وَاِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِيٌّ اَمِينٌ (٣٩) قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ
مِنَ الْكِتَابِ اَنَا اٰتِيكَ بِهِ قَبْلَ اَنْ يَرْتَدَّ اِلَيْكَ طَرْفُكَ فَلَمَّا
رَاٰهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ هٰذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي
ءَاَشْكُرُ اَمْ اَكْفُرُ وَمَنْ شَكَرَ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ
فَاِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ (٤٠)

MEALİ ÂLİSİ

(36) : Vaktaki —hediyeyi getirenler— Süleyman'a geldi, dedi ki: Bana bir **mal, ile imdat mı ediyorsunuz?. İşte Allahın bana verdiği size verdiğinden hayırlıdır. Belki siz hediyenizle sevinirsiniz.**

(37) : Onlara dön, elbette onlara öyle ordular ile gelirim ki, onların bunlara karşı takatları yoktur. Ve elbette onları zelil ve onları hakir —kuvvetten mahrum— kimseler oldukları halde oradan çıkarırım.

(38) : —Hazreti Süleyman—dedi ki: Ey ileri gelenler!. Hanginiz bana onun tahtını onların bana müslümanlar olarak gelmelerinden evvel getirir.

(39) : Cin taifesinden bir ifrit dedi ki: Ben onu daha sen makamından kaim obuadan sana getiririm ve şüphe yok ki, ben onun üzerine elbette kuvvetliyim, eminim.

(40) : Yanında kitaptan bir Um bulunan zat da dedi ki: Ben onu sana daha kendine gözün dönmeden getiririm. Vaktaki —Hazreti Süleyman— onu — tahtı — yanında karargir, olmuş gördü, dedi ki: Bu Rabbimin fadhndandır, tâki beni imtihan etsin ki, şükr mü ederim yoksa **küfranı nimette mi bulunurum ve her kim şükr ederse ancak kendi nefsi lehine şükr eder. Ve kim de küfranı nimette bulunursa, şüphe yok ki, Rabbim ganidir, kerîmdir.**

⁂

İ Z A H

(36) : Bu mübarek âyetlerde Süleyman Aleyhisselâmm kendisine gönderilen hediyelere iltifat etmeyip onları getirenlere karşı tehditkârane bir hitapta bulunmuş olduğunu bildiriyor. Hükümdar Belkısa ait muhteşem bir tahtmda harikulâde bir suretle hemen Hazreti Süleyman'ın yanına celbedilmiş bulunduğunu, bu muvaffakiyete nailiyetten dolayı da o muhterem Peygamberin Cenabı Hakka şükr ettiğini ve şükr etmemenin büyük bir küfranı nimet olacağını söylemiş bulunduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Belkıs'ın gönderdiği hediyeyi getirmeğe memur olan heyet, **(Vaktaki)** Hazreti **(Süleyman'a geldi)** hediyeyi takdim etmek istedi, Süleyman Aleyhisselâm, onlara **(dedi,ki: Bana bir mal ile)** öyle âdi bir şey ile, **(imdat mı istiyorsunuz?.)** benim öyle bir mala ihtiyacım mı var?. (İşte) Görüyorsunuz **(Allânın bana verdiği)** bu pek büyük mülk ve saltanat ve bahusus nübüvvet ve hikmet **(size verdiğinden hayırlıdır)** yani sizin ülkeleriniz, dinden, şerefi nübüvvetten mahrum bulunuyor, mallarınızın ise ne ehemmiyeti vardır. İşte hediye namiyle getirdiğiniz şeyler de haddizatında öyle ehemmiyetsiz şeylerdir, **(belki siz hediyenizle)** biribirjnize hediye vermekle **(sevinirsiniz)** dünyevî varlıktan başka bir şey düşünmediğiniz için mallarınızın artmasından dolayı kalben münşerih bulunursunuz. Bir Peygamberin ise öyle bir mala ihtiyacı yoktur, çünki Cenabı Hak ona din ve nübüvvet ihsan etmiş, onu hakikî bir hâkimiyete nail buyurmuştur.

(37) : Hazreti Süleyman, hediyeyi getiren heyet reisine hitaben buyurdu ki: **(Onlara)** Belkıs ile kavmine **(dön)** onların yardımına, imdadına ihtiyacımız ol-

madiğini onlara anlat, **(elbette)** Allah'a kasem olsun ki: **(onlara öyle** orcîute? He) Bir nice muazzam kuvvetler ile **(gelirim ki, onların bunlara)** bu bizim kuvvetlerimize **(karşı takatları yoktur)** onlar benim bu kuvvetlerime karşı mukavemet: muktedir olamayacaklardır **(ve elbette onları zelil ve onları hakir)** kuvvetten mahrum, esarete giriftar **(kimseler oldukları halde oradan)** o saba diyarından **(çıkarırım)** yani: Onlar, islâmiyeti kabul etmez, öyle küfr ve şirk içinde yaşarlarsa onları mutlaka öyle bir felâkete mâruz bırakırım, bunu onlara gidip haber ver.

(38) : Hazreti Süleyman'ın böyle bir ihtarı üzerine hediyeyi getirenler avdet etmişler, keyfiyeti Belkıs'a anlatmışlardı. Bdkıs da Süleyman Aleyhisselâm' **m** öyle alelade dünya hükümdarları ıgibi olmayıp büyük bir kudrete ve nübüvvete sahip olduğunu anlamış, kemâli teslimiyet göstermek üzere birçok kimseler ile beraber yola çıkmış, Hazreti Süleymanı ziyarete gelmekte bulunmuştu. Süleyman Aleyhisselâm ise onun böyle gelmekte olduğuna vâkıf olunca ona başka bir mucize daha göstermek için kendisinden evvel, o muhteşem tahtının fevkalâde bir su/ette Kudüs'e celbedilmesini muvafık görmüştü. Binaenaleyh ordusundaki kimselere hitaben **(Dedi ki:** Ey **ileri gelenler!.)** Ey eşraf ve rüesa!. **(Hanginiz bana onun)** Belkıs'in **(tahtını onların bana müslümanlar olarak gelmelerinden evvel getirir?.)** Süleyman Aleyhisselâm, o müşrik kavme bu suretle de kendisinin mucizat ile müeyyet bir Peygamber olduğunu göstermek ve Allah tarafından öyle harikulade bir kuvvet ve mehabete nail bulunduğunu izhar etmek istemişti. Ve onların müslüman olduklarından sonra rızaları olmadıkça mallarını ellerinden almak caiz olmayacağı için de «daha müslümanlar olarak gelmeden evvel» tahtının getirilmesini emretmişti.

(39) : Hazreti Süleymanın bu teklifine cevaben ordusunda bulunan **(Cin taifesinden bir ifrit)** yani: Dahî veya şiddetli kavi veya habis, galiz olan bir fert ki, adı: Zekvan veya Sahr imiş **(dedi ki:** Ben **onu)** o tahtı **(daha sen makamından kaim olmadan)** icrayı hükümet için nnfınnehara kadar oturmakta olduğun makamdan, meclisi kazadan henüz ayrılmadan o tahtı (sana getiririm) bu vazifeyi bana havale et. (ve **şüphe** yok **ki, ben** onun üzerine) O tahtı salimen getirmek için **(elbette kuvvetliyim)** ondan âciz kalmam ve onun hakkında **(eminim)** o tahttaki mücevherata vesaireye bir hiyanette bulunacak değilim.

(40) : Süleyman Aleyhisselâm, o tahtın daha çabuk getirilmesini arzu buyurduğu için **(Yanında kitaptan bir Hm bulunan zat)** yani :Bütün vahy ve şerayi **ilmine** vâkıf olan veya levhi mahfuzdaki yazılana muttali < bulunan veya Hazreti Süleyman'a ait bir kitabın mündericatını bilen bir zatı âli de **(dedi ki: Ben onu) o tahtı** Ey Muhterem Hazreti Süleyman!. (sEnn **daha kendine gözün dönmeden getiririm)** Yani: Bir şeye atfinazar edip de daha ondan nazarını bertaraf etmeden **o** tahtı huzuruna celbeîmiş obrı:m. Bunu diyen **zat** hakkında ihtilâf vardır. Bu zat, ekseri müfessirine göre Süleymanın kâtibi, veziri «Asaf;

ibni Berhiyâ» dır veya Hızır Aleyhisselâmdır, yahut Cibril ^leyhisselâmdır. **(vaktaki,)** bu mükâlemeyİ müteakip Hazreti Süleyman **(onu)** o tahtı **(yanında kararlar olmuş gördü)** öyle harikulade bir surette hemen huzuruna celbedilmiş buldu **(dedi ki: Bu Rabbhnin fadlındandır)** böyle büyük bir tahtın uzak bir beldeden buraya kadar bir an içinde celbedilmiş bulunması, bir lûtfu ilâhîden, başka değildir, bizim buna bir istihkakımız yoktur. O Kerim Rabbim, böyle bir atifette **bulundu (tâki beni imtihan etsin ki)** benim bu ihsanı ilâhîyi nasıl karşılayacağımı meydana çıkarsın ki, ben buna karşı **(şükrmü ederim, yoksa küfranı nimette mi bulunurum)** yani: Bu âtifeti ilâhîyyenin kadrini bilir, bundan dolayı da vazifei şükram ifamı ederim, yoksa aksine hareket ederek nankörlükte mi bulunurum, bu maydanı zuhura çıkmış otsun. Evet.. Bu suretle de halka bir dersi ubudiyet verilmiş olsun, nail olduğu bir nimetten dolayı bir Peygamberi Zişanın nasıl secdei şükrana kapandığını âmmeye karşı bir nümunei imtisal olmak üzere tecelli etmiş bulunsun. İşte Hazreti Süleyman da bu şükrün lüzumuna işaret için şöyle buyurmuştu: **(ve herkim** şükr ederse **ancak kendi nefsi lehine şükreder)** çünki **o** şükrün faidesi kendisine aittir, nail olduğu nimetin artmasına sebep olur, vazifei insaniyesini ifa etmiş bulunur, (ve) Bilâkis **(kim de küfranı nimette bulunursa)** kendi zararına hareket etmiş olur, vazifei şükranı ifa etmemiş, nankörlük göstermiş, fazla nimete nailiyet kabiliyetinden mahrum kalmış bulunur, **(şüphe yok ki, Rabbim ganidir)** kimsenin teşekkürüne muhtaç değildir. Şükrün terkedilmesi, haşa zatı ahadiyyete bir zarar vermez, o feyyazı kadim **(kerimdir)** şükretmeyen kullarına da nimet verir, onları hemen cezalandırmaz, Artık **o** Halikı Azimin nimetlerine nail oldukları halde nankörlükte bulunanlar, vazifei şükranı ifaya çalışmayanlar, kendilerinin bu gayrı insanî vaziyetlerinden biraz mahcubiyet hissetmeli değil midirler?.

-ift

قَالَ نَكِّرُوا لَهَا عَرْشَهَا نَنْظُرْ أَتَهْتَدِي أَمْ
تَكُونُ مِنَ الَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٤١﴾ فَلَمَّا جَاءَتْ قِيلَ أَهٰكَذَا عَرْشُكِ
قَالَتْ كَأَنَّهُ هُوَ وَأُوتِينَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ ﴿٤٢﴾
وَصَدَّهَا مَا كَانَتْ تَعْبُدُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ إِنَّهَا كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ
كَافِرِينَ ﴿٤٣﴾ قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً
وَكَشَفَتْ عَنْ سَاقَيْهَا قَالَ إِنَّهُ صَرْحٌ مُمَرَّدٌ مِنْ قَوَارِيرَ
قَالَتْ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي وَأَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمٰنَ لِلّٰهِ رَبِّ
الْعَالَمِينَ ﴿٤٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(41) : Dedi ki: Ona tahtını tağyir edin, bakalım onu tanımaya muvaffak olacak mı, yoksa muvaffak olamayacaklardan mı olacak?.

(42) : Vaktaki — o hükûmdar kadın— geldi, denildi ki senin tahtın böyle midir?. Dedi ki: Bu, sanki o. Maamafih bize ondan evvel bilgi verilmiş idi ve bizler müslümanlar olduk*

(43) : Onu Allahın gayrı tapar olduğu şey —islâmiyetten— men etmiş idi. Şüphe yok ki o, kâfirler olan bir kavimden idi.

(44) : Ona denildi ki saraya gir, vaktaki, onu gördü, onu derin bir su sandı.] 3d baldırını açıverdi. —Hazreti Süleyman)— dedi ki: O hakikaten sırçalardan döşenmiş, düz, açık bir yerdir. -Kadın da- dediki: Yarabbi! Ben nefsime zulm ettim ve Süleyman ile beraber âlemlerin Rabbi olan Allaha teslim oldum.

*

İ Z A H

(41) : Bu mübarek âyetler de esasen müşrik olan kavmine tabaan dini ilâhîden mahrum bulunan Belkıs'in zekâsını anlamak, intibahına vesile olmak için kendisine iki garip manzaranın gösterilmiş olduğunu bildiriyor. Belkıs'ın da gördüğü harikulade ahvalden dolayı kusurunu itiraf edip islâmiyeti kabul etmiş bulunduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Belkıs'm tahtı bir hârika olarak hemen celbedilince Hazreti Süleyman, hadimlerine **(Pedi ki: Ona)** o şehrimize gelmekte olan Belkıs'a karşı **(tahtını tağyir edin)** onun heyetini bir veçhile tebdil eyleyin **(bakalım ,onu tanımaya** muvaffak **olacak mı?.)** bu suretle onun derecei zekâsı bir tecrübeye tâbi tutulmuş olur. Yahut o tahtın böyle harikulade bir surette celbedilmiş olduğunu görür de onun bir eseri mucize olduğunu anlayarak dini islâmı kabul eder. **(yoksa)** Tanımaya, dini islâmı kabule **(muvaffak olamıyacâklardan mı olacak?)** gayet gabaveti böyle bir muvaffakiyete engel mi bulunacak?.

(42) : **(Vaktaki)** O hükümdar olan Belkıs, Süleyman Aleyhisselâm'ın yanına **(geldi)** kendisine Hazreit Süleyman tarafından bizzat veya bilvasıta **(denildi ki senin tahtın böyle midir?)** buna benzemekte bulunuyor mu? O kadında **(dediki: Bu, sanki o)** Yani: Bu taht âdeta benim tahtım gibi, aralarında bir fark göremiyorum. Kadın; «bu o'ciur veya değildir» demekte bulunmamış kendisinin tekzib edileceğinden korkmuş, fazla bir ihtiyat ve akıl nişanesi göstermiş oldu. Ve o pek zekî kadın dedi ki: **(maamafih bize ondan evvel)** Bu tahtın buraya böyle bir mucize olarak celbedilmesinden mukaddem **(bilgi verilmiş oldu)** biz Hazreti Süleymanın bir Peygamberi âlişan olduğuna, kudreti ilâhiyye ile ne kadar mucizeler ibrazına muvaffak bulunduğuna vâkıf bulunmuş idik. Ezcümle hüdhüdün mektubu getirmesi, hediyelerin kabul edilmemesi de bu bilgiyi temin eden sebeplerden bulunmuştur, (ve) Binaenaleyh **(bizler müslümanlar olduk)** Hazreti Süleymanın nübüvvetini tasdik ederek ona teslimiyeti bir vecibe bildik.

(43) : Görülüyor ki: Belkıs pek âkilâne düşünen, konuşan bir kadın imiş. **<Onu Allahın gayrı tapar olduğu** şey) Öyle güneşe tapınması, islâmiyetten **(men etmiş idi)** böyle pek fahiş bir cereyana tâbi olmuş idi. Evet.. **(Şüphe yok ki, o kâfirler olan bir kavimden idi)** Onlara uymuş, Hazreti Süleymanm yanına gelinceye kadar **o** kâfir kavminden korkarak dini tevhit ile şerefyab olamamıştı, şimdi Süleyman Aleyhisselâm'ın himayesi sayesinde **o** korkudan kurtularak islâmiyetini ilân etmiştir.

(44) : Belkıs, Hazreti Süleymanm sarayına gelince teşrifatçılar tarafından **(Ona)** Belkıs'a (denildi ki, saraya gir) içeriye git. Halbuki: O sarayın güzergâhı, beyaz, şeffaf, billurdan bir tabaka ile döşenmiş; rltmdsn da cereyan eden bir su bulunmuş idi. O ince cam tabaka, âdeta bir engin deniz, derin bir su saf-

hası gibi görünüyordu. Belkıs, **(vaktaki)** gelip **(onu gördü, onu derin)** muazzam* **(bir su sandı)** oradan geçmek için **(iki baldırını açıverdi)** Belkıs'm bu hareketini karşıdan gören Hazreti Süleyman, ona bakmamak için mübarek gözlerini başka tarafa çevirerek nida etti **(dedi ki: O)** su sandığın **(hakikaten sırçalardan)** ince camlardan **(döşenmiş düz, açık bir yerdir)** öyle açılmaya lüzum yok. O hükümdar olan kadın da **(dedi kû Yarabbü. Ben nefsime zulm ettim)** şimdiye kadar senden başkasma ibadette bulundum, şimdi uyandım, **(ve Süleyman ile beraber alemlerin Rabbi olan Allaha teslim oldum.)** Ey Mabûdi Zişanım! Senin vahdaniyetini tasdik, yalnız zatı ulûhiyetine ibadetle mükellef olduğumu idrak ederek dini islâmı kabul eyledim. İşte bu fetanetli kadın, bu hâdiseden de bir ders almış oldu, böyle bir camdan müteşekkil sahayı su sanarak hataya uğradığını anladı, vaktiyle güneşi mabut sanarak ona ibadet etmiş olmasının da bir hatâ, bir sapıklık olduğunu düşündü. Velhasıl: Hazreti Süleymanın böyle bir manzarayı ona göstermiş olması, onun için bir intibah vesilesi teşkil etmişti. Bir rivayete nazaran Belkıs, İslâmiyeti kabul ettikten sonra yine Yemen'e hükümdar olarak gönderilmiş, orada ölünceye kadar kalmıştır: Belkıs'm Hazreti Süleyman ile evlendiğine ve anasının bir cin olduğuna dair Kur'anı Aiübinde bir işaret yoktur. Süleyman Aleyhisselâm, kırk sene kadar hükümdarlıkta bulunmuş, elli üç yaşında iken âhirete irtihal buyurmuştur. Kendisinden sonra oğlu makamı hükümeti ihraz etmiş ise de Benî İsrail arasında ihtiiâfat zuhura gelmiş, Yehudâ ve İsrail devleti namiyle iki devlete ayrılmışlardır. Yehudâ devletinin payitahtı, Kudsi Şerif idi, hükümdarları Hazreti Süleymanın oğulları ve torunları bulunuyordu. İsrail devletini de Süleyman Aleyhisselâmın hademesinden biri kurmuş, sonra bunlar on sıbttan = bir babadan türemiş on kabileden ibaret bul'inmuşlardır ki: Esbatı beni İsrail denilir. Bunların payitahtları «Nablus» sonra Sâmiriyye» şehri idi. Bunlar tamamen yoldan çıkmış, nice bâtıl yollara, kanaatlere zahip olmuşlardır.

«Sarfı» Köşk, saray, yüksek ve muhkem bina demektir. «Lücce» toplanmış çok su, suyun orta, derin mahalli, engin deniz manasınadır. «Sak» baldır, incik, ağacın kök ile dalları arasındaki kısmıdır. «Mümerred» düz, kaypak bir yer demektir. «Kavarir» de camdan şişeden, sırçadan yapılan kap vesaire mânasına olan «karurenin» cemidir.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَٓا اِلٰى ثَمُودَ اَخَاهُمْ صَالِحًا اَنِ
اعْبُدُوا اللّٰهَ فَاِذَا هُمْ فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٥﴾ قَالَ يَا قَوْمِ لِمَ
تَسْتَعْجِلُونَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ
تُرْحَمُونَ ﴿٤٦﴾ قَالُوا اطَّيَّرْنَا بِكَ وَبِمَنْ مَعَكَ قَالَ طَٓائِرُكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ
بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُونَ ﴿٤٧﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(45) : Ve andolsun ki, Semud kavmine; AUaha ibadet ediniz, diye kardeşleri Salih'i gönderdik. Onlar ise hemen biribiriyle husumette bulunur iki fırkaya **ayrıldılar.**

(46) : **Dedi** kk Ey kavmim!. Ne için iyilikten evvel fenalığı acele istiyorsunuz?. Allaha istiğfar etmeli değil misiniz?. Olabilir ki, rahmete nail olursunuz.

(47) : Dediler ki: Biz seninle ve seninle beraber olanlar ile teşe'üm ettik. —Hazreti Salih de— dedi ki: Sizin şeametiniz, Allah indinde —ma'lûm— **dur.** Hayır.. Siz imtihana tutulur bir taifesinizdir.

t z A n

(45) : Bu mübarek âyetlerde üçüncü bir kısse olmak üzere Salih Aleyhisselâmın kavmini dini ilâhiye davet buyurmuş olduğunu bildiriyor. O kavmin de iki fırkaya ayrıldığını, kâfir olan fırkanın Hazreti Salih ile teşeümde bulunduğunu, o mübarek Peygamberin de onlan reddederek kendilerine verdiği cevabı beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Davud ve Süleyman Aleyhimesselâma ait kıssе, vahyi ilâhî ile Hâtemülmürselin Hazretlerine bildirilmişti **(Ve andolsun ki, Semud kavmine de: Allaha** ibadet ediniz diye) kabile itibariyle **(kardeşleri)** olan **(Salih'i)** Peygamber **(gönderdik)** bu da vahyi ilâhîye müstenit bir haberdir, tarafı

ilâhîden bildirilmektedir, (onlar ise) O Şam ile Hicaz arasındaki «Hicr» denilen mahalde oturan Semud kavmi ise (hemen biribiriyle husumette bulunur iki fırkaya ayrıldılar) bir fırkası, Hazreti Semud'a tâbi olarak şerefi îmana nail oldu, diğer bir fırkası ise küfrlerinde İsrar edip düşmanane bir vaziyet aldı ve Hazreti Salih'e karşı cephe alarak: Ey Salih!. Eğer doğru sözlü bir kimse isen bizi korkutmakta olduğun azabı başımıza getir bakalım, demeğe cüret ettiler, çokluk da bu ftrkada idi.

(46) : Hazreti Salih de o kâfir fırkaya (Dedi ki: Ey kavmim!. Ne için iyilikten evvel fenalığı) başınıza gelecek azabı (acele istiyorsunuz?.) ne için tövbe edip azaptan kurtulmayı istemiyorsunuz?. O tövbe ki, en güzel bir vesilei selâmettir. Ey kavmim!. Başınıza azap gelmeden evvel (Allaha istiğfar etmeli değil misiniz?.) neden böyle küfrünüzde İsrar edip duruyorsunuz?, (olabilir ki) Siz istiğfar edince tövbeniz kabul olunur da azaptan kurtulursunuz, hepiniz de (rahmete nail olursunuz) azab. teveccüh ettiği vakit ise artık tövbe makbul olmaz.

(47) : Salih Aleyhisselâmın o kadar hayırhahane tenbihine rağmen o mübarek zata o kâfirler (Dediler kü Biz seninle ye seninle beraber olanlar ile) sana îman edenler ile (teşe'üm ettik) o kavim için bir intibah vesilesi olmak için bir müddet yağmurlar yağmamış, yurtlarında kıtlık yüz göstermişti. Bunu, o mübarek Peygamberler ile ona îman edenler yüzünden kendilerine teveccüh etmiş bir musibet telâkki etmişlerdi. Hazreti Salih de o cahillere hitaben (dedi ki: Sizin şeametiniz) size isabet edip edecek fenalığın sebebi (Allah indinde) malûm (dur) siz kendi kötü hareketlerinizden dolayı öyle meşum âkibetlere maruz kalıyorsunuz, buna siz sebebiyet vermiş oluyorsunuz da haberiniz yok, artık takdiri ilâhî ne ise o tecelli eder. (ha^ır.. Siz imtihana tutulur bir taifesiniz) Siz hayır ve şer ile, genişlik ve darlık ile bir tecrübeye tâbi tutuluyorsunuz, bu ibtilâ, lihikmetin bir intibah vesilesidir. Bundan bir ders alarak uyanmalı, dini ilâhîye sanlarak Cenabı Hak'tan selâmet ve sâadet temenni etmeli değil misiniz?. «Tetayyür» bir şey ile teş'ümde bulunmak, onu meş'um görerek uğursuz saymaktır. Zamanı cahiliyette bazı kimseler bir yola çıkmak, bir iş yapmak isteyince yanlarına bir kuş alır, onu yolda salıverirlermiş. Eğer bu kuş, onların sol taraflarından sağ taraflarına doğru uçarsa bunu meymenet sanarlardı, bilâkis sol taraflarına döner, onların sol taraflarına doğru uçarsa bunu da şer sayar, o işte hayır olmadığına.kail olurlardı. Bu münasebetle bu «tetayyür» tabiri teşe'üm mânasında şayi olmuştur.

⁂

V

وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ
يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ۝٤٨ قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللَّهِ
Ĝ^ıJ ^*ZJ>İJ ^ 4 لِوَلِيِّهِ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ أَهْلِهِ
وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ۝٤٩ وَمَكَرُوا مَكْرًا وَمَكَرْنَا مَكْرًا وَهُمْ
لَا يَشْعُرُونَ ۝٥٠ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مَكْرِهِمْ أَنَّا دَمَّرْنَاهُمْ
وَقَوْمَهُمْ أَجْمَعِينَ ۝٥١ فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةً بِمَا ظَلَمُوا إِنَّ
فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ۝٥٢ وَأَنْجَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا
وَكَانُوا يَتَّقُونَ ۝٥٣

MEALİ ÂLİSİ

(48) : Ve şehirde dokuz kişi var idi ki: Yerde fesada çakışıyorlardı, ıslah da bulunmuyorlardı.

(49) : Âllaha and içerek dediler ki: Her halde onu ve ailesini geceleyin telef edelim de sonra velisine diyelim ki: Biz onun ehlinin helâk olduğu yerde hazır bulunmadık ve şüphe yok ki, bizler elbette doğru sözlü kimseleriz.

(50) : Onlar bir bile ile hile yaptılar, biz de hiç bilgileri olmaksızın bir hile ile hile yaptık — yani: Onları ansızın hilelerinin cezasına kavuşturduk —.

(51) : Artık bak!. Mekrlerinin âkibeti nasıl oldu?. Muhakkak ki biz, onları da kavimlerini de cümleten helak ettik.

(52) : İşte onlar, onların zulmlan sebebiyle çökmüş olan haneleridir. Şüphe yok ki, bunda bilir bir kavim için elbette bir ibret vardır.

(53) : Halbuki: İman edip fenalıktan sakınır olanları necata eıdirdik.

⁂

İ Z A H

(48) : Bu mübarek âyetlerde Salih Aleyhisselâm ile efradı ailesine karşı suikastde bulunmak isteyen kâfir kavminin nasıl bir helake mâruz kalmış olduklarını bildiriyor. O kavmin hiyleleri yüzünden ne fecî bir âkibete uğramış bulunduklarını ve halen enzara çarpıp duran yurtlarındaki harabelerin bir vesilei ibret teşkil ettiğini, ehli îmanın da o facialardan emin olarak necata kavuşmuş bulunduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Şehirde) Semud Kavmine ait Hicr denilen beldede (dokuz kişi var idi ki: Yerde) öyle sade kendi beldelerinde değil her tarafta (fesada çalışıyorlardı) bunlar Semud kavmine mensup bir takım eşrafın oğullan imiş. Bunlar küfrlerinde İsrar edip duruyorlardı, Hazreti Salih'in devesini boğazlamaya bunlar cür'et etmişlerdi. Reisleri «Kudar bini Salef» imiş, deveyi boğazlamaya bizzat bu teşebbüs etmişti. Bu dokuz şahıs, daima fesada çalışıyorlardı. (ıslah da bulunmuyorlardı.) İslahı âleme ait hiçbir şey yapmıyorlardı. «Reht» cemaat, taife, bir kimsenin kavmi, kabilesi demektir. Uç veya altı kişiden on kişiye kadar olan erkeklerdir. «Nefer» de cemaat, nefs ve üçten dokuza veya ona kadar olan erler demektir,

(49) : O dokuz kişi, Salih Aleyhisselâm aleyhinde yaptıkları müşaverede (Allaha and içerek dediler ki: Herhalde onu) Hz. Salih'i (ve ailesini) ona îman edenleri (geceleyin telef edelim) hepsini de gece vakti helak etmiş bulunalım (sonra velisine) Hazreti Salih'in kanını isteyecek bir kimsesi bulunursa ona da kendimizi müdafaa ederek (diyelim ki: Biz onun) o velinin (ehlinin) helak olduğu yerde veya o zamanda (hazır bulunmadık) böyle bir helakin vukuunu bile görmedik, nerde kaldı ki, onu helak etmiş olalım, (ve şüphe yok ki, bizler elbette doğru sözlü kimseleriz) bu ifadelerimizde doğrudur, biz yalan söyler kimseler değiliz.

(50) : (Onlar) O yalancı herifler (bir hiyle ile hiyle yaptılar) böyle hilafı hakikat bir söz ile kendilerini müdafaa etmek istediler. Kalben ise Hazreti Salih ile ona îman edenlere büyük bir âdavette bulunarak suikaste azmettiler, (biz de) Onlara (hiç bilgileri olmaksızın) farkına varmaksızın (bir hiyle ile hile yaptık) yani: Onları gayrı mahut bir tarzda ihlâk ettik, onları ansızın hiylelerinin cezasına kavuşturduk.

(51) : Evet.. Onlar pek garip bir surette helake mâruz kalmışlardı. Cenabı Hak bunu da şöyle beyan buyuruyor: (Artık bak! Melerlerinin) Yapmak istedikleri hiylelerinin (akibeti nasıl oldu) o yapmak istedikleri felâket, nasıl kendi başlarına geldi (muhakkak ki, biz onları da) o dokuz şahsı da ve kendileriyle hemfikir olan (kavimlerini de cümleten helâk ettik) hepsi de harikulade bir suretde kahrı ilâhîye uğrayarak cihandan çıkıp gittiler. Evet.. O mel'unlar* evvelâ, Salih aleyhisselâmı, sonra da ona tâbi olanları öldürmek için silâha sarılmışlar,

Hazreti Salih'in bir tepe arasındaki ibadethanesine doğru jgitmekte bulunmuşlardı. Cenabı hakkın emriyle melekler onların üzerlerine yukarıdan birçok taşlar yağdudılar, onlar taşlan gördükleri halde melekleri göremiyorlardı. Nihayet gökten gelen bir sayha ile kâfir kavmin hepsi de helâk olup gitti.

(52) : **(İşte onlar)** O birer manzarai ibret teşkil eden harap yurtlar **(onların)** o Semud kavminin **(zulmlan sebebiyle çökmüş)** yıkılmış boş kalmış **(olan haneleridir)** hâlâ bu harabeler görülmektedir, **(şüphe yok ki, bunda)** Bu yurtların böyle acîb bir surette mahv ve tedmir edilmesinde **(bilir bir kavim için)** kudreti ilâhiyyeyi bilen o Halikı Azime isyanın ne kadar felâketâver olduğunu anlayan, bir cemaat için **(elbette bir ibret vardır)** Evet.. O helake mâruz kavmin tarihi hayatını bilen, yurtlanmn iecî manzarasını gören her kimse, bundan bir hissei intibah almalıdır, o gibi dinsiz kavimlerin izlerini takibetmek cehaletinde bulunmamalıdır.

(53) : İşte Cenabı Hak buna da şöylece işaret buyuruyor: **(Halbuki,)** Cenabı Hakka **(iman edip fenalıktan sakınır olanları necata erdirdik)** onlar o kâfirlere teveccüh eden felâketten mahfuz bulundular, siyaneti ilâhiyeye mazhar oldular. Evet.. Salih Aleyhisselâm ile ona tâbi olanlar, Semud kavmine teveccüh eden felâketten sonra kendileri selâmetle Mekkei Mükerreme'ye veya Kudsi şerife hicret ederek ibadet ve taatla meşgul olmuşlardır. Dini ilâhîye sarılmanın pek büyük mükâfatına nail bulunmuşlardır. Salih Aleyhisselâmın kıssası için «Araf ve Hud» surelerinin izahına da müracaat!.

وَلُوطاً اِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اَتَأْتُونَ
الْفَاحِشَةَ وَاَنْتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٥٤﴾ اَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ
شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿٥٥﴾
فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ اِلَّا اَنْ قَالُوا اَخْرِجُوا آلَ لُوطٍ
مِنْ قَرْيَتِكُمْ اِنَّهُمْ اُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٥٦﴾ فَاَنْجَيْنَاهُ
وَاَهْلَهُ اِلَّا امْرَاَتَهُ قَدَّرْنَاهَا مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٥٧﴾ وَاَمْطَرْنَا
عَلَيْهِمْ مَطَراً فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ ﴿٥٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(54) : Lût'u da —Peygamber gönderdik— o zaman ki: Kavmine. demişti ki: O en iğrenç şeyi irtikâb edecek misiniz?. Halbuki siz —onun fenalığını— görürsünüz.

(55) : Siz kadınlarınızı bırakıp da şehvetle erkeklere mi yanaşacaksınız? Doğrusu siz cahilane hareket eden bir kavimsiniz.

(56) : Artık kavminin cevabı da: «Lût ailesini yurdunuzdan çıkarın, şüphe yok ki, onlar çok temizlikte bulunan insanlardır, demelerinden başka olmamıştı.

(57) : Binaenaleyh onu ye bütün hanedanını necata erdirdik, zevcesi müstesna, onu takdirimizle azapta bâki kalanlardan kıldık.

(58) : Ve onların üzerlerine bir yağmur yağdırdık, artık ne fena oldu, o korkutulmuş olanların yağmuru.

İ Z A H

(54) : Bu mübarek âyetler de Lût Aleyhisselâma ait olan dördünuü kıssayı havi olup onun kavminin ne kader fuhşiyata müptelâ kimseler olduğunu bildiriyor. Hazreti Lût'un nasihatlarına rağmen onu ve hanedanını yurtlarından çıkararak istediklerini, nihayet Hazreti Lût'un ve zevcesinden mâda hânedanının necata erdiklerini, kavminin de müthiş bir felâkete uğrayarak kahrolup gittiklerini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Şam tarafındaki «Sedum» nahiyesine **(Lût'u da)** Peygamber gönderdik, **(o zaman ki:) O** zat **(Kavmine demişti)** o kavmin çirkin hareketlerini takbih ederek kendilerini nezaheti hayatiyeye davet etmişti : Ey kavmim!. Siz **(en iğrenç şeyi irtikâb edecek misiniz?.)** son derece çirkin, fâhiş olan bir muameleye nihayet vermiyecek misiniz?, **(halbuki, siz)** onun ne kadar fena, insaniyete muhalif bir muamele olduğunu **(görürsünüz)** onun fuhşiyattan olduğunu aklen anlayabilirsiniz. Yahut biribirinizin öyle çirkin bir muamelede bulunduğunu görür durursunuz. Bu nekadar insaniyete ahlâka münafi, bir hareket!.

(55) : Ey kavmim!. **(Siz kadınlarınızı bırakıp da şehvetle erkeklere mi yanaşacaksınız?.)** Kendi helâl zevcelerinizi terkedip de livata cinayetini mi işleyeceksiniz?. İşte sizin bu hareketiniz ne kadar kabih, ne kadar meşru bir gayeden uzak, ne derece hayvani bir muamele!, **(doğrusu siz cahilane hareket eden bir kavimsiniz)** yaptığınız pek çirkin hareketin fenalığını bilmiyorlar gibi görünüyorsunuz, yahut siz, bu hareketin sui âkibetini düşünmeyip mecnunlar gibi, sefihler gibi cahilane bir halde yaşayıp duruyorsunuz.

(56) : **(Artık)** Hazreti Lût'un o güzel ihtarına karşı kendilerini müdafaa için bir hüccete, bir mazerete sahip bulunmayan **(kavminin cevabı da)** bir mugalatadan ve cinayetlerine bir devam gayesinden ibaret olmak üzere, **(Lût ailesini yurdunuzdan çıkarın)** onlar bizimle beraber bir yurtta bulunarak bizi tenkit, muaheze etmesinler **(şüphe yok ki, onlar çok- temizlikte bulunan insanlardır)** onlar bizim yaptığımız şeyleri nâpak sayarak onlardan kaçınmaktadırlar, **(demelerinden başka olmamıştı)** O ahlâksız kavim, o kendilerini nezahate, nezafete davet eden Peygamberleri hakkında bir istihza tarikiyle böyle demekte bulunmuşlardı.

(57) : Cenabı Hak da buyuruyor ki: **(Binaenaleyh)** O ahlâksız kavmin öyle habisane lâkırdıları üzerine **(onu)** Lût Aleyhisselâmı **(ve bütün hanedanını)** umum efradı ailesini **(necata erdirdik)** kendilerine hiçbir fenalık âriz olmadı, onlar geceleyin bulundukları beldeden çıkıp gittiler, **(zevcesi müstesna)** O kadın Hazreti Lût'a itaatkâr olmadığı için **(onu)** o kadını **(takdirimizle)** hükmi ilâhî muktezasınca **(azapta baki kalanlardan kıldık)** o da o kavim arasında kaldı, onlar ile beraber aynı azaba uğradı. Şöyle ki :

(58) : **(Ve onların üzerlerine bir yağmur yağdırdık)** Mahut olmayan bir veçhile başlanna taşlar yağdırıldı, **(artık ne fena oldu, o korkutulmuş olanların yağmuru?.)** O yağmur, bir azaptan, bir kahrı ilâhîden ibaret olarak onların hepsini de helak edip gitti, onların bütün köylerinin bir zelzele ile altı üstüne getirilmiştir. Evet.. Vaktiyle Peygamberleri tarafından kendilerine nasihat verilmiş, kendileri bu gibi azaba uğratılmaktan korkutulmuştu.. Onlar ise buna kulak vermemişlerdi, nihayet dinsizliklerinin, ahlâksızlıklarının böyle müthiş; cezasına çarpılmış oldular. Lût Aleyhisselâmın kıssası için «Araf» suresinin izahına da müracaat!.

∴

قُلِ الْحَمْدُ

لِلّٰهِ وَسَلَامٌ عَلٰى عِبَادِهِ الَّذ۪ينَ اصْطَفٰى آٰللّٰهُ خَيْرٌ اَمَّا

يُشْرِكُونَ ﴿٥٩﴾ اَمَّنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ

لَكُمْ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَاَنْبَتْنَا بِه۪ حَدَٓائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ

مَا كَانَ لَكُمْ اَنْ تُنْبِتُوا شَجَرَهَا ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ بَلْ هُمْ

قَوْمٌ يَعْدِلُونَ ﴿٦٠﴾ اَمَّنْ جَعَلَ الْاَرْضَ قَرَاراً وَجَعَلَ

خِلَالَهَٓا اَنْهَاراً وَجَعَلَ لَهَا رَوَاسِيَ وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ

حَاجِزاً ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾ اَمَّنْ

يُج۪يبُ الْمُضْطَرَّ اِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّٓوءَ وَيَجْعَلُكُمْ

خُلَفَٓاءَ الْاَرْضِ ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ قَل۪يلاً مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(59): De ki, Hamd Allahadır, selâm da seçip ihtiyar buyurmuş olduğu kullannadır. Allah mı hayırlıdır, yoksa ona ortak koşar oldukları mı?.

(60) : Yoksa gökleri ve yeri yaratan ve gökten sizin için bir su indiren mi -hayırlıdır- sonra onunla güzelliği haiz olan bahçeleri bitirdik ki, sizin için onun bir ağacını bile bitirebilmeniz kabil değildir. Allah ile beraber bir tanrı mı var?. Hayır» Onlar doğru yoldan sapıtmışlar olan bir güruhtur..

(61) : Yoksa yeri bir karargâh kılan ve aralarında ırmaklar akıtan ve o yer için sabit dağlar yaratan ve iki deniz arasında bir hail vücude getirmiş olan mı —hayırlıdır^-?. Allah ile beraber —başka— ilâh mı vardır?. Hayır.. Onların çokları bilmezler.

(62) : Yoksa kendisine dua ettiği zaman, sıkıntı içinde kalana icabet eden ve kötülüğü açıp gideren ve sizi yerde hükümdarlar kılan mı.. —hayırlıdır—?. Allah ile beraber bir ilâh mı vardır?. Siz pek az düşünüyorsunuz.

*

İ Z A H

(59) : Bu mübarek âyetler, Resuli Ekrem'e karşı Cenabı Hakkın iltifatı subhaniyesini mutazammındır. İbretbahş, muarifperver kıssalar ile kütübi müvehhidini tenvir eden Halikı Azime hamdın lüzumunu tebliğ ve dindar mümtaz kullarm da selâmete nailiyetlerini tebşir ediyor. Hâlikı Kerimin asarı rahmetinden olan üç nevi hayrata, menafıa işaret ediyor ve Allahü Azimüşşanm vahdaniyetini, azamet ve hâkimiyetini, şerik ve nazirden münezzeholduğunu müteaddit asarı kudretin enzarı ibrete vazedilmesiyfe isbat ediyor, münkirleri techil ve tebkit ederek bütün beşeriyeti tefekkür ve insafa davet buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Hâtemülmürselin!. Seni böyle vahyi ilâhîsine mazhar eden, birçok hakikatlardan haberdar buyuran mabudi kerimine arzı şükran için **(De ki: Hamd Allahadır)** bütün sıfatı kemaliye ile muttasif olan o Halikı Azimüşşandır. **(selâm da)** Selâmet ve saadet de o Halikı Hakimin **(seçip ihtiyar buyurmuş okluğu kuttarınadır)** bu zatlardan murat Peygamberlerdir. Veya Peygamberimizin ashabı kuramıdır ve bir kavle göre de sabık ve Lâhik olan bütün müminlerdir. Cenabı Hak, böyle mümtaz, mümin kullarını ebedî selâmet ve saadete nail buyuracaktır. Artık düşünmeli, mümtaz kullarını böyle naili mükâfat eden **(Allah mı hayırlıdır, yoksa) o** müşriklerin o mabûdi zişana **(ortak koşar oldukları mı?.)** hayırlıdır?. **O** bir takım putlar ki, birer fâni mahlûkturlar, kendi hatlarında bile bir faide temine, bir fenalığı defe kadir olamazlar. Evet.. Bedihidir ki: Cenabı Hak'tan başka **bü-**

tün mevcudat, mahlûktur, ölüme mahkûmdur kendisini~ölümden, bir takım badirelerden kurtaramaz. Artık öyle bir mahlûk, mabût ittihaz edilmeğe elbette ki, lâyık olamaz. Hilâfına hareket ise en büyük bir cehalet değil midir?.

(60) : Ey insanlar!. Bir kere Halikı Kâinat Hazretlerinin ervahı kudretine, asarı rahmetine bakınız, öyle âciz, putlar ıhı hayırlıdır ki, onlara tapıp duruyorsunuz?. (Yoksa gökleri ve yeri) O kadar lâtif faideli bir surette (yaratan ve **gökten sizin için)** mayei hayat olan (bir su indiren **mi?.)** o şerik ve nazirden münezzeh olan Allah Tealâ mı hayırlıdır?. Elbetteki, hayriyet ve rahmet, hâlikiyet ve mâbudiyet o Halikı kerime mahsustur. İşte o kerîm mabûdumuz, bizi dairei intibaha, vazifei şükranı ifaya sevk için buyuruyor ki: (Sonra onunla) Yukarıdan yağdırılan âbı hayat ile (güzelliği haiz olan) revnak ve letafetiyle gönülleri zevkiyab eden (bahçeleri bitirdik) bostanları vücude getirdik (ki, sizin için onun bir **ağacını bile** yetiştirebilmeniz kabil değildir.) nerde kaldı ki öyle çeşit, çeşit ağaçlan ve onların meyvelerini yetiştirebilesiniz. İşte taptığınız putlar da bütün âciz şeyler değil mi?. Artık (Allah ile beraber bir tanrı mı var?. Hayır..) elbette ki, başka bir tanrı daha yoktur. Binaenaleyh (onlar) o putlara tapanlar (doğru yoldan sapıtmışlar olan bir güruhtur) onların âdetleri, akılâne düşünmemektir, istikamet yolundan ayrılmaktır. Onun içindir ki, vahdaniyeti ilâhîyeye şehadet eden milyonlarca asarı kudreti göremiyorlardı âciz, fâni şeylere tapınıp duruyorlar. Bu âyeti kerime birinci nevi asarı rahmeti göstermektedir.

(61) : Evet.. Bir kere düşünmeli değil midir?. Öyle âciz, mahlûk putlar şeyler mi hayırlıdır ki, onlara tapmaktan bir faide beklenebilsin?. (Yoksa yeri bir karargâh **kılan)** İnsanları üzerinde kemâli sükûnetle barındıran (ve aralarında) o yerin müteaddit yerlerinde (ırmaklar akıtan) öyle faideli nehirleri, menbaları vücude getiren (ve o yer için sabit dağlar yaratan) yer sahasının sükûnetini, intizamını temin eden, birnice faideli madenleri cami bulunan o muhteşem dağlara öyle faideli bir varlık veren (ve iki deniz arasında bir hail vücude getirmiş) lihikmetin suları lezzetli olan denizler ile tuzlu bulunan denizler, nehirler arasına bırakmış olduğu bir mania ile onların biribirine karışmalarına meydan vermemiş **(olan** mı) hayırlıdır?. Elbetteki, hayır ve kerem, lütf ve ihsan ancak bu hârikaları yaratan, takdir ve idare buyuran Allah Tealâya mahsustur. Bütün insanlar bu hakikati takdir etmeli değil midirler?. Evet.. (Allah ile beraber) Başka (ilâh mı vardır?.) hâşâ, bu ne mümkün!. Hayır **(Onların çokları** bilmezler) bu asarı kudreti gören, bunlardan istifade eden insanların bir nicesi bu hakikati anlamazlar, kendi kanaatlerinin butlanına vâkıf olamazlar. Onlar kendi fıtreti asliyelerini zâyettikleri için bu kadar açık kudret bedialan karşısında behaim gibi bir vaziyet almış bulunurlar. Bu âyeti kerime de ikinci nevi, asarı rahmeti bildirmektedir.

(62) : Evet.. Şunu da bir kere tefekkür etmeli değil midirler?. Kendilerine hiçbir faide temin edemedikleri görünüp duran putlar mı hayırlıdır? (yoksa ken-

dişine) kendi zatı kibriyasına (dua ettiği zaman, sıkıntı içinde **kalana** icabet eden ve kötülüğü **açıp** gideren) nice kullarının vakit vakit mübtelâ oldukları ıstırap-larını, ihtiyaçlannı onlann dua ve niyazı üzerine bertaraf buyuran ve ey insan-lar!, (sizi yerde hükümdarlar kılan mı) Hayırlıdır, öyle kendilerinden bir faide melhuz olmayan bâtıl mabutlar, beşeriyeti vücude getiren silsile! beşeriyeti devam ettiren, nesilleri temadi ettirip insanları bîribirine halef kılan bir Halikı hakîm gibi olabilir mi?. Hâşa!. Hiç bir şey, o Halikı hakime muadil, ona şerik ve nazir olamaz. Artık (Allah ile beraber bir ilâh mı vardır?.) hâşâ ne mümkün! Elbetteki, başka bir ilâh daha yoktur. Bu bir bedihi hakikattir. Hayfaki, Ey ca-hiller!, (siz pek az düşünüyorsunuz!.) Yani: Hiç doğru düşünemiyorsunuz. Bu kadar kudret eserlerinden bir nasihat almış olmuyorsunuz, pek büyük bir ce-halet içinde yaşıyorsunuz. Bu âyeti kerime de üçüncü nevi asarı rahmeti nâtıktır.

أَمَّنْ
يَهْدِيكُمْ فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَنْ يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ
يَدَيْ رَحْمَتِهِ ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ تَعَالَى اللّٰهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٣﴾
أَمَّنْ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَمَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ
ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٦٤﴾
قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللّٰهُ وَمَا يَشْعُرُونَ
أَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٦٥﴾ بَلِ ادَّارَكَ عِلْمُهُمْ فِي الْآخِرَةِ بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ
مِنْهَا بَلْ هُمْ مِنْهَا عَمُونَ ﴿٦٦﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(63) : Yoksa karanın ve denizin zulmetleri içinde sizi doğru yola sevk eden mi, ve rahmetinin önünde rüzgârları müjdeci gönderen mi?. Allah ile beraber bir tanrı mı vardır?. Allah onların şerik koştuklarından müteâlîdir.

(64) : Yoksa halkı ibtida yaratan, sonra onu iade eden, ve sizi gökten ve yerden merzuk kılan mı?. Allah ile beraber bir tanrı mı vardır?. De ki: Haydi delilinizi getiriniz, eğer siz doğru sözlü kimseler oldu iseniz.

(65) : De ki: Göklerde ve yerde olanlar gaybı bilemezler, lâkin Allah bilir ve onlar ne zaman tekrar diriltileceklerini de bilmezler.

(66) : Onların bilgileri, ahiret hakkında, yetişip nihayet buldu!. Fakat onlar ondan şek içindedirler. Hayır, onlar, ondan kördürler.

*
. .

İ Z A H

(63) : Bu mübarek âyetlerde Cenabı Hak'kın fadlı rahmeti asarından dördüncü ve beşinci nevi hayratı, menfaatleri zikrederek vahdaniyeti ilâhiyyeyi isbat ediyor. O Halikı Azime ortak sanılanların ise âciz, bu gibi hayrat ve hasenata gayrı kadir şeylerden ibaret olduklarını bildiriyor. Bütün mugayyebata Hak Tealâ'nın âlim olduğunu, başkalarının buna muttali bulunmadığını beyan buyuruyor. Müşriklerin ahiret hayatına dair malûmat edinmiş oldukları hâlde yine şek ve şüphe içinde yaşadıklarını, o hakikati görmez bulunduklarını teşhir buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey müşrikler!. Şunu da düşününüz, sîzin o kendilerine taptığınız âciz, kendilerini bile idareye gayrı kadir olan putlarınız mı hayırlı **(Yoksa karanın ve denizin zulmetleri içinde sizi)** yıldızlar ile, dağlar ile, Rüzgârlar ile yarattığı bir nice nakil vasıtalariyîe **(doğru yola şevkeden mi?.) hayırlıdır (Ve rahmetinin önünde)** yağmurların yağacağına dair **(rüzgârları müjdeci gönderen mi?.)** o kerim, ve rahim her şeye kadir olan Halikı Azim mi hayırlıdır?. Bunu hiç düşünüp takdir edemiyor musunuz?. Hiç **(Allah ile beraber bir tanrı mı vardır?.)** ki, öyle mahlûkata da tapınıp duruyorsunuz, Evet.. **(Allah onların)** O müşriklerin zatı ahadiyetine **(şerik koştuklarından müteâlidir)** onun zatı ulûhiyeti her veçhile münezzehtir, mukaddestir, bu âyeti kerime dördüncü nevi asarı rahmeti hâvidir.

(64) : Ey gafiller!. **(Yoksa halkı ibtida yaratan)** Nice hayat sahiplerini birer nutfeden vücude getiren (sonra **onu)** o yaratılan halkı **(iade eden)** öldürdükten sonra tekrar hayata kavuşturan **(ve sizi gökten)** neşrettiği yağmurlar ile, sıcaklar ve soğuklar ile **(ve yerden)** meydana getirdiği ekinler ile, hayvanlar ile, *ms*

denler vesaire ile (merzuk kılan mı) hayırlıdır, yoksa size hiçbir faideleri bulunmayan o naçiz putlar mı hayırlıdır?. Elbette ki, bunlardan bir hayır beklenilemez, (artık Allah ile beraber bir tanrı mı vardır?.) ki, ona da tapmanız muvafık olabilsin?. İşte Cenabı Allahın birliğine, mabûdiyetine yaratmış olduğu şeyler birer parlak, katî delil bulunmaktadır. Ey Resuli Zişan!. O müşriklere (de ki: Haydi) o putlara taptığınızın doğru olduğuna, müteaddit tanrıların mevcudiyetine dair (delilinizi getiriniz) elinizde bir hüccet var ise gösteriniz, (eğer siz) Başka mabûtların da varlığına dair o iddianızda (doğru sözlü kimseler oldu iseniz) öyle bir delil getirmeğe koşunuz. Heyhat!. Buna imkân mı var?. İşte bu âyeti kerime de beşinci nevi, asarı rahmeti muhtevidir.

(65) : Evet.. Hâlikıyet, mabûdiyet yalnız Allah Tealâya mahsustur. Artık Ey Peygamberi âlikadr!. O müşriklere (De ki: Göklerde ve yerde olanlar) ne melekler ve ne de insanlar (gayıbı bilemezler) kendilerinden gaip olan, istikbale ait bulunan şeylere dair bilgileri olamaz, (lâkin) o gayıbı (Allah bilir) başkaları böyle bir bilgiye bizzat muktedir değildirler, (ve onlar) o göklerde ve yerdeki kimseler (ne zaman tekrar diriltileceklerini de) mezarlarından kaldırılacaklarını da (bilmezler) bilip tâyin edemezler.

(66) : (Onların bilgileri, ahiret hakkında yetişip nihayet buldu) O hususa dair kendilerine mütevaliyen bilgi verildi, onlar biz ahiret âlemine dair bir şeyden haberdar olamadık diye mazeret dermeyan edemezler, (fakat onlar) o dinsizler (ondan) ahiretin vuku bulacağından (şek içindedirler) kendilerine verilen o kadar malûmata rağmen yine kendileri onun zuhura gelip gelmiyeceği hususunda mütehayyirdirler. (Hayır onlar ondan kördürler) Ahiret' hayatına dair olan. delilleri, katî hüccetleri görüp takdir edemezler. On],ar yine münkirane bir halde devam eder dururlar. İman ve irfan sahipleri ise gözleri önünde parlayıp duran o kadar muazzam asarı kudreti bir hürmet ve tebcil ile temaşa ederek onları yoktan var eden Halikı Azimin varlığını, birliğini tasdik ederler, ahiret hayatına mutekit bulunurlar, Cenabı Hak için secdei ubudiyete kapanmayı en yüksek bir vazifei insaniye telâkki ederek kudreti ilâhiyye asarını bir lisanı ihtiram ile tasvire çalışırlar.

«Hak tealâ, azamet âleminin padişehi»
«Lâmekândır olamaz devletinin tahtgehi»
«Hastır zatı ilâhîsine mülki ezeli»
«Bihudud anda olan kevkebei lemyezelî»
«Eseri hikmetidir yerle gökün bünyadı»
«Dolu boş cümle yedi kudretinin icadı»
«İzzet-ü şanını takdis kılar cümle melek»
«Eğilir secde eder pişi celâlinde felek»
«Emri vech üzre yer eyler gece gündüz hareket»

«Değişir tazelenir mevsimi feyz-ü bereket»
«Pertevi rahmetinin lem'asıdır ayla güneş»
«Tabı hışmından alır alsa cehennem ateş»
«Sereri heybeti ulviyyesidir yıldızlar»
«Anların şulesi gök kubbesini yaldızlar»
«Kimi sabit, kimi seyyar bitakdiri kadir»
«Tanrının varlığına her biri burhanı münir»
«varlığın belme ne hacet kürei âlem ile»
«Yeter isbatma halk ettiği bir zerre bile»

«Şinasi»

⁂

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَإِذَا كُنَّا تُرَابًا
وَآبَاؤُنَا أَئِنَّا لَمُخْرَجُونَ ﴿٦٧﴾ لَقَدْ وُعِدْنَا هَٰذَا نَحْنُ وَآبَاؤُنَا
مِنْ قَبْلُ إِنْ هَٰذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٦٨﴾ قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ
فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ ﴿٦٩﴾ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا
تَكُنْ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ ﴿٧٠﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ
إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٧١﴾ قُلْ عَسَىٰ أَنْ يَكُونَ رَدِفَ لَكُمْ بَعْضُ
الَّذِي تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٧٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(67) : Ye kâfir olanlar dedi ki: Biz ve atalarımız toprak olduğumuz vakit mi, muhakkak bizler elbette —kabirlerimizden-— çıkarılmış olacak mıyız?.

(68) : Andolsun ki, bu bize ve evvelce atalarımıza da vâd olunmuştur. Bu evvelkilerin efsanelerinden başka değildir..

(69) : De ki: Yeryüzünde yürüyünüz de bakınız ki, günahkârların âkibeti nasıl olmuştur.

(70) : Ve onlara karşı mahzun olma ve onların hiylelerinden dolayı bir darlığa düşme.

(71) : Ye derler ki: Bu vad ne zamandır?. Eğer siz doğru sözlü kimseler oldunuz iseniz — haber veriniz bakalım—.

(72) : De ki: O acele istediğiniz şeyin bir kısmı belki de sizin ardınıza takılmış bulunmaktadır.

İ Z A H

(67) : Bu mübarek âyetler, bir takım kâfirlerin haşru neşri ne kadar inkâr eder olduklarını bildiriyor, Resuli Ekrem'e tesellibahş oluyor, o kâfirleri kendilerine bir takım felâketlerin teveccüh edeceği ile tehdit buyurmaktadır. Şöyle ki: (O kâfir olanlar) Ahiret hakkında cehalet ve körlük gösterenler (dedi ki: Biz ve atalarımız toprak olduğumuz vakit mi) öyle aradan zamanlar geçtikten sonra mı (muhakkak bizler elbette) kabirlerimizden, toprak kesilip yok olduğumuz yarden hayat sahasına (çıkarılmış olacak mıyız?.) otlar gibL yeniden yetişmiş mi olacağız, bu ne kadar garip bir iddia!.

(68) : (Andolsun ki, bu) öldükten sonra tekrar hayat bulup kabirlerden çıkarılacağımız (bize ve evvelce) bundan nice asırlar evvel (atalarımıza da vad olunmuştur) halbuki, şimdiye kadar böyle bir şey vuku bulmamıştır. Artık anlaşılıyor ki: (bu) Vad, böyle bir iddia (evvelkilerin efsaneleridir) o eski kimselerin uydurdukları ve yalan yere yazmış oldukları şeylerden başka değildir. Bu münkirler, beşeriyetin nasıl ve ne gibi hikmetlere mebni vücude 'getirilmiş olduğunu düşünmüyorlardı. Kıyametin hemen vücude gelmemesinden istidlale kalkışarak Ahiret hayatını inkâra cüret gösteriyorlardı, beşeriyetin tarihi hayatından bir hissei ibret almış bulunmuyorlardı.

(69) : İşte Cenabı Hak, o gibi münkirlere bir manzarai ibret gösterilmesi için Peygamberi Zişanına emir ediyor ki: Resulüm!. Onlara (De ki:) sizler bir kere (yeryüzünde yürüyünüz de bakınız ki, günahkârların akîbeti nasıl olmuştur.) nice kavimler, Peygamberlerine muhalefet ederek küfrde, masiyette devam ettikleri için nihayet ne fecî felâketlere uğramışlardır. Yıkılmış yurtları, tarihe mâl olmuş kıssaları bunu pek açık gösteriyor. Artık onların başlarına gelmiş olan facialarıı düşünerek onlardan ibret dersi almak icabetmcz mi?. Nedir bu inkârdaki devamınız?.

(70) : Peygamberi Zişan, vazifei risaletini ifa etmiş olduğundan dolayı Cenabı Hak o muhterem resulüne tesellibahş oluyor (Ve) emr ediyor ki: Resulüm!, **(onlara)** O münkirlere **(karşı mahzun olma)** onların o küfrlerindeki İsrarlarından dolayı hüzn ve keder içinde kalma **(ve onların hiylelerinden)** sana karşı yapmak istedikleri mekr ve hudadan **(dolayı bir darlığa düşme)** mübarek kalbin daralmasın, sen siyaneti ilâhîyyeye mazhar bulunmaktasın, endişeye mahal yok.

(71) : (Ve) O münkirler **(derler ki: Bu vad)** kâfirler hakkında mevud olan azap, öldükten sonra dirilmek, mahşere sevkedilmek **(ne zamandır)** bize haber veriniz **(eğer siz)** ey Peygamber ile sana îman edenler **(doğru kimseler oldunuz iseniz)** bizi ondan haberdar ediniz bakalım.

(72) : Hak Tealâ Hazretleri de resulüne hitaben buyuruyor ki: Habibim!. (De ki:) Yani: Öyle müstehziyane surette bir suale cüret eden münkirlere ihtar et ki: **(o acele istediğiniz şeyin bir kısmı, belki de sizin ardınızda takılmış bulunmaktadır.)** Yakında başınıza gelecektir. Nitekim de gelmiştir. Onlann bir kısmı Bedr gazvesinde katledilmiş olup ahiret azabına kavuşmuşlardır.

«Asa», «Lealle» = Belki, umulur ki, ihtimâl ki, yakınen memuldur ki, sözleri büyükler, hükümdarlar cânibinden söylenildiği vakit, âdeta cezm = kati karar verme mesabesinde bulunur. Meselâ bir hükümdar: «Belki sana şöyle bir iyilikte bulunurum» dese: Ben sana iyilik yapacağım demiş gibi olur. «Memuldurki, seci öldürürüm, demesi de «seni öldüreceğim» gibi bir ihtarı tazammün eder. Bu veçhile hitap, bir vekar nişanesidir, intikamda istical edilmiyeceğni gösterir. İşte Kur'anı mübindeki bu kelimelerde de bu esas câridir Allah Tealâ'nın vad ve vaidi bu usul üzere câri bulunmuştur.

•*•

وَاِنَّ رَبَّكَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ
وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ
صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٤﴾ وَمَا مِنْ غَائِبَةٍ فِي السَّمَاءِ
وَالْاَرْضِ اِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٧٥﴾ اِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ يَقُصُّ
عَلٰى بَنِي اِسْرَائِيلَ اَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٧٦﴾
وَاِنَّهُ لَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(73) : Ve şüphe yok İd, senin Rabbin nâsa karşı elbette kerem sahibidir. Fakat onların ekserisi şükretmezler.

(74) : Ye şüphe yok ki, senin Rabbin onların sinelerinin neyi sakladığını ve neyi ilân ettiklerini elbette bilir.

(75) : Ve gökte ve yerde bir gaib -bir gizlenmiş şey- yoktur ki, illâ apaçık bir kitapta —-yazılmış— dır.

(76) : Muhakkak ki, bu Kur'an, İsrail oğullarına karşı kendisinde ihtilâf eder oldukları şeylerin ekserisini anlatır.

(77) : Ye şüphe yok ki, o —Kur'an— müminler için elbette bir hidayettir, ve bir rahmettir.

İ Z A H

(73) : Bu mübarek âyetler, Allah Tealâ Hazretlerinin bütün kullarına—ek serisi vazifei şükranı ifa etmedikleri halde yine— fazl ve keremde bulunduğunu bildiriyor ve herkesin kalben ihfa veya izhar ettikleri şeylere âlim olduğunu

ihtar ediyor ve bütün gaib, hafi şeylerin levhi mahfuzda yazılmış olduğunu haber veriyor. Kur*anı Mübinin de İsrail oğullarına ihtilâfa düşmüş oldukları şeylerin bir çoğunu haber vermekte olduğunu ve o kitabı ilâhînin müminler için bir hidayet ve rahmet bulunduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) Ey ResuH Zişan!. (şüphe yok ki, senin Rabbin) Seni besleyip en yüksek kemalâta eriştiren kerîm Halikın (nâsa karşı elbette kerem, sahibidir) bütün insanlara ihsan ve inamda bulunur, ezcümle onları günahlarından dolayı hemen azaba uğratmaz, kendilerine ıslahı hal edebilmeleri için bir mühlet verir (fakat onlann) o nâsm (ekserisi) bu lütfü ilâhîyi takdir edemeyip ona (şükretmezler) münkirane hareketlerinde devam ederler, haklarında azabın hemen gelivermesini bile —bir tehakküm tarikiyle— istemek denaetinde bulunurlar. Bu âyeti kerime, gösteriyor ki: Cenabı Hak, kâfirlere de dünyada nimet verir. Fakat onlar bunun kadrini bilmedikleri ve şükrünü ifa etmedikleri için azaba müstahik bulunmuş olurlar.

(74) : (Ve şüphe yok ki, sertin Rabbin onların) Bütün insanların (sinelerinin neyi sakladığını ve neyi ilân ettiklerini elbette bilir) ezcümle Peygamberi âlişana karşı cephe alanların da bütün gizli ve alenî hallerini, düşüncelerini o Halikı Azim, bilmektedir. Onlar bu dedikodularının ve içerilerindeki düşmanlık hislerinin pek acıklı âkibetine hazırlansınlar.

(75) : (Ve gökte ve yerde bir gaip) Bir hafi, gizlenmiş bir şey (yoktur ki, illâ) o şey (apaçık bir kitapta) yani: Levhi mahfuzda yazılmış (dır) evet bütün bu hâdisat. vukuundan evvel indallâh malûm ve levhi mahfuzda mektup bulunmuştur.

(76) : (Muhakkak ki, bu Kur'an) Bu kitabı mübinde Peygamberimizin zamanında bulunan (İsrail oğullarına karşı kendisinde ihtilâf eder oldukları şeylerin ekserisini anlatır) onları ihtilâftan kurtararak hakikata muttali kılmak diler. Elverir ki, onlar insaf edip bundan istifadeyi bir nimet bilsinler. Meselâ: Hazreti İsa ile Hazreti Üzeyr hakkında ihtilâfa düşmüşlerdir. Bir kısım dinî meseleleri tebdil ve ihfaya cüret göstermişlerdir. Hâtemülmürselin Hazretlerinin evsafı kitaplarında yazık olduğu halde onun risaletini de bir çokları inkâr edip durmuştur.

(77) : (Ve şüphe yok ki, o) Kur'am Mübin (müminler için elbette bir hidayettir) çünki o kitabı ilâhîde, tevhide, evsafı ilâhiyyeye, risalet ve nübüvvete, haşıı neşre, mevizelere dair nice âyetler, deliller mevcuttur. Bu âyetler ehli îmanı selâmet ve saadet sahasına kavuşturur, (ve) O Kur'anı Kerim müminlere (bir rahmettir) bir ilâhî nimettir, bir büyük ikramdır, binaenaleyh Kur'anın ulviyyetini güzelce düşünenler, onun bir kitabı mukaddes olduğunu anlayarak şerefi

îmana nail olmuşlardır. Nitekim bugün de muhtelif milletlerden bir nice mütefekkir zatlar, bunu takdir ederek şerefi islâma nail olmaktadırlar. İsrail oğullan arasından da bu hakikati anlayarak müslümanlık şerefini ihraz etmiş olanlar da vardır. Kur'anı Azim'i inkâr edenler de elbetteki, lâyık oldukları müthiş bir âkibete bifgün kavuşacaklardır.

*

إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ بِحُكْمِهِ وَهُوَ
الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ ﴿٧٨﴾ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ ﴿٧٩﴾ إِنَّكَ
لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَى وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٨٠﴾
وَمَا أَنْتَ بِهَادِي الْعُمْيِ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ إِنْ تُسْمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ
مُسْلِمُونَ ﴿٨١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(78) : Muhakkak ki, Rabbin onların arasında adaletiyle hükmedecektir. Ye o, her şeye kadirdir, her şeyi kemâliyle bilendir.

(79) : Artık Allaha tevekkül et. Şüphe yok ki, sen apaçık bir hak üzere bulunmaktasın.

(80) : Şüphe yok ki, sen ölülere duyuramazsuı ve arkalarına dönüp kaçan sağırlara da davetini işittiremezsin.

(81) : Ve sen o körleri sapıklıklarından hidayete erdirici değilsin, sen ancak bizim âyetlerimize inananlara işittirirsin, işte müslüman olanlar da onlardır.

***

İ Z A H

(78) : Bu mübarek âyetler, ihtilâfa düşenler hakkında Allah Tealânm nasıl bir hükümde bulunacağını bildiriyor, Resuli Ekrem'in yüksek vasfını beyan ile hakka tevekkül etmesini kendisine tavsiye buyurmaktadır. O Peyamberi Zişanın tebligatını kimlerin işitip kabul edeceklerini, kimlerin de sağırlaşıp kabul etmiyeceklerini göstermektedir. Şöyle ki: Ey Resuli Zişan!. O İsrail oğulları vesair muhalif zümreler beklesinler **(Muhakkak ki, Rabbin)** seni himayesine,, ihsanına nail buyuran Halikın **(onlann)** o bütün ihtilâflarda bulunanların **(arasında adaletiyle)** hikmetiyle **(hükmedecektir)** hakikat ne işe o mütecelli olacaktır. (ve o) Kerim mabudun **(her** şeye **kadirdir)** onun kudreti gayrimütenahidir, onun hükmünü kimse reddedemez ve **(herşeyi kemâliyle bilendir)** o Halikı alîme karşı hiçbir şey gizli kalamaz, herkesin bütün yaptıklarını, kuruntularını tamamen bilir, ona göre haklarında hükmü ezelisi zuhura gelmiş olur.

(79) : İşte ey Peygamberi âlişan!. Cenabı hakkın ilim ile, hikmet ile, kemâli adaletle, azamet ve kudret ile muttasif olduğu bedihîdir. **(Artık Allah» *evekkül et)** öyle ulvî evsaf ile muttasif olan bir Halikı Azime tevekkül etmek, ona tefvizi umurda bulunmak her kul için bir vecibedir, **(şüphe yok ki, sen)** Ey Resuli Muhterem!, **(apaçık bir hak üzere bulunmaktasın)** Sen bütün ümmetlerine hakikati beyan etmekte, hak ile bâtılın arasını tefrik, mahiyetlerini tâyin eylemektesin. Binaenaleyh senin gibi bir zat, elbetteki, Allaha tevekkül eder, onun hıfz ve himayesine itimatda bulunur.

(80): Evet.. Ey nebîyyi âlişan!. Sen Cenabı Hakka tevekkül et, teessüre kapılma, sen vazifei risaletini ifa etmektesin, **(Şüphe yokki,** sen **ölülere,)** manen ölmüş, hela ,ke uğramış kimselere o faideli sözlerini, öğütlerini **(duyuramazsııı)** sen mazursun (ve) öyle **(arkalarına dönüp kaçan)** doğru sözleri dinlemekten iğraz eden, kalben **(sağır)** kimse **(lere de davetiyeni işittiremezsin)** elbetteki, hem sağır, hem de gerisin geriye kaçıp giden kimseler, vuku bulan bir daveti, bir nasihati işitmekten, anlamaktan daha ziyade mahrumdurlar. Elbetteki, öyle şahıslar, bir Peygamberi Zişanm dîne davetini, pek faideli öğütlerini can kulağiyle işitip anlayamazlar.

(81) : (Ve) Ey Peygamberi âlikadr!. **(sen o körleri)** O basiretleri olmayanları, o hakikatlan görüp anlamak kabiliyetleri olmayan dinsiz kimseleri **(sapıklıklarından)** içine düşmüş oldukları dalâletlerden, cehaletlerden kurtararak **(hidayete erdirici değilsin)** hidayete nailiyet, kalp gözleri açık, güzel tefekküre sahip olan zatlara aittir, onları Allah Tealâ hidayete nail buyurur, (sen) Ey Muhterem Peygamber!. **(Ancatk bizim âyetlerimize inananlara işittirirsin)** îmana kabiliyetli olanlar, Cenabı Hak'kın âyetlerini anlayıp tasdik eden zatlardır ki, onlar öyle dinî, ulvî beyamatı maalmemnuniye işitir kabul ederler, **(işte müs-**

lüman olanlar da onlardır) Onlar, bihakkın muhlis birer uyanık kalbe sahip oldukları içindir ki, Allah-ü Azimin. âyetlerini dinlerler, onları kabul ederler, muktezasına göre harekete çalışırlar, nihayet selâmet ve saadete ermiş olurlar.

***

وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِنَ الْأَرْضِ
تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ ﴿٨٢﴾ وَيَوْمَ
نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا مِمَّنْ يُكَذِّبُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ
يُوزَعُونَ ﴿٨٣﴾ حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوا قَالَ أَكَذَّبْتُمْ بِآيَاتِي وَلَمْ تُحِيطُوا بِهَا
عِلْمًا أَمَّاذَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾ وَوَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ بِمَا ظَلَمُوا
فَهُمْ لَا يَنْطِقُونَ ﴿٨٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(82) : Söylenen söz, başlarına geldiği zaman, onlar için yerden bir dabbe çıkarırız da bizim âyetlerimize nâsın katî surette inanmaz olduklarını onlara söyler.

(83) : Ye o günki, her ümmetten bizim âyetlerimizi tekzib eder olan kimselerden bir taifeyi hasrederiz. Artık onlar tevkif edileceklerdir.

(84) : Nihayet geldikleri vakit —Cenabı Hak— buyurur ki: Benim âyetlerimi ilmen ihata edemez olduğunuz halde onlan tekzip nü ettiniz. Yoksa sizin yapar olduğunuz şey ne idi?.

(85) : Ve zulmlan sebebiyle o söylenen söz, üzerlerine vuku bulmuştur. Artık onlar söz söyleyemezler.

***

İ Z A H

(83) : Bu mübarek âyetler, kıyametin vaktini bir istihza tarikiyle sual eden, isticalde bulunan münkirlere karşı bir tehdit makamında bulunuyor, kıyametin **bazı** mukaddimatına işaret ediyor. O münkirlerin nasıl bir durumda bulunacaklarını, nasıl bir hitabı itaba mâruz kalacaklarını, zulmları yüzünden nasıl bir azaba uğrayacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Söylenen** söz) Kıyamete dair verilen haber, kıyametin vuku bulacağına, onun müthiş bir saha olacağına dair Kur'anı Mübinin bildirdiği felâket, o münkirlerin **(başlarına geldiği zaman)** yani: O korkunç hailelerin zamanı yaklaşıp azabın başlarına teveccüh edeceği vakit **(onlar için yerden bir dabbe)** garip, harikulade bir hayvan meydana **(çıkarırız da)** bu pek acib bir kıyamet alâmeti bulunan mahlûk **(bizim âyetlerimize nâsın kati surette inanmaz olduklarını onlara söyler)** yani: Kıyamet saatinin geleceğini nâtık olan âyâtı ilâhiyyeyi yakmen bilip tasdik etmezler. O âyetlerin haber verdiği alâmetlerden biri de bu dabbenin zuhurudur. Artık o münkirler, bu dabbeyi görecekleri zaman utanmayacaklar mıdır?. Korkular içinde kalmayacaklar mıdır?. «Dabbe» Lügatte yürüyen, hareket eden, üzerine binilen herhangi hayvan demektir. Bu âyeti kerimedeki dabbedeb murat da Allahü âlem, harikulade bir surette yerden çıkacak olan garip bir hayvandır ki, nâsa karşı hitab etmek hârikasını gösterecektir. Bunun mescidi haram veya safa mevkiinden çıkacağı rivayet olunmaktadır. Bu hayvan, kıyamet alâmetlerindendir, kıyameti inkâr eden insanları takbih edip arapca konuşacaktır. Bunun hakkında birçok tafsilât vardır, bunun bir insandan ibaret olacağına kail olanlar da vardır. Kendisinin ne kadar cesametli olduğuna, iki üç defa yerden zuhur edeceğine dair bir hayli rivayetler de vardır. Fakat bu rivayetler, bu hususta birer kuvvetli delil teşkil etmemektedir. Biz bunun hakikatini, mahiyetini, tafsilâtını ilmi ilâhiye havale ederiz. Ancak şunu da ilâve edelim ki: Azamet ve kudretine nihayet olmayan, nice garip harikulade şeyleri vücude getiren Allahü Azimüşşan, dilediği vakit böyle harikulade bir hayvanı da vücude getirir, âdeti cariyeye muhalif nice asarı kudreti müşahede edip duruyoruz. İnsanları akıla, nutka nail buyurmuş olan Halikı Azim Hazretleri, hangi bir mahlûkunu da ilme, hikmete, kuvvei nutkiyeye nail buyurabilir, bunu hiçbir mümin, istibad edemez, binaenaleyh kıyamete yakın böyle bir dabbeyi, zihayat bir mahlûku da vücude getirecektir Amenna...

(83) : Evet.. Kıyamet alâmetleri de, kıyametin vuku bulacağı da birer hakikattir (Ve o **gün ki)** o dinsizlerin inkâr ettikleri kıyamet zamanı ki, **(her ümmetten)** her asırda yaşamış, her Peygamberin ümmetleri içinde bulunmuş insanlardan **(bizim âyetlerimizi tekzib eder olan kimselerden)** ibaret olmak üzere **(bir taifeyi)** onlardan birer cemaati ve o dinsizlerin başlarında bulunan şeytan tabiat herifleri bir azap sahasına **(hasrederiz)** onları unf ile, şiddetle toplayarak ce-

henneme sevketmiş oluruz, **(artık onlar)** sırasıyla cem edilerek **(tevkif edilecek-lerdir.)** biribirlerine iltihak ederek hepsi de azaba tutulmuş olacaklardır.

(84) : (Nihayet) O kâfirler, sual ve cevap, muhasebe mevkiine **(geldikleri vakit)** Cenabı hak, onlara tevbih için **(buyurur ki: Benim âyetlerimi)** böyle bir mahşere sevkedileceklerini haber vermiş olan beyanatı Kur'aniyeyi **(ilmen iha-ta edemez olduğunuz halde)** onları anlamanıza medar olacak surette teemmül ve tefekkürde bulunmaksızın **(tekzib mi ettiniz?.)** o ne cahilâne bir hareket idi!. (yoksa sizin yapar olduğunuz şey ne idi?.) Sizin gayei hayatınız, öyle münkirane yaşamak mı idi, dinî vazifelere muhalif şeyleri yapmak mı idi ki: Öyle mühlik bir harekette bulundunuz.?

(85) : Artık kıyamet gününde o münkirler için bir çarei selâmet kalmaya-caktır (Ve) onların dünyadaki **(zulmları)** dinsizce yaşamaları, âyatı ilâhiyeyi in-kâr etmeleri **(sebebiyle o söylenen** söz) dünyada iken kendilerine bildirilen azap **(üzerlerine vuku bulmuştur)** haklarında mevud olan uhrevî ceza hulûl etmiş, vacip olmuştur, **(artık onlar** söz söyleyemezler.) Kendilerini müdafaaya imkân bulamazlar, ağızları kapanmış, cevaptan âciz kalmış, pek elîm bir azap ile meş-gul bulunmuş olurlar. İşte küfrün pek vahim âkibetü.

أَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا اللَّيْلَ لِيَسْكُنُوا فِيهِ
وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ
٨٦ وَيَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَفَزِعَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي
الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ وَكُلٌّ أَتَوْهُ دَاخِرِينَ ٨٧ وَتَرَى
الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ صُنْعَ اللَّهِ
الَّذِي أَتْقَنَ كُلَّ شَيْءٍ إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ ٨٨

MEALİ ÂLİSİ

(86) : Görmediler mi ki, biz geceyi karanlık kıldık ki, onda rahat dursunlar ve gündüzü de gösterici —kıldık—şüphe yok ki, bunda îman edecek bir kavim için elbette alâmetler vardır.

(87) : O gün ki, sura üfürülür. Artık göklerde olanlar da ve yerde olanlar da şiddetli bir korkuya tutulur Allahın dilediği müstesna. Ve hepsi de ona zelilâne bir halde gelirler.

(88) : Ve dağları görürsün, onları yerlerinde sâbit sanarsın, halbuki, onlar bulutların geçişi gibi geçer gider. Her şeyi muhkem kılmış olan, Allahın sun'-udur. Şüphe yok ki, o, yapar olduklarınız şeyden haberdardır.

*

İ Z A H

(86) : Bu mübarek âyetlerde münkirleri tevbih için kudreti ilâhiyeye şahadet eden diğer mühim bir hilkat eserini enzarı intibaha vazediyor ve kıyamet ahvaline dair muazzam bir hâdiseyi haber vermektedir. Şöyle ki: İnsanlar kalben düşünüp (Görmediler mi?.) güzelce tefekkür edip anlamadılar mı (biz geceyi) karanlık (kıldık) güneşi guruba erdirdik (ki,) insanlar (onda), o gece vaktinde (rahat dursunlar) uykuya yatarak istirahat etsinler (ve gündüzü de gösterici) kıldık, aydın bir halde bulundurduk ki, maişetlerine ait işleri kolaylıkla görsünler, (şüphe yok ki, bunda) Bu gece ile gündüzün varlısında, biribirini pek muntazam bir surette takibetmesinde (îman edecek bir kavim için) Cenabı Hakkın varlığını, kudretini anlayıp tasdik edecek kabiliyeti haiz zatlar için (elbette alâmetler vardır) o Halikı Hakîmin varlığına, birliğine, kudret ve azametine ve kıyameti hâdiselerinin vuku bulacağına dair parlak deliller bulunmaktadır. Filhakika gece ile gündüzün öyle lâtif, muntazam bir surette biribirini takibetmesi, ne büyük bir kudreti ilâhiyye eseridir. Buna kadir olan bir Halikı Zişan, insanları da öldürdükten, öyle bir guruba uğrattıktan sonra elbetteki yine diriltebilir, onu yeni bir tulûa muvaffak kılabilir.

(87) : Evet.. O Halikı Azimin kudreti gayrımütenahidir. Ezcümle (O gün ki, sura üfürülür) Cenabı Hakkın emriyle İsrafil Aleyhisselâm, sur denilen bir boruya üfürür (artık göklerde olanlar da ve yerde olanlar da şiddetli bir korkuya tutulur) korkarak feryat ve figana başlarlar. Ancak (AHahın dilediği müstesnâ) Cenabı Hak'km korkudan, feryat ve figandan siyanet buyurduğu bir kısım

muhterem zatlar, böyle bir havfa, feryat ve enine giriftar olmazlar. Bu zatlardan murat, bir rivayete göre Cebrail, Mikâil, İsrafil ve Azrail Aleyhimüsselâmdır. Bir hâdisi şerife nazaranda onlardan murad, şehitlerdirki, onlar indi ilâhîde berhayattır ki, onlara korku arız olmaz. Başka rivayetlerde vardır, (ve hepsi de) Bu nefhai sur üzerine hasredilerek Cenabı Hak'kin huzuri mânevisine sual ve cevap için celbedilecek olanlar (ona) o Halikı Azimin huzuri mânevisine, mevkıf mahalline (zeülâne) kemali tevazu ile raziyane (bir halde gelirler) Rivayete nazaran nefhai sur, üç defa vâki olacaktır. Birincisi: Kıyametin bidayetinde vuku bulacaktır ki, bundan dolayı halk, büyük bir havf ve feryad içinde kalacaktır. İkincisi: Kıyamette vâki olacaktır ki, bununla herkes helake uğramış olaraktır. Üçüncüsü de kıyametten sonra vâki olacaktır ki, bununla her ölmüş kimse yeniden hayat bularak mahşere sevkedilecektir.

(88) : Hak Tealâ Hazretleri, kudreti ilâhîyesine Peygamberi Zişanının ulvî nazarlarını çelb için buyuruyor ki: Resulüm!. (Ve) Sure üfürüldüğü zaman (dağları görürsün) baktıkça (onları yerlerinde sabit sanarsın) nitekim büyük ecram, bir semte doğru hareket edince onun bu hareketi görülmez bir tarzda bulunmuş olur. (halbuki, onlar) o dağlar, o birinci nefhai surun tesiriyle (bulutların geçişi gibi geçer gider) fevkalâde bir surette hareket etmekte bulunur. Bakanlar- onun farkında olamazlar. Bu sur hâdisesi, kıyametin vukuu, dağların hareketi, bütün bu muazzam vakıalar (her şeyi muhkem kılmış) muktezayi hikmetine göre takviye ve tesviye buyurmuş (olan Allahın sunudur) O Halikı Azimin birer eseri hilkatidir, şüphe yok ki, o) Mâbudi hakim, ey mükellef insanlar!. Sizin her (yapar olduklarınız şeyden haberdardır) bütün mükevvenat, bu kadar bedayi hilkat o Halikı Azimin ne kadar ilim ve hikmeti, kudret ve azameti haiz olduğunu isbat edip durmaktadır. Binaenaleyh bütün kullarının zahir ve hafi hallerine de âlimdir. Artık bu muazzam kâinatı ibret gözü ile temaşa edenler, bir kıyamet âleminin, bir uhrevî hayatın kudreti ilâhîye ile vâki olacağında şüphe edemezler. İşte bütün bu kutsî âyetler, umum beşeriyet için birer vesilei intibahtır. Elgıple bunlardan müstefit olanlara!. Bu (88) inci âyeti celile, kürei arzın bugün de devran edip durduğuna işaretten hâli olmasa gerektir.

*
**

مَنْ جَٓاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَهُمْ مِنْ فَزَعٍ يَوْمَئِذٍ اٰمِنُونَ ﴿٨٩﴾
وَمَنْ جَٓاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ تُجْزَوْنَ اِلَّا
مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٠﴾ اِنَّمَٓا اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ رَبَّ هٰذِهِ الْبَلْدَةِ الَّذ۪ي
حَرَّمَهَا وَلَهُ كُلُّ شَيْءٍ وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ مِنَ الْمُسْلِم۪ينَ ﴿٩١﴾ وَاَنْ
اَتْلُوَا الْقُرْاٰنَ فَمَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَد۪ي لِنَفْسِه۪ وَمَنْ ضَلَّ
فَقُلْ اِنَّمَٓا اَنَا مِنَ الْمُنْذِر۪ينَ ﴿٩٢﴾ وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ سَيُر۪يكُمْ
اٰيَاتِه۪ فَتَعْرِفُونَهَا وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(89) : Her kim hasene ile gelirse onun için bundan dolayı bir hayır varda ve onlar o günde korkudan emin kimselerdir.

(90) : Ve her kim seyyie ile gelirse artık onların yüzleri ateşte sürtülür. Siz cezalanmayacak mısınız, ancak işlemiş olduğunuz şey ile -cezalanacaksınızdır-.

(91) : —De ki:— Ben muhakkak emir olundum ki: Bu beldenin Rabbinc ibadet edeyim ki: Buna bir hürmet vermiştir ve her şey onun içindir ve emir olundum ki, müslümanlardan olayım.

(92) : Ve emir olundum ki, Kur'anı tilâvet edeyim. İmdi her kim hidayete ererse kendisi için hidayete ermiş olur ve kim de dalâlete düşerse artık de ki: Ben ancak azabı ilâhîyi haber yerenlerdenim.

(93) : Ve de ki: AUaha hamdolsun o size âyetlerini gösterecektir. Artık onları bileceksinizdir, ve Rabbin ne işleyeceğinizden gafil değildir.

İ Z A H

(89) : Bu mübarek âyetler, güzel amellerde]bulunanlan hayr ile tebşir ediyor çirkin amellerde bulunanları da lâyık oldukları mücazata kavuşacaklarını ihtar buyuruyor. Resuii Ekrem'in de ne ile memur bulunmuş olduğunu bildiriyor ve Allah Tealâ'nm kullarına âyatı kudretini göstereceğini ve kullarının işlediklerinden bihaber bulunmadığını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Her kim hasene ile gelirse)** yani: İmanı kâmil ile ölür, ahirete varırsa **(onun için bundan dolayı)** bu îmana nailiyeti sebebiyle **(bir hayır vardır)** o da cennete, eltafı ilâhiyeye nailiyettir, dünyadaki o güzel itikadının ahirette kat kat mükâfatına kavuşmaktır, **(ve onlar)** öyle hasene ile ahirete gidenler, **(o günde)** o müthiş kıyamet vaktinde **(korkudan emin kimselerdir)** onlar, azaba uğramazlar, azabı müşahededen mütahassıl bir hüzün ve havfa mâruz kalmazlar.

(90) : (Ve **her kim)** Ahirete (seyyie ile) küfr ve şirk ile **(gelirse artık onların yüzleri ateşte sürtülür)** onlar yüzleri üzerine ateşe bırakılırlar, öyle bir mezellete uğratılırlar ve onlara denilir ki: **(sız cezalanmayacaksınız)** siz müstahik olmadığınız bir azaba uğratılmayacaksınız, siz **(ancak)** dünyada iken **(işlemiş olduğunuz** şey **ile)** küfr ve isyan sebebiyledir ki, bugün böyle bir ceza ile çezalanacaksınız. Bu, kendi sui hareketinizin bir neticesidir. Sizler daha dünyada iken, böyle uhrevî bir cezadan haberdar edilmiş idiniz, o zaman bunu düşünüp de hareketlerinizi ıslah etmeli değil mi idiniz?. İşte bu ceza, bir muktezayı hikmettir, bir adaleti ilâhiyye icabıdır.

(91) : Ey Resuii Zişanî. Kavmine de ki: **(Ben muhakkak emir olundum ki)** Mabudi Azim tarafından memur oldum ki, **(bu beldenin)** bu Mekkei Mükerremenin **(Rabbine ibadet edeyim)** öyle bir rabbı kerim ki: **(buna)** bu beldeye **(bir hürmet vermiştir)** bunu bir haremi emin kılmıştır. Burada kan akıtılması, zulm edilmesi, hayvanatın, avlanması, ağaçların kesilmesi memnu bulunmuştur. Burada, Cenabı Hakkın beyti muazzamı vardır, yani: En ulvî bir mabedi mevcutdur **(ve her** şey **onun içindir)** bütün mükevvenat Allah Tealânm mahlûkudur, memlûkudur, onun için bir şerik ve nazir yoktur. Artık ondan başkası, hiç mâbud ittihaz edilebilir mi?, (ve) O Halikı Azim tarafından ben **(emir olundum ki, müslümanlardan olayım)** o mabûdi kerimin bütün emirlerine, hükümlerine itaat ve inkiyat edenlerden bulunayım. Bir dini tevhitten, ibaret olan milleti islâmiye üzerine son derece sebat edip durayım. İşte bütün beşeriyete teveccüh eden en kutsî vazifede böyle islâmiyet üzere, yaşamaktır.

(92) : Ve yine tarafı ilâhîden emir olundum ki, **(Kur'aıu tilâvet edeyim)** onun kıraatine devam ederek o sayede münkeşif olacak nice hakikatlara muttali olayım, onun âyetleriyle kalbim aydınlanarak nurlar içinde kalsın. Veyahut, birer mucize olan Kur'anı Mübinin âyetlerini nâsa karşı tilâvet ederek kendile-

rini irşada devam edeyim, artık başka bir mucize izharına hacet kalmasın, **(imdi her kim)** Bu Kur'anı mübine tâbi olarak (hidayete ererse) bunu tasdik edip bildirdiği ahkâma riayette bulunursa (kendisi için hidayete ermiş olur) kendisini cehennemden kurtarmış, necata, sevaba kavuşmuş bulunur, (ve) Bilâkis (kim de dalâlete düşerse) küfrü iltizam eder, Kur'anın beyanatını kabulden kaçınır, bir müstakim tarik olan îmandan ayrılırsa (artık) Ey Peygamberi âlişan!. Sen (de ki: Ben ancak) sair Peygamberler gibi bir risalet vazifesi olarak nâsı hayrhahane bir maksatla korkutucuyum, onlara (azabı ilâhiyi haber verenlerdenim) ben böylece vazifemi ifa etmiş bulunmaktayım, artık mesuliyet, bu tebligatı kabul etmeyenlere aittir.

(93) : (Ve) Ey nebiyyi âlişan!. Kavmini îmana targib için, onları inkârdan men ve tehdit için (de ki: Allaha hamd olsun) hamdu sena o Halikı kerime mahsustur ki, beni dinî ve dünyevî nimetleri cami olan risaletine nail buyurmuş, bütün kullarına Peygamberleri vasıtasiyle sebebi selâmetleri olacak ahkâmı bildirmiştir, (ve) De ki: Ey nâs!. O mâbudi Azim (size) sizler daha dünyada iken (âyetlerini gösterecektir) dabbetülarz gibi, kıyamet alâmetlerinden olan şeyleri vesair biraice hârikaları beşeriyet âleminde zuhura getirecektir, (artık) Siz de (onları) göreceksinizdir, onların birer âyeti ilâhiyye, birer hârikai kudret olduğunu (bileceksinizdir) o alâmetleri müşahede edip anlayacaksınız. Fakat onlara dair haberleri evvelce işitip de tasdik etmemiş olanlara artık bu görüp bilme bir faide vermeyecektir, zamanı geçmiş olacaktır, (ve Rabbin işleyeceğinizden gafil değildir) O halıkı alîm, kullarının bütün amellerini, maksatlarını bilir, güzel amellerde bulunanları elbette ki, mükâfatlara nail buyuracaktır. Çirkin amellerde bulunanları da müstahik oldukları cezalara kavuşturacaktır. Bu cezaların hemen verilmemesi, tehire bırakılması, bir hikmet muktezasıdır. Yoksa bu cezaların böyle tehire bırakılması, hâşâ bir gaflet eseri değildir. Artık insanlara lâzım olan odur ki: Kur'anı Kerimin âyetlerini güzel bir teemmül ile okuyup dinlesin, daha fırsat var iken telâfii mâfata çalışarak güzel güzel amellerde, insaniyete lâyık hareketlerde bulunmaya gayret eylesin, bunun mükâfatını da Halikı Kerim Hazretlerine istirhamda bulunsun, işte tariki necat, bundan ibarettir. Ve minallahittevfik.

***

SURETÜL KASAS

Bu mübarek sure; Mekkei Mükerreme'de nazil olmuştur. Ancak (52, 53 54 ve 55) inci âyetlerin Medinei Münevverede nazil olduğu mukatil tarafından rivayet olunmuştur. (85) inci âyetin de Peygamberi Zişanımızın mağaradan çıkıp «Cehfe» denilen mevkie teşrifleri esnasında nazil olmuş olduğu İbni Abbas Hazretlerinden rivayet edilmiştir.

Bu surei celilede Musa Aleyhisselâmın kıssası, mufassalca bildirildiği için buna «Surei Kasas» denildiği gibi «Surei Musa» unvanı da verilmiştir.

Bu mübarek Sure, Hazreti Musa'nın ibretbahş, tarihi hayatını, onun vahyi ilâhîye, mukaddes bir kitaba, büyük bir muvaffakiyete, birçok mucizeler ile müeyyet bulunmuş olduğuna dair malûmat veriyor, Peygamberi Zişana karşı muhalif bir cephe alanların nihayet ne kadar felâketlere uğramış olduklarına bir misâl olmak üzere Firavun ile kavminin helakini bildirerek nâsm enzarı intibahını celbetmekte bulunuyor. Fâni bir varlığa mağrur olarak mütekebbirane bir halde yaşayanların, nâsın hukukuna tecavüz edenlerin bilâhara nasıl mahv ve münderis olacaklarına bir numune olmak üzerede Karun'un başına gelen felâketi gösteriyor. Hâtemülmürselin Hazretlerinin de düşmanlarına galebe ederek muvaffakiyetlere nail olacağına ve hicret buyurmuş olduğu mübarek beldesine avdet buyuracağına işaret buyurmaktadır.

Velhasıl: Bu ulvî âyetler, Kur'anı Mübinin bir kitabı ilâhî olduğunu bildiriyor, birer büyük ibreti, birer yüksek mevizeyi havi bulunuyor, Resuli Ekrem' in sadakatına şahadet ediyor, o Peygamberi Zişanın mübarek kalbini tesliyete bir vesile olup onun nice muvaffakiyetlere nail olacağını -tebşir etmekte bulunmuştur.

*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

طٰسٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُب۪ينِ ﴿٢﴾ نَتْلُوا عَلَيْكَ مِنْ نَبَاِ مُوسٰى وَفِرْعَوْنَ
بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣﴾ اِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْاَرْضِ وَجَعَلَ اَهْلَهَا
شِيَعاً يَسْتَضْعِفُ طَٓائِفَةً مِنْهُمْ يُذَبِّحُ اَبْنَٓاءَهُمْ وَيَسْتَحْي۪ نِسَٓاءَهُمْ
اِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِد۪ينَ ﴿٤﴾

MEALİ ÂLİŞİ

(1) : Ta, Sin, Mim.

(2) : Bunlar, apaçık bildiren kitabın âyetleridir.

(3) : Sana Musa ile Firavun'un kıssasından bihakkın peyderpey okuyacağız, îman edenler olan bir kavim için.

(4) : Şüphe yok ki, Firavun, o yerde yükseldi ve ahalisini bölük bölük etti onlardan bir taifeyi zayıf düşürmek istiyordu. Oğullarını boğazlıyordu, kadınlarını da berhayat bırakıyordu. Muhakkak ki, o, müfsitlerden olmuştu.

İ Z A H

(1) : Bu mübarek âyetler, Kur'anı Mübinin ulviyyetini bildiriyor. Musa Aleyhisselâma ait kıssanın bildirileceğini, Firavun'un da nasıl bir müfsit oldu-

ğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ta, Sin, Mim) Bu mübarek harfler, müteşabihattan bir âyet bulunmaktadır. Bir rivayete göre bu esmai ilâhîyeden veyahut Kur'anı Mübinin isimlerinden bir isimdir.

(2) : (Bunlar) Bu şanı âli olan âyetler, (apaçık bildiren) hakkı izhar eden, hakkı bâtıldan tefrik ve temyiz buyuran (kitabın) Kur'anı Azimüşşanın (âyetleridir) dünyevî ve uhrevî hikmetleri, maslahatları cami bulunmaktadır.

(3) : Ey Hâtemülmürselin!. Bu âyetler ile (Sana Musa ile Firavun'un kıssa» sından) bir kısmını (bihakkın) vakia mutabık, hakikate muvafık olarak (peyderpey okuyacağız) yani: Bu husustaki hâdiseleri bildiren âyetleri biribirini müteakib bir surette Cibrili Emin vasıtasiyle inzal ederek sana tilâvette bulunmuş olacağızdır. Bunlar (îman edenler olan bir kavim için) tilâvet edilmiş, bildirilmiş olacaktır. Çünki böyle âyetlerden, kıssalardan asıl müstefit olacak olanlar, müminlerdir.

(4) : (Şüphe yok ki, Firavun) Tanrılık iddiasında bulunan Mısır hükümdarı (o yerde) o Mısır diyarında (yükseldi) Allah'ın kullarına karşı mütekebbirane bir vaziyet aldı, onları kahra çalıştı (ve ahalisini bölük bölük etti) onları fırkalara ayırdı, herbirini kendi maksadı uğrunda istihdam etmek istedi, bâhusus (onlardan bir taifeyi) yani: Mısır'daki İsrail oğullarını (zayıf düşürmek istiyordu) kıpt kavmi ile Beni İsrail arasına nifak ve adavet düşürmüş bulunuyordu, şöyle ki: Beni İsrail'in (oğullarını) dünyaya gelen erkek çocuklarını (boğazlıyordu) onların artmalarına, yaşamalarına meydan vermiyordu (kadınları da berhayat bırakıyordu) kız çocuklarını boğazlatmıyordu, çünki onlardan korkmuyordu (muhakkak ki o) Firavun (müfsitlerden olmuştu) onun içindir ki, öyle masum kimseleri öldürtmek denaatinde bulunuyordu. Veheb demiştir ki: Firavun, Hazreti Musayı araştırıp öldürmek için İsrail oğullarından yetmiş bin kişiyi Öldürmüştür. «Firavun, Beni İsrail'in Mısır'da çoğaldıklarından korkuyor, kendisine karşı bir inkılâp vücude getirebileceklerini düşünüyor, böyle bir cinayete cüret etmiş bulunuyordu. Rivayete nazaran: Bir kâhin, Firavun'a demiş ki: İsrail oğullarının bir erkek çocuğu dünyaya gelecek, senin hükümetini zevale uğratacaktır. Bu rivayet, şayanı tenkittir, çünki bir kâhin, istikbale ait, mugayyebattan bir şeyi öyle tafsilâtiyle bilip haber veremez. İkinci bir rivayete göre Firavun bir rüya görmüş, Beyti mukaddes tarafından zuhur eden bir ateş, gelip kıptilerin evlerini yakmış, Beni İsrail'in evlerine sirayet etmemiş. Üçüncü bir rivayete nazaran da Musa Aleyhisselamdan evvelki Peygamberler, Hazreti Musa'nın zuhur ederek Firavun'un ve kavminin helâkina sebep olacağını haber vermişlerdi. İşte böyle bir endişeden dolayı Firavun, Beni İsrail'in dünyaya gelen erkek çocuklarını' öldürmeğe senelerce devam etmiştir. Firavun, mukadderatı ilâhiyyeye hiçbir hareketin mâni olamayacağını tekdir edemediği için böyle

cahilâne, zalimane bir cinayete cüret edip durmuş, nihayet korktuğu felâkete uğramıştır.

⁂

وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا
فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ ٥
وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَنُرِيَ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا
مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ ٦ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ
أَنْ أَرْضِعِيهِ فَإِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فِي الْيَمِّ وَلَا
تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ
٧ فَالْتَقَطَهُ آلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا
إِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خَاطِئِينَ ٨

MEALİ ÂLİSİ

(5) : Biz de o yerde zayıf düşürülmeleri istenilen kimselere lütfetmek ve onları Heri gelenler kılmak ve onları —o yere— vârisler kılmak diledik.

(6) : Ve yeryüzünde onlara kudret vermek ve Firavun ile Haman'a ve ordularına onlardan kaçındıkları şeyi —bizler göstermek— istedik.

(7) : Musa'nın validesine de ilham ettik ki, onu emzir, onun üzerine korkunca da onu denize bırak ve korkma ve mahzun olma, şüphe yok ki, biz onu sana geri döndüreceğiz ve onu Peygamberlerden kılacağız.

(8) : Artık onu Firavun'un adamları bulup aldılar, tâki, kendileri için bir düşman ve bir üzüntü olsun. Şüphe yok ki, Firavun ile Haman ve orduları hata eden kimseler olmuşlardı.

İ Z A H

(5) : Bu mübarek âyetler, zayıf düşürülmek istenilen bir zümreyi Cenabı Hak'km nasıl himayeye ve kudrete nail buyurmuş olduğunu bildiriyor. Firavun ile Haman'm ve ordularının da korktuklarına nasıl uğratılmış olduklarını gösteriyor. Hazreti Musa'nın validesinin de nasıl bir ilhama mazhar olduğunu ve NiFe atmış olduğu o masum yavrusunu oradan yakalayıp alanların da nasıl bir kuvvet, bir korku karşısında kaldıklarını anlatıyor. Firavun ile taraftarlarının da ne mühlik bir hataya düşmüş bulunduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Cenabı Hak, Firavun'un zayıf düşürmek istediği Beni İsrail hakkındaki takdiri ilâhîsini beyan için buyuruyor ki: **(Bizde)** Yani: Ben Hâlikı Azimüşşan da **(o yerde)** Mısır diyarında **(zayıf düşürülmeleri istenilen)** ihanete felâkete, fakr-u ihtiyaca mâruz kalmalarına çalışılan **(kimseler)** Beni İsrail'e **(lütfetmek)** nimetlere kavuşturmak (ve **onlan ileri gelenler kılmak)** onları dinî ve dünyevî işlerde ileri bir mevkia getirmek, nâsı hayre sevk, cennete davet edici bir halde bulundurmak **(ve onları)** o zayıf düşürülmek istenilenleri o yere, Firavun'un sahai saltanatına **(vârisler kılmak diledik)** yani: Onları böyle bir galibiyete nail etmek için, tanrılık iddiasında bulunmadan utanmayan Firavun ile avenesini de kahreylemek için kudret ve azametle iradei ilâhiyyem tecelli etmekte bulundu.

(6) : **(Ve yeryüzünde onlara)** Beni İsrail'e **(kudret vermek)** yani: Onları yalnız Mısır'a değil, her tarafta ve bahusus Mısır ve Şam ülkelerinde yerleştirmek, kendilerine kudret, ve mekânet vermek dilmiş, olduk. Filhakika onların yeryüzünde hâkimiyetleri câri olmuş, aralarından birnice muhterem Peygamberler zuhur ederek vahdaniyeti ilâhîye akidesini neşre çalışmış, Hazreti Süleyman zamanında bütün Mısır diyarına vâris olmuşlardır, **(ve Firavun ile)** Veziri **(Haman'a ve)** onların dinsizliğini takviyeye çalışan **(ordularına)** da **(onlardan)** o zayıf düşürmek istedikleri Beni İsrail tarafından **(kaçındıkları** şeyi) korkup çaresine bakmak istedikleri mağlûbiyeti, hâkimiyetlerinin zevalini **(biz göstermek)** istedik, o kendisinden korkmakta oldukları masum çocuk, dünyaya getirilmiş oldu.

(7) : İşte Hak Tealâ Hazretleri buyuruyor ki: **(Musa'nın)** Yani: O Firavun ile taraftarlarının mahv-ü kahrına sebep olacak olan masum çocuğun **(validesi**

ne de **ilham)** veya rüyasında işaret (ettik ki, onu emzir) onu saklamak mümkün oldukça sakla, kendisine süt ver. O da rivayete nazaran sekiz veya dört veyahut üç ay o mâsumu, kucağında beslemiş, onun varlığına kız kardeşinden başkası vâkıf bulunmamış idi. O mübarek çocuk da ağlamaksızın, hareket etmeksizin, durmakta bulunmuştu. Ve Cenabı Hak şöyle de ilham buyurmuştu ki: (onun üzerine korkunca da onu denize bırak) Yani: Komşuların vesairenin ondan haberdar ola rak Firavun'a haber vermelerinden endişe edince de onu bir şeye sararak Nil nehrine bırakıver (ve korkma) onun sütsüz kalacağından, suda boğulacağından dolayı havf ve haşyet içinde bulunma (ve mahzun olma) ondan ayrılacağından dolayı hüzün ve kedere kapılma (şüphe yok ki, biz onu) o masum yavrunu (sana **geri** döndüreceğiz) sen yakın bir zamanda yine ona kavuşacaksmdır (ve onu) yaşatıp (Peygamberlerden kılacağız) işte en büyük bir müjde, teessüre lüzum yok.

(8) : Hazreti Musa'nın valdesi, o masum yavrusundan Firavun'un adamları haberdar olarak onu elinden alabileceklerini düşündü (Artık onu) bir tabut içine koyarak sabahleyin Nil nehrine bırakıverdi (Firavun'un adamları) o masum çocuğu **(bulup)** kemali itina ile, muhafazasına dikkat ederek (aldılar) nehirden çıkarmış oldular, götürüp Firavun'un yanma teslim ettiler. Artık Firavun'un korktuğu başına gelmek üzere idi. Onlar güya kendilerini kurtarmak için çare arıyorlaıdı, halbuki, takdiri ilâhîye kim mâni olabilir?. İşte korktukları çocuğu böyle yanlarına aldılar (tâki, kendileri için bir düşman ve bir üzüntü olsan) o mâsum büyüsünde onları dine davet etsin, ona muhalefetten korksunlar hâkimiyetlerinin zevalini düşünerek hüzün ve keder içinde kalsınlar, onlar ise bidayeten bunun hiç de farkında bulunmamışlardı, (şüphe yok ki, Firavun ile Ha**man TC ordalan)** öyle kendilerini kurtarabilmek için birnice masum çocukların hayatlarına kastetmek suretiyle cinayetlerde bulunan şahıslar, her hususta (hata eden kimseler olmuşlardı) zulm ve küfre düşmüşlerdi, yaptıkları, yapmadıkları şeylerin kendileri için faideli mi, muzır mı olacağını takdirden âciz idiler, daima hataya mâruz bir halde bulunmuşlardı. Kendilerini kurtarmak için nice masumları öldürdükleri halde asıl kendilerinin helakine sebep olacak mübarek bir masumu yanlarında beslemekte bulundular, mukadderata karşı ne kadar âciz bulunduklarım bilâhara anlayacaklardı. Fakat nedamet kendilerine bir faide vermeyecekti.

*
**

وَقَالَتِ امْرَاَتُ فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَيْنٍ لٖي وَلَكَ لَا تَقْتُلُوهُ

عَسٰٓى اَنْ يَنْفَعَنَٓا اَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾

وَاَصْبَحَ فُؤَادُ اُمِّ مُوسٰى فَارِغًا اِنْ كَادَتْ لَتُبْدٖى بِهٖ لَوْلَٓا اَنْ رَبَطْنَا

عَلٰى قَلْبِهَا لِتَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنٖينَ ﴿١٠﴾ وَقَالَتْ لِاُخْتِهٖ

قُصّٖيهِ فَبَصُرَتْ بِهٖ عَنْ جُنُبٍ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١١﴾

وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ اَدُلُّكُمْ

عَلٰٓى اَهْلِ بَيْتٍ ^) i' لَكُمْ وَهُمْ لَهُ نَاصِحُونَ ﴿١٢﴾

فَرَدَدْنَاهُ اِلٰٓى اُمِّهٖ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ اَنَّ

وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(9) : Ve Firavundun refikası dedi ki: Benim için ve senin için bir göz aydınlığı. Bunu öldürmeyiniz. Urivjlur ki bize faideli olacaktır veya onu oğul Idiniriz. Onlar ise farkında olamıyorlardı.

(10) : Musa'nın valdesinin kalbi, bomboş olarak sabahladı. Eğer inananlardan olsun diye onun kalbine bir rabıta vermese idik az kaldı onu açığa vuracaktı.

(11) : Ve kız kardeşine dedi ki: Onun izini takibet, artik o *da* onu uzakdan bakıp gördü. Onlar ise farkında değillerdi.

(12) : Ve önceden onun için süt anaları men. etmiştik, bunun üzerine —kız kardeşi— dedi ki: Size bir hane halkını göstereyimmi ki: Onu sizin için güzelce korurlar ve onlar onun için hayırhah bulunurlar.

(13) : Artık onu validesine döndürdük ki, gözü aydın olsun ve mahzun olmasın ve bilmiş olsun ki, Allahın va'di şüphe yok ki, haktır velâkin onların çoğu bilmezler.

*

İ Z A H

(9) : Bu mübarek âyetlerde Nil'e atılmış olan Hazreti Musa'yı Firavun'un refikası, kemâli mahzuziyetle yanına alarak himaye etmiş olduğunu bildiriyor. Hazreti Musa'nın kalben pek mükedder bulunan valdesine ise tarafı ilâhîden sabr ve sebat ihsan buyurulduğunu ve kerimesi vasıtasiyle yaptırmış olduğu takip neticesinde o masum çocuğun Firavun sarayında bulunduğunu, oradaki sül analarının sütlerini emmediğini anlamış olduğunu gösteriyor ve saraya giden kız kardeşinin tavsiyesi üzerine Hazreti Musa'nın süt ana namiyle valdesine iade edilmiş bulunduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Hazreti Musa; Nil'den çıkarılarak Firavun'un sarayına götürüldü **(Ve Firavunun refikası)** Âsiye, o masumun yüzünde parlayan güzelliği, letafeti görünce ona kalben meclûp oldu da **(dedi ki:)** bu pek güzide çocuk ey hükümdarî. (Benim için ve **senin için bir göz aydınlığı) Bu** çocuğun siması kalplerimize neş'e verecek bir güzellikte bulunuyor **(bunu öldürmeyiniz)** bunun hayatına ne sen ve ne de emredecek başkalar dokunmayınız, **(umulur ki)** bu çocuk ileride (bize **faideli** olacaktır) onun gözleri arasında parlayan nur, onun necabetini gösteren bir alâmet, onun pek faideli bir şahsiyet olacağını göstermektedir, (veya **onu** oğul ediniriz) Çünki o, oğul ittihaz edilmeğe pek lâyık, ondan büyük bir istifade melhuzdur. Firavun'un ise o zaman yalnız bir kızı varmış, oğlu yok imiş **(onlar** ise) yani Firavun ile avenesi **(farkında olamıyorlardı)** o hayatına kastetmek istedikleri masum sebebiyle ileride nasıl lâyık oldukları bir cezaya kavuşacaklarını anlayacak bir kabiliyette bulunmuyorlardı. Öyle bir masumu haksız yere öldürmek istemişlerdi. «Firavun'un refikası: Asiye'nin babası» Müzahim'dir. Hazreti Yusuf zamanında Mısır, Firavunu bulunan Velidin torunlarından imiş. Beni İsrail'den ve Hazreti Musa'nın sıptından olduğu da mervidir, ve rivayete nazaran Hazreti Musa'ya bu ismi veren de Asiye'dir. Ne için bu ismin verildiğini sual edenlere demiş ki: «mu» su demektir «sa» da ağaç manasınadır. Bu çocuk da su ile ağaç arasında bulunduğu için kendisine «Musa» adını verdik.

(10) : Hazreti Musa'nın Nil'e bırakılıp da sonra Firavun'un sarayına götürülmüş olduğunu haber alınca **(Musa'nın valdesinin kalbi bomboş olarak sabah-**

ladi) kendisine âriz olan hüzün ve kederden dolayı âkilâne düşünmekten mahmm kaldı. Diğer bir tevcihe göre de onun kalbinde Hazreti Musa hakkındaki düşüncesinden, hüzün ve kederinden başka bir şey kalmadı, o mâsumun hayatına kastedileceğini sandı. Cenabı Hak da buyuruyor ki: (eğer inananlardan) vadi ilâhîyi tasdik edenlerden (olsun diye onun kalbine) sabr ve sebat ile (rabıta vermese idik) onu bir metaneti kalbiyeye nail kılmasa idik (az kaldı onu) Hazreti Musa'yı, ona ait hususatı, onu kendisinin doğurup Nil'e attırmış olduğunu kemâli hayretinden dolayı (açığa vuracaktı) kemâli şefkatinden dolayı «vah evlâdım!.» diye bağıracaktı. Fakat Cenabı Hak kendisine sabr ve sebat verdiği için böyle bir harekette bulunmadı.

(11) : Hazreti Musa'nın valdesi kendisinin kızı (Ve) Hazreti Musa'nın «Meryem» namındaki (kız kardeşine dedi ki: Onun izini takibet) ondan bir haber almak için koşdur (artık o da) o kız kardeşi de (onu) Hazreti Musa'yı (uzaktan bakıp gördü) saraya aldıklarını anladı, kendisi de bir takrib ile saraya gitti (onlar) sarayda bulunanlar (ise farkında değillerdi) onun kendilerini gözettiğini, Hazreti Musa'nın kız kardeşi olduğunu anlamış bulunmuyorlardı. Hepsi de gafle tiçinde yaşıyorlardı.

(12) : Cenabı Hak da buyuruyor ki: (Ve önceden onun için) Hazreti Musa için lihikmetin (süt anaları menetmiştir) yani: Onların memelerini emmeyi, onların sütlerinden istifade etmeyi nasib etmedik, valdesine kavuşmasına bir vesile olmak üzere o süt verecek kadınlardan hiç birinin memesini emmedi, sütünden istifade etmek istemedi. Saraya girmiş olan kız kardeşi bu vaziyeti gördü (bunun üzerine dedi ki: Size bir hane halkını göstereyim mi) öyle bir aileye dalâlet eyliyeyim mi (ki, onu sizin için alıp güzelce korurlar) onun bütün işlerine bakarlar, süt ihtiyacını temin ederler, (ve onlar onun için hayırhah bulunurlar) Ona süt vermekte, onu güzelce beslemekte kusur etmezler. Bunun üzerine muvafakat edilerek Hazreti Musa, o tavsiye edilen ailenin himayesine tevdi edildi, bu suretle o masum, kendi valdesine kavuşmuş oldu. Bu hususa dair bazı tafsilât, tefsirlerde yazılıdır, fakat onlara dair bir sarahati Kur'aniye yoktur. Onları ilmi ilâhîye havale ederiz.

(13) : (Artık onu) O masum çocuğu (valdesine döndürdük ki, gözü aydın olsun) vicdanen münşerih bir halde bulunsun (ve) o muhterem oğlunun firakından dolayı (mahzun olmasın) hüzün ve kederden kurtulmuş olsun, (ve bilmiş olsun ki, Allahın vadi: şüphe yok ki, haktır) Yani ilmelyakin ile bildiği gibi aynelyakin ile de bilip anlamış olsun ki, hak tealânın vad ettiği şey, elbette ki, vakîa mutabıktır, herhalde zuhura gelecektir, (velâkin onların) İnsanların (çoğu bilmezler.) vadi ilâhînin muhakkakus'subut olduğunu takdir edemezler, yine kendi lerini şüphelerden, tereddütlerden kurtaramazlar ve nice kimselerde vâdi ilâhîye

nailiyet için takibedilecek yolu takibetmeyip kendilerini o kutsî vad'dan mahrum bırakmış olurlar. —

*

وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهُ وَاسْتَوٰٓى اٰتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًاۜ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي
الْمُحْسِنِينَ ﴿١٤﴾ وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلٰى حِينِ غَفْلَةٍ مِنْ اَهْلِهَا فَوَجَدَ
فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ هٰذَا مِنْ شِيعَتِهِ وَهٰذَا مِنْ عَدُوِّهِۚ
فَاسْتَغَاثَهُ الَّذِي مِنْ شِيعَتِهِ عَلَى الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِۙ فَوَكَزَهُ مُوسٰى
فَقَضٰى عَلَيْهِۘ قَالَ هٰذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِۜ اِنَّهُ عَدُوٌّ مُضِلٌّ مُبِينٌ ﴿١٥﴾
قَالَ رَبِّ اِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي فَغَفَرَ لَهُۜ اِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ
الرَّحِيمُ ﴿١٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(14) : Vaktaki: Musa, yiğitlik çağına erdi ve olgunlaştı, ona hükm ve Um verdik, ve işte muhsin olanları böylece mükâfatlandırırız.

(15) : Ve ahalisinin gaflette bulundukları bir vakitte şehre girdi, orada birbiriyle mukatelede bulunan iki erkek buldu. Bu biri kendi kabilesinden idi ve bu biri de düşmanından idi. Kendisinin kabilesinden olan düşmanından olana karşı ondan yardım diledi. Muṣa da ona bir yumruk vurdu artık onun işini bitirmiş oldu. Dedi ki: Bu şeytanın işindendir. Şüphe yok ki, o şaşırtıcı, apaçık bir düşmandır

(16) : Dedi ki: Yarabbü. Ben şüphe yok ki, nefsime zulmettim, artık bana mağfiret buyur. Bunun üzerine ona mağfiret buyurdu. Muhakkak ki, çok bağışlayan, çok merhamet buyuran o'dur, o.

*
**

İ Z A H

(14) : Bu mübarek âyetlerde Hazreti Musa'nın sinni kemale erişip ilm ve hikmete nail olduğunu bildiriyor. Ve ahalisinin gaflette bulundukları bir zamanda içerisine girmiş olduğu beldede biribiriyle çarpışan iki şahıstan birinin yardım istemesi üzerine diğerine bir tokat atmakla ölümüne sebebiyet verdiğini ve bundan dolayı nefsine zulm ettiğini itiraf ederek niyaz eylediği mağfireti ilâhiyyeye nail buyurulduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Musa Aleyhisselâm, süt müddetini bitirdikten sonra yine Firavun'un sarayına alınmış, orada beslenmekte bulunmuştu. **(Vaktaki: Musa, yiğitlik-çağına erdi)** Yani: Neşvünemanın rnüntehası olan otuz yaşından kırk yaşma yetişti **(ve olgunlaştı)** aklı, fikri tam mutedil bir hale geldi **(ona hükm)** yani hikmet veya nübüvvet **(ve** Hm) dine ait bilgi, fekahet veya âlimlerin, hekimlerin bilgisini **(verdik)** onu öyle kemalât ile mümtaz kıldık **(ve işte muhsin olanların)** dini ilâhîye mensup, güzel ahlâk ve etvar ile muttasif bulunanları **(böylece mükâfatlandırırız)** binaenaleyh Hazreti Musa ile valdesi de ihsanı, güzel bir fıtreti haiz oldukları için eltafı ilâhiyyeye nail olmuşlardır.

(15) : (Ve) Musa Aleyhisselâm **(ahalisinin gaflette bulundukları bir vakitte)** yani: Şehre girilmesi mutad olmayan bir zamanda, meselâ: Nâsm yatsıdan sabaha kadar uykuya dalmış oldukları bir müddet içinde **(şehre** ghtji) ptYavun'un köşkünden çıkarak Mısır şehrine veya onun civarındaki muhillerden birine Vardı, **(orada biribiriyle mukatelede bulunan iki erkek buldu)** Bunlar, biribirinin boğazına sarılmakta, âdeta biribirini öldürecek bir surette döğmekte bulunuyorlardı.[1] Bunlardan **(bu biri kendi kabilesinden idi)** Beni İsrail'den dindar bir şahıs idi bunun «Samiri» namında bir şahıs olduğu da mervidir. **(ve bu biri de düşmanından idi)** Bir kâfir kipti bulunuyordu, **(kendisinin kabilesinden olan)** Şahıs, kendisiyle Öyle muhasemede bulunup Hazret» Musa'nın da **(düşmanından olana)** o kıptıye **(karşı ondan)** Hazreti Musa'dan **(yardım diledi)** imdadına koşmasını rica ettK(Musa **da ona)** o kıptiye. yapılan mücadeleyi terke dair vâki olan tavsiyesini kabul etmeyince **(bir yumruk vurdu)** ona bir elinin içiyle bir sille attı, onu defetmek istedi **(artık onun işini bitirmiş oldu)** hayatına nihayet vermiş, onu ölüme mahkûm kılmış bulundu, kimse de bunun farkında olmadı. Bu hâdiseden müteessir olan Hazreti Musa **(dedi ki: Bu)** şahsın böyle ölüvermesi **(şeytanın işindendir)** çünki ben onu öldürmekle memur değildim onu öldürmek

kasdinde de bulunmadım. O, bir vesvesei şeytaniye neticesinde yapılacak bir muamele, **(şüphe yok ki, o)** Şeytan **(şaşırtıcı apaçık bir düşmandır)** ondan hazretmek lâzımdır.

(16) : Musa Aleyhisselâm şöylede **(dedi ki: YarabbÜ. Ben şüphe yok ki nefsime zulm ettim)** bana emr etmediğin bir katle sebebiyet verdim, o maktul, **her ne** kadar kâfir, belki de harbi olduğu için onu öldürmek mubah olsa da bir emr telâkki etmeden öyle bir şeye ikdam etmesini Hazreti Musa, bir zulm, bir cinayet saymış **(artık bana mağfiret buyur)** yarabbü. Beni muaheze buyurma diye niyazda bulunmuştur. İşte Cenabı Hak'kın ahkâmı diniyesine her veçhile munkat olan zatlar, kendilerinden sudur eden bir hatayı bile büyük bir günah gibi telâkki ederek affi ilâhîye ilticada bulunurlardı, **(bunun üzerine)** Bu niyaz ve tazarruu müteakip, o Halikı Kerim de (ona) Hazreti Musa'ya **(mağfiret buyurdu)** onun niyazı veçhile onu yarlıgadığını kendisine müjdeledi, **(muhakkak ki, çok bağışlayan)** Kullarının günahlarını çok af ve setreden ve onlara (çok **merhamet buyuran o'dur, o)** evet.. O kerim, rahim olan Allah Tealâ'dır. İşte bunun içindir ki, Hazreti Musa'da affi ilâhîye mazhar olmuş, ve bu katil hâdisesinden dolayı bir muahezeye mâruz kalmamıştır.

***

قال رب بما انعمت علي فلن اكون ظهيرا للمجرمين
﴿١٧﴾ فاصبح في المدينة خائفا يترقب فاذا الذي استنصره
بالامس يستصرخه قال له موسى انك لغوي مبين ﴿١٨﴾
فلما ان اراد ان يبطش بالذي هو عدو لهما قال يا موسى اتريد
ان تقتلني كما قتلت نفسا بالامس ان تريد الا ان تكون
جبارا في الارض وما تريد ان تكون من المصلحين ﴿١٩﴾ وجاء رجل
من اقصا المدينة يسعى قال يا موسى ان الملا يأتمرون بك
ليقتلوك فاخرج اني لك من الناصحين ﴿٢٠﴾ فخرج منها
خائفا يترقب قال رب نجني من القوم الظالمين ﴿٢١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(17) : Dedi ki: Yarabbü. Bana inamın hakkı için artık ben mücrimler için **asla arka obuam.**

(18) : Derken şehirde korkarak, intizar ederek sabahladı. Bir de gördü ki, kendisinden dünkü gün imdat isteyen, yine kendisine feryat ediyor, —-kendisinden imdat bekliyor— Musa ona dedi ki: Şüphe yok sen elbette apaçık bir azgınsın.

(19) : Vaktaki, her ikisinin de düşmanı olan kimseyi yakalamak istedi, — yardım isteyen— dedi İd: Ey Musa!. Beni öldürmek mi istiyorsun?. Nasıl ki, dünkü günde bir şahsı öldürmüştün. Sen yerde başka değil, zorba olmak istiyorsun ye sen muslihierden olmak istemiyorsun.

(20) : Şehrin uzak tarafından bir şahıs koşarak geldi, dedi ki: **Ya** Musa!. **İleri gelenler, seni öldürmek için senin hakkında müşaverede bulunuyorlar, hemen çık —git— şüphe yok ki, ben senin için hayırhah olanlardanım.**

(21) : Bunun üzerine —Hazreti Musa'da— oradan korkar ve gözetir olarak çıktı. «Yarabbü. Beni o zalimlerden olan kavimden necata erdir» dedi.

**

İ Z A H

(17) : Bu mübarek âyetlerde Musa Aleyhisselâmm mücrimlere yardım etmemek temennisinde bulunduğunu ve katl hâdisesinden dolayı endişe içinde iken o yardım ettiği şahsın kendisinden tekrar yardım istemiş olduğunu bildiriyor ve o şahsı tevbih neticesinde o katl hâdisesinin meydana çıkmış olduğunu ve kısas icrasına karar verildiğini bir zatın gelip Hazreti Musa'ya haber verdiğini, bunun üzerine Hazreti Musa'nın da şehirden çıkıp başka bir yere gittiğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Musa Aleyhisselâm, bir eseri hata olarak o kıptiyi öldürmüş olunca (**Dedi ki: Yarabbü. Bana olan inamın hakkı** için) beni mağfireti subhaniyene nail buyurduğundan dolayı (artık mücrimler için asla arka **olmam)** bundan sonra onlara muavenette bulunmam, meselâ: Haksız yere mücadelede bulunanlardan hiç birinin tarafını iltizam etmem veya Firavun gibi, onun taraftarları gibi kâfirlere musahip olup onların cemiyetleri arasında durmam.

(18) : Böyle bir azimde bulunan Hazreti Musa (Derken şehirde) o katl hâdisesi vuku bulan beldede (korkarak) sebebiyet verdiği katlden dolayı havf içinde bulunarak ve (intizar ederek) kendisine karşı ne gibi bir muamele yapılacağını düşünerek **(sabahladı)** gecesini öyle bir endişe içinde geçirmiş oldu **(bir de gördü ki,** kendisinden **dünkü** gün imdat isteyen) Beni İsrail'den bulunan şahıs **(yine kendisine feryat ediyor)** başka bir kipti ile mücadelede bulunduğu için sesini kaldırarak kendisine yardım etmesini Hazreti Musa'dan istiyor, ondan imdat bekliyor. Bunun üzerine Hazreti (Musa, ona) o yardım isteyen şahsa (dedi **ki: Şüphe yok, sen apaçık bir azgınsın)** böyle onunla bununla münazalarda bulunuyorsun!. Dünkü hâdiseden ibret almadın mı?. Ne için öyle gücün yetmediği kimselerle çarpışıp duruyorsun?.

(19) : Musa Aleyhisselâm: O mücadelede bulunan İsrailiye böyle bir ihtarda bulunmakla beraber yine ona yardım etmek istedi (Vaktaki, her ikisinin de) Hazreti Musa'nın da o İsrailinin de **(düşmanı olan kimseyi)** o mücadelede bulunan diğer kıptiyi **(yakalamak istedi)** o yardım isteyen şahıs, Hazreti Musa'nın gazabını görmüş, kendisi üzerine saldıracağını sanmış olduğu için **(dedi ki:** Ey **Musa!.)** sen bu defa da **(Beni öldürmekmi istiyorsun?.)** halbuki, ben seninle bir kabüeden bulunuyorum **(Nasıl ki, dünkü günde bir şahsı öldürmüştün)** bir **kıp-**

tiyi bir darbe ile helake erdirmiştin. Ya Musa!, **(sen yerde başkatdcğü, zorba olmak istiyorsun)** Muteazzımane harekette bulunuyorsun, ilerisini düşünmeksizin onu bunu döğüp öldürmekten geri durmuyorsun, **(ve sen musühlerden olmak istemiyorsun)** Nâsın arasını söz ile fiil ile ıslaha çalışmak arzusunda bulunmuyorsun. Bu şahsın Hazreti Musa'ya böyle hitabetmesi, o katilin Musa Aleyhisselâm olduğunu nâsa bildirmiş oldu. Artık Mısırlılar keyfiyeti Firavun'a bildirdiler, Hazreti Musa hakkında kısas icrasına karar vermekte bulundular. Bu karar üzerine:

(20) : **(Şehrin uzak tarafından bir şahıs geldi)** Bu şahıs, Hazreti Musa'yı sevenlerden idi. Adında ihtilâf vardır. Firavun'un alinden olup da îman etmiş olan fchezkıl» veya «Şem'un» idi. Veyahut Firavun'un amcası oğlu olan «Şeman» idi. **(dedi ki: Ya Musa!. İleri gelenler)** kıptilerin eşrafı **(seni öldürmek için senin hakkında müşaverede bulunuyorlar)** seni öldürmek için herbiri diğerine emr edip duruyor. Artık Ya Musa!, **(çık)** Bu şehirden kaç, başka bir yere git **(şüphe yok ki, ben senin için hayırhah olanlardanım)** senin bir cezaya uğramanı asla istemem.

(21) : **(Bunun üzerine)** Hazreti Musa da **(oradan)** o bulunduğu Mısır şehrinden **(korkar ve gözetir olarak çıktı)** nefsi hakkında Firavun'un adamlarından korkuyor, 'kendisini p dinsizlerin takıbedeceklerini düşünerek her tarafa bakıp duruyordu. Sonra da Cenabı Hak'ka dua ve niyazda bulunarak **(yarabbü. Beni o zalimler olan kavimden** necata **erdir dedi.)** böyle niyaz ve tazarruda bulundu, hıfzı ilâhîye iltica etmiş oldu. Halikı Kerîm Hazretleri de onun bu duasını kabul buyurdu. O mübarek zat, kemâli selâmetle Medyen şehrine doğru yürümeğe başladı.

وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَاءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسَىٰ رَبِّي أَنْ يَهْدِيَنِي سَوَاءَ السَّبِيلِ
﴿٢٢﴾ وَلَمَّا وَرَدَ مَاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةً مِنَ النَّاسِ يَسْقُونَ
وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمُ امْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ قَالَ مَا خَطْبُكُمَا قَالَتَا
لَا نَسْقِي حَتَّىٰ يُصْدِرَ الرِّعَاءُ وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ ﴿٢٣﴾
فَسَقَىٰ لَهُمَا ثُمَّ تَوَلَّىٰ إِلَى الظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ إِنِّي لِمَا أَنْزَلْتَ إِلَيَّ
مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ ﴿٢٤﴾ فَجَاءَتْهُ إِحْدَاهُمَا تَمْشِي عَلَى اسْتِحْيَاءٍ
قَالَتْ إِنَّ أَبِي يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ أَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا فَلَمَّا
جَاءَهُ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ قَالَ لَا تَخَفْ نَجَوْتَ
مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(22) : Vaktaki, Medyen tarafına yöneldi dedi ki: Rabbimin beni düz bir yola erdirmesi umulur.

(23) : Vaktaki; Medyen suyuna vardı, üzerinde nâstan bir cemaat buldu ki, —hayvanlarını— su veriyorlardı ve onların gerisinde iki kadın buldu ki, —koyunlarını— geri tutuyorlardı. Dedi ki: Nedir, ikinizin hâli?' Dediler ki: Çobanlar —suvarıp-— geri dönünceye kadar suvarmayız. Babamız ise büyük bir ihtiyardır.

(24) : Bunun üzerine ikisi için suvarıverdi, sonra gölgeye çekildi de dedi ki: Yarabbiî. Şüphe yok ki, bana indirdiğin bir hayırdan dolayı ben fakirim.

(25) : Derken ona, o iki —kadın— dan biri, utanır bir halde yürüyerek geldi, «Muhakkak babam seni çağırıyor, bizim için sulayıvermiş olduğunun ücretini sana ödemek için» deyiverdi. Vaktaki —Hazreti Musa da— ona geldi ve ona kıssayı hikâye etti. —o zatda— Dedi ki: Korkma, o zalimler olan kavimden necata ermiş oldun.

İ Z A H

(22) : Bu mübarek âyetlerde Musa Aleyhisselâmın Mısır'dan çıkıp Medyen tarafına azimet ettiğini, orada iki kadının hallerine acınarak koyunlarını suvarmış olduğunu bildiriyor. Sonra bir gölgelikte istirahate dalmış iken o iki kadından birinin mahcubane bir halde gelip kendisini pederinin davet etmekte olduğunu bildirdiğini, Hazreti Musa'nın da o zatın yanına gidip ahvali şahsiyesini ona hikâye ettiğini, o zatın da: Artık korkma, necata erdin diyerek kendisini tebşir eylediğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Musa Aleyhisselâm Mısırdan çıktı. **(Vaktaki Medyen tarafına yöneldi)** Burası Mısır'a sekiz günlük bir mesafede bulunuyordu, Şüayb Aleyhisselâmın karyesi idi. İbrahim Aleyhisselâmın oğlu «Medyen»in ismiyle yâd olunmuş idi. Burası, Firavun'un hâkimiyeti altında değildi. Hazreti Musa, buranın yolunu bilmiyordu. Cenabı Hakka tevekkül etti de **(dedi ki: Rabbimin beni düz bir yola erdirmesi umulur.)** en doğru bir tariki takibetmek nasip buyur. Filhakika Hak Tealâ da onu kemâli huzur ile gayesine erdirdi, kendisine Cibrili Eminin yol göstermiş olduğu rivayet olunmaktadır.

(23) : **(Vaktaki)** Musa Aleyhisselâm **(Medyen suyuna vardı)** bu bir kuyu idi ki, halk hayvanlarını burada suvarırlardı. (üzerinde) o kuyunun kenarında **(nâstan bir cemaat buldu ki)** hayvanlarını orada **(suvarıyorlardı.)** büyük bir kalabalık teşkil ediyorlardı. **(Ve onların gerisinde)** Aşağı bir mevzide **(iki kadın buldu ki)** kendileriyle beraber olan koyunlarını **(geri tutuyorlardı.)** kuyuya koşup gitmekten men'a çalışıyorlardı, ta ki, kendileri erkeklere, koyunları da başkalarının hayvanlarına karışmış olmasınlar. Hazreti Musa, onların öyle intizarda bulunduklarını görünce hallerine acıdı, kendilerine **(Dedi ki: Nedir ikinizin hali?.)** ne için böyle geride duruyorsunuz, sizde koyunlarınızı suvarıp durmuyorsunuz?. O iki kadın da **(Dediler ki çobanlar)** kendi hayvanlarını suvarıp **(geri dönünceye kadar biz)** kendi koyunlarımızı **(su varmayız)** biz kadınlarız, erkeklere engel olmak istemeyiz, onlar kendi hayvanlarını suvardıktan sonra biz de kendi koyunlarımızı suvarırız, **(babamız ise büyük bir ihtiyardır)** Yaşl: bir zat olduğu için koyunları o suvaramıyor. Birçok zevatın beyanına nazaran bu zat: Şüayb Aleyhisselâm idi. Kavminin helakinden sonra bir hayli yaşamış, Hazreti Musa'nın zamanına kavuşmuştu!.

(24) : Musa Aleyhisselâm **(Bunun üzerine)** bu konuşmayı müteakip o **(ikisi içi»)** **merhamet** ederek koyunlarını biran evvel **(suvarıverdi)** zayıfların hallerine **yardım** edilmesi lüzumuna bir numune göstermiş oldu. **(sonra gölgeye çekildi de)** Bir ağacın altında istirahate başladı. Günlerden beri taamsız kalmış olduğu rivayet olunuyor, **(dedi ki: Yarabbü. Şüphe yok ki, bana indirdiğin bir hayırdan)** Az olsun çok olsun hangi bir nimetten **(dolayı ben fakirim)** o nimete muhtacım, 'ona nailiyetimden dolayı sana şükrederim. Diğer bir tevcihe göre de: Yarabbü. Beni en hayırlı bir nimet olmak üzere Firavun'dan helâs ettin, bundan dolayı dünya itibariyle fakir düşmüş bulunuyorum, Firavun'un sarayındaki geniş maişetten ayrılmış oldum. Fakat bana ihsan buyurduğun bu hayra, bu necata nazaran onun ne kıymeti vardır. Binaenaleyh Yarabbü. Ben sana medyunışükranım.

(25) : Koyunları biran evvel suvarılmış olan iki kız kardeş, pederlerinin yanına gidince kendilerine nasıl yardım edilmiş olduğunu anlatmışlar, muhterem pederleri de onlardan birini, bir rivayete nazaran «Safûra» namında olan küçük kerimesini, Hazreti Musa'yı davet için gönderdi. **(Derken ona)** Hazreti Musa'ya (o **iki)** kız kardeş **(den biri utanır bir halde)** tesettüre gayet riayet ile **(yürüyerek geldi)** gelmesindeki maksadı beyan için **(muhakkak babam seni çağırıyor)** yanına davet ediyor **(bizim için sulayıvermiş olduğunun ücretini sana ödemek için) o** iyiliğine bir mükâfatta bulunmak için (deyiverdi) Musa Aleyhisselâmda bu davete icabet etti **(vaktaki)** Hazreti Musa **(ona geldi)** Hazreti Şüayb'in yanma vardı (ve **ona)** Şüayb Aleyhisselâma **(kıssayı hikâye etti.)** tarihi hayatına dair malûmat verdi, Firavun ile ve onun taraftarlariyle aralarında cereyan eden halleri nakletti, onların küfrlerini, azgınlıklarını, kendisine suikast etmek istediklerini anlattı. **O** zat da, **(Dedi ki: Korkma, o zalimler olan kavimden necata ermiş oldun)** onların bu belde üzerinde bir hâkimiyetleri yoktur. Musa Aleyhisselâm, o iki nezih, tesettüre riayetkar kız kardeşin büyük bir aileye mensup olduklarını anlamış, muhterem pederleriyle görüşmek için bu davete icabet etmişti. Yoksa yapmış olduğu bir iyilik mukabilinde bir ücret almak kasdinde asla bulunmamıştır. Onun kemalâtı ahlâkiyesi, buna münafidir. «Kasas» kelimesi mastardır, ismi meful olan «maksus» yerinde müstameldir ki, kıssa olarak bildirilen, haber verilen şey demektir. «Kıssa lâfzı da: Hikâye, fıkra, rivayet, hadis, sergüzeşt manasınadır. Bir şeye tâbi olmak, bir şeyin arkasına düşmek yerinde de müstameldir. Cem'i: «Kısas» dır.

*

قَالَتْ اِحْدٰيهُمَا يَٓا اَبَتِ اسْتَأْجِرْهُ
اِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْاَمٖينُ ﴿٢٦﴾ قَالَ اِنّٖٓي اُرٖيدُ
اَنْ اُنْكِحَكَ اِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ عَلٰٓى اَنْ تَأْجُرَنٖي ثَمَانِيَ
حِجَجٍۚ فَاِنْ اَتْمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَۚ وَمَٓا اُرٖيدُ اَنْ اَشُقَّ
عَلَيْكَۜ سَتَجِدُنٖٓي اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ مِنَ الصَّالِحٖينَ ﴿٢٧﴾
قَالَ ذٰلِكَ بَيْنٖي وَبَيْنَكَۜ اَيَّمَا الْاَجَلَيْنِ قَضَيْتُ فَلَا
عُدْوَانَ عَلَيَّۜ وَاللّٰهُ عَلٰى مَا نَقُولُ وَكٖيلٌ O ع

MEALİ ÂLİSİ

(26) : O ikiden biri dedi ki: Ey pederim!. Onu ücretle —çoban— tut. Şüphe >ük ki, tuttuğun ecirlerin en hayırlısı, o'dur, kuvvetlidir, emindir.

(27) : Dedi ki: Ben muhakkak istiyorum bana sekiz sene ecirlik etmek üzere bu iki kızımdan birini sâna nikâh edeyim. Şayet kendiliğinden on —yıla— tamamlar isen o da kendi tarafmdandır, ve ben sana güçlük vermek istemem, inşaallah beni salihlerden bulacaksındır.

(28) : —Hazreti Musa da— dedi ki: Bu —teahhüd— benimle senin aramızdadır. İki müddetten hangisini ödersem artık benim üzerime bir husumet yoktur, Allah da dediğimiz şey üzerine vekildir.

İ Z A H

(26) : Bu mübarek âyetlerde Hazreti Musa'nın Şüayb Aleyhisselâm yanında iki kızından birinin nikâhı mukabilinde bir müddet ecir olarak kalması üze-

re yapılan muhavereyi ve mukaveleyi beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Musa Aleyhisselâm davete icabet edip gidince (O **iki)** kız kardeş **(den biri)** muhterem pederi Hazreti Şüayb'e hitaben **(dedi ki: Ey pederim!. Onu)** Hazreti Musa'yı koyunlarımızı otarıp idare etmesi için **(ücretle)** çoban **(tut, şüphe yok ki, tuttuğun ecirlerin en hayırlısı)** o'dur, çünki o **(kuvvetlidir, emindir)** bir ecir ise bu iki sıfatı haiz olunca ona her veçhile itimat edilir. İnsan münşerihülkalp olarak yaşar. İşte bu zat da o iki vasfı haiz bulunmaktadır. Evlâdım!. Bunu sen neden anladın?. Sualine cevaben de demişti ki: O, büyük bir kuvvet ve cesaretle koyunlarımızı süvari verdi, sonra beraber gelirken de bana nazar etmemesi için kendisi ileride yürüyordu.

(27) : Şüayb Aleyhisselâm, Hazreti Musa'yı öyle salih, emin, reşit bir zat görünce ona **(Dedi ki: Ben muhakkak istiyorum)** cidden sana teklif ediyorum **(bana sekiz sene ccirlik etmek)** koyunlarımı idarede bulunmak **(üzere bu iki kızım dan birini sana nikâh edeyim)** o müddetteki hizmetin bir mehr mahiyetinde bulunmuş olsun, **(şayet kendiliğinden)** kendi arzunla o müddeti (on) sene ile **(tamamlar isen o da kendi tarafındandır)** o senin bir fazla hizmet ve himmetin eserinden bulunmuş olur, o ücret kabilinden mecburi değildir, bir teberru ve ihsandan ibaret bulunmuş olur. **(ve ben sana güçlük vermek istemem)** Herhalde on sene hizmette bulunmaya seni mecbur tutmam, sana külfetli şeyleri teklif etmem, seninle münakaşada bulunmam **(inşaallah beni salinlerden bulacaksındır)** yani, ben tevfikatı ilâhiyye sayesinde ahde vefa ederim, güzelce muamelede, musahebede bulunurum, her hususta selâhı halden ayrılmak istemem.

(28) : Bu hayırlı teklif üzerine Hazreti Musa'da **(Dedi ki: Bu)** taahhüt, bu tâyin edilen müddet **(benimle senin aramızdadır)** bende sen de bu dermeyan edilen esasa riayet ederiz, **(iki müddetten hangisini ödersem)** Ya sekiz veya on sene ecir bulunursam **(artık benim üzerime bir husumet yoktur)** bundan ziyadesini benden kimse talep edemez. **(Allah da dediğimiz şey üzerine vekildir)** Yaptığımız şeraite, muahedeye şahittir, onlar olduğu gibi hıfzı ilâhîde bulunmuştur, onlara muhalefete artık hiç birimizin selâhiyeti yoktur. Ekseri müfsirine göre Hazreti Musa'ya tezvic edilen, o iki hemşirenin «Safura» adında bulunan küçüğüdür ki, Musa Aleyhisselâmı davet etmeğe gitmiş olan da o idi.

فَلَمَّا قَضَى مُوسَى الْأَجَلَ وَسَارَ بِأَهْلِهِ آنَسَ مِنْ جَانِبِ
الطُّورِ نَارًا قَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَعَلِّي آتِيكُمْ
مِنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ جَذْوَةٍ مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ٢٩

MEALİ ÂLİSİ

(29) : Vaktaki, Musa o müddeti bitirdi ve ailesiyle yola çıktı, Tur tarafından bir ateş gördü. Ailesine dedi ki: Durunuz, ben şüphe yok **ki, bir** ateş **gördüm, olabilir ki, ondan** size **bir haber getiririm** veya o ateşten **bir** parça, **umulur ki, ısınırsınız.**

*
* *

İ Z A H

(29) : Bu mübarek âyet de Musa Aleyhisselâmin muayyen müddeti ikmâlden sonra refikasiyle beraber Mısır'a giderken Tur canibinden ateş suretinde görmüş olduğu bir nuri tecelliyi beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Musa Aleyhisselâm iltizam etmiş olduğu on seneyi ikmâl etmiş, on sene daha Hazreti Şüayb'in yanında durmuş, sonra da ondan müsaade alıp akrabasiyle görüşmek üzere Mısır'a azimet etmek istemişti. * İşte onun o azimeti şöylece beyan buyuruluyor: **(Vaktaki, Musa o müddeti bitirdi)** Mukavele hükmüne maziyadetin riayet etmiş oldu **(ve ailesiyle)** beraber Mısır'a gitmek üzere **(yola çıktı)** yola devam ederken uzakça bulunan **(Tur)** dağı **(tarafından bir ateş gördü)** parlayıp duruyordu, (ailesine dedi ki:) siz burada **(Durunuz)** ihtimâl ki, yanlarında çocukları da bulunduğu için böylece hitapta bulunmuştu, **(ben şüphe yok ki, bir ateş gördüm)** Karşıda parıldanıyor **(olabilir ki, ondan size bir haber getiririm)** takibedeceğimiz yolu bize güzelce tâyin edecek bir kimseye tesadüf ederim, **(veya o ateşten bir parça)** bil şule, hararet neşreden bir kıt'a getiririm, **(umulur ki,)** O getireceğim ateş parçasiyle **(ısınırsınız)** soğuğun tesirinden kurtulmuş olursunuz. Bu ifade, seyahatlarının **kış** mevsimine tesadüf etmiş olduğuna bir delil sayılmaktadır. «Cezve»

parlayan taş parçası veya başında ateş olsun olmasın galiz bir ağaç parçası demektir.

* * *

فَلَمَّا أَتَيهَا نُودِيَ مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْأَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ
مِنَ الشَّجَرَةِ أَنْ يَا مُوسَى إِنِّي أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٠﴾ وَأَنْ
أَلْقِ عَصَاكَ فَلَمَّا رَآهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّى مُدْبِرًا وَلَمْ
يُعَقِّبْ يَا مُوسَى أَقْبِلْ وَلَا تَخَفْ إِنَّكَ مِنَ الْآمِنِينَ ﴿٣١﴾
اسْلُكْ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ وَاضْمُمْ
إِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ فَذَانِكَ بُرْهَانَانِ مِنْ رَبِّكَ
إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٣٢﴾

MEÂLİ ÂLİSİ

(30) : Vaktaki ona vardı, o mübarek kıt'adaki vadinin sağ tarafından ağaçtan nida olundu ki, ya Musa!. Şüphe yok ki, âlemlerin Rabbi olan Allah benim, ben..

(31) : Ve asanı bırak. Vaktaki, onu sanki yılan imiş gibi teprenir gördü, arkasına dönerek kaçtı, ve —asayı— takibetmedi. —Buyuruldu ki:— Ya Musa!. Beri gel ve korkma. Şüphe yok ki, sen ziyadece emniyette olanlardansın.

- (32) : Elini yakanın içine sok, bembeyaz bir halde âfetsiz olarak çıkıversin ve korkudan kanadını kendine yapıştır. İşte bu ikisi Rabbin tarafından Firavun'a ve cemiyetine karşı iki kahır hüccettir. Şüphe yok ki onlar fasıklar olan bir kavim oldular.

***

İ Z A H

(30) : **Bu** mübarek âyetlerde Musa Alcyhisselâmın Mısır'a avdet ederken **Tur civarında nail olduğu tecelliyatı** bildiriyor, hitabı ilâhîye mazhar olup iki **büyük mucize ile** öyle iki kahir hüccet ile Firavun'u dini hakka davete memur **bulunmuş olduğunu beyan buyuruyor.** Şöyle ki: Musa Aleyhisselâm, refikasından **ayrılıp o parlayan ateş tarafına gitti. (Vaktaki ona)** o ateş mahalline **(vardı) kendisine (o mübarek kıtadaki vadinin sağ tarafından)** evet.. O canipteki **(ağaçtan nida olundu ki:)** yani: Mekân ve zamandan münezzeh olan Allah Tealâ'nın **canibi akdesinden bir nida tecelli etti ki: (ya Musa!. Şüphe yok ki, âlemlerin Rabbi olan Allah benim, ben)** Ben bütün halayıkı yaratan, besleyen kerim **Halikı Azimüşşanım.**

(31) : (Ve) Ey Musa!. Elindeki (asanı bırak) yere at, bir hârikaî kudreti **görmüş ol, o da âsasını hemen bıraktı (vaktaki onu)** o asayı **(sanki yılan imiş gibi teprenir) sür'atle hareket** edçr **bir** halde **(gördü)** büyük bir havf ve heyecan **içinde kalarak (arkasına dönerek kaçtı)** onun tarafına bakamadı, onu temaşa **edemez bulundu (ve) o asayı (takibetmedi)** şiddetli korkusundan dolayı onun ne **olacağını araştırmaya** cesaret **edemedi. Yine** tarafı ilâhîden nida edilerek **buyuruldu ki: (Ya Musa!. Beri gel)** âsa canibine iltifat **et (ve korkma, şüphe yok ki, sen ziyadece emniyette olanlardansın.)** kardeşlerin olan sair Peygamberler gibi sen de Cenabı Hak'kın himayesi, siyaneti sayesinde pek emin bulunmaktasın.

(32) : Şöyle de tarafı ilâhîden nida buyuruldu ki: Ya Musa!. **(Elini yakanın içine sok) diğer bir hârika olmak** üzere **o elin (bembeyaz bir halde âfetsiz olarak çıkiversin)** güneşin şuaı gibi parlak bir halde görünmeğe başlasın. **Onun o parlayışı,** bembeyaz **bulunması, bir** ayıbtan **bir** hastalıktan veya bir ateşte **yanmış obuasından dolayı** değil, **mahza bir** mucize olmak üzere şaşaadar **bir surette gözleri aydınlatacaktır, (ve) Ey Muhterem Musa!, (korkudan kanadını kendine yapıştır) Yani: Bu makamda gördüğün mehabetten dolayı kollarını kavuşturup dur, korkup da kaçma. Diğer bir tevcihe göre de: Ya Musa!. Korkma, iki kanat mesabesinde olan iki elini kendine rabtet, korkudan dolayı kollarını açıp durma. Nitekim bir kuş, bir manzaradan korkmazsa kanatlarını açıp durmaz. Fakat korkarsa kanatlarını açar, korkunç bir vaziyette kaldığını göstermiş olur. Binaenaleyh düşmana kar|ı da lâubaliyane hareketde bulunup elleri cep-**

lerden çıkarmamak, bir metanet ve şecaat alâmetidir. İşte Hazreti Musa'ya da böyle bir selâbet ve emniyet verilmiş oluyordu, (işte **bu ikisi)** Bu âsa ile yedi bey-; za, **(Rabhin tarafından Firavun'a ve cemiyetine karşı).**vücude getirilmiş **(iki kahır hüccettir)** iki parlak kuvvettir. Bunların karşısında mağlûp, makhur bir vaziyette kalacaktır, **(şüphe yok ki, onlar)** Taban ve cibületen **(fasıklar olan bir kavim oldular)** onlar dairei itaatdan çıkmış kendileri böyle iki kahir hârikama tesiri altında kalarak haib ve hasır olmaya müstahik bulunmuşlardır.

***

قَالَ رَبِّ اِنّ۪ي قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْساً فَاَخَافُ اَنْ يَقْتُلُونِ ﴿٣٣﴾
وَاَخ۪ي هٰرُونُ هُوَ اَفْصَحُ مِنّ۪ي لِسَاناً فَاَرْسِلْهُ مَعِيَ
رِدْءاً يُصَدِّقُن۪ٓي اِنّ۪ٓي اَخَافُ اَنْ يُكَذِّبُونِ ﴿٣٤﴾ قَالَ سَنَشُدُّ
عَضُدَكَ بِاَخ۪يكَ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَاناً فَلَا يَصِلُونَ
اِلَيْكُمَا بِاٰيَاتِنَا اَنْتُمَا وَمَنِ اتَّبَعَكُمَا الْغَالِبُونَ ﴿٣٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(33) : Dedi ki: Yarabbü. Muhakkak ben, onlardan bir şahsı öldürdüm, artık korkarım ki, beni öldürürler.

(34) : Ve kardeşim Harun ise o lisanen benden daha fasihtir. İmdi onu da benimle beraber beni tasdik eder bir muin olarak gönder. Şüphe yok İd, ben, beni tekzib edeceklerinden korkarım.

(35) : Buyurdu ki: Senin bazunu kardeşin ile kuvvetlendireceğiz *ye* sizin için âyetlerimizle bir sarvet vereceğizdir ki, artık size erişemiyeceklerdir. İkiniz de ve size tâbi olanlar da elbette galip olanlardır.

***

İ Z A H

(33) : Bu mübarek âyetlerde Firavundu îmana davete memur olan Musa Aleyhisselâmın vaktiyle vuku bulan bir kati hâdisesinden dolayı korktuğunu dermeyan ederek daha fasihüllisan olan kardeşi Hazreti Harun'un da kendisine muin verilmesini temenni etmiş olduğunu bildiriyor. Bu temennisine nail olup teyidatı ilâhîye ile müjdelenmiş bulunduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Musa Aleyhisselâm, âsa ve yedibeyza mucizeleriyle Firavun'a ve kavmine gitmeğe memur olunca niyaz ederek (Dedi ki: Yarabbiî. Muhakkak ben onlardan bir şahsı) bir mukatelede bulunan kıptiyi (öldürdüm) ondan dolayı Mısır'ı terkederek başka yere gittim (artık korkarım ki, beni Öldürürler.) o bir hatâ neticesi olarak öldürdüğüm kıptiden dolayı hakkımda kısas cezasını tatbik ederler, kendimi müdafaadan âciz kalırım.

(34) : (Ve kardeşim Harun ise o lisanen benden daha fasihtir) Daha fasihane, beligâne bir tarzda hakikatları beyana, hakları müdafaaya muktedirdir. (imdi onu da benimle beraber beni tasdik eder) Benim sözlerimi izah ve doğruluğum hakkında deliller ikame ederek bana (bir muin) bir müzahir (olarak) onu da Firavun ile kavmine (gönder) onları beraberce dini hakka davet edelim. (şüphe yok ki, ben) O Firavun ile kavminin (beni tekzib edeceklerinden korkarım.) Hazreti Musa'nın mübarek lisanında hilkaten veya daha çocuk iken Firavun'un sarayında ağzına almış olduğu bir ateş parçasından dolayı biraz tutukluk var idi, tebligatmi kemâli fesahatle ifa edemiyeceği endişesiyle kardeşinin de kendisine bu hususta yardımcı olmasını niyaz etmişti.

(35) : Allah Tealâ da o mübarek Peygamberinin bu istirhamını kabul ederek bitarikilvahy cevaben (Buyurdu ki:) Ya Musa!. (Senin bazunu kardeşin ile kuvvetlendireceğiz) yani: Senin vazifei risaletini kardeşin Harun'un iştirakiyle kolaylaştıracak, onu sana muin vermiş olacağız (ve sizin için âyetlerimizle bir satvet vereceğiz) sizi kat'i hüccetlere, azim bir mehabete nail edeceğiz (dir ki, artık) o düşmanlarınız (size erişemeyeceklerdir.) size hiçbir veçhile galebe edemiyeceklerdir. Sizin göstereceğiniz mucizeler ile hak tamamen tecelli edecektir. (İkiniz de ve size tâbi olanlar da) Yani: Kendi kavminizden vesair kavimlerden size uyup sizin neşrettiğiniz dini ilâhîyi kabul edenler de (elbette galip olanlardır) herhalde galebe sizin tarafınızda tezahür edecektir. Artık onlardan korkmaya mahal yok. Bu tebşiri ilâhî, Hazreti Musa'yı tasdik eden sâhirler zümresinin de selâmete erdiklerini, Firavun tarafından bir mücazata uğramamış olduklarını göstermektedir. Çünki o sâhirler de Hazreti Musa'ya tâbi olmuşlardı. Firavun'un onlara karşı: «elbette sizi asarım» sözü kuru bir tehditten ibaret kalmıştır.

⁂

فَلَمَّا جَاءَهُمْ مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هٰذَا اِلَّا
سِحْرٌ مُفْتَرًى وَمَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فٖٓي اٰبَائِنَا الْاَوَّلٖينَ ﴿٣٦﴾
وَقَالَ مُوسٰى رَبّٖٓي اَعْلَمُ بِمَنْ جَاءَ بِالْهُدٰى مِنْ عِنْدِهٖ وَمَنْ
تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٣٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(36) : Vaktaki, Musa onlara bizim gayet açık, açık âyetlerimizle geldi, dedilerki: Bu başka değil, ancak uydurulmuş bir sihirdir ve biz bunu evvelki atalarımızdan işitmedik.

(37) : Musa da dedi ki: Rabbim, kendi nezdinden kimin hidayet ile goldiğini ve yurdun âkibeti kimin için olacağını daha iyi bilendir. Şüphe yok ki, zalimler, felâh bulamazlar.

**.

İ Z A H

(36) : Bu mübarek âyetlerde Musa Aleyhisselâmın. Firavun ile kavmine mucizeler ile gitmiş olduğunu, onların da bu mucizeleri sihir telâkki ederek inkâra cür'et eylemiş olduklarını bildiriyor. Hazreti Musa'nın da onlara karşı nasıl bir müdafaada bulunmuş olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Musa Aleyhisselâmın risaleti, kardeşi Hazreti Harun'un risaletiyle teyit buyuruldu. Artık Firavun ve kavmini dini hakka davete sıra gelmişti. (Vaktaki Musa) Aleyhisselâm **(onlara)** Firavun ile kavmine (bizim gayet açık açık âyetlerimizle) yani: Hazreti Musa'nın risaletine pek vazihce delâlet eden âsa, yedibeyza gibi mucizeler ile (geldi) onları dini hakka davet etti. Onlar ise **(dediler** ki: Bu) gösterilen hârikalar (başka değil) bunlar (ancak uydurulmuş bir sihirdir) yoksa Allah tarafından bir mucize değildir, (ve) Bu iddialarını teyid için de dediler ki: **(biz bunu)**

Bunların böyle bizi davet ettikleri dini, risaleti **(evvelki atalarımızdan işitmedik)** onların günlerinde böyle bir şey görülmüş, işitilmiş değildi. Bu münkirler, hakikata muhalif iddiada bulunuyorlardı. Hazreti İbrahim'in, Hazreti Yusuf'un vesair kadım Peygamberlerin ahvaline dair herhalde kendi muhitlerinde de bir kısmı malûmat mevcut bulunuyordu.

(37) : **(Musa)** Aleyhisselâm (da) onları red için **(dedi ki: Rabbim kendi nezdinden)** canibi akdesinden bittayin **(kimin hidayet ile geldiğini)** hangi zatın dini ilâhîyi neşrederek nâsa bir rehberi selâmet olduğunu (ve **yurdun âkibeti kimin için olacağını)** dünyada da, ahirette de kimlerin güzel, memduh bir âkibete, bir gayeye, bir istirahat ve istikrara nail bulunacağını **(daha iyi bilendir)** artık bu âkibeti bir düşününüz!, **(şüphe yok ki, zalimler felah bulamazlar)** Onlar öyle güzel bir âkibete eremezler. Yani: Ey Firavun'.. Sizin gibi dinsizliklerinde devanı edip gidenler, nefislerini küfr-ü isyan felâketine mâruz bırakanlar, elbette fevz ve necata eremiyeceklerdir. Mesut bir istikbal, ehli îmana aittir, Amenna..

*
* *

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَٓا اَيُّهَا الْمَلَاُ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْر۪ي
فَاَوْقِدْ ل۪ي يَا هَامَانُ عَلَى الطّ۪ينِ فَاجْعَلْ ل۪ي صَرْحاً لَعَلّ۪ٓي اَطَّلِعُ اِلٰٓى
اِلٰهِ مُوسٰى وَاِنّ۪ي لَاَظُنُّهُ مِنَ الْكَاذِب۪ينَ ﴿٣٨﴾ وَاسْتَكْبَرَ
هُوَ وَجُنُودُهُ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَظَنُّٓوا اَنَّهُمْ اِلَيْنَا
لَا يُرْجَعُونَ ﴿٣٩﴾ فَاَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ
فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِم۪ينَ ﴿٤٠﴾
وَجَعَلْنَاهُمْ اَئِمَّةً يَدْعُونَ اِلَى النَّارِ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ
لَا يُنْصَرُونَ ﴿٤١﴾ وَاَتْبَعْنَاهُمْ ف۪ي هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً
وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ هُمْ مِنَ الْمَقْبُوح۪ينَ ﴿٤٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(38) : Firavun da dedi ki: Ey Eşraf!. Ben sizin için benden başka bir tanrı bilmiş değilim, haydi ey Haman!, Benim için çamurun üzerine ateş yak — tuğla yap— hemen benim için bir köşk yapıver. Umulur ki, ben Musa'nın ilâhına muttali olurum ve şüphe yok ki, ben onu —Musayı— yalancılardan sanıyorum.

(39) : Ve o da — Firavun da— askerleri de yer yüzünde haksız yere kibirlendiler, ve sandılar ki, onlar bize döndürülme}eceklerdir.

(40) : Artık onu da, askerlerini de yakaladık, onları hemen denize atıvcrdik. Artık bak ki, zalimlerin âkibeti nasıl oldu.

(41) : Ve onları ateşe davet eder ön ayaklar kıldık, yevm-i kıyametde ise yardım olunmayacaklardır.

(42) : Ve onlara bu dünyada bir lanet tâbi kıldık, kıyamet gününde ise onlar çok çirkin kimselerdendirler.

İ Z A H

(38) : Bu mübarek âyetlerde Musa Aleyhisselâmın dini ilâhîye davetini kabul etmeyen Firavundun tanrılık sıfatrnı kendisine hasretmek cüretinde bulunduğunu ve yüksek bir kale yaptırarak semada da bir tanrı bulunup bulunmadığını araştırmak istediğini bildiriyor. Böyle mütekabbirane. hamakatkârane hareket eden ve nâsı ateşe sevk için elebaşılıkta bulunan Firavun'un da, onu kendilerine rehber ittihaz edenlerin de nihayet denizde boğularak hepsinin de dünyada ve ahirette nasıl bir lânete, ne çirkin bir vaziyete ve ne kadar fecî bir âkibete mâruz kalmış olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Musa Aleyhis-' selâm. Firavun'u îmana davet edip lâzım gelen tergib ve terhib vazifesini ifave sahirleri mağlûp edince **(Firavun da dedi ki: Ey Eşraf!.)** ey yurdumun ileri gelenleri!, **(ben sizin için benden başka bir tanrı bilmiş değilim)** yani: Tanrı benden ibarettir, başka tanrı yoktur. Başka bir ilâhın varlığını iddia ediyorlar, bu nasıl olabilir?. Bu yalancı Firavun, etrafındakileri kandırmak, kendi iddiasının doğru olduğunu güya isbat etmek gibi bir nümayiş maksadiyle vezirine hitaben dedi ki: **(haydi ey Haman!. Benim için** çamurua üze?trcc ateş **yak)** tuğla yagu balçık tan ateş ile kurutulmuş tuğlalar, kiremitler vücude getir. Bunlar ile **(hemen benim için bir yüksek köşk yapıver)** pek mürtefi bir kale veya rasathane inşa et. **(umulur ki, ben Musa'nın ilâhına muttali olurum)** Bu met'un Firavun, âdeta tevehhüm etmiş oluyordu ki eğer başka bir ilâh olsa o semada mevcut bir cisimden ibaret bulunur ben onu tarassut neticesinde görmüş olurum. Bu hilekâr hükümdar!. Bilirdi ki: Bilfarz semada bir ilâh bulunsa bile onu öyle yüksek bir rasathaneden bakmakla görmek kabil olamaz. Ancak bu gibi bir hareketle halki aldatmak, «işte lâzım .gelen teftişi yaptım, semada da benden başka bir tanrı bulunmadığı anlaşılmış oldu demek istemiştir. Hasılı ahalisinin cehaletinden istifade etmek emelinde bulunmuştu. Maahaza kendi iddiasını teyit için şöyle de bir hezeyanda bulundu, **(ve şüphe yok ki, ben onu)** yani": Hazreti Musa'yı **(yalancılardan sanıyorum)** onun risaleî. iddiasını, bir ilâhi kâinatın mevcudiyetine dair ifadesini hilafı hakikat görüyorum. MeTun firavun, utanmadan, kendi aczini görmeden tanrılık iddiasında bulunduğundan dolayı kendisinin ne kadar yalancı olduğunu görmüyor da, bütün sözlerinin doğru olduğu, meydana bıraktığı parlak mucizeler ile zahir olan bir zatı yalancılıkla itham ediyor. İşte Firavun, gibi müfil, mütekebbir, dinden mahrum kimseler en sadık, en nezihülahlâk

zatları böyle ittehamdan geri durmazlar. Şöyle de deniliyor ki: Firavun'un yaptırdığı yüksek bina, bir rasathane demekti, oraya çıkıp yıldızların vaziyetlerini tarassut edecekti, Hazreti Musa'nın bi'setine ve kendi devletinin zevale uğrayacağına dair bir alâmet, bir işaret bulunup bulunmadığını araştıracaktı. Ne vâhi **bir** hareket!.

(39) : Hak Tealâ Hazretleri de Firavun'un ve onun leşkerlerinin ne kadar gayri ahlâkî bir surette hareket etmiş olduklarını beyan için buyuruyor ki: (Ve **o da)** Yani Firavun ve onun **(askerleri de)** ona' tapınan cahil ordusu efradı da **(yeryüzünde haksız yere kibirlendiler)** kendilerinin birer âciz mahlûk olduklarını anlamadılar, asla müstahik olmadığı halde Mısır diyarında tanrılık iddiasında bulunan fâni, mufil bir herife tapmaktan geri durmadılar. Mücerret kuru bir dünyalık ümidiyle öyle sapık bir herife tanrılık isnadı denaatini gösterdiler, akıl ve mantığa büsbütün muhalif bir harekette bulundular (ve) o cahil, dünya peresi, **herifler (sandılar ki, onlar bize döndürühneyeceklerdir)** ne yanlış bir kanaat!. Hayır.. Bilâkis onların hepsi de öldükten sonra lâyık oldukları mücaza*ta kavuşmaları için mahşere sevkedileceklerdir, Cenabı Hak'kın hükmü, tecelli edecek, hepsi de müebbeden muazzep olup duracaklardır.

(40) : Evet.. Onlar daha dünyada iken de kahrı ilâhîye uğradılar. İşte Hak Tealâ Hazretleri bunu da şöyle beyan buyuruyor: **(Artık onu da)** Yani: Firavun kâfirini de, onun **(askerlerini de yakaladık)** haib ve hasır olarak kahrı ilâhîye mâruz kaldılar **(onları hemen denize ativerdik.)** Hazreti Musa ile ona tâbi olanları takip neticesinde Nü veya Kulzum denizindeki hârikulâde bir surette açılan yollara atılarak derhal dalgaların hücumiyle gark olup gittiler **(Artsk** bak **ki, zalimlerin âkibeti nasıl oldu!.)** hepsi de helak olup gitti, kuvvetleri, kesretleri kendilerine bir faidebahş olamadı. İşte bütün zalimler için bu bir nümunei ibret!.

(41) : Evet.. Öyle küfr v*e zulme düşkün kimseler, fıtreti selimelerini zâyeden, fâni emeller arkasında koşup duran şahıslar için birer rehberi dalâlettirler. İşte Cenabı Hak buyuruyor ki: **(Ve onları)** O Firavun ile avenesini, kendi zamanlarındaki halkı **(ateşe davet eder ön ayaklar kıldık)** onlar, elebaşılar bulunmuşlardı, nâsı iğfal ederek onların cehenneme sevkedilmelerine sebep olmuşlardı, **(yevm-i kıyamette** ise) onlardan hepsi de **(yardım olunmayacaklardır)** kendilerine teveccüh eden azabı hiçbir kimse onlardan bertaraf etmeğe bir veçhile hizmet edemiyecektir.

(42) : **(Ve onlara bu dünyada bir lanet tâbi kıldık)** Onlar rahmeti ilâhiyeden tardedilmiş oldular, bütün melekler de, bütün ehli îman da o gibi kâfirlere her zaman lânethan olur dururlar, **(kıyamet gününde ise onlar çok çirkin kim* seterdendirler)** Evet.. Onlar fevkalâde çirkin birer simaya, pek şenî birer şekle

bürünmüş, pek iğrenç alâmetlerle denaetleri teşhir edilmiş, rahmeti ilâhiyyederi tardolunmuş bir halde bulunacaklardır. İşte küfr ve şirkin pek müthiş neticesi!.

*

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى
الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِ مَا أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْأُولَى
بَصَائِرَ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٣﴾
وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ إِذْ قَضَيْنَا إِلَى مُوسَى الْأَمْرَ وَمَا
كُنْتَ مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٤٤﴾ وَلَٰكِنَّا أَنْشَأْنَا قُرُونًا فَتَطَاوَلَ
عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ وَمَا كُنْتَ ثَاوِيًا فِي أَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُو عَلَيْهِمْ
آيَاتِنَا وَلَٰكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ﴿٤٥﴾ وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ
الطُّورِ إِذْ نَادَيْنَا وَلَٰكِنْ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا
مَا أَتَاهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(43) : Celâlim hakkı için evvelki asırlardakileri ihlâk ettikten sonra nâs için kalp gözleri ve bir hidayet ve bir rahmet olmak üzere Musa'ya kitap verdik. Gerek ki, düşünürler —diye—.

(44) : Ve Musa'ya emri vahy ettiğimiz zaman sen —Turun— batı tarafında değüdin ve sen müşahede edenlerden de olmadın.

(45) : Ve lâkin biz nice ümmetler vücude getirdik. Onların üzerlerine ömürleri uzadı ve sen Medyen ahalisi arasında ikamet edip de onların üzerlerine âyetlerimizi okumuş olmadın, velâkin biz Peygamberler gönderir olduk.

(46) : Ve sen Tur canibinde bulunmuş olmadın, o vakit ki, biz nida ettik. Ve lâkin Rabbinden bir rahmet olarak -^-seni de Peygamber gönderdik— tâki, senden evvel kendilerine bir nezir gelmemiş o!an bir kavmi sen enzar edesin. Olabilir ki, onlar güzelce -düşünürler.

İ Z A H

(43) : **Bu** mübarek âyetlerde bir çok kuvvetlerin helâkini müteakip Musa Aleyhisselâma ne gibi bir hikmet ve maslahata mebni Tevrat'ın verilmiş olduğunu bildiriyor. Ve Hâtemülmürselin Hazretlerinin de eski kavimler arasında ikamet etmemiş olduğu ve Hazreti Musaya Tur dağında tecelli eden nida zamanında bulunmadığı halde maahaza bir inayeti ilâhiye eseri olarak o eski tarihî hallere muttali bulunmuş olduğuna v; kendisinin de bir Peygamber olmuş olarak- beşeriyeti dini ilâhîye davete memur bulunduğuna işaret Duyurulmaktadır. Şöyle ki: Ey Eşrefülhalâyık!. **(Celâlim hakkı için)** Zatı ulühiyetime kasem olsun ki, **(evvelki asırlardakileri)** Nuh, Hud, Salih. Lût Aleyhimüsselâ**mın** kavimlerini vesaireyi dinsizliklerinden dolayı **(ihlâk ettikten sonra nâs için kalp gözleri)** olsun için, onların hakikatları güzelce görüp; inkişafı kalbe nail olmaları için (ve) güzelce telâkki edenler için **(bir hidayet ve bir rahmet olmak üzere Musa'ya kitap verdik)** doğru yolu gösteren; ve dünyevî, uhrevî hayırları cami olan Tevrat kitabını ihsan ettik. Ebu Heyyanın beyanına göre feraize, ve ahkâma dair ilk nazil olan kitabı ilâhî, Tevrati şeriftir. **(Gerek ki, düşünürler)** tefekkür ve teamül eden kimselerin halleri gibi bir halde bulunurlar diye kendilerine böyle bir ihsanda bulunulmuştur.

(44) : (Ve) Ey Efdalilmürselin!. **(Musa'ya emri vahy ettiğimiz zaman)** Firavun'u ve kavmini dîne davet için Hazreti Musa'yı Peygamber kıldığımız vakit **(sen)** Musa Aleyhisselâmın kendisinde parlayan ateşi gördüğü ve onun. Tur dağının **(batı tarafında değildin)** öyle bir zamanda orada bulunmuş olmadın, ona dair evvelce de malûmatın yok idi. **(ve sen müşahede edenlerden de olmadın) Orada hazır** bulunarak o vâki olan nidayı ilâhîyi, o vahyi subhaniyi işitmiş değildin. Binaenaleyh şimdi onlara dair böyle mucizbeyan bir uslûb ile malûmat verilmesi, mahza sana mahsus bir vahyi ilâhî eseridir. Yoksa öyle mugayyebat **kabilinden** olan şeylere insanlar, kendi kendilerine vâkıf olamazlar.

(45) : (Ve lâkin) Ey Hâtemülmürselin!. Senin zamanınla Hazreti Musa'nın **zamanı arasında** ve daha da sonra **(biz nice ümmeller vücude getirdik)** onlar eh **nice asırlar yaşadılar, (onların üzerlerine ömürleri uzadı)** Pek uzunca müddet

yaşadılar, vahyi ilâhî kesilmiş, Peygamberlerin tebligatı unutulmuş, ilim ve marifet münderis bir hale gelmişti. (Ve sen) Ey Resuli Âlişan!. **(Medyen ahalisi arasında ikamet edip de onların üzerlerine âyetlerimizi okumuş olmadın)** Hz. Şüayb ile ve emsali ile görüşmedin, onlardan birşey taallüm etmiş bulunmadın, şimdi onların kısaslarına dair böyle beligane, nasıhane malûmat verişin artık şüphe yokki, sana mahsus bir vahyi ilâhî neticesidir. Bu haddizatında bir hârikadır, **(velâkin biz Peygamberler gönderir olduk)** Onlara da nice hakikatları vahy ettik artık Ey Hâtemülmürselin!. Seni de Peygamber göndermiş, sana bu hakikatları vahyen bildirmiş olduğumuz istibad edilemez.

(46) : (Ve) Sen ey Resuli Zişan!. **(Tur canibinde bulunmuş olmadın)** Sen Musa Aleyhisselâma kendisinde nida olunduğu Tur dağının civarında bulunmuş değildin **(o vakit ki, biz nida ettik)** Hazreti Musa'ya vahy ederek onu Firavun ile kavmini dini hakka davete memur kılmıştık. Aradan öyle asırlar geçti, **(ve lâkin)** Şimdi sen de **(Rabbinden)** sana ve bütün beşeriyete **(bir rahmet olarak)** seni de Peygamber gönderdik, sana da irade buyurduğum âyetleri inzal ediyoruz, **(tâki, senden evvel, kendilerine bir nezir)** Kendilerini azabı ilâhî ile korkutup hakkı kabule davet eden bir Peygamber **(gelmemiş olan bir kavmi sen inzar edesin)** o kavimden murat, ehli fetrettir. Yani: Hazreti İsa ile zamanı nebevi arasındaki (550) sene içinde yaşamış olan insanlardır. Veyahut **o** kavimden murat, Hazreti, İsmail ile Hâtemülmürselin efendimiz arasındaki cemiyetlerdir. Çünki, Musa ve İsa Aleyhimesselâmın dine daveti yalnız Beni İsrail'e mahsus idi, Peygamberi Zişan efendimiz ise zamanındaki insanları ve kıyamete kadar vücude gelecek bütün beşeriyeti dini hakka davete memur bulunmuştur. İlk evvel, arap kavmini dini islâma sevk etmeğe çalışmıştır, **(olabilir ki,)** Onlar güzelce düşünürler. Hâtemülmürselinin ulvî tebligatını, islâmiyetin ne kadar mükemmel bir din olduğunu iyice tefekkür ederek onu kabule koşarlar, o sayede selâmet ve saadete ererler, fetret devreleri de nihayet bulmuş, artık «ne yapalım, bize bir Peygamber gelip de dini ilâhîyi tebliğ etmedi» diye bir mazeTet dermeyan edebilmelerine imkân kalmaz, haklarında hücceti ilâhîye tamam olmuş bulunur. Ne büyük bir atifeti ilâhîye!.

*
* *

وَلَوْلَٓا

اَنْ تُصِيبَهُمْ مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ فَيَقُولُوا رَبَّنَا
لَوْلَٓا اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا رَسُولاً فَنَتَّبِعَ اٰيَاتِكَ وَنَكُونَ
مِنَ الْمُؤْمِنِينَ (47) فَلَمَّا جَٓاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا لَوْلَٓا
اُوتِيَ مِثْلَ مَٓا اُوتِيَ مُوسٰى اَوَلَمْ يَكْفُرُوا بِمَٓا اُوتِيَ
مُوسٰى مِنْ قَبْلُ قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَا وَقَالُٓوا اِنَّا بِكُلٍّ
كَافِرُونَ (48) قُلْ فَأْتُوا بِكِتَابٍ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ هُوَ اَهْدٰى مِنْهُمَٓا
اَتَّبِعْهُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (49) فَاِنْ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ
اَنَّمَا يَتَّبِعُونَ اَهْوَٓاءَهُمْ وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوٰيهُ بِغَيْرِ
هُدًى مِنَ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ (50)

MEALİ ÂLİSİ

(47) : Ve eğer kendi elleriyle takdim ettikleri —günahları— sebebiyle kendilerine bir musibet isabet edip de: Ey Rabbimiz!. Bize bir Resul göndermeli değil mi idin ki, artık âyetlerine tâbi olup da müminlerden olsa idik, diyecek olmasalardı —onlara Resul gönderilmezdi—.

(48) : Vaktaki, onlara tarafımızdan hak geldi, dediler ki: Musa'ya verilenin misli —buna da— verilmeli değil mi idi?. Evvelce Musa'ya verilmiş olanı

da inkâr etmiş olmadılar mı?. Dediler ki: İki sihir, biribirine yardım ettiler ve dediler ki: Biz şüphe yok hepsini de münkirleriz.

(49) : De ki: Allah tarafından birkitap getiriniz ki, o, ikisinden daha doğru olsun da ona tâbi olayım. Eğer —zu'munuzca— doğru sözlü kimseler iseniz.

(50) : Artık senin bu teklifine icabet etmezlerse bil ki: Onlar ancak kendi havalarına tâbi olmaktadırlar. Ve kimdir daha sapık o kimseden ki, Allah tarafından bir delil olmaksızın kendi havasına tâbi olur. Muhakkak ki, Allah zalimler olan kavme hidayet ermez.

*
**

İ Z A H

(47) : Bu mübarek âyetlerde Peygamberlerin gönderilmiş olduğundaki hikmet ve maslahatı bildiriyor. Kâfirlerin istedikleri hârikalar zuhura gelse de onların yine îman etmeyeceklerine işaret ediyor. Musa Aleyhisselâma verilmiş mucizelerin mislini taleb edenlerin Hazreti Musa ile kardeşini ve ona verilen mucizeleri de inkâr etmiş olduklarını haber veriyor. Resûli Ekrem'in davetine icabet etmeyenlerin de kendi havalarına tâbi, hidayetten mahrum bir takım zalim kimselerden ibaret bulunduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve **eder)** O kâfirler **(kendi elleriyle takdim ettikleri)** iltizam eyledikleri küfr ve mâsiyetleri **(sebebiyle kendilerine bir musibet)** bir ukubet, bertaraf edilemiyecek olan uhrevî bir mücazat **(isabet edip de: Ey Rabbimizî. Bize bir Resul)** bir takım âyetler ile müeyyet bir Peygamber (gönderilmeli değil mi **idi** ki?.) onun tebligatı sayesinde dinî vazifelerimizden haberdar olmuş olsa idik de **(Artık âyetlerine)** onun vasıtasiyle bildirilen âyetlere, dinî hükümlere **(tâbi olup da müminlerde)** zatı ulûhiyetirii tasdik eden hâlis ehli îman zümresinden **(olsa idik diyecek olmasalardı)** varın ahirette bövle bir mazeret dermeyan etmeye kalkışmasalardı, onlara Resul gönderilmezdi. Bu cevap, mahzuftur. Çünki bu âyeti kerimedeki şevki kelâm, bu cevaba dalâlet etmektedir. İşte Peygamberlerin gönderilmiş olması, yarın ahirette kâfirlerin bir mazeret dermeyan edebilmelerine meydan bırakmamak hikmetini de mutazammındır. Bahusus bizim Peygamberi Âlişanımızın tebligatı diniyesr bütün âtaka intişar etmiş, Kur'anı mübinin mübarek âyetleri hidayet yolunu göstermekte bulunmuş olduğu için artık hiçbir milletin kendi cehaletini bir mazereti makamında ileri sürmeğe selâhiyeti kalmamıştır. Bütün dünya işlerini öğrenmeğe çalışan cemiyetlerin, dinî vazifelerini de öğrenmeğe çalışmaları icabetmez mi?. Muvakkat bir istikbali temin için **o** kadar çalışan kimselerin, ebedî istikbali neden unutmalidırlar?.

(48) : Hayfaki birçok insanlar, gözleri önünde zahir olan hakikatları görmek istemezler, onlardan yüz çevirir dururlar. **İşte** Cenabı Hak buyuruyor ki:

(Vaktaki, onlara tarafımızdan hak geldi) Mekkei Mükerreme ahalisinden olan müşriklere Hâtemülenbiya Hazretleri vasıtasiyle Kur'anı mübinin âyetleri gelip tebliğ edildi, o Peygamberi Âlişanın sünnetleri, nasihatları da bildirilmiş oldu. O dinsizler, yine inatlarında, inkârlarında devam ederek **(dediler ki: Musa' ya verilenin misli)** yani: Ona verilen Tevrat kitabı gibi bir kitap veya ona verilen âsa, yeddi beyza gibi mucizeler, buna da, yani: Risalet iddiasında bulunan Hazreti Muhammed'e de **(verilmeli değil mi idi?.)** o münkirler, Hâtemülmürselin Hazretlerinin tebliğ ettiği o ulvî âyetleri, onun izharına muvaffak olduğu mucizeleri takdir edemiyorlardı. Zaten kâfirler, daima böyle vahi iddialarda bulunurlar. **(Evvelce Musa'ya verilmiş olanı da)** Onun tebliğ ettiği Tevrat kitabını da ve göstermiş olduğu mucizeleri de **(inkâr etmiş olmadılar mı?.)** Evet.. O mübarek Peygamberi de tasdik etmediler **(Dediler ki: İki sihir)** yani: Musa'ya da, Hazreti Muhammed'e de verilen şeyler, iki büyüden ibaret, bu iki zat **(biribirine yardım ettiler)** biribirini tasdikte bulundular, yoksa ikisi de Peygamber değil (ve) böylece o iki mübarek Peygamberi tasdik etmeyenler **(dediler ki: Biz şüphe yok hepsini de münkirleriz)** onların kitaplarına inanıp tasdikte bulunmayız. «Sahiran» kıraatine nazaran da âyeti kerime şu mealde bulunmuş olur Firavun ile kavmi ve Beni İsrail'den olan kâfirler, dediler ki: Musa da Harun da iki sahirdirler, bunlar sihir hususunda biribirine yardım etmiştir. Yahut Hazreti Musa da, Hazreti Muhammed de iki sahirdir. Biribirine yardımcı olmuştur, biribirini Peygamberlikle teşhir etmektedirler. Bir rivayete göre Kureyş kâfirleri, âhır zaman Peygamberinin evsafını Yahudi'lerden sormuşlar, onlar da Tevrat'da bildirilen evsafını haber vermişler. Kureyş kâfirleri de bu evsafı tamamen Resûli Ekrem'de görünce yine inkârlarına devam ederek: Musa, Muhammed'e —Aleyhimesselâm— iki sâhir kimsedir» demek cür'eti cahilanesinde bulunmuşlardır.

(49) : Allah Tealâ da o münkirleri tekzib ve ilzam için buyuruyor ki: Ey Resulüm!. O kâfirlere **(De ki: Allah tarafından)** o mâbudi azimin canibi akdesinden **(bir kitap getiriniz ki, o)** kitap **(ikisinden daha doğru olsun)** Tevrat ile Kur'andan daha ziyade birer rehberi hidayet bulunsun, **(da ona)** O getireceğinize kitaba **(tâbi olayım)** ona kıymet vereyim (eğer) Ey münkirler!. Siz, zumünüzce bize sâhir isnadı hususunda **(doğru sözlü kimseler iseniz)** öyle bir kitap getirmekten geri durmayınız. Heyhat!. Bu kabil mi?.

(50) : **(Artık)** Ey Hâtemülmürselin!. O kâfirler, kendilerini ilzam, ve tebkit için vaki olan **(bu teklifine icabet etmezlerse)** daha ziyade rehberi saadet olacak bir kitap vücude getiremezlerse artık **(bil ki, onlar ancak kendi havalarına tâbi olmaktadırlar.)** Evet.. Şüphe yok ki bütün ins ve cin toplansa Kur'anı mübinin bir suresine bile nazire vücude getiremezler. **(Ve kimdir daha.sapık o kimseden ki, Allah tarafından bir delil olmaksızın kendi havasına tâbi olur?)** Hiçbir

hüccete, esasa mukarin olmaksızın bir takım vahi iddialar ile bir nice sabit hakikatları inkâra cür'et gösterir. Elbette ki, böyle bir cür'et, en büyük bir sapıklık, cehalet eseridir, en fena bir zulm nişanesidir. (Muhakkak ki, Allah zalimler olan kavme hidayet etmez.) Öyle havalarına uyan nefislerine zulmeden, hak yoluna sevkeden âyetleri kabulden kaçman kimseler, maddeten ne kadar kuvvetli olsalar da yine hidayetten mahrum bulunarak nihayet kahrı ilâhîye uğrayacaklardır. İşte küfrün müthiş neticesi!.

وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥١﴾ اَلَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ
الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهِ هُمْ بِهِ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ وَاِذَا يُتْلٰى عَلَيْهِمْ قَالُوا اٰمَنَّا
بِهِ اِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَا اِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ ﴿٥٣﴾ اُولٰئِكَ
يُؤْتَوْنَ اَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا وَيَدْرَؤُنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ
وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٥٤﴾ وَاِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ اَعْرَضُوا عَنْهُ
وَقَالُوا لَنَا اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْتَغِي
الْجَاهِلِينَ ﴿٥٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(51) : Kasem olsun ki, onlar için belki düşünürler diye sözü biribiri **ardınca irad ettik.**

(52) : **Bundan** evvel kendilerine kitap vermiş olduğumuz kimseler ki, **onlar bana ânan ederler.**

(53) : Ye onlara karşı tilâvet edildiği zaman dediler ki: Buna biz îman ettik. Şüphe yok ki, bu Rabbimizden —gelen— hak —bir kitap— tır. Şüphe yok ki, biz bundan evvel müslümanlar olmuştuk.

(54) : îşte onlar ki, sabr ettikleri sebebiyle mükâfatlan kendilerine iki defo verilecektir. Ve onlar fenalığı güzellikle bertaraf ederler ve kendilerini merzuk ettiğimiz şeyden infakta bulunurlar.

(55) : Ve onlar, lüzumsuz bir söz işitince ondan yüz çevirirler ve derler ki: JBizim amellerimiz bize, sizin amelleriniz de size aittir. Üzerinize selâm. Biz cahilleri aramayız.

.*.

İ Z A H

(51) : Bu mübarek âyetler, Kur'anı Azim'deki bazı âyetlerin tamamen veya kısmen mükerrer nazil olmuş olduğunun hikmetini, faidesini bildiriyor. Ve Resuli Ekrem'in risaletine, Kur'anı Mübinin de bir kitabı ilâhî olduğuna ehli kitaptan **bir** çoklanrıın vakıf olup îman ettiklerini ve o zatların muttasif oldukları kemalâtı ahlâkiyeyi beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Peygamberi Zişan!. **(Kasem olsun ki, onlar, için) O** kendilerini dini islâma davet ettiğin kabilelerin, cemiyetlerin istifade edebilmeleri için **(belki düşünürler)** de îman ederler **(diye sözü biribiri ardınca irad ettik)** yani: Kur'anı Mübinin âyetlerini hikmet ve maslahat inuktezasına göre biribiri peşine indirdik, yahut o kitabı mübinde va'de, vaide, kıssalara-, mevizelere vesaireye dair bir nice âyetleri alettevali inzal buyurduk. Artık onlardan istifade edip de şerefi îmana nail olmaları ve Cenabı Hak'km **bu** lûtfuna karşı vazifei şükranı ifaya çalışmaları icab etmez mi?. Ne yazık ki, **bir** çokları onlardan müstefit olarak şerefi îmana nail olamamışlardır.

(52) : **(Bundan evvel)** Kur'anı Mübinin nüzulünden mukaddem **(kendilerine kitap vermiş olduğumuz kimseler)** Tevrat, İncil gibi semavî kitaplara nail **bulunmuş olanlardan bir zümre** ise **(onlar buna)** Kur'anı Azime veya Hazreti **Muhaınmed Aleyhisselâma (iman ederler)** onlar kendi kitaplarında Resuli Ekrem'in **evsafını görmüş okumuş ona îman etmek nimetine nail olmuşlardır. Bu âyeti kerime,ehli kitaptan olup islâmiyeti kabul eden bir cemaat hakkında nazil olmuştur. Ezcümle Yahudilerden** «Abdullah ibni selâm» **ile onun eshabı islâmiyeti kabul etmişlerdi. EhH İncil'den de kırk** erkek, Habeşe'den gelip Resuli **Ekrem'e îman etmişlerdi. Bu zatlar, kendi servetlerinden bir kısmını da getirip fukarayi müslimine infakta bulunmuşlardı.**

(53) •: (Ve onlara) öyle islâmiyeti kabul, eden zatlara (karşı) Kur'anı mübin (itlâvet edildiği zaman dediler ki: Buna biz îman ettik) bu, bir kitabı ilâhî-

dir, biz bunun beyanatını tasdik etmekteyiz, **(şüphe yok ki, bu Rabbimizden)** Gelen, tarafı ilâhîden nazil olan bir **(haktır)** vakıa mutabık bir kitabı mukaddestir, **(şüphe yok ki, biz bundan evvel)** Bu Kur'anın nüzulünden mukaddem **(müslümanlar olmuştuk)** Cenabı Hak'kı tevhit etmekte, âhır zaman Peygamberinin dünyaya şerefbahş olacağını bilmekte idik, kemâli ihlâs ile dini ilâhîye inkiyad etmekte bulunmuştuk.

(54) : **(İşte onlar ki)** Öyle bihakkın dindar, yüksek bir mertebeyi haiz zatlar ki, **(sabr ettikleri sebebiyle)** din yolunda bir takım dinsizlerin eza ve cefalarına tahammül gösterip hem vaktiyle kendilerine verilmiş olan kitaplara, hem de Hâtemülenbiyaya verilen Kur'anı Mübine îman ettiklerinden dolayı **(mükâfatları kendilerine iki defa verilecektir.)** onlar ahiret âleminde pek büyük mükâfatlara nail olacaklardır. **(Ve onlar)** o dindar zatlar **(fenalığı kötülükle bertaraf ederler)** dinsizlerden işittikleri fena lâkırdılara karşı afv ve saftı ile mukabelede bulunurlar. Ve onlar kelimei şahadeti okuyarak küfr ve şirki bertaraf etmiş olurlar, **(ve kendilerini merzuk ettiğimiz şeyden)** Az olsun çok olsun ellerindeki mallarından muhtaç olanlara **(infakta bulunurlar)** bu suretle de İnsaniyete hizmet etmiş, rızayı ilâhîyi tahsile çalışmış olurlar.

(55) : **(Ve onlar)** öyle âlicenap müminler **(lüzumsuz bir** söz **işitince ondan yüz çevirirler)** dinî faideden, maslahattan hâli, ahlâka münafi lâkırdılara kıymet vermezler, onlara iltifatta bulunmazlar (ve) böyle beyhude lâkırdılara cür'et edenlere bir nasihat vermek maksadiyle **(derler ki: Bizim amellerimiz bize, sizin amelleriniz de size aittir)** hiç birimiz, diğerinin amelinden dolayı ne mükâfata, ne de mücazata müstahik olmaz, (üzerinize selâm) Yani: Biz sizinle mütarekede bulunmuş bir durumdayız. Artık Cenabı Hak, size intibah versin, sizi bu âkibeti vahim vaziyetten kurtarsın, sizi tövbeye nail buyursun, sizi bir selâmet sahasına lütfen kavuştursun, **(biz cahilleri aramayız)** Onlar ile hem sohbet olmak istemeyiz, dini ilâhîden mahrum, gayri ahlâkî şeyler ile meşgul olan kimseler ile hem meclis olmaktan çekiniriz. Çükni onların o sefihane hallerinden her tab'ı selim teneffür eder. Binaenaleyh her mümin için lâzımdır ki: Yanlış telkinatta bulunan, ahlâkı umumiyeyi ifsada çalışan kimseler ile dostane bir surette musahebede muhaletade bulunmaya tenezzül etmesin.

*

إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي
مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿٥٦﴾ وَقَالُوا إِنْ نَتَّبِعِ الْهُدَىٰ
مَعَكَ نُتَخَطَّفْ مِنْ أَرْضِنَا أَوَلَمْ نُمَكِّنْ لَهُمْ حَرَمًا آمِنًا يُجْبَىٰ إِلَيْهِ
ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ رِزْقًا مِنْ لَدُنَّا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾
وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ بَطِرَتْ مَعِيشَتَهَا فَتِلْكَ
مَسَاكِنُهُمْ لَمْ تُسْكَنْ مِنْ بَعْدِهِمْ إِلَّا قَلِيلًا وَكُنَّا
نَحْنُ الْوَارِثِينَ ﴿٥٨﴾ وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَىٰ
حَتَّىٰ يَبْعَثَ فِي أُمِّهَا رَسُولًا يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا وَمَا
كُنَّا مُهْلِكِي الْقُرَىٰ إِلَّا وَأَهْلُهَا ظَالِمُونَ ﴿٥٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(56) : Şüphe yok ki, sen sevdiğini hidayete erdiremezsin. Ve lâkin Allah dilediğini bidayete erdirir ve o, hidayete erecekleri daha ziyade bilendir.

(57) : Ve dediler ki: Eğer seninle beraber hüdaya = İslama - tâbi olursak yerimizden hemen çıkarılırız. Biz onlar için bir emniyetli haremi, metin bir mekân kılmadık mı kî, her şeyin semereleri bizim tarafımızdan bir rızk olmak üzere onun için toplanır. Fakat onların ekserisi bilmezler.

(58) : Ve bir nice kasabayı da helâke uğrattık ki, —-ahalisi— maişetlerinin çokluğuyla şımarmış idi. İşte şu onların konaklarıdır ki, onlardan sonra pek azı müstesna —kimseye— ikametgâh olmadı ye bizler vârisler olduk.

(59) : Ve Rabbin kasabaları ihlâk eder olmadı, onların ana merkezlerine bir Peygamber gönderip de onlara âyetlerimizi tilâvet eder oluncayadeğin ve biz ahalisi zalimler olan kasabalardan başkasını helak edici olmadık.

İ Z A H

(56) : Bu mübarek âyetler, Cenabı Hak'tan başkasının bir kimseyi hidayete erdiremiyeceğini bildiriyor. Dini islâmı kabul etmemeleri için varlıklarından mahrum kalacaklarım sebep göstermek isteyenlere de haklarındaki ilâhî nimetlerin mebzuliyetini beyan ile kendilerini ilzam etmektedir. Nail oldukları geniş bir maişetin kadrini bilmeyip bu yüzdeıı azgınlıkta bulunmuş olanlarm da nasıl bir kahrı ilâhîye uğramış olduklarını nazarı ibrete vazediyor. Ve cemiyeti beşeriyenin başlıca bir merkezine dini ilâhînin ahkâmını tebliğ eden bir Peygamber gönderilmiş olmadıkça da onların helake mâruz bırakılmamış olduğunu ve zalim, münkir kimselerden başkalarının öyle kahrı ilâhîye uğramadıklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey seyyidürmürselîn!. **(Şüphe yok ki, sen sevdiğini hidayete erdiremezsin)** Bütün gayretini bezletsen de dilediğin herhangi bir insanı nimeti İslama nail kılamazsın, senin vazifen, nâsa hidayet yolunu göstermektir, onları hidayete tergib ve teşvik etmektir **(velâkin Allah dilediğini hidayete erdirir)** irade buyurduğu kulunu nimeti İslama nail buyurur (ve o) Halıkı Azim **(Hidayete erecekleri daha ziyade bilendir.)** hangi kulunun fetreti asliyesini muhafaza ettiğini, ihtiyarını suiistimal etmediğini, dini islâma müstait bulunduğunu o mâbudi kerim, tamamen bilir, ona göre kulları hakkında hidayeti ilâhîyesi tecelli eder. Cumhura göre bu âyeti kerime, Ebu Talip hakkında nazil olmuştur. Ebu tâlib, hastalanmış, hali intizara gelmekte bulunmuş idi. Resuli Ekrem Efendimiz, onun yanma gitmiş, «ey amcam!. Bir kere **(Lâ ilahe illallah)** de de islârniyeti kabul et, şirkten kurtul, senin islâmiyetine dair indallâh ihticacda bulunabileyim» diye tavsiyede bulunmuş, o da demiş ki: Ey kardeşimin oğlu. Vallahi ben bilirim ki, sen elbette sadıksın velâkin «Ebu Talip ölüm anında korktu da ondan dolayı kardeşinin oğluna îman etti» demelerini kerih görüyorum demiş, şerefi islâma nail olamamıştır. Resuli Ekrem ise bundan dolayı müteessir olduğu için bu âyeti kerime nazil olmuştur. Rivayete, nazaran Ebu Talip, Resuli Ekrem'in her veçhile sadıkul'kavl olduğunu bilirdi, kendisini çok severdi. Hattâ vefatı zamanmda «ey Beni Haşim cemaati!. Muhammed'e— sallallahu aleyhi vesellem— itaat edin, onu tasdik eyleyin ki, felaha, reşada erebilesiniz» diye tavsiyede bulunmuştur. Buna rağmen kendisi Resuli Ekrem'in teklifini kabul etmeyip kavminin dedikodusuna hedef olmamak üzere kendi ecdadının milleti üzere ölmeği tercih eylemiştir. Maahaza Ebu Talib'in îman ettiğine dair bazı rivayetler de vardır. Elilmüindallâh.

(57) : (Ve) A'rab taifesinden, Kureyş kabilesinden bazı kimseler huzurı nebeviye gelip **(dediler ki:)** Ya Muhammedi Aleyhisselâm, senin hak ve hidayet üzere bulunduğunu biz yakınen biliyoruz lâkin **(Eğer seninle beraber hidayete tâbi olursak)** yani: - İslâmiyeti kabul eder, seninle beraber harekette bulunursak **(yerimizden hemen çıkarılırız.)** bütün araplara karşı muhalif bir cephe almış oluruz, halbuki, ekseriyet onlardadır, biz onların kuvvetlerine karşı mukavemet edemeyiz, onlar bizleri derhal yurdumuzdan kapıp çıkarıverirler, bizleri zelil bir halde bırakırlar. Cenabı Hak da onların bu mazeretlerini red için buyuruyor ki: **(Biz onlar için bir emniyetli haremi)** Mekkei Mükerreme şehrini **(metin bir mekân kılmadık mı)** orada ikamet edenlere zamanı cahiliyette bile hiç bir kimse tecavüzde bulunamazdı. O havalide bulunan kuşlar vesair hayvanlar bile tecavüzden emin idiler, onlara kimse dokunmazdı, haremi Mekke'ye iltica eden bir caniyi bile oradan zorzoruna çıkarmaya çalışmazlardı. İşte orası, o kadar emniyetli, feyizli bir sahai hayattır, **(her şeyin semereleri)** Bir çok nefis meyveler, gıda maddeleri her taraftan toplanılarak **(bizim tarafımızdan)** lütfen **(bir rızk olmak üzere onun için)** yalnız o mübarek harem dairesine mahsus olmak üzere **(toplanır)** orada bulunanlar bunlardan bol bol müstefit olurlar artık o ahalinin dini islâmı kabul etmeleri, ne için onların mahrumiyetlerine sebep olsun?. Böyle mahrumiyeti düşünmek, ilâhî nimetlere karşı bir münkirane hareket sayılmaz mı?, **(fakat onların ekserisi bilmezler)** Hidayetten mahrum olan insanlar, bu âtifeti ilâhiyyeyi takdir etmezler. Bu nimetleri kendilerine ihsan eden Halikı Kerimin onları îman ettikleri takdirde daha ziyade nimetlere, âtifetlere, ebedî saadete nail buyuracağını düşünmezler de pek vahi olan maddî bir mahrumiyet mülâhazasiyle öyle îmanı kabulden kaçınırlar. Ne gaflet, ne cehalet!.

«Tehattü»: Kapmak, kaçmak, bir şeyi süratle çekip almak çıkarmak demektir. «Yücba» da oelb ve cem olunur manasınadır.

(58) : **(Ve birnice kasabayı da)** Yani: Beldeler ahalisini de **(helake uğrattık ki,)** o beldelerin ahalisi **(maişetlerinin çokluğuyla şımarmış idi)** geniş bir varlığa nail oldukları halde onun kadrini bilmemiş, küfranı nimette bulunmuş, zekât gibi hakullaha riayet etmemiş, şerirane bir tarzda hareket eylemişlerdi. Böyle pek kötü bir yaşayış neticesinde de helake mâruz kalmışlardı, **(işte şu onların konaklarıdır ki)** Harabeleri hâlâ göze çarpıp duruyor, **(onlardan sonra)** O konakların **(pek azi müstesna)** onlar kimseye **(ikâmetgâh olmadı)** bütün sahipleri mahvolup gittiler, oralarda ancak yolcular muvakkaten uğrayıp durmakta bulunmuşlardır. Bütün bunlar, günahkâr sahiplerinin meşum bir neticesidir, (ve) Cenabı hak buyuruyor ki: Artık o harap diyarlar kimselere intikâl etmiş olmadı, **onlara (bizler vâris olduk)** yani: O diyarlara ezelen ve ebediyyen mâlik olan zatı ulûhiyetimdir, o yerler yalnız bizim tahtı hâkimiyetimizde kalmıştır, oralarda **artık** başkaları tasarrufta bulunur olmadılar. cBetar» ziyade sevinmek, tekeb-

bürlenmek, hayret ve dehşet, zengin olan kimsenin hakkullaha riayet etmeyip malını suiistimâl etmesi, azgın olması demektir.

(59) : Evet.. Ey Resuli Zişan!. **(Ve Rabbin kasabaları ihlâk eder olmadı)** Onların ahalisini bir takım badirelere, felâketlere mâruz bırakmadı **(onların ana merkezlerine bir Peygamber gönderip de onlara âyetlerimizi tilâvet eder oluncayadeğin)** evet.. Merhameti ilâhîyye eseri olarak Hâtemülenbiya Efendimize kadar her milleti dini ilâhîye davet eden, onlara tergib ve terhibde bulunan bir Peygamber gönderilmiştir. O Peygamberler, ümmetlerine ait beldelerin en büyüğünde en şereflisinde vazifei nübüvveti ifaya başlamış, etrafını tenvire çalışmış, ümmetlerine lâzım gelen ahkâmı tâlim ve etlkin buyurmuşlardır. İşte Hâtemülmürselin Hazretleri de Mekkei Mükerreme'de, Medinei Münevvere'de ikamet buyurarak ümmetlerine dini islâmı etbliğe, neşre fevkalâde bir surette çalışmıştır, Kur'anı Mübinin âyetleri de bütün âfaka intişare başlamıştır. Binaenaleyh hiçbir kimse, artık kendi cehaletini mazeret makamında dermeyan edemez. İşte öteden beri muhtelif ümmetlere Peygamberler gönderilmiş, buna rağmen onlar dinsizliklerinde İsrar edip durunca nihayet kahrı ilâhîye mâruz kalmışlardır. Evet... Hak Tealâ Hazretleri şöyle de buyuruyor ki: **(ve biz ahalisi zalimler olan kasabalardan başkasını helak edici olmadık)** Fakat ahalisi yine Peygamberlerini inkâr, küfrlerinde İsrar ettikleri için helake mâruz kalmışlardır, harab olan yurtları da kendilerinden sonra gelen milletlere karşı birer manzarai ibret teşkil etmekte bulunmuştur. «Üm» valide, asi demektir. **«Ümmülkura»** da beldelerin merkezi, en büyüğü, en mühimmi manasınadır.

⁂

وَمَآ اُوتِيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَزِينَتُهَا وَمَا
عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَاَبْقٰى اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٠﴾ اَفَمَنْ وَعَدْنَاهُ وَعْدًا
حَسَنًا فَهُوَ لَاقِيهِ كَمَنْ مَتَّعْنَاهُ مَتَاعَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ثُمَّ
هُوَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ﴿٦١﴾ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَآئِيَ
الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٦٢﴾ قَالَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ رَبَّنَا
هٰٓؤُلَٓاءِ الَّذِينَ اَغْوَيْنَا اَغْوَيْنَاهُمْ كَمَا غَوَيْنَا تَبَرَّأْنَا اِلَيْكَ مَا كَانُوٓا
اِيَّانَا يَعْبُدُونَ ﴿٦٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(60) : Ve size herhangi bir şeyden verilmiş ise ancak dünya hayatına ait metadan ve onun ziynetinden ibarettir. İndi ilâhide olan ise daha hayırlıdır ve daha bakidir. Artık akıl erdiremez misiniz?.

(61) : Ya kendisine güzel bir vad ile vaddc bulunmuş olduğumuz, sonra da ona —o vad edilene— erecek olan kimse, kendisini dünya hayatının metaiyle mutemetti kıldığımız, sonra da kendisini kıyamet gününde —ateşe— hazırlandırılmişlardan olan kimse gibi midir?.

(62) : Ve o gün ki, onlara nida eder de der ki: Nerede o şeriklerim ki, siz zu'meder olmuştunuz!.

(63) : Üzerlerine söz hak olanlar diyeceklerdir ki: Ey Rabbimiz!. Şunlar kendilerini sapıttırmış olduğumuz kimselerdir. Biz onları kendi sapıttığımız gibi sapıttırdık —onlardan— uzaklaştık. Sana —iltica ederiz-— onlar bize tapar olmadılar.

*

İ Z A H

(60) : Bu mübarek âyetler, dünya varlığı ile ahiret varlığı arasındaki büyük farkı bildiriyor. Güzel amellerinden dolayı vadi ilâhîye nail olanlar ile dünya metaına mağrur, terbiyei diniyeden mahrum bu cihetle azaba mâruz olanların aralarındaki ayrılığı ihtar ediyor. Dünyada iken küfr ve şirk ile, başkalarını da iğfal ile vakit geçirmiş olanların yarın ahirette cinayetlerini itirafa mecbur olup, ne büyük bir mesuliyete giriftar olacaklarım beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Hak Tealâ Hazretleri, dünya varlığından mahrum kalmak korkusiyle dini islâmı kabul etmeyen dinsizlere bir intibah dersi vermek üzere buyuruyor ki: (ve size herhangi bir şeyden verilmiş ise) Siz dünyevî esbab ve umurdan nelere mâlik iseniz, onlar (ancak dünya hayatına ait metağdan ve onun ziynetinden ibarettir) siz onlardan ancak dünyada muvakkat bir zaman için istifade edersiniz, onlar nihayet elden çıkmaya mahkûm şeylerdir. Fakat (indi ilâhîde olan ise) uhrevî sevab cennet nimetleri ise (daha hayırlıdır) çünki, onlar her türlü şaibelerden noksanlardan beridir, son derece tîb, zevkefza bulunmaktadır, (ve) o uhrevî nimetler (daha bakidir.) onlar ebedîdir, zevale mâruz kalmıyacaktır. (Artık akıl erdiremez misiniz?.) Böyle baki, ulvî nimetler ile fâni, âdi nimetler müsavi olabilir mi?. Elbetteki müsavi olamaz. O halde nasıl oluyor da böyle seriüzzevâl nimetlerden ayrılmamak için öyle ebedî, saadet karin, pek muazzam nimetleri terkediyorsunuz?. Biraz âkilâne düşünülürse bu pek vâzih hakikat, pek güzel anlaşılmış olmaz mı?. Nedir o kadar gafilâne, dünya perestane hareket!.

(61) : Bir kere şunu da düşünmeli değil midir?. (Kendisine) İmanından güzel amellerinden dolayı (güzel bir vad ile vadde bulunmuş olduğumuz) kendisini cennete, ebedî bir nimete eriştireceğimizi tebşir eylediğimiz (sonra da ona) o vad edilen cennete, nimete (erecek olan kimse) öyle mümtaz bir kul (kendisini dünya hayatının metaiyle mutemetti kıldığımız) kendisine dünyada bir kısım fâni nimetler verdiğimiz (sonra da kendisi kıyamet gününde) cehennem ateşine (hazırlanmışlardan olan kimse gibi midir?.) elbette değildir. İşte ehli îman hakkında öyle selâmet ve saadete vesile olan bir vadi ilâhî vardır. Vadi ilâhîde tehellüf cari değildir. Ehli küfr için öyle ebedî bir cehennem mukarrerdir. Artık o ehli küfrün elindeki fâni varlığın uhrevî nimetlere nazaran ne kıymeti vardır ki, o fâni varlığın elden çıkmaması için o istikbale ait ebedî, muazzam nimetlerden mahrumiyet felâketi iltizam edilsin?.

(62) : (Ve) yâd ediniz (o gün ki) o kıyamet alemindeki Cenabı Hak (onlara) o dinsizlere ve başkalarını da dinsizliğe sevketmiş olanlara (nida eder de der ki:) ey dünyada iken küfr ve şirke düşmüş kimseler!. (Nerede o şeriklerim ki) o bana şerik ittihaz ettiğiniz putlar, insanlar ki (siz zumeder olmuştunuz!.) öyle mahlûk, âciz, fenaya maruz şeyleri Halikı Azimüşşana şerik sanıvermiştiniz!. Onlardan şefaat bekliyordunuz!. Şimdi anladınız mı?. Siz onların ne mahiyette

olduklarını hiç düşünmediniz mi?, öyle kendileri için bile bir faideleri olamayan şeyler, sizin için bir faidebahş olabilirler mi?.

(63) : Artık o müşrikler, ne kadar cehalette, denaette bulunmuş olduklarını o ebedî âlemde anlayacaklar ve öyle (Üzerlerine söz hak olanlar) cehennemlere atılmalarına dair emri ilâhî sadır bulunan müşrikler (diyeceklerdir ki: Ey Rabbimiz!. Şanlar) şu dünyada iken bizlere tâbi olanlar, bizimle beraber şirke düşmüş bulunanlar (kendilerini) dünyadalarken (sapıttırmış olduğumuz kimselerdir) biz onlara cebir etmedik, (biz onları kendi sapıttığımız gibi sapıttırdık) yani: Biz kendi ihtiyarımızla şirke düşmüş olduğumuz gibi onlar da bizim bu tavsiyelerimize, vesveselerimize binaen kendi ihtiyarlariyle şirke düşmüş oldular. Biz onları şirke icbar etmiş olmadık, biz şimdi onlardan (uzaklaştık) onların işlerinden, irtikâb ettikleri küfr ve mâsiyetten müteberri bulunmaktayız, (sana) Yarabbü. İltica ederiz (onlar bize tapar olmadılar) onlar ancak kendi havalarına tâbi olmuş, havalarının kendilerine müzeyyen gösterdiği putlara tapmakta bulunmuşlardır. Heyhat ki, öyle demekle o müşrikler, kendilerini müdafaa edebilmiş olamayacaklardır. Değil mi ki, kendileri şirke düşmüş, başkalarını da şirke davet etmiş, şeytanî vesveselerde bulunmuşlardır. Artık bu yüzden hepsi de ebediyyen muazzep olacaklardır.

***

وَقِيلَ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ
يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ وَرَأَوُا الْعَذَابَ لَوْ أَنَّهُمْ كَانُوا يَهْتَدُونَ ﴿٦٤﴾
وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ مَاذَا أَجَبْتُمُ الْمُرْسَلِينَ ﴿٦٥﴾ فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ
الْأَنْبَاءُ يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَاءَلُونَ ﴿٦٦﴾ فَأَمَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ
وَعَمِلَ صَالِحًا فَعَسَى أَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُفْلِحِينَ ﴿٦٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(64) : Ve denilmiş —olacak— dır ki: Ortaklarınızı çağırınız. Artık onları çağırmış olacaklardır. Fakat kendilerine icabet etmiş olamayacaklardır ve azabı

görmüş olacaklardır. Eğer onlar hidayete ermiş olsalar idi —böyle muazzep olmazlardı—-.

(65) : Ve o gün onlara nida edecek de diyecektir : Gönderilen Peygamberlere ne cevap verdiniz?.

(66) : Artık o gün haberler onlara karşı kör -—hafi— kesilmiş olacaktır. Onlar birbirine de soruşamazlar.

(67) : Amma tövbe eden ve îman edip salih amelde bulunan ise felaha ermişlerden olmasını umabilir.

***

İ Z A H

(64) : Bu mübarek âyetler, ahirette müşriklerin nasıl bir suale, azaba mâruz, cevaptan âciz kalacaklarını bildiriyor. Tövbe eden, salih amellerde bulunan ehli îmanın da ahirette felaha nail zatlardan olacaklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) Ahirette o müşriklere tehakküm için veya onları ilzam ve tebkit için (denilmiş) olacak (dır ki,) ey müşrikler!. Şimdi (ortaklarınızı çağırınız) öyle dünyada iken bir takım putları -vesaireyi Cenabı Hakka şerik ittihaz etmiş, onlardan menfaat beklemiş idiniz, şimdi onlardan istimdat ediniz, bakınız ki, sizin imdadınıza koşabilecekler mi?. O müşriklerde (artık onları) o Cenabı Hak'ka şerik tanımış oldukları şeyleri (çağırmış olacaklardır) son derece havf ve hayret içinde kalmış olacakları için böyle beyhude yere bir çağırmaya cüret edeceklerdir, (fakat) o çağırdıkları âciz, fâni şeyler (kendilerine icabet etmiş olamayacaklardır.) çünki onların bu icabete kudretleri, yardım etmeğe kabiliyetleri yoktur (Ve) o müşrikler (azabı görmüş olacaklardır) artık cehennem ateşine atılacaklarını, kendilerini kurtaracak bir yardımcının bulunmadığını anlamış bulunacaklardır. Halbuki, (eğer onlar) dünyadalarken (hidayete ermiş olsalar idi) ahirette böyle muazzep olmazlardı. Yahut: Onlar beyhude yere temennide bulunarak derler ki: «kâşki biz dünyada iken hidayete ermiş, vahdaniyeti ilâhiyeyi tasdik etmiş olsa idik de şimdi böyle bir azaba mâruz kalmasa idik. Heyhat ki, artık kurtuluş imkânı kalmamış olacaktır.

(65) : (Ve o gün) O kıyamet zamanında Allah Tealâ (onlara) o müşriklere (nida edecek de diyecektir ki:) size dini ilâhîyi tebliğ için (gönderilen Peygamberlere ne cevap verdiniz?.) Onlar size vahdaniyeti ilâhiyeyi tebliğ ettikleri halde siz ne için onlara muhalefette bulundunuz?. Artık o müşrikler sükuttan başka bir cevap vermeğe kadir olamayacaklardır.

(66) : (Artık o gün) O ahiret âleminde (haberler) kendilerini kurtarabilecek cevaplar (onlara karşı kör) hafi, muzlim (kesilmiş olacaktır) kendilerini azaptan

kurtarabilecek bir cevaba, müdafayı nefse muktedir olamayacaklardır ve (onlar) **o** müşrikler, **o** kıyamet gününde **(birbirine de soruşamazlar)** birbirinin reyine müracaat edip de ne suretle cevap verileceğini birbirinden sormaya da kâdir olamazlar, böyle bir suale mâruz kaldıkları dehşet mânidir ve zaten hiç birinin de cevaba muktedir olamayacağı anlaşılmış bulunacaktır.

(67) : **(Amma)** Daha dünyada iken küfr ve şirkten (tövbe eden **ve îman edip salih amelde bulunan)** kimse (ise) müstesnâdır. Öyle bir kimse **(felaha ermişlerden olmasını umabilir.)** evet.. Günahından tevbe ederek ömrünün sonuna kadar hüsnü amele mukarin bir îmanı sahihe nail bulunan bir kimse, azabı ahiretten emin bulunacaktır. Cenabı Hak'kın bu husustaki vadi subhanisi herhalde tahakkuk edecektir. Bir kul için lâzım olan da tövbesinde devam etmektir, havf ve ricadan ayrılmamaktır, hüsnü hatime ile ahirete gideceğini, ahiret nimetlerine nailiyetini mâbudi kerim hazretlerinden niyazda bulunmaktır, böyle bir temenniden geri durmamaktır. Ve minallahittevfik.

* * *

وَرَبُّكَ يَخْلُقُ
مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ سُبْحَانَ اللَّهِ وَتَعَالَى
عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٨﴾ وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا
يُعْلِنُونَ ﴿٦٩﴾ وَهُوَ اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْحَمْدُ فِي الْأُولَىٰ
وَالْآخِرَةِ وَلَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٧٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(68) : Ve Rabbin dilediğini yaratır ve ihtiyar eder, onlar için ise muhayyerlik yoktur. Allah onların şerik koştuklarından münezzehtir, mütealidir.

(69) : Ve Rabbin onların sinelerinin neler sakladığını ve neler ilân ettiklerini bilir.

(70) : Ve Allah, O'dur. O'ndan başka ilâh yoktur. Hamd önce de ve ahirette onun içindir. Ve hükm o'na mahsustur ve ona döndürüleceksinizdir.

İ Z A H

(68) : Bu mübarek âyetlerde Allah Tealâ Hazretlerinin hâlikiyetini, dilediğini iltizam ve ihtiyar edeceğini, ilm ve kudretini, vahdaniyeti subhaniyesini, hamd ve senaya istihkakını, hükmi ilâhîsini, ve huzuri mânevisine bütün kullarının celbedileceklerini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Eşrefülmürselin!. (Ve Rabbin dilediğini yaratır ve ihtiyar eder) hiç bir kimse, o Halikı Hakimin bir şeyi ihtiyar ve iltizam buyurmasına mâni olamaz, (onlar için ise muhayyerlik yoktur) O kulların ihtiyarları bizzat müessir değildir. Allah Tealâ onların ihtiyar ve iltizam edecekleri şeyleri yaratmaya hâşa mecbur değildir. Rivayete nazaran «Mugayre» demişdi ki: Kur'an, bu iki beldedeki en büyük bir şahsa nazil olmalı değil mi idi?. İşte onu ve emsalini red için buyurulmuş oluyor Ki: Cenabı Hak, Peygamberlerini kendilerine gönderilen kimselerin rey ve ihtiyarlarına göre göndermez, ancak kendi ihtiyari ilâhîsine göre gönderir. Hayır ve selâhın ne suretle, ne vasıta ile tecelli edeceğini ancak o Halikı Kerim bilir. (Allah onların şerik koştuklarından münezzehtir, müteâlidir) Hiçbir şey, o Halikı Azime şerik olamaz ve onun ihtiyarı ezelisine muhalif bir şeyi vücude getiremez ve hiçbir kimsenin ihtiyarı, o mâbudi kadimin pek yüce olan iradesine, ihtiyarına müzahim, muhalif bulunamaz.

(69) : (Ve) Ey Hâtemülenbiya!. (Rabbin onların sinelerinin neler sakladığını ve neler ilân ettiklerini bilir.) O müşriklerin, münkirlerin hakkı nebevideki lâkırdılarını,, içerilerinde sakladıkları adavetlerini vesair kuruntularını tamamen bilmektedir.

(70) : (Ve Allah, o'dur) İbadete müstahik olan Allah, o şerik ve nazirden münezzeh olan mâbudi azimdir, (o'ndan başka ilâh yoktur.) Ondan mâda hiçbirşey, hâlikıyet, mâbudiyet vasfını haiz, ibadete lâyık değildir, (hamd öncede ve ahirette onun içindir) Dünyada da ahirette de hamdu sena o Halikı Kerime mahsustur. Ondan başka bütün evsafı kemâli muhit olan bir zat yoktur. Müminler, o Halikı Azime dünyada da, ahirette de hamdu senada bulunurlar, (ve hükm ona mahsustur) Her şeyde nafiz olan hükm, kaza o mâbudi kadime aittir. Ehli taat için mağfiret ile, ehli mâsiyet için de şekâvet ile haklarında hükmi ilâhî tealluk etmiştir. Hükmi ilâhîye hiçbir kimse, mâni, müşarik olamaz, (ve) Ey insanlar!. Nihayet hepiniz de (ona döndürüleceksînizdir) kabirlerinizden kaldırılarak o Halikı Azimin mahkemei feübrasına sevkediieceksinizdir. Artık o âkibeti düşününüz!. Ehli îman, o âlemde âtifeti ilâhîyyeye nail olacaktır. Ehli küfr

ve isyan da lâyık oldukları cezalara kavuşacaklardır. Ne büyük bir tebşir ve tehdit!.

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ الَّيْلَ سَرْمَدًا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ
مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ بِضِيَاءٍ اَفَلَا تَسْمَعُونَ ﴿٧١﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ
اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ اِلٰهٌ
غَيْرُ اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ بِلَيْلٍ تَسْكُنُونَ فِيهِ اَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٧٢﴾ وَمِنْ
رَحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا
مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ
فَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَٓائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٧٤﴾ وَنَزَعْنَا
مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيدًا فَقُلْنَا هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ فَعَلِمُوا
اَنَّ الْحَقَّ لِلّٰهِ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٧٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(71) : De ki: Haber veriniz, eğer Allah geceyi kıyamet gününe kadar üzerinize daimî kılacak olsa Allahtan başka tanrı kimdir ki, size bir ziya getiriversin. Hâlâ işitmeyecek misiniz?.

(72) : De ki: Söyleyiniz, eğer Allah sizin üzerinize gündüzü daimî kılacak olsa Allah'tan başka hangi mâbuttur ki, size kendisinde istirahat edecek oldu-

ğunuz bir geceyi getirîverir. Hâlâ görmüyor musunuz?.

(73) : Ve onun rahmetindendir ki, sizin için geceyi ve gündüzü kıldı. Tâki sakin olasınız ve onsun **fazlından dileyesiniz ve umulur ki şükr edersiniz.**

(74) : Ve o gün ki, onlara nida edecek de nerede zumeder olduğunuz şeriklerim diyecektir.

(75) : Ve her ümmetten bir şahit çıkarmış, artık delillerinizi getiriniz demiş olacağız. Binaenaleyh bileceklerdir ki, şüphe yok Hak Allah içindir ve onlardan iftira eder oldukları şey gaip olup gitmiş olacaktır.

İ Z A H

(71) : Bu mübarek âyetler, Allah Tealânın bu kâinattaki tasarrufatını, kulları hakkındaki eltafı ilâhiyesini bildirerek hamdu senaya istihkakını göstermektedir. Geceler ile gündüzlerin biribirini muntazaman takibetmesindeki hikmet ve maslahata, bunların birer rahmeti ilâhîye eseri olduğuna işaret buyuruyor. Müşriklerinde ne kadar bâtıl bir kanaatte bulunduklarını ve nihayet vahdaniyeti ilâhiyye tecelli ederek küfr ve şirkin ve bâtıl mabutların izmihlale mâruz kalacaklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Fahrülmürselin!. Dini İslama davet ettiğin ehli Mekke'ye vesaireye **(De ki: Haber veriniz, eğer Allah geceyi kıyamete kadar üzerinize daimî kılacak olsa)** sizi gündüzlerden mahrum bıraksa **(Allahtan başka tanrı kimdir ki, size bir ziya getiriversin?.)** sizi gündüze kavuştursun, maişetinizi temine çalışacağınız bir zamana sizi nail etsin?. **(Hâlâ işitmiyecek misiniz?.)** Hâlâ Cenabı Hak'tan başka bir halikın mevcut olmadığına dair nice beyanatı ilâhiyeyi dinleyip anlamayacak mısınız?. Nedir öyle şirk için yaşayıp durmanız?.

(72) : Ey Resuli Âlişan!. Onlara yine **(De ki: Söyleyiniz)** haber veriniz **(eğer Allah sizin üzeirnize gündüzü daimî kılacak olsa)** güneşi gurup ettirmeyip daima üzerinize ziyalarını neşredip duracak bulunsa artık **(AHahtan başka hangi mâbutdur ki, size kendisinde istirahat edecek olduğunuz bir geceyi getiriverir?.)** elbette ki, hiçbir kimse bunu getiremez. Elbette ki, Cenabı Hak'tan başka Hâlik, bu gibi tasarrufata kadir bir zat yoktur. **(Hâlâ görmüyor musunuz?.)** Bu gibi pek zahir bir menfaati takdir edip de onu size ihsan eden Halikı Kerime karşı arzı ubudiyette, onun vahdaniyeti ilâhiyyesini tesdik ve tebcilde bulunmalı değil misiniz?:

(73) : (Ve) Ey nâs!. Bir kere düşününüz: (onun) O Halikı Azimin **(rahmetindendir ki, sizin için geceyi ve gündüzü)** iki büyük âyet iki mühim medarı mas-

lahat **(kıldı)** onları biribiri ardınca muntazaman vücude getirmektedir, **(tâki,)** Gecelerde **(sakin olasınız)** istirahate varıp yorgunluklarınızı giderebilesiniz. (ve) Gündüzleri de **(onun)** o Haliki Kerimin **(fazlından dileyesiniz)** muhtelif kazanç yollarını takıbederek maişetinizi te'mine muvaffak olasınız **(ve umulur ki, şükredersiniz)** böyle mütevali nimetlere nailiyetinizi güzelce düşünerek bunları size ihsan buyuran Allah Tealâya teşekküre devam eylersiniz, küfranı nimette bulunmak, vahdaniyeti ilâhiyeyi, rebubiyyeti subhaniyeyi tasdik etmemek ise en büyük bir cinayettir, en çirkin bir nankörlük eseridir.

(74) : İşte Cenabı Hak, o gibi nankör kimselerin pek fecî âkibetlerine şöylece işaret buyuruyor. (Ve) Yâd et!; (o **gün** ki,) O kıyamet zamanındaki Hak Tealâ (onîara) o müşriklere **(nida edecek de, nerede zumeder olduğunuz şeriklerim diyecektir)** yani: O müşrikler, yevm-i kiyamette gazabı ilâhiye uğrayacaklardır, şerik ve nazirden münezzeh olan mâbudi kadime onun âciz, fâni mahlûkatını şerik ittihaz etmiş olduklarından dolayı tevbihe, tehdîde, ebedî azaba mâruz kalacaklardır.

(75) : Hak Tealâ Hazretleri şöyle de buyuruyor: **(Ve her ümmetten)** Kıyamet günü **(bir şahit çıkarmış)** olacağız. Ümmetlere gönderilmiş olan Peygamber^ ler ve ümmetlerin hallerine muttali bulunan sair ehli îman, o ümmetlerin sözlerine, fiillerine şehadette bulunacaklardır. Ve o ümmetlere hitaben **(artık delillerinizi getirin demiş olacağız)** ne gibi bir burhana istinaden dini tevhidi kabul etmediniz, neye istinaden küfr-ü şirk içinde sebat edip durdunuz, diye muateb olacaklardır. Artık böyle bir sual ve muhakeme neticesinde hakikat tecelli etmiş olacaktır, **(binaenaleyh)** O dinsizler **(bileceklerdir ki, şüphe yok)** ilâhiyet, rübubiyet hususunda **(Hak'allâh içindir)** ulûhiyet, mâbudiyet yalnız Halikı Kâinat Hazretlerine mahsustur, (ve **onların iftira eder oldukları** şey) Öyle Halikı Azime şerik isnadına ait iddiaları, bâtıl inançları **(gaib olup gitmiş olacaktır)** ne kadar akla, hakikate muhalif bir kanaatte bulunmuş olduklarını anlamış; dünyadaki sapıklıklarına tamamen muttali olmuş olacaklardır. Hayfaki, artık nedametleri kendilerine bir faidebahş olamayacaktır. îşte fâni dünya varlığına meftun olarak Peygamberlerinin nasihatlarını dinlememiş olanlar, nihayet böyle bir âkibete giriftar olacaklardır. Nitekim böyle münkir kimseler, daha dünyadalarken de birnice felâketlere mâruz kalmışlardır. Karun'un tarzı hayatı da buna bir misâl teşkil etmektedir.

**

إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسٰى فَبَغٰى عَلَيْهِمْ وَآتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ
مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوأُ بِالْعُصْبَةِ أُولِي الْقُوَّةِ إِذْ قَالَ
لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ ﴿٧٦﴾
وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللّٰهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ
مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللّٰهُ إِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ
الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٧٧﴾
قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلٰى عِلْمٍ عِنْدِي أَوَلَمْ يَعْلَمْ أَنَّ اللّٰهَ قَدْ أَهْلَكَ
مِنْ قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرُ جَمْعًا
وَلَا يُسْأَلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٧٨﴾

MEALİ ÂLtSİ

(76) : Şüphe yok ki, Karun, Musa'nın kavminden bulunmuştu. Fakat onlara karşı haddi tecavüz etti ve ona hazinelerden öylesini vermiş idik ki, onun anahtarları muhakkak kuvvetli, büyük bir cemaate ağır geliyordu. O vakit kavmi ona dedi ki: Şımarma!. Şüphe yok ki, Allah şımarık olanları sevmez.

(77) : Ve Allahın sana verdiğinde, ahiret yurdunu araştır ve dünyada olan nasibini de unutma ve Allah sana ihsan ettiği gibi ihsanda bulun ve yeryüzünde fesat arama. Şüphe yok ki, Allah müfsitleri sevmez.

(78) : Dedi ki: Bu, ancak bende olan um sebebiyle bana verilmiştir. O bilmedimi ki, Allah ondan evvelki nesillerden daha kuvvetli ve daha ziyade cemiyetli kimseleri helâk etmiştir ve mücrimler günahlarından sorulmaz.

***

İ Z A H

(76) : Bu mübarek âyetler, elde etmiş olduğu pek büyük bir servete güvenerek Tuğyankârane harekette bulunmuş olan Karun'un tarihçei hayatını bildiriyor. Kendisine verilen nasihatları kabul etmeyip mücerret kendi bilgisi sayesinde öyle bir servete nail olduğunu söyleyerek mağrurane bir vaziyette bulunmuş olduğuna işaret ediyor. Ondan daha ziyade servet ve ihtişama mâlik bulunmuş olan birnice eski kavimlerin helake mâruz kalmış oldukları ihtar edilerek öyle mücrimlerin bütün işlemiş oldukları günahları indallâh malûm olduğundan **o** günahlardan suale lüzum görülmeyeceği beyan buyurulmaktadır. Şöyle ki: **(Şüphe yok ki Karun)** Büyük bir servete malikiyyetle meşhur olan Karun adındaki şahıs **(Musa'nın kavminden bulunmuştu)** İsrail oğullarından pek zengin bir kimse idi **(fakat onlara karşı haddi tecavüz etti)** elindeki serveti mağrur olarak sair İsrail oğullarını hakir görmeğe başladı, onların üzerlerine tefevvuk etmek arzusunda bulundu, Hazreti Musa ile kardeşi Hazreti Harunun risaletle, nübüvvetle ittisafını onların Beni İsrail arasındaki riyasetini kıskanıp durdu, (ve **ona)** O karuna **(hazinelerden)** biriktirilmiş mallardan (öyle şey **vermiş idik ki, on)un)** o hazinelerin **(anahtarları muhakkak kuvvetli, büyük bir cemaate)** bile **(ağır geliyordu)** o anahtarları çokluğundan dolayı taşımakta güçlük çekiyorlardı, **(o vakit kavmi ona)** O malının çokluğuna mağrur olan Karun'a **(dedi ki:)** Ey Karun!. Öyle servetine bakıp da **(şımarma)** öyle pek ziyade bir sevinç, bir neş'e içinde yaşama **(şüphe yok ki, Allah şımarık olanları sevmez.)** öyle dünyevî bir servete güvenerek mağrurane bir sevinç içinde yaşayanlar muhabbeti ilâhiyeye lâyık olamazlar, belki onlar ihanete uğrarlar, kurbi menevîden uzaklaşırlar, rahmetten mahrum bırakılırlar.* Haddizatında kıymetsiz olan yaldızlı, parlak görülen fâni şeylere güvenip durmak, elbetteki, insaniyete lâyık değildir. «Usbe» ondan kırka kadar olan cemaat manasınadır. Bazılarınca da birden ona kadar olan erler demektir, «tenûü» de sıklet verir, ağır olur, ağırlık verir manasınadır.

(77) : (Ve) Karun'a hayırhah olan zatlar, öğüt verip dediler ki: **(Allahın sâna verdiğinde)** Bu nail olduğun dünya varlığında **(ahiret yurdunu araştır)** bu varlığı rızayı ilâhîye muvafik bir surette istimal et, bunun zekâtını ver, bundan fakirlere yardım eyle ki, bu varlığın faidesini ahirette göresin. **(ve)** Ey Karun!. **(dünyada olan nasibini de unutma)** dünyada iken nail olduğun hayatin, sıhhatin, gençliğin, kuvvetin, servetin kadrini de takdir et, bunları unutmuşcasına gözden çıkarma, bunlar ile ahiret hayatını da temine çalış, bunlardan meşru surette istifade ederek bunları sana ihsan buyurmuş olan Halikı Kerime ubudiyete, arzı şükrana devam eyle. **(ve Allah sana ihsan ettiği gibi)** Sende fakirlere, zayıflara **(ihsanda bulun)** yurduna, vatandaşlarına yardım etmeyi bir vazife bil, herkes ile güzelce görüşmeğe, konuşmaya gayret et **(ve yeryüzünde fesat arama)**

kötü hareketlerde bulunma, servetini kötü yere kullanma, israftan, cimrilikten kaçın (şüphe yok ki, Allah müfsitleri sevmez.) Onları gayri meşru hareketlerinden dolayı rahmeti ilâhîyesinden mahrum bırakır.

«Cihanda merdimümsik mâlik olsa mülki kanına»
«Cihandan göz yumunca malın el yer, kendisin yer yer»

(78) : Karun, kendisine verilen ve fezaili ahlâkiyenin esasları olan öyle güzelce öğütlere rağmen yine hudbinlikte devam ederek (Dedi ki: Bu) servet (ancak bende olan ilm sebebiyle bana verilmiştir.) ben haiz olduğum bilgi sayesinde böyle başkalarından ziyade bir mala, bir varlığa sahip bulunmuş oldum. O gafil şahıs, kendisinin mahdut bilgisine mağrur oluyor, o bilgiyi de, o varlığı da kendisine ihsan etmiş olan Halikı Kerimi unutmuş bulunuyordu. (O bilmedi mi ki, Allah) Tealâ (ondan evvelki nesillerden) diğer kuvvetli kavimlere mensup kimselerden olup da (ondan) o Karun'dan (daha kuvvetli ve daha ziyade cemiyetli) servete, mevkie mâlik (kimseleri helak etmiştir) artık kendisinin de helâk olmayacağından emin midir ki, o fâni bir dünya varlığına güvenerek azametfuruşlukta bulunup duruyor, (ve mücrimler günahlarından sorulmaz) Onların günahları zaten Cenabı Hak'ça malûmdur, Amel defterlerinde yazılıdır. Onların ne kadar günahkârlar olduklarını melekler de onların yüzlerine bakınca anlamış olurlar. Onların günahlarını anlaşılıp tâyin edilmesi için sormaya hacet yoktur. Ancak onların günahları mahza kendilerini tevbih için, tekdir için, yüzlerine çarpmak için sorulacaktır. (...en^pLi) eij.j) âyeti kerimesi, bunu göstermektedir.

*

خرج على قومه في زينته
قال الذين يريدون الحيوة الدنيا يا ليت لنا مثل ما أوتي
قارون إنه لذو حظ عظيم (79) وقال الذين أوتوا العلم
ويلكم ثواب الله خير لمن آمن وعمل صالحا ولا يلقيها
إلا الصابرون (80) فخسفنا به وبداره الأرض فما كان له
من فئة ينصرونه من دون الله وما كان من المنتصرين (81)
وأصبح الذين تمنوا مكانه بالأمس يقولون ويكأن الله
يبسط الرزق لمن يشاء من عباده ويقدر لولا أن من
الله علينا لخسف بنا ويكأنه لا يفلح الكافرون (82)

MEALİ ÂLİSİ

(79) : Derken kavmine karşı ziynetiyle çıkıverdi. Dünya hayatını isteyenler, dedi ki: Kâşki Karun'a verilmiş olan şeyin misli, bizim içinde verilmiş olsa. Şüphe yok ki, o, pek büyük bir baht sahibidir.

(80) : Kendilerine um verilmiş olanlar ise dedi ki: Yazıklar olsun size!. Allahın sevabı, îman eden ve salih amelde bulunanlar için daha hayırlıdır. Ona ise ancak sabr edenler kavuşurlar.

(81) : Derken onu konağı ile beraber yere geçirdik. Ve ona Allahtan başka yardım eder bir cemaat bulunmadı ve kendisine yardım edeceklerden olmadı.

(82) : Ve dünkü gün onun mekânını temenni edenler, ertesi sabah diyorlardı ki: Vay sana!. Şüphe yok ki, Allah kullarından dilediğine rızkı yayıyor ve darlatıyor. Eğer Allah bize lûtfetmese idi elbette bizi de batırmıştı. Ay!. Muhakkak ki, kâfir olanlar felâha eremezler.

*
«*

I Z A H

(79) : **Bu** mübarek âyetlerde nasihat kabul etmeyip müzeyyen bir surette kavmi arasmda gezmeğe başlayan. Karun'un bu ihtişamına karşı dünyaya mütemayii bazı kimselerin bir gıpte eseri göstermiş olduklarını bildiriyor. Hakikî bir ilm ile mücehhez zatlann da îman ve salih amel sahiplerinin nail olacakları ilâhî mükâfatların daha hayırlı ve şayanı temenni olduğunu söylemiş olduklarını haber veriyor. Bilâhara Karunun bütün varhğiyîe helâk olduğunu gören kimselerin de uyanıp tebdili fikir ettiklerini ve eğer siyaneti ilâhiyeye nail olmamış olsalardı, kendilerinin de öyle bir helake mâruz kalmış olacaklarını itirafta bulunmuş olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Karun, kendisine ihsankârane, muktesidane hareket etmesini tavsiye eden zatlara karşı bir iğbirar, bir hodfunışluk göstermek istedi **(Derken kavmine karşı ziynetiyle çıkıverdi)** büyük bir ihtişam ile gezmeğe başladı, varlığını göstermek istedi. Yanında birçok köleleri, cariyeleri de bulunuyormuş, **(dünya hayatım isteyenler)** Dünya varlığına mütemayil bulunanlar, **o** ihtişamı görünce **(dedi ki: Kâşki Karun'a verilmiş olan şeyin)** servet ve devletin bir **(misli bizim için de verilmiş olsa)** biz de öyle bîr varlığa mâlik bulunmuş olsa idik. **(şüphe yok ki, o)** Karun **(pek büyük bir baht) bir** nasip, bir zenginlik **(sahibidir)** böyle bir temennide bulunanlar, ya mümin kimseler idi. Hasbelbeşeriyye böyle bir varlığa riailiyet arzusunda bulunmuşlardı. Belki de demek istemiştiler ki: Kâşki bizde böyle bir servete mâlik olsa idik de onu Allah yolunda sarfedip dursa idik, hayrat ve hasenatta bulunsa idik de uhrevî mükâfata da nail olabilse idik. Yahut bu temennide bulunanlar, kâfir bir cemaat idi, onların arzuları yalnız böyle dünya varlığından ibaret olduğu için böyle harisane bir temennide bulunmuşlardı.

(80) : **(Kendilerine ilm verilmiş olanlar ise)** Dünya ve ahiret umuruna vâkıf, müminlerin ahirette nail olacakları mükâfatlara mutekit olan güzide bir bilgin zümresi ise **(dedi ki: Yazıklar olsun size!.)** yani: öyle fâni bir varlığa gıpte edilmesi **hiç** muvafık olur mu?. Böyle bir temennide bulunmayınız **(Aflahın sevabı) ahiretteki mükâfatı (îman eden ve salih amelde bulunanlar için daha hayırlıdır) onun yanında** sizin temenni ettiğiniz, şeyin, o Karun'a ait servetin ne kıymeti **olabilir?, (ona ise) O** sevaba, uhrevî mükâfata veyahut o ilm sahiplerinin **bu telkinatma, bu güzel nasihatlarına** ise **(ancak sabr edenler kavuşturulur.) bunlar-**

dan ancak muharremattan kaçman, ibadetlere, taatlara devam eden zatlar müstefit olur. Bu husustaki nasihatları, ihtaratı da ancak sabırlı, munsif zatlar güzelce telâkki eder.

(81) : Karun, münafıkane harekette bulunuyor, Hazreti Musa'ya eziyet veriyor; adavette bulunmaktan geri durmuyordu, ıslahı hâl edecek bir kabiliyetten mahrum bulunuyordu. Binaenaleyh Cenabı Hak da buyuruyor ki: (Derken onu konağı ile beraber yere geçirdik) Bulunduğu sahada bir inkılâp vücude geldi, bütün servetiyle, ikâmetgâhı ile beraber yerlerin altına geçirildiler, mahv ve nâbud olup gittiler, (ve ona Allah'tan başka yardım eder bir cemaat bulunmadı) onun haline şefkat göstererek ona teveccüh eden helaki ondan bertaraf edecek bir taife mevcut değildi, (ve) Kendisi de (kendisine yardım edeceklerden olmadı) kendisine teveccüh eden bu felâketi kendisinden bertaraf edebilecek bir kuvvete, bir kabiliyete mâlik bulunmuş değildi, o kadar maddî varlığından bir faide görmüş olamadı.

(82) : Artık Karun'un bu felâketi, nâs için bir büyük intibah vesilesi teşkil etmekte bulunmuştu. (Dünkü gün onun mekânını temenni edenler) Biraz evvel Karun gibi bir servet ve mevki sahibi olmak arzusunda bulunanlar (ertesi sabah) onun o pek fecî izmihlalini görünce (diyorlardıki: Vay sana!) ne garip, müthiş bir hâdise!, (şüphe yok ki, Allah kullarından dilediğine rızkını yayıyor) Onu pek bol bir nzka nail ediyor (ve) dilediği kulu için de rızkını (darlatıyor) bütün bunlar bir hikmet ve maslahat muktezası. Artık takdiri ilâhîye razı olmalı, hayırlısını niyaz etmeli, körükörüne, bir takım vahi temennilerde bulunmamalı. (eğer Allah bize lütfetmese idi elbette bizi de batırmıştı) Biz de Karun gibi hayırsız bir servete mâlik olsa idik bizim de âkibetimiz demek ki, öyle vahim olacaktı. Binaenaleyh elimizdeki nimetlere şükretmeliyiz, bir takım lüzumsuz temennilerde bulunmamalıyız. (Ay) Ne acib bir hal!, (muhakkak ki, kâfir olanlar felâha ermezler.) Onların akibetleri pek vahimdir. Evet.. Nail oldukları nimetleri suiistimal edenler, nâsa karşı mağrurane vaziyet alanlar, uhrevî hayatı inkâr ederek münkirane bir halde yaşayanlar elbetteki, selâmet ve saadete kavuşamayacaklardır. Onların âkibetleri de işte Karun'un âkibeti gibi pek korkunçtur. Artık bu Karun kıssasından öyle maddî, seriüzzevâl varlıklarına mağrur olanlar, bir dersi ibret almalıdırlar. «Karun» Beni İsrail'den idi. Musa Aleyhisselâmın amcası «Yesher Bini Faheşin» oğlu imiş, Tevrat'ı tamamen ezberlemişti. Rivayete nazaran kimya ilmine vesair ticaret, ziraat fenlerine ve iktisadiyata ait bilgilere sahip bulunuyordu. Çehresindeki güzellikten dolayı kendisine «Nur» adı da verilmişti. Fakat Hazreti Musa'ya münafıkane bir surette îman etmiş idi. Hazreti Musa'mn ve Hazreti Harun'un risalet ve nübüvvetine haset ediyor, kendisine de öyle bir paye verilmesini istiyordu. Nihayet nifakını meydana koymuş, Musa Aleyhisselâmın gösterdiği mucizeleri sihir sanarak o mübarek Peygambere eziyet vermekten çekinmemişti. Fevkaelâde bir surette elde ettiği servetine

dünya varlığına güvenerek fakirleri istihfafta bulunmuş, kendisine verilen en **mühim ,ahlâkî** nasihatlara aldırış etmemiş, artık kahrı ilâhîye tamamen müstahik **olmuştu.** Kendisi de; bütün mâlik olduğu servet de harikulâde bir surette **yerlerin altına** geçirilerek mahvedilmiş onun bu müthiş âkibeti nâs arasında darbı **mesel hükmünde** bulunarak bir nümunei ibret teşkil etmiştir. Karun'un servetine, maiyetinde bulunanların çokluğuna ve ne suretle yerin yarılıp kendisinin helâk **olup** gittiğine dair birçok tafsilât vardır ki, onlar Kurâm Mübinde mezkûr **olmadığı** için o babtaki tafsilâtı ilmi ilâhîye havale ederiz. Evlâ olan budur.

تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي
الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا ۚ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٨٣﴾ مَنْ جَاءَ
بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا ۖ وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى
الَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(83) : İşte ahiret yurdu, biz onu yeryüzünde ne ululanmak ve ne de fesat çıkarmak istemeyen kimselere veririz ve âkibet, muttekiler içindir.

(84) : Her kim güzellik ile gelirse onun için ondan daha hayırlısı vardır. Her kim de kötülük ile gelirse artık o kötülük yapanlarda başkasiyie değiî, ancak o yaptıkları ile cezalandırılırlar.

İ Z A H

(83) : Bu mübarek âyetlerde uhrevî selâmet ve saadete kimlerin kavuşacaklarını gösteriyor. Güzel amellerde bulunanların kat kat mükâfatlara nail olacaklarına, kötü amellerde bulunanların da ö amellerine göre mücazata uğrayacak-

lanna işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: (İşte ahiret yurdu) O haber verilen ahiret alemindeki selâmet ve saadet (biz onu yeryüzünde ne ululanmak ve ne de fesat çıkarmak istemeyen kimselere veririz) Firavun gibi, Karun gibi ona buna karşı ululuk gösteren, fâni varlığının çokluğuna güvenerek emre itaat etmeyen, yeryüzünde fesada dinsizliği neşre çalışan kimseler ise o uhrevî selâmet ve saadetten ebediyyen mahrum kalacaklardır, (ve âkibet muttekiler içindir) Dünyadaki muvakkat varlığın n& ehemmiyeti vardır?. Ebedî varlık, nimet ve âtifet Allahtan korkan, onun hükümlerine riayet eden, günahlardan sakınan zatlar için mukadderdir, onlar böyle bir saadete ereceklerdir.

(84) : Evet.. Bu dünyadan ahiret âlemine (Her kim güzellik ile gelirse) dini ilâhî ile muttasif, güzel amele nail, bir halde ölüp ahirete kavuşursa (onun için ondan) o getirdiği güzellikten (daha hayırlısı vardır) o güzel amelinin lâakal on misli veya yetmiş veyahut yediyüz misli sevaba nail olur, ihlâsına, fazileti ruhiyesine göre kat kat mükâfata kavuşur. Bilâkis (her kim de kötülük ile gelirse) Cenabı Hak'kın nehy etmiş olduğu bir fenalığı irtikâb etmiş, ondan taib ve müstağfir olmamış bulunursa (artık o kötülük yapanlar da başkasiyle değil, ancak o yaptıkları ile) o irtikâb ettikleri mâsiyetin tam bir misliyle (cezalandırılırlar) cezalan amellerine müsavi bulunmuş olur. Bu da bir fazlı, ilâhîdir ki. güzelliklerin mükâfatını katkat vereceği halde kötülüklerin cezasını ise ancak o kötülüğe müsavi bir surette verecektir. Vakia kâfirler, müebbeden muazzep olacaklardır. Çünki onlar dünyadalarken ebediyyen yaşayacak olsalar aleddevam küfr üzere sebat edeceklerine azmetmiş oldukları için cezalan da öyle ebedî olacaktır.

إِنَّ الَّذ۪ي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لَرَٓادُّكَ اِلٰى مَعَادٍ قُلْ رَبّ۪ٓي
اَعْلَمُ مَنْ جَٓاءَ بِالْهُدٰى وَمَنْ هُوَ ف۪ي ضَلَالٍ مُب۪ينٍ ﴿٨٥﴾ وَمَا كُنْتَ
تَرْجُٓوا اَنْ يُلْقٰٓى اِلَيْكَ الْكِتَابُ اِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ فَلَا
تَكُونَنَّ ظَه۪يراً لِلْكَافِر۪ينَ ﴿٨٦﴾ وَلَا يَصُدُّنَّكَ عَنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ
بَعْدَ اِذْ اُنْزِلَتْ اِلَيْكَ وَادْعُ اِلٰى رَبِّكَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ
الْمُشْرِك۪ينَ ﴿٨٧﴾ وَلَا تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهاً اٰخَرَ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ
كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(85) : Muhakkak o zat ki, senin üzerine Kur'anı farz kıldı, elbette seni dönülecek yere iade edecektir. De ki: Rabbim, hidayetle geleni de ve apaçık bir dalâlette bulunanı da daha iyi bilendir.

(86) : Ve sen kendine kitabın gönderileceğini ummuyordun, ancak Rabbinden bir rahmet olarak —sana gönderilmiş oldu— binaenaleyh sakın kâfirlere arka olma.

(87) : Ve seni Allah'ın âyetlerinden, sana indirildiğinden sonra çevirmesinler ve Rabbine davet et ve sakın müşriklerden olma.

(88) : Ye Allah üe beraber başka bir tanrıya da ibadet etme, ondan başka bir ilâh yoktur. Onun zatından başka her şey helak olucudur. Hüküm onundur ve ona döndürüleceksinizdir.

***

İ Z A H

(85) : Bu mübarek âyetlerde Resuli Ekreme tesliyetbahş oluyor, onun ulvî vatanına avdet edeceğini bir mucize olmak üzere tebşir ediyor ve Resuli Zişanın bîr ümidi, bir mesaisi olmaksızın kendisine Kur'anı Azimin vahy edildiğini bildiriyor. Cenabı Hak'tan başka tanrı bulunmadığını ve bütün mahlûkatm fenaya mâruz olduklarını telkin ederek o Peygamberi Âlişanın ulvî vazifesini ve yalnız Hak Tealâ'ya niyazda bulunmasını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Eşrefülmürselin!. **(Muhakkak** o **zat ki,)** o Halikı Azimüşşan ki, **(senin Üzerine Kur' anı farz kıldı)** sana Kur'anın âyetlerini indirdi veya o Kur'anın ahkâmına göre güzel amelde bulunmayı sana emr etti, bir vazifei diniye kıldı, **(elbette** seni **dönülecek yere)** Kendi vatanın olan Mekkei Mükerreme'ye **(iade edecektir.)** orayı düşmanlardan tathir ederek fethe muvaffak olacaksın. Artık Ey Peygamberi Zişan!. Seni tasdik etmeyen, sana dalâlet isnat eden kâfirlere **(de ki: Rabbim hidayetle geleni de ve apaçık dalâlette bulunanı da daha iyi bilendir.)** Evet.. O Halikı Azim, hangj kulunun doğru yolu takibettiğini, ahirette sevaba müstahik olduğunu tamamen bildiği gibi hangi kulunun da doğru yoldan çıkıp sapıklıkta bulunduğunu ve azaba mâruz kalacağını da bihakkın bilir. Artık o münkirler, öyle müthiş bir âkibete hazırlansınlar!. Rivayete nazaran Resuli Ekrem Efendimiz, hicret için Mekkei Mükerreme'den çıkmış, düşmanlarının takibinden kurtulmak için Hıra dağındaki bir mağaraya kapanmış, sonra da oradan çıkıjp Mekkei Mükerreme ile Medinei Münevvere arasındaki' «Cuhfe» mevkiine gitmiş, Mekkei Mükerreme'ye karşı bir iştiyakta bulunmuştu. Bunun üzerine Cibrili Emin gelmiş, bu âyetf kerimeyi tebliğ etmiştir. Bu mübarek âyet ise Peygamber Efendimizin inayeti ilâhîye ile Mekkei Mükerremeye tekrar avdet edeceğini tebşir eylemiştir. Ruhuîbeyanda deniliyor ki: Bu âyetin tefsirinde «vatan muhabbetinin îmandar. olduğuna» dair işaret vardır. Mamafih bu âyeti celile, Fahrülmürselin Hazretlerinin makamı Mahmuda, ahiretteki pek ulvî derecelere nail olacağına da işareti havi bulunmaktadır.

(86) : (Ve) Ey Hâtemülenbiya!. (sen kendine **kitabın gönderileceğini ummuyordun)** Sen vaktiyle ümmi idin, tam bir masumiyet içinde yaşıyordun, ilm ile, tarih ile, dinî meseleler ile meşgul olmuş değildin, kırk yaşma kadar bu hal devam etmiştir. Bu, bütün kavmince de malûm idi. **(anca kRabbinden bir rahmet olarak)** Sana gönderilmiş oldu. Şimdi böyle bir kitaba nailiyetin, birçok hakikatları o sayede bilip nâsa tebliğe muktedir olduğun mahza bir inayeti ilâhiyye eseridir, iddiayı risaletteki sıdkına bir bahir burhan demektir. İşte sana böyle ulvî bir kitap ihsan buyuran Halikı Kerim, seni vatanına da iade buyuracaktır. Seni nice muvaffakiyetlere nail buyurarak dini islâmı âfaka neşredeceksindir. **(Binaenaleyh sakın kâfirlere arka olma)** Onlara müdarada bulunma ,onlann dilediklerine icabet etme, onlara bir kıymet verme. Onlar, Hazreti Peygamberi ken-

di babalarının bâtıl dinlerine davet ediyorlardı. Resuli Ekrem ise min indillâh müeyyet olduğu için bu teklifleri bîperva redde kadir oluyordu.

(87) : (Ve) Ey Peygamberi Âlikadr!. O kâfirler **(seni Allânın âyetlerinden)** onları kıraatten, onlar ile amel etmekten **(sana)** o âyetlerin **(indirildiğinden sonra)** seni **(çevirmesinler)** onların bu âyetler aleyhindeki sözlerine iltifat etme, **o** kâfirleri redde devam et. (ve) Onları **(Rabbine)** Cenabı Hakkı tevhide, **o** mâbudi kadime ibadet ve taate **(davet et)** onlara dinî tebligata devamdan ayrılma **(ve sakın müşriklerden olma)** hiçbir hususta onlara müsaade gösterme. Onların cemiyetlerine iltifatta bulunma.

(88) : (Ve) Ey Resuli Âlişan!. **(Allah ile beraber başka bir tanrıya ibadet etme)** Öyle haizi ulûhiyet olmayan şeylere ibadet edilmeyeceği Resuli Ekrem'ce katıyyen malûmdur. Ancak bu babtaki tebliği ilâhî, kâfirlerin ümitlerini kesmek, onların davetlerine Resulî Ekrem'in icabet etmiyeceğini kendilerine anlatmak içindir. Maahaza Resuli Ekrem'e olan bu gibi hitaplar, emr edilen vazifelerin ehemmiyetine işaret için, bu vazifeleri başkalarına da işittirmek, tefhim etmek hikmet ve maslahatına müstenittir. Binaenaleyh hiçbir mümin için caiz değildir ki: Kâfirlerin dîne muhalif olan arzularına temayül göstersinler. Evet.. Malûm dur ki: **(ondan başka bir ilâh yoktur)** Ulûhiyet, mâbudiyet ancak Halikı Kâinat Hazretlerine mahsustur. Başkaları asla ilâh ittihaz edilemez: Çünki, **(onun zatından başka her şey helak olucudur)** Cenabı Hak'tan başka ezelî ve ebedî bir şey yoktur. Bu âlemlerdeki her şey, o Halikı kadimin birer eseri kudretidir, hepsi de hadistir, hepsi de zevale kabiliyetlidir. Hepsinin de varlığı kudreti ilâhiyye ile kaimdir. Artık öyle mahlûk, ademe müstait şeyler, hiç tanrı olmak vasfını haiz olabilirler mi?, **(hükm onundur)** Mahlûkat hakkındaki hükm, kaza ve bütün tasarrufat o Halikı Azime aittir (ve) sizler ey o.Hâlikı Azimin kulları!, **(ona)** O Mabûdi Azimin huzuri izzetine **(döndürüleceksinizdir)** yani: Kıyamet günü hepinizi tekrar hayata kavuşturacak, mahkemei kübrasına sevkedecektir. Artık dünyadaki amellerinize göre hakkınızda hükmü ilâhîsi kemâli adalet ve hakkaniyetle mütecelli olacaktır. Binaenaleyh o akıbet düşünülmelidir, daha fırsat elde iken uyanıp telâfii mâfata çalışılmalıdır, fedakârlıktan, bazı külfetlere karşı tahammülden geri durulmamalıdır. Ebedî istikbali temine gayret edip muvaffakıyyeti kerim olan Halikı Azimüşşandan beklemelidir. Beşeriyyet için en mühim olan vazifei ubudiyet bundan ibarettir. Ve minallâhittevfik.

SURETÜL ANKEBUT

Bu mübarek sure, Mekke'i Mükerreme'de hicreti nebeviyyeye yakın bir zamanda nazil olmuştur. Altmış dokuz âyeti kerimeden müteşekkildir. Bir rivayete nazaran yalnız ilk on âyeti Medine'i Münevvere'de nuzûl etmiştir. Bu surei celilede putlara vesair âciz, fâni şeylere tapanların halleri ve onların dünya varlığını avlamak için kurdukları tuzakları ve öyle pek vâhi gayretleri, ankebut denilen örümceklerin o pek âdi ve bir üfürülmekle mahv ve zevale mahkûm ağına benzetilmiş, onların öyle kıymetsiz, ehemmiyetsiz olduğuna işaret buyurulmuş olduğu için bu hikmet karin sureye «Surei Ankebut» namı verilmiştir.

Bu mübarek sûrede bir kısım müminlerin Allah yolunda bazı sıkıntılara uğrayacaklarına ve bunun kendileri için dünyevî ve uhrevî faidelere, sevaplara vesile olacağına işaret olunmaktadır. Dini ilâhîye muhalif hususlarda anaya, babaya bile itaat edilmiyeceği ihtar olunuyor. Bu sûredeki bir kısım âyetlerde Hazreti Nuh ile Hazreti İbrahim'in ve Hazreti Lût ile Hazreti Şüayb'in vesair bazı Peygamberlerin —Aleyhümüsselâm— kıssalarına muhtasarca işaret ederek onların tarzı - hayatını» Allah yolundaki fedakârlıklarını ve binnetice muvaffakiyyetlere nailiyetlerini enzarı dikkate vazetmektedir. Ve Kur'anı Mübinin ulvî mahiyetini, pek muazzam bir mucize olduğunu, beşeriyet için ne büyük bir nezahat ve fazilet vesilesi bulunduğunu göstermektedir. İslâmiyete karşı cephe alanların da pek fecî âkibetlerine işaret edip ehli islâmın selâmete, ebedî nimtlere kavuşacaklarını tebşir ederek kendilerine metanet ve tesellibahş oluyor. Ve Allah yolunda mücahede edenlerin emekleri zayi olmayıp kendilerinin hidayete, büyük mükâfatlara^nail olacaklarım byan buyurmaktadır.

⁂

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الۤمۤ ۝١ اَحَسِبَ النَّاسُ اَنْ يُتْرَكُوا اَنْ يَقُولُوا اٰمَنَّا وَهُمْ
لَا يُفْتَنُونَ ۝٢ وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللّٰهُ
الَّذ۪ينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِب۪ينَ ۝٣ اَمْ حَسِبَ الَّذ۪ينَ
يَعْمَلُونَ السَّيِّـَٔاتِ اَنْ يَسْبِقُونَا سَٓاءَ مَا يَحْكُمُونَ ۝٤ مَنْ كَانَ يَرْجُوا
لِقَٓاءَ اللّٰهِ فَاِنَّ اَجَلَ اللّٰهِ لَاٰتٍ وَهُوَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ ۝٥
وَمَنْ جَاهَدَ فَاِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِه۪ اِنَّ اللّٰهَ لَغَنِيٌّ
عَنِ الْعَالَم۪ينَ ۝٦

MEALİ ÂLİSİ

(1) : Elif, Lâm, Mim.

(2) : İnsanlar «îman ettik» demeleriyle bırakılacaklarını, ve kendilerinin imtihan edilmeyeceklerini mi sanıverdiler.

(3) : Andolsun ki, onlardan evvelkileri de imiihan **ettik, elbette ki: Sadakatte bulunanları da ve yalancı olanları da bilir.**

(4) : Yoksa kötülükleri yapanlar, bizden kaçıp kurtulacaklarım mı **sandılar?. Hükmettikleri şey ne kadar fena!.**

(5) : Her kim Allah'a kavuşmayı ümit ederse elbette Allah'ın tâyin ettiği **müddet,** herhalde gelicidir. Ve o, bihakkın iştendir, bilendir.

(6) : Ve her kim mücahedede bulunursa ancak kendi nefsi için mücahedede bulunmuş olur. Şüphe yok ki Allah, elbette âlemlerden müstağnidir.

*

İ Z A H

(1): **Bu** mübarek âyetler, ehli îmanın hak yolunda bazı zahmetlere lihikmetin duçar olacaklarını ve böyle bir âdeti ilâhiyyenin eski ümmetler arasında da cereyan etmiş olduğunu bildiriyor. Günahkâr olanların da kaçıp kendilerini azabı ilâhîden kurtaramıyacaklarma işaret buyuruyor. Cenabı Hak'kın âtifetine kavuşmak isteyenlerin mukadder zamanın gelmesine intizar etmelerine ve hak yolunda çalışanların da kendi şahsî menfaatlerini temin etmiş olacaklarına tenbîh buyurmaktadır. Şöyle ki: (Elif, Lâm, Mim) bu mübarek kelimeler, tilâvet olunacak âyetler için dikkat nazarlarını celbe bir vesiledir. Çünki böyle mânası ilk nazarda anlaşılmayan birer kelime, birer cümle ile mühim bir mevzua başlanılması okuyanlarda, dinleyenlerde bir intibah vücude getirir, âyetlerin ehemmiyetle okunup dinlenilmesini temin eder. Maamafih bu hususta daha bir nice hikmetler vardır. Onu Cenabı Hakkın ilmine havale ederiz. Bazı zevat da bu gibi kelimeleri birer münasip suretle tevcih ve tavzihte bulunmuşlardır. Ezcümle «Nimetullahi Dakcüvanî Elfevatihül'ilâhiyye» unvanlı tefsirinde diyor ki: (E) insanı kâmile (L) liyakata (M) de müeyyediyyete işarettir ve Resulûllaha bir hitap demektir. AUahu âlem şöyle buyurulmuş oluyor ki: Ey insanı kâmil olan Resuli Zişan!. Ey âtifeti ilâhiyyeye lâyık bulunan Peygamberi Âlikadr!. Ey min indillâh müeyyet olan Hâtemülmürselin!. Vahy edilen âyetleri güzelce takip ve tilâvet et. Bu hususa dair bakara sûresinin birinci âyetine de müracaat!.

(2) : (İnsanlar) Bütün beşeriyet zümresi, mücerret (îman etitk demeleriyle bırakılacaklarını) artık bir şey ile mükellef olmayacaklarını, hiçbir vakit bir ibtilâya mâruz kalmayacaklannı (ve kendilerinin imtihan edilmeyeceklerini mi sa**nıverdfler?.)** böyle bir kanaat asla doğru değildir. Bu dünya bir âlemi imtihandır. İnsanlar vakit vakit bazı, nahoş hallere mâruz kalabilirler, ve yine insanlar, bir kısım vazifeler ile muvazzaf bulunurlar. Meselâ: Uhdelerine namaz, oruç, zekât gibi ibadetler teveccüh eder ve kendileri muhacerete, mücahedeye, bazı mahrumiyetlere mecbur kalabilirler. Bütün bunlar, birer hikmet ve maslahata müstenittir, bu vesile ile hakikî, samimî müminler ile mücerret kavlen mümin olanların

kimlerden ibaret olduğu taayyün etmiş olur. «Rivayete nazaran bu âyeti kerime, eshabı kiramdan bazı zatlar hakkında nazil olmuştur. Bu zatlar, Mekkei Mükerreme'de islâmiyeti kabul etmişler, sonra da başka yerlere muhacerete lüzum görmüşlerdi. Mu mübarek zatların arkalarından müşrikler koşmuşlar, onlardan bazılarını şehit etmişler, bazıları da kurtulabilmişlerdi. Emmar Bini Yasir, Abbas İbni Ebi Rebiy'a, velîd beni velid,. Seleme bini Hişam Hazretleri bu cümledendir

(3) : İşte Cenabı Hak buyuruyor ki: **(Andolsun ki)** Celâlim hakkı için **(onlardan)** o Mekkei Mükerreme'de eza ve cefaya uğrayan eshabı kiramdan **(evvelkileri de imtihan ettik)** geçmiş ümmetler arasındaki ehli îmanı da, onların Peygamberlerini de lihikmetin bir imtihana tâbi tuttuk, onlar da birçok zahmetlere, mihnetlere mâruz kaldılar. Nitekim Peygamberlerden bazıları dinsizler tarafından şehit edilmiş kimi de birçok eziyetlere uğratılmıştır. Bu muhterem ehli îmanın böyle bir takım sademelere, ağır hâdiselere mâruz kalmaları, onların îmanlarındaki sadakati, metaneti meydana çıkarmak, yalancı, münafık olanları da meydana çıkarıp teşhir etmek içindir, **(elbetteki, Allah sadakatte bulunanları** da ve **yalancı olanları da)** İlmi ezeliis ile bildiği gibi böyle hallerinin meydana çıkarılması suretiyle de ilmi müşahede tarikiyle **(bilir)** işte bu ilmi ilâhînin tecellisi içindir ki kullarını dünyada öyle bir imtihana tâbi tutmaktadır. Artık bu kullar çin yarın ahirette bir mazeret dermeyan etmelerine imkân kalmamış olacaktır. Bu hususta sünneti ilâhiyye, öteden beri böyle câri bulunmuştur. Binaenaleyh bu ümmeti merhume de bazı imtihanlara tâbi olmalarından dolayı teessüre kapılmamalıdır. Bunun neticesi selâmettir, saadettir.

(4) : (Yoksa kötülükleri yapanlar) Şirke düşenler, bir nice masiyetleri irtikâbedenler **(bizden kaçıp kurtulacaklarını** mı **sandılar?.)** bizim azabımızı kendilerinden bertaraf edebileceklerini mi, onları cezalandırmağa bizim kadir olamayacağımızı mı zannettiler?, **(hükmettikleri** şey **ne kadar fena!.)** Öyle kendilerinin azaptan kurtulacakları hakkındaki kanaatleri ne kadar yanlış, vâhi bir kanaattan ibaret!. Onlar dünyadaki varlıklarına, azaba uğramadıklarına bakarak, ahirette de azaba uğramayacaklarına kanî oluyorlar, böyle bir hükmde bulunuyorlar, bu pek bâtıl bir kanaat, pek çirkin bir hükmden başka değildir.

(5) : **(Ve her kim Allah'a** kavuşmayı) Yani: Cenabı Hak'kı ahiretteki hükmüne, sevap veya ikabına ermeği, ve cennete, cemâli ilâhîyi müşahedeye nailiyetini **(ümitederse)** buna ;n.itaiad olup kavuşmak isterse **(elbette Allah'ın tâyin ettiği müddet)** bu istenilen şeylerin zuhura gelmesi için mukadder olan zaman **(her halde** geliridir) bu muhakkaktır, bu husustaki vadi ilâhî de tehallüf asla câri değildir, **(ve** o) Halıkı Azim **(işitendir)** kullarının bütün dediklerini, dilediklerini, tamamen işitir ve o mâbudi kerim **(bilendir)** kullarının bütün gizli ve aşikâr olan hallerini, kanaati kelbiyelerini bilir, haklarında ona göre hükmi ilâhîsi tecelli eder. Artık bunları güzelce düşünüp de o Hâlıkı Azimüşşana îmândan, itaattan

ayrılmamalıdır. Aksi takdirde hiçbir kimse azabı ilâhîden kendisini kurtaramaz.

(6) : (Ve **her kim)** Bu dünyada **(mücahedede bulunursa)** gayretini sarfederek güzel amellere devam ederse, dini ilâhî uğrunda cihada atılırsa **(ancak kendi nefsi için mücahedede bulunmuş olur)** çünki onun bu sâyü gayretinin, bu ibadet ve taatinin menfaati kendisine aittir, Allah Tealâ ise bütün mahlûkatından ganidir, hiçbirinin ibadetine muhtaç değildir, kullarını o gibi vazifeler ile muvazzaf tutmuş olması yne onların faideleri içindir, onların ebedî mükâfatlara kavuşmaları içindir. Binâenaleyh bu da bir rahmeti ilâhiyyeden başka değildir **(şüphe yok ki, Allah, elbetet âlemlerden müstağnidir)** ne insanlara, ne cinlere ve ne de meleklere ve onların ibadetlerine bir ihtiyacı yoktur ve imkâna, zamana ihtiyaçtan da münezzehtir. Fakat bütün bu mahlûkat, o Halikı Azimin lûtf ve atifetine muhtaçtırlar. O halde o Rabbülâleminin rızasını kazanmak, onun **atıfetine** nail olmak için elbette ki, o kerim olan mâbudi Zişana ibadet ve taatte bulunmaları icabeder.

«بقدر سعی باید هرکس از فیض ازل بهره»
«اگر ظرف توکم گیرد گناهی نیست دریارا»

Evet.. Herkes kendi sây-ü gayreti nisbetinde feyzi ilâhîden nasibedar olur. Eğer bir kimsenin kabı az su alırsa, bundan dolayı deryanın ne kusuru vardır?. Binaenaleyh insan çalışmalıdır ki, kendisinde güzel bir kabiliyet bulunmalıdır ki, ebedî nimetlere nail olabilsin.

***

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَحْسَنَ الَّذِي
كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٧﴾ وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا
وَإِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا
إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾ وَالَّذِينَ
آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ ﴿٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(7) : Ve o kimseler ki, îman ettiler ve salih saiih amellerde bulundular elbette onların kötülüklerini —af iîc— setrederiz ve elbette onları işlemiş oldukları şeyin en güzeli ile mükâfatlandırırız.

(8) : Ye insana anası ve babası hakkında güzellik tavsiye eitik. Maamafih senin için kendisine hiçbir bilgi olmayan bir şeyi bana şerik koşasın diye uğraşırlarsa o zaman onlara itaat etme. Dönüşünüz banadır. Artık ne yapar olduklarınızı size haber vereceğim.

(9) : O kimseler ki; îman ettiler ve snlih salih amellerde L*ulundular elbette onları salihler arasına girdireceğizdir.

***

İ Z A H

(7) : Bu mübarek âyetler, güzel amellerde bulunan zatların nail olacakları büyük mükâfatları bildiriyor, ve anaya, babaya karşı güzelce muamelenin yapılmasını, fakat onların dîne muhalif tekliflerine riayet edilmemesini ihtar buyuruyor ve îman ve itaat sahiplerinin zümrei salihine idhâl edileceğini şöylece tebşir buyurmaktadır. (Ve o kimseler ki, îman ettiler) Cenabı Hak'kın birliğini tasdik ederek dini islâmı kabul eylediler (ve salih salih amellerde bulundular) îmanlarını teyid, uhdelerine düşen vazifeleri ifa için ibadet ve taate devam ettiler (elbette onların kötülüklerini) hasbelbeşeriyye yapmış oldukları günahları affederek (setrederiz) o günahlarından dolayı kendilerini ahirette muazzep kılmayız. Şöyle ki: İman eden bir kimse, vaktiyle irtikâb etmiş olduğu küfrden kurtulur. Mümin olduğu halde sagıre denilen günahları işleyenler de namaz gibi, oruç gibi ibadetlerde bulundukça yarlıganır, affa mazhar olur. Kebair denilen günahlarda tövbe ile ve başkalarının hukukuna tecavüz suretiyle vuku bulan günahlarda o hakları yerine getirmekle veya helâllik almak suretiyle af ve setredümiş olur. (ve elbette onları) O mümin, âbit zatları (işlemiş oldukları şeyin) o salih amellerin mükâfat itibariyle (en güzeli ile mükâfatlandırırız) meselâ: Bir salih amel mukabilinde lâakal on misli sevap ihsan ederiz. Ne büyük bir fazlı ilâhî!. Bir günaha mislinden fazla ceza vermediği halde bir güzel amele böyle kat kat sevap ihsan buyuruyor.

(8): (Ve) Allah Tealâ (insana) güzel ameller cümlesinden olmak üzere (anası ve babası hakkında güzellik tavsiye etti) bir kimsenin anası ve babası, onun vücudunun sebebidirler, onun terbiyesine, neşv-ü nemasına hizmet etmiş bulunmaktadırlar. Artık onların meşru emirlerine riayet etmek, kendilerine yardım-

da bulunmak, bir vazifei insaniyedir. Bunun içindir, ki, Cenabı Hak'da bunu bizlere emr buyurmaktadır. **(Maamafih)** Şöyle de emr ediyor ki: Ey insan!, (senin **için kendisine hiç bir bilgi olmayan bir** şeyi) Mâbudiyeti hakkında bir delil, bir bilgi bulunmayan hangi bir mahlûku **(bana)** zait ulûhiyetim hakkında (şerik **koşasın diye uğraşırlarsa)** seni şirke düşürmek için çalışırlarsa **(o zaman onlara itaat etme)** öyle küfr ve şirki müstelzim olan emirlerine tavsiyelerine iltifatta bulunma: Çünki hiçbir mahlûka, mâsiyet hususunda itaat caiz değildir. Nitekim bir hadisi şerifte (<a\ i..r«.« J j ^ İ UlU"V)buyurulmuştur. Bir kerre düşününüz ki: **(dönüşünüz banadır)** İman edenler de, etmiyenler de, valideynin tekliflerine itaatde bulunanlar da bulunmayanlar da yarın ahirette Hak Tealâ'nın huzurı mânevisine, mahkeme'i kübrasına sevkedileceklerdir. **(artık)** Dünyada iken **(ne yapar olduklarınızı)** o ahiret âleminde (size haber vereceğim) sizi dünyadaki amellerinize göre mükâfata ve mücazata kavuşturacağım, artık bu âkibeti nazara alıp da ona göre hayatınızı, ef'âl ve harekâtınızı tanzime gayret ediniz. «Rivayete nazaran» sad ibni ebi vakkas» radiyallahü anh, islâmiyeti kabul edince valdesi «Hemne Binti Ebi Süfyan» bunu işitmiş, Ey Sad senin islâmiyeti kabul ettiğini haber aldım, vallahi ben daima güneş altında duracağım, hiç bir hanenin gölgesinde bulunmayacağım, ve yemek içmek defana haram olsun, sen Muhammed'i —Akyhisselâm— inkâr edinceye kadar» demiş ve üç gün kadar öyle yemeksizin, içmeksizin güneşin hararetli ziyaları altında dufmuş. Hazreti Sad ise ona itaat etmemiş yüz canın olsa da hepsini birer birer çıkaracak olscn b:n yine Muhammed Aleyhisselâmı inkâr etmem demiş, soma da huzurı nebeviye gelerek validesinin o halinden şikâyette bulunmuş, bunun üzerine bu âyeti kerime nazil olmuştur. Demek ki: Bir kimseye anası, babası ne kadar İsrar etseler de meşruiyeti bilinmeyen bir hususta onlara itaat edilmesi caiz bulunmuyor. Artık gayri meşruiyeti malûm, butlanı deliller ile sabit bir husus" hakkında onlara İsrarları halinde itaat caiz olmadığı gibi ademi İsrarları halinde de evlâbittarık itaat edilmesi caiz olamaz. Böyle bir itaat, insanî intihara, ebedî helaki mucip olan irtidada sevketmek demektir. Binaenaleyh höyle bir hususta herhangi bir kimseye nasıl itaat edilebilir?.

(9) : **(O kimseler ki)** Dinsizlikten kaçınarak **(îman ettiler)** dini islâmı kabul eylediler, (ve) bu îmanlarını teyit ve tahkik için **(snlih salih amellerde bulundular)** uhdelerine düşen dinî vazifeleri ifaya çalıştılar **(elbette onları)** böyle îman ile güzel ameller ile muttasif olan kulları **(salihler arasına girdireceğizdir.)** onları Peygamberler ile, veliler ile beraber haşredeceğizdir, yahut onları o mübarek zatlar ile cennetlere idhal eyleyeceğizdir. O zatlar ki, selahı hal hususunda rusuh sahipleridir. Selahı hal ise müminlerin derecelerinin müntehasıdır, umulan kemalâtın gayesidir. Böyle bir gayeye nailiyet için her insan, kalbini nurt îman ile tenvire, vücudunu hüsnü smâl ile terbine çalışıp durmalı değil midir?. Ve minallâhittevfik.

*

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ فَاِذَٓا اُو۫ذِيَ فِي اللّٰهِ جَعَلَ
فِتْنَةَ النَّاسِ كَعَذَابِ اللّٰهِ وَلَئِنْ جَٓاءَ نَصْرٌ مِنْ رَبِّكَ
لَيَقُولُنَّ اِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ اَوَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَعْلَمَ بِمَا فٖي صُدُورِ
الْعَالَمٖينَ ﴿١٠﴾ وَلَيَعْلَمَنَّ اللّٰهُ الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْمُنَافِقٖينَ
﴿١١﴾ وَقَالَ الَّذٖينَ كَفَرُوا لِلَّذٖينَ اٰمَنُوا اتَّبِعُوا سَبٖيلَنَا
وَلْنَحْمِلْ خَطَايَاكُمْ وَمَا هُمْ بِحَامِلٖينَ مِنْ خَطَايَاهُمْ مِنْ شَيْءٍ
اِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٢﴾ وَلَيَحْمِلُنَّ اَثْقَالَهُمْ وَاَثْقَالًا مَعَ
اَثْقَالِهِمْ وَلَيُسْـَٔلُنَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَمَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿١٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(10) : Ve nâstan öylesi de vardır ki, Allah'a îman ettik der. Sonra Allah uğrunda bir eziyete uğrasa nâsın fitnesini Allahın azabı gibi telâkki eder. Celâlim hakkı için Rabbinden bir nusret gelecek olunca da elbette diyeceklerdir ki: Biz de muhakkak sizinle beraber bulunduk. Allah, âlemlerin sinelerinde olanı en ziyade bilen değil midir?.

(11) : Ye elbette ki, Allah îman edenleri bilir ve münafık olanları da bilir.

(12) : Ve o kâfir olanlar, îman edenlere dedi ki: Bizim yolumuza tâbi olun ve biz sizin hatalarınızı yüklenelim. Halbuki, onlar, bunların hatalarından bir şey yüklenici değildirler. Şüphe yok ki, onlar elbette yalancılardır.

(13) : Ve elbeteki, onlar kendi ağırlıklarını ve kendi ağırliklariyle beraber nice ağırlıkları da yükleneceklerdir. Ve elbette iftira eder oldukları şeylerden kıyamet gününde sual olunacaklardır.

İ Z A H

(10) : Bu mübarek âyetlerde îman iddiasında bulunan münafıkların dünyevî bir mihneti, azabı ilâhî gibi sayar olduklarını ve müminlere bir nusret yüz gösterince kendilerinin de o müminler ile beraber olduklarını iddia eder bulunduklarını bildiriyor. Ve bütün müminlerin de münafıkların da ahvali kalbiyelerini Cenabı Hak'kın bildiğini ihtar buyuruyor. Mücahir kâfirlerin de müminleri hak yolundan ayırmak için nasıl bâtıl tekliflerde bulunduklarını ve o kâfirlerin ahirette kimseye yardım edemiyeceklerini, bilâkis kendilerinin de, başkalarının da yüklerini yüklenerek nasıl büyük bir cezaya çarpılacaklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Allah Tealâ, nâsın müminler ile kâfirler kısımlarına ayrılmış olduklarını yukarıda bildirdiği gibi üçüncü kısmını da münafıkların teşkil ettiğini şöylece beyan buyuruyor. (Ve nâstan öyleşi de vardır ki) Müminlere karşı biz (Allah'a îman ettik der) kendisini müslüman gösterir (sonra Allah uğurunda bir eziyete uğrasa) îmanından dolayı kâfirler onu bir azaba uğratacak olsalar (nâsın fitnesini) kâfirler tarafından kendisine isabet eden eza ve cefayı (Allahın azabı gibi telâkki eder) o eza ve cefayı, azabı ilâhî gibi şiddetli sayarak dininden döner, irtidadını gösterir. Halbuki, bu münafıkane, mürteddane hareketinden dolayı ahirette uğrayacağı azabı ilâhî, her türlü dünyevî eziyetlerin, mahrumiyetlerin fevkindedir. Hayfaki bunu takdir edemez.

«Gam değildir gide dünya, kala din»
«Gam odur kim kala dünya, gide din»

Evet.. Münafıklar, öyle kimselerdir ki, onlar yalnız dünyevî menfaatler arkasında koşarlar. İşte Cenabı Hak, buyuruyor ki: (Celâlim hakkı için Rabbinden) Müminler için (bir nusrei) bir feth ve zafer, bir malı ganimet (gelecek olunca da elbette) o münafıklar (diyeceklerdir ki: Biz de muhakkak sizinle beraber **bulunduk)** biz de îman hususunda sizinle beraberiz. Artık bizi de o ganimet, mallarına ortak kılın, biz de onlardan birer hisse alalım (Allah, âlemlerin sinelerinde **olanı en** ziyade bilen değil midir?.) elbette o Halikı Kâinat, bütün mahlûkatın ahvalini tamamen bilmektedir, bütün kullarının mâfizzamirleri indi ilâhîde malûmdur. Artık şüphe yok ki, o münafıkların kalplerindeki nifakı, o kâfirlere karşı gösterdikleri temayülleri de gayrı mütenahi olan muazzam ilmiyle tamamen bilmektedir Amenna!. «Tefsirülmeragı» de deniliyor ki: Bu âyeti kerime, bir rivayete nazaran «Ayyaş bini ebi Rebiya» hakkında nazil olmuştur. Bu zat, müslüman olmuş, hicrette bulunmuştu. Sonra ana bir kardeşleri Ebu Cehl ile Haris tarafından doğulmuş, eziyetlere uğramış olduğu için irtidat etmişti. Daha sonra uzun bir müddet yaşamış, tecdidi îman ederek güzelce müslüman **olmuştur.**

(11) : Evet.. **(Ve elbette ki, Allah)** o Hâlikı Azim **(îman edenleri** bilir) samimî surette mümin olanları bilir, onları ebedî saadete eriştirir **(ve münafık olanları da bilir)** onların da cefalarını verir. İnsanlar, bu hakikati bilip ona göre hareketlerini güzelce tanzim etmeli değil midirler?. Kâfirlerin sözlerine bakıp da münafıkane bir vaziyet almak, ciddî surette müslüman olmamak, insan için nasıl, muvafık olabilir?.

(12) : **(Ve o kâfir olanlar)** Zaten islâmiyet düşmanlardır, onların sözlerine iltifat edilebilir mi?. Onlar **(îman edenlere)** zahiren ve batınen mümin bulunan zatlara, onları iğfal için **(dedi)** ler **(ki:)** Ey Müslümanlar!. **(Bizim yolumuza tâbi olun)** Din hususunda bizim takip ettiğimiz yolu takibedin, islamiyetten ayrılın, korkmayınız, o yüzden bir azaba uğramazsınız (ve) bilfarz öyle bir azaptan korkuyorsanız **(biz sizin hatalarınızı yüklenelim)** eğer islamiyetten dönmek, bir hatâ, bir günah ise ondan dolayı ahirette muaheze olunacak iseniz, onun cezasını biz yükleniriz, sizi muahezeden kurtarırız **(halbuki, onlar)** o müslümanları irtidada sevketmek isteyen kâfirler **(bunların)** bu müminlerin **(hatalarından dolayı bir şey yüklenici değildirler)** onlar, idlâl edecekleri müminlerin hatalarını yüklenerek o müminleri mes'uliyetten kurtarmaya asla kadir olamazlar. Onlar, hilafı hakikat bir iddiada bulunuyorlar, bu suretle de müslümanları aldatmaya çalışıyorlar, (şüphe yok **ki; onlar elbette yalancılardır)** Evet.. Onlar, kendi dinlerinin doğru olduğunu söylerler ki, bu bir yalandır. Başkalarının yüklerini yüklenecek-lerini iddiada bulunurlar ki, bu da bir yalandır. Başkalarını mesuliyetten kurtarabileceklerini iddia ederler ki, bu da bir yalandır. «Tefsiri keşşef» sahibi diyor ki: İslâm namını alan bazı kimseleri görürsün ki, arkadaşını bir günaha sevk için ona cür'etbahş olmak üzere der ki: «Şunu sen yap, onun günahı benim boynuma» birçok cahil zayıf kimselerde bu söze mağrur olarak öyle memnu bir şeyi irtikâb etmiş olur. Binaenaleyh âkil, mütefekkir insanlar için lâzımdır ki, onun bunu havayi, nefsanî sözlerine, teminatlarına kıymet vermeyip terbiyei diniyeye, ahlâkı, islâmiyeye muhalif şeylere temayülden son derece kaçınsınlar.

(13) : **(Ve elbetteki)** Andolsun ki **(onlar kendi ağırlıklarını)** yükleneceklerdir. Ahirette kendi hatalarının, küfrlerinin yükünü taşıyacaklardır **(ve kendi ağırlıklariyle beraber nice ağurlıklari da yükleneceklerdir.)** başkalarını sapıtmaya çalıştıklarından dolayı da ayrıca azaba giriftar olacaklar, pek büyük mes'uliyetler altında kalacaklardır. O ıdlâle uğrayanlar da bu yüzden ayrıca muazzep olacaklar kendi sui ihtiyarlarının cezasını görüp duracaklardır, bunların azabını başkaları yüklenmiş olmayacaktır, **(ve elbette)** O kâfirler dünyada iken **(iftira eder oldukları şeylerden)** yalan yere söyledikleri sözlerden, uydurdukları batıl iddialardan ve ezcümle azdırdıkları kimselerin yüklerini yükleneceklerine dair lâkırdılarından **(kıyamet gününde)** mahza tevbih için, melamet için **(sual olunacaklardır)** Evet.. Onlara serzeniş' için denilecektir ki: Neden dünyada öyle kâfirane, iblisane bir halde yaşadınız?. Hem kendinizi küfre düşürdünüz, hem de

başkalarını ıdlâle çalıştınız. Şimdi işte o çirkin amellerinizin cezasına kavuşmuş oldunuz. İşte küfrün, başkalarını dinsizliğe sevk etmek isteyenlerin pek müthiş âkibeti!.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِه۪ فَلَبِثَ ف۪يهِمْ اَلْفَ سَنَةٍ اِلَّا
خَمْس۪ينَ عَامًا فَاَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١٤﴾
فَاَنْجَيْنَاهُ وَاَصْحَابَ السَّف۪ينَةِ وَجَعَلْنَاهَا اٰيَةً لِلْعَالَم۪ينَ ﴿١٥﴾
وَاِبْرٰه۪يمَ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاتَّقُوهُ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ
لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٦﴾ اِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ
اَوْثَانًا وَتَخْلُقُونَ اِفْكًا اِنَّ الَّذ۪ينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ
لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوا عِنْدَ اللّٰهِ الرِّزْقَ وَاعْبُدُوهُ
وَاشْكُرُوا لَهُ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١٧﴾ وَاِنْ تُكَذِّبُوا فَقَدْ كَذَّبَ
اُمَمٌ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُب۪ينُ ﴿١٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(14) : Celâlim hakkı için, biz Nah'u kavmine gönderdik, artık aralarında elli yılı müstesna, bin sene durdu. Nihayet onlar, zalimler oldukları halde kendilerini tufan yakaladı.

(15) : Fakat biz onu ve gemi arkadaşlarını necata erdirdik ve onu — o hâdiseyi— âlemler için bir ibret kıldık.

(16) : İbrahim'i de —yâdet— o vakit ki, kavmine dedi: Allah'a ibadet edin, ve ondan korkun. Bu, sizin için eğer bilir kimseler oldunuz iseniz pek hayırlıdır.

(17) : Siz ancak Allanın gayrı olan putlara ibadet ediyorsunuz ve yalan uyduruyorsunuz, Allah'tan başka kendilerine tapındığınız şeyler, şüphe yok ki, sizin için bir rızka mâlik olamazlar. Artık rızkı Allah'ın indinde arayınız ve ona ibadet ediniz ve ona şükr eyleyiniz, siz —ancak— ona döndürüleceksinizdir.

(18) : Ye eğer tekzib ederseniz, muhakkak ki, sizden evvel bir nice ümmetlerde tekzib ettiler. Peygamber üzerine de apaçık tebliğden başka bir şey yoktur.

**

İ Z A H

(14) : Bu mübarek âyetler, Nuh Aleyhisselâmın kavmine Peygamber olarak gönderilmiş ve o kavmin bilâhara tufan ile helak olmuş olduğunu bildiriyor. İbrahim Aleyhisselâmın da kendi kavmine Peygamber gönderilmiş ve onları putperestlikten men'e çalışarak kendilerine ne kadar güzel nasihatlarda bulunmuş olduğunu beyan buyuruyor. Vaktiyle de bir çok milletlerin Peygamberlerini tekzib etmiş olduklarını, Peygamberlerin vazifeleri ise dini ilâhîyi ümmetlerine açıkça tebliğden ibaret bulunmuş olduğunu beyan ile Resuli Ekrem'e tesellibahş olmaktadır. Şöyle ki: Enbiyayı izama karşı ümmetlerinin münkirane vaziyet almış, o mübarek zatlara eza ve cefada bulunmuş oldukları öteden beri vâkidir. İşte buna işaret için Cenabı Hak buyuruyor ki: **(Celâlim hakkı için)** Muhakkak bir hâdisedir ki **(biz Nuh'u kavmine)** Peygamber **(gönderdik)** onları dini ilâhîye davet etti, onların bir çok eziyetlerine katlandı **(artık aralarında elli yılı müstesna bin sene durdu)** kırk yaşında iken risalete nail olmuş, dokuzyüz elli sene kavmini dîne davet etmiş, tufandan sonra altmış sene daha yaşamış, bin elli yaşında iken ahirete teşrif etmiştir. İnsanların müddeti hayatı, takdiri ilâhî ile az da çok da olabilir. Eğer takdiri ilâhî olmasa ne insan vücude gelebilir, ne de bir gün olsun yaşayabilir. Binaenaleyh Cenabı Hak'kın takdiriyle, kudretiyle hangi bir kimsenin ne kadar ziyade muammer olabileceği asla istibad edilemez. «Tabiat kanunları» denilen şeyler, iradei ilâhiyyeye bağlıdır. Onların hepsi de iradei ilâhiyye ile tebeddül ve tegayyür edebilir. Muktezayı hikmet ne ise o tecelli eder. **(nihayet onlar)** O Nuh kavmi **(zalimler oldukları halde kendilerini tufan yakaladı)** onlar, müşrik kimseler olarak o muazzam tufanın dalgaları arasında kahrolup gitmişlerdir. İşte küfr ve isyanın vahim bir cezası.

(15) : **(Fakat biz cnu)** Hazreti Nuh'u (ve) onun **(gemi arkadaşlarım)** onunla beraber gemiye binmiş olan zatları ki, bir rivayete nazaran yetmişsekiz kişiden ibaret olup yarısı erkek, yarısı da kadın imiş **(necata erdirdik)** onları gark olmaktan kurtardık, onlar dîne merbutiyetlerinin bu dünyevî mükâfatını görmüş

oldular (ve onu) o gemiyi veya tufan hâdisesini (âlemler için bir ibret kıldık) bundan nâs, bir intibah dersi almalıdır.. Evet.. Bu hâdise, kudreti ilâhiyyeye şahadet ediyor, Hak Tealânın muti kullarını nihayet selâmet ve saadete kavuşturacağını, isyankâr kullarını da lâyık oldukları cezalara erdireceğini gösteriyor ve kavmi tarafından birnice eza ve cefaya uğramış olan Hatemülenbiya Efendimize tesliyetbahş olmuş oluyor. Nuh Aleyhisselâmm kıssası için «Sûretül Hud»a da müracaat!.

(16) : İşte diğer bir ibret vesilesi de İbrahim Aleyhisselâmm tarihi hayatıdır. Cenabı Hak, buyuruyor ki: (İbrahim'i de) Yâdet, o da büyük bir Peygamberdir (o vakh ki, kavmine) Peygamber olarak gönderilmişti, onlara (dedi ki: Allah'a ibadet edin) onu tevhit ve takdiste bulunun (ve ondan korkun) o Halikı Azimin azabını düşünerek titreyin, ona hiçbir şeyi şerik koşmayın (bu) halisane ibadette bulunup muttekiyane yaşamanız (sizin için eğer bilir kimseler oldunuz iseniz) hayır ile şerren, faideli şeyler ile muzır şeylerin aralarını tefrike muktedir bulunmakta iseniz (pek hayırlıdır) her şeyin fevkinde bir hayrı haizdir. Çünki ebedî selâmet ve saadet bununla kaimdir.

(17) : Hayfaki: Ey kavmim!. (Siz ancak Allah'ın gayrı olan putlara ibadet ediyorsunuz) Asla mâbudiyet sıfatını haiz, ibadete lâyık olmayan bir takım taşlara, heykellere tapınıp duruyorsunuz (ve yalan uyduruyorsunuz) öyle .mahlûk, fâni, âciz şeylere tanrı unvanını veriyorsunuz, onların size şefaat edeceklerini iddiada bulunuyorsunuz. (Allahtan başka kendilerine tapındığınız şeyler) ise (şüphe yok ki) pek âciz, kudretten mahrum şeylerdir, (onlar sizin için bir rızka mâlik olamazlar) Sizi asla bir şey ile merzuk edemezler, onlar kendi başlarına gelen bir belâyı bile kendilerinden bertaraf eyleyemezler. Artık onlardan ne beklenilebilir?. (artık rızkı Allahın indinde arayınız) Çünki rezzakı âlem olan ancak o Halikı kerimdir. (Ve ona ibadet ediniz) ondan başkası ibâdete lâyık olamaz. (ve ona) o mâbudi azime (şükr eyleyiniz) sizi nail etmiş olduğu nimetlerden dolayı o halikı kerime şükrü bir mühim vazife biliniz, ifasına çalışınız (siz) ancak (ona) o Hâlkiı Azimüşşana (döndürüleceksinizdir) sizi öldükten sonra tekrar hayata erdirecek, sizi ahiret âlemine celbedecek, muti olanlarınızı sevaba, âsi olanlarınızı da ikaba kavuşturacak olan ancak o Halikı Kâinat Hazretleridir. Artık bu âkibeti nazara almalı değil misiniz?..

(18) : Hazreti İbrahim, kavmine karşı tevhidi ilâhîye dair öyle hitapta bulunduktan sonra onları tehdit ve ikaz için şöyle de buyurmuştur. (Ve eğer tekzib ederseniz) Benim bu sözlerimi kabul etmez, beni yalancı sanarsanız, neticesini artık siz düşününüz!, (muhakkak ki, sizden evvel birnice ümmetler de) Peygamberlerini, meselâ: Şıt, İdris, Nuh Aleyhisselâm gibi zatları (Tekzib ettiler) bu tekzib edenler Peygamberlere değil kendi nefislerine fenalıkta bulundular. İnkârları nın cezasını, kendileri çekmiş oldular (Peygamber üzerine de apaçık tebliğden başka bir şey yoktur.) Bir Peygamber, kavmine ahkâmı ilâhiyyeyi vâzih bir surette

bildirir, bir nice mucizeler gösterir, bu suretle vazifei nübüvvetini ifa ederek nezdi ilâhîde mükâfata riail olur. İşte Hâtemülenbiya Hazretlerinin de vazifei risaleti bundan ibarettir. Artık onun tebligatını kabul etmeyenler de kendilerinin korkunç âkibetlerini düşünsünler, rîazreti İbrahim'in kıssası için «Sûrei İbrahim'e» de müracaat!.

**

أَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ يُبْدِئُ اللّٰهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى
اللّٰهِ يَسِيرٌ ﴿١٩﴾ قُلْ سِيرُوا فِي الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ بَدَاَ الْخَلْقَ
ثُمَّ اللّٰهُ يُنْشِئُ النَّشْاَةَ الْاٰخِرَةَ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ
قَدِيرٌ ﴿٢٠﴾ يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَيَرْحَمُ مَنْ يَشَاءُ وَاِلَيْهِ
تُقْلَبُونَ ﴿٢١﴾ وَمَا اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ
وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٢٢﴾
وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَلِقَائِهِ اُولٰئِكَ يَئِسُوا
مِنْ رَحْمَتِي وَاُولٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٢٣﴾

MEÂLİ ÂLİSİ

(19) : Görmediler mi ki, Allah, halkı bidayeten nasıl var ediyor, sonra da onu geri çevirir. Şüphe yok ki, bu, Allaha göre kolaydır.

(20) : De ki: Yerde yürüyünüz de bir bakınız ki: Yaratmaya nasıl başlamış ,AUah Tealâ sonra da abiret hayatını vücude getirecektir. Şüphe yok ki Allah Tealâ, her şey üzerine ziyadesiyle kadirdir.

(21) : Dilediği kimseye azap eder ve dilediği kimseye de msrhamct buyurur. Ve ona döndürüleceksinizdir.

(22) : Ve siz onu ne yerde ve ne de gökte âciz bırakıcılar değilsiniz ve sizin için AHahtan başka bir veli, bir yardımcı da yoktur.

(23) : Ve o kimseler ki, AHahın âyetlerini ve ona kavuşmayı inkâr ettiler, işte onlar, benim rahmetimden ümitlerini kestiler, ve işte onlar için pek acıklı bir azap vardır.

*.

İ Z A H

(19) : Bu mübarek âyetlerde nâsın nazarlarını asarı kudreti temaşaya davet ederek ahiret hayatını inkâr edenleri tevbih ediyor, kudreti ilâhiyyenin her şeye maziyadetin kâfi olduğunu bildiriyor, Halikı Azimin hiçbir hususta âciz bulunmadığını, ondan başka hakikî bir velînin, bir muinin mevcut olmadığını bildirerek Cenabı Hak'km âyetlerini ve lika'i subhanisini inkâr ederek ye'se düşmüş olanlarında ne kadar mühlik bir vaziyette kalacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Allah Tealâ Hazretleri, ahiret hayatını tekzib edenlerin cehaletini teşhir için buyuruyor ki: (Görmediler mi) Bakıp da anlamadılar mı, yani: Kendilerine vâzih bir bilgi hasıl olmadı mı (ki, Allah) Tealâ Hazretleri (halkı bidayeten nasıl var ediyor?.) bir nutfeden, bir kan parçasından, böyle bir maddeden veya bilâmadde dilediği mahlûkunu nasıl vücude getiriyor?. (Sonra da onu) O mahlûkunu öldürdükten sonra (geri çevirir) bir şeyi bidayeten yaratan, elbetteki, onu öldürdükten sonra iadeye de kadirdir. Bidayeti hilkiyet, iadei hilkat için bir delili imkân teşkil etmektedir! (şüphe yok ki bu;) Dilediğini bidayeten yaratmak, sonra da onu iade etmek, yeniden hayata kavuşturmak (Allaha göre kolaydır) Cenabı Hâk, kudreti Azime sahibidir. Bir şeyi bidayeten yaratmak, onu öldürdükten sonra tekrar hayata kavuşturmak o azim kudrete nazaran pek kolaydır, onda müşkülât, mutasavver değildir.

(20) : Hak Tealâ Hazretleri, İbrahim Aleyhisselâma veyahut bizim Peygamberi zişanımıza şöyle emr etmiştir. Ey Resulüm!. O münkirlere (De ki: Yerde yürüyünüz de bir bakınız ki) Nazarı itibara alınız ki, Rabbiniz (yaratmaya nasıl başlamış) insanları vesair bir nice mahlûkatı bidayeten nasıl muhtelif tavrlar mü tegayir tabiatlar, mütefavit ahlâk ve kabiliyet üzere yaratmış, sahaî arzda, ne kadar çeşit çeşit dağlar, dereler, deryalar vücude getirmiş, bunları nazarı dikkatle temaşa edenler, elbette kudreti ilâhiyyenin azametini takdire mecbur olurlar. Evet.. (Allah Tealâ) Her şeye kadirdir (sonra da ahiret hayatını vücude getirecektir.) nice muhtelif safahatı hayatiyeyi vücude getirmiş olan o Hâlikı Azim. buna da

amenna kadirdir. **(Şüphe yok ki, Allah Tealâ her şey- üzerine ziyadesiyle kadirdir.)** Binaenaleyh insanları Öldürdükten sonra tekrar hayata kavuşturmaya da kudreti ilâhiyyesi maziyadetin kâfidir.

(21) : Evet.. O Halikı Hakim, bütün kulları üzerinde muktezayı hikmetine göre tasarrufatta bulunur. **(Dilediği kimseye)** Dünyada ve ahirette **(azab eder)** onu adaleti ilâhiyyesi veçhile cezaya uğratır, **(ve dilediği kimseye de merhamet buyurur)** mümin, salih kullarını fazlı keremiyle nimetlere, mükâfatlara nail kılar, (ve) Ey insanlar!. Şüphe yok ki, hepinizde yarın ahirette **(ona)** o Halikı Azimin huzuru mânevisine **(döndürüleceksinizdir)** artık hakkınızda istidadınıza istihkakınıza göre onun rahmeti veya azabı tecelli edecektir.

(22) : (Ve) Şüphe yok ki, o Halikı Azim, her şeye kadirdir, (siz) ey insanlar! **(onu)** o Halikı Kâinatı **(ne yerde** ve **ne de gökte âciz bırakıcılar değilsiniz)** onun hükmünün, kazayı ilâhîsinin sizlere teveccühüne asla mâni olamayacaksınız, velevki, yerleri»' altlarına saklanınız, velevki, bilfarz semalara yükselerek gizlenmeğe çalışınız, herhalde sizi yakalatıp lâyık olduğunuz âkibete kavuşturacaktır. Yerde olanlarda, göklerde bulunanlar da o Halikı Azimin dairei hâkimiyetinden asla çıkamazlar, (ve) Ey insanlar!. Şunu da iyice bilmelisiniz ki, **(sizin için Allah'tan başka bir velî)** sizi koruyacak bir karibiniz, bir dostunuz yoktur ve sizin için **(bir yardımcı da yoktur)** sizi o Halikı Kerimden başka siyanet edecek bir sahip kuvvet bulunamaz. Artık bunu biliniz de ona göre ubudiyet vazifelerinizi ifaya çalışınız, siyaneti ilâhiyyeye ilticada bulununuz.

(23) : (Ve **o kimseler ki, Allanın âyetlerini)** Onun varlığına, kudret ve azametine pek açıkça dalâlet ve şahadet eden delilleri, parlak hüccetleri münkir bulundular, onlara îman etmediler (ve **ona)** Allah Tealânm huzuru mânevisine, mahkeme'i kübrasma **(kavuşmayı inkâr** ettüer) ahiret hayatına muttekit bulunmadılar (işte) Allahü Azimüşşan buyuruyor ki: **(onlar benim rahmetimden ümitlerini kestiler)** Onlar kıyamet gününde rahmeti ilâhiyyeye asla nail olamayacaklardır. Çünki onlar, Cenabı Hakkın varlığına, ahiret hayatının vukuuna kail olmadıkları için öyle bir rahmete nailiyet ümidinden mahrum bulunmuşlardır. Onlar, Allah Tealâ'ya iltica ederek onun rahmetine nailiyet niyazında bulunmamış, münkir kimseleridir. Binaenaleyh **(onlar için)** yarın ahiret âlenjiinde **(pek acıklı bir azap vardır.)** işte dinsizliklerinin müthiş âkibeti!»

*

فَمَا كَانَ
جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا اقْتُلُوهُ أَوْ حَرِّقُوهُ فَأَنْجَيهُ
اللَّهُ مِنَ النَّارِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٤﴾
وَقَالَ إِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا مَوَدَّةَ بَيْنِكُمْ
فِي الْحَيَوةِ الدُّنْيَا ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَمَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُمْ
بِبَعْضٍ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُمْ بَعْضًا وَمَأْوَيكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ
مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٢٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(24) : Artık —İbrahim Aleyhisselâînın— kavminin cevabı: Onu öldürünüz veya **onu** yakınız demekten başka olmadı. Fakat Allah onu ateşten kurtardı. Şüphe yok ki, bunda îman edecekler olan bir kavim için elbette ibretler vardır.

(25) : Ve dedi ki: Siz hayatı dünyada aranızda bir sevişme —sebebi— olmak için Allahın gayrı putları iltizam etmiş oldunuz. Sonra kıyamet gününde **bazınız, bazınıza** küfr edecek ve bazınız bazınıza lanet eyleyecektir, varacağınız yerde ateştir ve sizin için yardımcılardan —bir kinre— de yoktur.

***

İ Z A H

(24) : Bu mübarek âyetlerde İbrahim Aleyhisselâmın pek kuvvetli, hıyırhahane tebligatına karşı kavminin ne kadar caniyane bir suikastte bulunmuş olduklarım bildiriyor. Hazreti İbrahim'in de necata nail olup kavmine onların

müşrikâne hallerini bildirerek pek korkunç bir âkibete giriftar olacaklarını ihtar buyurmuş olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: O müşrik kavim, Hazreti İbrahim'in-bildirdiği pek açık, kuvvetli delillere karşı, mâkul bir surette Cîvap vermeğe kadir olamadılar (Artık) o muhterem Peygambere karşı onun (kavminin cevabı) onların münkirane lâkırdıları (onu öldürünüz veya onu) ateşe atarak (yakınız demekten başka olmadı) bunun üzerine müttefikan hareket ettiler, birçok odun toplayarak büyük bir ateş meydana getirdiler, o mâsum Peygamberi o ateş içine attılar, (fakat Allah orrj aleşîen kurtardı) O ateş, bir hârika olarak soğuk, selâmetli bir hale geldi, (şüphe yok ki, bunda) Bu kıssada, bu harikulade hâdisede (îman edecekler olan bir kavim için elbette ibretler vardır) bu hâlin, bu tebeddülün böyle vukua gelmesinde Hazreti İbrahim'in Peygamberliğine, onun indi ilâhîdeki yüksek mevkiine ve kudreti ilâhîyenin her şeye kâfi olduğuna dair elbetteki pek büyük şehadetler, burhanlar vardır. Kabiliyetten mahrum dinsizler ise bunu takdir ederek uyanamazlar.

(25) : (Ve) İbrahim Aleyhisselâm, öyle harikulade bir surette ateşten kurtulduktan sonna da o müşrik kavmine karşı bilâperva (dedi ki: Siz hayatı dünyada aranızda bir sevişme) sebebi (olmak için) bir birinize karşı veya sizinle putlar arasında bir muhabbet vesilesi bulunsun diye (AHahın gayri) olan, o Halıkı Kâinatın t?htıI hükmünde, kahrında bulunan (»rjtları iltizam eimiş oldunuz) güya onlardan bir faide görecek imişsiniz, püyâ onların sebebiyle aranızda bir meveddet. muhabbet câri olacak imiş!. Heyhat!, (sonra kıyamet gününde bazınız bazınıza küfr edecek) O bâtıl mübutlar ile onlara dünyada iken tapınmış olanlar, birbirine karşı böyle münkirane bir vaziyet alacaklardır, aralarındaki muhabbet, adavete ibkılâp etmiş bulunacaktır, (ve bazınız bazınıza lanet eyleyecektir) Cenabı Hak. o putlara da ahirette bir söz söyleme kabiliyeti verecek. Onlara tapanlar, onların yüzünden felâkete mâruz kaldıklarını görerek o putlara lanet okuyacaklardır. O putlar da kendilerinin böyle bir ibadete onları davet etmemiş olduklarını dermeyan ederek o kendilerine tapınmış olanlara lânethan olacaklardır. Hazreti İbrahim, şunu da ilâve buyurdu ki: Ey müşrikler!. Sizin (varacağınız yerde ateştir) cehenneme atılarak orada ebediyyen kalacaksınızdır, (ve sizin için yardımcılardan) Bir kimse (de yoktur) o sizi o ateşten hiç bir kimse yardım edip de kurtaramiyacaktır. Ehli îmanı ise Cenabı Hak ateşten himaye buyurur. Nasıl ki, İbrahim Aleyhisselâmı da düşmanlarının ateşinden kurtarmıştır. Bu hâdise için «Sûrei enbiya» ya da müracaat!.

فَاٰمَنَ لَهُ لُوطٌ وَقَالَ اِنّ۪ي مُهَاجِرٌ اِلٰى رَبّ۪ي اِنَّهُ
هُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿٢٦﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ
وَجَعَلْنَا ف۪ي ذُرِّيَّتِهِ النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ وَاٰتَيْنَاهُ اَجْرَهُ فِي الدُّنْيَا
وَاِنَّهُ فِي الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِح۪ينَ ﴿٢٧﴾ وَلُوطًا اِذْ قَالَ لِقَوْمِه۪
اِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ اَحَدٍ
مِنَ الْعَالَم۪ينَ ﴿٢٨﴾ اَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ وَتَقْطَعُونَ السَّب۪يلَ
وَتَأْتُونَ ف۪ي نَاد۪يكُمُ الْمُنْكَرَ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِه۪ اِلَّا
اَنْ قَالُوا ائْتِنَا بِعَذَابِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِق۪ينَ ﴿٢٩﴾
قَالَ رَبِّ انْصُرْن۪ي عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِد۪ينَ ﴿٣٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(26) : **Bunun** üzerine ona Lût, îman etti ve dedi ki: Şüphe yok, ben Rahmime **bir hicret** ediciyim. Muhakkak ki, aziz, hâkim olan o'dur, o..

(27) : Ve ona İshak'ı ve Yakub'u bağışladık ve nübüvveti ve kitabı onun **zürriyetinde kıldık** ve ona dünyada mükâfatını verdik ve şüphe yok ki, o ahireîte **de elbette salih olanlardandır.**

(28) : Lût'u da —yâdet— o vakit kî, kavmine **dedi:** Şüphe yok, siz c£:tİ2 **öyle pek fahiş bir harekette** bulunuyorsunuz ki, sizden evvel âlemlerden hiçbir **fert, onu irtikâb etmiş değildir.**

(29) : **Siz** hâlâ erkeklere gidecek ve yolu kesecek ve **toplantılarınızda çirkin şeyleri yapacak mısınız?. Artık** kavminin cevabı: «Eğer sen **sadıklardan** işen **bize AHahın azabını getir» demekten** başka **olmadı.**

(30) : Dedi ki: Yarabbü. O müîsitkr ckn kavim üzerine bana nusret ver.

İ Z A H

(26) : Bu mübarek âyetlerde İbrahim Aleyhisselâma, Hazreti Lüt'un înanıp tâbi olduğunu, Hazreti İbrahim'in de Cenabı Hak'kın emr edeceği başka bir yere hicret eyleyeceğini söylemiş bulunduğunu bildiriyor ve Hazreti İbrahim'e bir mükâfat olarak Hazreti İshak ile Yakub'un verildiğini ve zürriyetinin nübüvvete, kitabı ilâhîye nail olduklarını ve Hazreti İbrahim'in ahirette de büyük bir makam sahibi olacağını tebşir ediyor. Lût Aleyhisselâmın da pek çirkin fiillerde bulunan kavmini ne suretle tevbih etmiş ve tebdili hareket etmeleri için ne kadar say ve gayret göstermiş bulunduğunu ve kavminin inkârlarına ve azrb temennisinde bulunmalarına karşı da nusreti ilâhiyyeye nailiyetini niyazda bulunmuş olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: İbrahim Aleyhisselâmın o harikulade muvaffakiyetini, Hakikat karin olan sözlerini onun kardeşi Hara'nın oğlu olan Hazreti Lût görmüş dinlemiş oldu. (Bunun üzerine ona) Hazreti İbrahim'e **(Lût îman etti)** onu tasdik eyledi, onu ilk tasdik edenlerden bulundu (ve) İbrahim Aleyhisselâm da (dedi ki: Şüphe yok ben Rabbimc) yani o kerim Halikımın emrettiği razı olduğu bir, diyara **(hicret ediciyim)** kendi beldemden, kendi aşiretimden ayrılarak kendisinde enisim. aşiretim, yardımcım olmayan bir diyara gideceğim, (muhakkak ki, aziz) Düşmanlarına galip, her emri nafiz olan ve **(hakim olan)** her iradesi, her fiili hikmet ve maslahata mukterin bulunan **(o'dur)** o Halikı Azimdir. Evet., (o) dur. Binaenaleyh Hazreti İbrahim, ikametgâhı olan ve Küfe kariyelerinden bulunan «Kusa» dan ayrılarak evvelâ «Harrana» sonra da arzı mukaddese = Şam'a girerek Filistin'de kalmıştır. Her nebi bir kerre hicret etmiş olduğu halde Hazreti İbrahim böyle iki defa hicret etmişti. Onun bu hicreti mahza rızayı ilâhî için olmuştu. Yanında da zevcesi Sare Hazretleriyle biraderzadesi Hazreti Lût bulunmuştu. Rivayete nazaran Hazreti İbrahim, o zaman yetmişbeş yaşında imiş. Hazreti Lût da «şedum» da inip kalmıştı.

(27) : (Ve **ona)** Hazreti İbrahim'e, bu hicretine bir mükâfat olarak Sare namındaki ihtiyarlaşmış olan refikasından **(İshak'ı)** ihsan ettik ve bunun oğlu olarak da **(Yakub'u** bağışladık) kendilerine böyle atıfette bulunduk (ve) bahusus (nübüvveti ve kitabı) kütübi cemaviyyeye nailiydi (cnua) Hazreti İbrahimin (zürri**yetinde kıldık)** yani: Bütün Peygamberler, artık Hazreti İsmail ile Hazreti İshak'

in evlât.ve ahfadı arasından dünyaya gelmiş oldular. Şöyle ki: Bilâhara, bütün Peygamberler, Hazreti İshak'ın neslinden dünyaya gelmiş, yalnız Hâtemülenbiya Efendimiz de Hazreti İsmail'in zürriyyctinden olarak dünyaya şerefbahş olmuş ve bütün enbiya ve mürselînin efdali ve hâtemi olduğu için sair bütün Peygamberlere muadil bulunmuştur, (ve **ona)** Hazreti İbrahim'e **(dünyada mükâfatını verdik)** rızayı ilâhî için olan hicretinin mükâfatını dünyada da gördü. Bol bir rızk, hayırlı evlâd ve ahfada, nâs arasında pek büyük bir zikri cemile nail oldu **(ve şüphe yok. ki, o, ahirette de elbette salih olanlardandır)** Hazreti Âdem, Hazreti Nuh gibi pek yüksek mertebeleri haiz, saadeti ebediye ile mümtaz, her veçhile kemâli selâh ile muttasif zatlar, cümlesindendir.

(28) : **(Lût'u da)** Omübarek Peygamberi de yâdet, evsafı cemilesini zikreyle **(o vakit ki,)** o muhterem zat **(kavmine dedi)** onları tevbih ve çirkin hareketlerinden men için kendilerine hitab ederek buyurdu ki: **(şüphe yok, siz elbette öyle pek fahiş bir harekette bulunuyorsunuz)** Son derece çirkin, haram olan livata cinayetine cür'et ediyorsunuz **(ki sizden evvel âlemlerden hiçbir fert)** ne insanlardan ve ne de cinlerden bir şahıs **(onu)** o pek çirkin muameleyi **(irtikâb etmiş değildir)** bu ne kadar alçakça, gayrı ahlâki bir hareket!.

(29) : Hazreti Lût, tevbihine devam ederek buyurdu ki: Ey nefislerine mağlûp, hayvanî hareketlere müdavim olan kimseler!. **(Siz hâlâ erkeklere gidecek)** Onlara şehvetle tecavüz edecek **(ve yolu kesecek)** gidip gelen yolculara saldıracak, onların mallarını ellerinden alarak, namuslarına, hayatlarına tecavüz edip duracak mısınız?. Bu ne zalimane, bîedebane bir hareket!, **(ve)** Siz **(toplantılarınızda)** bir arada toplanıp muaşerete başlamakta olduğunuz meclislerde **(çirkin şeyleri yapacak mısınız?.)** Öyle akla, mürüvvete, insaniyete, namus ve haysiyete muhalif, terbiyei ictimaiyyeye münafi, sözlerde, vaziyetlerde bulunacak mısınız?. Nedir sîzin öyle behimane, biedebane hareketleriniz?, **(artık)** bu gibi hayırhahane ihtarata, tenbihata rağmen Hazreti Lüt'a karşı **(kavminin cevabı)** onun cahilâne ve müstehziyane sözleri **(eğer sen sadıklardan isen bize Allahın azabını getir)** bize kahrı ilâhîye uğrat **(demekten başka olmadı)** o terbiyesiz kimseler, kendilerini müdafaa için makûl bir söz bulamadılar, kendilerinin o fenalıklara devam edeceklerine işarette bulunmuş oldular. Hazreti Lût'un temadi eden ihtaratına kargı, muhalefette devam edip bilâhara o mübarek zatı beldelerinden çıkarmak bile istemişlerdir. Bu hususa dair «surei araf» ile «surei nemi» e de müracaat!.

(30) : Lût Aleyhisselâm,kavminin o kötü hareketlerinden vaz geçmiyeceklerini anlayınca Hak Tealâ Hazretlerine dua ve niyaza başlayarak **(Dedi ki: Yarabbü.)** ey bana ihsanı mebzul olan kerim Halikım!, **(o müfsitler olan)** O kadar gayri ahlâkî hareketlerde bulunan **(kavim üzerine bana nusret ver)** onları

mağlûp et, onları lâyık oldukları azaba kavuştur. Artık o terbiyesiz, dinsiz kavim, haklarında mevud olan akibete, müthiş bir cezaya kavuşacaklardı.

*

وَلَمَّا جَاءَتْ
رُسُلُنَٓا اِبْرٰهٖيمَ بِالْبُشْرٰىۙ قَالُٓوا اِنَّا مُهْلِكُٓوا اَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْيَةِۚ
اِنَّ اَهْلَهَا كَانُوا ظَالِمٖينَۚ (31) قَالَ اِنَّ فٖيهَا لُوطًاۜ قَالُوا نَحْنُ
اَعْلَمُ بِمَنْ فٖيهَاۘ لَنُنَجِّيَنَّهُ وَاَهْلَهُٓ اِلَّا امْرَاَتَهُۘ كَانَتْ مِنَ
الْغَابِرٖينَ (32) وَلَمَّٓا اَنْ جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سٖٓيءَ بِهِمْ
وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالُوا لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ اِنَّا مُنَجُّوكَ
وَاَهْلَكَ اِلَّا امْرَاَتَكَ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرٖينَ (33) اِنَّا مُنْزِلُونَ
عَلٰٓى اَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزًا مِنَ السَّمَٓاءِ بِمَا كَانُوا
يَفْسُقُونَ (34) وَلَقَدْ تَرَكْنَا مِنْهَٓا اٰيَةً بَيِّنَةً لِقَوْمٍ
يَعْقِلُونَ (35)

MEALİ ÂLİSİ

(31) : Vaktaki elçilerimiz, İbrahim'e müjde ile geldiler, dediler kh Biz muhakkak şu kasabanın ahalisini helak edeceğiz. Çünki onun ahalisi, zalimler oldular.

(32) : Dedi ki: Orada muhakkak ki, Lût vardır. Dediler ki: Biz orada kim olduğunu daha iyi biliriz. Elbette onu ve ehlini kurtaracağız, karısı müstesnâ. O geride kalanlardan oldu.

(33) : Ve o vakit ki, elçilerimiz Lût'a geldi. Onlar ile kederlendi ve onlar sebebiyle takati darlaştı. Ve dediler ki: Korkma ve mahzun olma, şüphe yok ki, seni ve ehlini necata erdireceğiz, yalnız zevcen müstesnâ. O geride kalanlardan oldu.

(34) : Muhakkak ki biz, bu kasabanın ahalisi üzerine yapmakta oldukları fıskları sebebiyle gökten müthiş bir azap indiricileriz.

(35) : Andolsun ki, âkilâne düşünür bir kavim için oradan bir apaçık alâmet bırakmışızdır.

***

İ Z A H

(31) : Bu mübarek âyetler, meleklerin İbrahim Aleyhisselâma gelip ona oğlu Hazreti İshak ile torunu Hazreti Yakubun ihsan buyurulacaklarını tebşir etmiş ve Lût kavminin ihlâk edileceğini, Hazreti Lût'un ise zevcesinden başka kendisine tâbi olanlar ile mahfuz bulunacaklarını haber vermiş olduklarını bildiriyor. Ve bu meleklerin birer beşer suretinde Hazreti Lût'a gidip göründükleri için kavmi tarafından tecavüze uğrayabilecekleri endişesiyle Hazreti Lüt'un müteessir olduğunu, meleklerin ise ona teminat verip o kavmin semavî bir azap ile ihlâk edileceklerini bildirmiş olduklarını ve o kavme ait yurdun büyük bir levhai ibret teşkil ettiğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Lût Aleyhisselâm, kavmine karşı nusreti ilâhiyyeye nailiyetini temenni etmişti, artık bu duasının müstecap olduğunu görecekti. **(Vaktaki elçiler)** Melekler, Hazreti Cibril ile refikleri Hazreti **(İbrahim'e müjde ile geldiler)** oğlu Hazreti İshak'm ve torunu Hazreti Yakub'un dünyaya geleceklerini tebşir ettiler ve bu.melekler «Sedum» tarafına teveccüh edecekleri zaman Hazreti İbrahim'e **(dediler ki, biz muhakkak şu kasabanın ahalisini helak edeceğiz)** onların helaki mukadderdir **(çünki onun ahalisi zalimler oldular)** Onlar zulme, fesada devam etmektedirler, çeşit çeşit günahları işleyip durmaktadırlar.

(32) : Hazreti İbrahim, meleklerin verdikleri bu haberi işitince, kardeşi oğlunu düşündü, onun hakkında şefkati parlamaya başladı da **(Dedi ki: Orada)** o kasabada **(muhakkak ki, Lût vardır)** onun hali ne olacak?. Orasını nasıl helâk edeceksiniz?. Melekler de **(dediler ki: Biz orada kim olduğunu)** senden **(daha iyi biliriz)** orada Hazreti Lût'un da, başkalarının da bulunduklarına pek iyi vâkıfız **(elbette onu ve ehlini)** Hazreti Lût ile ona tâbi olanları, onun mümin olan ev-

lât ve iyalini **(kurtaracağız)** onlar helake uğramayacaklardır, **(karısı müstesnâ)** O helak olacaktır. Çünki (o) kadın **(geride kabalardan oldu)** yani: O kadın, azapla veya helak olacak kasabada kalıp helâk olanlardan bulunacaktır. Deniliyor ki: O kadın, vâkia Lût kavmi gibi fuhşiyatı bizzat mürtekip değildi. Fakat Hazreti Lût'un hanesine gelen misafirleri, o kasabanın şerir ahalisine haber verir, onların serlerine delâlet ederdi. Şerre delâlet eden ise şerri bilfiil işlemiş gibi sayılır.

(33) : **(Ve o vakit ki, elçilerimiz)** Hazreti İbrahim'i ziyaret eden melekler, ondan ayrılıp **(Lüt'a geldi)** ler, onu ziyarette bulundular. Hazreti Lût **(onlar ile kederlendi)** onlar, birer güzel insan suretinde temessül etmişlerdi ,kavminin onlara fena bir kasitte bulunacaklarını düşünerek hüzün ve keder içinde kaldı (ve **onlar sebebiyle takati dadaştı)** melhuz tecavüzü bertaraf edebilmek için bir çare bulamaz bir halde kaldı. Melekler, Hazreti Lût'un o teessüratı kalbiyesini gördüler, **(ve dediler ki:)** Ey muhterem, Lût!. Bizim için **(korkma ve mahzun olma)** bize senin kavmin tecavüz edemiyecektir ve onlar helake müstahik oldukları için ondan dolayı da hüzün ve kedere mahal yok **(şüphe yok ki, seni ve ehlini)** sana tâbi olan müminleri, evlât ve iyalini **(necata erdireceğiz)** kavmine müteveccih helâktan siz mahfuz kalacaksınızdır **(yalnız** zevcen **müstesna)** 6 su'i hareketinden dolayı helake müstahik olmuştur, **(o geride kalanlardan oldu)** o aleddevam azaba mâruz kalanlardan bulundu.

(34) : Ve melekler, Hazreti Lût'a hitabeç şöyle de dediler: **(Muhakkak ki, biz bu kasaba ahalisi üzerine yapmakta oldukları fıskları)** Fahiş haram, hareketleri **(sebebiyle gökten müthiş bir azap indiricileriz)** bu azap ise onların başlarına gökten taşların veya ateşlerin veya siyah suların yağmasıdır ve onların bulundukları yerlerin bir zelzele ile yarılıp kendilerinin yerler altına atılarak helam ise ehli beyti ile, kendisine tâbi olanlar ile o kasabadan çıkıp bir sahai selâmete kavuşmuştu.

(35) : Filvâki o ahlâksız kavmin bütün yurtlan mahv ve harab oldu, beşeriyet için büyük bir nümunei ibret teşkil etti. İşte buna işaret içinde Cenabı Hak buyuruyor ki: **(Andolsun ki)** Muhakkak bir vakıadır ki, **(âkilâne düşünür bir kavim için)** mütefekkir, ibretbin zatlar için **(oradan)** o Lût kavminin mahv ve münderis olan yurtlarından kudreti ilâhiyyeye ait, mücrimlerin fecî akibetlerine, dair **(bir apaçık alâmet bırakmışızdır)** o taraflarda gezip seyahatta bulunanlar, onların yurtlarının harabelerinden, ve onların pek acip kıssalarından bir alâmet, bir ibret nişanesi görüp dururlar. Akıldan, tefekkürden mahrum olanlar ise bu gibi hâdiselerden ibret alıp uyanacak bir durumda bulunmazlrr.

⁂

وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْبًاۙ فَقَالَ يَا قَوْمِ
اعْبُدُوا اللّٰهَ وَارْجُوا الْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ
مُفْسِدِينَ ﴿٣٦﴾ فَكَذَّبُوهُ فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَاَصْبَحُوا
فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٣٧﴾ وَعَادًا وَثَمُودَ وَقَدْ تَبَيَّنَ لَكُمْ
مِنْ مَسَاكِنِهِمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ
فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَكَانُوا مُسْتَبْصِرِينَ ﴿٣٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(36) : Ve Medyene de kardeşleri Şüayb'i —gönderdik— dedi ki: Ey kavmim!. Allaha ibadet ediniz, son güne ümirvar olunuz. Ve yeryüzünde müfsitler olarak fesat çıkarmayınız.

(37) : Halbuki, onu tekzib ettiler, artık onları şiddetli bir sarsıntı yakaladı da yurtlarında dizleri üzerine çöküvermiş kimseler olarak sabahladılar.

(38) : Ve Âd ve Semud —kavmini de helak ettik— muhakkak ki, sizin için onların oturmuş oldukları yerlerden —başlarına gelen felâketler— açıklanmıştır ve şeytan onlara yaptıkları işleri süslü göstermiş de onları yoldan saptırmıştır. Halbuki, gözleri görür kimseler olmuşlardı.

İ Z A H

(36) : Bu mübarek âyetlerde Şüayb Aleyhisselâmın kavmine olan nasihatlarını kavminin de nasıl bir helake mâruz kalmış olduklarını bildiriyor. Âd ve Semud kavimlerinin de kahn ilâhîye uğramış olduklarını ve onların kabiliyetlerini suiistimâl ederek şeytanın iğfalâtına kapılmış bulunduklarını ve onların yurt-

larma bakılınca başlanna gelmiş olan felâketlerin anlaşılmakta olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve Medyen'e de) Bu namdaki kavme de neseb ve belde itibariyle (kardeşleri) olan Hazreti (Şüayb'i) Peygamber gönderdik. O zat da onlara nasihatlarda bulundu ve (dedi ki: Ey kavmim!. Allaha ibadet ediniz) ona hiçbir şeyi şirk koşmayımz (son güne ümitvar olunuz) o günde güzel bir akibete nailiyetiniz için çalışınız, o gündeki hailelerden kurtulmak ricasiyle güzel amellerde bulununuz veyahut o gündeki azaptan korkunuz, (ve yeryüzünde müfsitler olarak fesat çıkarmayınız) Fesat ve fitne kasdırida bulunmayınız. «Usuv» fesat ve fesat çıkarmak mânasınadır. «Reca» da ümit, emel mânasına olduğu gibi havf^ korku mânasında da müstağmeldir.

(37) : (Halbuki) Hazreti Şüayb'in kavmi, onun bu güzel ihtarını kabul etmediler, bilâkis (onu tekzib ettiler) onun Peygamberliğini inkâra cür'et gösterdiler (artık onları şiddetli bir sarsıntı yakaladı) şiddetli bir zelzeleye tutuldular veya Cebrail Aleyhisselâmın bir sayhasına uğradılar. «Recfe» zelzele, depretmek, muztarip bir hale getirmek demektir. Hazreti CibriPin sayhası da kalpleri harekete, heyecana getireceği için ona da «recfe» denilmiştir. İşte o kavim, böyle bir zelzeleye veya sayhaya uğradılar (da yurtlarında) veya hanelerinde (dizleri üzerine çöküvermiş kimseler olarak sabahladılar) hepsi de ölmüş bir halde bulunmuş oldular.

(38) : (Ve) Cenabı Hak, buyuruyor ki: Medyen ahalisini öyle helake mâruz kılmış olduğumuz gibi (Âd ve semud kavmini de) helak ettik. Hud Aleyhisselâmın Kavmi olan Âd taifesi «Ehkaf» denilen yerde oturmakta idiler. Salih Aleyhisselâmın kavmi olan Semud taifesi de «Hicr» denilen yerde ikamet etmekte idiler. Bunlar, müteazzim, mütekebbir kimseler idi. (muhakkak ki: Sizin için ••»nîm oturmuş oldukları yerlerden) Başlarına gelmiş olan felâketler (açıklanmıştır) Şam taraflarına ticaref İçin veya seyahat için gidenler, onların yurtlarının nişanelerini görmektedirler, onların müthiş tarihçei hayatlarını hatırlarına getirmektedirler, (ve şeytan onlara yaptıkları işleri) Onların küfrlerini, mütenevvi mâsiyetlerini (süslü göstermiş de onlan yoldan saptırmıştır.) onları hakka kavuşturan \oldan uzak düşürmüştür. (Halbuki) o kavimler, hilkaten (gözleri görür kimseler olmuşlardı) onlar, esasen görüp düşünmek kabiliyetini haiz idiler Fakat onlar, kendilerindeki bu kabiliyeti, bu krvveti güzelce istimal etmediler, onu zây etmiş bulundular, öylemuğfil şeytanların sözlerine kıymet verdiler. Binaenaleyh öyle fecî âkibetlere kavuşmaya müstahik olmuşlardı. Bahusus onlara Peygamberler gönderilmiş, kendilerini uyandırmaya, ıslaha çalışmışlardı. Artık onların bir mazeret dermeyan etmeğe selâhiyetleri kalmamıştı. Velhasıl: Bütün bu beyanatı Kur'aniye, umumi beşeriyeti uyanmaya davet etmektedir. O müthiş, tarihî hâdiselerden ibret almak herkes için lâzımdır. Halikı Hakim Hazretleri insanlara bir akıl, bir tefekkür melekesi vermiştir. Bu kuvvetleri güzel istimal

etmek bir vecibedir. Artık insan bir takım aldatıcı şahısların, insanları güzelce düşüncelerden, inançlardan mahrum bırakmaya çalışan bir takım beyinsizlerin yaldızlı sözlerine kapılmamalıdır, diyanet ve fazilet yolundan ayrılıp da dalâlet, felâket yollarını takibetmek cehaletinde bulunmamalıdır. Sonra azabı ilâhînin pençei kahrından kendisini asla kurtaramaz.

⁂

وَقَارُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مُوسٰى
بِالْبَيِّنَاتِ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْاَرْضِ وَمَا كَانُوا سَابِقِينَ
٣٩ فَكُلًّا اَخَذْنَا بِذَنْبِهِ فَمِنْهُمْ مَنْ اَرْسَلْنَا
عَلَيْهِ حَاصِبًا وَمِنْهُمْ مَنْ اَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ وَمِنْهُمْ
مَنْ خَسَفْنَا بِهِ الْاَرْضَ وَمِنْهُمْ مَنْ اَغْرَقْنَا وَمَا كَانَ

MEALİ ÂLİSİ

(39) : Ye Karun'u ve Firavun'u ve Haman'ı da —helak ettik— Andolsun ki, onlara Musa beyyineler ile gelmişti. Fakat onlar yeryüzünde böbürlendiler. Halbuki, onlar —Helakin— önüne geçecek kimseler değildiler.

(40) : Artık hepsini de kendi günahiyle yakaladık. Binaenaleyh onlardan bazıları üzerine bir rüzgâr gönderdik ve onlardan bazılarını şiddetli bir ses **tutuverdi ve onlardan bazısını da yere batırdık ve onlardan kimisini de garkettik ve Allah onlara zulm eder olmadı. Fakat onlar kendi nefislerine zulm ediciler oldular.**

⁂

İ Z A H

(39) : Bu mübarek âyetlerde Musa Aleyhisselâmı tasdik etmeyen mütekebbir kimselerin helake uğramış, çeşit çeşit azaplara, felâketlere maruz kalmış olduklarını ve onların kendi zulmlerinin cezasına kavuşmuş bulunduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Allah Tealâ, küfrleri, zulmleri yüzünden helak etmiş oldukları kimselere nazarları celbediyor (Ve Karun'u ve Firavun'u ve Haman'i da) helak ettik buyuruyor. Onların servetleri, hâkimiyetleri, mevkileri, kendilerini helâktan kurtaramadı. (Andolsun ki, onlara Musa, beyyineler ile gelmişti) Kendilerinde asla şüphe edilemeyecek olan pek zahir hüccetler ile, mucizeler ile gelip o mütekebbir münkirleri uyandırmaya çalışmıştı, (fakat onlar yeryüzünde böbürlendiler) Her büyükten daha büyük görünmek sevdasına düştüler (halbuki, onlar) kendilerine teveccüh edecek olan helakin, felâketin (önüne geçecek kimseler değildiler.) Binaenaleyh haklarında mukadder olan kahrı ilâhî, kendilerine teveccüh etmiş oldu, kendilerini kurtarmaya asla kadir olamadılar.

(40) : Cenabı Hak buyuruyor ki: (Artık hepsini de) O münkirlerin, mütekebbirlerin umumunu da (kendi günabiyle yakaladik) Hazreti Musa'yı tekzib, ona muhalefeti iltizam ettiklerinden dolayı onları ukubetlere uğrattık, (binaenaleyh onlardan bazıları üzerine bir rüzgâr gönderdik) onları kendisinde ufacık taşlar bulunan bir rüzgâr ile helak ettik, Lût kavmi gibi (ve onlardan bazıbrını şiddetli bir ses tutuverdi) müthiş bir sayhanın tesiriyle helak oldular, Medyçn ve Semud kavimleri gibi (ve onlardan bazısını da yere batırdık) yerlerin altına düşürülerek kaybolup gittiler. Karun ile onun cemaati gibi (ve onlardan kimisini de garkettik) tufan ile denizlerin dalgalan arasında kalmak suretiyle boğulup mahvoldular. Nuh kavmi gibi ve firavun ile kavmi gibi (ve Allah onlara zulm eder olmadı) onları günahları olmaksızın muazzep kılmış bulunmadı. Hâşa Cenabı Hak, zulmden münezzehtir. Zulm onun hikmetine muhaliftir, (fakat onlar) o kahrı ilâhîye uğrayanlar (kendi nefislerine zulm ediciler oldular) onlar, mâsiyetleri irtikâb ettiler, verilen nasihatları kabul etmediler, uhrevî' ukubeti düşünmediler, fâni varlıklarına güvenerek yeryüzünde mütekebbirane bir vaziyet aldılar, içlerinde tanrılık iddiasına cür'et edenler bile bulunmuştu, fakat onların öğündükleri dünya varlığı, satvet ve hâkimiyeti kendilerini kurtaramadı. Nihayet kahrolup gittiler, âlem tarihinde pek fena bir nam bırakmış oldular. Velhasıl: Onlar, o kadar dünya varlıklarına rağmen kendilerini kahrı ilâhîden kurtaramamışlardır. Artık onlar kadar bir varlığa, bir kuvvete mâlik olmadıkları halde hak'ka karşı mütekebbirane bir vaziyet alanlar, dini ilâhîye karşı muhalefete cür'et edenler, kendilerini azabı ilâhîden nasıl kurtarabilirler?. Bu mümkün müdür?. Heyhat!.

مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ
الْعَنْكَبُوتِ اتَّخَذَتْ بَيْتًا وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ
الْعَنْكَبُوتِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ إِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يَدْعُونَ
مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٤٢﴾ وَتِلْكَ
الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ

MEALİ ÂLİSİ

(41) : **Allah'tan başka veliler ittihaz** edenlerin meseli **bir ev edinmiş olan örümceğin meseli gibidir. Ve** şüphe yol; ki, evlerin en çürüğü **elbette ki, örümceğin evidir. Eğer bilir kimseler** ohalnr idi.

(42) : **Şüphe yok ki, Allah** kendisinden başka neye ibadet etliklerini bilir. **Halbuki, aziz, hâkim olan O'dur.**

(43) : **Ve şu misâlleri ki, onları** nûs için had ediyoruz. **Maamafih anlara bilginlerden başkası akıl erdiremez.**

Î Z A H

(40) : Bu mübarek âyetler, müşriklerin iltizam etmiş oldukları mesleği, örümcek ağı ile temsil ederek o mesleğin ne kadar çürük, vahi olduğunu bildiriyor ve müşriklerin Cenabı Hak'tan başka taptıkları şeylerin izzet ve hikmet sahibi olan mâbudi azimce malûm olduğunu ihtar ile müşrikleri tehdit etmektedir. Ve bu gibi irad edilen mesellerin ancak bilgin zatlarca anlaşılıp takdir edileceğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Birnice kimseler, güzelce düşünmüyorlar, mâbudiyet evsafını asla haiz olmayan şeylere tapınıyorlar, onlardan bir fa-

ide bekliyorlar. Halbuki (Allah'tan başka) o mâbudi Azimüşşanm gayrı olan şeyleri kendilerine (velîler ittihaz edenlerin) onlara tapınarak onlardan faide, yardım bekleyenlerin (meseli) sıfatı, tavrı, vaziyeti kendisine (bir ev edinmiş olan) bir ağ, bir yuva yapmış bulunan (örümceğin meseli gibidir) o örümceğin bu evi, ne kadar boş, vahi, faidesiz ise o müşriklerin mabut ittihaz ettikleri şeyler de veya onların iltizam ettikleri bâtıl dinlerinde o kadar boştur, faidesizdir, zevale mâruzdur, (ve şüphe yok ki, evlerin en çürüğü elbette örümceğin evidir.) Onun yuvasıdır ki, bir hafif rüzgâr ile, ufak bir ârıza ile, bir el dokunmasiyle berhava olarak biter gider. İşte bu örümcek ağı, ne kadar faidesiz, kararsız ise, örümceklerden sıcağı ve soğuğu defedemezse o müşriklerin tapındıkları putlarda veya onların bâtıl dinleri de kendilerine karşı o kadar faidesizdir ve bilâkis muzırdır, felâketâverdir. (eğer bilir kimseler olsaln" idi) O müşrikler, güzelce düşünecek bulunsalardı, kendi bâtıl mabutlarının dinlerinin o frûdesiz örümcek ağı gibi olduğunu bilselerdi elbette ki, öyle yanlış bir itikatta bulunmazlarda, öyle âciz, fâni şeylere tapınmazlardı. Filhakika öyle fâni, fic'z şeyler, hiç mâbıd velî ittihaz edilebilir mi?.

(Ya ölür, ya ayrılır, ya terk eder)
(Kim ki, haktan gayrı yar oldu sana)

(42) : Ey Resuli Zişan!. O müşriklere şunu da ihtar et: (Şüphe yok ki, Al*lah) O mâbudi hakikî olan Halikı Azim (kendisinden başka neye ibadet ettiklerini hilir) o müşriklerin putları mı, insanları mı, cinleri mi, yıldızları mı mâbud ittihaz etmiş oldukları indallâh malûmdur. Onlar nasıl mâbut ittihaz edilebilirler?, (halbuki, aziz, hâkim olan) Her şeye kadir, bütün asarı kudreti hikmetlere mukterin olan zat, ancak (O'dur) o Halikı Azimüşşandır. Artık nasıl olur da bir takım âciz, fâni mahlûkat, o mâbudi kadime şerik ittihâz edilebilsin?.

(43) : îşte o HâUkı Kerim, kullarının uvanmaları için, yanlış telâkkilerde bulunmamaları için buyuruyor ki: (Ve şu misâlleri ki) Bir kısım makulâtm, maneviyatın bir takım mehsusat ile tasvir ve temsil edilmesi ki, (onları nâs için irad ediyoruz) Kur'anı Mübinin âyetleriyle insanlara tebliğ eyliyoruz, onlar haddizatında ne kadar güzel ve intibaha vesile olan pek faideli beyanattır. (Maamafih onları bilginlerden başkası akıl erdiremez) Evet.. O misâllerin ne kadar lâtif, ne kadar mânadar ve ne kadar şeylerin güzelce inkişafına medar olduğunu uyanık ruha, münevver kalbe, nezih vicdana sahip olan zatlar, pek iyi anlar takdir ederler. Artık bu gibi hikmet karin misâlleri anlayabilecek bir kabiliyet ihrazına çalışmalıdır. «Rivayete nazaran kureyş müşriklerinden bazıları: «Muhammed —Aleyhisselâm— ne için sıkılmıyor da karıncalardan, Örümceklerden, sivrisineklerden misâller irad ediyor?.» diyerek gülümsemişlerdi. İşte o cahil kimselere ihtar için bu âyeti celile nazil olmuştur.

خَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ
لَاٰيَةً لِلْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٤٤﴾ اُتْلُ مَٓا اُو۫حِيَ اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ
وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ اِنَّ الصَّلٰوةَ تَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَٓاءِ وَالْمُنْكَرِ
وَلَذِكْرُ اللّٰهِ اَكْبَرُ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴿٤٥﴾

MEÂLİ ÂLİSİ

(44) : Allah Tealâ, gökleri ve yeri hakka mukarin olarak yaratmıştır. Şüphe yok ki, bunda müminler için bir alâmet vardır.

(45) : Kitaptan sana vahy edilmiş olanı tilâvet et ve namazı dosdoğru kıl. Şüphe yok ki, namaz, hayasızlıklardan ve yaramaz şeylerden nehy eder. Ve elbette ki, Allah'ın zikri en büyüktür. Ve Allah *m* yapar olduğunuzu bilir.

***

İ Z A H

(44) : Bu mübarek âyetler, nazarları Cenabı Hak'kın bir takım asarı kudretine celb ve Kur'anı Mübin'ih tilâvetini emrediyor.. Namazın hikmeti meşruiyetini, zikri ilâhînin azametini ve Hak Tealâ'nın ihatai ilmiyesini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Evet.. Allah Tealâ, her şeye kadirdir ve her vücude getirdiği şey birnice hikmetlere müstenittir. İşte bu hakikati en parlak surette isbat edfn şey, şu yüksek semalardır, bu üzerinde yaşadığımız lâtif kürei arzdır. Ve (Allah Tealâ) o Halikı Azim (gökleri ve yeri hakka mukarin olarak) birer hikmet ve maslahatı haiz, bâtıl yere yaratılmış olmaktan berî bir halde **(yaratmıştır)** bunların birer hakikat karin varlığı daima gözlere çarpıp duruyor, (şüphe yok ki, **bunda)** Bunların böyle birer muazzam, muntazam surette yaratılmış olmalarında (müminler için bir alâmet vardır) bu gibi asarı hilkati temaşa edip onlardan müstefit olmak kabiliyetini haiz olan ehli îman için bunlar kudreti ilâhiyye hakkında birer zahir burhrndır, birer levhai intibahtır.

(45) : Ey bütün müminlerin rehberi hidayeti olan Resuli Âlişan!. **(Kitap-**

tan sana vahy edilmiş olanı tilâvet et) Bir nice hakikatları, hükmleri, kıssaları, ibretleri cami olan Kur'anı Mübini kıraate, ümmetine tebliğe devam eyle, onların mehasin'i ahlâkiye ile muttasif olmalarına inayet buyur, bu vesile ile de kurbiyyeti mâneviyeye, ebedî mükâfatlara nail ol. Ve Habibim!. **(namazı dosdoğru kıl)** En büyük ibadetlerden olan namaza devam et. Onu âdab ve şeraitine 'riayetle edaya devam eyle. **(şüphe yok ki)** insanları **(hayasızlıklardan)** en çirkin hareketlerden **(ve yaramaz şeylerden)** şer'an memnu, rızayı ilâhîye muhalif hareketlerden **(nehy eder)** namaza müdavemet edilmesi, o gibi gayrı ahlâkî şeylerin yapılmamasını temine vesile olur. Namaza muntazaman müdavim olanlar, o gibi memnuatı terke muvaffak olurlar, **(ve** elbette **ki Allah'ın zikri en** büyüktür) İşte namazda zikri ilâhiye vesiledir, bu cihetle namaz da sair ibadet ve taatlerin en büyüğüdür. Bütün sıfatı kemâliyeyi câmi olan bir Hâlikı Azime tâzim için yapılan, kendisinde Kur'anı Kerimin âyetleri tilâvet olunan namaz, elbette ki: İndallâh pek büyük ve haizi efdaliyet bir ibadettir. Artık namaza devam edilmez mi? Bu husustaki emirler, Peygamberi Zişanımız vasitasiyle bütün ümmetlerine cic müteveccih birer emirdir. Btınlara riayet hepimizce lâzımdır **(ve Allah ne** yapar **olduğunuzu bilir)** Hayır ve şer namına yapılan her hareket, o Halikı Azime malûmdur. Ona göre kullarını mükâfatlara, mücazatlara kavuşturur. Artık o mâbudi kerimin kulları bulunmak şerefine nail olan kimseler için lâzımdır ki, daima ibadet ve taatte bulunsunlar ve bahusus Kur'anı Kerimi tilâvete ve beş vnkit namazı edaya müdavemet etsinler o 'alîm, kerim. mâbudi azimin -âtifetinc liyakat kazanmış olsunlar. Ve minallahittevfik.

⁂

وَلَا تُجَادِلُوٓا اَهْلَ الْكِتَابِ اِلَّا بِالَّت۪ي هِيَ اَحْسَنُۗ اِلَّا
الَّذ۪ينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ وَقُولُوٓا اٰمَنَّا بِالَّذ۪ٓي اُنْزِلَ اِلَيْنَا
وَاُنْزِلَ اِلَيْكُمْ وَاِلٰهُنَا وَاِلٰهُكُمْ وَاحِدٌ وَنَحْنُ لَهُ
مُسْلِمُونَ ﴿٤٦﴾ وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ الْكِتَابَۜ فَالَّذ۪ينَ
اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يُؤْمِنُونَ بِه۪ۚ وَمِنْ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ مَنْ يُؤْمِنُ بِه۪ۜ
وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيَاتِنَٓا اِلَّا الْكَافِرُونَ ﴿٤٧﴾ وَمَا كُنْتَ
تَتْلُوا مِنْ قَبْلِه۪ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخُطُّهُ بِيَم۪ينِكَ اِذًا لَارْتَابَ
الْمُبْطِلُونَ ﴿٤٨﴾ بَلْ هُوَ اٰيَاتٌ بَيِّنَاتٌ ف۪ي صُدُورِ الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا
الْعِلْمَۜ وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيَاتِنَٓا اِلَّا الظَّالِمُونَ ﴿٤٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(46) : Ve ehli kitap ile en ziyade güzel suretten başkasiyle mücadele etmeyin. Onlardan zulm edenler ise müstesna, ve deyiniz ki: Bize indirilmiş olana ve size indirilmiş olana biz iman ettik ve bizim ilâhımız ile sizin ilâhınız birdir ve biz ancak ona teslim olmuş olanlarız.

(47) : Ve işte sana böylece kitabı indirdik. Artık kendilerine kitap vermiş olduklarımız ona iman ederler. Şunlardan da ona îman edecek olanlar vardır. Ve bizim âyetlerimizi kâfirlerden başkast inkâc etmez.

(48) : Ve sen ondan evvel hiçbir kitap okur olmadın ve- sağ elin Hc cırı yazmadın, öyle olsa idi elbette ibtaie çalışanlar, şüpheye düşmüş olurlardı.

(49) : Hayır.. O kendilerine ilm verilmiş kimselerin sinelerinde pek zahir olan âyetlerdir ve bizim âyetlerimizi zalimlerden başkası inkâr etmez.

*

İ Z A H

(46) : Bu mübarek âyetler, ehli islâmın ehli kitabı ne veçhile dini İslâma davet ve onlar ile mübahese edeceklerini bildiriyor ve o Peygamberi Zişana verilen Kur'am Mübine ehli kitabın ve bir kısım müşriklerin îman ettiklerini, onu ancak kâfirlerin inkâr eylediklerini haber veriyor. Hâtemülenbiya Efendimizin lihikmetin ümmi olup evvelce kitap okumamış ve yazı yazmamış olduğunu, ve artık mübtillerin inkârına mahal kalmamış bulunduğunu gösteriyor ve Kur'am Azimin, pek vâzih delâil'i kudretten olup ehli ilmin kalplerinde mahfuz olduğunu ve o âyetleri zalimlerden başkasının inkâr etmediğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Müslümanlar!. Ey Ümmeti Muhammediye!. Müşrikleri yukarıdaki âyetlerin işaret ettikleri veçhile irşada çalışınız, vahdaniyeti ilâhiyyeye dair delilleri, hüccetleri irad ediniz **(ve ehli kiiap** ile) de yani: Yahudiler ve Nasara taifeleriyle de onları irşad için **(en** ziyade güzel suretten başkasiylc **mücadele etmeyin)** gazaba, hiddete mağlûp olmaksızın kemâli nfk ile, hayırhahane bir surette mübaheseye, onları ikaza çalışın. Bu veçhile hareket, ruhlar üzerinde daha ziyade tesir bırakır, **(onlardan zuhn** edenkr ise müstesna) ehli kitaptan oldukları halde müslümanlara karşı savaşta bulunmak isteyenlere, deruhte ettikleri cizyelerini vermeyenlere veya şanı ulûhiyete münafi şeyleri Cenabı Hak'ka isnât edip duranlara, veya Resuli Ekrem'2 eziyet vermek, hürmetsizlikte bulunmak sür'etini gösterenlere karşı şiddet gösterilmesi lâzım gelir, (ve) Ey zümrei müslimin!. Ehli kitap ile mübahesede bulunurken onlara **(deyiniz ki: Bize indirilmiş olana)** Kur'anı Mübine **(ve** size **indirilmiş olana)** asıl Tevrat ve İncil kitaplarına **(biz imân ettik)** onların birer kitabı ilâhî olduğunu bilip tasdik etmekteyiz. (ve **bizim ilâhımız ile 'sizin ilâhınız birdir)** hepimizin de Halikı, mabudu, Allah Tealâ'dan başka değildir. Onun ulûhiyette bir şerik ve naziri olmadığını biz itiraf etmekteyiz, **(ve biz ancak ona)** o Halikı Azimt **(teslim olmuş olanlarız)** biz onun birliğini, ulûhiyetini tasdik etmekte, onun ahkâmı diniyesine inkiyad etmiş bulunmaktayız. Artık insaf ediniz, güzelce düşününüz, müslümanların nasıl ulvî, ilm ve hikmet üzere müesses, zatı ulûhiyeti, şanı akdesine lâyık bir veçhile muşaddık bir din olduğunu anlayınız, o mübarek dinin beşeriyet âleminde ne kadar güzel bir vahdet, bir tesanüt vücude getirmeğe kâfi bulunduğunu takdir ediniz, bir takım yanlış kanaatlere kapılarak dini İslama münafi hareketlerde bulunmayın. Meselâ: Birer insan olarak Hazreti Üzevre, Hazreti İsa'ya Allah'ın oğludur, diyerek tevhidi ilâhîye, kudsiyyeti subhaniyeye muhalif iddialara cür'et etmeyin.

(47) : Evet.. Dini islâm böyle pek güzel bir mahiyettedir. Kur'anı Azinı ittihadı efkârı, uhuvveti insaniyeyi temin edecek ahkâmı camidir. İşte buna işaret için de Cenabı Hak, Peygamberi Zişamna hitaben buyuruyor ki: (Ve) Ey Resulüm!, (işte böylece) Sair Peygamberlere kitap indirmiş olduğumuz gibi (sana) da (böylece kitabı) Kur'anı Azimi (indirdik) ki, bu kitabı mübin, sair kütübi ilâhiyeyi musaddık bulunmaktadır, ve öylece pek yüksek hükmleri, emrleri, nehyleri ihtiva etmektedir, (artık kendilerine kitap vermiş olduklarımız) yani: Yehud *YI* Nasara taifelerine mensup olup bihakkın ilm ve irfan sahipleri olan Abdullah ibnisselâm ve emsali gibi zatlar (ona îman ederler) Kur'anı Mübinin de bir kitabı ilâhî olduğunu bilir, tasdikte bulunurlar. Çünki onun da bir kitabı ilâhî olduğunu evvelki kitaplarda okumuş anlamış bulunmaktadırlar, (şunlardan da) Araplardan veya Mekkei Mükerreme ahalisinden veya zamanı nebevideki ehli kitaptan da (ona) Kur'anı Azime (îman edecek olanlar vardır) onlar da vakit vakit islâmiyeti kabul ederek Kur'anı Mübinin bir kitabı ilâhî olduğunu tasdik edeceklerdir. Evet.. Bilgin, mütefekkir, munsif olan insanlar bunu takdir ederek şerefi îmana nail olacaklardır, (ve bizim âyetlerimizi) Vahdaniyyeti ilâhiyyeye, kudreti subhaniyyeye vâzihan delâlet ve şehadet eden Kur'anı Mübini. o kutsî kitabın beyanatını (kâfirlerden başkası inkâr etmez.) inkârlarında .cehaletlerinde İsrar eden, parlak hakikatları görmekten kaçınan Keeb ibnüleşref ve «fcshabı gibi münkirler, pek açık âyetleri dinlemezler, onları inkâr edrrek cehaletlerinde devam eder dururlar.

(48) : Bir kere düşünmeli, insaf etmeli, Kur'anı Azim, bir mucizei ulviye dir. O kitabı ilâhîyi ümmetine tebliğ eden zât. vaktiyle asla okuyup yazm;mış, öyle dinî mesail ile uğraşmamış, sonra kırk yaşına girince o bediai belâsjatt, o mecmuai hikmet ve hakikati bütün beşeriyete tebliğe nasıl kadir oldu?. İşte Cenabı Hak, bu hususta da münkirlerin nazarlarını celbediyor (Ve) Resuli Âlişanına hitaben buyuruyor ki: (sen ondan evvel) O Kur'anı Mübini sana indirmeden mukaddem (hiçbir kitap ofcjur olmadın) hiç bir ilm ve fen ile meşgul bulunmadın (ve sağ elin ile onu yazmadın) o muazzam kitabı mutad veçhile yazmaya kadir, müdavim bulunmadın (Öyle olsa idi) vaktiyle okumakla yazmakla meşgul bulunmuş olsa idin (elbette ibtale çalışanlar) hakikatları inkâra, tebdil ve tağyire cür'et edenler (şüpheye düşmüş olurlardı) halbuki, Hazreti Peygamberin tarihi hayatı, nezahati ahlâkiyesi kavmince malumdur. Artık onun hilafını nasıl iddiaya cür' et edebiliyorlar?.

(49) : (Hayır.. O) Kur'ani hakikat beyan (kendilerine ilm verilmiş kimselerin) ehli îmanın, hakikatları güzelce anlayıp takdir edebilecek bilgin zatların (sinelerinde pek zahir olan âyetlerdir) onların hafızalarını tezyin eden, tebdil ve tahriften mahfuz bulunan sabit ve Resuli Ekrem'in risalet ve ulviyyetine ş^bit birer vâzih âyetlerden başka değildir, (ve bizim âyetlerimizi) Bövle haizi ulviyyet olan beyanatı Kur'aniyeyi (zalimlerden başkası inkâr etmez.) ancak muan-

nit, fenalıkta haddi mütecaviz, kibir ve gurur içinde yaşayan kimseler bunu inkâra cür'et gösterirler. Çünki onlar zaten mubtil kimseler oldukları için böyle bir cür'ette bulunabiliyorlar. Artık onlar da nihayet lâyık oldukları cezalara kavuşurlar. Nitekim bir nicesi de kavuşmuştur.

***

وَقَالُوا
لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَاتٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّمَا الْآيَاتُ عِنْدَ
اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ (٥٠) أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّا أَنْزَلْنَا
عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلَى عَلَيْهِمْ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَرَحْمَةً
وَذِكْرَىٰ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ (٥١) قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ
شَهِيدًا يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالَّذِينَ آمَنُوا
بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوا بِاللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ (٥٢)

MEALİ ÂLİSİ

(50) : Ve dediler ki: Onun üzerine Rabbinden âyetler indirilmiş olmalı değil mi idi?. De ki: O âyetler ancak Allahın indindedir ve ben ancak bir apaçık nezirim.

(51) : Onlara kâfi gelmedi mi ki, şüphesiz biz senin üzerine kitabı indirdik, onlara karşı tilâvet olunmaktadır. Muhakkak ki, onda îman eden bir kavim için elbette bir rahmet ve bir nasihat vardır.

(52) : De ki: Benimle sizin aranızda Allah Tealâ'nın şahit olması kifayet eder. Göklerde ve yerde ne olduğunu bilir. Ve o kimseler ki, bâtıla inanmışlar ve Allahı inkâr etmişlerdir. İşte hüsrana düşmüş olanlar, ancak onlardır.

***

İ Z A H

(50) : Bu mübarek âyetler, Resuli Ekrem'den başka mucizeler ibrazını isteyen münkirlere cevap veriyor, bu hususta Kur'anı Azimin kâfi olduğunu ve onun müminler hakkında bir rahmet ve bir mevize bulunduğunu bildiriyor ve Hak Tealâ'nın bütün ahvâli kâinata âlîm, müminler ile kâfirlerin hallerine şahit bulunduğunu ve kimlerin hüsrana mâruz bulunduklarını ihtar ile o münkirleri tehdit buyurmaktadır. Şöyle ki: Bir takım münkirler Resuli Ekrem'de tecelli eden kemalâtı vehbiyeyi ve Kur'anı Azimin ne büyük bir mucizei ebediye olduğunu görüp durdukları halde yine onun risaletinden şüpheden kurtulamadılar **(Ve dediler ki: Onun üzerine Rabbinden âyetler indirilmiş olmalı değil mi idi?.)** O da Hazreti Salih'in devesi, Hazreti Musa'nın âsası ve Hazreti İsa'nın maidesi gibi hârikalar izhar etmeli değil mi idi ki, kendisinin doğru söylediğine onlar ile istidlal edilse idi!. Cenabı Hak'da o münkirlere cevap verilmesi için Resuli Ekrem'ine şöyle emr ediyor: Habibim!. O münkirlere **(de ki: O âyetlei ancak Allah'ın indindedir.)** o Halikı Azim, dilediği mucizeyi hârikayı vücude getirir, bunları başkaları vücude getiremez. **(Ve ben ancak bir apaçık nezirim)** Ailah Tealâ'nın enirlerine, nehylerine riayet etmeyenleri azap ile korkutmaya memurum, onları irşada çalışmakla mükellefim, ben dilediğiniz hârikaları vücude getiremem. Maamafih nice hârikalar, mucizeler kudreti ilâhiyye ile vücude gelmiş olduğu halde yine birçok münkirler, onları sihre, nümayişe hamlederek yine inkârlarında İsrar edip durmuş değil midirler?.

(51) : Cenabı Hak, o münkirlere cevap olmak üzere şöyle de emr ediyor: **(O) münkirlere)** O kâfirlere **(kâfi gelmedi mi ki, şüphesiz biz senin üzerine kitabı indirdik)** bir mucizei kelâmiyye olan o mübarek Kur'anı inzal ettik, hak ile batılı bildiren, sair semavî kitapları tasdik eden ve bütün beşeriyete selâmet ve saadet yollarını gösteren o kitabı mukaddesi sana ihsan eyledik. Bunu güzelce nazara alanlar, elbette ki, o Peygamberi Zişanın nübüvvet ve risaletinde şüpheden kurtulur. O kitabı Mübin **(onlara)** o münkirlere ve bütün beşeriyete karşı **(tilâvet olunmaktadır)** her zaman, her yerde okunarak bütün insanlara hitabeden o kitabı -ilâhî daimî bir mucizedir, ve şark ve garbe intişar etmiş bir ali kitaptır. Diğer mucizeler ise mahdud birer zamanda muayyen birer mahalde zuhur etmiş, sonra nihayete ermiştir. Artık bu daimî olan Kuranı Azimden başka bir mucize, bir hârika istemeye ne hacet vardır? **(ve muhakkakki, onda)** O şanı öyle pek yüksek olan Kur'anı Azimde, onun öyle mükemmel bir veçhile nüzulünde **(îman eden bir kavim için elbette bir rahmet ve bir nasihat vardır)** Evet, Hakkı araştıran, inattan ve tekebbürden kaçınan, güzel bir itikada nail olan bir cemaat için o kitabı ilâhî büyük bir rahmettir, muazzam bir mevizedir, onlar için selâmet ve saadete vesiledir, onun emrlerine, tavsiyelerine riayet edenler, herhalde âtifeti ilâhiyyeye mazhar olurlar. Arlık ondan büyük bir âyet, bir hârika istenilmesi, nasıl muvafık görülebilir?.

(52) : Hak Tealâ Hazretleri Peygamberi Zişan efendimize şöyle de emr ediyor: Resulüm!. O münkirlere **(De ki: Benimle sizin aranızda Allah Tealâ'nın şahit obuası kifayet eder.)** ben vazifei risaletimi ifa ediyor, sizlere nasihatlar veriyorum. Sizler ise beni inkâr ediyorsunuz ibrazına muvaffak olduğum mucizelerin ehemmiyetini bilmiyorsunuz, artık kıyamet gününde Cenabı Hak, benimle sizin aranızda hükmünü ibraz buyuracaktır. Evet.. O mâbudi Azimüşşan **(göklerde ve yerde ne olduğunu bilir)** ona karşı hiç bir şey gizli kalamaz. Binaenaleyh bizlerin hakkında asıl şahit, ahvalimize tamamen âlîm olan ancak o Halikı Kâinat Hazretleridir, **(ve o kimseler ki, batıla inanmışlar)** Putlara tapmak, insanlara tanrılık vasfını vermek cehaletinde bulunmuşlar (ve **Allah'ı inkâr etmişlerdir)** mevhum bir tabiata hâlikıyet isnadına cür'et göstermişlerdir, **(işte hüsrana düşmüş olanlar, ancak onlardır)** Onlar ilelebed muazzep olacaklardır, onlar rahmeti ilâhiyyeden müebbeden mahrum kalmış kimselerdir. İşte küfrün, Hâtemülenbiya Hazretlerini ve ona verilmiş olan Kur'anı Azimi inkârın müthiş neticesi, öyle ebedî azaptan, felâketten ibarettir. Bu âkibctl artık o gibi münkirler düşünmeli değil midirler?.

*

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَوْلَا أَجَلٌ مُسَمًّى لَجَاءَهُمُ الْعَذَابُ
وَلَيَأْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٣﴾ يَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ
وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٥٤﴾ يَوْمَ يَغْشَاهُمُ الْعَذَابُ
مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ وَيَقُولُ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(53) : Ve senden azabı alelacele isterler. Eğer muayyen **bir vakit olmasa idi elbette onlara azap geliverirdi. Ve muhakkak ki, o, onlara kendileri farkında olmaksızın gelecektir*.**

(54) : Senden azabı çarçabuk istiyorlar. Halbuki, cehennem o kâfirleri elbette kuşatmış bulunmaktadır.

(55) : O gün azap, onları üstlerinden ve ayakları altından saracaktır ve neler—neler yapar olduğunuz şeyi tadın diyecektir.

*

İ Z A H

(53) : Bu mübarek âyetlerde kâfirlerin başlarına aza;, gelmesini bir istihza maksadiyle Hazreti Peygamberden istemekte olduklarını bildiriyor ve onların başlarına azabı ilâhînin ansızın geleceğini ve cehennemin zaten onları kuşatmış olduğunu ihtar ediyor. Kıyamet gününde de ne müthiş bir azabın onları yakalayacağını ve kendilerine amellerinizin cezasını tadın denileceğini beyan buyurmakfadır. Şöyle ki: (Ve) Ey Resuli Zişan!. Kendilerini azabı ilâhî ile tehdit etmekte olduğun münkirler **(senden)** bir istihza tarikiyle **(azabı alelacele isterler)** o bizi kendisiyle korkutmakta olduğun azap nerede, başımıza gelse ya?, derler. Nazr ibnilhars gibi kâfirler, «başımıza gökten taş yağdır» diye teklifte bulunurlar **(eğer muayyen bir vakit olmasa idi)** onların azapları için Cenabı Hak'kın levhi mahfuzda tesbit buyurmuş olduğu mukadder bir vakit bulunmasa idi **(elbette onlara azap)** o istical ettikleri zamanda **(geliverirdi)** Evet.. Hak Tealâ dilediği kimseleri hemen helak edebilir, **(ve muhakkak ki, o)** Mukadder olan azap **(onlara kendileri farkında olmaksızın ansizın gelecektir)** onlar gaflet içinde yaşarken kendilerini müthiş bir azap kuşatacaktır. Nitekim o münkirlerden bir kısmı Bedr gazvesinde kahr ve tenkile uğramıştır, birniceleri de hiç beklemedikleri birer günde ölerek ebedî azaba mâruz kalmışlardır.

(54) : Evet.. Ey Resuli Âlişan!. O münkirlerin cehaletleri ne kadar şayanı teaccüptür **(Senden azabı çarçabuk istiyorlar)** müstahik oldukları azabın başlarına gelmesini bekliyorlar **(halbu ki,)** en müthiş azap mahalli olan **(cehennem o kâfirleri elbette kuşatmış bulunmaktadır)** onların ise bundan haberleri yok. Yani: Onlar kâfir oldukları için zaten cehenneme sevkedileceklerdir. Bu itibar ile cehennem, onları daha dünyadalarken ihata etmiş demektir. Evet.. Deniliyor ki: Küfr ve mâsiyet, zaten bir ateş mahiyetindedir. Bunlar sahiplerini daha dünyada iken yakalamış bulunmaktadır. Böyle ebedî bir felâkete saik olan bir hal, bir manevî azap değil de nedir?

(55) : Evet.. Cehennem onları kuşatacaktır. Bir suretle ki: (O gün de azap **onları üstlerinden ve ayakları** ahlarından **saracaktır)** Yani: Cehennem azabı o kâfirleri her cihetlerinden iheta etmiş olacaktır. Artık istemiş ofdukları azaba o günde tam kavuşmuş bulunacaklardır, (ve) Cenabı Hak da veya onun emriyle meleklerden bazısı da o kâfirlere bir ihanet, bir ruhanî azap olmak üzere hitab ederek dünyada iken **(neler yapar olduğunuz şeyi)** o kötü amellerinizin cezasını şimdi bu cehennemde artık **(tadın diyecektir)** o münkirler de alelacele azap istemelerinin cezasına da bu halde kavuşmuş olacaklardır.

*
**

يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةٌ فَإِيَّايَ فَاعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ كُلُّ
نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
خَالِدِينَ فِيهَا نِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿٥٨﴾ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ
يَتَوَكَّلُونَ ﴿٥٩﴾ وَكَأَيِّنْ مِنْ دَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا
وَإِيَّاكُمْ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(56) : Ey iman eden kullarım!. Şüphe yok ki, benim arzım geniştir. Binaenaleyh bana ibadet ediniz.

(57) : Her nefs, ölümü tadıcıdır, sonra da bize döndürüleceksinizdir.

(58) : Ve o kimseler ki, îman ettiler ve salih salih amellerde bulundular elbette ki, onları cennetten altlarından ırmaklar akan yüksek makamlara içlerinde ebediyyen kalmak üzere yerleştireceğizdirr İyi amellerde bulunanların mükâfatı ne kadar güzeldir.

(59) : O zatlar ki, sabr eltiler ve Rablerine tevekkülde bulunurlar.

(60) : Ve —yer yüzünde— yürüyen nice hayvanlar vardır ki, rızkını yüklenmiş olmaz. Onları da sizleri de Allah Tealâ mcrzık eder. Ve o, bihakkın işiHcıdir, bilicidir.

İ Z A H

(56): Bu mübarek âyetlerde ubudiyet vazifelerini ifa edebilmek için indellüzum muhacerete müsaade buyurulmuş olduğuna ve ölüm korkusuyla muhacereti terk etmenin muvafık olmıyacağına işaret buyuruyor. Salih âmellerde bulunan ve sabr ederek hakka tevekkül eyleyen müminlerin nail olacakları uhrevî mükâfatı bildiriyor ve bütün mahlûkatın rızkını Halikı Kerim Hazretlerinin vermekte olduğunu beyan ederek rızk korkusuyle muhaceretin, ibadet ve taatm terkedilmemesine işa-

ret buyurmaktadır. Şöyle ki: Hak Tealâ Hazretleri, Mekkei Mükerreme'de bulunup müşriklerin eza ve cefalarına mâruz kalan eshabı kirama ve onlar gibi müşkül bir vaziyette bulunan müslümanlara hitaben buyuruyor ki: (Ey îman eden kullarım!.) Ey islâmiyet şerefini haiz zatlar!. (Şüphe yok ki, btKİm arzım **genişţir)** Eğer o müşrikler yüzünden rahatsız oluyor, bir tehlikeye mâruz bulunuyorsanız, dinî yazifelerinizi lâyıkı veçhile ifa edemiyorsanız, Medinei Münevvere vesa«re gibi başka beldelere çıkıp hicret edebilirsiniz, ben sizleri oralarda *d?.* merzuk ederim (binaenaleyh) kendi diyarınızda ibadet ve taate gücünüz yetmiyorsa sair yerlere giderek (bana ibadet ediniz) vazife i ubudiyetinizi sekteye uğratmayınız, en büyük gayei hayatınız, kerim mabudunuza ibadet ve taattan ibaret bulunsun. Nitekim bir hadisi şerifte buyuruluyor ki: «Dininden dolayı bir yerden diğer bir yere velev bir karışlık bir mesafeye olsun firar eden kimse, cennete müstahik ve İbrahim ile Muhammet Aleyhimesselâma refik olmuş olur.

(57) : Ve ey müminler!. Siz de bilirsiniz ki: (Her nefs, ölümü tadıcıdır) İnsanlar, gerek kendi vatanlarında ikamet etsinler ve gerek başka yerlere çıkıp gitsinler, herhalde bir gün öleceklerdir. Hiçbir kimse, kendisini ölümden kurtaramaz. Ve ölünce yine yurdundan, vatandaşlarından ayrılacaktır, (sonra **da** bize döndürüleceksinizdir) Artık bu âkibeti düşününüz, dinî vazifelerinizi ifaya müsaraat gösteriniz, öyle dünyevî varlıklar jnenfaatlar, sizin bu vazifelerinizi ifa etme nize engel olmasın. Siz ebedî selâmet ve saadeti nazara almalısınız.

(58) : Evet.. (Ve o kimseler ki, îman eltiler ve) İmanlarını tasdik ve teyid için (salih salih amellerde bulundular) uhdelerine düşen dinî, ahlâkî vazifeleri ifaya çalıştılar (elbette ki, onları cennetten) o ebedî saadet yurduna mahsus olup (altlarından ırmaklar akan yüksek makamlara) köşklere nail edeceğizdir. Onları o âlî sarayların, kâşanelerin (içlerinde ebediyyen kalmak üzere yerleştireceğizdh-) Evet.. Onlar böyle mükâfatlara nail olacaklardır. Artık düşünmelidir ki (iyi amellerde bulunanların mükâfatı **ne** kadar güzeldir) binaenaleyh insanlar böyle bir mükâfata nailiyet için daha dünyadalar iken güzel amellere devam edip durmalı değil midirler?.

(59) : Evet.. O güzel amellerde bulunan müminler (O zatlar) dır (ki) onlar -dünyada iken (sabr ettiler) bir takım manialara, meşakkatlere karşı, metanetten ayrılmadılar, müşriklerin eza ve cefalarına, muhaceretin zahmetlerine tahammül gösterdiler (ve **Rablerine tevekkülde bulunurlar)** Cenabı Hak'kın rahmetine, himayesine itimat ve iltica ederler, fâni bir arzu uğrunda dinî vazifelerini bırakmış olmazlar. İşte böyle zatlar, o ebedî mükâfatlara lâyık olmuşlardır.

(60) : Evet.. Halikı Kâinat Hazretlerinden başka kime tevekkül ve itimad edilebilir?. Ve o Mâbudi Kerimin lütf ve ihsanından nasıl ümit kesilebilir. Bütün mahlûkatını koruyan, yaşatan o Halikı Azimdir (Ve) yer yüzünde (yürüyen nice hayvanlar vardır ki) onlardan hiç birisi kendi (rızkını yüklenmiş olmaz) kendileri için medarı maişet olacak bir şey toplamış, bir yerde biriktirmiş bulunmaz. Bütün **(onları da sizleri de Allah Tealâ merzuk eder)** hergün hepinize de

rızk ihsan eder, hepinizi de vakti mukaddere kadar yaşatır, barındırır, (ve o) Halikı Kâinat Hazretleri her söylenilen sözü **(bihakkın işitfcidir)** sizin de neler söylediklerinizi, hicret ettiğiniz takdirde ihtiyaç içinde kalacağınıza ait, lâkırdılarınızı da tamamen işitmektedir. Veomâbudi Azim, bütün mahlûkatının ahvalini **(bili cidir)** sizin kalplerinizdekilerini de bilmektedir, nelere muhtaç olup olacağınız, da o Hâlikı Kerimce tamamen malûmdur Amenna!. Rivayete nazaran Mekkei Mükerreme'de bir kısım zayıf müslümanlar vardı. Müşriklerden korkarak îmanlarını izhar edemiyecek bir halde idiler, bir kısım müslümanlar da kâfirlerin eza ve cefalarına uğramakta idiler, kendilerine Medinei Münevvereye hicret etmeleri tavsiye buyurulmuş, onlar da: «Bizim ^orada hanelerimiz, mallarımız yok, artık bizlere orada kim yemek verir, su içirir» demişler. Bunun üzerine bu mübarek âyetler nazil olmuştur. Buyurulmuş oluyor ki: Cenabı Hak'kın yarattığı yerler çoktur, kullarını merzuk eden de ancak o'dur. Allaha tevekkül ederek hicret edenler de merzuk olacaklardır. Korkmaya lüzum yok. «Bu hicret, Mekkei Mükerreme'nin fethinden evvel vâcip idi. Sonra bu vücub kalmamıştır. Büyük bir mahzur bulunmadıkça bir müslüman, yurdundan çıkıp başka bir yere hicrete dînen mecbur değildir.

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ فَاَنّٰى
يُؤْفَكُونَ ﴿٦١﴾ اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِه۪
وَيَقْدِرُ لَهُ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمٌ ﴿٦٢﴾ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ نَزَّلَ
مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُولُنَّ
اللّٰهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(61) : Andolsun ki, eğer onlara sorsan ki, kim gökleri ve yeri yarattı?. Ye güneşi ve kameri musahhar kıldı?. Elbette diyeceklerdir ki: Allah. O halde nasıl çevriliyorlar?.

(62) : Allah, rızkı kullarından dilediğine yayar da ve onun için darlaştırır da. Şüphe yok ki, Allah her şeyi bihakkın bilendir.

(63) : Andolsun ki, eğer onlara: Gökten suyu kim indirdi de onunla yeri ölümünden sonra diriltti diye sorsanız, elbette derler ki: Allah. De ki: Hamd Allaha mahsustur. Fakat onların ekserisi akıl erdiremezler.

*
**

İ Z A H

(61) : Bu mübarek âyetlerde müşriklerin mütanakız, gayri mâkûl hallerini gösteriyor. Allah Tealâ'nın mahlûkatı hakkında dilediği gibi tasarrufatta bulunacağını bildiriyor. Gökleri ve yeri yaratan, güneşi ve ayı musahhar kılan ve gökten suları indirip yeryüzüne hayatbahş olan zatın Allah Tealâ'dan başka olmadığını itiraf ettikleri halde yine küfr ve şirkten ayrılmayanların o gayrı âkilâne kanaatlarmı teşhir ile kendilerini ikaz buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Fahrülmürselin!. (Andolsun İd) Eğer sen (onlara) Mekkei Mükerreme'deki vesair yerlerdeki müşriklere (sorsan) ki (kim gökleri ve yeri yarattı) onları böyle mükemmel bir nizam üzere vücude getirdi (ve güneşi ve kameri musahhar kıldı?.) lâzım olan makûlâtı vesaireyi yetiştirmek, vakitleri bildirmek, yeryüzünde güzelce yaşanılmasını temin için o gibi ziyadar, nuranî, parlak semavî ecramı kim var etti ki, onlar öyle bir itaat ve intizam dairesinde devam edip durmaktadırlar?. (Elbette ki,) O müşrikler (diyeceklerdir ki: Allah) onları bütün sıfatı kemaliyeyi cami olan Halikı Azim Hazretleri var etmiştir, onlara o varlığı, o intizamı ancak o mâbudi hakim vermiştir. Bu hususta o müşriklerin inkâra mecalleri yoktur. (o halde) O müşrikler (nasıl çevriliyorlar?.) böyle bir ikrarda, Cenabı Hak'kın hâlikıyetindeki teferrüdüni itiraftan sonra tevhidi ilâhîyi bırakarak şirke, bir takım mahlûkata tapınmaya nasıl cür'et gösteriyorlar?. Bu ne kadar mütenakızane bir hareket!.

(62) : Evet.. (Allah) O Halikı Azim ki: Onun tasarrufatı ilâhiyyesi, bu âlemde muktezayı hikmete göre tecelli etmektedir, (rızkı) da (kullarından dilediğine yayar da) onu bol bol merzuk eder ve yine (onun için) o kullarından herhangi bir dilediği için rızkını (darlaştırır da) muktezayı hikmet ne ise kullarını ona göre rızka, nimete nail buyurur. Müteaddit kullarından da kimisini bol bir maişete, kimini de dar bir maişete sahip kılar ve bazı kullarını bir müddet fazlaca merzuk ettiği halde bir müddet de dar bir rızk içinde bırakır (şüphe yok ki, Allah, her şeyi bihakkın bilendir) binaenaleyh, o Halikı Hakim, kullarının her zaman neye lâyık olduklarını bilir, haklarında hikmet ve maslahata muvafık olan mütenevvi, müteferrik şeyleri yaratır. Bütün bu tehavvulâtı kevniyye o Halikı Azimin varlığına pek mükemmel birer şahittir.

(63) : Evet.. (Andolsun ki, eğer onlara:) O şirke düşmüş kimselere (Gökten yukarıdaki bulutlardan (suyu kim indirdi) yağmurları yağdırdı (da onunla) o suyu ile (yeri ölümünden sonra diriltti) yeryüzünde yeniden çeşit çeşit nebatları

vesaireyi vücude getirdi, onu yeni bir hayata kavuşturdu **(diye sorsanız)** o müşrikler yine **(elbette derler ki: Allah)** bütün bunları böyle yaratıp vücude getiren zatın bir Halikı Azimden ibaret olduğunu itirafta bulunurlar. Resulüm!. Artık sen de **(de ki: Hamd Allah'a mahsustur)** o Halikı Hakim, ne büyüktür ki, o müşriklerde bu hakikati itirafa mecbur oluyorlar, o mâbudi azimin hâlikiyetini inkâra cür'et edemiyorlar, **(fakat onların** ekserisi **akıl erdiremezler)** Bu itiraflarına münafi hareketlerde, kanaatlerde bulunurlar, putlara, insanlara taparak onlara da bir nevi hâlikiyet, mâbudiyeti isnadında bulunurlar. Sözleri ile fiilleri arasındaki tenakuzun farkında olamıyorlar. Ancak bir kısmı, bilâhara güzelce düşünerek tebdili fikir etmiş; vahdaniyeti ilâhiyyeyi tasdik ederek küfr ve şirkten kurtulmuş bulunur. İşte Resuli Ekrem'e îman edip de islâmiyeti seve seve kabul etmiş olan bir kısım müşrikler, bu kabildendir ki, artık onlar islâmiyete ermiş, hakikî, daimî bir hayata, bir saadete namzet olmuşlardır. Bu zatlarm, fâni varlıklar arkasından koşan, fıtreti asliyelerine muhalif hareketlerde bulunan müşrikler ile, dinsizler ile alâkaları kalmamıştır. İtibar ise hatimeyedir.

⁂

وَمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَٓا اِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌۜ وَاِنَّ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ
لَهِيَ الْحَيَوَانُۢ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ٦٤ فَاِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا اللّٰهَ
مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَۚ فَلَمَّا نَجّٰيهُمْ اِلَى الْبَرِّ اِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ
٦٥ لِيَكْفُرُوا بِمَٓا اٰتَيْنَاهُمْۚ وَلِيَتَمَتَّعُواۜ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ٦٦
اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا اٰمِنًا وَيُتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْۜ
اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَكْفُرُونَ ٦٧ وَمَنْ اَظْلَمُ
مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَٓاءَهُۜ اَلَيْسَ
فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْكَافِرِينَ ٦٨ وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا
لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَاۜ وَاِنَّ اللّٰهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ ٦٩

MFÂLİ ÂLİSİ

(64) : Bu dünya hayatı bir eğlenceden ve ir oyundan başka değildir. Ve hakikaten ahiret yurdu ise elbette ki, daimî hayat o'dur, eğer bilecekler olsalar idi

(65) : Vaktaki onlar gemiye binmiş olurlar, dini Allaha tahsis etmek suretiyle muhlisane duada bulunurlar. Vaktaki, onları selâmetle karaya çıkardı mı, o rakit hemen şirke düşerler.

(66) : Kendilerine verdiğimiz şeye nankörlük etsinler ve istifadede bulunsunlar diye. Fakat yakında bileceklerdir.

(67) : Ya görmediler mi ki, biz emniyete nail bir harem yapmışızdır, halbuki, nâs onların çevresinden zorla kapılmaktadır. Artık batıla mı îman ediyorlar **ve Ailahın nimetine mi nankörlükte bulunuyorlar?.**

(68) : Ve daha zalim kim vardır, o kimseden ki, Allaha karşı yalan yere iftirada-bulunmuştur. Veya kendisine geldiği zaman bak şeyi tekzib etmiştir. Cehennemde kâfirler için bir duracak yer yok mudur?.

(69) : Ve o kimseler ki, bizim uğrumuzda mücahedede bulundular, elbette onları bizim yollarımıza hidayet ederiz ve şüphe yok ki, Allah Tealâ elbette muhsin olanlar ile beraberdir.

***

t Z A H

(64) : **Bu** mübarek âyetler, bu dünya hayatının bir eğlence kabilinden olup asıl ahiret hayatının müebbet şayanı temenni olduğunu bildiriyor denizlerden inayeti hakla selâmete, nimete kavuşan müşriklerin bunu müteakip nankörlükte bulunarak şirk ve isyana koşup durduklarını gösteriyor. Ve o müşriklerin harem dairesi gibi bir sahai emana nail olduklarını ve onların çevresindeki kimselerin tecavüzlere uğradıklarını gördükleri halde yine küfranı nimette bulunup durduklarını berayı takbih teşhir ediyor. Ve o müşrik ve müfteri kimselerin en zalim kimseler olduklarını ve onlar için cehennemin bir karargâh bulunduğunu ihtar eyliyor. Allah yolunda mücahedede bulunan ehli îmanın ise âtifeti ilâhiyyeye mazhar olacaklarını tebşir buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey insanlar!. Bir kere güzelce düşününüz, şüphe yok ki: **(Bu dünya hayatı)** Muvakkattir. Âdeta **(bir eğlenceden ve bir oyundan başka değildir.)** bu gibi şeylerin devamı, ebedî faideşi olmadığı gibi dünya hayatı da bu kabildendir, az sonra zail olacaktır. **(Ve hakikaten ahiret yurdu** ise **elbette ki, daimî hayat o'dur)** O bakîdir, zeval bulmayacaktır, orada kimseye ölüm teveccüh etmeyecektir, **(eğer)** Bütün dünyaya dalıp gaflet içinde yaşayanlar **(bilecekler olsalar idi)** öyle cahilane hareket etmezlerdi, **o** seriüzzevâl olan bir yaşayışı, ebedî bulunan ahiret hayatı, üzerine tercih etmiş olmazlardı. O ebedî âlemde selâmet ve saadet içinde yaşayabilmelerini temin edecek ibadetlere taatlere çalışır dururlardı.

(65) : Halbuki, müşrik olanlar, bu akıbeti nazara almazlar. **(Vaktaki onlar**

gemiye **binmiş olurlar)** Denizde çarpışan korkunç dalgalar arasında kalırlar, o zaman ölüm korkusundan dolayı **(dini Allaha tahsis eylemek suretiyle muhlisane duada bulunurlar)** o kendilerine tapar oldukları putları unuturlar, onlardan bir faide beklemezler, yalnız Allah Tealâ'ya sığınarak bir selâmet sahiline erdirmesini yalnız o Halikı Kerimden niyaza başlarlar. Fakat böyle kalmazlar **(vaktaki)** Allah Tealâ **(onları selâmetle karaya çıkardı mı)** o müşrikleri korkudan kurtarıp bir sahaî selâmete kavuşturdu mu, onlar o yalvarışlarını unuturlar (o vakit hemen şirke düşerler) yine putlara tapınmaya başlarlar, onlardan menfaat beklerler. Bu ne kadar hamakat!. «Hattâ rivayet olunuyor ki: Cahiliye devrindeki müşrikler, bir gemiye bindikleri zaman yanlarına putlarını da alırlarmış. Fakat şiddetli bir rüzgâr eserek dalgalar meydana gelince o putları denize atarak yalnız : Yarabbi, Yarabbü. Diye duaya başlarlarmış. Fahri Razi merhum «Ellevami» namındaki eserinde şöyle diyor: Bu hal gösteriyor ki, Rabbülâlemini bilmek, her insanın fıtretinde vardır. Onlar, genişlik zamanında gaflette bulunurlar, fakat bir sıkıntı yüz gösterdi mi, şüphe yok ki, hemen Cenabı Hak'ka sığınmaya başlarlar.

(66) : Evet.. Müşrikler, öyle bir haileden, korkunç bir vaziyetten kurtulunca (Kendilerine verdiğimiz şeye) öyle necat nimetine **(nankörlük etsinler** ve) put lara taparak onlardan güya (istifadede bulunsunlar diye) yine şirke düşerler, küfranı nimete devam etmek isterler. İşte müşriklerin mecnunane hareketleri!, **(fakat)** Onlar **(yakında bileceklerdir)** Evet.. Onlar ölür ölmez o müşrikâne hareketlerinin cezasına kavuşacaklardır, o yüzden nasıl bir azaba uğradıklarını görüp anlayacaklardır. İşte küfr ve şirkin pek müthiş âkibetü.

(67) : Ya o müşriklerin bir taifesini teşkil eden ve Mekkei Mükerremede ikamette bulunan bir kısım münkirler, (Ya **görmediler** mi ki,) düşünüp anlamadılar mı ki, onların içinde yaşadıkları o mübarek beldeyi (biz emniyete nail bir harem kılmişızdır) orasını düşman tecavüzünden emin, ahalisini istirahata, hürriyete nail bulundurmaktayız. Bunun da şükrünü ifa etmeleri icabetmez mi?. **(halbuki, riâs onların** çevresinden) Haremi Mekke'nin haricinde bulunan yerlerden (zorla kapılmaktadır) esir alınmakta, katledilmekte ve malları tecavüze uğramaktadır, **(artık)** o müşrikler, bu nimetleri kendilerine ihsan buyuran halikı kerimi tevhit ve takdiste bulunmuyorlar da **(batıla** mı) şeytanlara mı putlara mı, uydurma dinlere mi-**(îman ediyorlar)** halbuki, onların batıl şeyler olduğunda âkil olan bir kimse şüphe etmez. Ve onlar öyle şirke düşerek **(Allahın nimetine mi nankörlükte bulunuyorlar)** bu ne hal!. Yalnız o Halikı Kerime ibadette ve arzı şükranda bulunmaları icabettiği halde ona kulluğu terkederek bir takım fâni, âciz mahlûkata ibadette bulunup duruyorlar. Bu ne kadar bir gaflet ve cehalet!.

(68) : **(Ve daha zalim kim vardır?.)** Bir kere düşünmeli **(O kimseden ki, Allaha karşı yalan yere iftirada bulunmuştur)** elbetteki, en zalim odur. Evet.. Vahdaniyeti ilâhiyyeyi inkâr eden, putlara tapman, onlara ibadet etmelerini kendilerine Cenabı Hak'kın emr ettiğini iddiada bulunan, biz babalarımızı bunlara

ibadet eder bulduk diyerek şirkinde İsrar edip duran kimseden daha zalim kim olabilir?, (veya) O kimseden daha zalim kim vardır ki, **(kendisine geldiği zaman)** tebliğ edildiği vakit hemen **(hak şeyi îekzib etmiştir?.)** işte bu da en zalim bir kimsedir. İşte Hâtemülenbiya Hazretlerinin risale tini Kur'anı Mübinin bir kitabı ilâhî olduğunu inkâr eden herhangi bir şahıs, böyle en zalim bir kimsedir. Artık öyle kimseler, uhrevî cezalarına hazırlansınlar. **(Cehennemde kâfirler için bir duracak yer yok mudur?.)** Elbette ki, vardır. Onlar öyle müthiş bir âkibeti hiç düşünmüyorlar mı ki, böyle bir şirk ve inkâra cür'et etmiş bulunuyorlar?.

(69) : (Ve) Bilâkis **(o kimseler ki,)** o mümin, âbit kullar ki **(bizim uğrumuzda mücahedede bulundular)** gizli ve alenî olan din düşmanlarına karşı cihada atıldılar, dini islâmı müdafaaya çalıştılar **(elbette onları)** o mücahit, fedakâr kulları **(bizim yollarımıza hidayet ederiz)** onlara muvaffakiyet verir, onları uhrevî nimetlere kavuştururuz, onları pek nuranî bir âkibete erdiririz (ve **şüphe** yok **ki, Allah Tealâ elbette muhsin olanlar ile beraberdir)** mümin, hak yolunda fedakâr olan kullarını dünyada nusretlere, nimetlere nail eder, ahiret âleminde de rahmeti ilâhiyyesine, mükâfatı subhaniyesine, kurbiyeti. mânevisine mazhar buyuracaktır. Ne ulvî bir âtifeti Rabbaniye. Hak Tealâ Hazretleri cümlemizi o salih zatlar zümresine ilhak buyursun Amin. Bihürmeti seyyidilmürselin Velhamdülillâhi rabbil âlemin.

— BEŞİNCİ CİLDİN SONU —

FİJt&İST

MÜNDERİCAT

Sahife:	MÜNDERİCAT

Sahife: MÜNDERİCAT

Sahife:	MÜNDERİCAT

Sahifc: MÜNDERİCAT